DLOUHODOBÝ KONCEPČNÍ ROZVOJ VÝZKUMNÉ ORGANIZACE

OBLAST XI. TÉMATICKÉ PRŮZKUMY PAMÁTEK

DÍLČÍ CÍL XI.1 VÝZKUMY SPECIFICKÝCH MOVITÝCH A NEMOVITÝCH VÝTVARNÝCH PAMÁTEK

BAROKNÍ EXTERIÉROVÁ SKULPTURA NA ÚZEMÍ PLZEŇSKÉHO KRAJE – OKRES PLZEŇ-SEVER

SPECIALIZOVANÁ MAPA S ODBORNÝM OBSAHEM

PHDR. VIKTOR KOVAŘÍK, MGR. RENÁTA JEDLIČKOVÁ, PHDR. PAVEL ZAHRADNÍK A KOL., NPÚ ÚOP V PLZNI

2021

Autoři předkládaného výstupu:

PhDr. Viktor Kovařík, NPÚ ÚOP v Plzni (historik umění a památkář); Mgr. Renáta Jedličková, NPÚ ÚOP v Plzni (památkářka a specialistka GIS); PhDr. Pavel Zahradník (archivář a historik)

Odborná spolupráce:

Mgr. Terezie Bednářová, NPÚ GnŘ v Praze; Mgr. BcA. Zdenka Gláserová Lebedová, archivářka a historička; PhDr. Eva Němečková, Ph.D., archivářka a historička; Ing. Petr Kuneš, Ph.D., technolog; Mgr. Daniel Stráník, archeolog a fotograf; Mgr. Hana Hanzlíčková, historička umění; Mgr. Michael Bašta, historik; BcA. Pavla Žiaková, restaurátorka; BcA. Petr Círl, restaurátor; MgA. Helena Jahodová, restaurátorka

Snímky v Katalogu:

Stanislav Plešmíd, DiS. (viz Katalog ID 23), Mgr. Daniel Stráník (viz Katalog ID 7, 30, 57, 58, 94) a PhDr. Viktor Kovařík (ostatní snímky v Katalogu)

OBSAH

ÚVODEM

..... 2

ÚVODNÍ UMĚLECKOHISTORICKÝ PŘEHLED. BAROKNÍ SOCHAŘSTVÍ A ŘEZBÁŘSTVÍ NA ÚZEMÍ PLZEŇSKÉHO KRAJE

..... 10

KATALOG JEDNOTLIVÝCH SOCHAŘSKÝCH DĚL NA ÚZEMÍ OKRESU PLZEŇ-SEVER

..... 33

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

..... 610

SPECIALIZOVANÁ MAPA

..... 621

ÚVODEM

Výsledkem plánovaného výstupu bylo shrnutí nových dostupných informací o jedné z nejvýznamnějších kategorií sochařských památek na území Plzeňského kraje (postupně jsou plánovány okresy Plzeň-sever, Rokycany a Plzeň-město): památkově i uměleckohistoricky hodnotných sochařských děl z období 17. a 18. století. V letošním roce 2021 byly podle plánu zkoumány a dokumentovány tyto památky na okrese Plzeň-sever. Současně probíhaly archivní průzkumy předmětných děl a excerpce z odborné literatury. Díky tomu byla do dosud známého fondu památkově chráněných předmětných děl doplněna další hodnotná sochařská a kamenosochařská díla dosud unikající pozornosti památkové péče stejně jako další díla do současnosti bohužel nedochovaná či dochovaná jen torzálně. Dílčí cíl byl splněn, výsledkem je předkládaná specializovaná mapa zachycující bohatý soubor předmětných děl na území okresu Plzeň-sever.

Předkládaný výstup vznikl na základě dlouhodobé praxe vedoucího tohoto dílčího cíle v instituci památkového ústavu a z potřeb praxe konkrétního pracovníka dozorujícího kontinuálně restaurátorské obnovy kamenosochařských děl na území Plzeňského kraje.

Barokní exteriérová skulptura na území Plzeňského kraje je interdisciplinárním projektem vznikajícím za účasti mnoha odborníků různých profesí. Výsledkem cíle je shrnutí dostupných informací o jedné z nejvýznamnějších kategorií sochařských památek na území Plzeňského kraje (zatím jsou plánovány okresy Plzeň-sever, Rokycany a Plzeň-město) z období 17. a 18. století. V letošním roce 2021 byly zkoumány tyto památky na okrese Plzeň-sever. V rámci práce byly provedeny terénní průzkumy, došlo též k soustředění potřebných archivních informací k předmětným památkám.

Cíl a metody výzumu

Předmětem zkoumání byla kamenosochařská díla dochovaná, torzálně dochovaná či zachycená v archivních pramenech a odborné literatuře. Při definování předmětu práce byly jako mezní časové údaje vybrána léta 1600 a 1800. Ze soupisu byla vyřazena kamenosochařská díla tvořící součást architektury, samozřejmě s výjimkami vzniklými složitým

vývojem. Zde je možné uvést dvojici soch světců sv. Františka Xaverského a sv. Antonína Paduánského z průčelí kostela sv. Barbory v Manětíně (viz Katalog ID 63 a 64), které sem byly přeneseny v minulosti a které stály původně jako solitéry u nedaleké komunikace. Současně nebyla do soupisu pojata kamenosochařská díla s tématikou mariánských, trojičních a dalších světeckých sloupů a pilířů, neboť ta byla obdobným způsobem zkoumána v minulých letech a existuje jejich publikovaný odborný katalog (Kateřina Adamcová – Zdenka Gláserová Lebedová – Viktor Kovařík – Vratislav Nejedlý – Pavel Zahradník, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Plzeňském kraji, Praha 2015.)

U každé barokní kamenosochařské památky byly pořízeny: aktuální fotodokumentace, došlo k vyhledání základní uměleckohistorických a historických údajů, starší fotodokumentace a obrazových pramenů. Byly prostudovány archivní prameny. V případě havarijního stavu památky byl u vybraných objektů zpracován též odpovídající restaurátorský průzkum a záměr, umožňující v budoucnu její odbornou obnovu. Pozornost byla věnována též nedochovaným či torzálně zachovaným dílům, která zůstávají významným dokladem uměleckých či řemeslných děl minulosti.

Zhodnocení výsledků výzkumu

Při podrobnějším pohledu na barokní sochařství okresu Plzeň-sever vyvstává na vybraném území několik zajímavých center či oblastí, kde se díky různým okolnostem sochařské produkci velice dařilo. Výrazným centrem exteriérového barokního sochařství, svázaným s dalším šlechtickým rodem, tentokráte Lažanských (a s Marií Gabrielou provdanou Lažanskou, roz. Černínovou z Chudenic), byl Manětín. Zakladatelem místní barokní sochařské tradice byl Jan Brokof, který zde působil v letech 1683 – 1685. Také manětínský zámek a jeho bezprostřední okolí byly v průběhu první poloviny 18. století postupně vybaveny mimořádným souborem sochařské výzdoby pocházející především z dílen vrchnostenských sochařů Štěpána Borovce a Josefa Herschera. Štěpán Borovec je autorem soch Bolestného Krista a Piety pravděpodobně z let 1713 – 1714 osazených v ohradní zdi areálu děkanského kostela sv. Jana Křtitele. Mezi jeho další díla patří i pilíř se sousoším Nejsvětější Trojice, které dominuje celému náměstí. Sousoší po Borovcově smrti, byť zřejmě rozsah jím zhotovené práce byl značný, dokončili pokračovatelé. Jen částečně je dosud zachována sochařská výzdoba zámku a zahrady z let

1712 - 1719, kterou provedl též Štěpán Borovec. Josef Herscher pak se svou dílnou v letech 1728 – 1734 vybavil celkem patnácti sochami světců tzv. Vysokou cestu směřující z centra města ke hřbitovnímu kostelu, kde se jako donátoři přidali i příbuzní vrchnosti včetně výše postavených dvořanů a manětínských měšťanů. Lze se mezi nimi setkat např. se sochou Ecce homo (1729) a Bolestné Panny Marie (1734), jejichž vznik iniciovala přímo majitelka panství Marie Gabriela. Před morem stráží obyvatele městečka dosud sochy protimorových patronů: sv. Šebestiána (1729), sv. Rozálie (1732) i sv. Rocha (1733). U mostu přes Manětínský potok střeží cestu do města dvojice Anděla Strážného a Archanděla Michaela (oba 1733). Na hřbitově před kostelem stejného jména se dosud nalézá socha patronky dobré smrti, sv. Barbory. Sochami je doposud osazeno též bližší i vzdálenější okolí města, kde přístupové cesty střeží a opatrují další patroni: sochy sv. Raymunda (při silnici z Plzně), Panny Marie Immaculaty (při silnici ze Stvolen), sv. Martina a sv. Vojtěcha (druhotně přenesené na prostranství při silnici z Nečtin). Josef Herscher též v průběhu let zaplnil na popud a přání vrchnosti řadou soch terasu na náměstí před zámeckou budovou, kde se lze dosud setkat mj. s kašnami se sv. Floriánem a sv. Václavem, které vznikly pravděpodobně již v letech 1720 – 1730. Uprostřed náměstí v blízkosti pilíře se sousoším Nejsvětější Trojice se proti zámku a oknům jeho prvního patra nalézá zcela mimořádná socha Lásky (Caritas), nejvýznamnější křesťanské ctnosti v podobě mladé ženy sedící na kolébce s malými dětmi, dle místní tradice představující hraběnku Marii Gabrielu s jejími dětmi. Zajímavou statuí, byť nepatřící do původního souboru manětínských prací, je barokní statue sv. Jana Nepomuckého, která stojí v současné době před průčelím hřbitovního kostela sv. Barbory. Ta pochází z městečka Doupova na Karlovarsku, a byla sem převezena jako jedna z mála památek po zničení tohoto krásného místa, které mělo tu smůlu, že se ocitlo uprostřed vojenského výcvikového prostoru. Nedaleko Manětína ležící městečko Nečtiny a sousední osada Hrad Nečtiny patřily po většinu 17. a 18. století rodu Kokořovců. Též zde se dochovala řada sochařských památek, v samotných Nečtinách především na náměstí před radnicí stojící sloup se sochou Archanděla Michaela pocházející z roku 1697 a doplněný v 18. století o čtveřici okolních soch představujících sv. Václava, sv. Josefa s Ježíškem, sv. Antonína Paduánského a sv. Jana Nepomuckého. V prostoru náměstí dále stojí sochy sv. Vendelína a sv. Floriána, pocházející ovšem až z počátku 19. století. Sochařskou výzdobu osady Hrad Nečtiny tvoří trojice soch sv. Floriána a sv. Vojtěcha (před hospodářským dvorem) a sv. Jana Nepomuckého. Podobně bohatý soubor barokních či pozdějších soch se dochoval též v městečku Rabštejn nad Střelou,

které v průběhu 17. a 18. století patřilo Pöttingům a posléze s krátkou přestávkou Lažanským. U bývalého konventu servitů stojí socha představující dnes ikonograficky poněkud nejasnou postavu Krista (původně ovšem zřejmě sv. Josefa s Ježíškem či dokonce pravděpodobněji sv. Anny), u silnice procházející městečkem se dále nachází sochy sv. Barbory (1714), Bolestné Panny Marie (1714), přesněji nedatované sochy Ecce homo, sv. Vavřince, sv. Vojtěcha a sv. Jana Nepomuckého, která stávala původně na zdejším mostě přes řeku Střelu. Zajímavý soubor barokních soch se nalézá a ve větším počtu nalézal i v okruhu zámku v Luhově, nedalekém Lipně a okolí.

Co se týče statistických údajů, celkem bylo zachyceno 107 předmětných památek, které se objevují v Katalogu. Z nich je 88 dochovaných, 19 z nich bohužel zaniklo a do současnosti se nedochovaly. V tomto ohledu byly velmi postiženými obcemi např. Bdeněves (dvě památky zanikly (viz Katalog ID 1 a 2), jedna byla přesunuta (viz Katalog ID 23) a Rabštejn nad Střelou se dvěma památkami (viz Katalog ID 88 a 89). Z celkového počtu 107 předmětných děl jich 34 nebylo (17 předmětných děl) či není (dalších 17 předmětných děl) zapsáno jako kulturní památka. U řady dosud neprohlášených děl se samozřejmě vzhledem k jejich památkové hodnotě i uměleckohistorické kvalitě nabízí podnět k jejich prohlášení za kulturní památku, např. u sochy sv. Barbory v Kozolupech (viz Katalog ID 24), sochy sv. Jana Nepomuckého v Ledcích (viz Katalog ID 30), u sochy sv. Anny v Lipně (viz Katalog ID 34), sochy sv. Jana Nepomuckého v Luhově (viz Katalog ID 37), u sochy sv. Jana Nepomuckého v Radějově (viz Katalog ID 90), u sochy sv. Jana Nepomuckého ve Štipoklasech (viz Katalog ID 94), u sochy sv. Mikuláše v Třebobuzi (viz Katalog ID 96), u sochy sv. Jana Nepomuckého ve Všerubech (viz Katalog ID 100).

Co se týče zasvěcení jednotlivých sochařských děl, nejvíce se lze setkat s postavou vysoce oblíbeného českého světce a mučedníka zpovědního tajemství, sv. Jana Nepomuckého (celkem 43 zasvěcení). V osmi případech sochy představují zpodobení Panny Marie, v sedmi se setkáme s dalším vysoce oblíbeným světcem proti ohni, sv. Floriánem. Ve čtyřech případech je to sv. Barbora, patronka dobré smrti, sv. Josef, pěstoun Páně, sv. Vojtěch jako český zemský patron. Ve třech případech je to sv. Anna, ve dvou pak dvojice římských mučedníků a patronů dobré úrody sv. Jana a Pavla, sv. Rocha, protimorového patrona a Anděla Strážce. Ostatní světci se objevují jen v jednom případě, mimo poměrně obvyklých je

možné se např. setkat se sv. Gothardem (viz Katalog ID 19), sv. Peregrinem (viz Katalog ID 73), sv. Raimundem (viz Katalog ID 55) apod.

Mimořádná pozornost byla věnována především dokumentaci a zhodnocení faktorů, které byly dosud poněkud na okraji zájmu památkové péče, mj. zhodnocení aktuálního stavu předmětných památek v souvislosti k potřebě jejich restaurování a dále mj. nápisům na předmětných památkách. Ty jsou podle našeho názoru stále nedoceněným důležitým pramenem poznání vzniku a jeho dobového kontextu s přesahem do novější historie těchto památek co se týče jejich oprav apod. Nápisy, signatury, letopočty atd. do nedávné doby unikaly větší pozornosti jak historiků umění, památkářů i restaurátorů. Při restaurátorských zásazích byly často z důvodu neznalosti či nedbalosti resp. obou těchto faktorů různě komoleny, v některých případech ani neobnovovány apod. Tomu často odpovídala poměrně malá pozornost věnovaná nápisům ze strany památkové péče. V této souvislosti stačí nahlédnout do záznamů a údajů v evidenčních kartách jednotlivých památkových ústavů, jejichž kvalita samozřejmě kolísá a záleží na konkrétních pracovnících a jejich erudici. U řady sochařských památek nejsou dosud nápisy (často velice obsáhlé a zajímavé) ani přepsány, natož v případě německých či latinských textů často s chronogramy případně přeloženy či řádně interpretovány a datovány. V existujících přepisech nápisů se zase velmi často objevují chyby pramenící především z důvodů obtížné čitelnosti resp. možností a erudice konkrétních památkářů. I z toho důvodu bylo v rámci plnění tohoto konkrétního cíle přistoupeno k důkladné revizi všech předmětných textů dochovaných na památkách samotných, případně zachovaných alespoň v opisech ze starších pramenů či literatury. Jako velmi podnětné se ukázalo srovnání všech dostupných podkladů pro konečnou revizi textů a jejich následný erudovaný překlad. Možno říci, že konečně bude mít díky tomu dotyčný soubor kamenosochařských památek důležitý podklad pro jejich případnou revizi či obnovu v rámci restaurátorských zásahů a bude tak možné zodpovědným způsobem přistoupit v řadě případů i k obnově a restaurování správné podoby nápisů odpovídající jejich historické autenticitě (správný přepis, překlad, datace, správná podoba chronogramů apod.)

Další značná pozornost byla oproti existujícím údajům v odborné literatuře či v údajích památkových institucí též věnována zaniklým či jen torzálně dochovaným nebo různě upraveným sochařským dílům doby baroka na uvedeném území. Domníváme se totiž, že by bez nich byl výsledný soupis ochuzen o v řadě případů zajímavá a kvalitní sochařská díla, která

zhodnocovala krajinu po dlouhou dobu a která byla zničena či zanikla až v období 20. století. Do současnosti se ovšem často dochovaly jejich popisy v odborné literatuře případně snímky v archivech různých paměťových institucí. To vše nám může pomoci v rekonstrukci jejich podoby, byť samozřejmě ne reálné, ale alespoň kontextuální v rámci dalších dochovaných děl a zasazení do souvislostí a kontextu s jinými díly stejných autorů či donátorů. Přehled sochařské tvorby doby baroko na konkrétním území okresu Plzeň-sever by bez nich byl neúplný a zavádějící. V řadě případů se studiem starších mapových podkladů (např. Indikačních skic stabilního katastru z doby před polovinou 19. století) podařilo identifikovat jejich původní polohu, kterou tak bylo možné konkrétně zadat do mapových souřadnic. Pokud se původní polohu najít nepodařilo, byla uvedená sochařská díla přehledně přiřazena ke jménu obce, na jejímž katastru se nalézala a situována do jejího středu.

Velká pozornost byla věnována též archivním údajům a údajům odborné literatury týkajícím se jednotlivých předmětných děl, které byly celkově shromážděny a uvedeny do kontextu. Při té příležitosti byly mj. též přepsány texty z dostupných restaurátorských zpráv uložených v archivu restaurátorských zpráv NPÚ ÚOP v Plzni, Národním archivu v Praze či ze soukromých archivů jednotlivých restaurátorů. Tento pramen je pro následnou péči o předmětné památky neopominutelný a pro další restaurátorské zásahy velmi důležitý, neboť umožňuje mj. korekci a reflexi předchozích zásahů z hlediska dlouhodobé udržitelnosti a vhodnosti jednotlivých zásahů i technologií včetně konkrétních materiálů užívaných v restaurátorské praxi.

Během terénní dokumentace na území okresu Plzeň-sever došlo k revizi současného stavu celého souboru předmětných památek během krátkého časového období. To umožnilo získat velmi aktuální přehled o potřebách tohoto fondu památek, prioritách péče o ně apod. Na základě aktuálních stavů byly vytipovány konkrétní těžce poškozené až havarijní památky, u kterých již buď byly či v krátké době budou zhotoveny restaurátory s odpovídající licencí MK ČR restaurátorské průzkumy a záměry spolu s odbornými odhady cen za restaurování (restaurátorky BcA. Pavla Žiaková a MgA. Helena Jahodová, restaurátor BcA. Petr Círl). Tyto podklady byly či v brzké době budou předloženy po předchozí dohodě vlastníkům předmětných děl a na jejich základě bude možné žádat o vydání závazných stanovisek k obnově včetně žádostí o dotace apod. Tímto způsobem byly zpracovány restaurátorské průzkumy a záměry u havarijních či těžce poškozených soch sv. Jana Nepomuckého ve Výrově (viz Katalog ID 101), sv. Jana Nepomuckého ve Chříči (viz Katalog ID 18), sv. Jiljí v Žihli (viz

Katalog ID 103), sv. Jana Nepomuckého v Černé Hati (viz Katalog ID 5), sv. Jana Nepomuckého v Hracholuskách (viz Katalog ID 14), zadány jsou restaurátorské průzkumy a záměry u soch sv. Jana Nepomuckého v Kožlanech (viz Katalog ID 26), světce s ikonograficky nejasným určením v Rabštejně (viz Katalog ID 84, sochy sv. Jana Nepomuckého ve Všerubech (viz Katalog ID 100) a sochy sv. Anny v Mladoticích (viz Katalog ID 68). V dobré následné spolupráci s vlastníky se podařilo mj. z výše jmenovaných následně za použití dotačních titulů zatím restaurovat sochu sv. Jana Nepomuckého ve Výrově, v současné době právě probíhá restaurování sochy sv. Jana Nepomuckého v Hracholuskách, ostatní jsou v jednání.

Na havarijní stav či nutnost restaurátorského zásahu je vždy upozorněno i konkrétně v katalogu u jednotlivých sochařských děl. Stejně tak je zmíněna potřeba revizního restaurátorského zásahu, v případě potřeby je upozorněno i na další problematiku, kterou bude třeba řešit v následných restaurátorských zásazích.

Havarijní stav byl zjištěn mimo výše zmíněných lokalit [sochy sv. Jana Nepomuckého ve Chříči (viz Katalog ID 18), sv. Jiljí v Žihli (viz Katalog ID 103), sv. Jana Nepomuckého v Černé Hati (viz Katalog ID 5), sv. Jana Nepomuckého v Hracholuskách (viz Katalog ID 14), sochy sv. Jana Nepomuckého v Kožlanech (viz Katalog ID 26), světce s ikonograficky nejasným určením v Rabštejně (viz Katalog ID 84), sochy sv. Jana Nepomuckého ve Všerubech (viz Katalog ID 100) a sochy sv. Anny v Mladoticích (viz Katalog ID 68)] dále u následujících: sochy sv. Jana Nepomuckého v Číhané (viz Katalog ID 6), sousoší sv. Jana a Pavla v Číhané (viz Katalog ID 7), sochy sv. Jana Nepomuckého v Hradu Nečtiny (viz Katalog ID 11), sochy sv. Gotharda ve Chříči (viz Katalog ID 19), sochy sv. Josefa s Ježíškem v Kozolupech (původně v Bdeněvsi) (viz Katalog ID 23), sochy sv. Anny v Luhově (viz Katalog ID 36), sousoší sv. Jana a Pavla v Luhově (viz Katalog ID 38), sochy sv. Jana Nepomuckého v Radějově (viz Katalog ID 90), sochy sv. Jana Nepomuckého ve Štipoklasech (viz Katalog ID 94), dvojice soch sv. Filipa a Jakuba Většího v Žihli (viz Katalog ID 106 a107). U dalších sochařských děl by samozřejmě bylo potřeba po delší době provést restaurátorský zásah, tak aby se zamezilo větším škodám v budoucnu. To se týká např. především rozsáhlých souborů soch v Manětíně a v Rabštejně nad Střelou. U těch by bylo třeba vymyslet funkční systém pravidelné revizní údržby, který by v důsledku nemusel být finančně nákladný. Vlastníci těchto rozsáhlých souborů by měli mít dle našeho názoru nárok na nějakou formu pravidelné státní podpory, neboť péče o sochařská díla

minulosti je v jejich případě značně finančně nákladná a nedá se srovnat např. s obcemi či městy, které mají na starosti mnohem méně kulturních památek.

ÚVODNÍ UMĚLECKOHISTORICKÝ PŘEHLED. BAROKNÍ SOCHAŘSTVÍ A ŘEZBÁŘSTVÍ NA ÚZEMÍ PLZEŇSKÉHO KRAJE

PhDr. Viktor Kovařík – Mgr. Terezie Bednářová

Barokní sochařství a řezbářství na území dnešního Plzeňského kraje patří v odborné literatuře dosud mezi velmi málo zpracovaná témata, a to i přesto, že zde působilo velké množství pozoruhodných uměleckých osobností. V celkovém vývoji sochařského umění oblasti se objevuje řada neprobádaných míst i neznámých a kvalitních sochařských celků, které dosud nelze bohužel spojit s jejich autory. Pohledem do základní literatury, ať již soupisové či přehledové, je zřejmé, že pozornost byla doposud věnována jen několika nejvýraznějším solitérům západních Čech, jako byli například sochaři a řezbáři Josef Herscher či Lazar Widemann (Widmann). Je tomu tak i proto, že dosud nebyly (s několika čestnými výjimkami) pro řadu umělců, lokalit a oblastí dostatečně prozkoumány archivní prameny.[1]

Počátky barokního sochařství v regionu

Počáteční projevy nového barokního slohu se v sochařském fondu západních Čech pozvolna prosazují již v prvních desetiletích 17. století. Jsou to však nejprve detaily a dílčí motivy, kterými je konzervativnímu prostředí regionu tlumočen nový výtvarný názor. Barokní umělecký výraz, kterého se západočeské sochařství po dobu téměř celého 17. století postupně dobíralo, akceptovalo zprvu několik málo lokálních ohnisek, mezi nimiž si přední postavení záhy vydobylo královské město Plzeň.

Představu o tom, jak dlouhou cestu muselo sochařství urazit, než se dopracovalo k baroknímu projevu, získáme při pohledu na hlavní oltář v kostele sv. Petra a Pavla v Liticích. Na zadní straně vzácně datovaný a signovaný oltář vytvořil roku 1600 řezbář Daniel Altmann z Eydenburgu († 1625 Praha). Toporné postavy světců oltáře jsou ukázkou produkce pražského uměleckého centra a nikoli regionálního mistra.[2] Přestože prvotní pokusy o recepci nového slohu vyznívají mnohdy velmi rozpačitě, jedno z prvních děl vzniklé na území raně barokní Plzně patří přece jen k více než důstojným reprezentantům svého oboru. Tzv. Hubaldův kříž nechal, jak až do 19. století hlásal latinský nápis, vztyčit 11. dubna roku 1634 generálstrážmistr

[1] Tato část textu byla převzata ze studie obou autorů publikované v roce 2015: Bednářová Kovařík 2015, s. 158-235.
[2] Blažíček 1958B, s. 106; UPČ II 1978, s. 271.

Hubaldus Ruck k „uchování památky nejvznešenějšího rakouského domu, v městě Plzni vždy katolické a věrné“.[3] Svým precizním opracováním, veristicky pojednanými detaily a klidným výrazem tváře kontrastujícím s napjatou muskulaturou těla tato dřevořezba Ukřižovaného ještě připomene pozdně gotické krucifixy. Ve stylizaci a expresivním podání drapérie se však již ke slovu hlásí nový sloh. Bohužel je třeba konstatovat, že kvalita řezby nepochybně souvisí s jejím zahraničním původem.

Oblastí, v níž především našlo raně barokní sochařství v Plzni své uplatnění, byla oltářní architektura. Donátoři jednotlivých oltářů se rekrutovali z řad bohatých plzeňských měšťanů. Tak tomu bylo například u hlavního oltáře v kostele sv. Mikuláše, který byl pořízen roku 1642 nákladem plzeňského měšťana Mikuláše Mirobela z Treuhofu, a v jehož podobě se odráží ještě manýristické či renesanční dozvuky.[4] Nejvýznamnější sochařské zakázky jsou však spojené s kostelem sv. Bartoloměje. Mezi díla, která si svými rozměry a náročností výzdoby v ničem nezadají se soudobou produkcí pražského uměleckého centra, patří zdejší raně barokní oltáře Narození Páně a sv. Rodiny z roku 1654.[5] Strnulé postavy se doposud nevymanily ze zajetí základního bloku dřevěného špalku a jsou oživené pouze topornými náznaky kontrapostu či partiemi nakumulovaných záhybů drapérie. Výjimečnost těchto oltářních retáblů však spočívá v jejich autenticitě. Porovnáme-li jejich podobu s popisem v inventáři chrámového mobiliáře z roku 1730, zjistíme, že se jejich bohatá sochařská výzdoba dochovala do dnešních dob v naprosto nezměněné podobě.[6] Bývalý hlavní oltář, známý dnes pouze z dobové fotodokumentace, byl pořízen roku 1642 z odkazu plzeňských měšťanů a významných mecenášů období třicetileté války – Alžběty Werherové a konšela Oldřicha Červenky.[7] Část z jeho raně barokních plastik byla počátkem osmdesátých let 19. století za účelem snížení nákladů upravena, nově polychromována a přenesena na nový neogotický oltář Josefa Mockera a Josefa Leimera z roku 1883.[8] Autorství některých raně barokních oltářů připisuje literatura hypoteticky Kryštofu Laytnerovi, řezbáři doloženému v Plzni v padesátých letech 18. století. Řezbářů a sochařů působících v 17. století na území města Plzně bylo však nepochybně mnohem více. Dluh v podobě nevyčerpaných informací z písemných pramenů,

[3] Podlaha 1908, s. 239; Kovář 1960, s. 103; Bělohlávek 1965, s. 280; Soukup 2012, s. 113; Šiková 2014, s. 642–643.
[4] Kovář 1960, s. 103.
[5] Blažíček 1958A, s. 86; Blažíček 1958B, s. 107; Kovář 1960, s. 103; Kovář 1965, s. 281.
[6] Bukačová 2014, s. 677.
[7] Hruška 1883, s. 161; Kovář 1965, s. 280, Poche 1980, s. 90; Soukup 1998, s. 10, 14; Douša 2004, s. 74, 81; Soukup 2012, s. 126.
[8] Soukup 2012, s. 72–73.

nedostatek srovnávacího materiálu a nemožnost spojit archivní zprávy s dochovanými díly nám však dosud brání ve vynášení určitějších soudů. Jedním z mála případů, kdy se prameny protínají s hmotným dokladem, je kazatelna z kostela sv. Petra a Pavla v Liticích, vytvořená roku 1665 Václavem Riberem.[9] Její zdrobnělé a křehce působící tvarosloví ochuzené o sochařskou figurální výzdobu dává alespoň představu o podobě raně barokního dekorativního aparátu, v němž důležité místo zaujímal boltcový ornament. Byla to právě ornamentální složka, v níž docházelo k přenosu aktuálních tendencí nejdříve, zatímco i po polovině 17. století mohla svoji strukturou díla setrvávat ještě v hluboko v tradici.

Počátky raně barokního sochařství a řezbářství jsou na území západních Čech mimo Plzeň obvykle spojovány s plaským klášterním dominiem a monumentálním edikulovým retáblem hlavního oltáře bývalého cisterciáckého klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Plasích, který byl pořízen zřejmě k roku 1667.[10] Postranním řezbám světeckých postav spjatých s cisterciáckým řádem se zde dostává významných míst uvnitř architektury oltáře, atributy ověšené figury se však stále drží uzavřených obrysů a jsou poměrně málo oživené gesty.[11] Literatura srovnává plaský oltář s bavorskou plastikou a vidí zde i východiska těchto řezeb, u kterých I. Bukačová hypoteticky určuje na podkladě archivních údajů jako autora řezbáře Tomáše Höltzla (Höltzela) († 1688 Plzeň). V letech 1686-1695 se v matrikách na plaském panství objevuje původem tyrolský sochař a řezbář František Tollinger (1656 Ambras–1717 Litoměřice), usazený posléze v severních Čechách a známější spíše svými díly v tamním regionu.[12] Zajímavým raně barokním regionálním souborem řezbářských děl je celá řada řezeb z interiérů kostelů spjatých s plaským klášterem a jeho uměleckou aktivitou ze třetí čtvrtiny 17. století. Mezi nimi by bylo možné uvést například soubor řezeb v kostele sv. Mikuláše v Potvorově (figury hlavního oltáře i andělů na parapetu kruchty) vzniklý v sedmdesátých letech 17. století či řezbářskou výzdobu hlavního oltáře a varhan v kostele sv. Petra a Pavla v Kralovicích z roku 1689 pořízenou plaským opatem Ondřejem Trojerem, u které se uvažuje o autorství výše zmíněného Tollingera.[13] Jeho autorství bývá uváděno i u

[9] Blažíček 1958A, s. 87; Blažíček 1958B, s. 107; UPČ II 1978, s. 270–71.
[10] Podlaha 1909, s. 83; Blažíček 1958A, s. 86; Blažíček 1958B, s. 107; Bukačová 1984, s. 48–49.
[11] *Barock in Böhmen* 1964, s. 155.
[12] Blažíček 1958A, s. 112–113; Blažíček 1989A, s. 311.
[13] K sochařské výzdobě kostela v Potvorově Podlaha 1909, s. 95 (datováno do roku 1673); Blažíček 1958B, s. 107; K raně barokním řezbám v Kralovicích Podlaha 1909, s. 17; Blažíček 1958B, s. 107; Bukačová 1984, s. 50.

postranních oltářů, zpovědnic, lavic a výzdoby varhan ve výše zmíněném bývalém plaském klášterním kostele, vzniklých též za opata Trojera v devadesátých letech 17. století.[14]

Plzeňský sochař Kristián Widemann a jeho současníci

Pravděpodobně nejvýznamnějším a dosud nejznámějším plzeňským raně barokním sochařem a řezbářem, byl Kristián Widemann (Widmann) (? Hindelang–1725 Plzeň), u kterého se proto lze zastavit podrobněji.[15] Kristián Widemann se objevuje v Plzni v roce 1678, když tehdy přichází jako celá řada jiných řemeslníků, většinou z německých oblastí, za obživou a novou životní šancí.[16] O tom, že byl v Plzni jako vyučený řezbář dobře přijat a velmi rychle se etabloval, svědčí Kristiánovy další osudy, které můžeme částečně rekonstruovat z leckdy strohých archivních záznamů. Již v roce 1679 byl Kristián přijat za plzeňského měšťana, téhož roku se oženil s Markétou, dcerou jednoho z tehdejších plzeňských malířů Jana Maxmiliána Seeblumera. V roce 1680 dostal Widemann v souvislosti s ukončením morové rány významnou sochařskou zakázku na vztyčení mariánské morové statue, jejíž místo bylo vybráno v severozápadním koutě plzeňského náměstí. Na jejím zhotovení se mimo něj dále podílel kameník Jan Meilich (Mejlík).[17] Sochařskou výzdobu sloupu z těchto let tvoří sochy sv. Bartoloměje, Václava, Floriána, Rocha a Rozálie. Na vrcholu sloupu je volná replika milostné gotické sochy tzv. Madony Plzeňské, jejíž kult zažíval v období baroka opětovný rozkvět. Widemannovy sochy lze charakterizovat jako řemeslně poctivé, byť samozřejmě ve srovnání například s tehdejší pražskou tvorbou méně kvalitní a invenční. Své postavy pojednané poměrně pečlivě a realisticky se Widemann snažil oživit náznakem pohybu. U vrcholové sochy Madony pak jde vlastně o dílo bez slohových vazeb, když zadáním plzeňské městské rady bylo vytvořit repliku středověké milostné Madony. O další sochy z dílny téhož autora již s přispěním jeho syna Lazara byl sloup obohacen v roce 1714, tedy po další morové ráně, jež zasáhla Plzeň v roce 1713. Díky podrobným záznamům kronikářů plzeňského františkánského konventu je známo, že v roce 1705 Kristián vlastní rukou vytesal a daroval *Krucifix* a řezbu *sv. Hedviky Slezské* určené pro výzdobu interiéru františkánského konventního kostela Nanebevzetí Panny

[14] Bukačová 1984, s. 50–51.

[15] K osobě Kristiána Widemanna (Widmanna) Blažíček 1958, s. 114, Kovařík 2006, s. 17–19 (souborná bibliografie) a Šiková 2014, s. 644–645.

[16] Například roku 1648 se objevují v Plzni řezbář Tomáš Steiniger, roku 1654 řezbář Kryštof Laytner, roku 1666 řezbář Tomáš Höltzl (Höltzel) (který byl toho roku přijat za měšťana a zemřel zřejmě roku 1688), koncem šedesátých let 17. století řezbář Jakub Dicrent (Ticrent). K tomu SOA Plzeň. PP Haubert. Pozůstalost JUDr. Jana Hauberta.

[17] K plzeňskému mariánskému sloupu naposledy Kovařík – Zahradník 2014, s. 69–84 a Šiková 2014, s. 644–645.

Marie v Plzni.[18] Literatura většinou předpokládá, že v roce 1712 vyzdobil K. Widemann hlavní oltář ve vrtbovském patronátním kostele sv. Jakuba Většího v Ledcích nedaleko Plzně, za což dostal zaplaceno 60 zlatých.[19] Zde jsou jeho dílem zřejmě řezby *sv. Šimona a Judy Tadeáše* na bocích oltářního retáblu. V roce 1714 dodává Kristiánova dílna rozsáhlou zakázku do města Písku, kde po morové ráně dochází též ke vztyčení velké mariánské statue. Zde je u několika soch možné opět počítat s účastí syna Lazara, stejně jako v případě složitější geneze sloupu se sochou Panny Marie Immaculaty ve Stříbře.[20]

Výše zmíněný plzeňský kameník Jan Meilich (Mejlík) byl autorem sloupu se sochou Panny Marie Immaculaty, který byl vztyčen v Chotěšově na popud tehdejšího chotěšovského probošta Michaela Norberta Kastla v roce 1687. U Meilicha je též dochována zpráva o jeho autorství sochy archanděla Michaela ve fontáně přímo v chotěšovském klášteře, která měla pocházet z roku 1676.[21]

Jedním z výše zmiňovaných lokálních ohnisek byl Horšovský Týn. Zdejší raně barokní oltáře z kostela sv. Apolináře byly vytvořeny snad ještě před rokem 1650 či krátce poté v místních řezbářských dílnách. Strnulost a vše prostupující stylismus ubírá sochám světců na živosti, přesto je nelze označit za nezajímavé.[22] Raně barokním sochařem či řezbářem působícím v Horšovském Týně byl chebský Melchior Dietrich, kterému jsou například připsány řezby apoštolů na hlavním oltáři městského kostela sv. Petra a Pavla.[23]

Západočeská etapa Jana Brokofa

Do západočeské raně barokní plastiky a sochařství však zasáhli i umělci působící v centru tehdejšího dění, v Praze. Mezi ně bychom mohli jmenovat především Jana Brokofa (1652 Spišská Sobota–1718 Praha), s jehož díly je možné se setkat v západních Čechách na více místech. S prostředím západních Čech a jeho osobou je velmi úzce spojen vznik jednoho z nejfrekventovanějších ikonografických prototypů, které v období baroka doslova zaplavily naší zemi a byly rozpracovávány v mnoha dalších variantách. Jedná se o zobrazení sv. Jana Nepomuckého, který v oděvu kanovníka zaujímá lehký kontrapost, v náručí svírá krucifix a pohled jeho tváře rámovaný svatozáří míří k nebesům. V Poběžovicích (dříve Ronšperku)

[18] Kovařík 2004, s. 14; Bukačová 2014, s. 682.
[19] Podlaha 1908, s. 290; Kovařík 2004, s. 70.
[20] Kovařík – Zahradník 2015 (v tisku).
[21] Adamcová – Gláserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník 2015 (v tisku).
[22] Blažíček 1958B, s. 106; UPČ I 1977, s. 428–429.
[23] Blažíček 1958A, s. 114; Blažíček 1958B, s. 108.

nedaleko Horšovského Týna vytvořil Jan Brokof pro barona Matyáše Gottfrieda Wunschwitze dřevořezbu světce, jejíž předlohou se stala terakotová skica vídeňského sochaře Matyáše Rauchmillera. Brokofovo dílo pak posloužilo norimberskému sochaři Volfu Jeronýmu Heroldovi jako model pro bronzový odlitek určený na Karlův most v Praze, ale zároveň se samo stalo předmětem kultu a příčinou obrácení svého tvůrce – tehdy ještě luterána Jana Brokoffa.[24] Svatojánských soch připisovaných Janu Brokofovi bychom v západních Čechách nalezli více. Za všechny připomeňme alespoň Poběžovice, kam Brokof dodal pro svatojanského ctitele barona Wunschwitze zřejmě roku 1690 variantu své svatojanské sochy určené pro Karlův most v Praze.[25] Se jménem Jana Brokofa bude možné s největší pravděpodobností spojit také sochu sv. Jana Nepomuckého z Křižíkových sadů v Plzni, která byla až do roku 1934 osazena na starém mostě přes Radbuzu. Dobou svého vzniku, rokem 1685, se řadí k nejstarším barokním nepomucenským plastikám v naší zemi a shoduje se rovněž s dobou Brokofova působení na jihozápadě Čech.[26] I přes řadu pozdějších modelačních doplňků o jejím autorství nemůže být pochyb. Brokof po své katolické konverzi získával v západních Čechách další zakázky, mezi nimiž čestné místo zaujímá soubor osmi řezeb v Manětíně, v poutním hřbitovním kostele sv. Barbory. Zde pro hraběte Karla Maxmiliána Lažanského pracoval zřejmě v letech 1684 do roku 1685.[27] Pro Lažanské zhotovil Brokof čtyři světce a čtyři světice představující především české zemské patrony – sv. Zikmunda, Víta, Norberta a Ivana v kapli sv. Václava, dále sv. Annu Samotřetí, Ludmilu, Alžbětu a Eleonoru v kapli sv. Izidora. Všechny řezby se nalézají v nárožních nikách postranních kaplí, původně byly však umístěny v interiéru starší svatyně, neboť současný manětínský hřbitovní kostel sv. Barbory byl postaven až v letech 1695–1697. Manětínský řezbářský soubor má v Brokofově díle blízkou analogii v dalších řezbách, které zhotovil v počtu deseti kusů do kostela Nanebevzetí Panny Marie v Tachově, a které pocházejí z roku 1692. Jejich iniciátorem byl zřejmě pražský řád křižovníků s červenou hvězdou, který měl v tomto kostele patronátní právo, mezi donátory jednotlivých řezeb se objevili i majitel panství a význačné místní osobnosti.[28] Tachovský soubor bývá hodnocen literaturou jako výrazný kvalitativní mezník Brokofovy tvorby.

[24] Blažíček 1986, s. 23; Vlnas 2013, s. 219–228.
[25] Blažíček 1958A, s. 98; Blažíček 1989A, s. 305; Blažíček 1976, s. 23; Procházka 2009, s. 9.
[26] Kovář 1960, s. 104; Kovář 1965, s. 281; UPČ III 1980, s. 96
[27] Nejedlá 1964, s. 8.
[28] Nejedlá 1964, s. 12–16.

Zdomácnění barokního slohu na Plzeňsku

Barokní umělecký názor se naplno prosadil v Plzni právě až v době první čtvrtiny 18. století. Za specifikum plzeňské barokní produkce bylo vždy považováno udržování „realistické složky uměleckého projevu“.[29] Pravdou je, že radikalistické tendence, reprezentované v tomto odvětví zejména tvorbou Matyáše Bernarda Brauna či v některých aspektech i dílem Matěje Václava Jäckela, nepadaly v prostředí měšťanské Plzně na živnou půdu. Ne nadarmo se v západních Čechách s díly těchto osobností setkáme na území klášterů (cisterciáků, benediktinů a premonstrátek), jejichž spiritualitě a duchovnímu nazírání expresivní formy a prohloubená citovost více vyhovovaly. Město Plzeň, ve kterém vznikly příznivé podmínky pro rozvoj umělecké praxe, se tehdy stalo uměleckým střediskem západních Čech.

V plzeňských archivech se lze setkat se jménem řezbářů Jana Benedikta Platzera, Michala Tyera a kameníka Ferdinanda Šiffera. Sochař Jan Benedikt Platzer (1678 Město Touškov–1732 Plzeň), který přišel do Plzně roku 1708, byl v témže roce přijat mezi měšťany a vzápětí se oženil s Kateřinou, dcerou plzeňského měšťana a majitele dvou domů Jiřího Lenka. Tento sňatek mu jistě napomohl ke zvýšení životního standardu, ale vzhledem k tomu, že jej berní rejstřík z roku 1713 stále vede jako neusedlého měšťana, má se za to, že nebyl před svým příchodem do Plzně majitelem vlastní dílny. Pro potřeby berního rejstříku v následujícím roce přiznal, že „řemeslo mu jde prostředně“.[30] Tvorba Jana Benedikta, otce úspěšnějšího umělce – Františka Ignáce, stále uniká bližšímu poznání. Významnější práce u něj až do roku 1708 vesměs předpokládané nejsou a k těm nemnoha autorsky spolehlivě identifikovaným dílům vzniklým po uvedeném datu patří řezbářská výzdoba postranních oltářů v kostele sv. Jakuba Většího ve Vidžíně nedaleko Teplé z roku 1716.

O životě a umělecké činnosti řezbáře Michala Tyera nemáme jiných zpráv, než že roku 1714 byl veden jako nájemník a majitel malé dílny, v níž pracoval sám.[31] Stejný archivní pramen svědčí o tom, že kameníkovi Ferdinandu Šifferovi, plzeňskému měšťanovi od roku 1696, se dařilo jen o něco lépe. V roce 1714 „žil ve svém malém špatném domě a pracoval s jedním pomocníkem“.[32] Toto tvrzení je poněkud v rozporu se skutečností, že si tento dům čp. 186 pro sebe o rok dříve Ferdinand Šiffer přestavěl. Portál tohoto domu patřil na poli plzeňského vrcholně barokního sochařství k mimořádně zajímavým počinům. Z archivních zpráv se totiž

[29] Skořepová 1957, s. 17–19; Kovář 1965, s. 290.
[30] Skořepová 1957, s. 16–17.
[31] Skořepová 1957, s. 17.
[32] Skořepová 1957, s. 17.

dozvídáme, že jeho kladí nadnášela dvojice mouřenínů.[33] Šlo o jediný portál tohoto druhu na území Plzně, a proto nezbývá než litovat jeho ztráty.

Barokní mobiliář plzeňských kostelů je v současnosti pouhým torzem někdejšího bohatého vybavení, o němž hovoří písemné prameny. Toto tvrzení lze velmi dobře ilustrovat na příkladu kostela sv. Bartoloměje. Když roku 1697 Plzní procházel v rámci své tovaryšské cesty rakouský sochař Franz Ferdinand Ertinger, zaznamenal v katedrále sv. Bartoloměje celkem 39 oltářů.[34] Inventář z roku 1730 sice hovoří již pouze o 32 oltářích, nicméně i tak se jedná o mnohonásobně vyšší počet, než jaký odpovídá současnosti. [35] Jejich zánik měly na svědomí nejenom josefínské reformy, ale také postupné proměny všeobecného vkusu. I zbývající plzeňské chrámy disponovaly původně mnohem početnějším mobiliářem. Ze stejných pramenů se dovídáme, že ve františkánském kostele Nanebevzetí Panny Marie stálo k roku 1730 celkem 17 oltářů, v dominikánském kostele sv. Markéty jich bylo 11 a v kostele dominikánek – u sv. Anny – jich bylo 9 (pouze v případě posledně zmíněného chrámu zůstala do dnešních dob většina z původního zařízení zachována).[36] Pohledem do dobových pramenů i na dochovaný fond zjistíme, že při zařizování plzeňských kostelů novými oltáři, převažovala v jejich výzdobě sochařská (resp. řezbářská) složka nad malířskou.[37]

Čtveřice barokních zpovědnic z kostela sv. Bartoloměje patří k těm nemnoha kusům vrcholně barokního mobiliáře, který byl ušetřen ničení. Jejich architektura je završena drobnými avšak kvalitními figurálními řezbami. To platí především o dvojici starších zpovědnic v severní a jižní boční lodi kostela, které pocházejí s největší pravděpodobností z doby kolem roku 1710. Součástí nástavců složených z akantových rozvilin propletených stuhami jsou postavy křehce působícího sv. Jana Nepomuckého a bendlovsky pojatého sv. Pavla poutajícího navzdory drobnému měřítku pádností a silou výrazu. Zpovědnice v podkruchtí s postavami kajícníků – sv. Petra a sv. Máří Magdalény jsou mladšího data – snad z druhé čtvrtiny 18. století. Soubor zpovědnic v minulosti doplňovala kazatelna s figurou krále Davida, jejíž podobu však známe už jen z dobové fotodokumentace.[38]

Zajímavou ukázkou plzeňského řezbářství 1. čtvrtiny 18. století je rovněž dvojice oltářů Panny Marie a čtrnácti svatých pomocníků a sv. Josefa a českých zemských patronů z kostela sv.

[33] Kovář 1965, s. 287.
[34] Skořepová 1957, s. 17.
[35] Bukačová 2014, s. 676.
[36] Bukačová 2014, s. 676.
[37] Bukačová 2014, s. 679.
[38] Srovnej UPČ III 1980, s. 90–91; Soukup 2012, s. 86.

Mikuláše (resp. původně z kostela sv. Bartoloměje).[39] Oltářní retabulum, které má podobu stromu a které tvoří palmové ratolesti proplétané páskou, osídlila skupina drobných světle polychromovaných figur světců, jejichž rozkolísaná kvalita svědčí o autorském podílu několika rukou. Některé z řezeb připomenou práce widemannovské dílny (například sv. Barbory, sv. Florián), větší část ovšem zatím spadá do kategorie obtížně zařaditelných.

Měšťan a řezbář Zikmund Legát (1686 ?–1748 Plzeň) patří mezi příklady regionálních tvůrců západních Čech. Několika záznamy je zachycen v plzeňských matrikách.[40] V této souvislosti je zajímavým dokladem o tehdejších vzájemných úzkých vazbách plzeňských umělců a řemeslníků například účast Zikmunda Legáta jako svědka při svatbě malíře Julia Františka Luxe. Jedním z mála děl, které lze Legátovi připsat s určitostí, je obláčkový obelisk v Městě Touškově, na vrcholu s oboustranným sousoším představujícím z jedné strany Nejsvětější Trojici korunující Pannu Marii a z druhé strany Nejsvětější Trojici Triumfální. Ten je sochařem i signován: „Sig: Legat // Fecit“ a datován do roku 1723.[41]

Matyáš Bernard Braun a další importy pražských sochařských dílen

Z pražských sochařů zasáhl v období vrcholného baroka na území Plzeňského kraje nejvýrazněji zřejmě Matyáš Bernard Braun (1684 Sautens–1738 Praha). Počátky jeho tvorby a příchod do Čech jsou totiž spjaty s cisterciáckým klášterem v Plasích, resp. s jeho opatem Eugenem Tyttlem, který zřejmě v této záležitosti sehrál zásadní roli.[42] Kromě pražských realizací, mezi nimiž vyniká věhlasné sousoší *Vidění sv. Luitgardy* z Karlova mostu, tak Braun pro tohoto plaského opata s vytříbeným vkusem a láskou k umění vytvořil několik řezbářských děl, která patří ke skvostům českého barokního sochařství. Přesná datace těchto prací byla a dosud je předmětem odborných dohadů stejně jako jejich někdejší umístění v rámci klášterního areálu. Přijměme však v tuto chvíli teorii, že překrásná řezba *Krucifixu s Bolestnou Pannou Marií* vznikla k roku 1708 v první vlně Braunových prací pro Plasy a zbývající dvojice – *Krucifix a sousoší Zvěstování* – mezi léty 1720–1725.[43] *Kalvárie s Pannou Marií Bolestnou* vznikla zřejmě jako vůbec první Braunovo dílo pro opata Tyttla, kterým se mladý umělec snažil

[39] Kovář 1965, s. 290; Bukačová 2014, s. 677.
[40] K tomu SOA Plzeň. PP Haubert. Pozůstalost JUDr. Jana Hauberta. Též Chmelíř 2012, s. 5–6.
[41] K Zikmundu Legátovi Blažíček 1958A, s. 167, 293 pozn. 333; Blažíček 1958B, s. 109; *Barock in Böhmen* 1964, s. 155; Adamcová – Gláserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník 2015 (v tisku).
[42] Blažíček 1989B, s. 486; Kořán 1999, s. 16–17.
[43] Blažíček 1989B, s. 499.

prokázat široký záběr svých dovedností v očekávání případných zakázek.[44] O tom svědčí nejenom jisté formální odlišnosti, které vyplynou ze srovnání ze zbývající dvojicí řezeb, ale také neobvyklý technologický postup (figury byly řezány společně s břevny kříže), kterým snad měla být demonstrována autorova zručnost a tedy i kompetentnost k pověření dalšími zakázkami. Rovněž i *Krucifix* určený do interiéru zimního refektáře vyniká nad ostatní díla vzešlá z Braunovy dílny svoji kvalitou a silou výrazu.[45] O důležitosti, kterou této práci Matyáš Bernard Braun přikládal, svědčí fakt, že dílo vypracoval skutečně vlastní rukou a to i v době, kdy již byla jeho dílna zavedeným podnikem a čítala řadu pomocných rukou. Jeho vročení do období kolem roku 1720 vychází ze skutečnosti, že k uvedenému datu byla již příslušná část konventu po stavební stránce dokončena a začala být mnichy obývána. Krucifix působí na city diváka svoji expresivitou a nijak nepřikrášleným znázorněním smrti téměř zdrcujícím dojmem. Naproti tomu pod vlivem lyricky laděného sousoší *Zvěstování* city pozorovatele pookřívají a těší se z projasněné atmosféry posvátného děje.[46] Na rozdíl od řezby *Kalvárie*, kterou archivní zprávy zaznamenávají na oltáři sv. Kříže v konventním kostele, nemáme v případě sousoší *Zvěstování* žádnou spolehlivou zprávu dokládající jeho původní funkci či umístění. Veškeré teorie se prozatím pohybují na úrovni pouhých spekulací.

Se západními Čechami měla dílna Matyáše Bernarda Brauna co dočinění i ve druhé polovině dvacátých let 18. století. V období mezi léty 1726–1728 vznikala sochařská výzdoba pro benediktinský kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Wolfganga v Kladrubech u Stříbra.[47] Jejím iniciátorem byl opat Maurus Fintzguth, oslavovaný, pod dojmem velkolepé přestavby klášterního komplexu v duchu barokní gotiky, též jako druhý zakladatel kladrubského kláštera. I když stavební obnova areálu byla zahájena až po smrti Jana Blažeje Santiniho-Aichla, předpokládá se, že koncepci sochařské výzdoby i základní rozvržení hmot určil ještě za svého života. Usměrnění sochařské složky bylo motivováno snahou nechat vyznít samu architekturu. Hlavní oltář gotizujících architektonických forem se svoji podobou blíží chrámovému průčelí.

[44] Blažíček 1958A, s. 148; Blažíček 1958B, s. 109; Blažíček 1961, s. 322; Poche 1965, s. 93, 312, pozn. 211; Neumann 1974B, s. 213, č. kat. 190; UPČ III 1980, s. 75; Blažíček 1984, s. 29–30, č. kat. 27; Poche 1986, s. 165; Blažíček 1988, s. 23; Blažíček 1989B, s. 499; Kořán 1997, s. 66; Kořán 1999, s. 17; Pavlíček 1999, s. 96; Sláva barokní Čechie 2001 (autor hesla Tomáš Hladík), s. 25–26.

[45] Blažíček 1958A, s. 148; Blažíček 1958B, s. 109; Blažíček 1984, s. 29; Poche 1986, s. 163; Kořán 1997, s. 33, 66–68; Kořán 1999, s. 99–100; Sláva barokní Čechie 2001 (autor hesla Ivo Kořán), s. 70, č. kat. I/2.10.

[46] Blažíček 1958A, s. 148; Blažíček 1958B, s. 109; Blažíček – Preiss – Hejdová 1969, s. 30, č. kat. 30 a 31; Blažíček – Preiss – Hejdová 1970, s. 60–61, č. kat. 91; Blažíček 1984, s. 11, 28–29, č. kat. 26; Poche 1986, s. 164–165; Kořán 1999, s. 101.

[47] K sochařské výzdobě kladrubského chrámu například Blažíček 1958A, s. 152; Blažíček 1989B, s. 499; Poche 1986, s. 183–90; Kořán 1999, s. 109–111.

Figury Madony, čtyř benediktinských světců a Ukřižovaného, symboly evangelistů, andělské hlavy a ostatní andělský kompars byly rozmístěny v různých výškových úrovních, odlišných proporcích a prostorových plánech takovým způsobem, aby napomáhaly iluzivnímu prohloubení prostoru kostela. Zatímco v případě plaských řezeb jsme měli co dočinění s osobním nasazením Matyáše Bernarda Brauna, v případě benediktinského kláštera v Kladrubech se pohybujeme na opačném pólu – v oblasti dílenského provozu. Sochařská výzdoba klášterního kostela je však názornou ukázkou toho, že zapojení pomocných rukou nemusí nutně znamenat propad v umělecké kvalitě. Řehoř Thény (1695 Burgeis–1759 Jaroměř), který měl s největší pravděpodobností na zakázce majoritní podíl, byl vyspělým umělcem, přestože se v rámci Braunova podniku v uvedené době pohyboval v podřízeném postavení. S ním lze nejspíše také spojit kenotaf zakladatele kláštera Vladislava I. či sochy církevních otců a benediktinských světců na vrcholu chórových lavic.

Mezi dalšími pražskými sochaři, kteří zasáhli na území západních Čech, lze uvést Ondřeje Filipa Quitainera (1679 Frýdlant–1729 Praha), jehož dílem měla být sochařská výzdoba zámeckého parku v Dolní Lukavici u Přeštic, ze které se však do současnosti dochovaly bohužel jen smutné zbytky několika váz ležící bezprizorně v terénu neumožňující slohový rozbor a určení autorství.[48] Dílna pražského sochaře Matěje Václava Jäckela (1655 Wittichenau–1738 Praha) již za výrazné účasti tehdejšího tovaryše Františka Ignáce Weisse (kolem 1690 Sulkov?–1756 Praha) a syna Antonína Jäckela (1699 Praha–1736 Praha) dodala rozsáhlou řezbářskou výzdobu vnitřního vybavení konventního kostela sv. Václava premonstrátek v Chotěšově na jižním Plzeňsku, v současnosti rozmístěného na různých místech nejen Plzeňského kraje.[49] Na základě archivních dokladů je známo, že Jäckelova dílna vybavila též bohatým figurálním souborem i dvouoltář sv. Jana Nepomuckého a sv. Víta v kostele téhož světce v Dobřanech z let 1728–1731, který objednal tehdejší probošt chotěšovského kláštera Dominik Kristián Peterka.[50]

Z ostatních mimopražských umělců, kteří zasáhli na sledované území, můžeme uvést například žlutického sochaře a řezbáře Osvalda Josefa Wendu (Vendu) (1669 ?–1721 Žlutice). Ten dodal tepelskému klášteru monumentální čtveřici církevních otců nalézajících se v kostele sv. Bartoloměje v Pístově, hodnocených sice poněkud příkře O. J. Blažíčkem jako „prostoduché

[48] Blažíček 1958A, s. 120; Blažíček 1958B, s. 109; Blažíček 1989B, s. 502.
[49] Blažíček 1958A, s. 114; Blažíček 1989A, s. 309; Tischerová 2007, s. 58–79; Tischerová 2013, s. 342–347 a d., 363–371 a d.
[50] Blažíček 1958B, s. 108; Tischerová 2007, s. 23, 71, 87–92, 262, 303; Tischerová 2013, s. 371–374 a d.

strnulé sochy“, avšak podle našeho názoru poněkud neprávem.[51] Na čtyřech pilířích lodi kostela na konzolách stojí řezby západních církevních Otců sv. Ambrože, Augustina, Řehoře a Jeronýma, které Wenda dodal roku 1713 do tepelského klášterního kostela a které byly do Pístova přemístěny v roce 1755 proto, aby v Teplé uvolnily místo „modernějším“ řezbám Ignáce Františka Platzera.

Sochaři šlechtických rodů Lažanských a Vrtbů - Štěpán Borovec, Josef Herscher a Lazar Widemann

Počátek rozsáhlé a svébytné sochařské i řezbářské tvorby se v této době objevuje na panství hrabat Lažanských a Černínů v Manětíně, kde se jakýmsi impulsem stavebního rozvoje a následné výzdoby města stal ničivý požár v roce 1712. Především za ovdovělé hraběnky Marie Gabriely Lažanské, rozené Černínové z Chudenic, nastává nový rozkvět sídla panství. V průběhu dalších let je celé město i jeho bezprostřední okolí včetně výzdoby interiérů patronátních kostelů doslova poseto desítkami soch, sousoší i řezeb vysoké výtvarné hodnoty. Počátek vlastní manětínské plastiky lze hledat v osobě vrchnostenského sochaře Štěpána Borovce (1672 Staré Sedlo–1719 Manětín), pocházejícího z Tachovska, který se v letech 1694–1699 vyučil v Praze Jana Brokofa.[52] Kromě sochařských prací pro zámek v Manětíně (dvojice karyatid – atlantů pod balkonem zahradního průčelí, do 1717) a blízký děkanský kostel sv. Jana Křtitele (dvojice karyatid – andělů pod kruchtou, do 1717) jsou jeho pracemi sochy *Bolestného Krista a Piety* (Panny Marie s Kristem) z ohradní zdi téhož kostela (obě kolem 1713). Z velké části je jeho dílem i monumentální pilíř se sousoším *Nejsvětější Trojice* na terase před zámkem, na který podepsal s hraběnkou Lažanskou kontrakt brzy před svou smrtí.

Pozdně barokní sochařství západních Čech stojí v rámci současného stavu bádání především na dvou jménech - Josefu Herscherovi a Lazaru Widemannovi (Widmannovi). Oba pracovali především v západních Čechách pro místní šlechtické rody v pozici vrchnostenských sochařů a mají nejen svými životními osudy, ale i svou tvorbou a jejím charakterem mnoho společného.

Josef Herscher (1688 ?–1756 Manětín) je jako vrchnostenský sochař zachycen v Manětíně poprvé v roce 1723, většinu svého života pracoval pro hraběcí rodinu Lažanských právě zde.[53] Doposud nebyla objasněna otázka jeho původu ani školení, názory uměleckých historiků se

[51] Gnirs 1932, s. 298–300. Blažíček 1958B, s. 108.
[52] Blažíček 1958A, s. 167; Blažíček 1958B, s. 109; Blažíček 1976, s. 24; Bukačová 1984, s. 105–112.
[53] Blažíček 1958A, s. 219–224; Bukačová 1984, s. 116–133; Blažíček 1989B, s. 506–507; Horyna 1997, s. 17–26; Bukačová 1997, s. 15–45; Jirmusová 2008.

v jeho případě poněkud různí. Jako nejpravděpodobnější se Herscherův původ jeví v oblasti Bavorska či Frank, snad přišel do Manětína s družinou Filipa Bornschlägla, malíře a štafíra z Mnichova. Vztahy k němu jsou doloženy jak zápisy v matrikách, tak dalšími účty, z nichž je patrné, že Bornschlägel štafíroval Herscherovi řadu řezeb.[54] V Manětíně a okolí je Herscherovou prací řada řezbářských i sochařských děl (zhotovená za vydatné pomoci místních kameníků), které patří v uměleckohistorické literatuře mezi kvalitativně vysoce hodnocené práce. Jsou to především jeho sochy na tzv. Vysoké cestě, komunikaci spojující město s hřbitovním kostelem sv. Barbory, vznikající v průběhu dvacátých až čtyřicátých let 18. století.[55] Kvalitativně na výši je však i řada dalších soch představujících Teologické i Kardinální Ctnosti na terasách náměstí před okny piana nobile zámecké budovy, stejně jako solitérní světecké sochy v bezprostředním okolí Manětína strážící všechny přístupové cesty do města. Herscherovy práce však byly určeny i do interiéru, dochoval se řezbářský soubor pocházející původně z manětínského špitálu a posléze přemístěný do hřbitovní kaple sv. Josefa nebo bohatý soubor řezeb z hřbitovního kostela sv. Barbory ze čtyřicátých let 18. století či v nedalekém kostele sv. Petra a Pavla v Křečově.

Mladším souputníkem Josefa Herschera byl v tomto období patrně nejvýraznější regionální sochař pocházející z Plzně, Lazar Widemann (Widmann) (1697 Plzeň–1769 Křimice), syn v textu již výše zmíněného Kristiána.[56] V roce 1727, tedy dva roky po smrti otce Kristiána se Lazar ve svých dvaceti devíti letech ujímá otcovského domu i dílny s pozdějším popisným číslem 142, který stával v dnešní Smetanově ulici nedaleko konventu plzeňských dominikánek. Vyučen byl nejprve jistě v otcově dílně, jeho tovaryšskou cestu zatím rekonstruovat nelze, i když na základě určitých vazeb k dílu Ferdinanda Maxmiliána Brokofa můžeme uvažovat o školení právě u něj v Praze. Oproti jiným sochařům z regionu se však díky vazbě na hraběcí rodinu Vrtbů dostal ještě dále, až na medicejskou Accademia del Disegno ve Florencii. Právě zde získal zkušenosti a schopnosti práce s alabastrem, které jej předurčily pro zhotovení početných děl v tomto svébytném materiálu. Mezi jeho první díla po návratu z Itálie patří tak soubor prací z alabastru určených pro pražský vrtbovský palác, který byl již krátce po svém vzniku předmětem obdivu znalců umění a přinesl Vrtbům určitou proslulost. Současně začíná ve spolupráci s malířem Františkem Juliem Luxem jeho dlouhodobá činnost postupného

[54] Bukačová 1997, s. 15.
[55] Adamcová 2015, s. 632.
[56] Blažíček 1989C, s. 723–727; Kovařík 2006, s. 20–25 a dále (zde i souborná bibliografie); Šiková 2014, s. 648–655.

vybavování interiérů patronátních kostelů či kaplí na vrtbovských dominiích, mezi kterými lze jmenovat především kostely sv. Vojtěcha ve Vejprnicích a sv. Václava v Žinkovech. Do obou dodala Widemannova dílna početné soubory řezeb a exteriérové sochařské výzdoby, které jsou zachyceny i archivními prameny. Z třicátých let 18. století pochází například dvojice soch sv. Jana Nepomuckého a tehdy jen blahoslaveného Jana Sarkandera osazujících začátek dnešního Rooseveltova mostu v Plzni. V roce 1740 provedla Lazarova dílna spíše tématicky zajímavou řezbářskou výzdobu kazatelny ve františkánském konventním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Plzni. V roce 1743 Lazar prodal plzeňský dům a odešel za prací na středočeská dominia Vrtbů, kde právě probíhala zvýšená umělecká aktivita. To, že Lazar stále pracoval pro západočeská vrtbovská panství i nadále, dokládá přesvědčivě jeho znamenitá monumentální jezdecká socha sv. Jiří, jedna z mála českých barokních jezdeckých realizací, osazující původně místo proti hospodářskému dvoru v Křimicích, která pochází z roku 1746 či sousoší Piety stojící naproti čestnému dvoru křimického zámku. Zadavatelská aktivita Vrtbů v Křimicích byla vysoká, kromě řady sochařských děl v exteriéru zámku Widemann dodal také řezbářskou výzdobu kaple Povýšení sv. Kříže. Na Rooseveltově mostě v Plzni je v současnosti též umístěná socha *sv. Judy Tadeáše*, kvalitní signované i datované dílo z roku 1745. Pokud pomineme početné realizace Lazarovy dílny ve středních Čechách, můžeme zmínit ještě další doplnění řezbářské výzdoby vrtbovských kostelů ve Vejprnicích (zejména pozoruhodná řezba Archanděla Michaela s figurou poraženého ďábla, jejíž pojetí je již plně klasicistní), Žinkovech a Ledcích, ke kterému došlo v šedesátých letech 18. století. Kompozičně výtečně zvládnutý je i pilíř se sochou *Madony Immaculaty* suverénně ovládající prostor návsi v Žinkovech. V posledním desetiletí života musel Widemann s dílnou reagovat na změněnou situaci a příklon ke klasicističtějšímu pojetí tvorby ovlivněné již pražským Ignácem Františkem Platzerem. Tuto fázi přesvědčivě dokládá kromě výše zmíněných řezeb i oltář sv. Kříže z kostela sv. Bartoloměje v Plzni. O tom, že aktivita dílny i Lazara samotného neutichala ani na samém sklonku jeho života svědčí letopočet 1768 se signaturou „OPVS LAZARI WIDEMANN“. Tu nese socha oblíbeného vrtbovského světce sv. Theodora, pocházející z bohaté sochařské výzdoby exteriéru vrtbovského patronátního kostela sv. Václava v Žinkovech, kde jistě značnou část práce museli již zastat tovaryši. Widemannovou dílnou mohl projít za léta její existence poměrně značný počet adeptů řezbářského řemesla, mezi nimiž je možné předpokládat dalšího ze západočeských řezbářů, níže zmíněného Karla Legáta.

Regionální tvorba pozdního baroka

Ostatní západočeští sochaři či řezbáři zůstávají doposud spíše stranou uměnovědného bádání, ať již z důvodů nezpracovaných archivních podkladů, či z důvodů ne tak výrazné kvality jejich děl. V Plzni působil od čtvrtého desetiletí 18. století kameník a sochař Antonín Herich. Kvalitou svých prací sice nedosahoval úrovně tvorby svého současníka Lazara Widemanna, přesto se i on svými díly zapsal do barokní tváře města. Jeho dílem byl mariánský sloup z roku 1737 stávající kdysi při doubravecké cestě u měšťanského pivovaru.[57] Podstavec sloupu nesoucí drobnou, rustikálně pojatou sochu Madony Svatohorské, byl opatřen nejenom datací a signaturou, ale také portrétem umělce a donátora v jedné osobě – Antonína Hericha – a jeho manželky. Motivy kružidla a dláta uplatňující se v rámci výzdoby a jejich spojení s řemeslným provedením mariánské sochy svědčí o tom, že byla Herichovi bližší spíše kamenická profese. K dalším dílům, která jsou Herichovi všeobecně připisována, a která jeho tvorbu staví do trochu lepšího světla, patří *Pieta* z Pražského mostu u Křížíkových sadů z roku 1750 a dvojice soch ze sousoší Kalvárie z Rooseveltova mostu z druhé třetiny 18. století, které v minulosti tvořilo uvedené Pietě protějšek.[58]

V blízkém okolí Kladrub na Tachovsku je v třicátých letech 18. století při práci pro kladrubský klášter archivně zachycen sochař Jan Adam Weber.[59] V roce 1743 vytvořil přímo do interiéru kladrubského konventního kostela pár bočních oltářů Panny Marie a sv. Josefa s expresivně řezanými postavami českých zemských patronů.[60] Jan Adam Weber byl otcem dvou synů – dvojčat – Jindřicha (1722 ? – ?) a Ondřeje (1722 ? – 1801 Kašperské Hory), kteří se vydali v otcových stopách.[61] Jak lze alespoň na základě dochovaných prací soudit, i synové si do jisté míry osvojili něco z výtvarného projevu svého otce a předpokládaného učitele. V jejich rukou se však osobitý rukopis zakladatele sochařské dílny proměnil v manýru, která nedosáhla srovnatelných kvalit. K roku 1747 je jméno Jindřicha Webera uváděno v souvislosti s oltářem sv. Petra a Pavla v klášterním kostele v Teplé, jehož podobu bohužel neznáme. Oltář byl totiž, stejně jako veškerý další původní mobiliář, odstraněn v důsledku modernizace interiéru a jeho následného vybavování díly Ignáce Františka Platzera.[62] Poté, co se oba bratři v roce 1752

[57] Šorm – Krajča 1939, s. 197, 286; Kovář 1965, s. 291; Blažíček 1958B, s. 115; Kovařík – Zahradník 2013, s. 91–96.
[58] Blažíček 1958A, s. 262; Kovář 1965, s. 291; UPČ III 1980, s. 96; Josef 1999, s. 261.
[59] Ryšavý 2012, s. 118, 119–120.
[60] UPČ II 1978, s. 469.
[61] Starý 2002, s. 210.
[62] Matouš 1938, s. 484; Starý 2002, s. 210.

oženili, se jejich cesty rozešly. Zatímco Jindřich se uchytil v jižních Čechách – v Prachaticích a Netolicích, životní osudy druhého z bratrů zavedly do Kašperských Hor, kde také na počátku nového století zemřel.[63]

Kvalitativně poměrně zdařilá díla tvořil od čtyřicátých let 18. století plzeňský sochař a měšťan Karel Legát (1715 Plzeň–1783 Plzeň), snad syn výše zmíněného Zikmunda.[64] O jeho vyučení a východiscích se prozatím mnoho neví, vyučení u Lazara Widemanna by napovídala podobnost s jeho pracemi, ať již po stránce kompoziční tak modelační. Vzhledem k sídlu své dílny v Plzni (vlastnil dům čp. 175 v Andělské, později dům čp. 271 v dnešní Sedláčkově ulici) zásoboval město i širší okolí svými realizacemi. Signovaných prací Karla Legáta v materiálu dřeva dosud není mnoho, takový je oltář ve farním kostele sv. Jakuba Většího v Kladrubech, případně výzdoba poutního kostela sv. Anny na Vršíčku u Horšovského Týna a část výzdoby interiéru kostela sv. Mikuláše v Dobřanech. Známější jsou spíše jeho exteriérové pískovcové realizace jako například signovaná socha *sv. Jana Nepomuckého v* Mnichově u Pivoně (1745), *Krucifix* v Borku u Rokycan (1758), *Kalvárie* v Chotiměři na Domažlicku (1762), socha *sv. Judy Tadeáše* u klášterní cesty mezi Kralovicemi a Plasy (1762), dvojice soch představujících *Anděla Strážce* a *sv. Jana Nepomuckého* pocházející z Mariánské Týnice u Kralovic (1766) či nedatovaná socha sv. Mikuláše v Plzni, v současnosti těžce poškozená. Mezi jeho díla patří rovněž dvě velmi podobné sochy sv. Anny z Lipna a Luhova, stejně tak socha sv. Barbory z Lipna.

Archivními prameny jsou zachyceny dvě generace sochařské rodiny působící převážně na Tachovsku.[65] Jakub (Jakob) Artschlag (1685 Stráž–1768 Stráž) bývá zmiňován k roku 1738 jako autor hlavního oltáře v kostele v Brodu u Mariánských Lázní. Dále je jeho prací zřejmě statue *sv. Jana Nepomuckého* ve Stráži u Tachova z roku 1722. Jeho synem byl Johann Christoph Artschlag (1724 Stráž–po 1777 ?), který též pracoval jako sochař i řezbář a kterému jsou připisovány mnohé soubory v řadě kostelů na Tachovsku.

V literatuře bývají zmiňováni archivními prameny zachycení Adam, Jiří (1739) a Tomáš (Tobias) (1745) Ublakerové z Chotěšova. Nejvýznamnějším nositelem tohoto jména byl však Ferdinand Ublacker (1722 Domažlice–po 1781 ?) – kamenosochař i řezbář. Zda byly mezi ním a výše uvedenou rodinou Ublakerů z Chotěšova příbuzenské vazby, nelze bohužel za současného stavu poznání říci. Do Prahy Ferdinand Ublacker zavítal někdy v období kolem roku 1743.

[63] Ryšavý 2001, s. 59–62; Starý 2002, s. 214.

[64] K tomu SOA Plzeň. PP Haubert. Pozůstalost JUDr. Jana Hauberta. Blažíček 1958B, s. 115; Kovář 1965, s. 290; Procházka 2009, s. 12, 15; Terezie Šiková 2014, s. 655–656.

[65] Procházka 2009, s. 15–17, 71–72; Blažíček 1958A, s. 227; Blažíček 1958B, s. 114.

Dobové matriční záznamy o něm hovoří jako o „občanu akademickém". Jeho dílo na pomezí rokoka a klasicismu odráží nástup nových slohových tendencí a zároveň vypovídá nejen o pražském, ale i zahraničním školení. Zřejmě z důvodů silné pražské konkurence svoje aktivity soustředil do venkovského prostředí středních a jižních Čech.[66]

V Domažlicích a jejich blízkém okolí působil hluboko do 18. století František Ringelhahn (1706 Praha?–1789 Domažlice). Poměrně početná tvorba tohoto umělce, pracujícího v kameni i ve dřevě, by zasluhovala důkladné odborné zpracování. Zdá se, že i přes široké časové rozkročení Ringelhahnovy umělecké praxe, zůstávají jeho díla názorově ukotvena ještě v období velkého slohu. Sochy nad vchodem do děkanského kostela v Domažlicích z roku 1746 či na zdi tamního augustiniánského konventu z let 1743–1744 se vyznačují výrazovou pádností, robustní stavbou těl, pevným postojem a přirozenými pohyby. Autorův tolik oceňovaný smysl pro realismus se projevuje v logickém traktování těžkých drapérií i v obličejové typice. K jeho kamenosochařským dílům bývá rovněž přiřazována socha *sv. Augustina* ve Zdoňově postavená roku 1763 augustiniány z kláštera v Pivoni.[67] S větší mírou stylizace a s občasnými přesahy směrem k rokoku se setkáváme spíše v Ringelhahnových dřevořezbách. Nejpočetnějším souborem je řezbářská výzdoba interiéru děkanského kostela v Domažlicích z let 1745–1750. Vedle uplatňování tradičních schémat, jako v řezbě sv. Anny či v postavách světců na bočních oltářích Narození Páně a Narození sv. Jana Křtitele, se však v rámci této skupiny setkáme i s citlivějším a svěžejším přístupem, jak o tom svědčí řezba Piety či Dobrý pastýř na stříšce kazatelny. Rokoková nota zaznívá v řezbářské výzdobě hlavního oltáře a kazatelny v kostele sv. Vojtěcha v Milavčích z let 1754–1755. Za zvláštní zmínku v této souvislosti stojí užitý dekorativní aparát, který mnohdy nabývá podoby jakýchsi fantaskních útvarů. Posledním známým Ringelhahnovým dílem je signovaný a rokem 1773 datovaný oltář v kapli sv. Jana Nepomuckého na Týnském předměstí v Domažlicích. Předlohou pro ústřední sochu světce se stal i po více jak sto letech Brokofův slavný vzor.[68]

Do sochařské tvorby západních Čech zasáhli přirozeně též autoři z jiných oblastí, kteří někdy mohli dodat část sochařské výzdoby, i když další část provedli umělci místní. Jako příklad můžeme uvést pilíř se sochou Madony Assumpty z městečka Úterý, který byl dokončen roku

[66] Blažíček 1946, s. 109–111; Skořepová 1957, s. 89–90; Blažíček 1958A, s. 251; Blažíček 1958B, s. 108; Blažíček 1989C, s. 732, 735, 817.
[67] Toman 1950, s. 363–364.
[68] K F. Ringelhahnovi dále Hostaš – Vaněk 1902, s. 39, 44–45, 61–62, 69–70, 97–100; Kümpel – Ludvík – Teplý 1939, s. 23–24, 26–27, 29, 69–70; Blažíček 1946, s. 94, 99–101; Blažíček 1958A, s. 227–228; Blažíček 1958B, s. 114; UPČ I 1977, s. 314–315; Procházka 2009, s. 11, 14, 23–26.

1731. Zatímco autory vrcholové sochy a hlavice pilíře byli dle nových zjištění chebští sochaři, bratři Franz a Michl Stilpové, ostatní sochařskou výzdobu statue (kvalitativně slabší trojici soch sv. Floriána, Šebestiána a Vojtěcha) vytvořil místní sochař Johann Josef Stern.[69]

Sochaři a řezbáři klatovských jezuitů

Dalším a v určitém směru výjimečným centrem sochařského a řezbářského dění byly Klatovy – město, v němž podstatný díl uměleckého života souvisel s aktivitami jezuitského řádu. Na dokončení stavby kostela Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce z Loyoly navázalo počínaje rokem 1717 jeho postupné zařizování novým mobiliářem, na kterém se v roli donátorů podílela nejedna klatovská měšťanská rodina či představitelé z řad šlechty.[70] Přes několik desetiletí trvající dobu realizace, jejíž hlavní část spadala do let 1720–1730, a účast většího počtu autorských rukou si řezbářská výzdoba jezuitského chrámu dokázala udržet jednotný ráz. Z tohoto poměrně homogenního celku se výrazněji vydělují pouze velké oltáře hlavních jezuitských světců – sv. Františka Xaverského a sv. Ignáce z Loyoly – v ramenech transeptu. Jednotného charakteru mobiliáře bylo dosaženo díky uplatnění prakticky totožného architektonického rámce. Hlavní slovo v rámci architektonického řešení edikulových oltářů náleží tordovaným sloupům (někdy v kombinaci s pilastry) vynášejícím mohutné zalamované kladí. O poznání větší pestrost panuje v dekorativním aparátu i ve figurální složce, v níž se, řečeno slovy O. J. Blažíčka, „malebným rozčeřením povrchu“ projevují výdobytky bavorského baroka. Dvojici světeckých postav flankujících ústřední obraz doplňuje vždy ležící figura svatého umístěná za proskleným čelem oltářní menzy. Tento způsob v Čechách nepříliš frekventované oltářní výzdoby byl převzat z italského prostředí. Autory soch a oltářů je třeba hledat mezi jezuitskými řezbáři a truhláři. Jejich jména nám archivní prameny ve většině případů zamlčují, najdou se i přesto výjimky. S osobností Michaela Kollera – jezuitského bratra laika zmiňovaného v pramenech od roku 1722 – jsou spojovány dva mimořádně zajímavé kandelábry s figurální výzdobou (v současnosti ve Vlastivědném muzeu dr. Hostaše v Klatovech), výzdoba kazatelny a zařízení sakristie. Jiný bratr laik – Jan Geschwendt vytvořil podle nejnovějších poznatků v letech 1733–1735 zařízení lékárny jezuitské koleje včetně figury archanděla Michaela (v současnosti v lékárně U Bílého

[69] Bukačová 2012B, s. 511–513; Adamcová – Gláserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník 2015 (v tisku).
[70] Blažíček 1958A, s. 228; Blažíček 1958B, s. 114. K uměleckému vybavení jezuitského kostela recentně a nejpodrobněji Herold 2007, s. 111–160.

jednorožce) a rovněž i oltáře v první dvojici bočních kaplí. Poslední v pramenech uváděný řezbář, Jan Kostelník, byl opět členem jezuitského řádu. Předpokládá se, že se podílel na tvorbě kazatelny z roku 1720 a některých zpovědnic. Sochařská výzdoba exteriéru chrámu nepatří k nejkvalitnějším. Roku 1743 byl za jednu sochu vyplacen sochař ze Stříbra, kterého starší literatura ztotožňuje s jistým Jiřím Hannou. Sochu Immaculaty pak vytvořil roku 1723 blíže nespecifikovaný klatovský sochař.[71] K roku 1741 je jako autor oltářů v kostele sv. Martina na Hůrce zachycen řezbář Josef Fliegel.[72]

Ignác František Platzer a jeho dílo pro tepelské premonstráty

Na Plzeňsku v prvních desetiletích 18. století počíná historie jedné z nejvýznamnějších dílen závěru českého baroka, jejíž činnost plynule přesáhla i do období klasicismu, dílny rodiny Platzerů. Ignác František Platzer (1717 Plzeň–1787 Praha) byl synem výše v textu zmíněného řezbáře Jana Benedikta Platzera[73] a jistě se u něj též zpočátku vyučil, nicméně to byl jeho pobyt na vídeňské Akademii, který trvale ovlivnil jeho výtvarný názor a určil jeho další směřování. Ve Vídni, v centru rodícího se klasicismu, měl možnost se zprostředkovaně seznámit s díly italského pozdního baroka (Antonio Corradini aj.) i s dílem Georga Raphaela Donnera a jeho následovníků ovládajících tamní akademické kruhy. O úspěšnosti jeho studia svědčí skutečnost, že roku 1742 obdržel jednu z cen Akademie. Slibný začátek v podobě účasti na oficiální zakázce – výzdobě císařských náhrobků v kapucínské kryptě v roce 1743 – vystřídalo přesídlení do Prahy a sňatek s vdovou po pražském sochaři Matyáši Schönherrovi. Díky tomu získal potřebné zázemí pro rozvinutí vlastní umělecké praxe. Následující úspěšná desetiletí provázená četnými zakázkami, které zvládal s pomocí velké produktivní dílny, vystřídala roku 1770 nevyslyšená kandidatura na post dvorního sochaře. Roku 1775 se pokusil, v důsledku finanční krize, o profesní uchycení ve Vídni, ale pomocné práce na sochařské výzdobě parku v Schönbrunnu, ani prodej řezby sv. Jana Nepomuckého císařovně, jeho situaci trvale nevylepšily. Proměna společenských poměrů v závěru 18. století spojená s nedostatkem sochařských zakázek pak zapříčinila celkový úpadek jeho podniku, který byl nucen pro dluhy v roce 1782 prodat. O Platzerových uměleckých východiscích vypovídají silné ozvuky prací plzeňského Lazara Widemanna (Widmanna), které cítíme v řadě jeho děl. Spojení

[71] Wagner 1948, s. 88, 117; UPČ II 1978, s. 65; Herold 2007, s. 123.
[72] Blažíček 1958A, s. 227 – 228.
[73] Blažíček 1958A, s. 235; Blažíček 1989C, s. 728.

domácí řezbářské tradice a tradičních řemeslných praktik s vídeňskou akademickou výukou, poznání aktuálních slohových tendencí a osvojení si nových technologických postupů, bylo předpokladem úspěšnosti jeho praxe.

Západní Čechy jsou, poněkud paradoxně, na díla Ignáce Františka Platzera poměrně skoupá. Tento nedostatek ovšem s dostatkem vyvažují jeho práce pro premonstrátský klášter v Teplé, který se po více jak desetiletém působení Platzerovy dílny v letech 1750–1761 proměnil v pomník jeho umění.[74] Korespondence mezi opatem Jeronýmem Ambrasem a Ignácem Františkem Platzerem spolu s dalšími prameny umožňují si udělat v celku podrobnou představu o postupu prací, které byly zahájeny na hlavním oltáři a ukončeny náhrobkem bl. Hroznaty a oltářem sv. Kříže. Množství soch, které zaplnily interiér tepelského konventního kostela, bylo vytvořeno v součinnosti s řadou pomocníků, proto nepřekvapí jejich rozkolísaná kvalita. Vedle prací na úrovni dílenského průměru, což se týká především bočních oltářů v lodi kostela, zde ovšem nalezneme díla, která lze bez nadsázky označit za vrchol Platzerovy tvorby. Mezi ně patří nejenom řezby z hlavního oltáře a jeho nejbližšího okolí (například král David), ale také monumentální řezby církevních otců umístěné na vrcholu stall – chórových lavic. Vynikající signované Platzerovy řezby pocházející z roku 1752 jsou dochovány v kostele sv. Václava v Úterý na severním Plzeňsku, jehož patronem byl tepelský klášter premonstrátů.[75] Výstavbu poutního kostelíka sv. Václava iniciovanou opatem Ambrasem završilo pořízení svatojánského oltáře, který se svým nevšedním tvaroslovím i kvalitou řezeb řadí k prvořadým dílům pozdně barokního sochařství v Čechách. Po ukončení činnosti pro tepelské premonstráty se dílna Ignáce Františka Platzera do západních Čech ještě několikrát navrátila, a to v souvislosti se zařizováním kostelů v Mariánské Týnici (dnes ve farních chrámech v Příbrami a Kralovicích) v roce 1765–1770 a v Pernarci v roce 1770.

Doznívání baroka v západních Čechách

Z množství doposud neznámých uměleckých osobností vystupuje v druhé polovině 18. století z anonymity řezbář Matěj Tábor z Lerchenfeldu († před 1780 ?) doložený při výzdobě dnes již

[74] K Platzerovu působení v Teplé Volavka 1925, s. 504–508; Skořepová 1957, s. 69–73; Blažíček 1858A, s. 238; Blažíček 1958B, s. 114; UPČ IV 1982, s. 43.

[75] K Platzerovým řezbám v Úterý Skořepová 1957, s. 72–73, 133; Blažíček 1958A, s. 238; Blažíček 1958B, 114; UPČ IV 1982, s. 161.

zaniklého dominikánského kostela sv. Markéty.[76] O soukromém ani profesním životě tohoto umělce však bohužel nemáme bližších zpráv.

Antonín Kron (1727 Duchcov–1779 Praha) nepatří dosud mezi příliš poznané pozdně barokní sochaře českých zemí.[77] V Praze na Starém Městě usídlený sochař zasáhl do západních Čech zakázkou do kostela Nanebevzetí Panny Marie v Plané u Mariánských Lázní. Hlavní oltář z roku 1768 je bohatě vybaven plastikami světců, po stranách postavami českých zemských patronů – sv. Václava, Víta, Vojtěcha i Prokopa a s polopostavami sv. Norberta a sv. Jana Nepomuckého. Kron dodal dle literatury i další výzdobu interiéru kostela, oba boční oltáře po stranách lodi u presbytáře pocházejí dle literatury z roku 1769, dále kazatelnu z roku 1770, ty jsou však ve srovnání s figurami hlavního oltáře kvalitativně slabší. Jeho tvorba signifikantně odkazuje na tvorbu dobově populárního a vysoce hodnoceného výše zmíněného Platzera, se kterým se pochopitelně další umělci, jako byl Kron, museli, tak či onak po svém způsobu vyrovnat.

V západočeském Manětíně pokračovali v práci potomci obou vrchnostenských sochařů, jak Štěpána Borovce, tak Josefa Herschera. Václav Borovec (1705 Manětín–1767 Manětín) po smrti svého otce Štěpána pracoval zřejmě v dílně Josefa Herschera.[78] Jeho práce však dosud nejsou známy, jedinou výjimku představuje řezba *sv. Václava,* která byla štafírována a datována rokem 1756 manětínským Janem Grünem. O jednu generaci mladší než Václav Borovec byl syn Josefa Herschera Václav Ondřej Herscher (1729 Manětín–1795 Plzeň), který pokračoval v rodinné řezbářské a sochařské tradici, a v němž manětínská sochařská tradice pokračovala i po jeho přesunu do Plzně (1783), kam zřejmě odešel z důvodu nedostatku zakázek na umělecky již postupně chudším panství Lažanských.[79] Pro zajímavost uvádíme, že jeho paní byla propuštěna z poddanství za protislužbu, která spočívala ve zhotovení kamenných váz.[80] Jeho exteriérové práce v Manětíně a okolí pocházejí vesměs z šedesátých let 18. století – socha sv. Otýlie z roku 1760, sv. Vojtěch (1767), sv. Martin (1769) apod. Řezbářské práce z jeho ruky je možné též hledat v kostele sv. Václava ve Vejprnicích a též v kostele Všech Svatých ve Stříbře (1769–1770), kde v obou případech doplňoval nedokončené

[76] Blažíček 1958A, s. 262.
[77] Toman 1950A, s. 568; Blažíček 1958A, s. 248; Blažíček 1958B, s. 115; Barock in Böhmen 1964, s. 164; Blažíček 1971, s. 173, obr. 146 na s. 166; Kunst des Barock in Böhmen 1977, s. 71; Blažíček 1989C, s. 732.
[78] Bukačová 1984, s. 86–89; Blažíček 1989C, s. 728.
[79] Bukačová 1984, s. 89–91; Bukačová 1997, s. 20–21, 33–34.
[80] Bukačová 1997, s. 20.

zakázky zemřelého Lazara Widemanna.[81] Posledním z rodu Herscherů věnujících se řezbářství byl syn Václava Ondřeje, Václav Josef Herscher (1759 Manětín–1808 Plzeň), který se jako jediný ze šesti dětí svého otce věnoval řemeslu.[82] Konkrétní dílo s jeho osobou bohužel zatím nelze spojit. K osobě tohoto řezbáře se ve sbírkách Národopisného muzea v Plzni dochoval nedatovaný portrét zobrazující měšťansky oděného muže poukazujícího gestem levé ruky na sochu či řezbu Pallas Athény, kterou přidržuje pravicí.[83]

V době již doznívajícího baroka roku 1770 osadil na náměstí v Rokycanech pilíř se sochou *Madony Assumpty* a s řadou dalších světců sochař Václav Baura (Boura), jehož signované a datované dílo působí i v kontextu výše zmíněných autorů poměrně rustikalizovaně.[84]

Závěrem

Výčet uměleckých děl a jejich tvůrců, který ve stručnosti předestřely předchozí řádky, dokládá více než výmluvně, že barokní sochařství v západních Čechách není snadno uchopitelným tématem. Spíše než o západočeském barokním sochařství se zdá být správnější hovořit o sochařství doby baroka na území západních Čech. Za současného (a bohužel stále poněkud omezeného) stavu poznání nelze totiž říci, že by prostředí západních Čech dalo vzniknout ve větší míře nějakým specifickým formám či konkrétnímu uměleckému směřování místních tvůrců. Je však nutné přiznat, že v oblasti poznání a adekvátního zhodnocení stále máme značné mezery. Od konce 50. let minulého století, kdy byly O. J. Blažíčkem publikovány první přehledové studie o plastice západních Čech doby baroka, až do současnosti neprodělal, i přes dílčí posuny, výzkum dotčeného tématu větších změn. Veškeré snahy o charakteristiku tohoto bohatého a po formální stránce nesmírně rozmanitého fondu totiž stále naráží na absenci širšího základního výzkumu pramenů.

Sochařství doby baroka v západních Čechách tak zahrnuje jak díla předních protagonistů barokního slohu, tak i díla řady regionálních tvůrců s originálním a mnohdy jen obtížně zařaditelným projevem. Činnost takových osobností, jakými byli např. vrcholně a pozdně barokní sochaři Matyáš Bernard Braun, František Ignác Weiss či Ignác František Platzer, a kteří prostředí regionu seznamovali s tvorbou pražského uměleckého centra, spojujeme především

[81] Kovařík 2006, s. 191–193.
[82] Bukačová 1984, s. 91; Bukačová 1997, s. 21.
[83] Národopisné muzeum Plzeňska, inv. č. NMP 8028.
[84] Blažíček 1958A, s. 263; Blažíček 1958B, s. 115; Adamcová – Gláserová Lebedová – Kovařík – Nejedlý – Zahradník 2015.

s působením významných řádových komunit (kladrubských benediktinů, plaských cisterciáků, chotěšovských premonstrátek či tepelských premonstrátů). Po bok těchto tvůrců si kvalitou svých prací právem zaslouží být zařazeni i umělci svoji činností nedílně spjatí se západními Čechami. V díle Josefa Herschera či Lazara Widemanna, podporovaných zejména aristokratickými kruhy – hraběcími rody Lažanských (v Manětíně a okolí) a Vrtbů (v Křimicích a na jejich dalších panstvích a v patronátních kostelech), se regionální tvorba povznesla vysoce nad tehdejší dobový průměr. Nutno ovšem dodat, že vedle těchto zvučných a na stránkách uměleckohistorické literatury již zavedených jmen, se zásadním způsobem na podobě barokního sochařství v západních Čechách podílela celá řada sochařů, jejichž poučení a schopnost udržovat krok s aktuálními slohovými tendencemi byly značně individuální a slabší. Mezi nimi, soudě podle dochovaných a autorsky bezpečně určených děl, vystupuje do popředí zvláště dílo domažlického Františka Ringelhahna či plzeňského Karla Legáta. Bez nich a bez celé řady dalších, v předešlém textu alespoň rámcově připomínaných, tvůrců by obraz barokního sochařství na území západních Čech nebyl zdaleka tak plastický a pozoruhodný. Odpovídající pozornost věnovaná baroknímu sochařství v západních Čechách tak stále zůstává výzvou do budoucna.

KATALOG JEDNOTLIVÝCH SOCHAŘSKÝCH DĚL NA ÚZEMÍ OKRESU PLZEŇ-SEVER

Katalog zachycuje kompletní přehled barokní exteriérové skulptury na území Plzeňského kraje, okresu Plzeň-sever dle výše definovaného předmětu zkoumání. Textová příloha je uspořádána jako katalog. Ve strukturovaných formulářích jsou shromážděny všechny relevantní dostupné informace k jednotlivým předmětným dílům. Konkrétně obsahuje katalogový formulář následující záznamy. Číslo ID, pod kterým lze sochařské dílo následně identifikovat v mapových podkladech, dále lokalitu, okres, název předmětného díla. Součástí je i záznam o případné ochraně díla jako zapsané kulturní památky. Ve formuláři katalogu je uvedeno též, zdali se podařilo dohledat polohu předmětného díla na mapách, to v případě do současnosti nedochovaných děl. Ta se někdy podařilo ztotožnit na základě popisu v archivních pramenech či v odborné literatuře studiem na tzv. Indikačních skicách Stabilního katastru. Další údaj: umístění konkretizuje polohu v rámci obce apod. Součástí formuláře je datace díla, autorství, pokud jsou známé, případně donátor/donátoři. Specifikován je i materiál, ze kterého bylo dílo zhotoveno. Důležitou kolonkou jsou záznamy o nápisech, signaturách, monogramem donátorů apod. včetně přepisy často rozsáhlých a komplikovaných latinských, německých a českých textů s jejich odborným překladem. Zmíněny jsou dále veškeré starší opravy a restaurátorské zásahy včetně uvedení konkrétních jmen dotyčných restaurátorů apod. Současný stav je stručně charakterizován s ohledem na případnou potřebu a aktuálnost nutných restaurátorských zásahů. Samozřejmostí je uvedení přehledu odborné literatury věnované konkrétním sochařským dílům. Výsledkem studia pramenů a literatury je pak vlastní text katalogového hesla shrnující veškeré dostupné údaje o předmětných dílech. Na závěr katalogového hesla je připojen aktuální snímek dokumentující současný stav, případně archivní snímek, pokud je k dispozici.

číslo ID	1
lokalita	Bdeněves
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Floriána
KP	Není zapsáno
poloha	dohledána
umístění	U kaple na návsi
datace	1764
autorství	Neznámý autor
donátor	neznámý
materiál	Pravděpodobně pískovec
nápisy, signatury atd.	na podstavci: „f. 1764“
opravy a rest. zásahy	NE
současný stav	neexistuje
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a

	uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 305; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 19; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 1, Praha 1977, s. 36; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 53.
text katalogu	Podle letopočtu, který se nacházel na podstavci, byla socha sv. Floriána postavena roku 1764. Soupis památek z roku 1908 sochu stručně uvádí takto: „U kaple na návsi sv. Florián z pískovce. Na podstavci: f. / 1764.“[85] Sochu stručně zmiňují i Umělecké památky Čech z roku 1957 s datací do roku 1764.[86] Na stejném místě sochu dokládají i staré fotografie, ale v dalším soupisu památek z roku 1977 již čteme, že před kaplí „zůstal jen podstavec.“[87] I tento podstavec byl však později odstraněn.[88]

[85] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 305.
[86] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 19.
[87] Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 1, Praha 1977, s. 36.
[88] Viz Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 53.

obr.	

číslo ID	2
lokalita	Bdeněves
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	dohledána
umístění	U bdeněveské silnice na bdeněveském pozemku
datace	1700-1800
autorství	Neznámý autor
donátor	Martin Walter
materiál	Pravděpodobně pískovec
nápisy, signatury atd.	na podstavci: „GEWIDMET // MARTIN WALTER // HAUS No 28. // RENOVIRT // DEN XV MAI // MDCCCXX. // S: // IOAN // NES. V. // NEP. // ORA // PRO NO // BIS.“ Věnoval Martin Walter, dům č. 29. Obnoveno 15. května 1820. Sv. Jene z Nepomuku, oroduj za nás.
opravy a rest. zásahy	1820
současný stav	neexistuje

literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 305; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 19; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 53.
text katalogu	Podle nápisů na podstavci dal sochu sv. Jana Nepomuckého postavit Martin Walter z domu č. 28 a její oprava byla provedena 15. května 1820. V kozolupské obecní kronice se roku 1885 o této soše (a ještě o další, dnes neznámé soše sv. Vojtěcha) stručně píše: „[…] u bdeněveské silnice (už na bdeněveském pozemku) jedna socha představující sv. Jana Nepomuckého a socha sv. Vojtěcha (blízko Vochova).“ O obou těchto sochách kronika dále uvádí, že tyto „velmi špatně zachované sochy byly hraběcí hospodářskou správou odstraněny.“[89] Přesto však socha stála roku 1908, kdy ji uvedli do literatury Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří o ní napsali: „Na silnici do Kozolup socha Jana Nep. z pískovce. Na podstavci relief královské zpovědi a nápisy: GEWIDMET / MARTIN WALTER / HAUS No 28. / RENOVIRT / DEN XV MAI / MDCCCXX. / S: / IOAN / NES. V. / NEP. / ORA / PRO NO / BIS.“ XVIII. stol.“[90] Sochu stručně zmiňují i Umělecké památky Čech z roku 1957 s chybnou datací do roku 1820.[91] V novější literatuře se dočítáme, že socha byla odstraněna až v sedmdesátých letech 20. století, obdobně jako další bdeněveské sochy sv. Floriána, sv. Josefa a sv. Jiří.[92]
obr.	

[89] SOkA Plzeň-sever, AO Kozolupy, Gedenkbuch der Gemeinde Kosolup 1885-1938, s. 16.
[90] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 305.
[91] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 19.
[92] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 53.

číslo ID	3
lokalita	Bohy
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	15641/4-1303
poloha	známá
umístění	U Podkrašovského mlýna
datace	24. května 1743
autorství	Neznámý autor
donátor	Mlynář Evžen Valenta
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně podstavce nápis: „SWATI // IENE // NEPOMUC. // ORODUG // ZA NAS“ na pravé boční stěně podstavce nápis: „LETA PANIE 1743“ na levé boční stěně podstavce nápis:

	„KECTI // A CHWA // LE // POSTAWIL // EUGENIUS // VALENTA“ na zadní stěně podstavce nápis: „DNE 24 MAI“.
opravy a rest. zásahy	1995 Bořivoj Rak
současný stav	V brzké době potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 17; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 21; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny IV. Soupis drobných památek Chříčska a Kožlanska, Mariánská Týnice 2009, s. 64-65.
text katalogu	Z nápisu na samotné památce se dovídáme, že ji dal 24. května 1743 postavit Evžen Valenta, jenž byl podle údaje v literatuře mlynářem v blízkém Podkrašovském mlýně.[93] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1968 se o stavu polychromované sochy, stojící „v lese pod hradem Krašovem“, jen velmi stručně píše: „V pořádku.“[94] O restaurování sochy a také o jejím přemístění se začalo jednat na sklonku roku 1994. 7. prosince 1994 v této záležitosti referát kultury Okresního úřadu Plzeň-sever napsal Památkovému ústavu v Plzni: „Referát kultury OkÚ Plzeň-sever Vás žádá o stanovení podmínek k transferu sochy sv. Jana Nepomuckého. Nyní je umístěn pod hradem Krašov a přemístěn by byl do objektu OM Mariánská Týnice.“ Referát kultury zároveň sděloval, že počítá v roce 1995 s restaurováním této plastiky, jež bude provedeno „v rest. dílně NG“, přičemž investorem bude Obecní úřad Bohy. Památkový ústav ještě 19. prosince 1994 zpracoval žádost o restaurování, v níž tehdejší stav památky popsal takto: „Socha světce se nachází ve velmi špatném stavu. Povrch pískovce je velmi silně hloubkově navětrán, přičemž poškození se projevují dvěma zásadními způsoby. Hloubkové navětrání má v prvé řadě za

[93] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny IV. Soupis drobných památek Chříčska a Kožlanska, Mariánská Týnice 2009, s. 64.
[94] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1968.

	následek postupné stírání sochařské modelace a opadávání částí, které jsou takto narušeny. Proto již chybí spodní část obličeje sv. Jana Nepomuckého v partii brady. Stejně tak je narušena modelace zápěstí pravé ruky světce, kde hrozí v důsledku silné destrukce odpadnutí. Obdobný stav je v partii pláštěnky i korpusu s křížem. Druhým, mnohem závažnějším jevem je vznik trhlin v kameni, které jsou způsobeny stavem pískovce, ale patrně i působením čepů (prasklá plinta v přední části). Povrch kamene je dále pokryt mechy a lišejníky, polychromie má několik vrstev, které se uvolňují a opadávají.“ Navrhovaný způsob restaurátorského zásahu je v této žádosti o restaurování popsán následovně: „Socha bude před transferem do prostor OM v Mariánské Týnici odborně zajištěna, přesun musí provádět restaurátor. Po přemístění bude nutno provést v prvé řadě průzkum ve vrstvách polychromií na povrchu kamene. Dále bude nezbytně nutno provést podrobný průzkum stavu kamene i vlastní sochy s ohledem na rozhodnutí zcela zásadní povahy, zda restaurovanou sochu je možno osadit zpět na původní místo do exteriéru. Na výše uvedeném rozhodnutí bude záviset rozsah i charakter restaurátorského zásahu. Po posouzení stávajícího stavu sochy světce je nutno konstatovat, že její další setrvání v exteriéru, byť po restaurátorském zásahu, se jeví být jako problematické. V návaznosti na výsledky průzkumu a jeho vyhodnocení bude stanoven další postup prací. V případě, že bude socha deponována natrvalo v OM Mariánská Týnice, měl by mít restaurátorský zásah spíše charakter pietní, konzervační. V opačném případě bude nutno přistoupit k hloubkovému zpevnění kamene, zajištění prasklin a provedení četných doplnění poškozené nebo nedochované sochařské modelace. Referát kultury a památkové péče Okresního úřadu Plzeň-sever nato 18. ledna 1995 oznámil obci Bohy, že souhlasí s restaurováním sochy za předpokladu, že restaurátorské práce budou provedeny ve smyslu směrnice z 19. prosince 1994 a že restaurátorské práce provede akademický sochař a restaurátor Bořivoj Rak. Ten poté ještě téhož roku 1995 restaurování vskutku provedl; bližší podrobnosti o tomto restaurátorském zásahu však nemáme, víme však, že k transferu sochy do Mariánské Týnice nakonec nedošlo. 16. ledna 2001 referát kultury Okresního úřadu Plzeň-sever opětně požádal Státní památkový ústav v Plzni o vyjádření k restaurování sochy. Ve svém dopise uváděl: „Uvedená plastika byla restaurována v r. 1995 ak. sochařem Bořivolem Rakem. Stav sochy byl před zásahem kvalifikován víc jak havarijní (zpracovaná

	fotodokumentace) a restaurátor po dokončení prací doporučil, že by přes provedená opatření, zpevnění a konzervaci kamenné hmoty neměla být tato velmi kvalitní plastika z roku 1743 vystavena v exteriéru déle než dva-tři roky a poté uvažovat o zhotovení kopie.“ Státní památkový ústav v Plzni dal nato provést prohlídku sochy a o výsledcích prohlídky 1. února 2001 referátu kultury psal: „Po posouzení stávajícího stavu sochy z roku 1743 doporučujeme zvážit zhotovení její kopie sekané v přírodním kameni a originál uložit na vhodném a zabezpečeném místě, nejlépe v lapidáriu některé z regionálních kulturních institucí. […] Zároveň doporučujeme vyzvat restaurátora, který realizoval restaurátorský zásah v roce 1995, aby provedl prohlídku památky a posoudil nutnost, respektive časovou naléhavost transferu originálu sochařského díla, případně vypracoval záměr na stabilizaci stavu památky před tímto transferem i pro potřeby konsolidace kamene sochařského díla.“ Referát kultury Okresního úřadu Plzeň-sever nato 1. března 2001 vydal závazné stanovisko, v němž uváděl, že „opatření k záchraně sochy sv. Jana Nepomuckého“ se považují za přípustná při dodržení níže stanovených podmínek, jež byly totožné s doporučeními Státního památkového ústavu v Plzni z 1. února. Další písemnosti k této záležitosti však zatím nebyly nalezeny.95

[95] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Bohy.

obr.	 SWATI IENE NEPOMUC. ORODUG ZA NAS LETA PANIE 1743

číslo ID	4
lokalita	Brdo u Manětína
okres	Plzeň-sever
název	Kaple se sochou sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	Při komunikaci z Manětína do Brda po levé straně
datace	1725, 1773
autorství	Neznámý autor
donátor	Matěj Václavík
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce nápis: „KE CTI S // IANV NEP // DAL POSTA // WIT TVTO // STATVY / MATEY // WACLAWIK // ROKV 1773“ Na spodní části čelní stěny podstavce iniciály a letopočet: „TM // 1725“
opravy a rest. zásahy	NE

současný stav	Dochován pouze podstavec, socha odcizena. Výhledově by bylo vhodné restaurovat dochovaný podstavec a zpřesnit podobu nápisu zvláště v partii nejasné datace.
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 32.
text katalogu	V kronice Manětína se o soše v zápise z roku 1969 píše: „Druhá, podobná kaplička stojí až na nejvyšším bodě cesty do Brda, při severní straně silnice. Uvnitř je kamenná socha sv. Jana Nep., která tu stávala volně v přírodě a nad níž pak byla postavena kaple. Podstavec sochy má také starší letopočet. Nápis na podstavci sochy zní: KE CTI S / IANV NEP / DAL POSTA / WIT TVTO / STATVY / WACLAWIK / ROKV 1773 / TM / 1723“[96] Kapli zmiňuje regionální literatura z roku 1997 s datací a přepisem nápisu do roku 1773.[97]

[96] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1968-1976, fol. 80r.
[97] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 32.

obr.	 KECTI S IANV NEP DALPOSTA WITTVTO STATVY MATEY WACLAWIK ROKV 1773 TM 1725

číslo ID	5
lokalita	Černá Hať
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	45655/4-1436
poloha	známá
umístění	Na okraji obce
datace	1736
autorství	Josef Herscher
donátor	
materiál	Pískovec středně až hruborznný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně podstavce nápis: „APPOSVERE // BONI // DIVo // SIMVLACRA // IOANNI // VT // LINQVAE PROBRO // PROTEGAT // ESSE SVOS“ Dobří (tj. lidé) postavili sochu svatému Janovi, aby chránil své od pohany jazykem. (jde o elegické distichon)
opravy a rest. zásahy	

současný stav	Socha vytipována ke zpracování restaurátorského záměru. Zpracován 2020, BcA. Pavla Žiaková.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 324; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 122; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 101; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 51; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 91.
text katalogu	Podle chronogramu, obsaženého v nápise na samotné památce, byla socha postavena v roce 1736. Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2007 o soše píší: „Podle farní kroniky obce Strážiště kdysi stávala na mostě přes Střelu ve Strašinách (tj. u Čoubova mlýna). Postavila ji manětínská vrchnost.“[98] Pasportisace okresů Západočeského kraje z roku 1977 památku popisuje takto: „Socha sv. Jana Nepomuckého u dvora Velká Černá Hať. Na vysokém zdobném soklu umístěna kartuše s nápisem a chronogramem. Na soklu stojí postava světce v nadživotní velikosti. U jeho nohou andělíček držící lebku. Datováno do r. 1736.“[99] Dne 13. listopadu 2020 BcA. Pavla Žiaková zpracovala restaurátorský záměr, v němž se o současném stavu a navrhovaném budoucím restaurování památky uvádí: „IV. Současný stav – charakteristika poškození Kámen lokálně zvětralý. Mechanická poškození zejména v soklové části (poškozené oblounové profily soklu). Povrch intenzivně biologicky napaden (lišejník, mechy). V dešťových stínech dochází k usazování sádrovce vytvářejícího zde krusty, na exponovaných místech nečistoty tvoří tmavé depozity. Na soše patrny fragmenty barevných povrchových úprav. Spárování zcela dožilé, v uvolněných spárách viditelné podložení jednotlivých bloků kamene plátky břidlice. Svatozář poškozená, obruč zjevně nepůvodní, ohnutá, hvězdy chybí. V levé ruce, původně s největší pravděpodobností držící kříž, atribut chybí. Pod plintem vzadu a

[98] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 51.
[99] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 324.

	pod římsou vepředu vsunuta kovová očka, nyní již intenzivně korodující. Staticky socha ohrožena není, trpí však zejména zarůstáním vysokou vegetací, jenž jednak sochu pohlcuje a brání v pohledu na ni, ale brání také v rychlejším vysychání kamene a podporuje jeho degradaci vlivem vlhkosti. V. Návrh restaurátorského zásahu Koncepce a návrh restaurátorských prací vychází nejen ze základního požadavku na uchování hodnotného výtvarného díla, zastavení postupující degradace, zlepšení jeho současného stavu a jeho možnému zachování in situ. Veškeré provedené práce budou zdokumentovány (písemně i fotograficky) v závěrečné zprávě, která bude zahrnovat všechny etapy restaurátorského procesu, použité metody a materiály. Bude vyhotovena minimálně ve dvou exemplářích (archiv NPÚ, investor). Před započetím prací bude proveden podrobný restaurátorský průzkum, který pomůže určit a popsat projevy degradace a podrobně zmapovat jednotlivé druhy poškození. Na základě vyhodnocení průzkumu může být návrh na restaurování upřesněn. Povrch sochy bude omyt tlakovou vodou, biologické napadení bude sanováno biocidním roztokem s následným oplachem vodou. Sádrovcové krusty v dešťových stínech budou naměkčeny zábaly s roztokem hydrogen uhličitanu amonného a odmyty za pomocí měkkých kartáčků. Tmavé povrchové silikátové depozity budou chemicky naměkčeny a následně odmyty vodou. Bude provedena konsolidace nekompaktního povrchu pískovce prostředky na bázi esteru kyseliny křemičité. Pro zajištění vyrovnaného pevnostního profilu a vyloučení tvorby nepropustné skořápky na povrchu kamene budou použity prostředky s odlišným množstvím vylučovaného gelu a rozdílnou velikostí molekul zajišťující dobrý průnik do hloubky. Prostředky budou aplikovány metodou »do mokrého«. Praskliny a trhliny budou vyplněny injektážím prostředkem na minerální bázi (případně v systému KSE), vlasové trhlinky prostředkem na bázi akrylátových pryskyřic plněných křemennou moučkou. Případně nalezené dožilé a jinak materiálově či esteticky nevhodné starší vysprávky a spárování budou odstraněny. Doplnění bude prováděno umělým kamenem na minerální bázi respektujícím strukturu, složení a barevnost originálního materiálu. Umělý

	kámen bude ve hmotě probarven anorganickými, na světle stálými pigmenty. Doplňky provedené v umělém kameni budou lokálně barevně retušovány a přizpůsobeny okolnímu originálnímu materiálu. Dle dochované fotografické dokumentace, příp. dle analogií bude navržena podoba chybějících atributů, svatozáře a kříže. Po konzultacích se zástupci památkové péče a investora budou ve schválené podobě doplněny. Povrch bude zlacen plátkovým kovem (24 kar). Při závěrečné povrchové úpravě bude skulptura opatřena preventivním nástřikem biocidního prostředku a následně hydrofobizačním prostředkem zabraňujícím průniku kapalné vody do hmoty kamene. Při restaurátorském zásahu se předpokládá spolupráce s investorem na úpravě nejbližšího okolí sochy, tj. redukce náletové vegetace a lze také doporučit dendrologickou prohlídku okolních vzrostlých stromů a jejich ošetření pro zamezení pádu větví na sochu a tím jejího poškození. <u>VI. Navrhované materiály a technologie</u> Čištění: tlaková voda, Sanatop alga (fa. Spolchemie), detergent např. Lem 3 (fa. Bellinzoni), hydrogen uhličitan amonný 15%, čistič FG (fa. Aqua) Konsolidace: KSE 100, 300, 500E (fa. Remmers) Injektáže: KSE 500 STE + plniva, Paraloid B 72 (Rohm & Haas, USA), Ledan D2 (Tecno Edile Toscana) Tmelení, spárování, výdusky: bílý cement, křemičitý písek různých frakcí, záměsová voda s přídavkem akrylátové vodní disperze Sokrat 2804 A případně hotový tmel (např. Restauriermörtel (fa. Remmers), Petra C (fa. Aqua) Barevné retuše: 3% roztok akrylátové pryskyřice Paraloid B 72 (fa. Rohm & Haas, USA), případně roztok akrylátové disperze Sokrat 2804 A probarvované železitými pigmenty Bayferrox (fa. Bayer) Závěrečné povrchové úpravy: Sanatop alga (fa. Spolchemie), Porosil VV (fa. Aqua) příp. Funcosil SNL (fa. Remmers).“[100]

[100] Archiv restaurátorky Pavly Žiakové, restaurátorský záměr z r. 2020.

obr.	

číslo ID	6
lokalita	Číhaná
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	41742/4-1179
poloha	známá
umístění	U kostela
datace	1704
autorství	Neznámý autor
donátor	Farář Karel Wanka?
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně podstavce kartuše s jednotlivými písmeny, pod nimi letopočet: „P W A T // P C W P C// 1704.“
opravy a rest. zásahy	NE
současný stav	V brzké době třeba restaurátorský zásah.

literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 13; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 1, Praha 1977, s. 232; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 40; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 43; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 76.
text katalogu	Podle letopočtu na samotné památce byla socha sv. Jana Nepomuckého postavena roku 1704. Do literatury památku uvedli Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří o ní roku 1908 píší: „Před kostelem socha Jana Nepom. Na podstavci plastické slunečnice, v předu v obláčcích štítek s písmeny: P W A T / P C W P / 1704.“[101] Význam iniciál, nacházejících se nad letopočtem, nyní přečtených poněkud odlišně, totiž R W A T / P C W P, vykládá obecní kronika z roku 1922, ve které se píše: „Do této doby spadá zřízení sochy sv. Jana Nepomuckého, nacházející se před kostelem, roku 1704 farářem Karlem Wankou. Celá socha je masivní z kamene, na soklu jsou plastické slunečnice, vpředu na obláčcích malá kartuše s písmeny: »Raimundus Wilfert Abbas Teplensis« (Raimund Wilfert, opat tepelský). »Pater Carolus Wanka Parochus« (Pater Carolus Wanka, farář).“[102] Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2011 připojili ještě k iniciálám P. C. W. P. závěrečné písmeno C., které v soupise památek z roku 1908, ani v obecní kronice kupodivu nebylo uvedeno, jež vysvětlili jako „Czihana“.[103] Z farní kroniky se ovšem dovídáme, že P. Karel Wanka byl farářem v Číhané od roku 1685 pouze do roku 1699, kdy po něm nastoupil P. Pavel Rosner, jenž tu setrval zřejmě až do roku 1717, kdy jej nahradil P. Michael Pohl. Bývalý farář Karel Wanka zemřel 13. března 1717, podle farní kroniky pravděpodobně v klášteře v Teplé.[104] Zdá se tedy, že P. Karel Wanka dal sochu ve svém bývalém působišti postavit teprve tehdy, kdy již z Číhané odešel. Odlišnou četbu i výklad iniciál navrhl historik Jan Haubert, podle jehož interpretace (v jeho osobní pozůstalosti ve Státním oblastním

[101] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 13.
[102] SOkA Plzeň-sever, AO Číhaná, Gedenkbuch der Gemeinde Čihana (Tschihana) 1922, s. 18.
[103] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 76.
[104] SOkA Plzeň-sever, FÚ Číhaná, Memoriabilien-Buch der Pfarre Czihana, s. 4.

	archivu Plzeň) se zde mají nacházet iniciály JGWP, znamenající Johann Georg Wettel Pilsnensis. Jde o zlatníka z Plzně, který se roku 1701 ženil v Číhané.[105]
obr.	

[105] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 76.

číslo ID	7
lokalita	Číhaná
okres	Plzeň-sever
název	Sousoší sv. Jana a Pavla
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	Na návsi
datace	1700-1800
autorství	Neznámý autor
donátor	Neznámý autor
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	V brzké době potřeba restaurátorský zásah.
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a

	uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 12; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 1, Praha 1977, s. 232; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 42; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 43; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 76-77.
text katalogu	Sochy, o jejichž vzniku se nedochovaly žádné písemné zprávy, uvedli do literatury Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří o nich roku 1908 uváděli: „Na návsi na hranolových soklech sochy sv. Floriána a Jana Nepomuckého, bez ceny umělecké. XVIII. stol.“[106] V obecní pamětní knize z roku 1922 se o obou sochách stručně píše: „Sochy sv. Floriána a Jana Nepomuckého na hranolových soklech. Náves před hospodářstvím Josefa Wanky, zastíněny 2 mohutnými lípami. Zřízeny v 18. století.“107 Pisatel číhanské farní kroniky někdy v době druhé světové války k zápisu o obou sochách, přepsanému z knihy Jaroslava Kampera a Zdeňka Wirtha, stručně dopsal: „Nyní modře natřeny.“108 Ještě v Uměleckých památkách Čech z roku 1977 jsou oba světci nadále označeni jako sv. Jan a sv. Florián,[109] zatímco v Pasportisaci okresů Západočeského kraje z téhož roku 1977 se již o nich píše: „Pod silnicí proti faře na hranolovém ořímsovaném soklu postaveny dvě drobné sochy světců v oděvu římských vojáků. Jeden z nich snad sv. Florián, ale bez atributů. Lidové, ze začátku 19. stol.“[110] Podle názoru Ireny Bukačové a Jiřího Fáka jde však pravděpodobně o sv. Teodora a sv. Donáta.[111]

[106] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 12.
[107] SOkA Plzeň-sever, AO Číhaná, Gedenkbuch der Gemeinde Čihana (Tschihana). Angelegt im Jahre 1922, s. 25.
[108] SOkA Plzeň-sever, FÚ Číhaná, Memorabilien-Buch der Pfarre Czihana 1836-1946, s. 111.
[109] Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 1, Praha 1977, s. 232.
[110] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 42.
[111] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 76-77.

obr.	

číslo ID	8
lokalita	Číhaná
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Antonína Paduánského
KP	Není zapsáno
poloha	dohledána
umístění	Na cestě ke Křelovicům, rozcestí Křelovice-Budeč
datace	1700-1800
autorství	Neznámý autor
donátor	
materiál	
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	neexistuje
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a

	uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 13; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 82-83.
text katalogu	Sochu sv. Antonína Paduánského uvedli do literatury Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří o ní roku 1908 napsali: „Na cestě ke Křelovicům socha sv. Antonína z pískovce, neumělá. XVIII. stol.“[112] Dne 22. července 1933 však velitel četnické stanice v Číhané sděloval Státnímu památkovému úřadu: „Oznamuji, že kamenná socha sv. Antonína z XVIII. století, nacházející se v katastru obce Číhané, okres Stříbro, na rozcestí Křelovice-Budeč, která jest jako památka u tamního úřadu registrována, jest již po delší dobu svalena se soklu, aniž by byla dosud znovu postavena. Poškození sochy nastalo pravděpodobně vlivem povětrnostním, jímž byla uvolněna spojovací hmota mezi sloučenými kamennými díly sochy. Socha se nachází na pozemku majitele rolnické usedlosti Josefa Wanky v Číhané čp. 14.“ Státní památkový úřad nato 18. srpna 1933 zaslal tuto informaci farnímu úřadu v Číhané spolu s dotazem, kdo je povinen tuto sochu udržovat a zda existuje k tomu účelu nějaký fond; pokud pak tato povinnost náleží majiteli pozemku Josefu Wankovi, je tímto žádán, aby se postaral o znovuzřízení sochy.[113] Socha však zjevně obnovena nebyla a pisatel číhanské farní kroniky někdy v době druhé světové války k přepsanému zápisu o soše z knihy Jaroslava Kampera a Zdeňka Wirtha už jen stručně dopsal: „Už demolována.“[114] Její přesnější umístění poznáme podle vyznačení ve stabilním katastru a ve vojenském mapování, kde ji vidíme na západním okraji intravilánu vsi při rozcestí dnešní asfaltové cesty do Budče a polní cesty k Něšovu.[115]
obr.	

[112] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 13.
[113] NA, SPS, kart. 130.
[114] SOkA Plzeň-sever, FÚ Číhaná, Memorabilien-Buch der Pfarre Czihana 1836-1946, s. 111.
[115] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 83.

číslo ID	9
lokalita	Dražeň
okres	Plzeň-sever
název	Socha Archanděla Michaela
KP	33730/4-1253
poloha	známá
umístění	u komunikace do Manětína
datace	1772
autorství	Václav Ondřej Herscher
donátor	Hraběnka Terezie Lažanská, rozená hraběnka z Lissova
materiál	Středně až hrubozrnný pískovec
nápisy, signatury atd.	Na spodní části čelní stěny podstavce nápis: „VT SANCTO // MICHAELE DEFENSORE // INNOXIA PERSISTANT // ISTA TERRITORIA // EX VOTO FIERI FECIT // ILLVSTRISSIMA EXCELLENTISSIMA // DOMINA DOMINA // THERESIA S: R: I: COMITISSA // LAZANSKIANA // NATA COMITISSA DE LYSSOW // DOMINA DOMINII ET OPIDI // MANNETINENSIS“ Aby toto území zůstalo díky svatému Michaelovi Ochránci bez pohromy, dala podle slibu zhotovit nejjasnější nejvznešenější paní paní Terezie sv. římské říše hraběnka Lažanská, rozená hraběnka z

	Lissau, paní manětínského panství a městečka.
opravy a rest. zásahy	2013 MgA. Helena Štěrbová (nyní Jahodová)
současný stav	Výhledově potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 133; František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 106-108; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 91; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 135; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 61 (pod lokalitou Hvozd); Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 79; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 130.
text katalogu	Nápis s chronogramem, který se nachází na samotné památce, nás informuje o tom, že ji roku 1772 dala na základě složeného slibu postavit hraběnka Terezie Lažanská, rozená hraběnka z Lissova, majitelka manětínského panství. V soupisu soch manětínského děkanství z roku 1837 je socha zapsána jako „kamenná socha sv. archanděla Michaela“, jež stojí „na panském pozemku u plzeňské silnice proti Fassoně, kudy vede pěšina z Hvozdu do Hodovize.“ Zápis dále přepisuje nápis na památce a dodává, že byla postavena v roce 1772 a že ji udržuje vrchnost.[116] Do literatury sochu uvedl Antonín Podlaha, jenž ji ve svých pracích z let 1909 a 1912 lokalizoval při plzeňské silnici, poblíž cesty odbočující k Osojné.[117]

[116] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. Hvozd 9.

[117] Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 133.

	Dne 6. listopadu 1943 zpravodaj Památkového úřadu pro okres Kralovice Josef Machala zaslal Památkovému úřadu toto oznámení: „Děkanský úřad v Manětíně mi sdělil, že socha sv. Michaela potřebuje opravu. Socha sv. Michaela stojí na kraji silnice Manětín-Plzeň, katastrální území Dražeň, parcelní číslo 2349, majitel: veřejný statek. Jelikož socha je krásnou památkou barokní doby (1772), prosím o laskavé vyzvání obce Dražeň, aby opravu provedla.“ Památkový úřad nato 4. února 1944 vskutku napsal obecnímu úřadu Dražeň, informoval jej o Machalově oznámení a dodal: „Proto se žádá, aby tamní úřad dal provést odbornou konzervaci této sochy. Podotýká se však, že tuto práci smí provádět pouze odborný restaurátor podle pokynů Památkového úřadu. Pokud neznáte žádná jména odborných restaurátorů, zdejší úřad Vám je na Vaše přání sdělí.“ V Draženi ovšem jména žádných restaurátorů neznali, takže již 17. února 1944 požádali Památkový úřad o jejich sdělení. Na jejich došlou žádost však bylo v Památkovém úřadu jen suše poznamenáno: „Žádný odborný restaurátor není toho času volný.“ Celá záležitost ožila až po skončení války, kdy 22. srpna 1945 Státní památkový úřad napsal Místnímu národnímu výboru Dražeň: „ Státní památkový úřad v Praze žádá o podání zprávy, byla-li již provedena oprava sochy sv. Michala. Nebyla-li dosud provedena, doporučuje se, aby k podání nabídky na její opravu byl vyzván ak. sochař K. Zentner z Libochovic.“ Místní národní výbor Dražeň poté 11. září 1945 odepsal: „Sděluji, že socha sv. Michala doposud opravena nebyla, a současně se vyzývá ak. sochař K. Zentner z Libochovic, aby podal nabídku na její opravu.“ Státní památkový úřad vzal tuto zprávu na vědomí, ale žádné další písemnosti k této záležitosti již nemáme k dispozici, takže nevíme, zda restaurování sochy bylo tehdy provedeno.118 Evidenční list nemovité kulturní památky z roku 1970 sochu lokalizuje „na rozcestí okr. silnice Hodovic – Vladměřice – Dražeň“ a mimo jiné o ní uvádí:: „Na podstavci je umístěna v plamenech ležící postava ďábla se zvrácenou hlavou a pozdviženou pravicí, která vytváří podnož stojící, esovitě prohnuté postavě okřídleného archanděla v přilbě, antikisující zbroji a bohatě zvlněném plášti; na pokrčené levici má navlečen oválný štít s reliefem kříže, v pozdvižené pravici držel původně kopí,“ Pokud jde o stav památky, jen velmi stručně se tu píše: „Nutná konservace.“119 V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 je socha rovněž

[118] NA, SPS, kart. 149.

[119] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

	lokalizována „na rozcestí silnic Hodovíz, Vladměřice a Dražeň“, je však chybně datována do „začátku 18. stol.“120 Roku 2013 sochu restaurovala akademická sochařka Helena Štěrbová, která ve své restaurátorské zprávě z 25. října 2013 svůj zákrok popsala takto: „Charakteristika stavu díla před restaurováním Poškození sochy světce je způsobeno dlouhodobou exteriérovou expozicí a přirozeným stárnutím materiálů za dlouhodobého působení povětrnostních vlivů. Patina stáří originálního kamenného materiálu je doprovázena především povrchovým poškozením způsobeným exteriérovými vlivy. Markantním poškozením památky je její nečitelnost v detailech. Zásadním poškozením je působení rozevřených tektonických trhlin v kameni. Povrchové znečištění kamene je způsobeno biologickým napadením (lišejníky, mechy), které je zřejmé na cca 50% povrchu památky. Biologické znečištění je doprovázeno zčernalým povrchem materiálu, způsobeným prachovými usazeninami a exhaláty. Nápis na soklové architektuře je nečitelný omšelým ztmavlým povrchem kamene a produkty biokoroze. Prozatím nebyly nalezeny žádné barevné relikty na díle ani v nápisu. Kámen je poškozen několika zásadními tektonickými trhlinami, které způsobily v některých případech odlomení povrchových částí modelace – drapérie na pravém boku světce, zadní část plinty sochy, levé rameno ďábla, detaily hlavy ďábla (nos, obočí, uši). Jedná se o uvolnění ložných vrstev kamene a odlamování v otevřených prasklinách vlivem povětrnostní eroze. V povrchu kamene se projevují kaverny po uvolněných větších křemenných valouncích, typických pro arkózu místní provenience. Lokálně olámané rohy a hrany soklové architektury jsou z většiny způsobené korozí kamene vlivem povětrnosti. Prsty pravé ruky archanděla jsou ulomené. V pravici pravděpodobně dnes chybí atribut meče. Otvor v ústech ďábla svědčí o chybějícím atributu plamene. Památka je v základech stabilní, v uvolněných spárách soklové architektury je však pohyblivá, stabilita celku je tak narušena. Předchozí restaurátorské zásahy ani historické úpravy nejsou na díle patrné. […] Postup restaurování

120 D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 91.

	1) Restaurátorský průzkum Z částečného chronogramu na středovém těle soklové architektury díla je zřejmá datace díla 1771. Závazné stanovisko uvádí dataci 1772 s odkazem na autorství Václava Ondřeje Herschera. Chybějící atributy Archanděla Michaela byly odvozeny analogicky k tradičnímu ikonografickému pojetí biblické postavy a ztvárnění zbylých částí sochy. Dobově a místně určující sochou k odvození chybějící drapérie na pravém boku figury byla velmi podobná socha Archanděla Michaela v Manětíně u mostu. V sekaném nápisu středového těla soklové architektury nebyly nalezeny fragmenty barevné povrchové úpravy. 2) Čištění, biosanace Dílo bylo čištěno tlakovou vodou s přísadou detergentu. Vzhledem k silné lokální biokorozi bylo provedeno represivní ošetření biologického napadení kamene. Sanace byla provedena biocidním roztokem. Dále byl kámen desinfikován. Lokálně zčernalý povrch byl čištěn pomocí čistící pasty na bázi fluoridu amonného. Čištění bylo provedeno s minimalizováním rizika zásahu do originálního kamene. 3) Zajištění stability díla Při čištění díla byla zjištěna ohrožená stabilita díla v otevřených spárách. Celá sestava kamenných bloků se při tlaku pohybovala. Příčinou byly obnažené spáry, které byly nedostatečně zajištěny. Proto byly spáry vyklínovány a zajištěny břidlicovými klínky. Při čištění došlo rovněž k odhalení spodní plinty díla v podobě tří kamenných profilovaných stupňů, osazených zpředu a z boku. Profilované stupně byly již původně k dílu pouze přisazeny z boku a zpředu, nejsou fyzicky součástí stability soklové architektury, tj. nebyly vsazeny pod vrchní sokl. Stupně jsou přisazeny na nezpevněný terén. Nejsou tudíž fixované a v terénu může dojít k jejich mírnému pohybu, což je patrné již několik měsíců po restaurátorském zásahu v trhlinách spáry této spodní složené plinty. Při konzultaci s památkovým dozorem byla dohodnuta revize díla v příštím roce 2014, kdy bude stav této partie díla kontrolován a následně v případě potřeby diskutován s odborníky památkové péče. Pokud by opakovaně docházelo k nežádoucímu pohybu stupňů, navrhuji konzultovat možné novodobé vsazení kramlí do těchto tří stupňů, aby došlo k dlouhodobému zajištění stability této partie. Původně zde kramle osazeny nebyly. Plinta o výšce 20 cm byla zcela zarostlá okolním terénem. Bylo proto provedeno odkopání přilehlého travnatého porostu a terén byl v blízkosti díla

	snížen na původní pohledovou úroveň. 4) Konsolidace kamene Trhliny v kameni byly zajištěny injektáží minerálního konsolidantu na vápenné bázi. Konsolidace byla provedena pouze v nezbytně nutné míře. Pro zajištění trhlin kamene, hlavně v zadních partiích, byly trhliny po injektáži svrchu nadále zatmeleny minerálním tmelem – směsí umělého kamene. 5) Doplnění chybějících částí, plastická retuš Chybějící profilace soklové architektury, ulomená dlaň pravé ruky, chybějící část drapérie na pravém boku, olámaná hlava ďábla byly doplněny do plného tvaru v minerálním tmelu – umělém kamenném materiálu na vápeno-cementové bázi. Byly dotmeleny pouze výrazně chybějící partie. Plasticky poškozená místa v uvolněných lasách kamene (v zadních spodních částech drapérie sochy) byla vyplněna tmelem. Spáry byly vytmeleny rovněž výše uvedeným tmelem – umělým kamenem. Spáry byly barevně odlišeny a přiznány. Vzhledem k velikosti spár je vhodnější přiznat a prezentovat přirozený kamenořez díla. Kamenný povrch byl plasticky a následně i barevně retušován tak, aby byly zachovány přirozené morfologické změny povrchu způsobené stářím materiálu a vlivy povětrnosti. Chybějící a poškozené partie byly tvarově doplněny analogicky k sochařskému charakteru originálních částí a k dobové kopii sochy v Manětíně. 6) Barevná retuš a závěrečná povrchová úprava Tmely byly probarveny ve hmotě. Barevná retuš byla provedena lokálně na doplněných částech s ohledem na celkový dojem díla. Barevná retuš byla provedena tak, aby byly zachovány přirozené změny barevnosti povrchu způsobené stárnutím materiálu a vlivy povětrnosti. Patina stáří byla při všech etapách restaurátorského zásahu respektována. Barevná povrchová úprava chronogramu nebyla potvrzena, proto byl rozsáhlý nápis pouze barevně retušován pro zčitelnění nápisu. Barevná retuš byla provedena lazurně, na bázi akrylového disperzního pojiva. V závěru restaurátorských prací byl kámen preventivně ošetřen biocidním roztokem. 7) Rekonstrukce chybějícího atributu Chybějící atribut římského mečíku a plamene v ústech ďábla byl konzultován v maketách s odbornými zástupci památkové péče. Po

	schválení podoby doplňků byla atributy realizovány v mědi. Oba atributy byly povrchově opatřeny základovými vrstvami – základovou reaktivní barvou, olejovými podklady a lakem a závěrem pozlaceny dvěma vrstvami 24karátového plátkového zlata. Římský mečík byl zakončen antikorovým čepem, upraveným pro vlepení do kamene. Ulomená ruka byla opatřena vyvrtaným otvorem d = 8 mm pro vsazení atributu. Atributy byly vlepeny do otvorů polyesterovým lepidlem. <u>Použité materiály</u> Čištění – voda, JAR, Porosan (Aqua Bárta), peroxid vodíku, vodný roztok amoniaku, Fassadenreinigung-Paste (Remmers) Zpevnění – Vapo injekt (Aqua Bárta) Zajištění stability díla – břidlice Plastická retuš – Minerální tmel na bázi vápenocementového pojiva probarvený ve hmotě světlostálými pigmenty (Bayferrox) Barevná retuš – Lascaux Studio akrylové barvy (Lascaux Colours & Restauro) Rekonstrukce chybějících atributů (meč, plamen) – měděný plech, antikorová tyčovina d = 8 mm, základová reaktivní syntetická barvy (DCH Sincolor), olejové podkladové vrstvy (Ottoson), pokládací lak, 24karátové plátkové zlato, MS 76 (Akemi) Závěrečná povrchová úprava – Porosan (Aqua Bárta) <u>Doporučení majiteli</u> Preventivní péči o kamenné části památky doporučuji provádět kontrolou stavu díla v intervalu tří až pěti let. Po třech až pěti letech usuzuji vhodnou obnovu biocidního nástřiku kamene. Vzhledem ke stávající situaci sbíhavého terénu směrem k vozovce může docházet k pohybu spodních kamenných stupňů, osazených zpředu a z boku díla. Profilované stupně jsou již původně k dílu pouze přisazeny z beku a zpředu, nejsou fyzicky součástí stability soklové architektury, tj. nejsou vsazeny pod vrchní sokl. Proto nejsou ani fixované a v terénu může dojít k jejich mírnému pohybu, což je patrné již několik měsíců po restaurátorském zásahu v trhlinách spáry této spodní složené plinty. Při konzultaci s památkovým dozorem byla dohodnuta revize díla v příštím roce 2014, kdy bude stav této partie díla kontrolován a následně v případě potřeby diskutován s odborníky památkové péče. Pokud by opakovaně docházelo k nežádoucímu pohybu stupňů, navrhuji konzultovat možné novodobé vsazení kramlí do těchto tří stupňů, aby došlo k

	dlouhodobému zajištění stability této partie. Původně zde kramle osazeny nebyly.“121

[121] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 2828.

obr.	

číslo ID	10
lokalita	Horní Hradiště
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Josefa s Ježíškem
KP	Není zapsáno
poloha	dohledaná
umístění	Na návsi
datace	1760
autorství	Neznámý autor (dle literatury hypoteticky Karel Legát?)
donátor	Neznámý
materiál	Pravděpodobně pískovec
nápisy, signatury atd.	Na podstavci: „1760“
opravy a rest. zásahy	
současný stav	neexistuje

literatura	Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 26; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 196; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 77.
text katalogu	Sochu svatého Josefa uvedl do literatury Antonín Podlaha, který o ní roku 1912 napsal: „Na návsi hrubý oblý sloup řemeslné tesaný s podobně pracovanou sochou sv. Josefa vedoucího Ježíška. Letopočet 1760.“[122] Zánik sochy obecní kronika Horního Hradiště z let 1957-60 klade do roku 1923, neboť v zápise k tomuto roku uvádí: „1923. Až do tohoto roku neměla obec silnice. R. 1923 byla postavena silnice od č. 25 přes ves k č. 4. Před č. 6 stála kaplička z r. 1883, před ní byl dřevěný kříž as 5 m vysoký a stará socha sv. Josefa s Ježíškem z r. 1760. Kaplička musila ustoupit. Socha se rozsypala a byla dána do silniční zavážky. Zvonek byl umístěn před č. 2.“ Z dalšího textu se však zdá, že stavba této silnice přes ves, dlouhé jen 381 m, probíhala až v roce 1924.[123] Sochu, tehdy již neexistující, stručně zmiňují ještě Umělecké památky Čech z roku 1957 s datací do roku 1760.[124] Irena Bukačová a Jiří Fák pak o ní roku 2008 píší: „Zcela hypoteticky se můžeme domnívat, že byla dílem např. Carla Legáta, pracujícího v té době pro plaský klášter.“[125]
obr.	

[122] Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 26.
[123] SOkA Plzeň-sever, MNV Horní Hradiště, Kronika Horního Hradiště, okres Plasy, z let 1957-60, s. 53.
[124] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 196.
[125] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 77.

číslo ID	11
lokalita	Hrad Nečtiny
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	20351/4-3993
poloha	známá
umístění	V širším areálu zámku, u zahrady domu čp. 16
datace	1759
autorství	Václav Ondřej Herscher
donátor	Hraběnka Marie Karolína z Kokořova, rozená hraběnka z Hartigu
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na spodní části čelní stěny podstavce nápis s postupným dvojitým chronogramem (1759) dle literatury a též korekce na místě pravděpodobně následující (nápis je též obtížně čitelný kvůli abrazi povrchu kamene, správnost bude také možné ověřit až po jeho očištění): „PROTECTORI MAGNO LOCI IN // ADVERSIS // MARIA CAROLINA DE KOKORZOVVA // NATA EX PROSAPIA HARTIGIANA // BEATO IOANNI // VOTO ET SOLERTE PIETATE

	EXTRVXIT“ Velkému ochránci tohoto místa v protivenstvích Marie Karolina z Kokořova, rozená z hartigovského rodu, svatému Janovi podle slibu a z důmyslné zbožnosti vystavěla.
opravy a rest. zásahy	
současný stav	V brzké době potřeba restaurátorský zásah spojený se zhotovením nové hlavy světce dle analogií.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 62; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 214; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 220; Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 455; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 58; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 57; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 124-125.
text katalogu	Z nápisu na samotné památce, opatřeného chronogramem, se dovídáme, že sochu dala roku 1759 postavit hraběnka Marie Karolína z Kokořova, rozená hraběnka z Hartigu, tehdy vdova po hraběti Ferdinandu Františku Felixovi z Kokořova. V soupisu soch nečtinské farnosti z roku 1840 je socha popsána jako „socha sv. Jana Nepomuckého z kamene, na vyvýšeném postamentu, obklopená dřevěným zábradlím.“ O soše se tu dále píše, že stojí „na vrchnostenském pozemku na vyvýšenině poblíž silnice“ a že ji vrchnost udržuje z fondu, zvaného „fondem 3 soch“ (dalšími dvěma sochami byly sochy sv. Vojtěcha a sv. Floriána), který tvoří 300 zl. vídeňské měny uložených u vrchnosti a 50 zl. uložených u soukromníků, přičemž účty má na starosti nečtinský zámecký purkrabí.[126]

[126] SOkA Plzeň-sever, FÚ Nečtiny, Beschreibung der im Pfarr... befindlichen religiösen Standbilder z r. 1840.

	Sochu stručně zmiňují Umělecké památky Čech z roku 1957 s datací do roku 1759 a lokalizací před zámeckým parkem.[127] Manětínská kronika k roku 1966 o tehdejší lokalizaci památky a o jejím tehdejším stavu uvádí: „Při silnici z městečka Nečtin do zámku Nečtin jest na kraji v parku (as uprostřed této parkové fronty) na náspu se 12 schody, pod věkovitými a rozložitými kaštany, povalená socha uvedeného světce.“[128] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 je však socha opět zaznamenána (i vyfotografována) jako stojící, a to „ve stráni nad silnicí v parku u zámku.“ O jejím stavu se tu však stručně píše: „Stav špatný, nutno restaurovat.“[129] Na základě rozhodnutí školské a kulturní komise Okresního národního výboru Plzeň-sever z 15. června 1972 byla socha zapsána do státního seznamu nemovitých kulturních památek, a to jako „socha sv. Jana Nepomuckého ve stráni nad silnicí v parku u zámku – na soklu s rytým nápisem a chronogramem 1759.“130 Posléze Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2006 o soše a o její tehdejší lokalizaci píší: „Stojí v severní části obce, v zahradě, při pravé straně silnice ve směru do Nečtin. Původní zařazení bylo v souboru tří soch se sv. Vojtěchem a Floriánem, o jejichž přesné barokní lokalizaci nelze najít informaci. Dnešní situace je poválečné umístění, poškozená socha se válela rozbitá na tři kusy uprostřed nečtinského parku na náspu pod kaštany.“[131]

[127] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 220.
[128] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 197r.
[129] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.
[130] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Hrad Nečtiny.
[131] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 57.

obr.	

číslo ID	12
lokalita	Hrad Nečtiny
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Vojtěcha
KP	46679/4-1456
poloha	známá
umístění	U vjezdu do hospodářského dvora
datace	1760
autorství	Václav Ondřej Herscher
donátor	Hraběnka Marie Karolína z Kokořova, rozená hraběnka z Hartigu
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Znění nápisu s postupným dvojitým chronogramem (1760) na spodní části čelní stěny podstavce u sochy sv. Vojtěcha je dle literatury a ovšem korekce na místě pravděpodobně následující (nápis je totiž obtížně čitelný kvůli abrazi povrchu kamene, správnost bude možné ověřit až po jeho očištění): „BOHEMIAE PATRONO ADALBERTO // IN SICHERHOF QVIESCENTI // HERA IN PRAITENSTEIN, WILKESCHAV, // SCHLOSSES ET ZARADKA // HIC QVIESCENTI PATRONO //

	DEVOTE ET SOLLICITE EXTRVXIT.“ Patronu Čech Vojtěchovi, odpočívajícímu v Sicherhofu, paní na Preitenštejně, Vlkošově, Prohoři a Zahrádce zde odpočívajícímu patronovi zbožně a pečlivě vystavěla.
opravy a rest. zásahy	1976 ak. soch. Jan Bradna?
současný stav	V brzké době potřeba restaurátorský zásah, restaurátorský záměr zpracovala v roce 2020 MgA. Helena Jahodová.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 62; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 220; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 1, Praha 1977, s. 450; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 81; Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 455, 474; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 57; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 57-59; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 124-125.
text katalogu	Z nápisu s dvojitým chronogramem, který se nachází na soše sv. Vojtěcha, se dovídáme, že tuto sochu dala roku 1760 postavit paní na Preitenštejně, Vlkošově, Prohoři a Zahrádce, zatímco z dalšího nápisu rovněž s dvojitým chronogramem, nacházejícího se na soše sv. Floriána, pak zjišťujeme, že tuto sochu dala téhož roku 1760 postavit hraběnka Marie Karolina z Kokořova, rozená hraběnka z Hartigu, vdova po Ferdinandu Františku Felixovi z Kokořova. Obě sochy tedy dala v témže roce zřídit táž donátorka. V soupise soch nečtinské farnosti z roku 1840 se o soše sv. Vojtěcha píše, že stojí „na vrchnostenském pozemku u téže silnice, u zahradní zdi Sicherhofu“, k čemuž se dodává: „Podle zbožné, také v nápisu připomenuté pověsti prý svatý Vojtěch na cestě ze Všerub, blízkého městečka, na tomto místě odpočíval.“ O soše sv. Floriána pak v témže soupise čteme, že stojí „na vrchnostenském pozemku u Sicherhofu, u zahradní zdi, při silnici.“ Soupis přepisuje nápisy, jež se na sochách nalézají, avšak u

	sochy sv. Floriána o spodní části nápisu uvádí jen: „DoMIna KokoržoVVa, dále nečitelné.“ Sochu udržovala, stejně jako sochu sv. Jana Nepomuckého, vrchnost z úroků „fondu 3 soch.“[132] Antonín Podlaha roku 1909 píše jen o soše sv. Floriána, o níž uvedl, že „jest u cesty k Bržínu,“[133] a stejně tak se pouze o soše sv. Floriána s datací do roku 1759 a lokalizací „při cestě k Bržínu“ zmiňují stručně i Umělecké památky Čech z roku 1957.[134] Zato manětínská kronika v zápise z roku 1966 už o obou sochách a jejich lokalizaci uvádí: „Sv. Florian. Na jižním konci Preitenštejna (Nečtin) je na pravé (záp.) straně silnice vjezd do zahrady, patřící ke dvoru. Na každé straně vjezdu stojí u pilířů vrat barokní socha světce v životní velikosti. Na levé straně (jižní) vjezdu stojí socha zde uvedeného světce. […] Sv. Vojtěch. Tato socha stojí jako předchozí socha sv. Floriana u vjezdu do panské zahrady, ale při pravé (sever.) straně.“[135] Evidenční list nemovité kulturní památky z roku 1970 také uvádí obě sochy, stojící „před vjezdem do dvora“, o soše sv. Vojtěcha se tu pak mimo jiné píše: „Levá ruka drží otevřenou knihu a palmovou ratolest, pravá je zvednuta, sevřená pěst držela pravděpodobně berlu (chybí).“ O stavu obou soch tu pak čteme: „Stav poměrně dobrý, avšak restaurace mechanického poškození nutná.“[136] Také v Uměleckých památkách Čech z roku 1977 čteme, že obě sochy se nalézají „po stranách vjezdu do hospodář. dvora.“[137] V roce 1976 měl sochy restaurovat akademický sochař Jan Bradna, nevíme však, zda k tomuto restaurování vskutku došlo. Roku 1993 bylo plánováno přemístění obou soch. Referát kultury a památkové péče Okresního úřadu Plzeň-sever 5. dubna 1993 psal v této věci Památkovému ústavu v Plzni: „Referát kultury a památkové péče Vás žádá o vyjádření k přemístění výše uvedených pískovcových soch z místa (vjezd u hosp. dvora) na nové místo, a to před kapli sv. Terezie. Na původním místě je nebezpečení ničení obou soch. Kaple sv. Terezie bude v letošním roce opravována a toto místo je pro jejich umístění vhodnější.“ Památkový ústav v Plzni se však k tomuto návrhu vyslovil

[132] SOkA Plzeň-sever, FÚ Nečtiny, Beschreibung der im Pfarr... befindlichen religiösen Standbilder z r. 1840.
[133] Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 62.
[134] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 220.
[135] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 197r.
[136] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.
[137] Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 1, Praha 1977, s. 450.

	zamítavě. V jeho odpovědi z 27. dubna 1993 se píše: „Po prohlídce na místě a následné diskusi jsme se rozhodli doporučit nechat sochy na svém původním místě. Obě pozdně barokní protějškové sochy, datované chronogramem v nápisu na soklech do r. 1759, jsou v původní kompoziční těsné vazbě na konkávně vykřivený úsek zdi za každou sochou, který tvoří ke každému soklu a nakonec i k soše samé pohledově účinný kontrapost, zcela ve smyslu barokního cítění. Jen omylem či nedopatřením se tyto úseky zdi za každou ze soch nedostaly na patřičný evidenční list, protože k oběma sochám neoddělitelně patří. Po eventuelním přemístění soch by každá tato typicky barokní kompozice byla roztržena a obě části by byly neúplné. Přikomponování eventuelního podobného úseku před kaplí by působilo jistě nevěrohodně a cize, zbylé úseky zdi na původním místě by zcela ztratily smysl a určitě by byly v krátké době pak odstraněny. Navíc tu hraje roli i symetrické protějškové umístění obou soch při odbočce cesty, na komunikačním uzlu. Průjezd mezi sochami přitom nemusel nutně být původně opatřen nějakými vraty, zvlášť pokud zídka skutečně nebyla nikdy vyšší – obě cesty mohly počátek cesty jen flankovat a tím pohledově akcentovat. Další důvod, který nás vedl k výše uvedenému doporučení, bylo víceméně náhodně vyslechnuté mínění několika místních lidí k této věci. Výpovědi nejméně dvou lidí odtud se shodovaly v tom, že by byli rádi, kdyby sochy zůstaly na svém místě. Pokud se skutečně v tomto případě začíná vtvářet vztah místních obyvatel k památkám (konkrétně třeba k těmto sochám) jako k něčemu vlastnímu, bylo by neprozíravé to nerespektovat, ve větší časové perspektivě i nějak neposilovat.“138 Sochy tedy nakonec přemístěny nebyly. Dne 16. prosince 2020 zpracovala akademická sochařka MgA. Helena Jahodová restaurátorský záměr pro restaurování obou soch. V tomto restaurátorském záměru se uvádí: „3. Úvod Dvojice kamenných soch stojí u starého vjezdu do dnešního zemědělského statku. Jsou v pozadí lemovány do oblouku stavěnou zdí zkamenného a částečně cihelného zdiva, s proškrabávaným zvýrazněnýmspárováním kamenné zdi. Vsoučasnosti se zeď rozpadá a sochy jsou dlouhodobě neudržované. Vlastník díla plánuje jejich restaurování. Pro tento účel byla provedena předběžná prohlídka děl a jejich

[138] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Hrad Nečtiny.

	dokumentace kvyhotovení restaurátorského záměru. 4. Popis díla 4. 1. Socha sv. Floriána Socha sv. Floriána je životní socha světce. Je zpodobněna v tradičním pojetí římského vojáka skopím v levé ruce. Pravou rukou drží vědro a vylévá vodu na hořící dům. Socha je sekaná expresivně, drobné vysazené detaily svědčí o kvalitní sochařské práci. Materiálem je kvalitní místní pískovec. Pod sochou je na profilované římse soklové architektury alianční erb rodu Kokořovců a Hartigů. Uprostřed středového těla je dochovany kruhový výklenek, který byl zavíratelný a zřejmě sloužil jako výklenek pro rozsvěcování svíček, protože vzadní hraně podstavce je výrazný průduch na zadní stěnu sochy. Dnes je otvor prostý jakéhokoli uzávěru. Spodní profilovaná patka soklové architektury nese sekaný nápis. Na spodním, horizontálně na díly děleným podstavci, je další část sekaného textu. Nápis je celkově vsoučasné době čitelný tak z 2/3, bez přepsaného podkladu není možné jej vterénu identifikovat. Na díle jsou zbytky monochromní okrové barevnosti provedené v silné vrstvě nátěru. […] 4. 2. Socha sv. Vojtěcha Socha světce stojí v kontrapostu na pravé noze s mírně pokrčenou levou nohou. Na levém boku má opřenou knihu, kterou přidržuje levou rukou, z níž vychází kamenná palmeta. Pravou ruku má pozdviženou v žehnajícím gestu a hlavou vzhlíží mírně vpravo na horu. Socha je velmi kvalitně sochařsky zpracována. Sv. Vojtěch je zobrazen v tradičním biskupském oděvu s mitrou. Pod sochou na profilované římse je shodný alianční znak se sochou sv. Floriána, na středovém těle je shodný otvor s chybějícími dvířky. Zde je zachované kovové očko v levém otvoru vedle kruhové niky. Spodní nápis je zřejmý rovněž ze 2/3 podobně jako u sochy sv. Floriána. […] 5. Stav poškození díla 5. 1. Socha sv. Floriána Kamenný materiál díla je velmi kvalitní a dobře dochovaný ve své hmotě. Spodní podstavec je zahrnutý travnatým terénem nad patu díla – vpředu 20 cm, vzadu 15 cm. Pod podstavcem jsou zřejmé skládané ploché kameny. Spodní kamenný sokl je ve výšce cca 10 cm do paty obtmelený cementem. Dílo je stabilní ve svém základu, nenaklání se. Na díle se nevyskytují statické trhliny. Zásadním poškozením je v minulosti ulomená hlava, o čemž

	svědčí lepená prasklina na krku světce. Na atributu hořícího domu je ve spodní části zarůstající tektonická prasklina a vysazený detail domu je povrchově mírně zvětralý. Na povrchu kamene jsou viditelná především poškozená v otevřených kavernách po vypadlých křemenech a olámané hranky architektonických částí. Eroze povrchu kamene se projevuje na hřbetu levé ruky světce. Jinak je povrch kamene velmi dobře dochovaný. Na vrcholu praporce chybí zřejmě kovová špic, o čemž svědčí otvor o průměru 2 cm, hluboký cca 4 cm. V otvoru na středovém těle chybí dvířka nebo mřížka. Nápis je nečitelný a v okolí vertikální spáry kamenných dílů je velmi porušený. Zda byl v minulosti zvýrazněný, není při předběžné prohlídce zřejmé. V hloubce nápisu se nacházejí lišejníky a nelze je rozeznat od fragmentů případné očekávané barvy nápisu. Olámané jsou obloučkové profily spodní profilované patky soklové architektury. Uvolněné jsou lokálně spáry. Dílo bylo spárováno v poslední fázi hrubozrnnou maltovinovou směsí. Na díle je zachovaný poslední monochromní světle okrový nátěr, pod ním nejsou zřejmé další vrstvy. 5. 2. Socha sv. Vojtěcha Stav poškození díla odpovídá stavu protější sochy sv. Floriána. Navíc má socha sv. Vojtěcha ulomené prsty žehnající pravé ruky. Dále je na díle zřejmá v úrovni levého kolene zarůstající horizontální lasa, prasklina. Je zřejmá především na levém boku sochy a prochází až na přední část ve vysazené drapérii. V podhledu přední drapérie je pískovec na soše sv. Vojtěcha mírně zteřelý a lokálně (pouze) se sprašuje. Soše sv. Vojtěcha chybí berla, po které je zřejmý na plintě vedle levé nohy světce kruhový otvor o průměru 2 cm, hluboký také 2 cm. Sochařské dílo má průhled skrz levou ruku a knihu vzhůru. Domnívám se tedy , že zde byla vsazená berla, tradiční atribut sochy sv. Vojtěcha. U otvoru ve středovém těle soklové architektury je dochované kovové očko ku zavíraní niky. Jinak je dílo olámané pouze lokálně a na vysazených profilech stejně jako protější socha. Povrch je poškozený biologickými nečistotami a exhaláty usazenými shodně s protějším dílem. Terén je vyvýšen nad patu sochy taktéž cca 15 cm. Zadní zídka je zdevastovaná. <u>6. Záměr a návrh postupu restaurování včetně doporučených materiálů a technologií</u> 6. 1. Socha sv. Floriána 6. 1. 1. Záměr

	Je vhodné dílo na místě rehabilitovat očištěním jeho povrchu a retušemi poškozených partií, dále je vhodné doplnit chybějící prvky díla, aby byla památka kompletní, a provést zdravotní prořez přiléhající lípy zezadu. Je také nutné provést stavební opravu ohradní zídky. Dílo je možné restaurovat na místě za použití lešení. 6. 1. 2. Čištění díla Navrhuji povrch památky kompletně očistit mokrou cestou, regulovanou tlakovou vodou, ostrou párou a sejmutím vyšších lišejníků a mechů kartáči. Doporučuji povrch desinfikovat vodným roztokem peroxidu vodíku a opakovaně povrch vymýt čistou vodou. Navrhuji provést lokální sondáž okrového nátěru na díle, zachovaného v hloubkách. Poslední nátěr je zřejmý přes poškozené vypadané kaverny, starší vrstvy nejsou předběžnou prohlídkou zřejmé. Je však možné, že při čištění budou nalezeny starší vrstvy, které by mohly být podrobeny stratigrafickému laboratornímu průzkumu. Při čištění doporučuji také odkopat terén (odhrabat), aby zemina přesahovala max. 5 cm nad spáru paty díla. 6. 1. 3. Lokální zpevnění kamene Např. drobné trhlinky na atributu hořícího domu budou injektovány vápenným konsolidantem Ledan a Vapo Injekt. Lepený spoj na krku bude revidován, poměrně široká a nepravidelná spára bude odsekána. V případě potřeby bude zajištěna vápennou injektáží. 6. 1. 4. Plastické doplnění díla Poškozené vrchní hrany profilů spodní patky vrchní římsy soklové architektury a drobné, ulámané nebo sprášené detaily na figuře budou plasticky retušovány minerální směsí umělého kamene na bázi vápeno-cementového pojiva (bílý cement Heidelberg a hydraulické vápno Vicat Prompt), plněné ostrými křemičitými písky dle požadované frakce tmelené partie. Tmel bude probarvený ve hmotě svělostálými pigmenty (kysličníky Bayferrox). Doplněné a revidované spáry jednotlivých kamenných kusů budou uzavřeny, aby do nich nezatékalo. Po čištění bude nápis rozečten a případné poškození může být lokálně mírně dotmeleno pro zvýraznění čitelnosti textu. 6. 1. 5. Doplnění kovových prvků Vrchní hrot kopí sv. Floriána navrhuji doplnit kovovou špičkou z mědi či mosazi, vlepenou antikorovým čepem do dochovaného

	otvoru. Prvek může být pozlacen nebo natřen samozákladovou barvou dle dohodnuté barevnosti se zástupci NPÚ ÚOP v Plzni. Chybějící dvířka na otvoru ve středu soklového těla doporučuji rehabilitovat dle analogie sochy sv. Panny Marie v Semtěši, kde se dochoval originální uzávěr na díle, byť v menší velikosti a plný, bez zamřížování. Domnívám se, že zde mohla být dvířka mřížovaná. Po konzultaci se zástupci památkové péče doporučuji tento prvek zkonkretizovat a vytvořit kovaná dvířka s petličkou a osadit je do dochovaného otvoru. 6. 1. 6. Barevná retuš Doporučuji barevně retušovat pouze doplněné a tmelené části na díle, a to lazurním vodním roztokem akrylové retušovací barvy Studio Lascaux (Lascaux and Restauro). Předpokládám, že zvýraznění nápisu na díle bude vhodné a doporučuji jej provést lazurní červenou hlinkou či šedou barevností, formou vystínování. […] 6. 2. Socha sv. Vojtěcha 6. 2. 1. Záměr Je vhodné sochy restaurovat společně nebo v návaznosti na sebe. Doporučuji použít stejné technologie a materiály uvedené výše v postupu k soše sv. Floriána. Navíc zde u sochy sv. Vojtěcha navrhuji osadit prsty chybějící pravé ruky kamenným doplňkem z místního originálního kamene, který je vtéto malé velikosti v regionu dostupný. Doporučuji tento prvek konzultovat se zástupci NPÚ ÚOP v Plzni v modelu a následně i v provedeném kamenném doplňku. Navrhuji injektovat horizontální výraznou trhlinu v levém koleni, a to Paraloidem B 72 a následně povrchově vápenným konsolidantem (Ledan, Vapo injekt). Navrhuji rekonstruovat domnělý chybějící atribut berly sv. Vojtěcha, a to dle zpřesnění při restaurování v závislosti na konzultacích se zástupci NPÚ ÚOP v Plzni. Doporučuji tento prvek zhotovit z lehkého kovového materiálu, tyč – hliník/mosaz/měď, vrchní berla – může být odlita z epoxidu, případně letována z mědi. Celý povrch atributu navrhuji pozlatit ryzím plátkovým zlatem na olejový podklad. Barevnost je potřeba upřesnit se zástupci vlastníka a památkové péče. Při rekonstrukci otvoru na středovém těle, doporučuji využít originálního oka, které může být konzervováno a použito dle dochování. Zbylé procesy navrhuji řešit společně s protější sochou. 6. 3. Zeď

	Na povrchu zdi je vzrostlá travina na břidlicových deskách, které tvoří její stříšku. Zeď je kamenná, skládaná a spáry jsou plasticky proškrábnuté. Vnitřní zakončení oblouku je doplněné z cihel a osazené taškami. Doporučuji tento kus dotmelit, nahodit a proškrabat v umělé imitaci kamenné skladby. Navrhuji zachovat alespoň konkávně prohnutý oblouk za sochami. Další návaznost zdi je otázkou stavebního plánu vlastníka. Na pravé straně pokračuje ohradní zídka, byť poškozená, až k budově, na levé straně je ukončená a rozvalená. V případě dozdívání zdi doporučuji zeď napojit v cihlách nebo v kamenném zdivu a omítnout. V omítce imitovat skladbu kamene, zřejmou za sochařskými díly. Jako střešní krytinu doporučuji obnovit břidličné desky, bude-li to možné.“ Dne 26. ledna 2021 pak Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, vypracoval k tomuto restaurátorskému záměru písemné vyjádření. V tomto vyjádření čteme: „<u>Popis zamýšlených prací:</u> Jedná se o komplexní restaurátorský zásah u dvojice soch sv. Vojtěcha a sv. Floriána stojících při vjezdu do části hospodářského dvora v části obce Hrad Nečtiny. Důvodem je současný špatný stav obou soch světců, které nebyly dlouhou dobu udržovány a restaurovány. Špatný je též stav související zajímavě půdorysně koncipované ohradní zdi se vstupem do dvora za oběma sochami. […] <u>Charakteristika předmětných soch světců:</u> Předmětem žádosti je plánované restaurování dvojice pozdně barokních soch sv. Vojtěcha a sv. Floriána, které se nalézají při vjezdu do hospodářského dvora v části obce Hrad Nečtiny. Sochy jsou v pozadí lemovány půdorysně konkávně projmutou ohradní zdí z kamenného a částečně cihelného materiálu, s proškrabávaným zvýrazněným spárováním. Tato půdorysně zajímavá a hodnotná ohradní zeď není v současnosti bohužel kompletní a zcela dochovaná. Po stranách vjezdu do dvora stály architektonicky hodnotné rozměrné a pravděpodobně pískovcové boční pilíře. Materiálem obou soch je střednězrnný pískovec okrové barvy pocházející jistě z místní či nedaleko ležící lokality, např. z nedalekého Manětína. […] <u>Současný stav poznání dotčených chráněných kulturně-historických hodnot:</u>

	[…] V archivu restaurátorských zpráv NPÚ ÚOP v Plzni nejsou dochovány žádné starší restaurátorské zprávy z případných předchozích obnov předmětných soch. Ve spisovém archivu NPÚ ÚOP v Plzni se nalézají informace o plánované opravě obou soch z roku 1976, tehdejší zásah měl provést restaurátor ak. soch. Jan Bradna. O tom, zdali byl restaurátorský zásah skutečně proveden, však již údaje nejsou k dispozici. K roku 1993 je dochován záznam o plánovaném přemístění obou soch před nedalekou kapli sv. Terezie, k němuž však nedošlo. Tehdejší Památkový ústav totiž přemístění soch nedoporučil a to především z následujících důvodů: »[…] Obě pozdně barokní protějškové sochy […] jsou v původní kompoziční těsné vazbě na konkávně vykřivený úsek zdi za každou sochou, který tvoří ke každému soklu a nakonec i k soše samotné pohledově účinný kontrapunkt zcela ve smyslu barokního cítění. Jen omylem či nedopatřením se tyto úseky zdi za každou ze soch nedostaly na patřičný evidenční list, protože k oběma sochám neoddělitelně patří. Po eventuálním přemístění soch by každá tato typicky barokní kompozice byla roztržena a obě části by byly neúplné. Přikomponování eventuálního podobného úseku zdi před kaplí by působilo jistě nevěrohodně a cize, zbylé úseky zdi na původním místě by zcela ztratily smysl a určitě by byly v krátké době odstraněny. […]« Ve fotoarchivu NPÚ ÚOP v Plzni se nalézají starší snímky obou soch ze 60. až 90. let 20. století. Na nejstarším snímku pod inv. č. 10096 z roku 1963 je patrná starší situace obou soch s ohradní zdí. Mj. jsou na snímku jasně patrné do dnešní doby bohužel nedochované architektonicky hodnotné pískovcové boční rozměrné boční pilíře původního vstupu. Ty byly odstraněny zřejmě vzápětí, neboť na snímcích ze začátku 70. let 20. století již nejsou zachyceny. <u>Technický stav předmětné dvojice soch světců a ohradní zdi:</u> Současný stav obou soch včetně ohradní zdi za nimi je možné po podrobné prohlídce in situ charakterizovat jako špatný a v brzké době vyžadující skutečně odborně provedený restaurátorský zásah. Dle citace z textu předloženého restaurátorského záměru: „Socha sv. Floriána: Kamenný materiál díla je velmi kvalitní a dobře dochovaný ve své hmotě. Spodní podstavec je zahrnutý travnatým terénem nad patu díla - v předu 20 cm, vzadu 15 cm. Pod podstavcem jsou zřejmé skládané ploché kameny. Spodní kamenný sokl je ve výšce cca 10 cm do paty obtmelený cementem. Dílo je stabilní ve svém základu, nenaklání se. Na díle se nevyskytují statické trhliny. Zásadním poškozením je v minulosti ulomená hlava, o čemž svědčí lepená prasklina na krku světce. Na atributu hořícího domu je ve spodní části zarůstající

	tektonická prasklina a vysazený detail domu je povrchově mírně zvětralý. Na povrchu kamene jsou viditelná především poškození v otevřených kavernách po vypadlých křemenech a olámané hranky architektonických částí. Eroze povrchu kamene se projevuje na hřbetu levé ruky světce. Jinak je povrch kamene velmi dobře dochovaný. Na vrcholu praporce chybí zřejmě kovová špic, o čemž svědčí otvor o průměru 2 cm, hluboký cca 4 cm. V otvoru na středovém těle chybí dvířka nebo mřížka. Nápis je nečitelný a v okolí vertikální spáry kamenných dílů je velmi porušený. Zda byl v minulosti zvýrazněný, není při předběžné prohlídce zřejmé. V hloubce nápisu se nacházejí lišejníky a nelze je rozeznat od fragmentů případné očekávané barvy nápisu. Olámané jsou obloučkové profily spodní profilované patky soklové architektury. Uvolněné jsou lokálně spáry. Dílo bylo spárováno v poslední fázi hrubozrnnou maltovinovou směsí. Na díle je zachovaný poslední monochromní světle okrový nátěr, pod ním nejsou zřejmé další vrstvy. Socha sv. Vojtěcha: Stav poškození díla odpovídá stavu protější sochy sv. Floriána. Navíc má socha sv. Vojtěcha ulomené prsty žehnající pravé ruky. Dále je na díle zřejmá v úrovni levého kolene zarůstající horizontální lasa, prasklina. Je zřejmá především na levém boku sochy a prochází až na přední část ve vysazené drapérii. V podhledu přední drapérie je pískovec na soše sv. Vojtěcha mírně zteřelý a lokálně se sprašuje. Soše sv. Vojtěcha chybí berla, po které je zřejmý na plintě vedle levé nohy světce kruhový otvor o průměru 2 cm, hluboký také 2 cm. Sochařské dílo má průhled skrz levou ruku a knihu vzhůru. […] U otvoru ve středovém těle soklové architektury je dochované kovové očko k uzavírání niky. Jinak je dílo olámané pouze lokálně a na vysazených profilech stejně jako protější socha. Povrch je poškozený biologickými nečistotami a exhaláty usazenými shodně s protějším dílem. Terén je vyvýšen nad patu sochy taktéž cca 15 cm. Zadní zídka je zdevastovaná.“ […] <u>Vyhodnocení žádosti:</u> Národní památkový ústav na základě prostudování předložených podkladů a znalosti situace konstatuje, že realizace prací dle předloženého restaurátorského záměru bude v souladu se zájmem ochrany výše uvedených kulturněhistorických hodnot. […] <u>Zdůvodnění:</u> […] Restaurátorský záměr MgA. Heleny Jahodové, který byl naší organizací v předmětné věci posuzován, je podle našeho názoru

	zhotoven ve zcela dostatečné úrovni. […] <u>Doporučení:</u> V případě chybějícího hrotu kopí u sv. Floriána doporučujeme na základě analogií s dalšími barokními sochařskými díly jeho závěrečnou povrchovou úpravu v podobě zlacení pravým 24 karátovým zlatem na mixtion. V případě chybějící berly u sv. Vojtěcha doporučujeme její výrobu z materiálu mědi včetně pasířského zhotovení zdobné horní části. U berly i navrhovaných mřížek obou otvorů doporučujeme v dostatečném časovém předstihu před definitivním zhotovením upřesnit jejich rozměry včetně detailů zpracování na základě konzultace se zástupcem NPÚ ÚOP v Plzni (PhDr. Viktor Kovařík).“[139]

[139] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Hrad Nečtiny.

obr.	

číslo ID	13
lokalita	Hrad Nečtiny
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Floriána
KP	6679/4-1456
poloha	známá
umístění	U vjezdu do hospodářského dvora
datace	1760
autorství	Václav Ondřej Herscher
donátor	Hraběnka Marie Karolína z Kokořova, rozená hraběnka z Hartigu
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Znění nápisu s postupným dvojitým chronogramem (1760) na spodní části čelní stěny podstavce u protější sochy sv. Floriána je dle literatury a též korekce na místě pravděpodobně následující (nápis je též obtížně čitelný kvůli abrazi povrchu kamene, správnost bude také možné ověřit až po jeho očištění): „B. FLORIANO MARTYRI PROTECTORI INSIGNI // AB INCENDIO // DOMINA KOKORZOWA NATA AB HARTIG // HERA IN PRAITENSTEIN // PIETATE AC VENERATIONE // HVIVS SANCTI

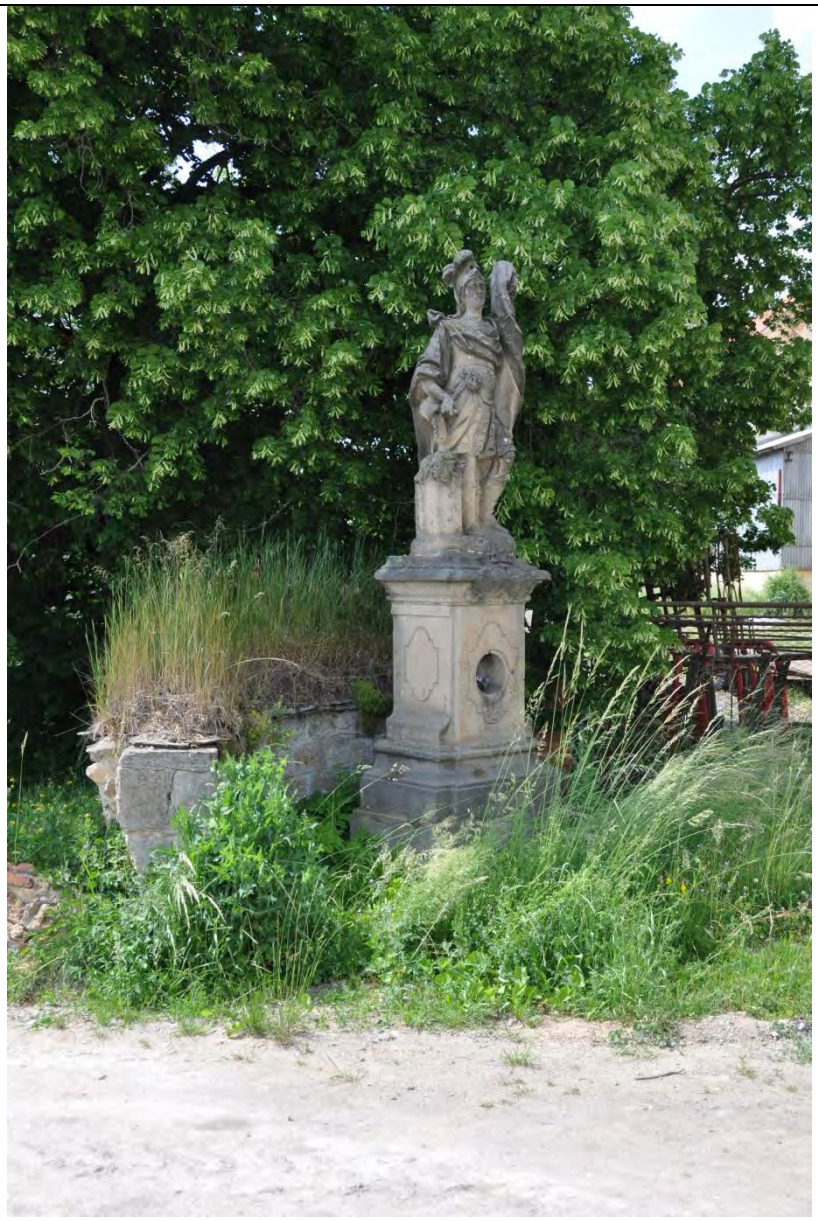
	EXTRVXIT.“ Sv. Floriánovi, mučedníkovi, slavnému ochránci před ohněm, paní Kokořovská, rozená z Hartigu, paní na Preitenštejně, ze zbožnosti a úcty k tomuto světci vystavěla.
opravy a rest. zásahy	1976 ak. soch. Jan Bradna?
současný stav	V brzké době potřeba restaurátorský zásah, restaurátorský záměr zpracovala v roce 2020 MgA. Helena Jahodová.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 62; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 220; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 1, Praha 1977, s. 450; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 81; Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 455, 474; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 57; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 57-59; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 124-125.
text katalogu	Z nápisu s dvojitým chronogramem, který se nachází na soše sv. Vojtěcha, se dovídáme, že tuto sochu dala roku 1760 postavit paní na Preitenštejně, Vlkošově, Prohoři a Zahrádce, zatímco z dalšího nápisu rovněž s dvojitým chronogramem, nacházejícího se na soše sv. Floriána, pak zjišťujeme, že tuto sochu dala téhož roku 1760 postavit hraběnka Marie Karolina z Kokořova, rozená hraběnka z Hartigu, vdova po Ferdinandu Františku Felixovi z Kokořova. Obě sochy tedy dala v témže roce zřídit táž donátorka. V soupise soch nečtinské farnosti z roku 1840 se o soše sv. Vojtěcha píše, že stojí „na vrchnostenském pozemku u téže silnice, u zahradní zdi Sicherhofu“, k čemuž se dodává: „Podle zbožné, také v nápisu připomenuté pověsti prý svatý Vojtěch na cestě ze Všerub, blízkého městečka, na tomto místě odpočíval.“ O soše sv. Floriána pak v témže soupise čteme, že stojí „na

	vrchnostenském pozemku u Sicherhofu, u zahradní zdi, při silnici.“ Soupis přepisuje nápisy, jež se na sochách nalézají, avšak u sochy sv. Floriána o spodní části nápisu uvádí jen: „DoMIna KokoržoVVa, dále nečitelné.“ Sochu udržovala, stejně jako sochu sv. Jana Nepomuckého, vrchnost z úroků „fondu 3 soch.“[140] Antonín Podlaha roku 1909 píše jen o soše sv. Floriána, o níž uvedl, že „jest u cesty k Bržínu,“[141] a stejně tak se pouze o soše sv. Floriána s datací do roku 1759 a lokalizací „při cestě k Bržínu“ zmiňují stručně i Umělecké památky Čech z roku 1957.[142] Zato manětínská kronika v zápise z roku 1966 už o obou sochách a jejich lokalizaci uvádí: „Sv. Florian. Na jižním konci Preitenštejna (Nečtin) je na pravé (záp.) straně silnice vjezd do zahrady, patřící ke dvoru. Na každé straně vjezdu stojí u pilířů vrat barokní socha světce v životní velikosti. Na levé straně (jižní) vjezdu stojí socha zde uvedeného světce. […] Sv. Vojtěch. Tato socha stojí jako předchozí socha sv. Floriana u vjezdu do panské zahrady, ale při pravé (sever.) straně.“[143] Evidenční list nemovité kulturní památky z roku 1970 také uvádí obě sochy, stojící „před vjezdem do dvora“, o soše sv. Vojtěcha se tu pak mimo jiné píše: „Levá ruka drží otevřenou knihu a palmovou ratolest, pravá je zvednuta, sevřená pěst držela pravděpodobně berlu (chybí).“ O stavu obou soch tu pak čteme: „Stav poměrně dobrý, avšak restaurace mechanického poškození nutná.“[144] Také v Uměleckých památkách Čech z roku 1977 čteme, že obě sochy se nalézají „po stranách vjezdu do hospodář. dvora.“[145] V roce 1976 měl sochy restaurovat akademický sochař Jan Bradna, nevíme však, zda k tomuto restaurování vskutku došlo. Roku 1993 bylo plánováno přemístění obou soch. Referát kultury a památkové péče Okresního úřadu Plzeň-sever 5. dubna 1993 psal v této věci Památkovému ústavu v Plzni: „Referát kultury a památkové péče Vás žádá o vyjádření k přemístění výše uvedených pískovcových soch z místa (vjezd u hosp. dvora) na nové místo, a to před kapli sv. Terezie. Na původním místě je nebezpečení ničení obou soch. Kaple sv. Terezie bude v letošním roce opravována a toto místo je pro jejich umístění vhodnější.“

[140] SOkA Plzeň-sever, FÚ Nečtiny, Beschreibung der im Pfarr... befindlichen religiösen Standbilder z r. 1840.
[141] Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 62.
[142] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 220.
[143] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 197r.
[144] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.
[145] Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 1, Praha 1977, s. 450.

	Památkový ústav v Plzni se však k tomuto návrhu vyslovil zamítavě. V jeho odpovědi z 27. dubna 1993 se píše: „Po prohlídce na místě a následné diskusi jsme se rozhodli doporučit nechat sochy na svém původním místě. Obě pozdně barokní protějškové sochy, datované chronogramem v nápisu na soklech do r. 1759, jsou v původní kompoziční těsné vazbě na konkávně vykřivený úsek zdi za každou sochou, který tvoří ke každému soklu a nakonec i k soše samé pohledově účinný kontrapost, zcela ve smyslu barokního cítění. Jen omylem či nedopatřením se tyto úseky zdi za každou ze soch nedostaly na patřičný evidenční list, protože k oběma sochám neoddělitelně patří. Po eventuelním přemístění soch by každá tato typicky barokní kompozice byla roztržena a obě části by byly neúplné. Přikomponování eventuelního podobného úseku před kaplí by působilo jistě nevěrohodně a cize, zbylé úseky zdi na původním místě by zcela ztratily smysl a určitě by byly v krátké době pak odstraněny. Navíc tu hraje roli i symetrické protějškové umístění obou soch při odbočce cesty, na komunikačním uzlu. Průjezd mezi sochami přitom nemusel nutně být původně opatřen nějakými vraty, zvlášť pokud zídka skutečně nebyla nikdy vyšší – obě cesty mohly počátek cesty jen flankovat a tím pohledově akcentovat. Další důvod, který nás vedl k výše uvedenému doporučení, bylo víceméně náhodně vyslechnuté mínění několika místních lidí k této věci. Výpovědi nejméně dvou lidí odtud se shodovaly v tom, že by byli rádi, kdyby sochy zůstaly na svém místě. Pokud se skutečně v tomto případě začíná vtvářet vztah místních obyvatel k památkám (konkrétně třeba k těmto sochám) jako k něčemu vlastnímu, bylo by neprozíravé to nerespektovat, ve větší časové perspektivě i nějak neposilovat.“146 Sochy tedy nakonec přemístěny nebyly. Dne 16. prosince 2020 zpracovala akademická sochařka MgA. Helena Jahodová restaurátorský záměr pro restaurování obou soch. Týž text je citován výše u sochy sv. Vojtěcha.

[146] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Hrad Nečtiny.

obr.	

číslo ID	14
lokalita	Hracholusky nade Mží (dříve Dolany)
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	47616/4-4216
poloha	známá
umístění	U kaple sv. Diviše
datace	1725-1750
autorství	Neznámý autor
donátor	Neznámý
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	1962 přesun z původního umístění
současný stav	V brzké době potřeba restaurátorský zásah. Socha vytipována ke zpracování restaurátorského záměru. Zpracován 2020, BcA. Petr Círl.

literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 29; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 137; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 1, Praha 1977, s. 468; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 84; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 58; Zdeněk PROCHÁZKA, Příběhy vepsané do kamene aneb putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska. Díl II. Domažlice 2009, s. 74; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 86-87; Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 118-119.
text katalogu	Sochu sv. Jana Nepomuckého uvedli do literatury Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří ji zapsali ještě ve vsi Dolanech a popsali ji takto: „Socha Jana Nepomuckého z pískovce, ve skut. velikosti, na nízkém podstavci trojbokém, ořímsovaném a mnohonásobně na nárožích zalomeném. 1. pol. XVIII. stol.“[147] Socha byla z Dolan do Hracholusk přenesena v důsledku stavby Hracholuské přehrady. O nutnosti tohoto transferu bylo rozhodnuto již roku 1956. Ve dnech 3.-6. července toho roku totiž Státní památková péče provedla uměleckohistorický průzkum zátopové oblasti a v interním záznamu z 10. července 1956 je mezi cennými objekty v Dolanech uvedeno i toto: „Socha sv. Jana Nep., z doby kol. r. 1740 – velmi dobrá, doporučujeme přemístění do vyšší polohy, neboť bude zatopena.“ Státní památková péče nato 24. července 1956 napsala Vodohospodářskému rozvojovému středisku v Praze: „Dodatkem k svému dopisu ze dne 21. listopadu 1955, č. j. 8116/1955, Vám sdělujeme, že jsme ve dnech 3. až 6. července 1956 provedli fotografickou dokumentaci zátopové oblasti připravovaného vodního díla na Mži u Hracholusk zároveň s uměleckohistorickým průzkumem této oblasti. Navazujíce na citovaný náš dopis, žádáme Vás, aby na náklad investora a za našeho dozoru byla svého času na jiné vhodné místo, určené v dohodě s námi, přenesena barokní socha sv. Jana Nepomuckého z obce Dolan. Je to velmi dobrá práce z doby kolem roku 1740.“[148] K přenesení sochy však toho roku nedošlo a v Dolanech je socha

[147] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 29.
[148] NA, SPS, kart. 186.

	lokalizována ještě v Uměleckých památkách Čech z roku 1957, a to s datací do první poloviny 18. století.[149] Dne 4. května 1958 Státní památková správa znovu napsala Ředitelství výstavby, rozvoje a správy vodohospodářských děl v Praze dopis obdobného obsahu jako před dvěma lety. I nyní bylo požadováno přenesení sochy „na jiné vhodné místo“, tentokrát „za dozoru odboru školství a kultury rady Krajského národního výboru v Plzni.“[150] O transferu sochy do Hracholusk se začalo znovu jednat až v roce 1961. Dne 23. června toho roku národní podnik Vodní stavby, stavební správa Plzeň, psal Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni: „Navazuji na telefonický rozhovor s Vaším soudruhem Ing. Vondráčkem, který projevil ochotu postarati se o přenesení sochy sv. Jana za účasti vašeho konservátora z Blovic, žádáme Vás zdvořile, abyste laskavě tuto věc konkretně vyřídili s naším přípravářem soudr. Ing. V. Bendíkem.“ Krajské středisko odpovědělo 7. července 1961 a ve své odpovědi navrhlo, aby Vodní stavby přesun provedly samy, ovšem za památkového dozoru, který by krajské středisko zajistilo. Ing. Bendík z Vodních staveb s tímto řešením souhlasil a ve své odpovědi, datované 12. července 1961 v Hracholuskách, psal: „K Vašemu dopisu sdělujeme, že kvůli zjednodušení provedeme přemístění sochy sv. Jana z Dolan ke kostelíku sv. Diviše svými prostředky za vedení a dozoru Vašeho odborníka. Předpokládáme, že bude nutno předem provésti některé práce, jako např. zařídit základ pro sochu u kostelíka ap. Bylo by proto podle našeho mínění prospěšné, aby Váš odborník na místě za naší přítomnosti tato opatření zařídil. Přitom bychom dohodli termín přemístění sochy, kterého by se Váš zástupce rovněž zúčastnil jako vedoucí celé akce.“ O přesunu sochy se poté jednalo 31. srpna 1961. V záznamu z této porady se píše: „Po přešetření vhodnosti umístění bylo kraj. střediskem památkové péče stanoveno umístění před oknem v průčelní stěně vlevo od vstupu do kaple, tj. u stěny, jejíž půdorys tvoří stranu osmiúhelníkového půdorysu kaple vedle strany s hlavním vstupem do ní. Náčrt umístění byl zástupci provádějícího podniku, který přemístění sochy provede, předán. Betonový základ bude odpovídat rozměrům kamenné desky, na

[149] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 137.
[150] NA, SPS, kart. 186.

	které je pomník postaven. Jeho horní plocha bude v úrovni terénu. Střed základu na vzdálenost 180 cm od soklu průčelí, a to v ose okna.“ V roce 1961 však přesto k přemístění sochy nedošlo, a tak 2. ledna 1962 krajské středisko opět psalo Stavbě vodní nádrže na řece Mži: „V rozpočtu stavby nádrže je pamatováno na přemístění památkově chráněné sochy sv. Jana v Dolanech, nalézající se v zátopovém území. V této věci bylo jednáno s Vaším s. Ing. Bendíkem a bylo dohodnuto, že pro umístění sochy před východní bočnou stěnu průčelí kaple v Hracholuskách, která je rovněž památkovým objektem, bude vybetonován potřebný základ, a to Vaším podnikem. Vlastní přemístění provedl by jako Váš brigádník kamenosochař s. Škrábek s 2-ma pomocníky při použití Vašeho nákladního vozu. Žádáme o sdělení, zda základ byl vybetonován, aby přenesení sochy mohlo býti se zmíněným soudruhem patřičně dojednáno. V odpovědi Vodních staveb, stavební správy 01, která došla 12. ledna 1962, se uvádělo: „Betonový základ pro přemístění sochy bude připraven až koncem měsíce března 62. Termín vlastního přemístění Vám upřesníme do 15. III. 1962.“151 Lze oprávněně předpokládat, že v roce 1962 byl transfer sochy vskutku realizován. Evidenční list nemovité kulturní památky z roku 1968 již sochu uvádí v Hracholuskách před kaplí sv. Diviše[152] a stejně tak ji v Hracholuskách uvádějí Umělecké památky Čech z roku 1977, kde se o soše píše: „Před kaplí socha sv. Jana Nep. (přenesená z Dolan) – barok., zajímavá kompozice s dlouhým krucifixem, na šestibokém podstavci, polychromovaná, z doby kol r. 1740.“[153] Zdeněk Procházka publikoval starší snímek sochy pocházející z tzv. Lábkovy sbírky uložené v Národopisném muzeu v Plzni ve své práci z roku 2009 s tím, že jde o sochu světce z dosud neznámé lokality.[154] Irena Bukačová a Jiří Fák také uvádějí, že „socha pochází ze zatopené vesnice Dolany a v roce 1962 byla při stavbě Hracholuské přehrady přenesena na stávající místo v Hracholuskách.“[155]

[151] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Hracholusky.

[152] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1968.

[153] Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 1, Praha 1977, s. 468.

[154] Zdeněk PROCHÁZKA, Příběhy vepsané do kamene aneb putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska. Díl II. Domažlice 2009, s. 74.

[155] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 86.

	Soše světce se věnovala ve své publikaci z roku 2014 i Marie Válová, která shrnula dosavadní poznatky a upozornila na dříve publikovaný snímek sochy zmíněný výše u Zdeňka Procházky. Dle Marie Válové „je socha také výjimečná kvalitou stylového zpracování. Takto detailně a expresivně zpracovaného Krista i s nápisovou páskou známe spíše z pražské sochařské produkce, stejně tak expresivně laděnou drapérii, či pečlivě propracované detaily vlasů a vousů nebo ladně zhotovení ruce.“[156] Dne 16. listopadu 2020 BcA. Petr Círl zpracoval restaurátorský záměr, v němž se o současném stavu a navrhovaném budoucím restaurování památky uvádí: „3. Popis: […] Rozbarvení sochy se zdá být následovné: Části bez oděvu a rocheta – bílá, klerika černá, mozzeta, dřevo kříže, vlasy – nyní růžová, ale původně nejspíš hnědá. Odstín se patrně změnil povětrnostními vlivy. […] Také podstavec byl nabarvený. Tady se ale barev zachovalo méně díky horšímu stavu povrchu. 4. Popis poškození: Stav statiky celého objektu (sochy a podstavce), je dobrý, zřícení bezprostředně nehrozí. Celek byl při novém osazení umístěn na betonový základ. Socha: Stav materiálu sochy je dobrý, nedochází k celoplošnému rozpadu. Přesto se zde nacházejí místa, kde došlo a dochází závažným ztrátám původního povrchu. Asi nejzřetelnější je to v oblasti hrudníku. Tady odpadla vrstva kamene o síle několika centimetrů, takže je povrchový reliéf zcela ztracen. Další rozsáhlejší poškození vidíme na pravé straně dole, v oblasti plintu, pravé boty a zřasené kleriky. Stejný problém můžeme vidět i na levé straně, byť v poněkud menší míře. Problém se v téhle oblasti vyskytoval již dříve, protože na plintu můžeme vidět zbytky silně cementového tmelu, který z větší části již také odpadl. Poškození stejného typu, ale menšího rozsahu lze pozorovat i na dalších místech, např. na zadní straně pravého ramene, na pravé straně pravé paže v horní části, na zadní straně vertikálního ramene kříže ve spodní partii, plintu a kleriky na zadní straně, hraně mozzety na přední straně. Obličej světce se zdá být až na chybějící nos v pořádku. Další nápadné poškození představuje ztráta levé části horizontálního

[156] Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 118-119.

	ramene kříže. Problém se řešil již v minulosti, protože ze styčné plochy trčí železný čep. Jeho koroze mohla zapříčinit roztržení a odpadnutí této partie. Je možné, že se jednalo o doplněk vzniklý již při výrobě sochy, protože plocha kolem čepu je rovná, není na ní patrný nepravidelný lom. Stav polychromie se liší podle toho, jak na ní působila povětrnost. Na místech, kde působila srážková voda je barevná vrstva velice ztenčena, prosvítá struktura kamene, někde barva již chybí. Ve srážkových stínech je barevná vrstva silná a buď kompaktní, nebo dochází k jejímu krakelování a mírně odpadá. Většinou naštěstí odpadává pouze nátěr, tedy bez vrstvy kamene. V minulosti došlo také k odlomení hlavy. Ta byla zpět na místo přilepena šedým cementem. To je dobře vidět v horní části velkého poškození po odpadlé mase kamene na hrudníku. Spoj se zdá být pevný, hlava byla přilepená ve správné pozici. Na soše chybí také svatozář. Původní otvory dnes nejsou patrné, pravděpodobně se po osazení sochy na nové místo atribut neobnovil, otvory se zatmelily a přetřely barvou. Takřka celý povrch sochy je až na srážkové stíny pokrytý biologickým napadením řasou a lišejníky. Podstavec: Stav podstavce je o dost horší než je stav sochy. Došlo zde k celoplošnému úbytku povrchové vrstvy kamene. Objevuje se zde stejný typ poškození jako ve spodní partii sochy. Na první pohled je to patrné na pravé a levé straně na horním profilu vertikální části, kde odpadly silnější vrstvy povrchového reliéfu. Středová část je relativně v pořádku a směrem dolů se situace značně zhoršuje. Souvisí to nejspíš se silnějším zavlhčení, ke kterému přispívá masivní biologické napadení. K řasám a lišejníku se přidává mech a mezi spárami roste tráva. Na levé straně horizontální desky dochází ke kartovému rozpadu materiálu, který se drolí pouhým dotekem. Je zde také větší množství starých tmelů. <u>5. Navrhovaný postup restaurátorského zákroku:</u> Popsané metody se použijí nejen na sochu sv. Jana Nepomuckého, ale i na podstavec. Očištění povrchu: Nejprve se z povrchu odstraní nejhrubší nečistoty pomocí štětců, silonových kartáčků a špachtlí. Staré tmely a nevyhovující spárovací

	hmota se odsekají kamenickými nástroji. Následovat bude uvolňování dalších nečistot a likvidace biologického napadení pomocí parního čističe, silonových kartáčů a omývání uvolněné nečistoty ručním tlakovým rozprašovačem. Během čištění povrchu je třeba vyřešit otázku polychromie. Zdá se, že se jedná o nátěr na bázi oleje, nebo možná i latexu, protože odebrané vzorky nijak nereagovaly s kyselinou, což vylučuje vápenné pojivo. V horké vodě však vzorek měkl. Čištění horkou párou tak jistě bude mít na barevnou vrstvu vliv. Jak je však zřejmé, nejedná se o nijak starý nátěr, který by bylo nutné zcela zachovat. Navrhuji proto povrch očistit výše popsaným způsobem, bez snahy o celkové odstranění polychromie. Jistě dojde k jejímu částečnému ztenčení a bude na místě zvýšená citlivost při procesu čištění. Míru očištění povrchu bude třeba konzultovat se zástupcem PP na místě během průběhu prací. Zpevnění materiálu: Zpevnění materiálu se zde provede zřejmě pouze lokálně na narušených místech. Pro zpevnění navrhuji použít organo – křemičitý zpevňovací prostředek. Napouštění se provede opakovaně, až do dosažení potřebné pevnosti. Koncentrace prostředku se zvolí podle stupně narušení materiálu. Nebude – li možné potřebné pevnosti dosáhnout organo – křemičitým zpevňovačem, navrhuji použít roztok akrylátové pryskyřice v rozpouštědle o maximální koncentraci 4 % pryskyřice v roztoku. Plastické retuše: Plastické retuše poškozených tvarů navrhuji provést tmely na minerální bázi. Jelikož se jedná o hrubozrnný pískovec, předpokládám u tmelů následující složení: Hrubozrnný písek 3 díly, jemnozrnný písek 1 díl, bílý cement 1 díl. Tmel bude ve hmotě probarven práškovými anorganickými pigmenty do odstínu barvy kamene. Tmely se nanesou s rezervou cca 2 mm a po vytvrdnutí se oškrábáním, případně přesekáním dlátem dotvarují do požadovaného tvaru. V případě doplňování větších objemů se před tmelením do povrchu zalepí zpevňující armatura z drátu z nekorodující oceli. Pro vytvoření výplně spár navrhuji použít směs stejné zrnitosti jako u tmelu pro plastické retuše, rozdíl bude jen v pojivu a jeho poměru: Hrubozrnný písek 3 díly, jemnozrnný písek 1 díl, vápenná kaše, nebo hydrát 1 díl, bílý cement 0,5 dílu. Spárovací hmota se opět probarví anorganickými pigmenty, tak aby spáry opticky rušivě nevystupovaly

	z celku. Případné praskliny navrhuji vyplnit injektážím prostředkem, např. Ledan. Barevné retuše: Barevná retuš se použije všude tam, kde bude třeba opticky začlenit určitý prostor do celku. Provede se anorganickými pigmenty rozpuštěnými v lihu a po dosažení požadovaného účinku se na povrch zafixují 2% roztokem akrylátové pryskyřice v toluenu. Stejně jako míra očištění polychromie, bude nutné na místě konzultovat i míru a rozsah případné nápodoby polychromie na větších plochách plastické retuše. To se bude týkat především velkého tmelu na přední části hrudníku. Atribut svatozáře: Atribut svatozáře se nedochoval, ale myslím že by bylo vhodné ho doplnit. Jednalo by se o kovovou obruč s pěti šesticípými hvězdami. Materiál by měl mít na povrchu antikorozní úpravu, nebo být vyroben z barevného kovu.Finální povrch by byl pozlacen plátkovým zlatem. Na sochu se osadí do původních otvorů, které se na soše snad naleznou. Hydrofobizace povrchu: Po dokončení oprav navrhuji především horizontální povrchy sochy i podstavce opatřit nátěrem či nástřikem hydrofobním prostředkem. Omezí se tak pronikání vody do materiálu a tím se zpomalí další poškozování kamene. Také se oddálí opětovný nárůst biologického napadení. <u>6. Předpokládané materiály užité při rest. zákroku:</u> Zpevnění: Organo-křemičitý zpevňovací prostředek různých koncentrací, akrylátová pryskyřice, toluen Očištění povrchu: voda Plastické retuše, spáry: Hrubozrnný písek, jemnozrnný písek, bílý cement, anorganické pigmenty, vápenná kaše, vápenný hydrát, styren-akrylátová disperze, voda, drát z nekorodující oceli, epoxidová pryskyřice Barevné retuše: Anorganické pigmenty, technický líh, akrylátová pryskyřice, toluen Hydrofobizace povrchu: Hydrofobizační prostředek Atribut svatozáře: Pozinkovaná železná páskovina a plech, měděný drát a

	plech, základová barva na pozink a barevné kovy, žlutá olejová barva pod zlato, mixtion, plátkové zlato.“[157]
obr.	

[157] Restaurátorský záměr z r. 2020, Archiv restaurátora Petra Círla.

číslo ID	15
lokalita	Hubenov (k. ú. Hradecko)
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	Nedaleko hospodářského dvora Hubenov blízko hájovny
datace	1779
autorství	
donátor	Opat Fortunát Hartmann
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce nápis: „SANCTE // IOANNES // NEPOMU // CENE // ORA // PRO NOBIS“ Svatý Jene Nepomucký, oroduj za nás. Na zadní stěně římsy podstavce letopočet, uprostřed s motivem kotvy: „17 72“

opravy a rest. zásahy	
současný stav	Na místě stojí jen podstavec s nápisem. Na podstavci osazen novodobý kovový kříž. Socha světce ztracena neznámo kdy. Výhledově by bylo vhodné restaurovat podstavec a v budoucnu uvažovat o případném osazení sochy světce.
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 64-65.
text katalogu	Na místě dnešního kříže stála původně socha sv. Jana Nepomuckého, což dosvědčuje nápis na podstavci, doplněný letopočtem 1779 a kotvou, znakem tehdejšího opata plaského kláštera Fortunáta Hartmanna. Irena Bukačová a Jiří Fák k původu a osudům sochy dodávají: „Socha zjevně náležela k sochařské výzdobě na tzv. plaské cestě vedoucí z plaského kláštera přes Sechutice, Mariánský Týnec právě ke dvoru Hubenov. Kdy byla odstraněna a nahrazena křížem, prozatím není známo.“[158]

[158] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 64-65.

obr.	

číslo ID	16
lokalita	Hunčice
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	105854
poloha	známá
umístění	V obci
datace	1700-1800
autorství	Neznámý autor
donátor	Obec Hunčice
materiál	Pískovec hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně podstavce nápis: „S: // IOHANN // VON NEPOMVCK” Sv. Jan z Nepomuku. Na zadní stěně podstavce votivní nápis, bohužel necelý (závěr nápisu chybí): „DIESE STATVE // HAT DIE // GANZE GEMEINDE // ZV EHREN GOTTES V. // DESSEN H: AVF // RICHTEN LASSEN / VNTER DAMAHL

	// IGEN // [...]” Tuto statui dala postavit ke cti Boží a tohoto světce celá obec za tehdejšího...
opravy a rest. zásahy	2017 ak. soch. Martina Niubó Klouzová
současný stav	Výhledově by byl potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 58; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 236; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 1, Praha 1977, s. 482; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 88; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 59; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 87; Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 120.
text katalogu	O tom, že sochu dala postavit neuvedená obec, tedy zjevně Hunčice, nás informoval dnes nedochovaný nápis na památce, jejž roku 1908 uveřejnili Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří o soše píší: „Socha Jana Nepom. z XVIII. století na hranolovém soklu s volutami. V předu: S: / IOHANN / VON NEPOMUCK, vzadu: (DIE)SE (STATVE?) HAT DIE / GANZE GEMEINDE / ZV EREN GOTTES V. / DESSEN H: AUF / RICHTEN LASSEN / VNTER DAMAHL / (IGEN) ...“[159] Sochu stručně zmiňují i Umělecké památky Čech z roku 1957 a datují ji do 18. století.[160] Umělecké památky Čech z roku 1977 sochu lokalizují „pod statkem“,[161] Pasportisace okresů Západočeského kraje z roku 1977 „na návsi“,[162] Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2011 uvádějí, že socha stojí „na návsi, v parčíku.“[163] Soše světce se stručně věnovala ve své práci Marie Válová.[164]

[159] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 58.
[160] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 236.
[161] Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 1, Praha 1977, s. 482.
[162] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 88.
[163] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 87.

	Roku 2017 sochu restaurovala akademická sochařka Martina Niubò-Klouzová, která ve své restaurátorské zprávě z 10. října 2017 popsala svůj zákrok takto: „V. Restaurátorský průzkum a jeho vyhodnocení: 1. Stav památky: Stav sochy je velmi špatný. V minulosti došlo k několika neodborným zásahům, při nichž byla na sochu i soklovou architekturu nanesena vrstva cementu, hrubozrnné cementové směsi a posléze byla socha opakovaně natřena vrstvou silikátové omítkové barvy. Všechny tyto zásahy způsoily neprodyšné uzavření povrchu kamene. Eroze kamene pod těmito vrstvami je v pokročilém stadiu, povrch kamenného materiálu vykazuje jemné trhliny. V nedávné minulosti došlo v důsledku těchto jevů k odlomení pravé ruky a značné části kříže s korpusem Krista. Tyto uvolněné partie byly dohledány v torzálním stavu. Povrch kamene je z 90% překryt vrstvami nátěru, který je značně biologicky napaden. Kamenný materiál je pod nátěrem a porosty řas a lišejníků velmi narušený. Postupné uvolňování a rozpad struktury materiálu způsobuje nevratné ztráty originálního sochařského ztvárnění. Odpadávání svrchní vrstvy kamene způsobuje poškození zejména v obličejové části a partiích draperie. Trhliny v materiálu místy ohrožují soudržnost některých partií, zejména záhyby draperie. Některé trhliny vedou do hmoty kamene a sledují vrstvení sedimentu. Příčinou je horší kvalita kamene v těcho partiích a jeho přirozené stárnutí. Architektura soklu je též přetřena několika nátěry a je též značně biologicky napadena. Vykazuje mechanická poškození a trhliny vzniklé pnutím mezi vrstvami nátěru a erodujícím povrchem přírodního kamene. Stavebná skladba jednotlivých prvků kamene není pod nánosy druhotných materiálů dobře čitelná. Tvarosloví neodpovídá obvyklému řešení. Nevhodné tvarové úpravy, povrchový nátěr fasádní silikátovou barvou, mechanická poškození, biologické napadení a eroze kamenného materiálu značně degradují estetické vyznění díla. Postupující eroze vážně ohrožuje zachování památky. Statika objektu není viditelně narušena. 2. Vyhodnocení stavu památky: 2. 1. Příčiny poškození:

[164] Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 120.

	1) Nevhodné restaurátorské zásahy na památce – uzavření povrchu kamene nevhodnými mteriály vede k erozi kamene a rozpadu jeho struktury. 2) Přirozené stárnutí kamenného materiálu, jehož kvalita je nestejná v různých partiích díla, je umocněné výskytem korozních produktů daných vlivem prostředí (kyselé deště, výkyvy vlhkosti a teplot). 3) Biologické napadení – porosty řas, mechů a lišejníků, urychlující destrukci povrchu kamene a degradaci sochařského vyznění. Příčinou je zejména okolní vegetace v bezprostřední blízkosti sousoší. 4) Mechanické poškození památky (odlomená partie pravé ruky světce a kříže s korpusem Krista), způsobené patrně pádem památky. 2. 2. Vyhodnocení stavu: Socha Sv. Jana Nepomuckého: Povrch kamenného materiálu sochy je ve stadiu značné povrchové eroze. Po ohledání in situ byl zaznamenán výskyt krakelů – trhlin v povrchu materiálu – partie kamene se pod nátěrem uvolňují. Zásadní mechanická poškození (odlomení partie pravé ruky a značné části kříže s postavou Krista) degradují výpovědní hodnotu díla. Trhliny v oblasti levé paže, středové partie ohrožují soudržnost celých partií. Sochařské vyznění díla narušují i četná drobná poškození. V rámci restaurování památky je třeba očistit kámen od nevhodných nátěrů a doplňků, eliminovat biologické napadení a redukovat v největší možné míře erozi materiálu. Kámen je třeba v celém rozsahu zpevnit. Odstranění uvolněných částí cementových krust a zpevnění je třeba provádět v několika fázích. V rámci restaurátorských prací je třeba též zajistit torza odlomených částí (rameno pravé paže a hlavy Krista), stabilizovat uvolněné části, ošetřit trhliny pomocí injektáže a doplnit chybějící partie sochařkého ztvárnění. Dle zjištěných informací byla socha po pádu převezena na stávající místo, kde byla znovuosazena. Kovové atributy (svatozář a palmeta) se nedochovaly. Architektura soklu: Soklová architektura je též překryta vrstvami nátěrů a značně biologicky napadena. Kámen je nesoudržný a vyskytují se drobné trhliny. Ve spodních partiích, kde více působí střídání vlhkosti, se uvolňují větší části kamenného materiálu. Mechanická poškození se vyskytují jak v partiích rohů architektury, tak na hranách. Pod vrstvou nátěrů a cementové krusty je kámen této partie velmi

	nesoudržný, ale byly zde dohledány fragmenty písma. Architekturu soklu je třeba očistit od nežádoucích nátěrů a doplňků a následně zpevnit v celém rozsahu a fragmenty nápisu fixovat. Odstranění uvolněných částí cementových krust a zpevnění je třeba provádět v několika fázích. Během průzkumu bylo zjištěno, že středový sokl je rozdělen horizontální spárou zhruba ve dvou třetinách výšky (původní dělení bylo patrně překryto polychromní, či monochromní úpravou – podkladové křídové vrstvy). Středová část vykazuje značné poškození, jehož rozsah bude možno identifikovat po odstranění nežádoucích nátěrů a očištění této partie. V rámci průzkumu byla provedena sonda a posléze odkopání terénu, které odhalilo spodní partie soklové architektury. Bylo zjištěno, že spodní část je vyzděná z cihel a opatřená cementovou omítkou. Tato skutečnost potvrzuje pozdější znovuosazení sochy. Socha byla patrně převezena z jiného místa, kde došlo k jejímu povalení. Středová část soklu byla při pádu sochy rozlomena na několik částí. Při znovuosazení sochy na stávající místo byly tyto části sesazeny a chybějící partie byly doplněny hrubou cementovou směsí. V otvoru na čelní straně vrchní partie soklové architektury byl nalezen zkorodovaný fragment – patrně úchyt lucerny. Stav památky byl po provedení restaurátorského průzkumu konzultován se zástupci památkové péče a na základě vyhodnocení stavu bylo rozhodnuto o dalším postupu rest. prací. Poškození v partii nápisu: Kámen středového soklu vykazuje povrchovou erozi materiálu. Na čelní straně je druhotně vysekána obdélníková prohlubeň (snad pro osazení desky s jiným nápisem). Vpravo a vlevo od prohlubně byly dohledány fragmenty písma původního nápisu, které potvrdily dodatečné vysekání této prohlubně. Fragmenty písma byly dohledány i na zadní straně středového hranolu. Ze strany Památkového úřadu Plzeň byly doloženy přepisy původních nápisů. [...] V rámci kontrolního dne byl vyhodnocen a konzultován následný postup při obnově nápisů. S památkovým dozoem bylo dohodnuto provést rekonstrukci nápisu na přední straně dle dochovaných indicií. Na zadní straně podstavce, kde nebyly dohledány dostatečně průkazné indicie původního nápisu, bude proveden přepis doloženého nápisu (dle dochovaných nápisů z archivu NPÚ Plzeň) na povrch kamene pouze povrchově, lazurním roztokem pigmentů v reverzibilního metakrylátu. 3. Odběr vzorků pro Laboratorní průzkum a jeho vyhodnocení:

	V rámci průzkumu byly odebrány vzorky historických barevných úprav. Ty byly odevzdány do laboratoře Akademie výtvarných umění k určení stratigrafie. 3. 1. Lokalizace odběru vzorků: Vzorek č. 1 (Viz Fotodokumentace) – levé oko světce Vzorek č. 2 (Viz Fotodokumentace) – draperie pod pravou paží Vzorek č. 3 (Viz Fotodokumentace) – lem rochety – pravé koleno světce 3. 2. Vyhodnocení stratigrafie: Vzorek č. 1.: základní vrstvu č. 0 tvoří kamenný materiál. Následuje fragmentální verstva č. 1 bílého zbarvení, pigmentovaná zinkovou bělobou, bílými hlinkami a malým množstvím železitých hlinek. Vrstva je pojená olejem, na povrchu znatelné povrchové nečistoty. Souvrství č. 2 tvoří růžová vrstva pigmentovaná litoponem, titanovou bělobou a červeným organickým barvivem. Fragmentální vrstva č. 3 je tmavě šedého zbarvení. Je tvořená plavenou křídou, pigmentovaná titanovou bělobou a uhlovou černí. Vrstva č. 4 je silikátová bělavá vrstva, pigmentovaná titanovou bělobou, malým množstvím žlutého organického barviva, vrstva je plněna boloňskou křídou a jemným křemičitým pískem. Na povrchu aktivní biologické napadení a roztoči. Vzorek č. 2.: Vrstvu č. 0 tvoří kamenný materiál napuštěný olejem. Na něm je nanesena fragmentální vrstva č. 1. Jedná se o šedou vrstvu pojenou olejem. Vrstva je pigmentována révovou a kostní černí. Obsahuje též plavenou křídu a malé množství bílých hlinek. Na povrchu jsou znatelné nečistoty. Fragmentální souvrství č. 2 tvoří bělavá vrstva s okrovým podkladem pojená olejem, pigmentovaná olovnatou bělobou, barytem, malým množstvím železitých hlinek. Souvrství dělí podélná krakela. Na povrchu výskyt nečistot. Fragmentální vrstva č. 3 je bílého zbarvení, pigmentovaná litoponem s malým obsahem ultramarinu a železité červeně, na povrchu laková vrstva. Fragmentální vrstvu č. 4 tvoří bělavá vrstva pojená olejem, pigmentovaná olovnatou bělobou s výraznou vrstvou povrchových nečistot. Vrstva č. 5 je bělavá vrstva pigmentovaná zinkovou bělobou a plněná plavenou křídou. Na povrchu se vyskytují nečistoty. Vrstvu č. 6 tvoří cementový nátěr. Vrstva č. 7 je bíle zbarvená vrstva, pigmentovaná titanovou bělobou, plněná boloňskou křídou a malým množstvím kalcitu, na povrchu znatelné povrchové nečistoty. Fragmentální vrstva č. 8 je žlutý práškový kov (metál) vykazující korozi (zelené a červené zbarvení).

	Na povrchu vrstvy znatelné nečistoty. Svrchní vrstva č. 9 je silikátem pojená vrstva bělavého zbarvení, pigmentovaná titanovou bělobou a malým množstvím železitých hlinek, uhlové černě a žlutého organického barviva, plněná boloňskou křídou a jemným křemičitým pískem s výskytem plísní. Vzorek č. 3.: Vrstvu č. 0 tvoří kamenný materiál, napuštěný olejem, napadený plísněmi. Fragmentální vrstva č. 1Je bílá vrstva, pojená olejem, pigmentovaná litoponem, s malým množstvím ultramarínu a železité červeně, na povrchu se vyskytují nečistoty. Fragmentální vrstva č. 2 je opět bělavého zbarvení, pojená olejem, pigmentovaná olovnatou bělobou, na povrchu se vyskytjí nečistoty. Vrstvu č. 3 tvoří cementový nátěr. Vrstva č. 4 je opět bělavá vrstva, pojená olejem, pigmentovaná titanovou bělobou a kalcitem. Vrstva č. 5 je pokrytá žlutým práškovým kovem (metál), pojeným olejem, opět znatelná koroze, na povrchu znatelné nečistoty. Svrchní vrstva č. 6 je opět bělavá silikátová vrstva, pigmentovaná titanovou bělobou, malým množstvím železitých hlinek, uhlové černě a žlutého organického barviva, plněná boloňskou křídou a jemným křemičitým prachem. Vyhodnocení stratigrafie – závěr: Socha sv. Jana Nepomuckého byla v průběhu let několikrát barevně pojednána. Původně byl kámen napuštěn olejem a též původní vrstvy byly pojeny olejem. Nebylo zjištěno výrazné barevné řešení povrchu, Socha byla s největší pravděpodobností pojednána monochromně ve světlém odstínu s možným valérováním. U vzorku č. 2 a č. 3 se v pozdějších úpravách prokázalo pouze barevné řešení za pomoci práškového metálu, pojeného olejem. U vzorku č. 2 je tato vrstva nanesena až po vrstvě cementu, což prokazuje pozdější dobové řešení. Zlacení plátkovým zlatem v odebraných vzorcích nebylo prokázáno. [...] VIII. Restaurátorský proces: 1. Fotodokumentace stavu a průzkum památky: Po předběžném ohledání bylo sousoší nejprve fotodokumentováno. Byl proveden základní průzkum stavu památky a zkoušky čištění. Byly lokalizovány trhliny v materiálu a nevhodné cementové doplňky. Byly provedeny sondy pro dohledání původního tvarosloví památky. Poté byly odebrány vzorky, které byly odevzdány na stratigrafický rozbor do laboratoře Akademie výtvarných umění v Praze. V rámci provedení průzkumu byl okolní terén odkopán a byly obnaženy spodní partie soklové architektury. 2. Etapa čištění:

	V rámci průzkumu byly provedeny zkoušky čištění. Proběhla analýza stavu jednotlivých částí památky. Po vyhodnocení výsledků a posouzení stavu památky byly zvoleny vhodné postupy a technologie. Tyto postupy byly konzultovány s pracovníkem NPÚ Plzeň. Památka byla nejprve základně očištěna suchou cestou od porostů, řas, lišejníků a nánosů nečistot. Následně bylo v několika fázích provedeno odstranění nevhodných nátěrů a již degradovaných partií cementových krust. Poté bylo provedeno lokální předzpevnění nejohroženějších partií a injektáž ohrožených partií. Následovalo čištění mokrou cestou. Poté bylo přistoupeno k postupnému naměkčení a odstranění rezistentních partií kompaktních vrstev silikátových nátěrů. Cementové doplňky a rezistentní vrstvy byly postupně odstraňovány mechanicky. Následovala biosanace. Na očištěný povrch byl v celém rozsahu aplikován biocidní přípravek k vyhubení mechu, řas a lišejníků a plísní, jejichž výskyt byl v tomto případě extrémní. Po očištění povrchu bylo možno zhodnotit stav dochovaných partií památky a začalo být zjevné původní tvarosloví. Bohužel bylo, kromě již výše zmiňovaného poškození v partii pravé ruky a kříže s korpusem Krista, zjištěno značné povrchové poškození na soše světce (zejména v partii obličejové části a partii draperie). Soklová architektura vykazovala po očištění též značné poškození povrchu (doplňky překrývaly cca 70% povrchu) a bylo zjištěno, že středový sokl je sesazen z několika rozlomených částí. Též profilovaný vrchní soklový hranol byl sesazen ze dvou částí s horizontální trhlinou (spoj byl patrný v pravé zadní partii až po očištění). Tyto skutečnosti potvrdily hypotézu o povalení, převezení a následném znovuosazení sochy na stávající místo. Také jak bylo již zmíněno výše, spodní část podstavce (původně patrně kamenná) byla nahrazena soklem vyzděným z cihel a opatřeným cementovou omítkou. Přes značné poškození povrchu je však objekt památk staticky stabilní. 3. Etapa konsolidace: Po očištění a biocidním ošetření (ve dvou fázích) bylo přistoupeno k celkové stabilizaci a konsolidaci kamenného materiálu památky, zejména konzervaci nejoroženějších partií originálu vlastního sochařského díla. Nejprve byla socha v celém rozsahu napuštěna zpevňujícím organokřemičitanem, v některých partiích byl tento postup opakován. Po uplynutí technologické pauzy bylo zpětně osazeno torzo pravé ruky světce, jištěné pomocí čepů z nerezové oceli. Následně byly postupně injektovány trhliny v materiálu.

	Architektura soklu byla injektována polyesterovou pryskyřicí. Pro stabilizaci horizontální trhliny v horní části soklu byly použity tzv. ztracené čepy. 4. Etapa rekonstrukce a doplnění chybějící modelace: 4. 1. Socha Sv. Jana Nepomuckého: Po konsolidaci originálních partií sochy světce bylo přistoupeno k postupnému doplňování chybějících partií modelace tmelem. Zároveň započala rekonstrukce chybějících partií hlavy světce a částí kříže s postavou Krista. Při rekonstrukci tvarosloví bylo použito jako východisko stávající tvarosloví sochařského pojetí dochované v hlubších partiích (koutky očí a úst světce, hlubší partie draperie uečující jednoznačně členění záhybů). Při doplnění bylo maximálně respektováno tvarosloví zbytků dochovaných partií originálu. Po doplnění chybějících partií kříže byl osazen fragment hlavy Krista. Doplnění chybějících partií modelace bylo provedeno tmelem na bázi bílého cementu a směsi písků adekvátní struktuře kamenného originálu. Pro doplnění bylo použito tmelu s nízkým obsahem cementu. Památka vyžadovala značnou tvarovou rekonstrukci, přesto bylo přihlíženo k tomu, aby došlo k co nejmenšímu překrytí povrchu kamene originálu. 4. 2. Architektura soklové části: Soklová část vykazovala též četná mechanická poškození. Chybějící rohy a profilace římsy byly doplněny tmelem. Poškození ve spodní partii středového soklu a poškození na jeho podstavci, vzniklá degradací a odpadáním vrstev kamenného materiálu, byla citlivě doplněna tmelem tak, aby bylo dodrženo tvarosloví těchto partií a zároveň nedošlo k překrytí velké plochy kamene. Největší mechanické poškození bylo zaznamenáno na hranách a rozích. Tvarová rekonstrukce byla provedena tmelem na bázi bílého cementu a směsi písků odpovídající struktuře i světlé barevnosti originálního kamenného materiálu. 5. Etapa barevné retuše, rekonstrukce nápisu a hydrofobizace: Následná lokální barevná retuš proběhla v několika fázích vrstvením lazurních odstínů barevnosti, přizpůsobených škále odstínů povrchu jednotlivých partií kamene. Pro lokální barevnou retuš doplněných tvarů bylo použito práškových pigmentů rozptýlených ve slabém vodním roztoku bez použití akrylátové disperze s ohledem na co největší prodyšnost doplněných partií. Rekonstrukce nápisu na přední straně byla provedena na základě objevených fragmentů původního textu. Text nebyl bohužel zachován v takové míře, aby ho

	bylo možné obnovit v celém rozsahu. Chybějící partie textu byly rekonstruovány plasticky v tmelu a na závěr byl text zvýrazněn za pomoci roztoku reverzibilního metakrylátu s práškovými pigmenty. Během konzultací se zástupcem NPÚ Plzeň bylo rozhodnuto obnovit též text na zadní straně středového soklu. Vzhledem k tomu, že dochované fragmenty nápisu nebylo možno jednoznačně identifikovat, bylo rozhodnuto nápis koncipovat jako doloženou informaci o textu a realizovat ho pouze lazurním způsobem na zadní stranu doplněné části. Na závěr byla památka ošetřena v celém rozsahu hydrofobním prostředkem. 6. Výroba atributů a zlacení: Součástí restaurování byla i rekonstrukce atributů. Nejprve byla vyrobena maketa z kovu a papíru a po zvolení vhodné velikosti a tvaru byly svatozář a palmeta realizovány v mědi. Finálně byly svatozář a palmeta pozlaceny 24karátovým plátkovým zlatem na mixtion. Pozlacené atributy byly osazeny na sochu. Zároveň byl po konzultaci se zástupcem NPÚ Plzeň zrealizován úchyt pro lucernu (východiskem byl dochovaný fragment této kovové části). Na něj byla osazena kovová lucerna. IX. Doporučení majiteli: Při restaurování byly použity technologie respektující umístění sousoší v exteriéru. Doporučuji pravidelnou kontrolu stavu památky a údržbu zeleně v bezprostředním okolí památky. Při negativním nálezu je třeba informovat odpovědnou osobu příslušného památkového úřadu. Vzhledem ke stavu originálních partií památky doporučuji zvážit, při dalším restaurování památky, vytvoření kopie a umístění originálu sochy v depozitáři. X. Technologická zpráva: Na základě průzkumu a provedených zkoušek byly vybrány tyto materiály a technologie: Etapa čištění: umělohmotné kartáče, destilovaná voda (lokálně formou vatových zábalů), Fassadenreiniger-Paste (Remmers), tenzid ultranature (Ecolabel), biosanace Sanatop alga (Aqua), líh, skalpel Etapa konsolidace: KSE 300 (f. Remmers), Paraloid B 75 (f. Imesta) 15%, 30% a 40% roztok v xylenu (injektáž), Akemi marmorkit (f. Weha) Etapa rekonstrukce a doplnění: nerezové čepy, měděné dráty,

	Paraloid B 75 (f. Imesta) 15% roztok v toluenu, Akemi marmorkit (f. Weha), bílý cement, akrylátová disperze Sokrat – vodní roztok 20%, křemičitá drť – různé frakce, SUK, říční písek – jemná frakce Etapa barevné retuše a hydrofobizace: práškové pigmenty (Bayferrox Aqua a Frontline), Paraloid B 75 (f. Imesta) – 15% roztok v xylenu, Porosil RVV (f. Aqua) Rekonstrukce nápisu: práškové pigmenty, grafit (f. Frontline), Paraloid B 75 (f. Imesta) Výroba atributů: měď, bronzová zlatá – podklad emailcolor (f. Rewell), mixtion (f. Lefranc), plátkové zlato 24 karátů (f. Grac).“165

[165] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 3337.

obr.	

číslo ID	17
lokalita	Hvozd (k. ú. Dražeň)
okres	Plzeň-sever
název	Socha Panny Marie
KP	Není zapsáno
poloha	dohledaná
umístění	Na plzeňské silnici na vrchnostenském pozemku „Na Pasekách“
datace	1772
autorství	Neznámý autor
donátor	Lesník Ignác Hufský
materiál	
nápisy, signatury atd.	Na neznámém místě památky Iniciály, letopočet se nalézal údajně na „zeleném sloupu“: „I. H.“ „1772“
opravy a rest. zásahy	

současný stav	neexistuje
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 85.
text katalogu	V soupisu soch z roku 1837 je sloup, stojící „na vrchnostenském pozemku a na plzeňské silnici“ a zvaný „Na Pasekách“, popsán takto: „Na zeleně natřeném sloupu obraz Panny Marie Pomocné s klekátkem.“ Soupis dále uvádí, že památka je „bez nápisu, pouze I a H., tj. Ignác Hufský“, k čemuž je dodáno, že „na zeleném sloupu stojí 1772 jsko rok zřízení, bez potvrzení“, že nikdo nemá povinnost sloup udržovat a nikdo jej také neudržuje. K tomu je ještě připojeno vysvětlení, že zřizovatelem sloupu je „bývalý lesník Ignác Hufský.“[166] Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2008 o památce psali: „Tato dnes nedochovaná památka stála při silnici do Manětína, a pokud šlo skutečně o sochu, mohla tvořit komplexně zamýšlenou výzdobu tzv. plzeňské cesty, na níž dnes stojí jen socha Archanděla Michaela.“[167]
obr.	

[166] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. Hvozd 6.
[167] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 85.

číslo ID	18
lokalita	Chříč
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	34370/4-1265
poloha	známá
umístění	Za obcí a hospodářským dvorem zámku při komunikaci na hřbitov
datace	1717, 1718, 1767?
autorství	Neznámý autor
donátor	
materiál	
nápisy, signatury atd.	V současnosti je na čelní stěně podstavce letopočet 1767 (na základě historického snímku je však pravděpodobné, že letopočet původně určoval vznik sochy do roku 1717 či 1718): „A: MDCCLXVII“
opravy a rest. zásahy	1999 ak. soch. Michal Tomšej
současný stav	V brzké době potřeba restaurátorský zásah. Socha vytipována ke zpracování restaurátorského záměru. Zpracován 2018, BcA. Pavla

	Žiaková.
literatura	Frant. SMOLÍK SLATINSKÝ, Kříč a bývalé panství Kříčské v Plzeňsku, Památky archaeologické a místopisné X, 1874, sl. 53; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 99; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 39; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny IV. Soupis drobných památek Chříčska a Kožlanska, Mariánská Týnice 2009, s. 122.
text katalogu	O vzniku sochy sv. Jana Nepomuckého nás informuje letopočet na samotné památce. Podle dnešní podoby letopočtu, vzniklé při restaurování roku 1999, byla socha zřízena roku 1767. K datu vzniku sochy se však jako první vyjádřil již roku 1874 regionální badatel František Smolík Slatinský, který o soše psal: „[…] když říšský ústav šlechtičen zboží Kříčské byl koupil, pomyslilo se na vystavení kostela, kterýž blíže zámku na východní straně státi měl. Na toto místo zdá se, že poukazovala tam stojící socha sv. Jana Nep., která postavena sem byla r. 1727 (jak nápis svědčí) a dosud ve své starožitné památnosti dobře jest zachována.“[168] O dalších autorech zabývajících se sochou pak Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2009 píší: „Článek v regionálním tisku z roku 1923, který především odsuzuje, bez jakékoliv historicko odborné úrovně, Jana Nepomuckého jako osobnost a dokonce jej označuje jako ochránce zločinců, letopočet datuje 1717 a v závěru článku hovoří o tom, že se občané rozhodli přeložit pouť ze 16. května (svátek Jana Nepomuckého) na 6. července (svátek Jana Husa). V soupise památek z 50. let 20. století je popsána jako socha sv. Jana Nepomuckého v životní velikosti stojící na kamenném hranolu s vytesaným letopočtem: »A : M D C C X V I I I« (1718). Místní historik František Holý ji zmiňuje jako sochu na špici okraje pole zarostlou akátovou mlazinou a trním, v místě, kde měl být původně postaven kostel pro celou vesnici, k tomu ale po převzetí panství ústavem šlechtičen již nedošlo a byla místo něho postavena v roce 1768 zámecká kaple. Z tohoto data pak autor usuzuje, že socha musí být starší, protože o stavbě kostela se uvažovalo již delší dobu před stavbou zmíněné kaple.“[169] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 se o

[168] Frant. SMOLÍK SLATINSKÝ, Kříč a bývalé panství Kříčské v Plzeňsku, Památky archaeologické a místopisné X, 1874, sl. 53.
[169] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny IV. Soupis drobných památek Chříčska a Kožlanska, Mariánská Týnice 2009, s. 122.

	památce mimo jiné uvádí: „Na soklíku je zasazeno kovové tepané železné ramínko esovitého tvaru. Na soklu nahoře datum: »A MDCCLXVII (?)«.“ O tehdejším stavu sochy se tu pak píše: “Zvětralá socha, uražená část kříže, plomby na kameni, zarostlé v plevelu.“[170] Pasportisace okresů Západočeského kraje sochu roku 1977 popisuje takto: „Socha sv. Jana Nep. u křižovatky východně vsi. Na hranolovém soklu s chronogramem postavena drobná plastika světce. Patrně z r. 1767.“[171] Socha byla restaurována v roce 1999. Před tímto restaurováním byla 23. března 1998 zpracována žádost o restaurování, ve které je tehdejší stav sochy popsán takto: „Socha je umístěna v blízkosti místní odlehlejší komunikace. V jejím bezprostředním okolí jsou vzrostlé stromy a křoviny, které brání v průhledu a sochu bezprostředně ohrožují. Pata soklu je zakryta nánosy zeminy. Povrch kamene je silně narušen působením povětrnostních vlivů a pokryt silnou vrstvou nečistot, porosty mechů a lišejníků. Nejvíce je čitelnost originální sochařské modelace ohrožena v partii nohou a roucha v místě staženém kovovou obručí, neboť již v dřívější době došlo vlivem koroze kovového čepu, na kterém je socha osazena, k závažnému roztržení kamene. Sochařské modelace je na četných místech doplňována, přičemž tyto doplňky pocházející z předchozích neodborných oprav sochy jsou barevně i strukturálně odlišné.“[172] Nato roku 1999 sochu restauroval akademický sochař Michal Tomšej, který ve své restaurátorské zprávě popsal svůj zákrok takto: „1) Průzkum stavu kamene, jištění sochy pomocí jeřábu při odstraňování železné obruče stahující roztrženou spodní část sochy korodujícím čepem, uvolnění železného táhla na zadní straně sochy (zajišťovalo narušenou statiku sochy), vyndání kovových částí lucerny. Opatrné sejmutí uvolněných částí sochy. Vyjmutí zkorodovaného žel. čepu. Převezení sochy a podstavce do areálu zámku Manětín. 2) Provedení sondy při patě soklu – nebyla prokázána přítomnost spodní soklové desky ani schodů – socha stojí v původní úrovni.

[170] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.
[171] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 99.
[172] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Chříč.

	Terén byl upraven, odstraněny náletové křoviny, prořez stromů. 3) Restaurování sochy: Zpevnění – opakované napouštění zpevňovačem kamene (IFEST OH), odstranění mechů a lišejníků (BIOSTAB 35 M1), vyčištění povrchu kamene. Spodní část sochy byla pomocí měděných čepů slepena. Narušené části hermelínového pláště s kapucí (v místech upevnění nedochované železné svatozáře) byly také přilepeny. Doplnění chybějící modelace v umělém kameni. Plastická rekonstrukce draperie, levého ramene, kříže aj. Lokální barevná retuš vysprávek a sjednocení výtvarného díla lazurním tónováním. Závěrečná hydrofobní ochrana kamene. Znovuosazení sochy pomocí měděného čepu. 4) Restaurování soklu: Očištění, zpevnění, biocidní ochrana kamene. Osazení zrestaurovaného podstavce. Doplnění chybějících architektonických prvků tvárnou směsí umělého kamene na bázi minerálních pojiv. Větší chybějící části kamenné hmoty byly doplněny umělým kamenem s vnitřní měděnou armaturou. Rekonstrukce letopočtu – odpadlá místa byla doplněna umělým kamenem a po vytvrzení vysekány chybějící písmena letopočtu (podle údajů z Rozhodnutí, Okresní úřad Plzeň-Sever: A MDCCLXVII). Lokální barevné sjednocení, hydrofobizace. 5) Nově zhotovená měděná svatozář byla pozlacena plátkovým zlatem a osazena.“[173] Dne 22. listopadu 2018 restaurátorka BcA. Pavla Žiaková zpracovala restaurátorský záměr, ve kterém se uvádí: „IV. Současný stav – charakteristika poškození Socha restaurována před 20-ti lety. Povrch kamene intenzivně biologicky napadený (lišejník, mechy). V dešťových stínech dochází k usazování sádrovce, na exponovaných místech nečistoty tvoří tmavé depozity. Drobná poškození modelace. Barevné retuše tmelů již dožilé. Poškozená svatozář - obruč prasklá, chybí dvě hvězdičky. Konzola lucerny již intenzivně koroduje. Lucerna druhotně doplněna. V. Návrh restaurátorského zásahu Veškeré provedené práce budou zdokumentovány (písemně i fotograficky) v závěrečné zprávě, která bude zahrnovat všechny

[173] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 1325.

	etapy restaurátorského procesu, použité metody a materiály. Bude vyhotovena minimálně ve dvou exemplářích (archiv NPÚ, investor). Povrch sochy bude omyt tlakovou vodou, biologické napadení bude sanováno biocidním roztokem s následným oplachem vodou. Sádrovcové krusty v dešťových stínech budou naměkčeny zábaly s roztokem hydrogen uhličitanu amonného a odmyty za pomocí měkkých kartáčků. Tmavé povrchové silikátové depozity budou chemicky naměkčeny a následně odmyty vodou. V případě nalezení nekompaktní hmoty kamene bude provedena lokální konsolidace organokřemičitým prostředkem. Praskliny a trhliny budou vyplněny injektážím prostředkem na minerální bázi (případně v systému KSE), vlasové trhlinky prostředkem na bázi akrylátových pryskyřic plněných křemennou moučkou. Bude provedena revize tmelů (také revize doplňovaného letopočtu). Dožilé a jinak materiálově či esteticky nevhodné starší vysprávky či spárování budou odstraněny. Doplnění bude prováděno umělým kamenem na minerální bázi respektujícím strukturu, složení a barevnost originálního materiálu. Umělý kámen bude ve hmotě probarven anorganickými, na světle stálými pigmenty. Jako pomocné armatury bude použit nerezový materiál. Doplňky provedené v umělém kameni a zachované starší vysprávky budou lokálně barevně retušovány a přizpůsobeny okolnímu originálnímu materiálu. Kovová konzola bude odrezena, ošetřena inhibitorem koroze a opatřena antikorozním nátěrem. Při závěrečné povrchové úpravě bude obnoven preventivní nástřik biocidním prostředkem a následně hydrofobizačním prostředkem zabraňujícím průniku kapalné vody do hmoty kamene. <u>VI. Navrhované materiály a technologie</u> <u>Čištění:</u> tlaková voda Sanatop alga (fa. Spolchemie) voda : čpavková voda 10% : peroxid vodíku 10% v poměru 2 : 1 : 1 (alternativa biocidního ošetření) detergent např. Lem 3 (fa. Bellinzoni)

	hydrogen uhličitan amonný 15%, opakovaný obklad v celulóze čistič FG (fa. Aqua) <u>Lokální konsolidace:</u> KSE 300 (fa. Remmers) <u>Injektáže:</u> Paraloid B 72 (Rohm & Haas, USA) <u>Tmelení:</u> bílý cement, křemičitý písek různých frakcí, záměsová voda s přídavkem akrylátové vodní disperze Sokrat 2804 A případně hotový tmel, např. Restauriermörtel (fa. Remmers), Petra C (fa. Aqua) <u>Barevné retuše:</u> 3% roztok akrylátové pryskyřice Paraloid B 72 (fa. Rohm & Haas, USA), případně roztok akrylátové disperze Sokrat 2804 A probarvované železitými pigmenty Bayferrox (fa. Bayer) <u>Ošetření kovových prvků:</u> bezoplachový odrezovač inhibitor koroze Ferokon (fa. Aqua)kovářská, antikorozní, alkyd-uretanová barva Alkyton – lucerna <u>Závěrečné povrchové úpravy:</u> Sanatop alga (fa. Spolchemie) Porosil VV (fa. Aqua) příp. Funcosil SNL (fa. Remmers).“[174]

[174] Archiv restaurátorky Pavly Žiakové, restaurátorský záměr z r. 2018.

obr.	

číslo ID	19
lokalita	Chříč
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Gotharda
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	V areálu zámeckého parku za hospodářskými budovami.
datace	1771
autorství	Neznámý autor (původní socha), František Xaver Josef Linn (Lien) ml. (mladší socha světce)?
donátor	Mladotová ze Solopysk
materiál	Pískovec hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	1849 (osazena nová socha světce)
současný stav	
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny IV. Soupis drobných

	památek Chříčska a Kožlanska, Mariánská Týnice 2009, s. 128-129.
text katalogu	Socha sv. Gottharda byla postavena zřejmě v roce 1771, což se dovídáme ze zápisu v chříčské farní kronice, vztahujícího se k roku 1788. Čteme tu: „1. května 1788 jsem se obrátil na důstojný vikariátní úřad o povolení k benedikci sochy sv. Gotharda, biskupa a vyznavače, ve vsi Chříči, stojící tu bez benedikce již 17 let a postavené nákladem zesnulé panny Mladotové ze Solopisk. Důstojný pan vikář téhož dne odpověděl, že benedikci mohu provést buď já, nebo nejdůstojnější pan kožlanský děkan, jestliže při neexistenci dotace na sebe opravy vezme panství či hospodářský úřad.“[175] O stržení sochy a jejím nahrazení sochou novou nás zevrubně poučuje soudobý zápis ve farní pamětní knize, kde se k letům 1846-1847 píše: „Přicházím na sochu sv. Gotharda stojící vedle staré flusírny a postavené tam od jedné šlechtičny na vlastní svůj náklad asi před osmdesáti léty v roku, jak se praví, velmi neúrodném, v kterém pro náramné sucho nic růsti nemohlo a z toho veliká bída povstala. Sem chodili lidé se modlit a Boha za vláhu a ourodu vzývat; byla též studánka pod sochou vydávající vodu dobrou. Prodala však vrchnost zdejšímu židu onu starou flusírnu a k tomu ještě kus panských polí pod 25 měr nablízku. I chtěl tedy stavět na místě staré flusírny nádherné stavení, ač nestojí v cestě sv. Gothard, měl nicméně ustoupit a bez přivolení mého jinam přenešen být. K tomu cíli bylo jednoho pondělí v měsíci listopadu, když jsem v neděli oznámil, že na několik dní odejdu, od direktora Václava Ullmana odjevšímu do Prahy dané písemní nařízení důchodnímu Františku Urbanovi, aby do navrácení jeho socha sv. Gotharda na místo dřevěného kříže, stojícího na cestě k Dubňanům a k Dubensku, přenešena byla. Vrátivšímu se mimo nadání ten samý pondělek bylo mi v outerý ráno důchodním oznámeno, co se činiti má, i byl jsem tázán, zdali s tím srozuměn jsem. Odpověděl jsem, aby se posečkalo do návratu direktorova, jehož se na příčinu této libovolnosti zeptám, žeť ani nenahlížím, proč se s touto prací tak pospíchá a nez přivolení mého, neb již byli zedníci a pacholci s nářadím a s vozem připraveni. Následkem dopisu mého na ouřad bylo tedy od vyvedení úmyslu toho neblahého upuštěno, však jen prozatím, neb bylo vykonání odloženo na dobu příznivější. Abych se dozvěděl, proč se toto děje, psal jsem na mil. paní vrchnici, tázav se jí, jestli to skutečně vůle mil. vrchnosti, aby sv. Gothard

[175] SOkA Plzeň-sever, FÚ Chříč, Gedenkbuch der Lokalie Kržitzer Seelsorge 1869-1939, vložka s. 1.

	přenešen byl a jaká toho příčina, zdali skutečně ta, aby, jak se praví, zdejší žid na tom místě stavěti mohl. Nedostal jsem však odpovědi, ač jsem snažně a důrazně o to žádal, předkládaje též možné truchlivé následky, jaké by v lidu, zvlášť v těchto časech, takovéto si počínání s věcmi svatými způsobiti mohlo. Zatím dosaženo cíle žádoucího jinou kratší cestou takto: V zimě při velikém náledí jev panský pacholek s volma a s prázdným vozem naproti sv. Gothardu vrazil vojí tak silně do té sochy, že se skácela a na kusy rozbila. Byla ovšem příhoda tato panem právním nestranně a přísně vyšetřována a dokázáno, že prý se to pouhou náhodou stalo, načež v krátkém čase pacholek ten odtud vzdálen, a sic do Prahy co podomek v ústavu šlechtičen přijat, kdež se i oženil. Tak bylo vydobyto vitězství, ale ne nadlouho, neb rok následující na věky památný vyrovnal i tuto věc, jakož i mnoho jiných, takže na místo staré a roztlučené nyní nová mnohem pěknější socha získána.“[176] O postavení náhradní nové sochy se v téže kronice v zápise z roku 1849 píše: „Dne 6^{ho} máje byla postavená den předtím nová kamenná socha sv. Gotharda zasvěcená, na jejížto zjednání přispěl patron třicíti zlatými v stříbře, které co restituce odjinud mi zaslány a do důchodu odevzdány byly; ostatní náklad, jakož i přivežení z Prahy zapravili někteří zámožnější občané zdejší. Socha byla od Lina v Praze zhotovena.“[177] Irena Bukačová a Jiří Fák tohoto pražského sochaře Lina ztotožňují s Františkem Xaverem Josefem Linnem (Lien) ml. (1802-1848), ovšem za předpokladu, že socha byla zhotovena v roce předcházejícím roku jejího osazení.[178] V roce 1854 byl ještě do farní kroniky přičiněn tento přípis: „Socha sv. Gotharda. Na stránce 25 jest zaznamenáno, jak nectně se s ní nakládalo. Pronajatel pivováru jménem Thieben totiž počal zjara na místě od vrchnosti zakoupeném nádherný dům stavěti. Na usilování sousedů zdejších zavázal se kontraktně, že sochou hnouti nedá; když ale nové stavení ovrhnouti nechával, odklidil ji do nějaké komory. To aby nikomu k posměchu nesloužilo, naléhal jsem na to, aby pro sochu nějaké důstojnější místo bylo vyhledáno, což se také stalo, neb byla na své nynější místo, totiž proti bývalému příbytku lékařovu, postavena.“[179] K těmto událostem, totiž ke stržení původní sochy sv. Gotharda, se

[176] SOkA Plzeň-sever, FÚ Chříč, Gedenkbuch der Lokalie Kržitzer Seelsorge 1869-1939, s. 17-19.
[177] Tamtéž, s. 25.
[178] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny IV. Soupis drobných památek Chříčska a Kožlanska, Mariánská Týnice 2009, s. 128-129.
[179] SOkA Plzeň-sever, FÚ Chříč, Gedenkbuch der Lokalie Kržitzer Seelsorge 1869-1939, s. 47.

	později vrátil místní kronikář Jan Šubert, jenž někdy v letech 1890-1900 o celé věci psal: „Josef Thieben vystavěl nynější velkou obydelní budovu s krámem a ostatní hospodářská stavení. […] Žid měl zásobu obilí, pekl chléb a tím platil lidu. Dům ten stojí u silnice (viz mapu!) a kol něho teče skrovný potůček. Při cestě do panské zahrady stávala socha sv. Gottharda a židovi velice v stavbě byla na závadu. Buď by byl musel stavení stavěti mnohem více na zad od cesty, aneb průčelí jeho postaviti šikmo k této. To ani ono nebylo mu po chuti a on se odhodlal jinak si pomoci. Měl v službě vozku, jakéhos Postla ze Lhoty, který se později zedníkem vyučil a u mého otce pracovával; všeobecně jemu říkáno »Starý Posel« ze Lhoty. Tohoto Postla žid prý podplatil, a on jeda v čase žní z pole s obilím jakoby náhodou nešťastnou nebo neobratností vrazil do ohrady sochu obklopující a proraziv tuto i sochu samou povalil. Socha se skácela a při pádu byla jí hlava uražena. Nastalo ovšem zděšení v obyvatelstvu té doby dosti zbožném a židovi i Postlovi, který se potzději při kořalce přiznal, přislibováno a předpovídáno neštěstí a trest Boží za tento vandalismus. Socha více nespravena a odnešena na místní hřbitov, kde leží dosud nalevo od vchodu při zdi i s hlavou, jsou[c] napolo drnem zarostlá. Jiná pak na to místo nepostavena, poněvadž žid si předešel bezpochyby s notnou záplatou pány úřady v zámku a odtud přišlo vyzvání, by nová socha postavena byla při vchodu na zámecké schody po levé straně těchto. Socha ta stojí zde dosud pěkně v ústraní, jsou[c] mezi školou a schody pod rozložitým kaštanem, a je zde dobře chráněna před každým poslo- či vlastně oslovismem. Rozdíl ale je na ní ten, že dle starých pamětníků, jakýmž byl můj děd, otec mé matky, první socha tohoto sv. biskupa či jakého hodnostáře církevního byla prý z lepšího kamene vytesána a její pravá ruka byla zdvižena jakoby k žehnání. Socha nynější pak na kolemjdoucího ukazováčkem hrozí. Umělec sochař bezpochyby slyšel vyprávěti o události s první sochou a hleděl tímto hrozícím prstem vštípiti lidem Thiebnova kalibru více úcty k věcem starobylým a posvátným. Nevím, účinkovalo-li to na morálku lidí takových, ale že má svatý Gotthard několik prstů na ruce uražených, to jest factum. Stalo-li se

	to náhodou, neb zúmyslně, neumím povědíti.“ Kronikář poté líči těžkou nemoc a smrt nájemce pivovaru Thiebena, načež pokračuje: „Tyto všechny nezdary, které dům potkávaly, utvrdily lid u víře, že božím trestem stížen jest, a veřejně to bylo tvrzeno, ač Thieben syn rozhodně takou pověru zamítal a svědky dokazoval, že zárodek nemoci otcovy se datuje z doby, kdy sv. Gotthart ještě dlouho stál v pokojném a nerušeném klidu u cesty. Než vzdor tomu nevěřeno a konečně i pověst prosakovala, že v hořejších pokojích domů straší a že tam bylo spatřeno kohos choditi se světlem, ač pokoje ty byly uzamčeny a neobydleny. Kdo dnes tomu všemu věří, nevím i neznámo mně, kdo v domě bydlí a zdali kletba z něho sňata; dozvím-li se to, neopominu sděliti.“[180] O dalších osudech sochy poté Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2009 píší: „Odtud byla přesunuta do zámeckého parku, kde je zmiňována v soupise památek z 50. let 20. století »stojící při hradební zdi na hranolu, na jehož podstavci byl erb«. Ani tento transfer nebyl ale poslední, protože v roce 1987 byla rozbita na kusy a její torzo nakonec v roce 2004 umístěno do Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici. Ze dvou sochařských děl, které se na jejím podstavci vystřídaly, zůstal jen trvanlivý pískovcový hranol s erbem původní fundátorky.“[181]

[180] AO Chříč, Jan Šubert, Kronika obce Křice s životopisem rodu Šubertů, 1890-1900, s. 60-64.

[181] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny IV. Soupis drobných památek Chříčska a Kožlanska, Mariánská Týnice 2009, s. 129.

obr.	

číslo ID	20
lokalita	Kaceřov
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	neznámá
umístění	V obci
datace	1700-1800
autorství	
donátor	
materiál	Pravděpodobně pískovec
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	neexistuje
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných

	památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 93.
text katalogu	Sochu sv. Jana Nepomuckého uvedli do literatury Irena Bukačová a Jiří Fák, kteří o ní roku 2008 napsali: „Socha sv. Jana Nepomuckého na soklu pod kuželovou šindelovou stříškou je zachycena na fotografii uložené v ZČM – oddělení národopisu a podobný snímek téže sochy je motivem pohlednice vydané »Grafií« v Plzni. O této památce se nám nepodařilo zjistit bližší údaje.“[182]
obr.	

[182] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 93.

číslo ID	21
lokalita	Kalec
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	neznámá
umístění	Stávala u bývalého tzv. Kozičkova mlýna
datace	1700-1800
autorství	
donátor	
materiál	
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	neexistuje
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných

	památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 75.
text katalogu	K dějinám sochy sv. Jana Nepomuckého v Kalci se zatím nepodařilo najít žádné písemné prameny. Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2007 o památce napsali: „Památka stála u bývalého Kozičkova mlýna, je zmiňovaná v topografii Kreis Luditz a je doložena ve 3. vojenském mapování a speciální mapě z roku 1947.“[183]
obr.	

[183] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 75.

číslo ID	22
lokalita	Košetice
okres	Plzeň-sever
název	Socha Panny Marie
KP	Není zapsáno
poloha	neznámá
umístění	
datace	1700-1800
autorství	
donátor	
materiál	
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	neexistuje
literatura	SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im

	Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder“ z r. 1836, č. XX. 2.
text katalogu	V soupisu soch z roku 1836 je památka stručně popsána jako „socha Matky Boží, od předešlé [tj. od kříže] [číslo neuvedeno] kroků.“[184]
obr.	

[184] SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder“ z r. 1836, č. XX. 2.

číslo ID	23
lokalita	Kozolupy (dříve Bdeněves)
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Josefa s Ježíškem
KP	26318/4-1309
poloha	známá
umístění	V současnosti deponována v interiéru kostela
datace	1700-1800
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na podstavci voluty a porušené nápisy: na čelní stěně: „BITT FÜR // UNS O. H: // IOSEPH. // KEHR VA= // TER IESU // …“ Pros za nás, ó sv. Josefe, živiteli Ježíšův. (*Zřejmě tam bylo místo Kehrvater původně Nehrvater čili Nährvater, to jest živitel.*) Pod sochou v korunované kartuši:

	„GEWÜTH= // MET MICHA= // EL THÜRMER // …“ Věnoval Michael Thürmer v zadní části: „RENOVIRT // DEN XV. IULI // MDCCCXX // HAUS No 34.“ Obnoveno 15. července 1820, dům č. 34.
opravy a rest. zásahy	1820 nechal opravit Michael Thürmer.
současný stav	V brzké době potřeba restaurátorský zásah spojený s její rehabilitací a znovupostavením na vhodném místě.
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 306; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 53, 103-104.
text katalogu	O vzniku sochy sv. Josefa se nedochoval žádný písemný pramen. Z nápisu na samotné památce, dnes nečitelného, se jen dovídáme, že 15. července 1820 ji dal opravit Michael Thürmer. Do literatury sochu uvedli Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří o ní roku 1908 napsali: „Směrem k Úlicím socha sv. Josefa z pískovce. Na podstavci voluty a porušené nápisy: (v předu) BITT FÜR / UNS O. H: / IOSEPH. / KEHR VA= / TER IESU / … Pod sochou v korunované kartuši: GEWÜTH= / MET MICHA= / EL THÜRMER / … (v zadu): RENOVIRT / DEN XV. IULI / MDCCCXX / HAUS No 34. XVIII. stol.“[185] Do kostela sv. Štěpána v Kozolupech byla socha přemístěna zřejmě při úpravách silnice na přelomu 60. a 70. let 20. století.[186]

[185] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 306.
[186] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 103.

obr.	

číslo ID	24
lokalita	Kozolupy
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Barbory
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	U kostela
datace	1700-1800
autorství	Neznámý autor
donátor	
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	1884 mlynář František Plechatý
současný stav	V brzké době potřeba restaurátorský zásah a případně zvážení vhodného nového umístění.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského

	kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 120; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 129; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 71; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 102.
text katalogu	V kozolupské obecní kronice se roku 1885 o soše a jejím okolí píše: „Kozolupy sestávají z dvou částí, v prostoru od sebe oddělených zámeckou čili panskou zahradou, přičemž menší a zároveň také starší část, kde se nachází mlýn, se nazývá »dolní vsí« a část postavená na svahu »horní vsí«; zmínit by se měl jen ještě hraběcí schönbornský dvůr »Nový dvůr (Neuhof)« za horní vsí. K Novému dvoru přímo přiléhá velký ovocný sad, ve kterém se nacházelo velmi mnoho kamenných soch světců, postavených v aleji, z nichž se nám více nebo méně dobře dochovalo jen několik. Tak u silnice za zámkem socha sv. Jana Nepomuckého (s letopočtem 1729 a dvojitým znakem baronů Schirndingů: rybou, jinak nezřetelnou, jelikož poškozenou nebo zvětralou), u školy socha sv. Barbory, u bdeněveské silnice (už na bdeněveském pozemku) jedna socha představující sv. Jana Nepomuckého a socha sv. Vojtěcha (blízko Vochova). První dvě byly v r. 1884 na podnět zdejšího mlynáře pana Františka Plechatého restaurovány a socha sv. Jana Nepomuckého obehnána dřevěnou mříží. Zbývající, velmi špatně zachované sochy byly hraběcí hospodářskou správou odstraněny.“[187] Další zprávu o soše nalézáme v kozolupské obecní kronice z let 1957-1965, kde již o ní čteme: „Před kostelem stojí na západní straně socha sv. Barbory. Původně prý stávala před panským špýcharem, ale později přemístěna sem. Podle vyprávění některých starších občanů (Šafář, Kárová) je to jedna z galerie soch, která kdysi lemovala cestu vedoucí od budov Nového dvora až k hájovně.“[188] Datum tohoto přemístění sochy na nynější místo neznáme.

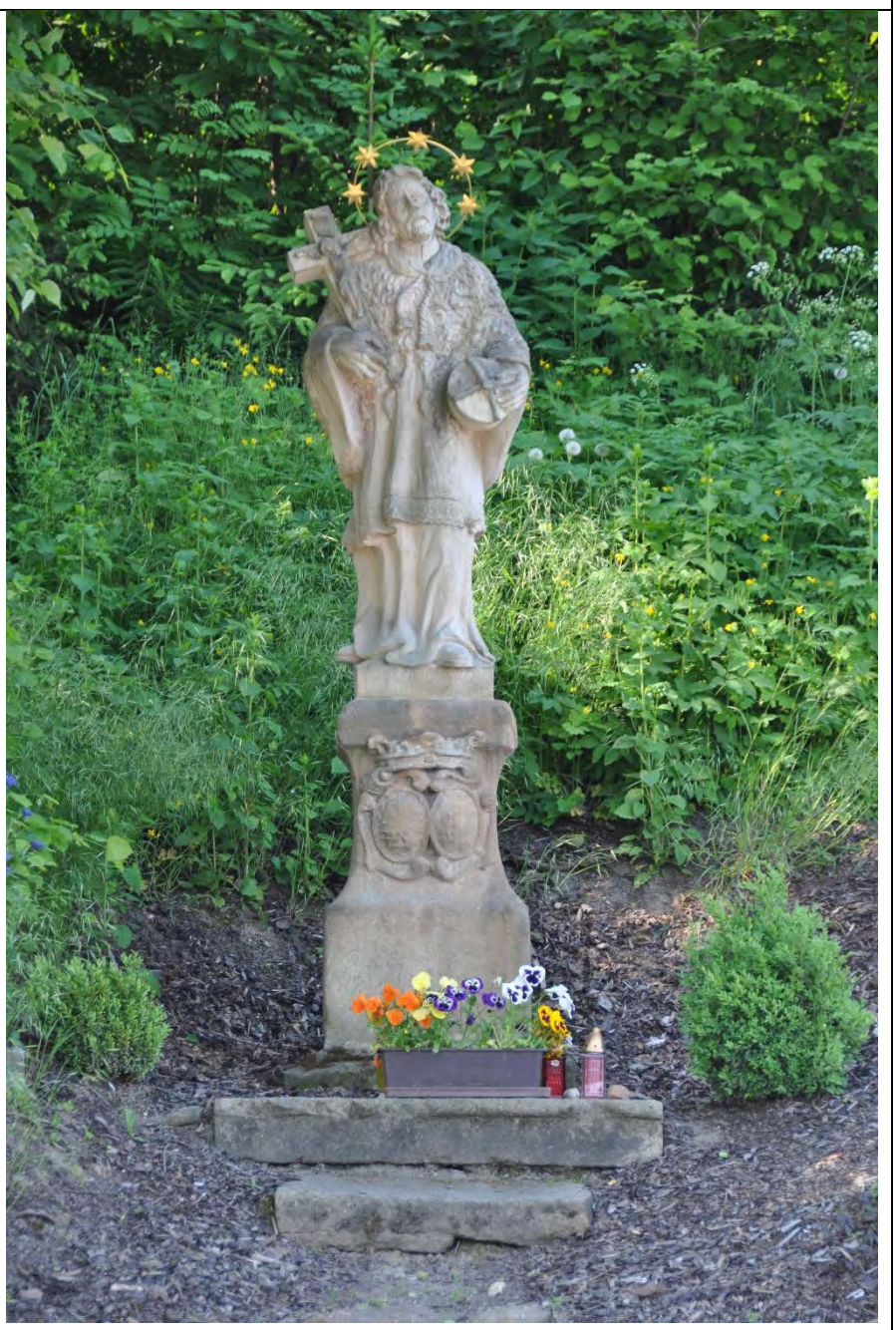
[187] SOkA Plzeň-sever, AO Kozolupy, Gedenkbuch der Gemeinde Kosolup 1885-1938, s. 15-16.
[188] SOkA Plzeň-sever, MNV Kozolupy, Kronika obce 1957-1965, s. 18.

obr.	

číslo ID	25
lokalita	Kozolupy
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	Při komunikaci procházející obcí
datace	1729
autorství	
donátor	Schirndingové
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný (podstavec), pískovec jemnozrnný (socha)
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce se nalézá alianční znak baronů Schirndingů. Na zadní části podstavce se nalézal letopočet: „1729“
opravy a rest. zásahy	1884 na podnět mlynáře Františka Plechatého

současný stav	Stav v pořádku. Nová socha světce byla před nedávnem zhotovena a osazena na restaurovaný podstavec. Výhledově potřeba restaurátorský zásah u podstavce.
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 146; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 362; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 129; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 102-103.
text katalogu	Socha sv. Jana Nepomuckého vznikla v roce 1729, což dosvědčuje letopočet na samotné památce. V kozolupské obecní kronice se roku 1885 o soše a jejím okolí píše: „Kozolupy sestávají z dvou částí, v prostoru od sebe oddělených zámeckou čili panskou zahradou, přičemž menší a zároveň také starší část, kde se nachází mlýn, se nazývá »dolní vsí« a část postavená na svahu »horní vsí«; zmínit by se měl jen ještě hraběcí schönbornský dvůr »Nový dvůr (Neuhof)« za horní vsí. K Novému dvoru přímo přiléhá velký ovocný sad, ve kterém se nacházelo velmi mnoho kamenných soch světců, postavených v aleji, z nichž se nám více nebo méně dobře dochovalo jen několik. Tak u silnice za zámkem socha sv. Jana Nepomuckého (s letopočtem 1729 a dvojitým znakem baronů Schirndingů: rybou, jinak nezřetelnou, jelikož poškozenou nebo zvětralou), u školy socha sv. Barbory, u bdeněveské silnice (už na bdeněveském pozemku) jedna socha představující sv. Jana Nepomuckého a socha sv. Vojtěcha (blízko Vochova). První dvě byly v r. 1884 na podnět zdejšího mlynáře pana Františka Plechatého restaurovány a socha sv. Jana Nepomuckého obehnána dřevěnou mříží. Zbývající, velmi špatně zachované sochy byly hraběcí hospodářskou správou odstraněny.“[189] Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth sochu roku 1908 stručně popsali následovně: „U silnice do Plzně socha Jana Nepom. z pískovce; na podstavci v předu dva znaky v kartuši pod korunou, v zadu letopočet 1729.“[190] Sochu stručně zmiňují rovněž Umělecké památky Čech z roku 1957 a datují ji také do roku 1729.[191] O jejích dalších osudech Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2013 uvádějí: „Socha potom byla, podle informací místních občanů, ve 2. polovině 20. století poničena

[189] SOkA Plzeň-sever, AO Kozolupy, Gedenkbuch der Gemeinde Kosolup 1885-1938, s. 15-16.
[190] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 146.
[191] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 362.

	a poražena vandaly. Ještě v 70. letech 20. století leželo její torzo vedle podstavce a nakonec zmizelo neznámo kam.“[192]
obr.	

[192] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 102.

číslo ID	26
lokalita	Kožlany
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	32546/4-1310
poloha	známá
umístění	U kostela sv. Vavřince, zde od roku 1923, původně u staré školy, od roku 1872 na náměstí
datace	1737
autorství	Širší okruh M. B. Brauna?
donátor	Veronika Šíblová?
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce nápis zvýrazněný černým nátěrem: „Postavila // Veronika // ŠÍBLOVÁ // z Kožlan.“ Na čelní stěně spodní části patky podstavce letopočet: „1737“

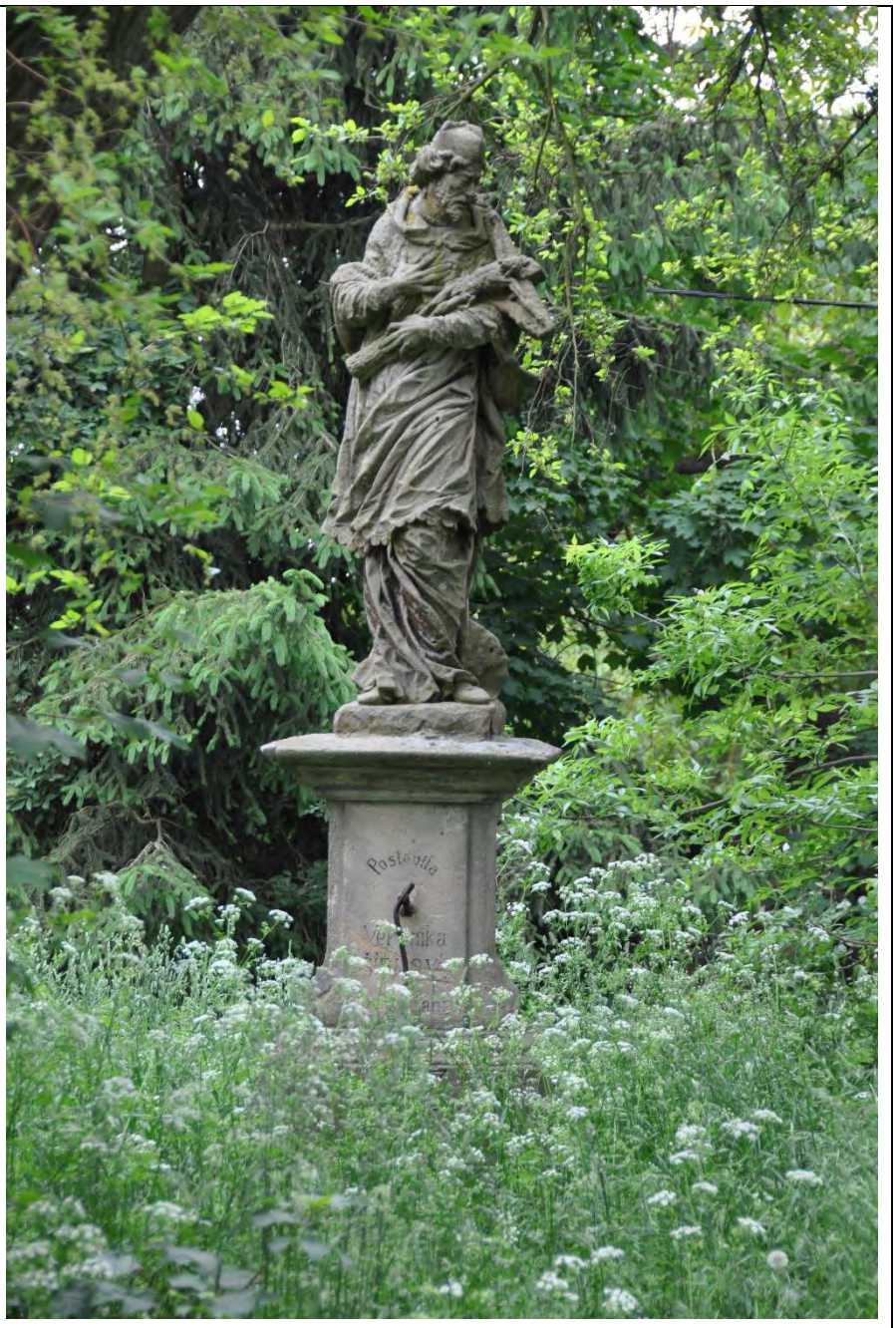
	Pod letopočtem nápis o znovuzřízení: „Opravili a znovu postavili // 1923 katolíci. 1923“
opravy a rest. zásahy	1900, 1923
současný stav	V brzké době potřeba restaurátorský zásah. Socha vytipována ke zpracování restaurátorského záměru. Bude zpracováno 2021 MgA. Helena Jahodová.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 124; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 130; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 54; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny IV. Soupis drobných památek Chříčska a Kožlanska, Mariánská Týnice 2009, s. 130-131.
text katalogu	Podle letopočtu na samotné památce byla socha postavena roku 1737. Jak se dovídáme z níže citované zprávy z roku 1922, stávala původně u staré školy, odkud byla kolem roku 1872 přemístěna na náměstí. V roce 1900 byla opravena. Před započetím opravy pozlacovač z Čisté František Polák sestavil 19. září 1900 tento rozpočet: „Rozpočet na opravu sochy sv. Jana na náměstí v Kožlanech I. Malování sochy, jednobarevný nátěr podstavce a lucerny s nápisem černým a zlacenými hvězdami 12 zl. mimo lešení. II. Malování sochy barvami vzlášť trvalými a proti prachu chráněnými s nátěrem podstavce ve 2 tónech, vše řádně vykytováno se zlacenými hvězdičkami a okrajem rochety, s nápisem černým 18 zl. mimo lešení. III. Malování sochy v barvách dle č. II, podstavec ve 2 tónech, se zlacením hvězd, okrajem rochety 7 cm šíře, zlacením kříže a stráfků na lucerně, řádným vykytováním, tabulka mramorovaná s černým nápisem 23 zl., se zlaceným nápisem a stráfky na podstavci (t. j. v polychromii) 26 zl. mimo lešení.

	Lešení 2 zl. Pozn. Při všech těchto rozpočtech jest zahrnuto řádné očistění sochy od barvy, jež se loupe, a zlacení rozumí se dukátovým zlatem.“[193] Dne 30. září 1900 pak o opravě jednalo městské zastupitelstvo. V protokolu z této schůze čteme: „Pan starosta oznamuje, že byl požádán některými pp. občany, aby socha sv. Jana byla opravena. Vyzval tedy pozlacovače p. Poláka, aby oznámil, co by oprava stála. Dle předčítaného rozpočtu usnáší se m. z., aby socha dala se jednoduchým nátěrem natříti a podstavec rovněž opraviti po předchozím očistění za cenu nejlevnější, k níž p. Polák se dá smluvit.“[194] Také kožlanská socha sv. Jana Nepomuckému padla za oběť ničení sakrálních památek po roce 1918. Farní pamětní kniha o tom v zápise k roku 1922 uvádí: „Ráno 16/12 1922 nalezena socha sv. Jana Nepom. stojící u silnice, před 50 lety přemístěná od staré školy, kde stála od r. 1737, na zemi s hlavou uraženou. Předcházela 15/12 schůze volnomyšlenkářů, sokolů a dělnické jednoty! Odpoledne toho dne přivezeny kameny a bezhlavý trup a složeno u staré školy na hromadu, předešli usnesení obecního zastupitelstva, které chtělo sochu sv. Jana přemístit ke kostelu, jak přípis zní. Odpověď faráře: Na přípis došlý 4/10 1922 dovoluje si podepsaný sdělit: »V případě, že socha sv. Jana Nepom. se přemístí, ač nikomu nepřekáží, svoluje podepsaný, aby se umístila na zádušním pozemku u kostela, a sice v kole, s podmínkou, že socha tam v původním stavu postavena bude a možná porucha při převážení a stavění že opravena bude.« Na odpověď tu dbáno nebylo, neboť při přivážce sbořeniny přítomný náměstek starosty Petr Bendl a tajemník nechtěl zaručit, že obec zase postaví sochu. Když byla podána žádost předsedy místní organisace Albert Laipert, odpověď zněla, jak dopis zní… Rádi se vyhnuli povinnosti!“[195] Po dlouhých jednáních byla stržená socha znovu postavena v následujícím roce 1923. V téže pamětní knize se o tom píše: „V jedné schůzi dubnové [tj. místní organizace lidové strany] 1923 vyšel návrh, aby sbírkami postaven byl sv. Jan v parku, což se stalo. Vybralo se přes 1000 Kč a socha postavena 15. května 1923 kameníkem Jaroslavem Holým z Přílep. Pod sochou je základ nadmíru pevný, vykopána jáma na 2 metry do hloubky až na

[193] SOkA Plzeň-sever, AM Kožlany, kart. 25, inv. č. 412.
[194] SOkA Plzeň-sever, AM Kožlany, inv. č. 30.
[195] SOkA Plzeň-sever, FÚ Kožlany, Liber memorabilium parochiae Kozlanensis 1775-1946, nestránkováno.

	spodinu hrobů, na 8 for kamene do základu dáno, vápnem zalito, nahoru beton.“[196] Do druhé farní pamětní knihy byl pak pořízen tento souhrnnější zápis: „Socha sv. Jana Nepomuckého, postavená dnes ve středu východní části hřbitova, pochází z roku 1737. Původně byla postavena u školy, t. j. u dnešní »staré školy« blízko sklepů pivovarských. Kolem roku 1870 byla přemístěna na náměstí k silnici, kde dnes stojí benzin. pumpa proti Matasům. 16. XII. 1922 byla socha nevěrci povalena a hlava uražena. V květnu 1923 akcí kožlanských katolíků byla postavena na dnešním místě.“[197] Obnovení sochy roku 1923 dosvědčuje i nápis na soklu památky, jenž zní: „Opravili a znovu postavili 1923 katolíci 1923.“ Nejasného původu je další nápis, ve kterém se píše: „Postavila Veronika Šiblová z Kožlan.“ V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 se o tehdejším stavu sochy, stojící nadále „na hřbitově, východně od farního kostela“, jen velmi stručně píše: „Zvětralý pískovec.“[198]

[196] Tamtéž.
[197] SOkA Plzeň-sever, FÚ Kožlany, Pamětní kniha fary kožlanské 1784-1945, s. 128.
[198] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

obr.	

číslo ID	27
lokalita	Kralovice
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	23749/4-1316
poloha	známá
umístění	U kostela sv. Petra a Pavla, zde od roku 1924, původně na náměstí
datace	1753
autorství	
donátor	Údajně řeznický cech
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	1852 přesun, 1924 přesun, 1949 restaurování, 2001 restaurování ak. soch. Michal Tomšej
současný stav	V brzké době potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského

	kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 131; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 135-136; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 57; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 80; Jitka VLČKOVÁ – Pavel VLČEK, Kralovice. Stručné dějiny města a významné stavby, Plzeň 2018, s. 171-172.
text katalogu	Socha byla údajně postavena roku 1753 cechem řezníků.[199] Roku 1852 byla posunuta kvůli stavbě silnice. Proto byla uspořádána sbírka, ke které vyzýval vytištěný leták, datovaný 26. listopadu 1851, ve kterém čteme: „Vyzvání Za příčinou stavby silnice přes náměstí musí starožitná socha svatého Jana Nepomuckého na jiné příhodnější místo přestavená býti; při které příležitosti z ohledu veřejnosti záhodno jest, by tato socha, co jediná ozdoba tohoto druhu na zdejším náměstí, alespoň nově obarvená byla. Jelikož důchod městské s to není, náklad tento ne nepatrný sám o sobě učiniti, vyzývají se dobročinní ctitelové památky svatého patrona našeho národu k dobrovolným příspěvkům k tomu oučelu, aby tato socha vbrzce přenešená a k povzbuzení citu nábožného opravená býti mohla.“ Podle dochovaného soupisu přispěvatelů bylo sebráno dohromady 22 zl. 33 kr. konvenční měny.[200] V roce 1924 byla socha odstraněna z náměstí, kde byl místo ní postaven pomník padlým v 1. světové válce, a přenesena na své současné místo u presbytáře kostela. Celá tato akce byla součástí procesu ničení a poškozování sakrálních soch, ke kterému docházelo po roce 1918. I tentokrát se zabránit celé akci pokoušel Státní památkový úřad, jenž 13. ledna 1923 psal městské radě v Kralovicích: „Na základě informace »Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí« o úmyslu odstraniti sochu Jana Nepom. v Kralovicích zdůrazňuje Státní památkový úřad stanovisko »Kroužku« městské radě přípisem ze dne 9. ledna 1923 tlumočené jako úplně oprávněné a upozorňuje k tomu, že pro zacházení s památkami určitého historicky církevního námětu může býti dnes směrodatna

[199] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 80.
[200] SOkA Plzeň-sever, AM Kralovice, kart. 42, inv. č. 443.

	výhradně jejich cena historická, umělecká a dokumentární, jejíž oceňování musí zůstati povzneseno nad jednostranné nazírání na vlastní námět uměleckohistorického výtvoru, který v každém případě není dnes již sám o sobě rovněž ničím více než dokumentem historickým. Je třeba kromě toho uvážiti, že odstraňováním těchto památek se ničí cenný umělecký majetek městský a že spolu s ním přicházejí namnoze na zmar i vyšší hodnoty pohledové a situační, které téměř každá barokní socha ve svém spojení s okolím representuje. Státní památkový úřad projevuje očekávání, že uvážení těchto důvodů samo o sobě zabrání odstranění sochy jako historické památky a že nebude nutno uplatňovati příslušná úřední ustanovení, jež mají za účel činiti přítrž neuváženému odstraňování uměleckých památek podobných. Jsou to veřejné vyhlášky ministerstva školství a národní osvěty (úř. list ze dne 30. IV. a 17. VI. 1919) a výnos presidia zemské správy politické čj. 19.650 pres. ze dne 18. VI. 1919, vyplynuvší ze skutečnosti, že zachování veřejného majetku umělecko-historického jest v zájmu veřejném a jeho ochrana přísluší tudíž státu a jeho orgánům." Městský úřad odpověděl již 18. ledna 1923 takto: „K Vašemu dopisu z 13. ledna t. r. čís. 117 ve věci Jana Nepomuckého sdělujeme, že nejedná se o demolování sochy, nýbrž o přemístění její z dosavadního místa na náměstí ke kostelu římsko-katol., ježto tam, kde nyní socha stojí, bude postaven pomník padlým vojínům a legionářům ve světové válce. Jak patrno, byli jste nesprávně informováni."[201] Jelikož Státní památkový úřad poslal svůj dopis z 13. ledna i okresní správě politické, která 2. února požádala městský úřad o vyjádření, městský úřad psal 14. února 1923 i okresní správě politické v Kralovicích: „Z dopisu z 2. února t. r. čís. 1696 ve věci odstranění sochy Jana Nepom. sdělujeme, že Státní památkový úřad v Praze byl mystifikován. Ani ve schůzi měst. rady, ani ve schůzi měst. zastupitelstva nebylo nikdy jednáno o odstranění sochy. Pravdou však je, že na společné schůzi spolků loni ve školní budově konané usneseno bylo, aby měst. zastupitelstvo zdejší dalo sochu Jana Nepom. postaviti na prostranství kolem kostela a na místo sochy Jana Nepom. že by se postavil pomník ve světové válce padlým

[201] NA, SPS, kart. 265; SOkA Plzeň-sever, AM Kralovice, kart. 42, inv. č. 443.

	vojínům a legionářům, po případě pomník vůdci selského povstání Radimovi ze Dřevce. O námětu tom nebylo dosud, jak řečeno, jednáno.“[202] Státní památkový úřad navíc 23. ledna požádal o názor také Fridolína Macháčka z Plzně jakožto konzervátora ministerstva školství a národní osvěty. Macháček 10. února odpověděl takto: „K dotazu ze dne 23. ledna t. r. čís. 268/23 odpovídám, že dle informací, které jsem získal, socha svatojánská v Kralovicích je postavena na místě velice významném, vyplňujíc mrtvé místo, vzniklé křížením 3 silnic na kralovickém náměstí. Je obklopena stromy a jest poměrně cenná. Sochu samotnu bylo by dobře možno umístiti také u kostela, ale doporučil bych, aby dříve než památkový úřad svolí ku přemístění jejímu, vyžádal si návrh nové sochy a vyřešení celé situace na tom místě, aby bylo možno posouditi, zda i nová úprava tohoto místa by vyhovovala estetickým požadavkům.“203 Přes výmluvy ze strany městského úřadu boje o sochu sv. Jana Nepomuckého pokračovaly dále. V zápise za rok 1924 o tom psal městský kronikář: „V masopustě pořádáno sedm plesů, z nichž jeden pořádán byl ve prospěch postavení pomníku Svobody a padlým. Zhotovení tohoto pomníku bylo svěřeno sochaři Havlíčkovi z Rakovníka, za Kč 22 000. Slavnostní odhalení pomníku má býti konáno ve výročí vypovězení světové války, t. j. v červenci t. r. Proticírkevní a pokrokové kruhy ze řad občanstva vyvinují snahu přemístniti sochu Jana Nepomuckého stojící uprostřed náměstí na jiné místo. Občanstvo ve městě rozděluje se na dva tábory, z nichž každý staví se ostře proti sobě. Jedni přejí si odklizení sochy Jana N. a na tomto místě vztyčiti pomník Svobody, druhý tábor žádá umístění sochy Svobody na jiném místě (parčík před školou, nebo parčík na rozcestí silnice k Plasům a Mar. Týnici).“[204] Zvítězili přirozeně zastánci odstranění sochy, ale boje nepřestaly. O konečném odklizení svatojanské sochy ke kostelu městský kronikář téhož roku napsal: „Vítězí myšlenka postaviti pomník na místo, kde stála socha Jana Nepomuckého, která byla odklizena konečně na místo ke kostelu dne 8. července za úplného klidu občanstva. Slavnosť odhalení sochy Svobody určena den 26. července a ujednán program slavnosti. Bude konán průvod k pomníku, kde

[202] SOkA Plzeň-sever, AM Kralovice, kart. 42, inv. č. 443.
[203] NA, SPS, kart. 265.
[204] SOkA Plzeň-sever, AM Kralovice, Kronika města Kralovic 1923-1947, s. 97.

	promluví zemský inspektor Vojta Beneš, a odpoledne lidová slavnost v zahradě na Střelnici.“[205] Vášnivé spory ve městě sice i poté pokračovaly, nyní však šlo o pomník Svobody čili pomník padlým z 1. světové války,[206] který byl nakonec odhalen 28. října 1925.[207] Podle kralovické městské kroniky měl sochu sv. Jana Nepomuckého roku 1947 restaurovat akademický sochař Alois Tintěra,[208] ve skutečnosti ovšem k tomuto restaurování došlo až v roce 1949. Dne 14. července 1947 Státní památkový úřad psal v této záležitosti Farnímu úřadu v Kralovicích. „Sochař restaurátor A. Tintěra předložil zdejšímu úřadu rozpočet na opravu sochy sv. Jana Nepomuckého, která stojí u vašeho farního kostela. Protože znění tohoto rozpočtu se stanoviska ochrany památek vyhovuje, není námitek, aby oprava sochy byla jmenovanému restaurátorovi svěřena. Opravu bylo by ovšem možno s úspěchem provésti teprve v příštím roce po dokončení opravy vnějších omítek na presbytáři kostela.“ 5. dubna 1949 si pak ve Státním památkovém úřadu poznamenali: „V rozpočtu sochaře-rest. A. Tintěry ze dne 10. 2. 1949 na opravu vnějšku farního kostela v Kralovicích je obsažena též položka na opravu sochy sv. Jana Nep. ve výši 7500 Kčs.“ Restaurování sochy pak bylo ještě v témže roce provedeno, načež dne 27. října 1949 Státní památkový úřad sdělil Farnímu úřadu Kralovice, že je ze svého paušálu na drobné opravy ochoten přispět na již provedenou opravu sochy sv. Jana Nepomuckého, „neboť oprava této umělecko-historicky cenné sochy byla v letošním roce zdařile provedena“, k čemuž dodal: „Žádost o příspěvek předložte co nejdříve zdejšímu úřadu a doložte ji účtem akad. soch. A. Tintěry. Výpis z účtu firmy S. Ekrt ze dne 27. 9. 1949 za zhotovení svatozáře v částce 200 Kčs a z účtu firmy J. Jasinský ze dne 16. 9. 1949 za zlacení hvězd připojil by zdejší úřad.“ Ve spisech Státního památkového úřadu jsou tyto dva posledně uvedené účty takto rozepsány: „1) Účet Jos. Jasinského, mal. písma, Kralovice, z 16. 9. 1949: zlacení hvězd pro sochu sv. Jana a ratolesti – 460. 2) Úč. Stan. Ekrta, klempířství, Kral., z 27. 9. 1949: zhotovení

[205] Tamtéž, s. 100.
[206] Tamtéž, s. 101, 102-103, 106.
[207] Tamtéž, s. 108.
[208] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 80.

	svatozáře k sv. Janu – 200.“[209] Roku 2001 sochu restauroval akademický sochař Michal Tomšej, který ve své restaurátorské zprávě z prosince 2001 popsal svůj zákrok takto: „Stav památky: Pískovcová socha v nadživotní velikosti je v havarijním stavu. Povrch kamene silně narušen působením povětrnostních vlivů, navíc se objevují skryté vady kamene – hloubkové praskliny (levá ruka s krucifixem, obličejové části andílků, draperie, celá záda a spodní část sochy). Hrozí nebezpečí odtržení narušených částí mechanickým účinkem zmrzlé vody. Atributy (svatozář a ratolest) jsou mechanicky narušené, vyžadují odborné ošetření a nové pozlacení. Podstavec – bohatě profilovaný s obvodovým schodem – pokryt mechy a lišejníky, místy chybí spárování, na mnoha místech mechanicky poškozen. Přední nástupní schod vysunutý, levý okraj uražený. Restaurování: Socha – demontáž atributů, průzkum kamene. Očistění, odstranění mechů a lišejníků (Biostab 35 MI). Opatrné sejmutí a uložení uvolněných kam. částí, nevhodných starých vysprávek (levá ruka s draperií, záda – hloubka až 7 cm, pravá noha). Hloubkové zpevnění kamene i sejmutých částí vícenásobným napouštěním bez mezivyschnutí organokřemičitým prostředkem (IFEST OH). Důkladná injektáž prasklin. Stabilizování levé ruky světce s krucifixem a přilehlé draperie: Do navrtaných otvorů procházejících přes injektované praskliny vsazeny antikorozní čepy o průměru 5 mm, přilepení sejmutých kamenných částí (EPOXY). Doplnění chybějící modelace v umělém kameni odpovídající strukturou a barevností originálu (PETR C). Barevná retuš a závěrečná hydrofobní ochrana kamene (Porosil VV). Podstavec – očistění, sejmutí nevhodných vysprávek, čistě cementového spárování. Odstranění mechů a lišejníků (čpavková voda, peroxid vodíku, voda). Nástupní schod znovu osazen na nový betonový základ, doplnění ulomené části (dřevěné bednění). Nanesení chybějící architektonické profilace, spár mezi kamennými díly umělým kamenem (PETRA). Barevná retuš, hydrofobní ochrana kamene (Porosil VV). Atributy (svatozář, ratolest) nově pozlacené osazeny.“[210]

[209] NA, SPS, kart. 265.

[210] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 1528.

obr.	

číslo ID	28
lokalita	Krsy
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	18257/4-1332
poloha	známá
umístění	U kostela
datace	1716
autorství	
donátor	Farář A. I. Gruber
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části jednoduše profilovaného podstavce se nalézají následující nápisy o vzniku a opravách statue. Na čelní stěně podstavce je obtížně čitelný nápis: „FIERI FECIT // P. // A: I: GRUBER // LOCI // CURATUS // A. // 1716" Dal zřídit P. A. Gruber, místní farář, r. 1716.

	Na pravé boční stěně podstavce záznamy o opravách: „Renov. // A. 1909 // Vencesl. // Kozák // Curatus // 1931" Opraveno r. 1909, Václav Kozák, farář, 1931. Na zadní stěně záznam o opravě: „Renovirt // von der // Konsum // Verein // 1874". Opraveno konzumním spolkem 1874.
opravy a rest. zásahy	1874, 1909, 1921, 2016 MgA. Helena Štěrbová (nyní Jahodová)
současný stav	Výhledově potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 374; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 141; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 150; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 75; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VI. Soupis drobných památek Úterska a Bezvěrovska, Mariánská Týnice 20010, s. 88.[1] SOkA Plzeň-sever, FÚ Krsy, farní kronika 1836-1928 (1931), nestránkováno.
text katalogu	Podle nápisu na samotné památce dal sochu sv. Jana Nepomuckého postavit roku 1716 místní farář A. I. Gruber. O opravě sochy, provedené roku 1874, se v krské farní kronice v zápise k tomut roku píše: „V měsíci květnu byla z podnětu podepsaného na náklady konzumního spolku, který podepsaný založil v roce 1872, opravena socha sv. Jana, která tu dosud stála jen hrubá, a to plzeňským štafírem Ženíškem prací jeho dělníka Jana Jelínka. Štafírování stálo 45 zl. rakouského čísla, k čemuž Martin Kaiser, sedlák a učitel v Krsech, přispěl 5 zl. a panna Terezie Vořechová z Blažimi 1 zl. Peníze za stravování a ubytování u hostinského Zeise činily pro štafíra 7 zl. 16 kr., tj. za 6 dní, jelikož mezitím pršelo. Dřevo na plot knížecí pila v Karlově Dvoře. Tesař Josef Bayerl z Krs dostal 4 zl."[211]

[211] SOkA Plzeň-sever, FÚ Krsy, farní kronika 1836-1928 (1931), nestránkováno.

	Další nápis na památce uvádí jméno faráře Václava Kozáka a letopočty 1909 a 1921. Irena Bukačová a Jiří Fák na základě toho usuzují, že „socha pak byla zřejmě opravována za faráře Václava Kozáka, který je zmiňován mezi učiteli náboženství v Polínkách roku 1908 a 1914-1925.“[212] Není přitom jasné, zda socha byla před opravou roku 1921 poškozena během popřevratového ničení náboženských pomníků, o kterém se v krské pamětní knize v německy psaném zápise souhrnně uvádí: „Cenné sochy a kříže byly poráženy, obzvlášť byly zlosti lůzy vydány v českých oblastech na pospas sochy sv. Jana Nepomuckého a Matky Boží. Také v naší farnosti bylo mnoho křížů u cest a silnic zničeno cizími vagabundy; většinou byli ze severních Čech.“213 Sochu jen stručně zmiňují Umělecké památky Čech z roku 1957.214 Roku 2016 sochu restaurovala akademická sochařka Helena Štěrbová, která ve své restaurátorské zprávě z 25. října 2016 svůj zákrok popsala takto: „<u>Popis památky</u> […] Profilovaná hlavice byla osazena železnými kramličkami s nejasným původem a funkcí ve všech rozích vrchní plochy. Při restaurování byly vyjmuty, aby nedošlo k rozpraskání kamenné hlavice, které přímo hrozilo. Na hlavici je osazena výrazně profilovaná patka sochy, která vyzdvihuje sochu nad soklovou architekturou. Ve spáře pod patkou byla vsazena železná platle s vysazeným čepem se závitem. Platle byla při restaurování vyjmuta ze spáry, aby nedocházelo ke korozi železa ve styku s kamenem. Ve vrchní části přední stěny patky je zatmelený pravdpodobně původní otvor. Tyto dva fragmenty sloužily pravděpodobně k osazení kovového závěsu pro lucernu či jiný doplněk. […] <u>Charakteristika poškození díla</u> Poškození sochy světce bylo způsobeno dlouhodobou exteriérovou expozicí a přirozeným stárnutím materiálů za dlouhodobého působení povětrnostních vlivů. Patina stáří originálního kamenného materiálu byla doprovázena především povrchovou erozí kamene a biokorozí. Povrchové znečištění kamene, způsobené biologickým napadením

[212] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VI. Soupis drobných památek Úterska a Bezvěrovska, Mariánská Týnice 2010, Mariánská Týnice 2007, s. 88.
[213] SOkA Plzeň-sever, FÚ Krsy, farní kronika 1836-1928 (1931), nestránkováno.
[214] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 374.

	(lišejníky, mechy), bylo zřejmé přibližně na 40% povrchu památky. Biologické znečištění bylo doprovázeno zčernalým povrchem materiálu, způsobeným prachovými usazeninami a exhaláty. Kámen se lokálně povrchově drolil, což se projevovalo průběžně na celém díle. Místa nejvíce poškozená úbytkem kamene byla vyplavená stékající dešťovou vodou. Chybějící modelace byla způsobena lokálním vymýváním povrchu kamene dešťovou vodou a lokálním zvětráním a odrolením kamene vlivem stárnutí materiálu. Značné poškození modelace bylo zřejmé na zadních částech drapérií a přední části kleriky u nohou světce. Zcela chyběla, pravděpodobně vlivem mechanického poškození, vrcholová část kříže. […] <u>Návrh restaurátorského postupu</u> […] 3) Zajištění spodní plinty, zajištění hlavice Hlavice byla vyklínována v minulosti kovovými klínky, které podléhají korozi v otevřené spáře. Je vhodné kovové klíny nahradit kamennými klínky (břidlice). V případě nezbytnosti ponechat kovový prvek ve spáře, doporučuji povrchově jej očistit, povrch kovu stabilizovat inhibitorem koroze a natřít základovými barevnými vrstvami. Spáru je nezbytné vyplnit vhodným tmelem, aby byl zabráněn vliv povětrnosti na případné ponechané kovové klínky. Spodní plinta je nestabilní. Přední stupeň se časem rozestupuje směrem ze svahu a otevírá prostor základové partie památky. Celé dílo se v současnosti, dle předběžného vizuálního průzkumu, jeví stabilním. Navrhuji spáry předního stupně vyčistit a v maximálně možné míře jej vsadit zpět dle původní situace. V případě, že stupeň nebude možné zcela vsadit zpět, navrhuji širší spáru respektovat a vytmelit. Pro úplné vsazení předního stupně na původní místo by bylo nezbytné celou sochu demontovat. Domnívám se, že v případě stability celého díla je vhodnější respektovat rozestoupení předního stupně plinty. Stupně plinty byly původně zkramlovány, o čemž svědčí otvory v kameni. Doporučuji vytvořit nové kramle z nerezové oceli a zajistit jimi stabilitu plinty. Kramle budou povrchově pojednány v grafitové černi. […] <u>Postup restaurování včetně použitých materiálů a technologií</u> 1) Čištění, biosanace, sejmutí nevhodných nebo poškozených druhotných tmelů Čištění bylo provedeno tlakovou vodou s detergentem, vodným roztokem peroxidu vodíku, a represivní biosanace byla řešena vodným roztokem Sanatop Akut (Stachema). Etapa čištění povrchu díla byla provedena s ohledem na přítomné fragmenty barevné

	polychromie. Vyžilé tmely byly sejmuty. Železné kramličky na římse byly vyjmuty, stejně tak železná platle pod sochou. Betonové spáry byly vysekány. Zbytky železa a olova z otvorů po kramlích byly vyjmuty. 2) Zajištění spodní plinty, zajištění hlavice Železné klínky ve spárách kamenných dílů byly kompletně nahrazeny břidličnými klínky. Spodní plinta byla sesazena k sobě, kamenné stupně byly vyklínovány kamennými šíbrami, spáry ve středu plinty byly postupně mechanicky vyčištěny. Kamenné stupně bylo možné zkramlovat do původních otvorů. Chybějící kramle byly rekonstruovány v nerezové oceli a pojednány grafitovou alkydovou barvou (Schmied). Kramle byly zality olovem. 3) Sondáž polychromie, laboratorní průzkum, konzervace dochovaných fragmentů Fragmentárně dochované barevnosti nápisů byly na díle ponechány. Lokální silné krusty barev napomohly obnovení nápisů. Barevnosti identifikované na nápisech: Přední nápis (od nejmladších: hnědá, sv. šedá, černá, zlato na červeném a žlutém podkladu). Zadní nápis (od nejmladších: hnědá, sv. šedá, černá, zlato na žlutém podkladu). Nápis na levé stěně (od nejmladších: hnědá, sv. šedá, černá). Po čištění povrchu byly na kameni sochy odhaleny zachované plochy zlacených detailů na krajce rochety, střapci almuce. Fragmenty barvy inkarnátu byly nalezeny na korpusu Krista. Černé fragmenty jsou zachovány na přední části kleriky. Bílé fragmenty jsou zřejmé na rochetě. Hnědá barevnost je dochovaná na spodních partiích almuce. Fragmenty dochovaných barevných povrchových úprav nejsou pravděpodobně původní, jedná se ale o historické barevné úpravy. Velká torzálnost nedovoluje její rekonstrukci, ani přizpůsobivou barevnou retuš ve větších plochách. Dochované fragmenty byly na díle ponechány. Na několika místech byly podtmeleny. Většina dochovaných fragmentů je na díle stabilních. Při průzkumu barevnosti byly odebrány vzorky pro stratigrafii dochovaných fragmentů. Dochované fragmenty jsou na bázi olejů. Bylo nalezeno několik opakujících se časově odlišných vrstev. Domnívám se, že původně bylo dílo polychromně řešeno. V mladších obnovách bylo dílo s největší pravděpodobností řešeno i monochromně. 4) Konsolidace nesoudržného kamene, zajištění trhlin

	Rozrušený kámen byl lokálně opakovaně zpevněn napuštěním povrchu konsolidačním organokřemičitým roztokem (Funcosil KSE 300, Remmers), především ve spodních partiích zadní plochy figury a na nápisových plochách. Drobné tektonické trhliny byly zpevněny injektáží vápenného konsolidantu (Vapo injekt, Aqua Bárta). 5) Doplnění chybějících částí, plastická retušChybějící vrchol kříže byl vysazen kamennou plombou broumovského pískovce (lom Božanov). Plomba byla osazena na antikorový čep a barevně zpatinována. Ošlapanou profilaci spodní plinty díla jsem po konzultaci s památkovým dozorem řešila protmelením ostrých hran a podlomených míst pro pohledové zklidnění olámaného profilu schodů. Rekonstrukce chybějícího profilu by byla agresivní pro originální kámen (musel by být masivně načepován). Výsledkem je přirozeně působící »ošlapaný« profil schodu. Chybějící partie nápisů byly dotmeleny a vysekány ve tmelu. Poškozená místa s chybějící modelací a profily byla dotmelena minerální směsí umělého kamene na bázi hydraulického vápna (Vicat, Prompt) s plnivem křemičitých písků. Tmel je pigmentovaný ve hmotě (Bayferrox). Pro tmelení nebyly použity kovové armatury. Povrch byl tmelen pro jeho zajištění proti dalšímu rozrušení erozí a pro celkové sjednocení modelace a čitelnosti památky. Tmely byly použity pouze v nezbytně nutném rozsahu, s ohledem na zachování přirozených morfologických změn na kameni. 6) Barevné retuše a závěrečná povrchová úprava Barevná retuš byla provedena lokálně na doplněných částech a na místech rušivých kontrastů barev kamene nebo poškození. Barevná retuš byla provedena lazurními vodnými roztoky akrylových retušovacích barev (Studio Lascaux, Genius Pro). Nápisy na soklovém těle byly po dohodě s památkovým dozorem vypsány pro lepší čitelnost předposlední nalezenou barvou světle šedé barvy, která se projevuje na nápisových plochách v největším měřítku a s ohledem na dochovaný přirozený povrch kamene díla není příliš kontrastní. Závěrem retuší byl povrch kamene ošetřen preventivním biocidním roztokem (Sanatop Prevent, Stachema). Dílo doporučuji ponechat bez hydrofobizace povrchu kamene. 7) Restaurování kovových atributů Dochovaná svatozář je provedena v mědi. Povrch byl očištěn, ohnuté hvězdy narovnány, chybějící doplněny. Povrch byl opatřen základovou reaktivní barvou pro barvené kovy, dílem alkydovou

	podkladovou žlutí a dvěma vrstvami plátkového ryzího zlata kladenými na olejový lak. Dochovaná železná palmeta byla opískována. Rozlámané partie byly svařeny a lokálně protmeleny epoxidovým tmelem. Spodní část čepů byla nahrazena za antikorovou. Povrch byl inhibován roztokem Ferokonu (Aqua Bárta). Povrch byl opatřen suříkem, olejovou žlutí a dvěma vrstvami plátkového ryzího zlata kladenými na olejový lak. Přítomnost a podoba doplňku osvětlení nebyla potvrzena fotograficky. Je možné dle dochované železné platle a zatmeleného otvoru uvažovat o proměnách osvětlení v průběhu historie. Dochovaná platle plnila zřejmě funkci úponu osvětlení při mladších obnovách. Při restaurování byla vyjmuta ze spáry, aby neohrožovala korozí okolní materiál. Zatmelený otvor v patce sochy považuji za starší dokument závěsu. Nelze s jistotou určit, zda světlo bylo směrem vzhůru, nebo zavěšené dolů. Pro absenci fotodokumentace podoby osvětlení a rozpory v možnosti ukotvení nebyla rekonstrukce lucerny realizována. <u>Doporučení preventivní péče</u> Dílo je vhodné pravidelně kotrolovat a s odstupem času s ohledem na stárnutí použitých materiálů stanovit pravidelnou údržbu povrchu kamene. Navrhuji po třech letech podrobit restaurování a stav díla revizi a obnovit preventivní biosanaci, v případě potřeby lokálně přezpevnit některá místa v nápisových plochách. Při pravidelné údržbě biocidní ochrany a drobných retuších povrchu by měl být stav památky dlouhodobě udržitelný.“215

[215] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 3239.

obr.	

číslo ID	29
lokalita	Krukanice
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	21144/4-1501
poloha	známá
umístění	U komunikace naproti vjezdu k zámku
datace	1700-1800
autorství	Neznámý autor
donátor	neznámý
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	2019 MgA. Helena Jahodová
současný stav	V pořádku po nedávném restaurátorském zásahu.
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a

	uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 147; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 376; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 144; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 151; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 77; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 102.
text katalogu	Sochu sv. Jana Nepomuckého uvedli do literatury Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří ji roku 1908 popsali takto: „Za zámkem socha Jana Nepom. na sdruženém soklu s hojným římsovím, z 1. polovice XVIII. století.“[216] Sochu zmiňují i Umělecké památky Čech z roku 1957 a datují ji do první poloviny 18. století.[217] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 se o tehdejším stavu sochy, stojící „proti zámku mezi 2 lipami“, stručně píše: „Stav poměrně dobrý, částečně porušeno mechanickými zásahy. Nutno zrestaurovat a očistit.“[218] Pasportisace okresů Západočeského kraje z roku 1977 sochu, datovanou nyní do konce 18. století, lokalizovala rovněž „před zámkem mezi lipami.“[219] Umělecké památky Čech z roku 1978 ji datovaly k roku 1801,[220] ale v tomto případě jde nepochybně – jak poznali již Irena Bukačová a Jiří Fák – o omyl, způsobený tím, že autoři dataci přizpůsobili časovému zařazení ostatních krukanických soch.[221] V roce 2019 památku restaurovala akademická sochařka restaurátorka Mg. Helena Jahodová, která ve své restaurátorské zprávě z 21. října 2019 popsala svůj zákrok takto: „Charakteristika poškození památky Socha s podstavci byla mírně předkloněná. Stabilita nebyla podle mého názoru ohrožena. Pravděpodobně došlo k vyklonění růstem kořenů kolem základu díla. Kořenový systém byl stabilní a nepředpokládala jsem další větší pohyby hlavních kořenů pod dílem.

[216] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 147.
[217] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 375.
[218] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.
[219] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 144.
[220] Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 151.
[221] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 102.

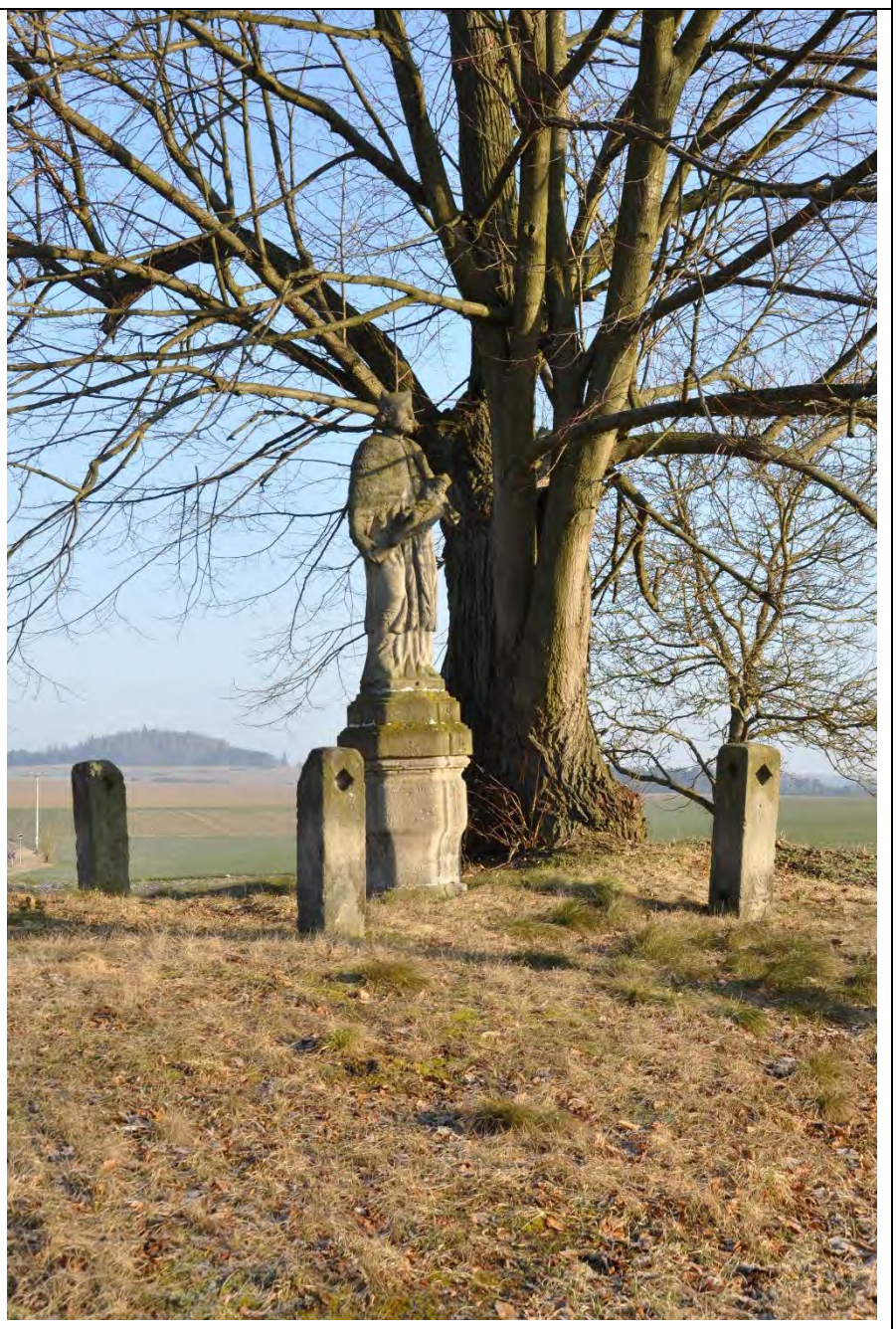
	Kolem sochy byly dochovány tři kamenné sloupky se zámky pro vsazení vodorovného břevna nahoře a dole. Podstavce se zdály být utopené pod terénem. Sondou byla zjištěna zavezená část v terénu o výšce 17 cm. Další kamenný díl však v sondě nebyl nalezen. Na plintě sochy se dochoval prázdný otvor, patrně po kovovém doplňku. Předpokládala jsem původní přítomnost kovaného závěsu s lucernou. Vzhledem k malému rozměru otvoru se pravděpodobně mohlo jednat o drobnější prvek, orientovaný směrem nahoru. Hlava sochy byla v minulosti ulomená a před restaurováním byla osazena na čepu, s otevřenou spárou. Levá paže byla svisle roztržená ze zadního pohledu. S ohledem na poškozené partie krku mohla být součástí sochy v historii svatozář. Na díle nebyla předběžnou prohlídkou zřejmá. Na povrchu sochy byly usazeniny biologického znečištění, v hloubkách modelace byly zřetelné tvrdé černé krusty. Pod nimi a kolem nich se jemný pískovec sprašoval. Jednalo se o povrchovou degradaci. Na povrchu sochy světce byla dochována fragmentárně, ale na více místech historická barevná polychromie díla. Barevné fragmenty byly zřejmé na hloubkách rochety, ve vousech Ukřižovaného Krista. <u>Záměr restaurování</u> Dílo je dlouhodobě neudržováno. Je vhodné rehabilitovat povrch památky a vyzdvihnout tak kvalitní sochařskou výzdobu v intravilánu obce Pernarec. Obec Pernarec je bohatá na cenný soubor barokních kamenných sochařský děl. Materiálem sochy je poměrně soudržný, poškozený spíše lokálně. Spolupůsobením přiléhajícího vzrostlého stromu došlo k pozměnění situace v kompozici s ohrazením sochy. Při respektování stromu nelze obnovit kompletní podobu ohrazení, čtvrtý rohový sloupek nelze osadit do těsné blízkosti kmene stromu. Přesto však celková kompozice působí pod vzrostlým stromem velmi příjemně. Je potřeba ošetřit povrch kamenného díla, terén u paty díla je vhodné se pokusit odkopat a snížit, nakolik bude možné s ohledem na procházející hlavní kořeny stromu. Sloupky ohrazení je vhodné srovnat v mezích možnosti. Navrhuji pokusit se doplnit alespoň dvě pole ohrazení a to vsazením dřevěných trámků do kosočtvercových kapes v kamenných sloupcích na přední a pravé straně sochy. Jeden podélný trámek je zřejmý z historické fotografie v evidenční kartě

	díla v archivu NPÚ. Ve spolupráci se zástupci NPÚ a obce bude v úvodu restaurování hledána další možná fotodokumentace staršího stavu díla. Pokud dojde v budoucnu k odstranění stromu, může být dílo v mírném předklonu narovnáno, základy revidovány a ohrazení obnoveno do plného celku. V současnosti s ohledem na monumentálnost stromu předpokládám ponechání stromu nad památkou, a proto tuto variantu nepředkládám. <u>Návrh restaurátorského postupu</u> (převzato z restaurátorského záměru ze dne 11. 1. 2019) Úprava terénu u paty díla, částečná obnova ohrazení: Navrhuji terén od paty díla snížit v mezích možnosti a pokusit se odhalit nyní zavezených 17 cm na spodním podstavci. Terén je vhodné odkopat směrem do sochy do mírného spádu pro přirozený odvod vlhkosti. Mírné předklonění díla doporučuji s ohledem na přítomnost vzrostlého stromu ponechat, případně pokud bude při restaurování zjištěné uvolnění ve spárách díla, je možné sochu mírně vyklínovat na podstavci ve spáře. Klínování by mělo být zajištěno břidličnými klínky, nebo olověnými klínky. Navrhuji alespoň částečně srovnat rohové sloupky ohrazení, pokud to přítomné kořeny v základech dovolí. Výška sloupku by měla být také zvýšena odkopem terénu, viz zarostlé spodní kapsy. Navrhuji zhotovit na dvou stranách ohrazení příčné trámky z impregnovaného modřínu, vsazené nakoso do zámků v kameni. Trámky navrhuji povrchově opatřit nátěry silnovrstvé olejové lazury. Navrhuji ohrazení ponechat doplněné pouze ve dvou stěnách, protože ke stromu nelze chybějící kamenný sloupek osadit. Čištění: Navrhuji provést očištění regulovanou tlakovou vodou (a případně ostrou párou na soše) s přísadou vhodného detergentu (Jar-Procter and Gamble). Je nezbytné nejprve provést represivní ošetření biologického napadení kamene aplikací biocidního roztoku Sanatop Likvid, Stachema. Povrch bude dále dezinfikován vodným roztokem peroxidu vodíku. Černé tvrdé krusty navrhuji sejmout mechanicky vidiovým dlátem a skalpelem s cílem jejich neprodyšnou vrstvu ztenčit. Pokud je nebude možné odstranit pro riziko poškození spodního kamene nebo barevných fragmentů, budou krusty na povrchu zachovány a nadále barevně tlumeny retuší. Čištění bude provedeno s ohledem na zachování pravděpodobných dochovaných fragmentů barevných vrstev na kameni. Závěrem čištění navrhuji

	preventivní biocidní nástřik kamene roztokem Sanatop Prevent, Stachema. Zajištění trhlin a zpevnění hmoty kamene: Prasklinu levé paže je potřeba revidovat a v případě potřeby zajistit vsazením vnitřního čepu z nerezové oceli kolmo k trhlině a vlepením na polyesterové lepidlo (MS78 Akemi). Trhliny budou injektovány vápenným tmelem (Vapo Injekt, Aqua Bárta) v hloubce a povrchově budou zatmeleny. Přilepení hlavy je nutné také revidovat, a pokud bude zjištěno uvolnění hlavy, je nutné ji znovu přilepit. Každopádně je nutné uzavřít spáru na krku. Lokálně v podhledech a pod krustami sprašující se povrch kamene bude po očištění konsolidován nátěry organokřemičitého roztoku, navrhuji Steinfestiger KSE 100 a následně 300 Remmers. Doplnění chybějících částí, plastická retuš: Doporučuji vzhledem k charakteru dochovaného kamene používat směs na bázi vápenného pojiva (hydraulické vápno) s přídavkem Portlandského cementu. Tmel bude probarven ve hmotě světlostálými pigmenty (Bayfferox). Plnivem musí být vhodná směs inertních jemných křemičitých písků, aby tmel povrchově splynul s originálním materiálem. Jedná se o drobné doplňky, které je možné tvarově doplnit analogicky dle dochovaných partií díla. Plastická retuš by měla být provedena s ohledem na patinu stáří díla a na přirozené morfologické změny povrchu. Barevná retuš a závěrečná povrchová úprava: V případě dochovaných barevných fragmentů na povrchu sochy budou tyto v případě potřeby konsolidovány (Paraloid B72, Rohm and Haas; Akrylkleber 498 20X, Lascaux Colours and Restauro) a na díle zachovány. Nebudou barevně retušovány, protože je jejich stav torzální. V průběhu barevné retuše mohou být v případě potřeby pro zjemnění přechodů barevnosti fragmentů polychromie a obnaženého pískovce využity lokální přizpůsobivé retuše v lazurním provedení. Cílem je prezentovat dochované barevné fragmenty na povrchu a zároveň umožnit jejich ikonografickou čitelnost na díle, aby nedocházelo k rušivému působení fragmentů na modelaci a k vizuálnímu rozbití plasticity a celkového výrazu sochy. Plasticky doplněné části modelace navrhuji barevně retušovat lazurními roztoky na bázi akrylového disperzního pojiva (Genius Pro, Studio Lascaux). Barevně retušovat do přirozené barevnosti kamene doporučuji i dochované bílé tmely na těle podstavce.

	Závěrem je nezbytné povrch ošetřit preventivním biocidním postřikem Sanatop Prevent, Stachema. Rekonstrukce chybějících kovových doplňků: Chybějící závěsný prvek v plintě sochy, pravděpodobnou lampu se závěsem, navrhuji vykovat a povrchově ošetřit pozinkováním a grafitovou černí (Schmied). Nejdříve bude konzultována maketa doplňku v jeho tvaru a velikosti. Pokud bude potvrzena historická přítomnost svatozáře na soše, navrhuji tuto po předložení makety a odsouhlasení zástupci státní památkové péče zhotovit atribut v tepané mědi a nerezové oceli, opatřit jej základovými olejovými nátěry a pozlatit ryzím plátkovým zlatem ve dvou vrstvách. […] <u>Postup restaurování včetně použitých technologií a materiálů</u> Úprava terénu u paty díla, částečná obnova ohrazení: Terén byl snížen až na úroveň základové podesty díla, která je složena z druhotně použitých, částečně i profilovaných kamenných stupňů. Sloupky ohrazení byly rovněž odhaleny v celé délce, do roviny s rozšířenou základovou patkou sloupku. Mírné předklonění díla bylo s ohledem na přítomnost vzrostlého stromu ponecháno. Rohové sloupky ohrazení byly srovnány v mezích možnosti terénu. Kosočtvercové otvory ve sloupcích jsou zřejmě pozdnější dekorativní úpravou (otvory se nacházejí i na vnější stěně). Do otvorů byly vsazeny modřínové trámky, opatřené impregnací fermeží. Ohrazení bylo trámky uzavřeno zleva a zpředu z pohledu diváka. Socha světce je na podstavcích orientována dle okolních sloupků, vůči podstavci nakoso. Socha je osazena na železný čep, který byl zřejmý v zadním zalévacím otvoru nohou světce. Sestavení památky bylo respektováno dle dochované situace. Čištění: Čištění bylo provedeno regulovanou tlakovou vodou s předchozí aplikací biocidního roztoku Sanatop Likvid, Stachema. Povrch byl dále dezinfikován vodným roztokem peroxidu vodíku. Krusty nebyly po čištění zřejmé. Na povrchu se dochovalo množství barevných fragmentů, které byly při restaurování na díle ponechány k prezentaci v torzálním dochování. Zajištění trhlin a zpevnění hmoty kamene: Prasklina levé paže byla zajištěna vsazením dvou vnitřních čepů z nerezové oceli kolmo k trhlině a vlepením na polyesterové lepidlo (MS78 Akemi). Trhliny byly injektovány vápenným tmelem (Vapo Injekt, Aqua Bárta) v hloubce a povrchově byly zatmeleny. Přilepení

	hlavy v krku bylo po čištění pouze dotmeleno, hlava je v krku vsazena přes kamenný zámek. Lokálně v podhledech a pod krustami sprašující se povrch kamene na spodních částech podstavců byl konsolidován. Před tmelením byl dále impregnován disperzním akrylátovým adhezním můstkem (Plextol Aqua Bárta) v místech degradovaného kamene. Rekonstrukce chybějících kovových doplňků: Chybějící závěsný prvek v plintě sochy, lampa se závěsem, byla dle konzultovaných návrhů vykována a vsazeno do dochovaného otvoru (Akemi MS78). Kovaný prvek byl opatřen šopovaným zinkem a povrchovou grafitovou černí. Zjištěná přítomnost otvoru po svatozáři a palmetě byly konzultovány a chybějící prvky byly rekonstruovány v tepané mědi s prvky nerezové oceli. Atributy byly povrchově opatřeny alkydovou samozákladovou vrstvou a pozlaceny dvěma vrstvami plátkového ryzího zlata, loženého na olej. Svatozář byla vsazena do jednoho otvoru v krku. Palmeta byla opřena do kapsy v kříži, za pravou rukou a zajištěna čepem do ramene světce. Atributy lepeny Akemi M78 a temovány olovem. Doplnění chybějících částí, plastická retuš: Poškozené partie byly povrchově dotmeleny minerální směsí umělého kamene. Socha i s podstavci byly tmeleny směsí na bázi bílého cementu. Tmel byl probarven ve hmotě světlostálými pigmenty (Bayer a Precolor). Plnivem tmelu je směs inertních jemných křemičitých písků (Sklopísek Střeleč). Sloupky byly tmeleny směsí na bázi cementu a hydraulického vápna (2:1). Dochované historické vápenné tmely byly na díle ponechány a pouze retušovány. Barevná retuš a závěrečná povrchová úprava: Dochované barevné fragmenty na povrchu sochy byly kontrolovány, ponechány dalšímu působení na díle, bez barevné retuše. Barevně retušovány byly doplněné partie umělým kamenem, lazurními roztoky na bázi akrylového disperzního pojiva (Genius Pro, Studio Lascaux). Barevně retušovány do přirozené barevnosti kamene byly i dochované bílé tmely na těle podstavce a na rameni světce. Závěrečná povrchová úprava: Závěrem byl proveden preventivní biocidní nástřik kamene roztokem Sanatop Prevent, Stachema. Terén byl dorovnán zeminou a oset travinou. Doléhající větve byly odříznuty.

	Doporučený režim památky Nedílnou součástí restaurování je i následná preventivní péče o dílo. Předpokládám potřebu revize povrchu díla nejpozději vždy po pěti letech, nebo dle potřeby na základě pravidelné tříleté kontroly. Po prvních třech letech doporučuji provést kontrolu tmelených partií. Preventivní biosanaci doporučuji obnovit periodicky vždy po třech letech. Je nezbytné dbát zároveň o úpravu přiléhajícího stromu, aby nedošlo k mechanickému poškození památky vlivem pohybu nebo pádu větví.“[222]
obr.	

[222] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 3641.

číslo ID	30
lokalita	Ledce
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	U silničního mostu v obci, do roku 1885 na návsi
datace	1710
autorství	
donátor	Farář Jan Fr. Aydembt
materiál	Pískovec střednězrrný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce letopočet: „1710“ Na střední části pravé boční stěny záznam o opravě: „Ob. 1951.“
opravy a rest. zásahy	1829 farář Baumann, 1885 přemístění, 1951

současný stav	Výhledově by byl potřeba restaurátorský zásah zaměřený na revize předchozích oprav.
literatura	Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 403; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 403; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 216; 800 let Ledec 1181-1981. Z minulosti a přítomnosti obce Ledce i okolí, Ledce 1981, s. 102; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 81; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny V. Soupis drobných památek Dolnobělska a Hornobřízska, 2. doplněné vydání, Mariánská Týnice 2010, s. 106.
text katalogu	Podle letopočtu na samotné památce byla socha sv. Jana Nepomuckého postavena v roce 1710. Sochu zmiňují Umělecké památky Čech z roku 1957.[223] Irena Bukačová a Jiří Fák k tomu dodávají, že socha byla postavena nákladem faráře Jana Fr. Aydembta.[224] V publikaci o Ledcích z roku 1981 čteme, že tuto sochu „v r. 1829 dal opravit tehdejší farář Baumann. Kolem ní byly dvě staré lípy, které byly r. 1884 při stavbě silnice pokáceny.“[225] Irena Bukačová a Jiří Fák ještě doplňují, že zmíněné lípy vysadil farský kočí Šimon Sláma.[226] Roku 1885 byla socha přemístěna. Obecní kronika o tom uvádí: „Ke dni 4. června na slavnost Božího Těla byla nákladem obce ledecké socha sv. Jana Nepomuckého z místa na velké návsi na výklenek u silničního mostu postavena.“[227] Roku 1951 byla socha opravena, což dosvědčuje letopočet na samotné památce, a při té příležitosti k ní byla vyrobena dřevěná stříška.[228] Stojí na okraji návsi, u hlavní procházející komunikace.

[223] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 403.
[224] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny V. Soupis drobných památek Dolnobělska a Hornobřízska, 2. doplněné vydání, Mariánská Týnice 2010, s. 106.
[225] 800 let Ledec 1181-198. Z minulosti a přítomnosti obce Ledce i okolí, Ledce 1981, s. 102.
[226] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny V. Soupis drobných památek Dolnobělska a Hornobřízska, 2. doplněné vydání, Mariánská Týnice 2010, s. 106.
[227] SOkA Plzeň-sever, AO Ledce, Obecní kronika 1932-1934, s. 36.
[228] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny V. Soupis drobných památek Dolnobělska a Hornobřízska, 2. doplněné vydání, Mariánská Týnice 2010, s. 106.

obr.	

číslo ID	31
lokalita	Lipí u Manětína
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Kryštofa
KP	45456/4-1401
poloha	známá
umístění	V lesích za Lipím při komunikaci směrem k Manětínu
datace	Před 1738
autorství	Josef Herscher
donátor	Hraběnka Marie Gabriela Lažanská, rozená hraběnka Černínová
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na podstavci se nalézají znaky rodů Lažanských a Černínů.
opravy a rest. zásahy	Přesun kolem 1877?, dále kolem 1902???, 1983 restaurování ak. soch. Jan Bradna
současný stav	Výhledově by byl potřeba revizní restaurátorský zásah spojený se zhotovením chybějících atributů.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese

	Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 133; František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 101-106; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 186; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 123; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 79-80; Jiří FÁK, Kamenné sochy u Čoubova mlýna, Vlastivědný sborník. Čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska 17, 2007, č. 2, s. 4; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 92.
text katalogu	Sochu, na které se nacházejí znaky rodů Lažanských a Černínů, zjevně dala postavit hraběnka Marie Gabriela Lažanská, rozená Černínová, a to ještě předtím, než byla roku 1738 jmenována kněžnou abatyší v pražském ústavu Andělů strážných, neboť zde nebyl vytesán její nový knížecí znak. V soupisu soch manětínského děkanství z roku 1837 je uvedeno, že socha, zvaná Na Pasekách, stojí „na vrchnostenském pozemku u plzeňské silnice u vchodu do lesa při pěšině“, a píše se tu o ní: „Podle pověsti měly tyto sochy [zřejmě míněny zvlášť sochy sv. Kryštofa a Ježíška] stát na mostě od Strašin u Čoubova mlýna, kde se most v důsledku tření ledu zřítil a tyto sochy byly přibližně před 60 lety za ředitele Peprného postaveny na tomto místě.“ Soupis dále uvádí, že socha je „bez nápisu, se znakem hrabat Lažanských“, že ji postavila vrchnost manětínského panství, rok jejího postavení je neznámý a udržuje ji vrchnost.[229] Socha sv. Kryštofa byla tedy (společně se sochou sv. Raimunda) od Čoubova mlýna přemístěna někdy kolem roku 1777. K dalšímu přestěhování sochy došlo někdy na počátku 20. století. Manětínský děkan P. František Wonka o tom roku 1958 psal: „Asi r. 1902 koupil poslední hrabě Lažanský Jan pole, které leželo mezi plzeňskou silnicí a onou pěšinou, na jejíž levé straně (jdouce od Manětína) socha ta stála. Bylo to Švendovo pole, náleželo totiž k Švendovu mlýnu (Lipí čp. 16). Pole to – po pravé ruce stoupajícího silnicí ke Hvozdu – dal hrabě zalesnit. V předtuše, že až stromy vyrostou, nebude krásnou tu sochu vidět, vyhledal pro ni jiné místo

[229] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. Hvozd 7.

	nedaleko lipské pily, bývalého »Hammru«, u silnice vedoucí k myslivně a dál k Libenovu. Tam stojí podnes velice romanticky mezi dvěma vysokými tmavými borovicemi na pokraji hustých smrčin.“[230] Do literatury památku uvedl Antonín Podlaha, který o ní roku 1909 píše: „Jihovýchodně od Manětína při cestě do Lipí socha sv. Kryštofa; na podstavci dvojitý znak Lažanských a Černínský.“[231] V roce 1912 týž autor ještě dodává, že je zde „nápis zcela seškrábaný.“[232] Víme však, že již soupis z roku 1837 o žádném nápisu nic neví. Jindřich Nacházel v manětínské kronice z roku 1966 správně konstatoval, že „socha má dvojznak Lažansko-Černínský, to značí, že socha byla postavena Marií Gabrielou před tím, než se stala abatyší (r. 1738)“,[233] k čemuž o kus dále dodal neopodstatněný úsudek, že z přítomnosti černínského znaku vyplývá, „že socha byla postavena ještě před ovdověním Marie Gabriely r. 1715.“[234] Týž místní kronikář pak vyslovil i další mylný dohad, že socha byla ze svého původního stanoviště u Čoubova mlýna přestěhována na své nynější místo až „asi po velké vodě r. 1872, která tehdy nadělala spoustu škod.“[235] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 se o tehdejším stavu sochy, stojící „při cestě do Lipé asi 3 km od Manětína v lese na rozcestí“, jen stručně píše: „Ve velmi dobrém stavu, pouze prorostlé lišejníky.“[236] Roku 1983 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna, přičemž byly „některé větve mohutné borovice za sochou odstraněny.“ Městský kronikář k tomu dodal, že „ještě by bylo třeba větší průklest silné větve.“[237] Restaurátor také při té příležitosti zjistil, že „na kartuši, ani na bočních stěnách nikdy žádný nápis vytesán nebyl.“[238] Sám restaurátor svoji práci popsal v restaurátorské zprávě, kterou umělecká komise Českého fondu výtvarných umění přijala 18. října 1983 a ve které se uvádí:

[230] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 106.
[231] Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54.
[232] Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 133.
[233] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 189v.
[234] Tamtéž. fol. 194r.
[235] Tamtéž, fol. 189v.
[236] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.
[237] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1980-1985, s. 408 (původně 414).
[238] Tamtéž, s. 437 (původně 443).

	„Popis soch před restaurováním Sv. Kryštof – socha byla umístěna u »Čoubova mlýna«, kde trpěla při častých povodních. Proto byla r. 1911 přemístěna na nynější místo. Stojí na kraji lesa ve velmi čistém ovzduší, proto kámen mů původní světlou barvu a není vůbec pokryt nánosem černého depositu. Protože ale socha stojí pod starými borovicemi, byla silně porostlá houževnatým lišejníkem. Kámen byl místy zvětralý, vypadané křemeny, které tento pískovec obsahuje, nebo opět vypadané měkké jílovité pecky. Soše chyběl prst na ruce světce, nos Ježíška. Potlučená modelace soklu a vypadané spáry. Postup při restaurování Protože okolo sochy byly vzrostlé keře a stromky, bylo nutné celou okolní plochu vysekat a vyčistit. Po odkopání drnu byl objeven schod. Dále jsem nasucho oškrábal mechy, omyl je kysličníkem se čpavkem v poměru 3:2. Potom jsem sochu myl vodou, saponáty a opět vodou. Po dokonalém vyschnutí jsem sochu napustil roztokem Disapol – voda – líh. Domodeloval jsem chybějící části a vyspároval sokl. Po opracování tmelů jsem provedl jen malé lokální retuše. Nakonec jsem provedl nástřik zpevňovadlem s Lastanoxem bez jakýchkoli pigmentů, abych zachoval jedinečnost původní barvy kamene, která je v současné době případem zcela ojedinělým.“239 Lze ještě dodat, že ve zprávě o prohlídce restaurátorského díla z 11. října 1983 je navíc výslovně uvedeno, že „na soše sv. Kryštofa byly provedeny doplňky na pravé ruce.“ V téže zprávě o prohlídce restaurátorského díla, jež se týká jednak sochy sv. Kryštofa, jednak manětínských soch Panny Marie Immaculaty a sv. Václava na kašně, je také zaznamenáno: „Na plastikách nejsou osazeny nové atributy, neboť tyto jsou součástí jiné HS [tj. hospodářské smlouvy] a nebyly dosud pověřeným restaurátorem dodány.“240 Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Socha stojí vpravo od silnice do Lipí. Původně stávala u Kouklova mlýna na dolním konci Manětína pod zatáčkou silnice do Brda. Tam byla ničena ledy při jarních povodních, proto byla převezena. Sochu jsem restauroval v r. 1983. Měla krásný atribut – kmen stromu vytepaný z mědi a patinovaný od Lubomíra Čtveráka. Byl ukraden. Socha je v dobrém stavu, ale nad ní je na blízké borovici silná suchá větev. Nutno ji šetrně

[239] NA, ČFVU, kart. 804, fasc. 341, období 1983; Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 670.
[240] NA, ČFVU, kart. 804, fasc. 341, období 1983.

	uříznout z výsuvné plošiny. Nechat odstranit současnou skládku dřeva. Nedovolit, aby v blízkosti soch a dalších památek bylo skladováno cokoli, co by je mohlo poškodit.“241
obr.	

[241] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 53.

číslo ID	32
lokalita	Lipno u Hunčic
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Barbory
KP	36809/4-1362
poloha	známá
umístění	U domu čp. 38
datace	1781
autorství	Karel Legát
donátor	Andreas Teibel
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně zděného podstavce se nalézal dle starší fotodokumentace pískovcový reliéf představující Stětí sv. Barbory [?]. Na čelní stěně krycí desky podstavce se v minulosti nalézal nápis (ověřený dle starší fotodokumentace): „EX VOTO ANDREAS TEIBEL.“ Podle slibu Andreas Teibel.

	Na zadní stěně plintu sochy se nalézal letopočet: „1781“ Na zadní straně sochy v partii drapérie pláště se nalézala signatura autora Karla Legáta: „Carl Legat in Pilsen“ Carl Legat v Plzni.
opravy a rest. zásahy	2000 ak. soch. Michal Tomšej
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah, při kterém by mělo dojít k doplnění chybějících prvků podstavce s nápisy.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 158; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 265; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 85; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 112-113; Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 167.
text katalogu	Podle nápisu, jenž se nacházel na samotné památce, dal sochu postavit Andreas Teibel, zhotovil ji pak roku 1781 plzeňský Karel Legát. V soupisu soch líšťanské farnosti z roku 1836 je socha popsána takto: „Od předešlé [tj. od kaple sv. Floriána] v témže [tj. západním] směru [číslo vynecháno] kroků je socha sv. Barbory z pískovce, 1 sáh vysoká, meč a palma ze železa, fermeží natřena v živých barvách, na 5 stop vysokém zděném piedestalu, jehož krychle obsahuje v kameni vytesanou mučednickou smrt světice, zatémco 6 palců silný a 2 stopy 6 palců široký a dlouhý věnec na přední straně: EX VOTO ANDREAS TEIBEL; vzadu Carl Legat in Pilsen 1781; dobře zpracováno.“[242] Dne 17. října 1966 rada Místního národního výboru v Hunčicích

[242] SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder“ z 16. května 1836, č. XXVI. 4.

	psala Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni: „Ve Vašem přípisu ze dne 18. 1. 1964 je zmínka, že v Lipně uprostřed obce je socha sv. Barbory, socha stojí, ale potřebovala by obnovu. Před sochou byla zvonice, jak citujete, před čp. 4, ale tuto již před čtyřmi roky silný vítr porazil, dříví bylo setlelé a zvon jsme umístnili prozatímně na požární zbrojnici.“243 V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 se o tehdejším stavu sochy, stojící před čp. 38, píše: „Sokl vandalsky otlučen, značně zvětralý kámen“.244 V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 je socha popsána následovně: „Socha sv. Barbory v obci pod čp. 38. Vysoký hranolový sokl sochy býval zdoben reliefy. Nyní značně poškozen. Na soklu stojí socha světice s atributem. Datováno do r. 1791.“[245.] Roku 2000 sochu restauroval akademický sochař Michal Tomšej, který ve své restaurátorské zprávě z prosince 2000 popsal svůj zákrok takto: „Stav památky: Socha v havarijním stavu. Kámen sochy povrchově i hloubkově narušen. Vertikální praskliny (lasy) procházejí přes celou hlavu až do pasu. Pravá ruka světice s kalichem chybí. Sochařská modelace v partiích obličeje, vlasů, draperie se z velké části nedochovala. Železné kované atributy – korunka a palmeta – jsou silně zkorodované. Zděný sokl je nakloněn a staticky narušen. Velká část cihel zvětralá, uvolněné spárování. Omítka opadaná. Kruhový kamenný reliéf »Stětí sv. Barbory« silně zkorodován, spodní část chybí. Restaurování: Socha převezena do areálu zámku Manětín. Sejmutí atributů. Průzkum kamene. Polychromie nebyla zjištěna. Nápis na zadní straně nečitelný. Vyčištění povrchu kamene od nečistot. Hloubkové zpevnění silně narušeného kamene opakovaným napouštěním bez mezivyschnutí zpevňovačem kamene IFEST OH, biocidní ochrana kamene BIOSTAB 35 M1. Důkladná injektáž prasklin EPOXY. Odstranění dožilých a nevhodných vysprávek z

[243] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Lipno.
[244] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.
245 D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 158.

	předchozích oprav. Doplnění chybějící modelace v umělém kameni PETRA C, shodným strukturou s původním kamenem. Rekonstrukce pravé ruky držící kalich, draperie v pomocném materiálu – sochařská hlína, sádra. Zhotovení sádrové klínové formy. Faksimile ruky s kalichem a draperií v umělém kameni PETRA C. Osazení pomocí čepů z nerezavějícího kovu. Barevné sjednocení nových doplňků modelace s originálem kamene. Závěrečná hydrofobní ochrana kamene POROSIL VV. Atributy – korunka a palmeta – vyčištění, odrezení, konzervace, antikorozní nátěr, pozlacení plátkovým zlatem. Postavení nového soklu zajistil Obecní úřad Líšťany podle dodaného tech. výkresu. Původní cihlový sokl byl rozebrán. Na nový betonový základ postaven místní firmou nový zděný a omítnutý sokl. Transfer a osazení sochy. Připevnění pozlacených atributů. Fragment kamen. reliéfu »Stětí sv. Barbory« bude po dohodě s PÚ Plzeň osazen v jarních měsících.“[246] Soše světice se stručně věnovala ve své práci z roku 2014 Marie Válová, kde ji charakterizuje slovy: „velm kvalitně provedená socha sv. Barbory stojící na novodobém podstavci.“[247]

[246] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 1397.
[247] Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 167.

obr.	

číslo ID	33
lokalita	Lipno u Hunčic
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	V hasičské zbrojnici, původně uprostřed obce proti budově zámku
datace	1723 15. května
autorství	
donátor	Anna Alžběta Broumová z Miřetic, rozená Steinbachová z Kranichsteinu.
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně podstavce pod aliančním znakem Steinbachů z Kranigsteinu a Braumů z Miřetic nápis s chronogramem (1723): „o heIlIger // Patron Der BöhM // en Vor aLLen gefah // ren hILff Vnß be // Wahren“ Ó svatý patrone Čechů, chraň nás před vším nebezpečím. Na zadní stěně podstavce se nalézal nápis (do současnosti nedochován, přepis dle starší literatury):

	„Ich Anna Eli- // sabeth Bromin // gebohrne steinbach // in Von Kronichst- // ein habe zu Ehren // deß Heiligen Johan- // niß von Nepomuk // die Statue Machen // lasen den 15. Maij // Anno 1723“ Já Anna Alžběta Bromová, rozená Steinbachová z Kronichsteinu, jsem dala tuto sochu postavit ke cti svatého Jana z Nepomuku 15. května roku 1723.
opravy a rest. zásahy	2018 a dále restaurování podstavce ak. soch. Martina Niubó Klouzová
současný stav	Aktuálně probíhá restaurování podstavce, ak. soch. Martina Niubó Klouzová. V budoucnu má dojít k restituci sochy a jejímu osazení na nové místo v obci u rybníčku.
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 155; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 425; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 158; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 113-114.
text katalogu	Sochu dala podle nápisu, jenž se nacházel na samotné památce, postavit 15. května 1723 Anna Alžběta Broumová z Miřetic, rozená Steinbachová z Kranichsteinu. V soupisu soch líšťanské farnosti z r. 1836 je socha popsána následovně: „Socha sv. Jana Nepomuckého z pískovce, 1050 kroků od předešlé [tj. od kříže]: světec, 5 stop vysoký, v pozici modlícího se světce, skloněného k pravé straně před krucifixem, jejž drží anděl, u levé nohy biret, spočívá na piedestalu, sestávajícím ze 3 kusů, vysokém 5 stop 3 palce a širokém 8 palců, který je pokryt 2 stopy 6 palců širokým věncem, na kterém je umístěna plechová lucerna; na hlavní části je znak Steinbachů z Kranigsteinu a Braumů z Miřetic s korunou svobodných pánů; pod tím vytesaný nápis: o HeILIger / Patron Der BöhMen / Vor aLLen Gefahren / HILff Vns beWahren. Na zadní straně v německém tištěném písmu: Ich Anna Elisabeth Bromin gebohrne steinbachin Von Kronichstein habe zu Ehren deß Heiligen Johanniß von Nepomuck die Statue Machen lasen den 15. May Anno 1723. Celek je výrazný a krásný.“[248] Do literatury sochu uvedli Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří ji

[248] SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder“ z 16. května 1836, č. XXIV. 2.

	roku 1908 popsali takto: „Socha Jana Nepom. před zámkem, na vysokém ořímsovaném podstavci, s dvěma znaky v kartuších pod korunou a oválným štítkem s nápisem: o heILIger / Patron Der pöhM-/en Vor aLLen gefah-/ren hiLff Vnß be-/Wahren. Na zadní straně: Ich Anna Eli-/sabeth Bromin / gebohrne steinbach / in Von Kronichst-/ein habe zu Ehren / deß Heiligen Johan-/niß von Nepomuk / die Statue Machen / lasen den 15. Maij / Anno 1723. Vedle Jana Nepom. anděl s křížem v ruce.“[249] Sochu zmiňují Umělecké památky Čech z roku 1957.[250] Dne 17. října 1966 rada Místního národního výboru v Hunčicích psala Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni o stavu sochy: „Socha sv. Jana Nepomuckého je již také zbořena, a to již v roce 1959, byla poražena závozcem zeleniny ČSAD Stříbro. Tato závada byla ihned hlášena na odbor školství a kultury ve Stříbře. Přijel s[oudruh] ze stříbrského muzea a požádal nás, aby jsme menší zlomky ze sochy uschovali a že v brzké době vše odvezou, do dnešního dne se však o celou sochu nikdo nepřihlásil. Přijel také s[oudruh] z památkového úřadu v Praze, obešel všechny památky v Lipně a tím to také končilo a podstavec s nápisy bude k nepoznání.“ Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni na tento přípis odpovědělo až 7. března 1967, a to těmito slovy: „K Vašemu dopisu uvědomujeme správce muzea ve Stříbře s. Jana Wágnera, s nímž si smluvíme společný zájezd k Vám, abychom smluvili příp. opravu památek v Lipně. Datum návštěvy Vám sdělí s. Wágner telefonicky.“ V interním přípisku bylo ještě 10. března poznamenáno: „O možnosti společné návštěvy se poradíme, jak bude mít Středisko k disposici opět svoje auto, dnes se nalézající v opravě.“251 O tom, měla-li tato korespondence nějaké další následky, již nejsme informováni. V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 se sice o soše, stojící „uprostřed obce proti býv. zámku“, píše: „Hranolový podstavec se dvěma znaky v kartuších. Socha světce v životní velikosti. Andílek mu podává kříž. Pískovec“, avšak na připojených dvou fotografiích už vidíme pouze dva na zemi položené sokly.[252]Pasportisace okresů Západočeského kraje z roku 1977 již o

[249] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 155.
[250] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 425.
[251] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Lipno.
[252] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

	soše, kterou lokalizuje „na návsi“, uvádí: „Ze sochy zachován jen sokl.“[253] Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2011 rovněž uvádějí, že dochovány jsou pouze dva sokly, uložené v místní hasičské zbrojnici.[254]
obr.	

[253] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 158.
[254] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 114.

číslo ID	34
lokalita	Lipno u Hunčic
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Anny Samotřetí
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	V obci při komuniakci u hasičské zbrojnice
datace	1781
autorství	Karel Legát
donátor	manželé z rodů rytířů Stampachů a Kölschů z Kölschheimu
materiál	Pískovec střednězrnný (socha), umělý kámen (římsa podstavce), zdivo cihelné omítané (podstavec)
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně nedochovanégo podstavce se nalézaly dva znaky rodů rytířů Stampachů a Kölschů z Kölschheimu v kartuších a nápis: „DEM . 5 . OCTOBER . 1781.“ 5. října 1781. pod tím se nalézal nápis: „ERICHTET V. F. u. B. HEIFIS.“

	Postavili V. F. a B. Heifisovi. Na zadní straně sochy v partii drapérie pláště signatura autora Karla Legáta: „C. L. // P.“ Na čelní stěně novodobého podstavce tabulka s textem: „SVATÁ ANNA SAMOTŘETÍ Socha sv. Anny Samotřetí nepatří mezi sochařskými památkami v regionu k těm častým. Je ztvárněná jako matka Panny Marie a babička Ježíšova. Torzo sochy bylo nalezeno v roce 2011 v žalostném stavu s mnoha mechanickými poškozeními včetně odlomení všech tří hlav, které nebyly dohledány. Kamenný materiál byl biologicky napaden řasami, lišejníky a plísněmi. V rámci restaurování byla realizována tvarová rekonstrukce poškozených částí, socha byla barevně retušována a celkově sjednocena v ateliéru pana Jaroslava Šindeláře v Plzni. Socha jejímž autorem je plzeňský sochař Carl Legát byla slavnostně odhalena 28. 10. 2016 u příležitosti výročí 700 let obce Lipno.“

opravy a rest. zásahy	1781 manželé V. F. a B. Heifisovi, ak. mal. Jaroslav Šindelář
současný stav	Výhledově by byl potřeba revizní restaurátorský zásah spojený s provedením vhodné lazurní retuše některých doplněných míst. Současně by bylo vhodné doplnit chybějící kovové atributy.
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 155; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 425; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 158; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 113.
text katalogu	Ze znaků na podstavci se dovídáme, že sochu dali postavit manželé z rodů rytířů Stampachů a Kölschů z Kölschheimu, z nápisu, jenž se také nacházel na památce, pak zjišťujeme, že ji 5. října 1781 dali opravit V. F. a B. Heifisovi. V soupisu soch líšťanské farnosti z roku 1836 je socha popsána následovně: „Od sochy sv. Jana Nepomuckého 175 kroků jižně je socha sv. Anny z obyčejného pískovce, 1 sáh vysoká, na 1 sáh vysokém, 3 stopy 4 palce ve čtverci silném, z cihel vyzděném postamentu, jehož hlavní část má v kameni vytesaný, 2 stopy vysoký a 1 stopu 6 palců široký znak rytířů Stampachů a Kölschů z Kölschheimu, přední strana však má: den 5. October 1781. Je dobře zpracovaná, obehnaná dřevěným ochranným zábradlím.“[255] Do literatury památku uvedli Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří ji roku 1908 popsali takto: „Socha sv. Anny samé třetí na dvojdílném podstavci. Na něm dva znaky v kartuších a nápis: DEM . S . OCTOBER . 1781., pod tím pozdější: ERICHTET V. F. u. B. HEIFIS.“[256] Sochu zmiňují Umělecké památky Čech z roku 1957.[257] Pasportisace okresů Západočeského kraje z roku 1977 o soše uvádí: „Poražena a skryta v kopřivách na okraji obce směrem k Písku.“[258] Irena Bukačová a Jiří Fák o ní roku 2011 píší: „Lokalizace podle dobové fotografie je velmi obtížná, protože dům, před nímž socha stála, je již zbořen, jde ale pravděpodobně o rozcestí na jižním okraji vsi

[255] SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder“ z 16. května 1836, s. XXVII. 5.
[256] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 155.
[257] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 425.
[258] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 158.

	směrem na Písek a Těchoděly. […] Podle Pasportizace památek byla skryta v kopřivách a poražena, dnes je umístěna v místní hasičské zbrojnici.“
obr.	

číslo ID	35
lokalita	Líšťany
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	32288/4-1369
poloha	známá
umístění	Na prostranství pod kostelem
datace	1728
autorství	
donátor	Purkrabí, resp. obroční Antonín Kunz
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce v kartuši nápis (místy špatně zvýrazněný): „EX // VOTO POSVIt // DOMInVS // ANTONIVS // KVNZ // 1728“ Podle slibu postavil pan Antonín Kunz 1728. Na základě pramenů se na podstavci nalézal údajně i nápis:

	„Sct. Joann von Nepomuk.“ Sv. Jan z Nepomuku.
opravy a rest. zásahy	1850, 2000 ak. soch. Michal Tomšej
současný stav	Havarijní stav. V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 160; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 269; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 87; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 117-118; Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 121.
text katalogu	Podle nápisu na památce dal sochu roku 1728 postavit Antonín Kunz. V soupisu soch líšťanské farnosti z roku 1836 je socha popsána následovně: „Socha sv. Jana Nepomuckého, od předešlého [tj. od dřevěného kříže, zvaného Pfarrgartenkreuz, nacházejícího se 17 sáhů od kostela, a to „na rohu vně horní farní zahrady u pěšiny“] vzdálená 12 sáhů, z hrubozrnného pískovce, postament vysoký 1 sáh, socha 5 stop, v levé ruce biret a pravicí se dotýká krucifixu, jejž drží anděl. Hlavní část piedestalu má nápis: EX VOTO posuit Dominus Antonius Kunz 1728; věnec: Sct. Joann von Nepomuk.“ Socha je v soupisu lokalizována „před horní farní zahradou na vrchnostenském pozemku, obklopena 4 štíhlými kaštany.“ Jako donátor sochy je tu uveden „p. Anton Kunz, zdejší purkrabí, zesnulý 22. března 1726, viz matrika zemřelých, strana 71.“[259] Tento poslední údaj je však nutno opravit, neboť na zmíněném místě v matrice je Anton Kunz zapsán jako obroční, který však uvedeného dne nezemřel; ve skutečnosti tehdy zemřel jeho třítýdenní stejnojmenný syn.[260]

[259] SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder“ z 16. května 1836, č. XI. 11.
[260] SOA Plzeň, Matriky, sign. Líšťany 1, zemřelí s. 71.

	Z poznámky připojené později k soupisu soch se ještě dovídáme, že socha „byla v r. 1850 zásluhou místního truhláře Johanna Klementa opravena a vůbec krásně obnovena.“[261] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 jsou zaznamenány „na soše lokálně zbytky polychromie“, o stavu památky se však jen stručně píše: „Značně narušený kámen.“.262 V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 je socha popsána takto: „Socha sv. Jana Nep. v parčíku před kostelem, bez hlavy. Barokní plastika, datována do r. 1728.“[263] Roku 2000 sochu restauroval akademický sochař Michal Tomšej. Před samotným restaurováním byla 9. března 1999 sepsána žádost o restaurování, v níž byl současný stav památky popsán takto: „Socha i se soklem vykazuje vážné poškození povrchu kamene. Povrch kamene je silně narušen nátěrem na bázi cementu, který způsobil neprodyšnost povrchové vrstvy kamene a jeho následné uvolnění; je pokryt vrstvami mechů a lišejníků, neboť socha je umístěna pod vzrostlými stromy. Nejvíce je čitelnost originální sochařské modelace ohrožena v partii zad, nohou a roucha, kde jsou již místy kusy kamene opadané. Sochařská modelace je na častých místech doplňována, přičemž tyto doplňky pocházející z předchozích neodborných oprav sochy jsou barevně i strukturálně odlišné, uvolňují se od podkladu a opadávají. Obdobně přemodelován je obličej putti tak, že modelace neodpovídá sochařskému ztvárnění díla. Poškozen je spodní sokl i horní soklík, jejich profilace je na častých místech poškozena.“ Obdobně je stav sochy popsán v dopise Památkového ústavu v Plzni referátu kultury Okresního úřadu Plzeň-sever z téhož dne, kde je navíc mezi neodbornými opravami minulosti výslovně uvedeno „znovuosazení uražené hlavy.“[264] Akademický sochař Michal Tomšej pak ve své restaurátorské zprávě z prosince 2000 popsal svůj zákrok takto: „Stav památky: Kámen sochy i soklu silně narušen, v některých místech i do hloubky. Neprodyšné cementové nátěry zčásti již opadané i s vrstvičkou kamene. Původní sochařská modelace je nejvíce poškozena a ohrožena v partiích zad, nohou a obličejových částí –

[261] SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder“ z 16. května 1836, č. XI. 11.

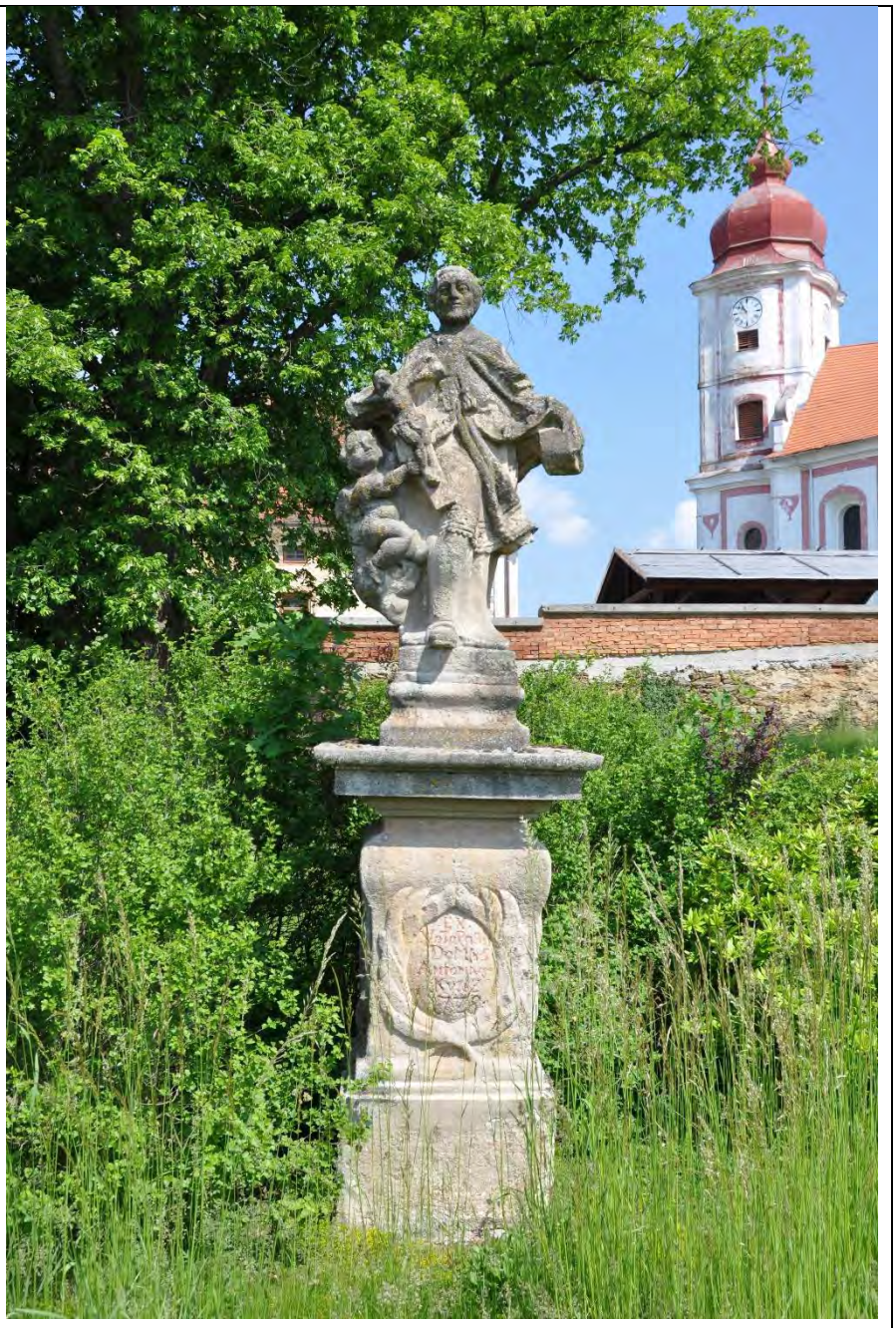
[262] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

263 D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 160.

[264] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Líšťany.

	světec, Kristus, putti. V dolní části sochy jsou horizontální praskliny – některé zaplněné cementem. Je ohrožena statika. Na pískovcovém soklu na mnoha místech profilace zcela chybí. Restaurování: Průzkum kamene. Polychromie – nátěr přírodní červenou hlinkou není původní, překrývá pozdější vysprávky. Při patě soklu se nenašly žádné kamenné prvky. Sejmutí prasklé a uvolněné hlavy světce. Odstranění železného zkorodovaného čepu a cementových nánosů. Očištění, zpevnění kamene a slepení. Očištění kamene sochy i soklu. Hloubkové zpevnění kamene (opakované napouštění bez mezivyschnutí IFEST OH). Opatrné a postupné snímání cementových nátěrů detergenty – AKEMI, BELLINZONI. Očištění kamene od nepůvodní červené hlinky. Odstranění dožilých a nevhodných vysprávek. Lokální zpevnění kamene. Přilepení ošetřené hlavy s použitím čepu z nerezavějícího kovu. Injektáž prasklin (EPOXY) hlavně v dolních partiích sochy. Doplnění chybějící modelace sochy a profilací architektonických prvků soklu. Rekonstrukce obličejových partií a draperie (PETRA C). Barevné sjednocení kamene, zvýraznění nápisu v kartuši soklu. Závšrečná hydrofobní ochrana kamene (POROSIL VV).“[265] Soše světce se krátce ve své práci z roku 2014 věnovala Marie Válová.[266]

[265] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 1394.
[266] Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 121.

obr.	

číslo ID	36
lokalita	Luhov
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Anny Samotřetí
KP	25936/4-1384
poloha	známá
umístění	v areálu zámku
datace	1760
autorství	Karel Legát
donátor	Jan Václav Steinbach z Kranichštejna
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	V kartuši v horní části podstavce se nalézá znak svobodného pána Jana Václava Steinbacha z Kranigsteinu. Na střední části čelní stěny podstavce v dolní partii letopočet: „1760“
opravy a rest. zásahy	

současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah spojený s novým umístěním sochy blížícím se původnímu místu. Lze využít zkušeností získaných při obnově velmi blízké sochy sv. Anny z obce Lipno u Hunčic, viz výše.
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 156; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 451; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 169; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 327; Tomáš KAREL– Petr ROŽMBERSKÝ, Zámek a tvrz v Luhově, Plzeň 2006, s. 11-12, 28, 32; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 122; Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 63.
text katalogu	Z letopočtu na samotné památce se dovídáme, že byla postavena roku 1760, a to – jak vyplývá ze znaku na podstavci – Janem Václavem Steinbachem z Kranichštejna. V soupisu soch líšťanské farnosti z roku 1836 je socha popsána následovně: „sv. Anna s Ježíškem na levé a s Marií na pravé ruce, z jednoho pískovcového kusu, 5 stop 6 palců vysoká, n stejném, 4 stopy 6 palců vysokém postamentu, jehož 1 stopu 5 palců vysoká římsa, ozdobená vybíhajícím znakem, a 3 stopy 1 palec vysoká, se dvěma šneky 4 stopy 2 palce široká hlavní část, jež má dole letopočet 1760, spočívají na 6 palců silném stupni. Všechny sochy od položky 5 k položce 11 jsou dobře zpracovány týmž dlátem a jsou zřízeny k povznášející okrase obou zdí; také sv. Anna není nezdařená.“ Socha je lokalizována „na rohu lipenského a dolanského rozcestí, na vrchnostenském pozemku.“[267] Do literatury památku uvedli Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří o ní roku 1908 napsali: „Nedaleko v záhybu cesty do Lipna socha sv. Anny na hranolovém podstavci s volutami po stranách, letopočtem 1760 a znaky sv. pána Steinbacha z Kranigsteinu pod korunou na soklu.“[268]

[267] SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder“ z 16. května 1836, č. XLII. 12.
[268] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 156.

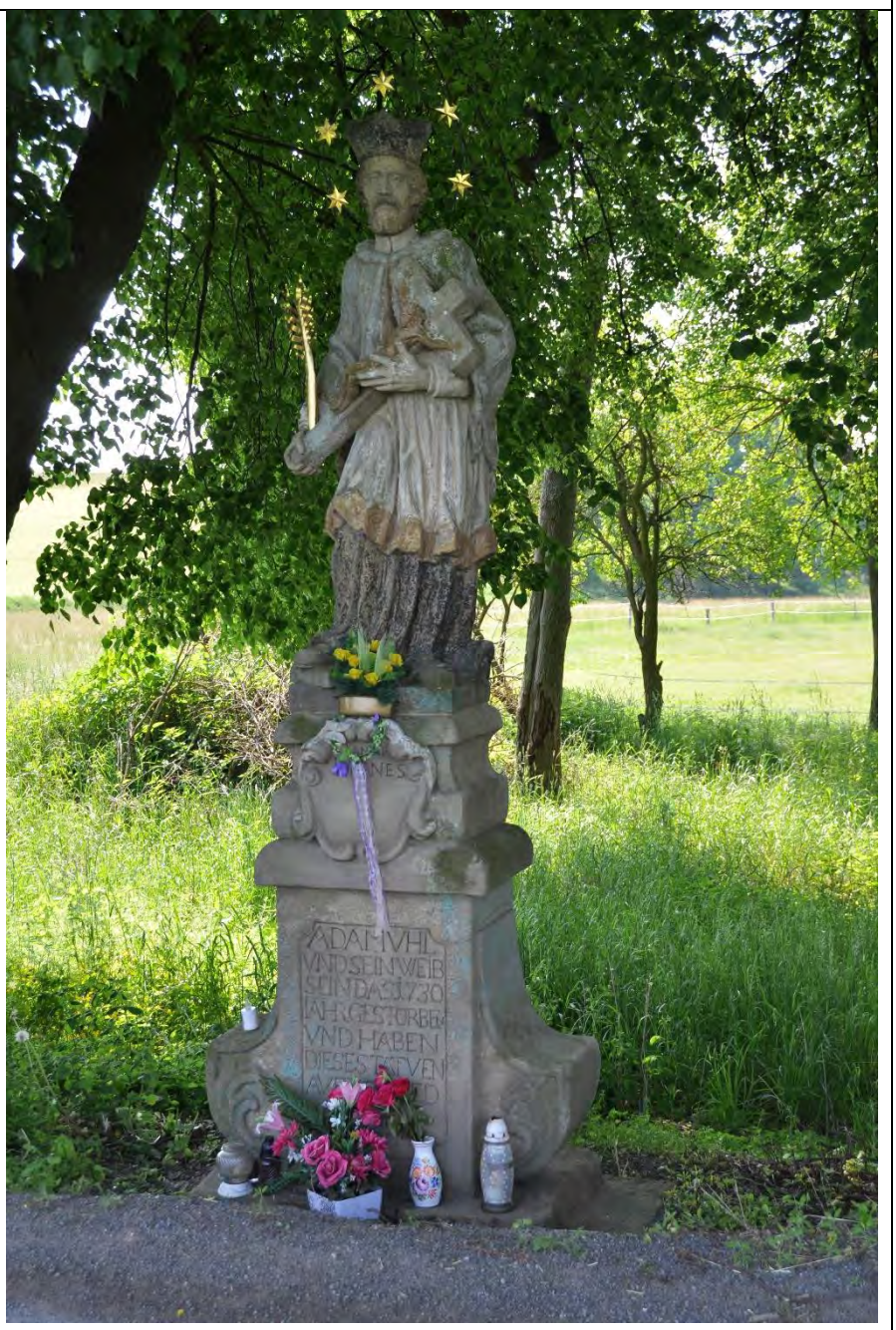
	Sochu zmiňují Umělecké památky Čech z roku 1957.[269] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1968 je socha lokalizována „na konci aleje, na rozcestí Lipno-Písek." O jejím stavu se tu jen stručně uvádí: „V relativně uspokojivém stavu."[270] V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 je socha popsána takto: „Na zdobném soklu opřeném volutovými křídly stojí sv. Anna a drží v náručí P. Marii a Ježíška."[271] V roce 1990 již chyběla hlavička pohledově pravému dítěti[272] a roku 2006 Tomáš Karel a Petr Rožmberský zaznamenali, že „i tuto poškozenou sochu uschoval majitel zámku."[273] Také v roce 2011 byla socha i s podstavcem nadále deponována v luhovském zámku.[274]

[269] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 451.
[270] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1968.
[271] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 169.
[272] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 122.
[273] Tomáš KAREL– Petr ROŽMBERSKÝ, Zámek a tvrz v Luhově, Plzeň 2006, s. 12.
[274] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 122.

obr.	

číslo ID	37
lokalita	Luhov
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	Při komunikaci z Luhova do Líšťan
datace	1730
autorství	
donátor	Adam Uhl s manželkou
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	V kartuši v horní části podstavce do současnosti jen torzálně dochovaný (resp. při posledním restaurátorském zásahu nedoplněný) nápis: „SANCTI // IOHANES [// ORA // PRO // NOBIS]“ Svatý Jene, oroduj za nás.

	Na střední části čelní stěny podstavce nápis: „ADAM VHL // VND SEIN WEIB // SEIN DAS 1730 // IAHR GESTORBEN // VND HABEN // DIESE STATVEN // AVFRICHTED [recte N] // LASSEN / A^{O} 1730 DEM [recte N 9. SEPT.]“ Adam Uhl a jeho žena zemřeli roku 1730 a dali tuto sochu postavit r. 1730 [9. září].
opravy a rest. zásahy	2000 ak. soch. Michal Tomšej, 2017 ak. soch. Martina Niubó Klouzová
současný stav	V brzké době by byl potřeba revizní restaurátorský zásah spojený s doplněním a opravou textu nápisu podstavce.
literatura	Tomáš KAREL– Petr ROŽMBERSKÝ, Zámek a tvrz v Luhově, Plzeň 2006, s. 28; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 91; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 126; Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 123.
text katalogu	Z nápisu na samotné památce se dovídáme, že ji dali 9. září 1730 postavit jinak neznámí Adam Uhl s manželkou, kteří téhož roku zemřeli. V soupisu soch líšťanské farnosti z roku 1836 je socha popsána následovně: „Od farního kostela 3915 kroků jihozápadně vlevo u kostelní a vozové cesty socha sv. Jana Nepomuckého z obyčejného pískovce, 2 sáhy 6 palců vysoká, a to samotná socha v jednom kuse 5 stop 4 palce ve vzpřímeném postavení v komži s krucifixem v levé ruce a s kvadrátkem na hlavě; postament 1 sáh 1 stopu 2 palce vysoký, a to věncový nástavec 1 stopu 6 palců s pětiřádkovým nápisem Sant Joannes Ora Pro Nobis, nacházejícím se na mušlovitém výběžku, hlavní část 2 stopy 8 palců s 3 stopy 8 palců širokým točitým závitem, který má latinskými písmeny nápis: Adam Uhl / und sein Weib / sind das 1730 / Jahr gestorben / und haben / diese Statuen / aufrichten lassen / A^{o} 1730 den 9. Sept. Celek je dobře zpracovaný a spočívá na dvou pískovcových stupních.“ Socha je lokalizována „na rohu louky, patřící dvoru čp. [číslo vynecháno] a od vrchnostenského pole č. 5884 na XVI. nivě oddělené polní

	cestou, na neužívaném vrchnostenském pozemku u vozové a kostelní cesty mezi dvěma asi pětatřicetiletými lipami.“[275] Roku 2000 sochu restauroval akademický sochař Michal Tomšej.[276] Soše světce se krátce ve své práci z roku 2014 věnovala Marie Válová.[277]
obr.	

[275] SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder“ z 16. května 1836, s. XXXI. 1.
[276] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 126.
[277] Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 123.

číslo ID	38
lokalita	Luhov
okres	Plzeň-sever
název	Sousoší sv. Jana a Pavla
KP	25936/4-1384
poloha	známá
umístění	Při komunikaci podél zámeckého parku
datace	1779
autorství	
donátor	donátor z rodu Steinbachů z Kranichštejna, kterým Luhov patřil do roku 1779, s manželkou z rodu Rašínů z Rýzmburka
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části podstavce se nalézal alianční znak svobodných pánů Steinbachů z Kranichštejna a Rašínů z Rýzmburka.
opravy a rest. zásahy	
současný stav	Podstavec sousoší byl v nedávné době opraven. Jedna ze soch je dochována v areálu zámku, druhá je bohužel ztracena. Majitelé zámku plánují obnovu.

literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 156; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 169; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 327; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 90; Tomáš KAREL– Petr ROŽMBERSKÝ, Zámek a tvrz v Luhově, Plzeň 2006, s. 11, 32; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 122-125.
text katalogu	Obě sochy patří do větší skupiny soch, které máme popsány v soupisu soch líšťanské farnosti z roku 1836, a to takto: 5.-6.. „Odtud [tj. od kříže „vlevo poblíž úředního domu a naproti panskému zámku“] 70 kroků dolů sv. Jan a Pavel, mučedníci, každá socha z jednoho kusu pískovce, 4 stopy 11 palců vysoká na 7 palců silných kamenných deskách na dvou 1 sáh 4 palce vysokých, 1 sáh 2 stopy od sebe vzdálených zděných pilířích se znakem svobodných pánů Steinbachů z Kranichštejna a Rašínů z Rýzmburka.“ Stanoviště těchto soch je popsáno takto: „Na zdi táhnoucí se podél vrchnostenského pole […] v jižním směru.“ 7.-8. „Naproti ve stejné výši z téhož materiálu sv. Antonín Paduánský a sv. František Paulánský.“ Stanoviště je nyní popsáno následovně: „Na vrchnostenské zahradní zdi, která je od předešlé oddělena vozovou cestou.“ 9. „93 kroků dolů sv. Florián, 5 stop 3 palce vysoký na 3 palce silné kamenné desce, s 1 ½ stopy vysokým a širokým připevněným znakem Steinbachů z Kranichštejna a Rašínů z Rýzmburka. Zadní strana sochy má ve 3 řádcích písmena: I. H. P. V. W. A. 1779, která odkazují na kameníka.“ Stanoviště je uvedeno stručně: „Na výše uvedené polní zdi.“ 10. „Naproti sv. Václav s předešlou sochou ve stejné výši a stejnou prací.“ Stanoviště je uvedeno také stručně: „Na uvedené zahradní zdi.“ 11. „50 kroků dolů sv. Alžběta s železnou abatyšskou berlou, 5 stop 6 palců vysoká na 7 palců silné desce na 1 sáh 1 stopu 3 palce vysokém zděném pilíři. Pod deskou jsou výše uvedené znaky.“ Stanoviště je nyní uvedeno: „Na polní zdi.“[278]

[278] SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder“ z 16. května 1836, č. XXXV.-XLI. 5-11.

	Po těchto sedmi sochách ještě v soupisu následuje výše uvedená socha sv. Anny Samétřetí a až u ní je napsáno toto souhrnné hodnocení: „Všechny sochy od položky 5 k položce 11 jsou dobře zpracovány týmž dlátem a jsou zřízeny k povznášející okrase obou zdí; také sv. Anna není nezdařená.“[279] Z uvedených znaků je zjevné, že sochy takto označené dal postavit donátor z rodu Steinbachů z Kranichštejna, kterým Luhov patřil do roku 1779, s manželkou z rodu Rašínů z Rýzmburka. Do literatury dochované sochy uvedli Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří o nich roku 1908 stručně napsali: „Proti zámku na pilířích plotu zahradního stojí sochy sv. Floriána a Václava, barokní, z pískovce tesané.“[280] Další popis soch, již značně poškozených, nám podává až doplňkový list nemovité kulturní památky z roku 1970, ve kterém čteme: „Plastiky v zámeckém parku. Od zámku po obou stranách silnice lipovou alejí stojí na hranolových podstavcích; první vpravo socha sv. Antonína Paduánského, poražena, dále Antonína poustevníka a dále sv. Václava. Po levé straně nejprve krucifix. Naproti bráně se sv. Ant. Paduánským a Ant. poustevníkem sochy římských vojínů (Jana a …). Na konci aleje socha sv. Anny. V příkopu po levé straně údajně další plastika světce, dnes zarostlá. Pískovcové sochy v životní velikosti. 1) sv. Ant. Paduánský, socha poražena, bez hlavy. Drží dítě Ježíška po levé straně, oděn ve splývavé řeholní roucho. Frontálně pojatá plastika. 2) sv. Antonín poustevník oděn ve splývavém rouchu s jazykovitě vykrojeným pláštěm na pektorální straně, ruce přeloženy přes sebe na prsou, hlava zvrácena, hledí vpravo vzhůru. 3) sv. Václav v běžném ikonografickém pojetí, přidržuje v pravé ruce prapor, levou se opírá o volutovitě zavíjený štít. Hlava natočena doprava, vzhůru k nebi. 4) Krucifix na jednoduchém hranolovém soklu, tvoří silná ramena s vysokým reliefem Ukřižovaného, v silně zlidovělém pojetí, ruce rovně rozpaženy, velká hlava, plastická rouška, zhrublý sochařský rukopis.

[279] SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder“ z 16. května 1836, č. XLII. 12.

[280] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 156.

	5) římský vojín, v dlouhém plášti s opeřenou helmou, ruce sepjaty na prsou, hledí lehce vpravo vzhůru. 6) římský vojín, v plášti k nohám, levá ruka položena na prsou, pravá se opírá o meč, hlava uražena. Sokly obou soch mají volutová křídla, na vlnovité zídce mezi nimi spočívá štít s aliančním znakem. 7) sv. Anna samotřetí, s malou Marií na pravé ruce, Ježíškem na levé, všichni s korunami na hlavách, Anna v bohatě zřaseném plášti, pod Ježíškem mísovitě prohnutým. Sokl s volutovými křídly a s aliančním znakem nese dole datum 1760." Stav uvedených soch se tu stručně shrnuje takto: „V ubohém stavu, socha světice již řadu let poražena, všechny sochy vandalsky poškozeny; nutná restituce spolu s obnovením ohradní zdi, úpravou aleje a zámeckého parku s původní kompoziční osnovou."[281] V Pasportisaci okresů Západočeského kraje, pocházející z roku 1977, tedy o sedm let mladší, jsou tehdy dochované sochy popsány takto: „Od zámku vede silnice doprovázená alejí lip. Na ohradní zdi parku i na protější straně umístěna řada plastik. Na pilířích po stranách cesty parku stojí plastika sv. Antonína Poustevníka v podživotní velikosti. Plastika sv. Antonína Paduánského z protějšího pilíře je proražena a má uraženou hlavu. Na protější straně silnice u naznačené brány stojí značně poškozené plastiky dvou římských vojáků. Dále na pilíři v ohradní zdi socha sv. Václava."[282] V Uměleckých památkách Čech z téhož roku 1977 je jen stručně zapsáno: „V aleji sochy: sv. Václav a Florián – klasicist. sousoší kol r. 1800; […] sv. František z Pauly a Antonín – z konce 18. stol."[283] Tomáš Karel a Petr Rožmberský ve své knize z roku 2006 správně rozpoznali, že sochy se steinbachovským znakem nevznikly za Bořků Dohalských z Dohalic, kterým Luhov patřil od roku 1779, ale jelikož jim nebyl ještě znám soupis soch z roku 1836, neidentifikovali vždy správně sochy, o kterých psali, a nemohli ani rozpoznat, že jimi zmiňovaný znak se znamením třmene je znakem Rašínů z Rýzmburka. V jejich knize čteme: „Do závěru 18. století jsou datována i sochařská díla, jimiž měli manželé Dohalští nechat vyzdobit okolí zámku. Šlo o pískovcové sochy v životní velikosti umístěné v lipové aleji při silnici do Lipna. Boční vstup do zámecké zahrady býval zvýrazněn sochami sv. Antonína Paduánského a

[281] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, doplňkový list nemovité kulturní památky z r. 1970.
[282] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 169.
[283] Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 327.

	Antonína Poustevníka umístěnými na pilířích branky. Na zdi stávaly ještě sochy českých patronů – sv. Václava a snad sv. Ludmily, ze kterých se dochovalo jen torzo prvního světce. Naproti zahradní brance, po levé straně silnice do Lipna, byly vyzdviženy na vysokých podstavcích sochy dvou římských vojínů (někdy vydávané zřejmě nesprávně za sochy sv. Václava a sv. Floriána). Podstavce jsou spojeny tvarovanou zídkou, na jejímž vrcholu byl osazen kamenný alianční erb. A právě ten dokládá, že se historici umění mýlili a že sousoší nenechali postavit na konci 18. století Marie Anna a Maria Václav Bořek Dohalští. Aliance totiž ukazuje, že šlo ještě o některého Steinbacha z Kranichštejna a jeho manželku, pocházející z rodu znamení třmene (toto znamení užívalo v Čechách devět rodů). Tutéž alianci spatřujeme i na soše sv. Anny Samotřetí na konci aleje i s letopočtem 1760. Sochařskou výzdobu mají tedy alespoň z určité části »na svědomí« ještě Steinbachové.“[284] Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2011 z výše uvedených soch uvádějí sochu sv. Antonína Paduánského, sochu sv. Antonína Poustevníka, dále dvě „sochy římských vojáků“ a sochu sv. Václava, k nimž připojují ještě sochu ctihodné Vojslavy. O soše sv. Antonína Paduánského píší: „Stála na pilíři vstupní branky do zámeckého areálu, dnes je deponována v zámku. […] Socha sv. Antonína Paduánského stála na pilíři branky do zámecké zahrady spolu se sochou sv. Antonína poustevníka. […] Dnes je dochováno torzo sochy o výšce 170 cm znázorňující stojícího světce bez hlavy v dlouhém šatě s mírně nakročenou pravou bosou nohou. V náručí, na pravé ruce, drží dítě, které má rovněž uraženou hlavu.“[285] Dále autoři uvádějí sochu sv. Antonína Poustevníka, o které čteme: „Stála na pilíři vstupní branky do zámeckého areálu, dnes je deponována v zámku. […] Socha sv. Antonína poustevníka stála na pilíři branky do zámecké zahrady spolu se sochou sv. Antonína Paduánského. […] Dnes je dochováno torzo spodní části sochy.“[286] Poté následují „sochy římských vojáků, o kterých autoři píší: „Původně stály u silnice do Lipna naproti zámeckému parku, kde je dnes dochován pouze podstavec a jedna socha je umístěna u vstupu do zámku. […] Původně se jednalo o dvě sochy stojící na cihlových odstupňovaných soklech, mezi nimiž je obloukově ukončená zídka, na níž se nacházel zmiňovaný alianční erb. […] Na pohledově levém soklu stála socha stojícího muže o výšce 165 cm s nakročenou levou

[284] Tomáš KAREL– Petr ROŽMBERSKÝ, Zámek a tvrz v Luhově, Plzeň 2006, s. 32.
[285] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 122-123.
[286] Tamtéž, s. 123.

	nohou, oděného v suknici a plášti, s přílbou s chocholem na hlavě a rukama sepjatýma před tělem. Dnes je opravená a stojí v interieru u hlavního vchodu do zámku. Druhá socha představovala stojícího muže oděného v suknici s pláštěm, s přílbou na hlavě, s levou rukou položenou na hrudi a pravou se opírajícího o šavli. V roce 1971 již měla uraženou hlavu a v roce 1990 byla z podstavce svalena do trávy. Dnes je nezvěstná.“[287] O soše sv. Václava oba autoři uvádějí: „Stála na ohradní zdi parku zámeckého areálu, dnes je deponována v luhovském zámku.“ Posléze o soše ctihodné Vojslavy tu čteme: „Socha původně stála na ohradní zdi zámeckého parku, snad jako protějšek sv. Václava, dnes je umístěná v zahradě rekreační usedlosti v Chrástově. […] Socha je uváděna jako sv. Ludmila, která stávala na ohradní zídce zámeckého parku zřejmě jako protějšek sv. Václava a zmiňují ji Tomáš Karel a Petr Rožmberský v monografii o luhovském zámku s poznámkou, že se nedochovala. Pravděpodobně jde o sochu dnes umístěnou v zahradě rekreačního domu v Chrástově. Podle našeho názoru jde o ctihodnou Vojslavu, sestru bl. Hroznaty, zakladatele tepelského kláštera, jehož statky sahaly až k luhovskému panství.“[288] Roku 2012 akademický sochař Jan Korecký zpracoval restaurátorský záměr na „restaurování kamenné sochy římského vojáka I.“ O současném stavu sochy, deponované v zámku Luhov, v tomto záměru uváděl: „K datu 30. 30. 2012 lze stav sochy Římského vojáka I. klasifikovat jako špatný. Socha při předběžném průzkumu nevykazuje žádné závažné statické poruchy. Vizuální průzkum potvrdil špatný stav sochy. Dílo vykazuje mnohá poškození degradace kamene vyplývající hlavně z původní exteriérové adjustace památky – pod vzrostlými stromy, tedy z působení povětrnostních podmínek v průběhu její existence, kdy stékající srážková voda, povrchové nečistoty, pyl a jiné organické produkty např. ze stromů vytvořily vlhkostní mikroklima a následné podmínky pro biologická napadení mechy a lišejníky a následnou chemickou degradaci povrchu kamenného materiálu. Povrch celé památky vykazuje známky degradace kamenného materiálu různého stupně a intenzity, projevující se úbytkem originální modelace povrchového reliéfu. Kamenná hmota je lokálně degradována nejen na povrchu, ale zasahuje i do hloubky hmoty. Za nejvážnější tektonické poškození lze považovat poškození

[287] Tamtéž, s. 123-124.
[288] Tamtéž, s. 125.

	mechanická, a to v důsledku vandalských zásahů, jako uražené obličejové části, části vlasů a přilbice. Tyto části však již byly v minulosti plasticky doplněny, ale tyto doplňky lze klasifikovat jako nevhodné, a to jak svým tvaroslovím, tak svým složením. Zřejmá jsou drobná mechanická poškození jako uražené části drapérie apod. Celkové silné znečištění památky pochází z působení mnoha negativních faktorů. Zásadní problémy vyplývají z působení srážkové vody a sněhu, korozivních účinků náletové biomasy a chemického působení různých živočišných látek. Socha je k datu průzkumu očištěna. V podhledových partiích dešťových stínů jsou patrná místa zasažená tmavými krustami o různé mocnosti, zapříčiňující korozní proces kamenného materiálu. Vizuální průzkum potvrdil přítomnost fragmentů historických barevných povrchových úprav – polychromií. Větší část barevných úprav byla s největší pravděpodobností z povrchu sochy sejmuta v některém z pozdějších puristických období. K definitivnímu určení přítomnosti historických povrchových úprav, jejich rozsahu a původnosti by musel být proveden tzv. laboratorní průzkum případně odebraných vzorků. Ikonografické kompletnosti chybí doplněk svatozáře. Žádný fragment ani otvor však na soše při předběžném vizuálním průzkumu nalezen nebyl.“[289]
obr.	

[289] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 2704.

číslo ID	39
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Donáta
KP	41751/4-1397
poloha	známá
umístění	V rámci souboru tzv. Vysoké cesty
datace	1728
autorství	Josef Herscher
donátor	inspektor panství Jan Kryštof Hossner a hejtman panství František Ferdinand Michalovic?
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části podstavce se na čelní stěně nalézá nápis s chronogramem (1728): „MVTVA // INTER DVOS VRBANITAS // ET PIA LIBERALITAS // FIERI FECIT.“ Dala postavit vzájemná mezi dvěma zdvořilost a zbožná dobročinnost.
opravy a rest. zásahy	1982 ak. soch. Jan Bradna

současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 53; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 120; František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 3-8; Oldřich Jakub BLAŽÍČEK, Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha 1958, s. 219; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 116; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 99, 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 93-94; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 53.
text katalogu	Z nápisu s chronogramem se dovídáme, že socha byla postavena roku 1728, zatímco sám text, znějící v překladu: „Vzájemná mezi dvěma zdvořilost a zbožná štědrost pořídit dala“, napovídá, že sochu dala postavit dvojice donátorů. Manětínský děkan P. František Wonka se roku 1948 pokusil tyto dva donátory identifikovat takto: „Otvárá se nám otázka: Kdo dal onu vznešenou sochu vytesati? Tak vznešenou, že dala podnět k postavení celé aleje skvělých soch? Všecky dnes známé prameny o tom mlčí skoupěji nežli ten kámen, jenž nám prozrazuje, že to byli dva přátelé zdvořilí a štědří. Jsme tedy odkázáni na dohady a uvádíme zde jeden, který se zdá pravdě podobný: Máme za to, že zdvořilí a štědří fundátoři sochy svatého Donáta jsou tehdejší inspektor panství Jan Krištof Hossner a hejtman panství František Ferdinand Michalovic. První se nám zdá bezpečně zjištěný, druhý problematický. Z důvodů negativních zdá se vylučovati fundátory šlechtice, že na

	soše není vytesán jejich znak jako na každé jiné, kterou šlechtici postavili. Rovněž se nezdá, že by sochu pořídili měšťané, není náznaků, kteří dva zdvořilí a zbožní přátelé by to z nich mohli být; postavit sochu nákladné, nemohl si to leckdos dovolit, zvláště když nedávno si měšťané své příbytky po ohni znova postavili a v poslední době velká neúroda je tísnila. Zbývá třetí druh lidí: zámečtí úředníci čili oficíři na dvoře hraběnky Marie Gabriely Lažanské, rozené hraběnky Černínové z Chudenic.“[290] A děkan Wonka poté uvádí mnohé podrobnosti o životě manětínských úředníků, které si vypsal z pramenů, přičemž ovšem jeho dohad zůstává i nadále pouhým dohadem. V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako kamenná socha sv. Donáta, stojící „na vysoké cestě v aleji na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující nápis, uvádí (asi spíše automaticky), že sochu dala postavit „rodina hrabat Lažanských“ a že ji je povinna udržovat manětínská vrchnost.[291] Již manětínský kronikář Jindřich Nacházel roku 1966 usoudil: „Na podstavci je dvojznak: Lažansko-Černínský, to značí, že sochu dala postaviti Marie Gabriela.“[292] Dne 19. dubna 1940 odborný restauráor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-

[290] František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 4.
[291] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 15.
[292] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 189r.

	kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedena socha sv. Urbana biskupa, za jejíž restaurování požadoval částku 1200 K. Podle umístění sochy v soupisu soch, jež mají být restaurovány, se můžeme domnívat, že jde ve skutečnosti o sochu sv. Donáta. V roce 1940 však k restaurování této sochy nedošlo293 a nevíme, zda byla restaurována v následujících letech. V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1972 je o stavu sochy jen stručně poznamenáno: „Dobrý, část reliéfu setřena.“.[294] Roku 1982 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna, který ve své restaurátorské zprávě, přijaté uměleckou komisí Českého fondu výtvarných umění 2. listopadu 1982 a popisující restaurování soch Ecce homa, sv. Benna a sv. Donáta, popsal restaurování sochy sv. Donáta následovně: „<u>Popis plastiky – Sv. Donát – před restaurováním</u> Socha stojí na volném místě, ničím nestíněna, a přesto byla velmi porostlá lišejníkem. Dále byla pokryta nečistotou. Mitra a draperie byly potlučeny nebo doplněny nevhodnými vysprávkami. Sokl měl zurážené rohy a hrany. <u>Postup restaurování u těchto plastik</u> Sochy jsem nejdříve nasucho očistil od lišejníků. Dále jsem lišejníky odstraňoval pomocí kartáčů a vody. Chemicky jsem odstranil zbytky organ. látek a znovu sochy omyl. Po důkladném vyschnutí jsem sochy napustil zpevňovacím roztokem. Chybějící části jsem domodeloval umělým kamenem a provedl jsem také nové vyspárování. Po obroušení tmelů jsem provedl lazurní barevné scelení a na některých částech lokální retuš. Nakonec jsem osadil nové atributy.“295 V roce 1982 restaurátor Lubomír Čtverák provedl restaurování a rekonstrukci celkem 24 atributů manětínských soch na Vysoké cestě, v čemž byla obsažena i rekonstrukce biskupské berly a blesků pro sochu sv. Donáta, zhotovených ze zlacené mědi. O restaurování a rekonstrukci všech těchto atributů zhotovil Lubomír Čtverák 15. září 1982 celkovou restaurátorskou zprávu, ve které čteme:

[293] NA, SPS, kart. 330.
[294] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1972.
[295] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 643.

	„Ulice zvaná Vysoká cesta v Manětíně je zdobena po obou stranách řadami soch světců a světic, které v letech 1728 až 1733 vytvořil sochař J. Herscher. Všecky tyto sochy jsou v přítomné době restaurovány akademickým sochařem J. Bradnou. Původní atributy těchto soch byly zhotoveny ze železa pozlaceného lístkovým zlatem. Tyto atributy byly zničeny korosí, že dnes z některých zbyly jen fragmenty, některé urezivěly a upadly a většina jich zcela zmizela. Žádný ze zbytků atributů pro přílišné zrezivění nebylo již možno restaurovat, kromě plamenného meče archanděla Michaela, neboť jedině tento atribut byl zhotoven z mědi. Všecky ostatní atributy bylo nutno rekonstruovat. Kromě svatozáří jsou to kříže, biskupské berly, šípy, blesky, meče, plameny, třtina atd. Rekonstrukce byly vytvořeny podle dochovaných zbytků původních atributů a tam, kde atributy již zcela chyběly, byly rekonstruovány podle liturgických norem a podle pohybových kreací soch. Nově rekonstruované atributy byly zhotoveny z mědi a pozlaceny lístkovým zlatem. Některé z atributů, které jsou pohledové ze všech stran, byly zlaceny oboustranně. Rekonstruováno bylo celkem 24 různých atributů. Práce byla v terénu dokončena a dne 14. 9. byla zkolaudována uměleckou komisí a převzata imvestorem. Atributy byly předány ak. sochaři Bradnovi, který je při restaurování soch zároveň osadí.“296 Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Socha nemá závažná poškození. Chybí vrchní část zlacené berly.“297 Dne 2. května 2017 odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Krajského úřadu Plzeňského kraje vydal souhlas s přemístěním dvanácti manětínských soch v úseku Vysoké cesty „po dobu rekonstrukce komunikace II/201“ s tím, že pouze dvě z těchto soch se poté vrátí na původní místo, zatímco zbývajících deset (mezi nimi i socha sv. Donáta) bude přemístěno „do polohy posunuté oproti původnímu stavu vodorovně od středu vozovky o vzdálenost 20 až 160 cm podle předloženého restaurátorského záměru […]

[296] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 638.
[297] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 41.

	vypracovaného v lednu 2017 akademickým sochařem Janem Víchem.“298
obr.	

[298] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

číslo ID	40
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Benna
KP	41751/4-1397
poloha	známá
umístění	V rámci souboru tzv. Vysoké cesty
datace	1728
autorství	Josef Herscher
donátor	inspektor manětínského panství Manětín Jan Kryštof Hossner
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části podstavce se na čelní stěně nalézá nápis s postupným dvojitým chronogramem vždy po třech řádcích (1733): „VT VALEDICTIO // MEA SIT VESTRA SALVS // EXOPTO // IOANNES CHRISTOPHORVS // HOSSNER, VESTER VERE // DEVOTVS AMICVS“ Přeji si, aby moje rozloučení bylo vaším blahem. Jan Kryštof Hossner, váš vskutku oddaný přítel.
opravy a rest. zásahy	1954, 1982 ak. soch. Jan Bradna

současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 53; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 120; František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 58-63; Oldřich Jakub BLAŽÍČEK, Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha 1958, s. 219; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 120-121; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 99, 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 92-93; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 64.
text katalogu	Z nápisu s chronogramem se dovídáme, že sochu postavil roku 1728 inspektor manětínského panství Manětín Jan Kryštof Hossner, který pocházel ze Saska, tedy země, v níž žil a zemřel sv. Benno. V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako kamenná socha sv. Bennaí, stojící „na vysoké cestě v aleji na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující nápis a uvádí, že sochu dal postavit roku 1733 „p. Jan Kryštof Hossner, vrchnostenský úředník“ a že ji je povinna udržovat manětínská vrchnost.[299] Dne 19. dubna 1940 odborný restauráor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto:

[299] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 16.

	„Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedena socha sv. Christophora biskupa, za jejíž restaurování požadoval částku 1200 K. Podle umístění sochy v soupisu soch, jež mají být restaurovány, se můžeme domnívat, že jde ve skutečnosti o sochu sv. Benna. V roce 1940 však k restaurování této sochy nedošlo a nevíme, zda byla restaurována v následujících letech. V roce 1954 byly sochy nacházející se po levé straně Vysoké cesty přesunuty dále od silnice. Jednání o této akci začala již v roce 1953, kdy dne 6. listopadu konzervátor státní památkové péče Jindřich Nacházel napsal Státní památkové péči zprávu o manětínském hřbitovním kostelu sv. Barbory, v jejímž závěru ještě dodal: „Při silnici od hřbitovního kostela do města jest po obou stranách řada krásných barokních soch. Jest jich celkem 15 a jsou to v životní velikosti postavy světců. Na jaro 1954 jest plánováno asfaltování této části silnice (Správa stát. silnic Plasy). Při této příležitosti by se snad dala vyřešiti další ochrana těchto krásných soch (z r. 1729-1733), které velkými autobusy a nákladními automobily silně trpí. MNV již jednou žádal o postavení terasy a posunutí těchto soch zpět do výklenků terasy. Silnice by se tím rozšířila a sochy by netrpěly. Některé jsou již pootočeny nárazy, a i poškozeny.“300 Dne 9. února 1954 se o celé záležitosti konala v Manětíně veřejná schůze, o níž 2. března, tedy s jistým zpožděním, týž Jindřich Nacházel takto informoval Krajský národní výbor v Plzni: „Věc: Manětín – posunutí barokních soch pro rozšíření silnice.

[300] NA, SPS, kart. 330.

	Příloha: Usnesení veřejné schůze ze dne 9. II. 1954. Při veřejné schůzi MNV o diskusi o návrhu zákonů o národních výborech byl občanstvem podán návrh, aby krásné a památné barokní sochy při silnici z města ke hřbitovu byly cca o 1 až 2 metry posunuty a tím silnice rozšířena. Schůze byla nevídaně hodně občanstvem navštívena a usnesení o zajištění a zachování soch bylo jednomyslné. Můžeme proto říci, že se jedná o spontánní návrh obyvatelstva. Již dne 6. XI. 1954 [recte: 1953] byl podán návrh o zajištění těchto barokních soch, ježto při veliké frekvenci na úzké silnici sochy velmi trpí a některé jsou již na svých podstavcích posunuty a poškozeny. Dne 13. XII. 1954 [recte: 1953] v návrhu plánu na opravu památek byla oprava a posunutí uvedených soch pamatováno na předním místě. V letošním roce bude asfaltována silnice, na jejímž okraji sochy stojí. Při této příležitosti žádá občanstvo, aby současně byla silnice patřičně rozšířena a zřízen ochranný, nízký kamenný taras (zeď), v jehož výklencích by sochy mohly bez nebezpečí státi. Zřízení ochranné zdi bylo MNV již několikráte v minulých letech žádáno, ale nikdy nebylo povoleno. Ještě nikdy v dřívějších letech nepamatovala veřejná správa v ochraně památek na Manětín a Manětínsko. Veškeré opravy dávala opravovat bývalá hraběcí rodina Lažanských. Jistě nyní v lidově demokratickém zřízení, kdy stát se stará o zachování historických památek, pochopí i příslušný referát KNV o nutnosti zachování těchto krásných barokních soch z let 1718 až 1732. Byl jsem při výše uvedené schůzi pověřen, abych projednal s patřičnými úřady zajištění těchto soch. Prosím proto, aby KNV projednal se správou silnic rozšíření silnice, která bude asfaltována, a zajistil patřičnou úhradu na posunutí soch do výklenků ochranného zdiva, které by se musilo přitom as do výše 1 metru postaviti.“301 Takřka současně Státní památková péče přípisem z 1. března 1954 požádala Krajský národní výbor v Plzni, aby dal ještě před zahájením prací svolat komisi, „která by rozhodla o způsobu zabezpečení

[301] NA, SPS, kart. 330; SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	těchto velmi hodnotných plastik vhodnou úpravou silnice, event. jejím rozšířením na daném místě.“302 Dne 14. června 1954 se v kanceláři Místního národního výboru Manětín konalo „komisionelní šetření ve věci přemístnění památných barokních soch v Manětíně.“ V zápise z tohoto jednání, jehož se zúčastnili odborný restaurátor Miroslav Böswart, konzervátor státní památkové péče Jindřich Nacházel, děkan František Wonka a dále předseda, tajemník a člen technické komise Místního národního výboru Manětín, se uvádí: „Na základě pochůzky přijato přítomnými následující usnesení: Sochy, které se nacházejí na hlavní silnici z náměstí Manětína ke hřbitovu, musí býti za příčinou rozšíření silnice odstraněny. Na základě toho bylo usneseno jako nejvhodnější místo na cestě ke kapličce na Chlumské hoře, k bývalému popravišti. Toto místo jak historicky, tak esteticky vyhovuje všem podmínkám, jest zdáli krásně viditelné a hlavně nebude nikdy překážeti komunikaci, a to ani v budoucnu. Definitivní rozmístnění soch z důvodů dogmatických provede místní děkan Frant. Wonka. Místní národní výbor Manětín projedná s majiteli pozemků uvolnění části potřebné kol této cesty. Majiteli bylo přislíbeno ustoupení potřebné části pozemku. Místní národní výbor Manětín zařídí rozebrání a převoz soch na určené místo za odborného [dozoru] Mirosl. Böswarta. Místní národní výbor zařídí provedení základů pod sochy. Po zřízení základů budou dle plánu sochy postaveny MNV. Veškeré náklady spojené s těmito pracemi včetně materiálů a dovozů a pracovních sil budou hrazeny dle příslibu Státní památkovou správou a KNV v Plzni.“303 Jindřich Nacházel hned následujícího dne zaslal opis tohoto zápisu Krajskému národnímu výboru Plzeň a připojil tuto poznámku: „Zasílám opis zápisu s tím, že v sobotu dne 19. VI. 54 se započne za odborného dozoru odb. rest. Mir. Böswarta s pracemi na rozebírání soch. Originál zápisu převzal M. Böswart s sebou do Prahy k projednání na Památkové správě. Práce nemohou býti oddalovány,

[302] NA, SPS, kart. 330.
[303] NA, SPS, kart. 330; SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	jelikož dne 20. VI. 54 začne správa silnic již s úpravami a asfaltováním silnice.“304 Na zápis z jednání konaného 14. června hned za tři dny, tedy 17. června 1954, reagovala Státní památková péče, která napsala Místnímu národnímu výboru Manětín: „Vracíme se k Vašemu zápisu ze dne 14. VI. 1954, který nám byl předán restaurátorem M. Boeswartem, a podotýkáme: Podle našeho jednání se zástupcem Československých státních silnic, závod 0307-Plasy se sídlem Kralovice, s. J. Boškem, z 15. VI. 1954 jsme byli ujištěni, že se ve výhledovém plánu pro další roky nepočítá se žádnými dalšími silničními úpravami, event. rozšířením silnice, které by ohrozily barokní plastiky situované podél silnice. Není proto nutné, aby byly plastiky přemístěny, a podle původního jednání, zachyceného v protokole z 28. IV. 1954, trváme na tom, aby byly pouze po levé straně posunuty s okraje silnice o vzdálenost, již určí přímo na místě dne 19. VI. 1954 zástupce ČSS. Nové rozmístění provede arch. Hysler, který zároveň navrhuje skizu na úpravu okolního terénu. Současně budou za pomoci MNV plastiky za odborného dozoru restaurátora M. Boeswarta přemístěny. S pracemi bude započato 19. VI. 1954, aby byly zakončeny před započetím asfaltování. Z prostředků SPS bude hrazen odborný dohled M. Boeswarta, skiza úpravy terénu, znovupostavení plastik a jejich odborná oprava a konservace. Z prostředků KNV nebo MNV bude třeba, abyste uhradili materiál potřebný do nových základů podstavců a pomocné pracovní síly.“305 Záměr přenést sochy k cestě vedoucí ke kapličce na Chlumské hoře tedy Státní památková péče zamítla a návrh nebyl realizován. Děkan Wonka však do soupisu manětínských soch tento nákres překreslil a opatřil jej tímto textem: „Návrh na umístění Herscherových soch jako Kalvarii ke kapličce na Šibeničním vrchu na úbočí Chlumské hory z června L. P. 1954. Ing. Zahn Vladimír vyměřil. Bohužel pro nervus rerum smělý ten sen se nesplnil.“306 K tomu je však třeba poznamenat, že k realizaci plánu nedošlo pro nedostatek peněz („nervus rerum“), nýbrž proto, že Státní památková péče pokládala tento přesun za zbytečný. Sochy byly poté vskutku rozebrány, ale k jejich přemístění na

[304] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.
[305] NA, SPS, kart. 330.
[306] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	vyhlédnuté místo stále nedocházelo. Dne 25. srpna 1954 proto Karel Křesadlo, plánovač Stavopravu, okresního stavebního podniku v Plzni, manětínský rodák, napsal Státnímu památkovému úřadu toto upozornění: „V Manětíně okr. Plasy byly letos v létě na t. zv. vysoké cestě, spojující čtvrť u hřbitova s vlastním městem, rozebrány některé pískovcové barokní sochy, aby mohla býti rozšířena silnice. Bylo snad dohodnuto, že tyto sochy budou po vybudování asfaltové silnice osazeny přibližně na témže místě, jen trochu dále od původního silničního tělesa, takže se nyní dostanou na samý okraj o něco rozšířené asfaltové silnice. Sochy, které rozšíření nepřekážely, byly ponechány na místě a nerozebírány. Ačkoliv je silnice již delší dobu hotova, leží rozebrané sochy, t. j. rozebrané podstavce a vlastní sochy, na samém okraji silnice a jsou vystaveny velkému nebezpečí poškození. Některé sochy, jako např. nejkrásnější a nejcennější z nich, sv. Šebestián, leží po celé délce na okraji silnice a tato socha je již poškozena čerstvým otlučením některých detailů. Jedná se o staré památky velké umělecké ceny (odlitek sochy sv. Šebestiána byl instalován vedle jiných manětínských soch na výstavě Pražské baroko v r. 1938 – Brokoff – Borovec), které jsou tak vystaveny úplné zkáze, nebudou-li brzy znovu instalovány. Jako manětínský rodák upozorňuji na tento stav a prosím, aby bylo urychleně zařízeno další.“ Opisy tohoto upozornění zaslal Karel Křesadlo i Místnímu národnímu výboru Manětín, Krajskému národnímu výboru Plzeň – odboru pro školství a kulturu a Československým státním silnicím Plzeň. Státní památková péče poté 9. září 1954 požádala konzervátora památkové péče Jindřicha Nacházela o sdělení předpokládaných nákladů na celou práci. Dotazovaný nato 13. září 1954 odpověděl: „Sundání soch stálo něco málo přes 1600 Kčs, na vybetonování základů je počítáno s 2000 Kčs, v tomto obnosu není zahrnut kámen, který dává MNV zdarma a též něco cementu, který MNV již má k disposici. Postavení soch bude oproti sundání dražší (pro pomalejší práci) a počítáme, že náklad nepřevýší 2500 Kčs. KNV na celou akci plánoval a také písemně přislíbil 7000 Kčs, které nebudou ani vyčerpány. Pozn.: Cement na veškerou práci je již v Manětíně. [...] Jednal jsem opět se zást. MNV a bylo mně přislíbeno, že s prací

	bude v nejbližších dnech započato. Také vyčíslení nákladů bylo provedeno s jejich účastí.“307 O dalším průběhu prací zatím žádné informace nemáme. Jenom děkan P. František Wonka o něco později, v roce 1958, na tyto události roku 1954 vzpomínal: „Když se r. 1954 jednalo o to, že by se měly sochy z Vysoké cesty přemístit jinam, kde by měly, jak se hezky vyjádřil sem poslaný pan ing. archit. Josef Hyzler, větší »meditační klid«, tu se přimlouvali lidé, o kterých by sotva kdo řekl, že mají vroucný poměr k nim, aby byly ponechány na svém původním místě, že by se jim bez nich stýskalo. Ovšem, ozval se i hlas, že by se nyní, když byly některé z nich sundány, aby se přemístily z ohroženého místa ve vozovce o kus dále ke kraji, měly rozbít na šutr k vyspravení silnice. A jiný hlas: když sochy ležely ne právě uctivě položené na břehu nebo i v příkopu, a to asi čtyři měsíce, prohlásil drsně: Když tu dvěstě let stály, mohou tu nyní třeba dvěstě let ležet. Jistě svatí, které ty sochy představují, odpustili řeči tak nejapné a státní úřady rozumně ocenily poklad umění v sochách těch ukrytý a dobře jej zabezpečily k ozdobě města i vlasti pro věky budoucí.“308 V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1972 je o stavu sochy jen stručně poznamenáno: „Dobrý, část reliéfu setřena.“.309 Roku 1982 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna, který ve své restaurátorské zprávě, přijaté uměleckou komisí Českého fondu výtvarných umění 2. listopadu 1982 a popisující restaurování soch Ecce homa, sv. Benna a sv. Donáta, popsal restaurování sochy sv. Benna následovně: „<u>Popis plastiky před restaurováním</u> Socha sv. Benna byla od země a z terasy obrostlá ostružinami, které bylo třeba nejdřív vysekat. Dále byla pokryta lišejníkem a nečistotou. Mitra na hlavě světcově byla potlučená. Poškozena byla také draperie rouch. Na soklu chyběly hrany, rohy a plochy byly vymleté vodou, zvláště v nekvalitních místech kamene. […] <u>Postup restaurování u těchto plastik</u> Sochy jsem nejdříve nasucho očistil od lišejníků. Dále jsem lišejníky odstraňoval pomocí kartáčů a vody. Chemicky jsem odstranil zbytky organ. látek a znovu sochy omyl. Po důkladném vyschnutí jsem sochy napustil zpevňovacím roztokem. Chybějící části jsem

[307] NA, SPS, kart. 330.
[308] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 59.
[309] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1972.

	domodeloval umělým kamenem a provedl jsem také nové vyspárování. Po obroušení tmelů jsem provedl lazurní barevné scelení a na některých částech lokální retuš. Nakonec jsem osadil nové atributy.“310 Akademický sochař Jan Bradna pak koncem prosince 1982 manětínské sochy prozkoumal a udělal otisky nápisů na zadních stranách soch,311 přičemž nápisy na zadní straně sochy sv. Benna byly přečteny takto: „1728, Sv. Beno: »IG:K« na jedné straně spodní římsy. Pravděpodobně »Kunzel«“. 1728, Sv. Beno: »AK1768« na druhé straně spodní římsy. Letopočet 1768 nelze vysvětlit.“[312] V roce 1982 restaurátor Lubomír Čtverák provedl restaurování a rekonstrukci celkem 24 atributů manětínských soch na Vysoké cestě, v čemž byla obsažena i rekonstrukce biskupské berly pro sochu sv. Benna, zhotovené ze zlacené mědi. O restaurování a rekonstrukci všech těchto atributů zhotovil Lubomír Čtverák 15. září 1982 celkovou restaurátorskou zprávu, ve které čteme: „Ulice zvaná Vysoká cesta v Manětíně je zdobena po obou stranách řadami soch světců a světic, které v letech 1728 až 1733 vytvořil sochař J. Herscher. Všecky tyto sochy jsou v přítomné době restaurovány akademickým sochařem J. Bradnou. Původní atributy těchto soch byly zhotoveny ze železa pozlaceného lístkovým zlatem. Tyto atributy byly zničeny korosí, že dnes z některých zbyly jen fragmenty, některé urezivěly a upadly a většina jich zcela zmizela. Žádný ze zbytků atributů pro přílišné zrezivění nebylo již možno restaurovat, kromě plamenného meče archanděla Michaela, neboť jedině tento atribut byl zhotoven z mědi. Všecky ostatní atributy bylo nutno rekonstruovat. Kromě svatozáří jsou to kříže, biskupské berly, šípy, blesky, meče, plameny, třtina atd. Rekonstrukce byly vytvořeny podle dochovaných zbytků původních atributů a tam, kde atributy již zcela chyběly, byly rekonstruovány podle liturgických norem a podle pohybových kreací soch. Nově rekonstruované atributy byly zhotoveny z mědi a pozlaceny lístkovým zlatem. Některé z atributů, které jsou pohledové ze všech stran, byly zlaceny oboustranně.

[310] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 643.
[311] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1980-1985, s. 349.
[312] Tamtéž, s. 389.

	Rekonstruováno bylo celkem 24 různých atributů. Práce byla v terénu dokončena a dne 14. 9. byla zkolaudována uměleckou komisí a převzata imvestorem. Atributy byly předány ak. sochaři Bradnovi, který je při restaurování soch zároveň osadí.“313 Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Socha nemá závažná poškození. Stojí ve výklenku opěrné zídky. Chybí vrchní zlacená část berly.“314 Dne 2. května 2017 odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Krajského úřadu Plzeňského kraje vydal souhlas s přemístěním dvanácti manětínských soch v úseku Vysoké cesty „po dobu rekonstrukce komunikace II/201“ s tím, že pouze dvě z těchto soch se poté vrátí na původní místo, zatímco zbývajících deset (mezi nimi i socha sv. Benna) bude přemístěno „do polohy posunuté oproti původnímu stavu vodorovně od středu vozovky o vzdálenost 20 až 160 cm podle předloženého restaurátorského záměru […] vypracovaného v lednu 2017 akademickým sochařem Janem Víchem.“[315]

[313] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 638.
[314] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 42.
[315] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

obr.	

číslo ID	41
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha Panny Marie Bolestné
KP	41751/4-1397
poloha	známá
umístění	V rámci souboru tzv. Vysoké cesty
datace	1734
autorství	Josef Herscher
donátor	Hraběnka Marie Gabriela Lažanská, rozená hraběnka Černínová z Chudenic
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části podstavce se na čelní stěně nalézá alianční znak hrabat Černínů a Lažanských a nápis s chronogramem (1734): „O // MATER TVI DOLORES // FAXIS // QVOSLIBET VT NOSTROS // ALLEVIENT ANGORES.“ Ó matko, působíš, aby tvé bolesti ulehčovaly všem našim úzkostem.
opravy a rest. zásahy	1954, 1982 ak. soch. Jan Bradna

současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 53; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 118; František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 68-72; Oldřich Jakub BLAŽÍČEK, Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha 1958, s. 219; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 122; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 99, 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 94; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 58; Viktor KOVAŘÍK – Terezie ŠIKOVÁ, Řezbářská a sochařská tvorba v západních Čechách, in: Vznešenost a zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách, Lomnice nad Popelkou 2015, s. 194.
text katalogu	Z nápisu s chronogramem se dovídáme, že socha byla postavena roku 1734. V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako kamenná socha Bolestné Matky Boží, stojící „na vysoké cestě v aleji na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující nápis s poznámkou, že na soše jsou znaky hrabat Černínů a Lažanských, a uvádí, že sochu dala postavit „rodina hrabat Lažanských“ a že ji je povinna udržovat manětínská vrchnost.[316] Již manětínský kronikář Jindřich Nacházel roku 1966 usoudil: „Na podstavci je dvojznak: Lažansko-Černínský, to značí, že sochu dala postaviti Marie Gabriela.“[317] Dne 19. dubna 1940 odborný restaurátor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na

[316] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 14.
[317] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 189r.

	opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedeno „sousoší matky bolestné“, za jehož restaurování požadoval částku 1250 K. V roce 1940 však k restaurování této sochy nedošlo a nevíme, zda byla restaurována v následujících letech. V roce 1954 byly sochy nacházející se po levé straně Vysoké cesty přesunuty dále od silnice. Jednání o této akci začala již v roce 1953, kdy dne 6. listopadu konzervátor státní památkové péče Jindřich Nacházel napsal Státní památkové péči zprávu o manětínském hřbitovním kostelu sv. Barbory, v jejímž závěru ještě dodal: „Při silnici od hřbitovního kostela do města jest po obou stranách řada krásných barokních soch. Jest jich celkem 15 a jsou to v životní velikosti postavy světců. Na jaro 1954 jest plánováno asfaltování této části silnice (Správa stát. silnic Plasy). Při této příležitosti by se snad dala vyřešiti další ochrana těchto krásných soch (z r. 1729-1733), které velkými autobusy a nákladními automobily silně trpí. MNV již jednou žádal o postavení terasy a posunutí těchto soch zpět do výklenků terasy. Silnice by se tím rozšířila a sochy by netrpěly. Některé jsou již pootočeny nárazy, a i poškozeny.“318 Dne 9. února 1954 se o celé záležitosti konala v Manětíně veřejná schůze, o níž 2. března, tedy s jistým zpožděním, týž Jindřich

[318] NA, SPS, kart. 330.

	Nacházel takto informoval Krajský národní výbor v Plzni: „Věc: Manětín – posunutí barokních soch pro rozšíření silnice. Příloha: Usnesení veřejné schůze ze dne 9. II. 1954. Při veřejné schůzi MNV o diskusi o návrhu zákonů o národních výborech byl občanstvem podán návrh, aby krásné a památné barokní sochy při silnici z města ke hřbitovu byly cca o 1 až 2 metry posunuty a tím silnice rozšířena. Schůze byla nevídaně hodně občanstvem navštívena a usnesení o zajištění a zachování soch bylo jednomyslné. Můžeme proto říci, že se jedná o spontánní návrh obyvatelstva. Již dne 6. XI. 1954 [recte: 1953] byl podán návrh o zajištění těchto barokních soch, ježto při veliké frekvenci na úzké silnici sochy velmi trpí a některé jsou již na svých podstavcích posunuty a poškozeny. Dne 13. XII. 1954 [recte: 1953] v návrhu plánu na opravu památek byla oprava a posunutí uvedených soch pamatováno na předním místě. V letošním roce bude asfaltována silnice, na jejímž okraji sochy stojí. Při této příležitosti žádá občanstvo, aby současně byla silnice patřičně rozšířena a zřízen ochranný, nízký kamenný taras (zeď), v jehož výklencích by sochy mohly bez nebezpečí státi. Zřízení ochranné zdi bylo MNV již několikráte v minulých letech žádáno, ale nikdy nebylo povoleno. Ještě nikdy v dřívějších letech nepamatovala veřejná správa v ochraně památek na Manětín a Manětínsko. Veškeré opravy dávala opravovat bývalá hraběcí rodina Lažanských. Jistě nyní v lidově demokratickém zřízení, kdy stát se stará o zachování historických památek, pochopí i příslušný referát KNV o nutnosti zachování těchto krásných barokních soch z let 1718 až 1732. Byl jsem při výše uvedené schůzi pověřen, abych projednal s patřičnými úřady zajištění těchto soch. Prosím proto, aby KNV projednal se správou silnic rozšíření silnice, která bude asfaltována, a zajistil patřičnou úhradu na posunutí soch do výklenků ochranného zdiva, které by se musilo přitom as do výše 1 metru postaviti.“319 Takřka současně Státní památková péče přípisem z 1. března 1954 požádala Krajský národní výbor v Plzni, aby dal ještě před zahájením prací svolat komisi, „která by rozhodla o způsobu zabezpečení

[319] NA, SPS, kart. 330; SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	těchto velmi hodnotných plastik vhodnou úpravou silnice, event. jejím rozšířením na daném místě.“320 Dne 14. června 1954 se v kanceláři Místního národního výboru Manětín konalo „komisionelní šetření ve věci přemístnění památných barokních soch v Manětíně.“ V zápise z tohoto jednání, jehož se zúčastnili odborný restaurátor Miroslav Böswart, konzervátor státní památkové péče Jindřich Nacházel, děkan František Wonka a dále předseda, tajemník a člen technické komise Místního národního výboru Manětín, se uvádí: „Na základě pochůzky přijato přítomnými následující usnesení: Sochy, které se nacházejí na hlavní silnici z náměstí Manětína ke hřbitovu, musí býti za příčinou rozšíření silnice odstraněny. Na základě toho bylo usneseno jako nejvhodnější místo na cestě ke kapličce na Chlumské hoře, k bývalému popravišti. Toto místo jak historicky, tak esteticky vyhovuje všem podmínkám, jest zdáli krásně viditelné a hlavně nebude nikdy překážeti komunikaci, a to ani v budoucnu. Definitivní rozmístnění soch z důvodů dogmatických provede místní děkan Frant. Wonka. Místní národní výbor Manětín projedná s majiteli pozemků uvolnění části potřebné kol této cesty. Majiteli bylo přislíbeno ustoupení potřebné části pozemku. Místní národní výbor Manětín zařídí rozebrání a převoz soch na určené místo za odborného [dozoru] Mirosl. Böswarta. Místní národní výbor zařídí provedení základů pod sochy. Po zřízení základů budou dle plánu sochy postaveny MNV. Veškeré náklady spojené s těmito pracemi včetně materiálů a dovozů a pracovních sil budou hrazeny dle příslibu Státní památkovou správou a KNV v Plzni.“321 Jindřich Nacházel hned následujícího dne zaslal opis tohoto zápisu Krajskému národnímu výboru Plzeň a připojil tuto poznámku: „Zasílám opis zápisu s tím, že v sobotu dne 19. VI. 54 se započne za odborného dozoru odb. rest. Mir. Böswarta s pracemi na rozebírání soch. Originál zápisu převzal M. Böswart s sebou do Prahy k projednání na Památkové správě. Práce nemohou býti oddalovány,

[320] NA, SPS, kart. 330.
[321] NA, SPS, kart. 330; SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	jelikož dne 20. VI. 54 začne správa silnic již s úpravami a asfaltováním silnice.“322 Na zápis z jednání konaného 14. června hned za tři dny, tedy 17. června 1954, reagovala Státní památková péče, která napsala Místnímu národnímu výboru Manětín: „Vracíme se k Vašemu zápisu ze dne 14. VI. 1954, který nám byl předán restaurátorem M. Boeswartem, a podotýkáme: Podle našeho jednání se zástupcem Československých státních silnic, závod 0307-Plasy se sídlem Kralovice, s. J. Boškem, z 15. VI. 1954 jsme byli ujištěni, že se ve výhledovém plánu pro další roky nepočítá se žádnými dalšími silničními úpravami, event. rozšířením silnice, které by ohrozily barokní plastiky situované podél silnice. Není proto nutné, aby byly plastiky přemístěny, a podle původního jednání, zachyceného v protokole z 28. IV. 1954, trváme na tom, aby byly pouze po levé straně posunuty s okraje silnice o vzdálenost, již určí přímo na místě dne 19. VI. 1954 zástupce ČSS. Nové rozmístění provede arch. Hysler, který zároveň navrhuje skizu na úpravu okolního terénu. Současně budou za pomoci MNV plastiky za odborného dozoru restaurátora M. Boeswarta přemístěny. S pracemi bude započato 19. VI. 1954, aby byly zakončeny před započetím asfaltování. Z prostředků SPS bude hrazen odborný dohled M. Boeswarta, skiza úpravy terénu, znovupostavení plastik a jejich odborná oprava a konservace. Z prostředků KNV nebo MNV bude třeba, abyste uhradili materiál potřebný do nových základů podstavců a pomocné pracovní síly.“323 Záměr přenést sochy k cestě vedoucí ke kapličce na Chlumské hoře tedy Státní památková péče zamítla a návrh nebyl realizován. Děkan Wonka však do soupisu manětínských soch tento nákres překreslil a opatřil jej tímto textem: „Návrh na umístění Herscherových soch jako Kalvarii ke kapličce na Šibeničním vrchu na úbočí Chlumské hory z června L. P. 1954. Ing. Zahn Vladimír vyměřil. Bohužel pro nervus rerum smělý ten sen se nesplnil.“324 K tomu je však třeba poznamenat, že k realizaci plánu nedošlo pro nedostatek peněz („nervus rerum“), nýbrž proto, že Státní památková péče pokládala tento přesun za zbytečný. Sochy byly poté vskutku rozebrány, ale k jejich přemístění na

322 SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.
323 NA, SPS, kart. 330.
324 SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	vyhlédnuté místo stále nedocházelo. Dne 25. srpna 1954 proto Karel Křesadlo, plánovač Stavopravu, okresního stavebního podniku v Plzni, manětínský rodák, napsal Státnímu památkovému úřadu toto upozornění: „V Manětíně okr. Plasy byly letos v létě na t. zv. vysoké cestě, spojující čtvrť u hřbitova s vlastním městem, rozebrány některé pískovcové barokní sochy, aby mohla býti rozšířena silnice. Bylo snad dohodnuto, že tyto sochy budou po vybudování asfaltové silnice osazeny přibližně na témže místě, jen trochu dále od původního silničního tělesa, takže se nyní dostanou na samý okraj o něco rozšířené asfaltové silnice. Sochy, které rozšíření nepřekážely, byly ponechány na místě a nerozebírány. Ačkoliv je silnice již delší dobu hotova, leží rozebrané sochy, t. j. rozebrané podstavce a vlastní sochy, na samém okraji silnice a jsou vystaveny velkému nebezpečí poškození. Některé sochy, jako např. nejkrásnější a nejcennější z nich, sv. Šebestián, leží po celé délce na okraji silnice a tato socha je již poškozena čerstvým otlučením některých detailů. Jedná se o staré památky velké umělecké ceny (odlitek sochy sv. Šebestiána byl instalován vedle jiných manětínských soch na výstavě Pražské baroko v r. 1938 – Brokoff – Borovec), které jsou tak vystaveny úplné zkáze, nebudou-li brzy znovu instalovány. Jako manětínský rodák upozorňuji na tento stav a prosím, aby bylo urychleně zařízeno další.“ Opisy tohoto upozornění zaslal Karel Křesadlo i Místnímu národnímu výboru Manětín, Krajskému národnímu výboru Plzeň – odboru pro školství a kulturu a Československým státním silnicím Plzeň. Státní památková péče poté 9. září 1954 požádala konzervátora památkové péče Jindřicha Nacházela o sdělení předpokládaných nákladů na celou práci. Dotazovaný nato 13. září 1954 odpověděl: „Sundání soch stálo něco málo přes 1600 Kčs, na vybetonování základů je počítáno s 2000 Kčs, v tomto obnosu není zahrnut kámen, který dává MNV zdarma a též něco cementu, který MNV již má k disposici. Postavení soch bude oproti sundání dražší (pro pomalejší práci) a počítáme, že náklad nepřevýší 2500 Kčs. KNV na celou akci plánoval a také písemně přislíbil 7000 Kčs, které nebudou ani vyčerpány. Pozn.: Cement na veškerou práci je již v Manětíně. [...] Jednal jsem opět se zást. MNV a bylo mně přislíbeno, že s prací

	bude v nejbližších dnech započato. Také vyčíslení nákladů bylo provedeno s jejich účastí.“325 O dalším průběhu prací zatím žádné informace nemáme. Jenom děkan P. František Wonka o něco později, v roce 1958, na tyto události roku 1954 vzpomínal: „Když se r. 1954 jednalo o to, že by se měly sochy z Vysoké cesty přemístit jinam, kde by měly, jak se hezky vyjádřil sem poslaný pan ing. archit. Josef Hyzler, větší »meditační klid«, tu se přimlouvali lidé, o kterých by sotva kdo řekl, že mají vroucný poměr k nim, aby byly ponechány na svém původním místě, že by se jim bez nich stýskalo. Ovšem, ozval se i hlas, že by se nyní, když byly některé z nich sundány, aby se přemístily z ohroženého místa ve vozovce o kus dále ke kraji, měly rozbít na šutr k vyspravení silnice. A jiný hlas: když sochy ležely ne právě uctivě položené na břehu nebo i v příkopu, a to asi čtyři měsíce, prohlásil drsně: Když tu dvěstě let stály, mohou tu nyní třeba dvěstě let ležet. Jistě svatí, které ty sochy představují, odpustili řeči tak nejapné a státní úřady rozumně ocenily poklad umění v sochách těch ukrytý a dobře jej zabezpečily k ozdobě města i vlasti pro věky budoucí.“326 Roku 1982 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna, který ve své restaurátorské zprávě, přijaté uměleckou komisí Českého fondu výtvarných umění 2. listopadu 1982, popsal restaurování této sochy společně s restaurováním soch sv. Fabiána a sv. Rozálie. V této zprávě čteme o restaurování sochy Matky Boží Bolestné: „<u>Popis plastiky – Mater Dolorosa – před restaurováním</u> Socha byla nejvíce z celé řady zarostlá lišejníkem. Lišejník a vrstva prachu někdy až zakrývaly plasticitu. Dále chyběl nos a socha byla poškozena na mnoha místech. Sokl byl potlučený. Hlavně na spodní části byly vymleté velké měkčí plochy. <u>Postup při restaurování</u> Při restaurování jsem postupoval společně u všech plastik. Nejdříve jsem nasucho oškrábal mechy, lišejníky a sochy oprášil. Dále jsem lišejníky odstraňoval vodou a kartáči. Potom jsem chemicky vyhubil veškeré zbytky a zárodky organismů. Po důkladném vymytí a vyschnutí jsem kámen soch zpevnil. Poté jsem přistoupil ke tmelení. Umělým kamenem jsem doplnil a domodeloval všechny chybějící části, včetně částí vymletých vodou do hrubé struktury. Po vyzrání

[325] NA, SPS, kart. 330.
[326] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 59.

	jsem tmely vypracoval obrušováním. Nakonec jsem plastiky barevně scelil a osadil nové atributy.“327 V roce 1982 restaurátor Lubomír Čtverák provedl restaurování a rekonstrukci celkem 24 atributů manětínských soch na Vysoké cestě, v čemž byla obsažena i rekonstrukce svatozáře s dvanácti hvězdami a části meče čnící z hrudi pro sochu Panny Marie Bolestné, zhotovených ze zlacené mědi. O restaurování a rekonstrukci všech těchto atributů zhotovil Lubomír Čtverák 15. září 1982 celkovou restaurátorskou zprávu, ve které čteme: „Ulice zvaná Vysoká cesta v Manětíně je zdobena po obou stranách řadami soch světců a světic, které v letech 1728 až 1733 vytvořil sochař J. Herscher. Všecky tyto sochy jsou v přítomné době restaurovány akademickým sochařem J. Bradnou. Původní atributy těchto soch byly zhotoveny ze železa pozlaceného lístkovým zlatem. Tyto atributy byly zničeny korosí, že dnes z některých zbyly jen fragmenty, některé urezivěly a upadly a většina jich zcela zmizela. Žádný ze zbytků atributů pro přílišné zrezivění nebylo již možno restaurovat, kromě plamenného meče archanděla Michaela, neboť jedině tento atribut byl zhotoven z mědi. Všecky ostatní atributy bylo nutno rekonstruovat. Kromě svatozáří jsou to kříže, biskupské berly, šípy, blesky, meče, plameny, třtina atd. Rekonstrukce byly vytvořeny podle dochovaných zbytků původních atributů a tam, kde atributy již zcela chyběly, byly rekonstruovány podle liturgických norem a podle pohybových kreací soch. Nově rekonstruované atributy byly zhotoveny z mědi a pozlaceny lístkovým zlatem. Některé z atributů, které jsou pohledové ze všech stran, byly zlaceny oboustranně. Rekonstruováno bylo celkem 24 různých atributů. Práce byla v terénu dokončena a dne 14. 9. byla zkolaudována uměleckou komisí a převzata imvestorem. Atributy byly předány ak. sochaři Bradnovi, který je při restaurování soch zároveň osadí.“328 Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Hlavní dřík hmoty sochy je na povrchu rozehrán drobnou dramatickou draperií. Nejsou zde velké

[327] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 641.
[328] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 638.

	závady. Porušené paprsky na svatozáři, chybí zlacený meč zabodnutý do prsou.“329 Dne 2. května 2017 odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Krajského úřadu Plzeňského kraje vydal souhlas s přemístěním dvanácti manětínských soch v úseku Vysoké cesty „po dobu rekonstrukce komunikace II/201“ s tím, že pouze dvě z těchto soch se poté vrátí na původní místo, zatímco zbývajících deset (mezi nimi i socha Bolestné Matky Boží) bude přemístěno „do polohy posunuté oproti původnímu stavu vodorovně od středu vozovky o vzdálenost 20 až 160 cm podle předloženého restaurátorského záměru […] vypracovaného v lednu 2017 akademickým sochařem Janem Víchem.“[330]

[329] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 40.
[330] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

obr.	

číslo ID	42
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha Krista Ecce Homo
KP	41751/4-1397
poloha	známá
umístění	V rámci souboru soch tzv. Vysoké cesty
datace	1729
autorství	Josef Herscher
donátor	Hraběnka Marie Gabriela Lažanská, rozená Černínová z Chudenic
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části podstavce se na čelní stěně nalézá znak hrabat Černínů a nápis s chronogramem (1729): „ECCE HOMO // QVI PRO TE PLAGIS RVBET // CRVENTIS HINC NEC TE // PLAGAS PRO EO FERRE // ERVBESCAS.“ Ejhle člověk, který je pro tebe rudý od krvavých ran; proto ani ty se neostýchej nosit rány pro něj.
opravy a rest. zásahy	1982 ak. soch. Jan Bradna

současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 53; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 118; František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 22-26; Oldřich Jakub BLAŽÍČEK, Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha 1958, s. 220; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 117-118; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 99, 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 95; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 56-57.
text katalogu	Z nápisu s chronogramem se dovídáme, že socha byla postavena roku 1729. V soupisu soch z roku 1837 je stručně uvedena jako kamenná socha Ecce homo, stojící „na vysoké cestě v aleji na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující nápis s poznámkou, že na soše je znak hrabat Černínů, a uvádí, že sochu dala postavit „rodina hrabat Lažanských“ a že ji je povinna udržovat manětínská vrchnost.[331] Již manětínský kronikář Jindřich Nacházel roku 1966 usoudil: „Na podstavci je Černínský znak, to znamená, že sochu dala vytesati Marie Gabriela Lažanská, rozená Černínová z Chudenic.“[332] V soupisu soch z roku 1837 je stručně uvedena jako kamenná socha sv. Rozálie, stojící „na vysoké cestě v aleji na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující

[331] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 13.
[332] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 187v.

	nápis s poznámkou, že na soše je znak hrabat Lažanských, a uvádí, že udržovat památku je povinna manětínská vrchnost.[333] Dne 19. dubna 1940 odborný restauráor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedeno „sousoší Kristus (Ecce Homo)“, za jehož restaurování požadoval částku 1250 K. V roce 1940 však k restaurování této sochy nedošlo334 a nevíme, zda byla restaurována v následujících letech. V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1972 je o stavu sochy jen stručně poznamenáno: „Pískovec částečně zvětralý. Písmo se stírá.“.[335] Roku 1982 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna, který ve své restaurátorské zprávě, přijaté uměleckou komisí Českého fondu výtvarných umění 2. listopadu 1982 a popisující restaurování soch Ecce homo, sv. Benna a sv. Donáta, popsal restaurování sochy Ecce homo následovně: „<u>Popis plastiky před restaurováním</u> Socha byla velmi silně porostlá lišejníkem a pokrytá nečistotou. Trnová koruna potlučená, chyběl hřbet a prsty pravé ruky. Dále byla

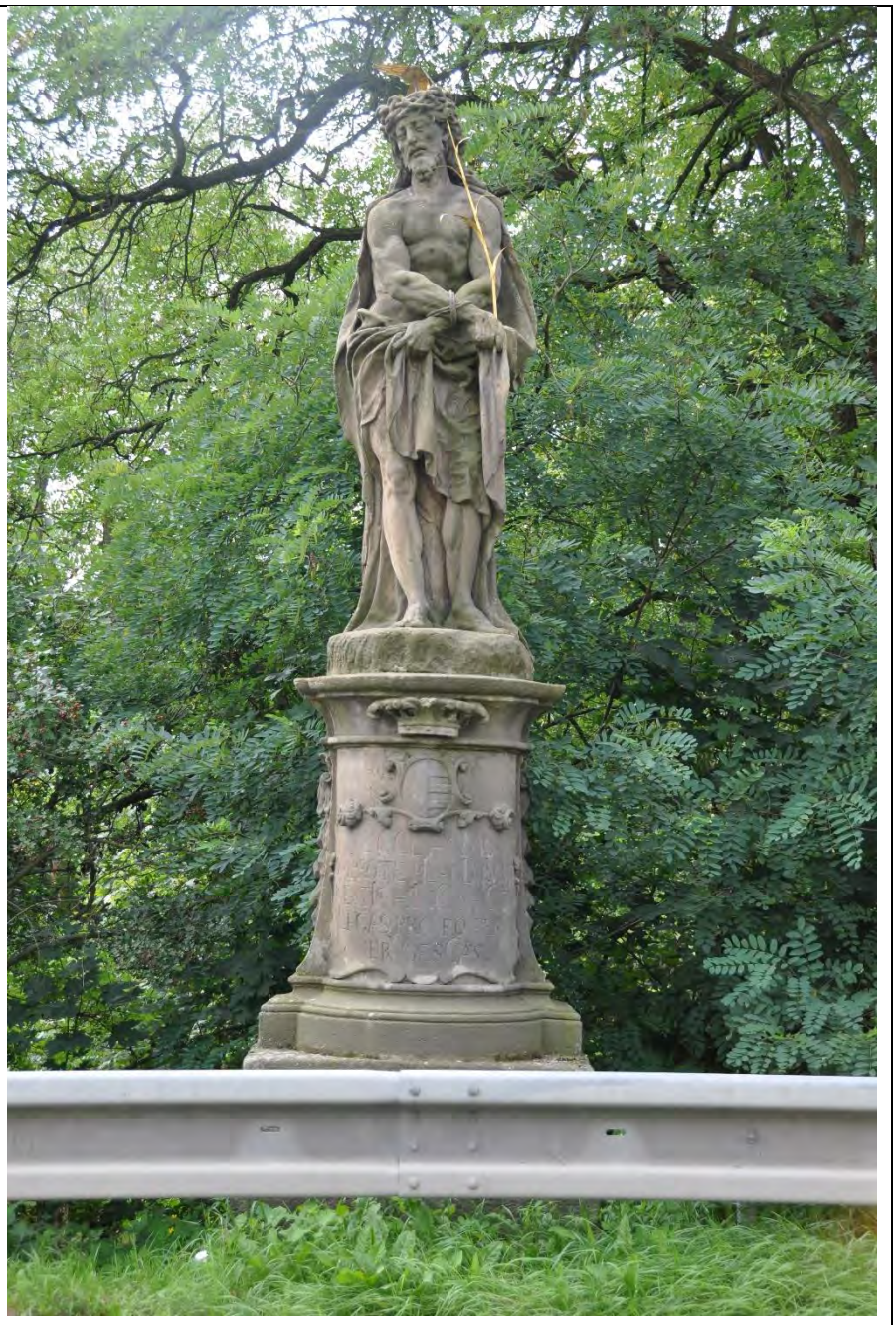
[333] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 12.
[334] NA, SPS, kart. 330.
[335] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1972.

	potlučená draperie. Na soklu chyběly rohy, hrany byly potlučené, poškozená byla i koruna. […] Postup restaurování u těchto plastik Sochy jsem nejdříve nasucho očistil od lišejníků. Dále jsem lišejníky odstraňoval pomocí kartáčů a vody. Chemicky jsem odstranil zbytky organ. látek a znovu sochy omyl. Po důkladném vyschnutí jsem sochy napustil zpevňovacím roztokem. Chybějící části jsem domodeloval umělým kamenem a provedl jsem také nové vyspárování. Po obroušení tmelů jsem provedl lazurní barevné scelení a na některých částech lokální retuš. Nakonec jsem osadil nové atributy.“[336] V roce 1982 restaurátor Lubomír Čtverák provedl restaurování a rekonstrukci celkem 24 atributů manětínských soch na Vysoké cestě, v čemž byla obsažena i rekonstrukce svatozáře a třtiny do ruky pro sochu Ecce homo, zhotovených ze zlacené mědi. O restaurování a rekonstrukci všech těchto atributů zhotovil Lubomír Čtverák 15. září 1982 celkovou restaurátorskou zprávu, ve které čteme: „Ulice zvaná Vysoká cesta v Manětíně je zdobena po obou stranách řadami soch světců a světic, které v letech 1728 až 1733 vytvořil sochař J. Herscher. Všecky tyto sochy jsou v přítomné době restaurovány akademickým sochařem J. Bradnou. Původní atributy těchto soch byly zhotoveny ze železa pozlaceného lístkovým zlatem. Tyto atributy byly zničeny korosí, že dnes z některých zbyly jen fragmenty, některé urezivěly a upadly a většina jich zcela zmizela. Žádný ze zbytků atributů pro přílišné zrezivění nebylo již možno restaurovat, kromě plamenného meče archanděla Michaela, neboť jedině tento atribut byl zhotoven z mědi. Všecky ostatní atributy bylo nutno rekonstruovat. Kromě svatozáří jsou to kříže, biskupské berly, šípy, blesky, meče, plameny, třtina atd. Rekonstrukce byly vytvořeny podle dochovaných zbytků původních atributů a tam, kde atributy již zcela chyběly, byly rekonstruovány podle liturgických norem a podle pohybových kreací soch. Nově rekonstruované atributy byly zhotoveny z mědi a pozlaceny lístkovým zlatem. Některé z atributů, které jsou pohledové ze všech stran, byly zlaceny oboustranně.

[336] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 643.

	Rekonstruováno bylo celkem 24 různých atributů. Práce byla v terénu dokončena a dne 14. 9. byla zkolaudována uměleckou komisí a převzata imvestorem. Atributy byly předány ak. sochaři Bradnovi, který je při restaurování soch zároveň osadí.“337 Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Tato socha je také vysekána z kvalitního jemnějšího pískovce bez křemenů. Herscher asi tento kvalitní kámen záměrně vybíral pro sochy, kde je holé tělo. Socha bez velkých závad. Je nejvíce zarostlá zelenou řasou. Je třeba vyřezat větve stromů okolo.“338 Dne 2. května 2017 odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Krajského úřadu Plzeňského kraje vydal souhlas s přemístěním dvanácti manětínských soch v úseku Vysoké cesty „po dobu rekonstrukce komunikace II/201“ s tím, že pouze dvě z těchto soch se poté vrátí na původní místo, zatímco zbývajících deset (mezi nimi i socha Ecce homo) bude přemístěno „do polohy posunuté oproti původnímu stavu vodorovně od středu vozovky o vzdálenost 20 až 160 cm podle předloženého restaurátorského záměru […] vypracovaného v lednu 2017 akademickým sochařem Janem Víchem.“[339]

[337] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 638.
[338] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 39.
[339] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

obr.	

číslo ID	43
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Rozálie Palermské
KP	41751/4-1397
poloha	známá
umístění	V rámci souboru soch tzv. Vysoké cesty
datace	1732
autorství	Josef Herscher
donátor	Hraběnka Josefa Lažanská
materiál	Pěskovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Dle pramenů „bylo na spodní římse vytesáno jméno: »Joannes Krejczí«.“ Podle informace z restaurátorské zprávy Jana Bradny z roku 1982 byl nápis přečten takto: „»IOhanes Kreyczi 1731«. Dále nejasné je »Siuk«.“ Na střední části podstavce se na čelní stěně nalézá znak komtesy

	Josefy Lažanské a nápis s chronogramem (1732): „TVTO // PESTIFERA SANIE // DIFFLVENTIVM // REFVGIO // SANCTAE ROSALIAE // STATVIT. // ILLVS. HERVLA IOSEPHA // COMES LASCHANSKI“ Bezpečnému útočišti těch, kdož se rozplývají v morovém hnisu, svaté Rozálii, postavila nejjasnější panna Josefa hraběnka Lažanská.
opravy a rest. zásahy	1954, 1982 ak. soch. Jan Bradna
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 53; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 117; František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 27-31; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 119; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 99, 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 95-96; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 65-66.
text katalogu	Z nápisu s chronogramem, jenž se nachází na samotné památce, se dovídáme, že sochu dala roku 1732 postavit komtesa Josefa Lažanská. Kronika Manětína v zápise z roku 1966 uvádí: „Socha má erb

	Lažanských a na spodní římse je vytesáno jmeno: »Joannes Krejczí«. Snad to byl jen kameník a sochu tesal Jos. Herscher?“340 Jméno Joannes Krejczi potvrzuje i další zápis v kronice z roku 1981.[341] V soupisu soch z roku 1837 je stručně uvedena jako kamenná socha sv. Rozálie, stojící „na vysoké cestě v aleji na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující nápis s poznámkou, že na soše je znak hrabat Lažanských, a uvádí, že udržovat památku je povinna manětínská vrchnost.[342] Dne 19. dubna 1940 odborný restauráor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedena socha sv. Rozálie, za jejíž restaurování požadoval částku 1200 K. V roce 1940 však k restaurování této sochy nedošlo a nevíme, zda byla restaurována v následujících letech. V roce 1954 byly sochy nacházející se po levé straně Vysoké cesty přesunuty dále od silnice. Jednání o této akci začala již v roce 1953, kdy dne 6. listopadu konzervátor státní památkové péče Jindřich Nacházel napsal Státní památkové péči zprávu o manětínském hřbitovním kostelu sv. Barbory, v jejímž závěru ještě dodal: „Při silnici od hřbitovního kostela do města jest po obou stranách řada krásných barokních soch. Jest jich celkem 15 a jsou to v životní

340 Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 188r.
341 Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1980-1985, s. 199.
342 SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 12.

	velikosti postavy světců. Na jaro 1954 jest plánováno asfaltování této části silnice (Správa stát. silnic Plasy). Při této příležitosti by se snad dala vyřešiti další ochrana těchto krásných soch (z r. 1729-1733), které velkými autobusy a nákladními automobily silně trpí. MNV již jednou žádal o postavení terasy a posunutí těchto soch zpět do výklenků terasy. Silnice by se tím rozšířila a sochy by netrpěly. Některé jsou již pootočeny nárazy, a i poškozeny.“343 Dne 9. února 1954 se o celé záležitosti konala v Manětíně veřejná schůze, o níž 2. března, tedy s jistým zpožděním, týž Jindřich Nacházel takto informoval Krajský národní výbor v Plzni: „Věc: Manětín – posunutí barokních soch pro rozšíření silnice. Příloha: Usnesení veřejné schůze ze dne 9. II. 1954. Při veřejné schůzi MNV o diskusi o návrhu zákonů o národních výborech byl občanstvem podán návrh, aby krásné a památné barokní sochy při silnici z města ke hřbitovu byly cca o 1 až 2 metry posunuty a tím silnice rozšířena. Schůze byla nevídaně hodně občanstvem navštívena a usnesení o zajištění a zachování soch bylo jednomyslné. Můžeme proto říci, že se jedná o spontánní návrh obyvatelstva. Již dne 6. XI. 1954 [recte: 1953] byl podán návrh o zajištění těchto barokních soch, ježto při veliké frekvenci na úzké silnici sochy velmi trpí a některé jsou již na svých podstavcích posunuty a poškozeny. Dne 13. XII. 1954 [recte: 1953] v návrhu plánu na opravu památek byla oprava a posunutí uvedených soch pamatováno na předním místě. V letošním roce bude asfaltována silnice, na jejímž okraji sochy stojí. Při této příležitosti žádá občanstvo, aby současně byla silnice patřičně rozšířena a zřízen ochranný, nízký kamenný taras (zeď), v jehož výklencích by sochy mohly bez nebezpečí státi. Zřízení ochranné zdi bylo MNV již několikráte v minulých letech žádáno, ale nikdy nebylo povoleno. Ještě nikdy v dřívějších letech nepamatovala veřejná správa v ochraně památek na Manětín a Manětínsko. Veškeré opravy dávala opravovat bývalá hraběcí rodina Lažanských. Jistě nyní v lidově demokratickém zřízení, kdy stát se stará o zachování historických památek, pochopí i příslušný referát KNV o nutnosti zachování

[343] NA, SPS, kart. 330.

	těchto krásných barokních soch z let 1718 až 1732. Byl jsem při výše uvedené schůzi pověřen, abych projednal s patřičnými úřady zajištění těchto soch. Prosím proto, aby KNV projednal se správou silnic rozšíření silnice, která bude asfaltována, a zajistil patřičnou úhradu na posunutí soch do výklenků ochranného zdiva, které by se musilo přitom as do výše 1 metru postaviti.“344 Takřka současně Státní památková péče přípisem z 1. března 1954 požádala Krajský národní výbor v Plzni, aby dal ještě před zahájením prací svolat komisi, „která by rozhodla o způsobu zabezpečení těchto velmi hodnotných plastik vhodnou úpravou silnice, event. jejím rozšířením na daném místě.“345 Dne 14. června 1954 se v kanceláři Místního národního výboru Manětín konalo „komisionelní šetření ve věci přemístnění památných barokních soch v Manětíně.“ V zápise z tohoto jednání, jehož se zúčastnili odborný restaurátor Miroslav Böswart, konzervátor státní památkové péče Jindřich Nacházel, děkan František Wonka a dále předseda, tajemník a člen technické komise Místního národního výboru Manětín, se uvádí: „Na základě pochůzky přijato přítomnými následující usnesení: Sochy, které se nacházejí na hlavní silnici z náměstí Manětína ke hřbitovu, musí býti za příčinou rozšíření silnice odstraněny. Na základě toho bylo usneseno jako nejvhodnější místo na cestě ke kapličce na Chlumské hoře, k bývalému popravišti. Toto místo jak historicky, tak esteticky vyhovuje všem podmínkám, jest zdáli krásně viditelné a hlavně nebude nikdy překážeti komunikaci, a to ani v budoucnu. Definitivní rozmístnění soch z důvodů dogmatických provede místní děkan Frant. Wonka. Místní národní výbor Manětín projedná s majiteli pozemků uvolnění části potřebné kol této cesty. Majiteli bylo přislíbeno ustoupení potřebné části pozemku. Místní národní výbor Manětín zařídí rozebrání a převoz soch na určené místo za odborného [dozoru] Mirosl. Böswarta. Místní národní výbor zařídí provedení základů pod sochy.

[344] NA, SPS, kart. 330; SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.
[345] NA, SPS, kart. 330.

	Po zřízení základů budou dle plánu sochy postaveny MNV. Veškeré náklady spojené s těmito pracemi včetně materiálů a dovozů a pracovních sil budou hrazeny dle příslibu Státní památkovou správou a KNV v Plzni.“346 Jindřich Nacházel hned následujícího dne zaslal opis tohoto zápisu Krajskému národnímu výboru Plzeň a připojil tuto poznámku: „Zasílám opis zápisu s tím, že v sobotu dne 19. VI. 54 se započne za odborného dozoru odb. rest. Mir. Böswarta s pracemi na rozebírání soch. Originál zápisu převzal M. Böswart s sebou do Prahy k projednání na Památkové správě. Práce nemohou býti oddalovány, jelikož dne 20. VI. 54 začne správa silnic již s úpravami a asfaltováním silnice.“347 Na zápis z jednání konaného 14. června hned za tři dny, tedy 17. června 1954, reagovala Státní památková péče, která napsala Místnímu národnímu výboru Manětín: „Vracíme se k Vašemu zápisu ze dne 14. VI. 1954, který nám byl předán restaurátorem M. Boeswartem, a podotýkáme: Podle našeho jednání se zástupcem Československých státních silnic, závod 0307-Plasy se sídlem Kralovice, s. J. Boškem, z 15. VI. 1954 jsme byli ujištěni, že se ve výhledovém plánu pro další roky nepočítá se žádnými dalšími silničními úpravami, event. rozšířením silnice, které by ohrozily barokní plastiky situované podél silnice. Není proto nutné, aby byly plastiky přemístěny, a podle původního jednání, zachyceného v protokole z 28. IV. 1954, trváme na tom, aby byly pouze po levé straně posunuty s okraje silnice o vzdálenost, již určí přímo na místě dne 19. VI. 1954 zástupce ČSS. Nové rozmístění provede arch. Hysler, který zároveň navrhuje skizu na úpravu okolního terénu. Současně budou za pomoci MNV plastiky za odborného dozoru restaurátora M. Boeswarta přemístěny. S pracemi bude započato 19. VI. 1954, aby byly zakončeny před započetím asfaltování. Z prostředků SPS bude hrazen odborný dohled M. Boeswarta, skiza úpravy terénu, znovupostavení plastik a jejich odborná oprava a konservace. Z prostředků KNV nebo MNV bude třeba, abyste uhradili materiál potřebný do nových základů podstavců a pomocné pracovní síly.“348 Záměr přenést sochy k cestě vedoucí ke kapličce na Chlumské hoře

[346] NA, SPS, kart. 330; SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.
[347] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.
[348] NA, SPS, kart. 330.

	tedy Státní památková péče zamítla a návrh nebyl realizován. Děkan Wonka však do soupisu manětínských soch tento nákres překreslil a opatřil jej tímto textem: „Návrh na umístění Herscherových soch jako Kalvarii ke kapličce na Šibeničním vrchu na úbočí Chlumské hory z června L. P. 1954. Ing. Zahn Vladimír vyměřil. Bohužel pro nervus rerum smělý ten sen se nesplnil.“349 K tomu je však třeba poznamenat, že k realizaci plánu nedošlo pro nedostatek peněz („nervus rerum“), nýbrž proto, že Státní památková péče pokládala tento přesun za zbytečný. Sochy byly poté vskutku rozebrány, ale k jejich přemístění na vyhlédnuté místo stále nedocházelo. Dne 25. srpna 1954 proto Karel Křesadlo, plánovač Stavopravu, okresního stavebního podniku v Plzni, manětínský rodák, napsal Státnímu památkovému úřadu toto upozornění: „V Manětíně okr. Plasy byly letos v létě na t. zv. vysoké cestě, spojující čtvrť u hřbitova s vlastním městem, rozebrány některé pískovcové barokní sochy, aby mohla býti rozšířena silnice. Bylo snad dohodnuto, že tyto sochy budou po vybudování asfaltové silnice osazeny přibližně na témže místě, jen trochu dále od původního silničního tělesa, takže se nyní dostanou na samý okraj o něco rozšířené asfaltové silnice. Sochy, které rozšíření nepřekážely, byly ponechány na místě a nerozebírány. Ačkoliv je silnice již delší dobu hotova, leží rozebrané sochy, t. j. rozebrané podstavce a vlastní sochy, na samém okraji silnice a jsou vystaveny velkému nebezpečí poškození. Některé sochy, jako např. nejkrásnější a nejcennější z nich, sv. Šebestián, leží po celé délce na okraji silnice a tato socha je již poškozena čerstvým otlučením některých detailů. Jedná se o staré památky velké umělecké ceny (odlitek sochy sv. Šebestiána byl instalován vedle jiných manětínských soch na výstavě Pražské baroko v r. 1938 – Brokoff – Borovec), které jsou tak vystaveny úplné zkáze, nebudou-li brzy znovu instalovány. Jako manětínský rodák upozorňuji na tento stav a prosím, aby bylo urychleně zařízeno další.“ Opisy tohoto upozornění zaslal Karel Křesadlo i Místnímu národnímu výboru Manětín, Krajskému národnímu výboru Plzeň – odboru pro školství a kulturu a Československým státním silnicím Plzeň. Státní památková péče poté 9. září 1954 požádala konzervátora památkové péče Jindřicha Nacházela o sdělení předpokládaných

[349] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	nákladů na celou práci. Dotazovaný nato 13. září 1954 odpověděl: „Sundání soch stálo něco málo přes 1600 Kčs, na vybetonování základů je počítáno s 2000 Kčs, v tomto obnosu není zahrnut kámen, který dává MNV zdarma a též něco cementu, který MNV již má k disposici. Postavení soch bude oproti sundání dražší (pro pomalejší práci) a počítáme, že náklad nepřevýší 2500 Kčs. KNV na celou akci plánoval a také písemně přislíbil 7000 Kčs, které nebudou ani vyčerpány. Pozn.: Cement na veškerou práci je již v Manětíně. [...] Jednal jsem opět se zást. MNV a bylo mně přislíbeno, že s prací bude v nejbližších dnech započato. Také vyčíslení nákladů bylo provedeno s jejich účastí.“350 O dalším průběhu prací zatím žádné informace nemáme. Jenom děkan P. František Wonka o něco později, v roce 1958, na tyto události roku 1954 vzpomínal: „Když se r. 1954 jednalo o to, že by se měly sochy z Vysoké cesty přemístit jinam, kde by měly, jak se hezky vyjádřil sem poslaný pan ing. archit. Josef Hyzler, větší »meditační klid«, tu se přimlouvali lidé, o kterých by sotva kdo řekl, že mají vroucný poměr k nim, aby byly ponechány na svém původním místě, že by se jim bez nich stýskalo. Ovšem, ozval se i hlas, že by se nyní, když byly některé z nich sundány, aby se přemístily z ohroženého místa ve vozovce o kus dále ke kraji, měly rozbít na šutr k vyspravení silnice. A jiný hlas: když sochy ležely ne právě uctivě položené na břehu nebo i v příkopu, a to asi čtyři měsíce, prohlásil drsně: Když tu dvěstě let stály, mohou tu nyní třeba dvěstě let ležet. Jistě svatí, které ty sochy představují, odpustili řeči tak nejapné a státní úřady rozumně ocenily poklad umění v sochách těch ukrytý a dobře jej zabezpečily k ozdobě města i vlasti pro věky budoucí.“351 V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1972 je o stavu sochy jen stručně poznamenáno: „Pískovec částečně zvětralý. Písmo se stírá.“.352 Roku 1982 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna, který ve své restaurátorské zprávě, přijaté uměleckou komisí Českého fondu výtvarných umění 2. listopadu 1982, popsal restaurování této sochy společně s restaurováním soch sv. Fabiána a Matky Boží Bolestné. V této zprávě čteme o restaurování sochy sv. Rozálie:

[350] NA, SPS, kart. 330.
[351] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 59.
[352] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1972.

	„Popis plastiky před restaurováním Plastika byla ze zadní strany zahrnuta zetlelou trávou. Dále byla pokryta nečistotou a lišejníky. Socha byla potlučená, kámen vážně narušený větráním. Na soklu byly zurážené hrany, koruna a plastická výzdoba. […] Postup při restaurování Při restaurování jsem postupoval společně u všech plastik. Nejdříve jsem nasucho oškrábal mechy, lišejníky a sochy oprášil. Dále jsem lišejníky odstraňoval vodou a kartáči. Potom jsem chemicky vyhubil veškeré zbytky a zárodky organismů. Po důkladném vymytí a vyschnutí jsem kámen soch zpevnil. Poté jsem přistoupil ke tmelení. Umělým kamenem jsem doplnil a domodeloval všechny chybějící části, včetně částí vymletých vodou do hrubé struktury. Po vyzrání jsem tmely vypracoval obrušováním. Nakonec jsem plastiky barevně scelil a osadil nové atributy.“353 Poté ještě koncem prosince 1982 akademický sochař Jan Bradna prozkoumal manětínské sochy354 a jméno nyní přečetl následovně: „Sv. Rosalie: »IOhanes Kreyczi 1731« jasné a zřetelné. Dále nejasné je »Siuk«.“355 V roce 1982 restaurátor Lubomír Čtverák provedl restaurování a rekonstrukci celkem 24 atributů manětínských soch na Vysoké cestě, v čemž byla obsažena i rekonstrukce paprskové svatozáře a kříže s kytičkami pro sochu sv. Rozálie, zhotovených ze zlacené mědi, které nahradily kříž znienÝ rzí (svatozář chyběla). O restaurování a rekonstrukci všech těchto atributů zhotovil Lubomír Čtverák 15. září 1982 celkovou restaurátorskou zprávu, ve které čteme: „Ulice zvaná Vysoká cesta v Manětíně je zdobena po obou stranách řadami soch světců a světic, které v letech 1728 až 1733 vytvořil sochař J. Herscher. Všecky tyto sochy jsou v přítomné době restaurovány akademickým sochařem J. Bradnou. Původní atributy těchto soch byly zhotoveny ze železa pozlaceného lístkovým zlatem. Tyto atributy byly zničeny korosí, že dnes z některých zbyly jen fragmenty, některé urezivěly a upadly a většina jich zcela zmizela. Žádný ze zbytků atributů pro přílišné zrezivění nebylo již možno restaurovat, kromě plamenného meče archanděla Michaela, neboť jedině tento atribut byl zhotoven z mědi. Všecky ostatní atributy bylo nutno rekonstruovat. Kromě svatozáří jsou to

[353] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 641.
[354] Tamtéž, s. 349.
[355] Tamtéž, s. 389.

	kříže, biskupské berly, šípy, blesky, meče, plameny, třtina atd. Rekonstrukce byly vytvořeny podle dochovaných zbytků původních atributů a tam, kde atributy již zcela chyběly, byly rekonstruovány podle liturgických norem a podle pohybových kreací soch. Nově rekonstruované atributy byly zhotoveny z mědi a pozlaceny lístkovým zlatem. Některé z atributů, které jsou pohledové ze všech stran, byly zlaceny oboustranně. Rekonstruováno bylo celkem 24 různých atributů. Práce byla v terénu dokončena a dne 14. 9. byla zkolaudována uměleckou komisí a převzata imvestorem. Atributy byly předány ak. sochaři Bradnovi, který je při restaurování soch zároveň osadí.“356 Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „V kameni této sochy je snad nejvíce velkých křemenů ze všech soch. Herscher ale dovedl tento zdánlivý nedostatek dokonale využít a zúročit. Stav dobrý.“357 Dne 2. května 2017 odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Krajského úřadu Plzeňského kraje vydal souhlas s přemístěním dvanácti manětínských soch v úseku Vysoké cesty „po dobu rekonstrukce komunikace II/201“ s tím, že pouze dvě z těchto soch se poté vrátí na původní místo, zatímco zbývajících deset (mezi nimi i socha sv. Rozálie) bude přemístěno „do polohy posunuté oproti původnímu stavu vodorovně od středu vozovky o vzdálenost 20 až 160 cm podle předloženého restaurátorského záměru […] vypracovaného v lednu 2017 akademickým sochařem Janem Víchem.“[358]

[356] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 638.
[357] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 38.
[358] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

obr.	

číslo ID	44
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Rocha
KP	41751/4-1397
poloha	známá
umístění	V rámci souboru soch tzv. Vysoké cesty
datace	1733
autorství	Josef Herscher
donátor	hrabě Václav Pötting a jeho manželka Josefa, rozená Lažanská
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části podstavce se na čelní stěně nalézá znak hraběte Václava Pöttinga a jeho manželky Josefy, rozené Lažanské a nápis s chronogramem (1733): „SAPIENTIORI // PESTE LANQVENTIVM // GALENO // DIVO ROCHO, // PIETATIS ERGO EREXIT // ILLVS: D: D: WENCESLAVS // ET IOSEPHA S. R. I. COMES PÖTTING.“ („lanquentium“ by se mělo správně psát „languentium“) Svatému Rochovi, pro nemocné morem moudřejšímu než Galénus, ze zbožnosti postavil nejjasnější p. p. Václav a Josefa sv. římské říše

	hrabě Pötting.
opravy a rest. zásahy	1972 ak. soch. František Pašek a Zdeněk Šejnost, 1978-1979 ak. soch. Jan Bradna včetně zhotovení výdusku na místo originálu a osazení originálu do interiéru kostela sv. Barbory
současný stav	Na místě osazena kopie (výdusek z umělého kamene) ak. soch. Jan Bradna, originál umístěn v interiéru kostela sv. Barbory. U výdusku by byl výhledově potřeba restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 53; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 117; František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 40-45; Oldřich Jakub BLAŽÍČEK, Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha 1958, s. 219; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 121; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 99, 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 96-97; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 67-68.
text katalogu	Z nápisu s chronogramem, jenž se nachází na samotné památce, se dovídáme, že sochu dali roku 1733 postavit hrabě Václav Pötting a jeho manželka Josefa, rozená Lažanská. V soupisu soch z roku 1837 je stručně uvedena jako kamenná socha sv. Rocha, stojící „na vysoké cestě v aleji na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující nápis s poznámkou, že na soše jsou znaky hrabat Pöttingů a Lažanských, a uvádí, že udržovat památku je povinna manětínská vrchnost.[359] Dne 19. dubna 1940 odborný restauráor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další

[359] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 11.

	manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedena socha sv. Rocha, za jejíž restaurování požadoval částku 1200 K. V roce 1940 však k restaurování této sochy nedošlo360 a nevíme, zda byla restaurována v následujících letech. Roku 1971 byla socha poškozena. Manětínská městská kronika o tom uvádí: „Náhodné poškození barokní sochy sv. Rocha na Vysoké cestě: 2. 8. 71. Předjíždějící nákladní auto poplašilo koně s vozem zdejšího JZD, řídil koně p. Eret Fr. Aniž mohl zabránit, koně strhli vůz ku pravé straně a tím vůz chytil za podstavec sochy. Neuvěřitelné, že celá socha i [s] nástavcem, na němž stála, byla povalena. Škodu zaplatila pojišťovna.“[361] Jinou zprávu o celé události sepsalo Obvodní oddělení Veřejné bezpečnosti Manětín, které ji 4, srpna 1971 poslalo Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni. V této zprávě se píše: „Dne 3. srpna 1971 kolem 13.00 hod. došlo v Manětíně k poražení a poškození sochy Sv. Rochuse tím způsobem, že kočí František Eret, bytem Manětín čp. 151, jel s koňským povozem po silnici v Manětíně, kde na krajnici pravou stranou valníku zachytil za sochu, kterou porazil. Při pádu sochy došlo k uražení obou rukou.“362 Sochu poté restaurovali akademičtí sochaři František Pašek a Zdeněk Šejnost, kteří ve své restaurátorské zprávě z listopadu 1971 popsali svůj zákrok takto:

[360] NA, SPS, kart. 330.
[361] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1968-1976, fol. 110v.
[362] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

	„Socha svatého Rocha je jednou z mnoha plastik Manětínského cyklu. Byla stržena projíždějícím povozem a rozvalen i mohutný podstavec. Ležící části sochy a podstavce byly rozhozeny podél silnice zhruba v sedmi dílech mimo drobných odražených fragmentů. Celé dílo je zhotoveno z hrubozrnného pískovce a jako většina manětínských plastik se řadí k plastikám vrcholného baroka. Při pádu byly soše odraženy ruce a poškozena na mnoha místech v draperiové i obličejové partii. Odraženy byly též profilové části na podstavci. Při pádu se všechny díly sousoší uvolnily a byly přervány i kovové čepy spojující jednotlivé kamenné díly. Spodní části podstavce byly osazeny pomocí heveru a železníků. Střední část podstavce – korunní římsa a socha – byly pak osazovány pomocí autojeřábu. Všechny sesazované díly byly k sobě lepeny cemento-cispercolovým tmelem. Železné trny mezi jednotlivými díly byly nakonzervovány asfaltem a zality cementem. Chybějící díly sochy byly přitmeleny a přičepovány. Nápisová deska s erby hrabat Lažanských byla zretušována. Písmo na legendě zdůrazněno černou barvou, kryptogram pak barvou červenou. Celé dílo bylo konzervována Acronexovým napuštěním s jednotným barevným tónem.“363 V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1972 je o stavu sochy jen stručně poznamenáno: „Dobrý. Restaurován na podzim 1972 [recte: 1971].“.364 Dne 26. července 1977 se konala porada, týkající se nezbytných restaurátorských zásahů na manětínských barokních plastikách. O soše sv. Rocha se v zápise z této porady píše: „Vzhledem k tomu, že plastika sv. Rocha stojí na nejohroženějším místě, bude v nejbližší době sejmuta a pořízeno z ní zkušební faksimile. Podle výsledku bude pak určen další postup s konečnou platností.“[365] V letech 1978-1979 byla pak socha opět restaurována a bylo zhotoveno její faksimile. V zápise k roku 1978 o tom městská kronika

[363] NA, ČFVU, kart. 327, fasc. 561, období 1971.
[364] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1972.
[365] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

	stručně uvádí: „Socha byla 16. března 1978 rozebrána (p. Bradna) a odvezena do Prahy k restaurování či zhotovení kopie?“[366] V obšírnějším zápisu k roku 1979 pak čteme: „Čtvrtek, 6. září 1979. Rochus se vrátil. Barokní socha z r. 1733 sv. Rocha byla ve čtvrtek 23. března 1978 rozebrána a odvezena do [vynecháno]. Ve čtvrtek 14. června 1979 přivezli zpět do Manětína originál sochy a současně i kopii, cementový odlitek. Obojí zahalené do igelitového pláště složili u kulturního domu. Tam stály obě sochy až do čtvrtka 6. září 1979. V dopoledních hodinách byla kopie stavěna na místo původního originálu. Originál sochy byl zatímně složen na terase hřbitovního kostela sv. Barbory a bude pak postaven v lodi tohoto kostela. Při stavění kopie sochy sv. Rocha musela být silnice uzavřena. Veškera doprava za asistence zdejší SNB byla řízena horem, kolem Okres. ústavu národního zdraví. Do tohoto strmého [!] musela jezdit i nákladní auta s obilím od kombajnů. Socha sv. Rocha je z roku 1733, jak také v latinském nápisu je vyznačen chronogram tohoto roku. Socha stojí jako třetí od města, při pravé (jižní) straně »Vysoké cesty«. [...] Práce zde řídil Jan Bradna, restaurátor z Prahy-Čakovic, který má v Manětíně rekreační chalupu.“[367] Akademický sochař Jan Bradna sepsal po dokončení každé ze dvou etap restaurování, v roce 1978 i v roce 1979, restaurátorskou zprávu. První restaurátorskou zprávu umělecká komise Českého fondu výtvarných umění přijala 27. listopadu 1978. V této zprávě se píše: „<u>Restaurátorský záměr:</u> Socha je umístěna na »Vysoké cestě«. Tato silnice zaříznutá do stráně je velmi úzká pro současný provoz. Po jedné straně silnice je vysoký svah, na druhé hlubiká stráň dolů. Sochy jsou umístěny po obou stranách. Sochy proto nelze již dále posunout od jízdní dráhy a jsou soustavně ohrožovány a poškozovány vozidly. Socha sv. Rocha je na nejvíce ohroženém místě, a proto byla vybrána jako první k odformování. Na původní místo bude umístěna fasimile. Originál

[366] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1976-1979, s. 193.
[367] Tamtéž, s. 369.

	bude umístěn po restaurování ve hřbitovním kostele sv. Barbory. Stav před restaurováním: Socha byla před několika lety poražena a restaurována. Protože stojí bezprostředně u jízdní dráhy, byla celá pokryta nečistotou a blátem. Na horních částech porostlá lišejníkem. Kámen je zdravý, ale vymletý. Tím je zvýšena jeho zrnitost. Socha potlučena, draperie olámaná. Hrany soklu zurážené, přední část soklu odřená od aut. Postup při restaurování: Sochu sv. Rocha jsem jeřábem rozebral a uložil do vrstvy písku na nákladní auto. Pro zajímavost jsem sochu zvážil na váze JZD. Socha váží i se soklem 21 q. Sochu jsem předvezl do Prahy, kde bylo provedeno odformování sochy i soklu klínovou formou. Po rozebrání byla forma soklu vydusána umělým kamenem. Výdusek je dutý, vyztužený armaturou. Forma vlastní sochy bude vydusána do konce r. 1978. Po vyzrání materiálu bude faksimile i originál převezeny do Manětína.“368 Druhou restaurátorskou zprávu umělecká komise Českého fondu výtvarných umění přijala 3. prosince 1979. V této zprávě se uvádí: „Stav před restaurováním: Socha sv. Rocha stojí na tzv. Vysoké cestě. Byla nejvíce vysunuta do vozovky, protože nejde již dále posunout do svahu. Protože byla poražena a nadále je poškozována vozidly, bylo rozhodnuto nahradit originál faksimilií. Socha byla pokryta nečistotou a lišejníkem. Byla potlučena. Postup při restaurování: Sochu jsem pomocí autojeřábu rozebral, naložil na nákladní auto a odvezl do Prahy. Tam byla na soše a soklu vytvořena klínová sádrová forma. Po rozebrání formy a separování byla znovu sestavena a vydusána umělým kamenem (písek + cement + pigment). Díly soklu byly ponechány duté. Po vytvrdnutí byla forma rozebrána. Když materiál vyzrál, byly díly i s originálem opět naloženy na auto a odvezeny zpět do Manětína. Originál byl zdvižen autojeřábem na terasu u kostela sv. Barbory a pomocí válečků a vozíku dopraven dovnitř kostela. Tam byla socha v postranní kapli pomocí kladkostroje sestavena a restaurována. Byly doplněny poškozené části a vytmeleny spáry. Celá socha byla barevně scelena a konzervována.

[368] NA, ČFVU, kart. 610, fasc. 47, období 1979.

	Faksimile byla také pomocí autojeřábu osazena na původní místo sochy. Dutý sokl sochy byl po sesazení vyplněn betonem a propojen čepem. Také socha byla připojena silným nekorodujícím čepem. Na místě byla provedena retuš výdusku a povrchová úprava. Nakonec jsem sochu patinoval. Nápisy na obou sochách budou vytaženy příští rok po retuši patiny.“369 Do evidenčního listu nemovité kulturní památky z roku 1972 bylo nato ještě roku 1979 připsáno: „Originál sochy sv. Rocha byl přemístěn v r. 1979 po odborné restauraci do boční kaple kostela sv. Barbory v Manětíně a na původní místo, soustavně ohrožované provozem, bylo osazeno faksimile.“.370 Odbor kultury Západočeského krajského národního výboru v Plzni však 20. srpna 1979 zaslal Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni přípis, v němž o zhotovování faksimile sochy sv. Rocha psal: „Sdělujeme Vám, že namátkovou kontrolou bylo zjištěno, že při zhotovování kopií barokních soch v Manětíně byla původní barokní socha sv. Rocha vážně poškozena na dvanácti místech. Žádáme Vás o provedení odborné expertizy prováděných prací a o zajištění toho, aby původní barokní sochy nebyly poškozovány.“ Krajské středisko odpovědělo až 8. února 1980; ve své odpovědi uvedlo: „Na základě Vašeho dopisu ohledně poškození barokní kamenné plastiky sv. Rocha v Manětíně Vám sdělujeme, že originální plastika je umístěna v kostele sv. Barbory v Manětíně a drobná poškození, která vznikla zaformováním a převozem, jsou opravena tak, že originál je v dokonalém stavu. Na jeho místě na Vysoké cestě byla osazena faksimile, která je přesnou kopií a nenarušuje celkovou sochařskou výzdobu. Tím byl zachráněn barokní originál, který stál na dopravně exponovaném místě a mohl být, jako se to stalo několikrát v minulosti, rozbit.“371 V roce 1982 restaurátor Lubomír Čtverák provedl restaurování a rekonstrukci celkem 24 atributů manětínských soch na Vysoké cestě, v čemž byla obsažena i rekonstrukce poutnické hole a paprskové svatozáře pro sochu sv. Rocha, zhotovených ze zlacené mědi. O restaurování a rekonstrukci všech těchto atributů zhotovil Lubomír Čtverák 15. září 1982 celkovou restaurátorskou zprávu, ve které čteme: „Ulice zvaná Vysoká cesta v Manětíně je zdobena po obou stranách

[369] NA, ČFVU, kart. 610, fasc. 47, období 1979; Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 536.
[370] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1972.
[371] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

	řadami soch světců a světic, které v letech 1728 až 1733 vytvořil sochař J. Herscher. Všecky tyto sochy jsou v přítomné době restaurovány akademickým sochařem J. Bradnou. Původní atributy těchto soch byly zhotoveny ze železa pozlaceného lístkovým zlatem. Tyto atributy byly zničeny korosí, že dnes z některých zbyly jen fragmenty, některé urezivěly a upadly a většina jich zcela zmizela. Žádný ze zbytků atributů pro přílišné zrezivění nebylo již možno restaurovat, kromě plamenného meče archanděla Michaela, neboť jedině tento atribut byl zhotoven z mědi. Všecky ostatní atributy bylo nutno rekonstruovat. Kromě svatozáří jsou to kříže, biskupské berly, šípy, blesky, meče, plameny, třtina atd. Rekonstrukce byly vytvořeny podle dochovaných zbytků původních atributů a tam, kde atributy již zcela chyběly, byly rekonstruovány podle liturgických norem a podle pohybových kreací soch. Nově rekonstruované atributy byly zhotoveny z mědi a pozlaceny lístkovým zlatem. Některé z atributů, které jsou pohledové ze všech stran, byly zlaceny oboustranně. Rekonstruováno bylo celkem 24 různých atributů. Práce byla v terénu dokončena a dne 14. 9. byla zkolaudována uměleckou komisí a převzata imvestorem. Atributy byly předány ak. sochaři Bradnovi, který je při restaurování soch zároveň osadí.“372 Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Originál byl v minulosti poražen. Na Vysoké cestě umístěn výdusek – písek, cement ze začátku osmdesátých let 20. stol. Je složen ze čtyř dílů a je dutý. Do základu byl zapuštěn velmi dlouhý čep. Potom osazen dutý sokl a dutina okolo čepu zadusána. Socha byla osazena na horní konec čepu. Tím měla být zajištěna stabilita při nárazu. Přední strana soklu vpravo nahoře je prasklá, možná po nárazu. Chybí zlacená koule z poutnické holi. Výdusek se dobře zařadil mezi kamenné originály.“373 Dne 2. května 2017 odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Krajského úřadu Plzeňského kraje vydal souhlas s přemístěním dvanácti manětínských soch v úseku Vysoké cesty „po dobu rekonstrukce komunikace II/201“ s tím, že pouze dvě z těchto soch se poté vrátí na původní místo, zatímco zbývajících deset (mezi nimi i socha sv. Rocha) bude přemístěno „do polohy posunuté oproti

[372] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 638.
[373] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 37.

	původnímu stavu vodorovně od středu vozovky o vzdálenost 20 až 160 cm podle předloženého restaurátorského záměru […] vypracovaného v lednu 2017 akademickým sochařem Janem Víchem.“[374]
obr.	

[374] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

číslo ID	45
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Šebestiána
KP	41751/4-1397
poloha	známá
umístění	V rámci souboru soch tzv. Vysoké cesty
datace	1729
autorství	Josef Hescher
donátor	
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Podle informace z restaurátorské zprávy Jana Bradny z roku 1982 byl nápis na zadní straně sochy sv. Šebestiána přečten takto: „1729, Sv. Šebestian: »JO« snad »JOANES KREYCZI«?“ Na střední části čelní stěny podstavce nápis s chronogramem (1729): „SVB TVTELA // PIA SEBASTIANI // AB OMNI // PESTE LIBERI // EVADVNT // CHRISTIANI.“

	Pod zbožnou ochranou Šebestiánovou odcházejí křesťané zbaveni všeho moru.
opravy a rest. zásahy	1954, 1982 ak. soch. Jan Bradna
současný stav	V brzké době by byl potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 53; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 117; František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 17-22; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 464; Oldřich Jakub BLAŽÍČEK, Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha 1958, s. 219; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 118; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 99, 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 97; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 54-55.
text katalogu	Podle chronogramu v nápise na podstavci památky byla socha sv. Šebestiána postavena roku 1729. V soupisu soch z roku 1837 je stručně uvedena jako kamenná socha sv. Šebestiána, stojící „na vysoké cestě v aleji na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující nápis s poznámkou, že je bez znaku, a uvádí, že udržovat památku je povinna manětínská vrchnost.[375] Dne 19. dubna 1940 odborný restauráor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další

[375] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 10.

	manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedena socha sv. Šebestiána, za jejíž restaurování požadoval částku 1200 K. V roce 1940 však k restaurování této sochy nedošlo a nevíme, zda byla restaurována v následujících letech. V roce 1954 byly sochy nacházející se po levé straně Vysoké cesty přesunuty dále od silnice. Jednání o této akci začala již v roce 1953, kdy dne 6. listopadu konzervátor státní památkové péče Jindřich Nacházel napsal Státní památkové péči zprávu o manětínském hřbitovním kostelu sv. Barbory, v jejímž závěru ještě dodal: „Při silnici od hřbitovního kostela do města jest po obou stranách řada krásných barokních soch. Jest jich celkem 15 a jsou to v životní velikosti postavy světců. Na jaro 1954 jest plánováno asfaltování této části silnice (Správa stát. silnic Plasy). Při této příležitosti by se snad dala vyřešiti další ochrana těchto krásných soch (z r. 1729-1733), které velkými autobusy a nákladními automobily silně trpí. MNV již jednou žádal o postavení terasy a posunutí těchto soch zpět do výklenků terasy. Silnice by se tím rozšířila a sochy by netrpěly. Některé jsou již pootočeny nárazy, a i poškozeny.“376 Dne 9. února 1954 se o celé záležitosti konala v Manětíně veřejná schůze, o níž 2. března, tedy s jistým zpožděním, týž Jindřich Nacházel takto informoval Krajský národní výbor v Plzni: „Věc: Manětín – posunutí barokních soch pro rozšíření silnice.

[376] NA, SPS, kart. 330.

	Příloha: Usnesení veřejné schůze ze dne 9. II. 1954. Při veřejné schůzi MNV o diskusi o návrhu zákonů o národních výborech byl občanstvem podán návrh, aby krásné a památné barokní sochy při silnici z města ke hřbitovu byly cca o 1 až 2 metry posunuty a tím silnice rozšířena. Schůze byla nevídaně hodně občanstvem navštívena a usnesení o zajištění a zachování soch bylo jednomyslné. Můžeme proto říci, že se jedná o spontánní návrh obyvatelstva. Již dne 6. XI. 1954 [recte: 1953] byl podán návrh o zajištění těchto barokních soch, ježto při veliké frekvenci na úzké silnici sochy velmi trpí a některé jsou již na svých podstavcích posunuty a poškozeny. Dne 13. XII. 1954 [recte: 1953] v návrhu plánu na opravu památek byla oprava a posunutí uvedených soch pamatováno na předním místě. V letošním roce bude asfaltována silnice, na jejímž okraji sochy stojí. Při této příležitosti žádá občanstvo, aby současně byla silnice patřičně rozšířena a zřízen ochranný, nízký kamenný taras (zeď), v jehož výklencích by sochy mohly bez nebezpečí státi. Zřízení ochranné zdi bylo MNV již několikráte v minulých letech žádáno, ale nikdy nebylo povoleno. Ještě nikdy v dřívějších letech nepamatovala veřejná správa v ochraně památek na Manětín a Manětínsko. Veškeré opravy dávala opravovat bývalá hraběcí rodina Lažanských. Jistě nyní v lidově demokratickém zřízení, kdy stát se stará o zachování historických památek, pochopí i příslušný referát KNV o nutnosti zachování těchto krásných barokních soch z let 1718 až 1732. Byl jsem při výše uvedené schůzi pověřen, abych projednal s patřičnými úřady zajištění těchto soch. Prosím proto, aby KNV projednal se správou silnic rozšíření silnice, která bude asfaltována, a zajistil patřičnou úhradu na posunutí soch do výklenků ochranného zdiva, které by se musilo přitom as do výše 1 metru postaviti.“377 Takřka současně Státní památková péče přípisem z 1. března 1954 požádala Krajský národní výbor v Plzni, aby dal ještě před zahájením prací svolat komisi, „která by rozhodla o způsobu zabezpečení

[377] NA, SPS, kart. 330; SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	těchto velmi hodnotných plastik vhodnou úpravou silnice, event. jejím rozšířením na daném místě.“378 Dne 14. června 1954 se v kanceláři Místního národního výboru Manětín konalo „komisionelní šetření ve věci přemístnění památných barokních soch v Manětíně.“ V zápise z tohoto jednání, jehož se zúčastnili odborný restaurátor Miroslav Böswart, konzervátor státní památkové péče Jindřich Nacházel, děkan František Wonka a dále předseda, tajemník a člen technické komise Místního národního výboru Manětín, se uvádí: „Na základě pochůzky přijato přítomnými následující usnesení: Sochy, které se nacházejí na hlavní silnici z náměstí Manětína ke hřbitovu, musí býti za příčinou rozšíření silnice odstraněny. Na základě toho bylo usneseno jako nejvhodnější místo na cestě ke kapličce na Chlumské hoře, k bývalému popravišti. Toto místo jak historicky, tak esteticky vyhovuje všem podmínkám, jest zdáli krásně viditelné a hlavně nebude nikdy překážeti komunikaci, a to ani v budoucnu. Definitivní rozmístnění soch z důvodů dogmatických provede místní děkan Frant. Wonka. Místní národní výbor Manětín projedná s majiteli pozemků uvolnění části potřebné kol této cesty. Majiteli bylo přislíbeno ustoupení potřebné části pozemku. Místní národní výbor Manětín zařídí rozebrání a převoz soch na určené místo za odborného [dozoru] Mirosl. Böswarta. Místní národní výbor zařídí provedení základů pod sochy. Po zřízení základů budou dle plánu sochy postaveny MNV. Veškeré náklady spojené s těmito pracemi včetně materiálů a dovozů a pracovních sil budou hrazeny dle příslibu Státní památkovou správou a KNV v Plzni.“379 Jindřich Nacházel hned následujícího dne zaslal opis tohoto zápisu Krajskému národnímu výboru Plzeň a připojil tuto poznámku: „Zasílám opis zápisu s tím, že v sobotu dne 19. VI. 54 se započne za odborného dozoru odb. rest. Mir. Böswarta s pracemi na rozebírání soch. Originál zápisu převzal M. Böswart s sebou do Prahy k projednání na Památkové správě. Práce nemohou býti oddalovány,

[378] NA, SPS, kart. 330.
[379] NA, SPS, kart. 330; SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	jelikož dne 20. VI. 54 začne správa silnic již s úpravami a asfaltováním silnice.“380 Na zápis z jednání konaného 14. června hned za tři dny, tedy 17. června 1954, reagovala Státní památková péče, která napsala Místnímu národnímu výboru Manětín: „Vracíme se k Vašemu zápisu ze dne 14. VI. 1954, který nám byl předán restaurátorem M. Boeswartem, a podotýkáme: Podle našeho jednání se zástupcem Československých státních silnic, závod 0307-Plasy se sídlem Kralovice, s. J. Boškem, z 15. VI. 1954 jsme byli ujištěni, že se ve výhledovém plánu pro další roky nepočítá se žádnými dalšími silničními úpravami, event. rozšířením silnice, které by ohrozily barokní plastiky situované podél silnice. Není proto nutné, aby byly plastiky přemístěny, a podle původního jednání, zachyceného v protokole z 28. IV. 1954, trváme na tom, aby byly pouze po levé straně posunuty s okraje silnice o vzdálenost, již určí přímo na místě dne 19. VI. 1954 zástupce ČSS. Nové rozmístění provede arch. Hysler, který zároveň navrhuje skizu na úpravu okolního terénu. Současně budou za pomoci MNV plastiky za odborného dozoru restaurátora M. Boeswarta přemístěny. S pracemi bude započato 19. VI. 1954, aby byly zakončeny před započetím asfaltování. Z prostředků SPS bude hrazen odborný dohled M. Boeswarta, skiza úpravy terénu, znovupostavení plastik a jejich odborná oprava a konservace. Z prostředků KNV nebo MNV bude třeba, abyste uhradili materiál potřebný do nových základů podstavců a pomocné pracovní síly.“381 Záměr přenést sochy k cestě vedoucí ke kapličce na Chlumské hoře tedy Státní památková péče zamítla a návrh nebyl realizován. Děkan Wonka však do soupisu manětínských soch tento nákres překreslil a opatřil jej tímto textem: „Návrh na umístění Herscherových soch jako Kalvarii ke kapličce na Šibeničním vrchu na úbočí Chlumské hory z června L. P. 1954. Ing. Zahn Vladimír vyměřil. Bohužel pro nervus rerum smělý ten sen se nesplnil.“382 K tomu je však třeba poznamenat, že k realizaci plánu nedošlo pro nedostatek peněz („nervus rerum“), nýbrž proto, že Státní památková péče pokládala tento přesun za zbytečný. Sochy byly poté vskutku rozebrány, ale k jejich přemístění na

[380] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.
[381] NA, SPS, kart. 330.
[382] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	vyhlédnuté místo stále nedocházelo. Dne 25. srpna 1954 proto Karel Křesadlo, plánovač Stavopravu, okresního stavebního podniku v Plzni, manětínský rodák, napsal Státnímu památkovému úřadu toto upozornění: „V Manětíně okr. Plasy byly letos v létě na t. zv. vysoké cestě, spojující čtvrť u hřbitova s vlastním městem, rozebrány některé pískovcové barokní sochy, aby mohla býti rozšířena silnice. Bylo snad dohodnuto, že tyto sochy budou po vybudování asfaltové silnice osazeny přibližně na témže místě, jen trochu dále od původního silničního tělesa, takže se nyní dostanou na samý okraj o něco rozšířené asfaltové silnice. Sochy, které rozšíření nepřekážely, byly ponechány na místě a nerozebírány. Ačkoliv je silnice již delší dobu hotova, leží rozebrané sochy, t. j. rozebrané podstavce a vlastní sochy, na samém okraji silnice a jsou vystaveny velkému nebezpečí poškození. Některé sochy, jako např. nejkrásnější a nejcennější z nich, sv. Šebestián, leží po celé délce na okraji silnice a tato socha je již poškozena čerstvým otlučením některých detailů. Jedná se o staré památky velké umělecké ceny (odlitek sochy sv. Šebestiána byl instalován vedle jiných manětínských soch na výstavě Pražské baroko v r. 1938 – Brokoff – Borovec), které jsou tak vystaveny úplné zkáze, nebudou-li brzy znovu instalovány. Jako manětínský rodák upozorňuji na tento stav a prosím, aby bylo urychleně zařízeno další.“ Opisy tohoto upozornění zaslal Karel Křesadlo i Místnímu národnímu výboru Manětín, Krajskému národnímu výboru Plzeň – odboru pro školství a kulturu a Československým státním silnicím Plzeň. Státní památková péče poté 9. září 1954 požádala konzervátora památkové péče Jindřicha Nacházela o sdělení předpokládaných nákladů na celou práci. Dotazovaný nato 13. září 1954 odpověděl: „Sundání soch stálo něco málo přes 1600 Kčs, na vybetonování základů je počítáno s 2000 Kčs, v tomto obnosu není zahrnut kámen, který dává MNV zdarma a též něco cementu, který MNV již má k disposici. Postavení soch bude oproti sundání dražší (pro pomalejší práci) a počítáme, že náklad nepřevýší 2500 Kčs. KNV na celou akci plánoval a také písemně přislíbil 7000 Kčs, které nebudou ani vyčerpány. Pozn.: Cement na veškerou práci je již v Manětíně. [...] Jednal jsem opět se zást. MNV a bylo mně přislíbeno, že s prací

	bude v nejbližších dnech započato. Také vyčíslení nákladů bylo provedeno s jejich účastí.“383 O dalším průběhu prací zatím žádné informace nemáme. Jenom děkan P. František Wonka o něco později, v roce 1958, na tyto události roku 1954 vzpomínal: „Když se r. 1954 jednalo o to, že by se měly sochy z Vysoké cesty přemístit jinam, kde by měly, jak se hezky vyjádřil sem poslaný pan ing. archit. Josef Hyzler, větší »meditační klid«, tu se přimlouvali lidé, o kterých by sotva kdo řekl, že mají vroucný poměr k nim, aby byly ponechány na svém původním místě, že by se jim bez nich stýskalo. Ovšem, ozval se i hlas, že by se nyní, když byly některé z nich sundány, aby se přemístily z ohroženého místa ve vozovce o kus dále ke kraji, měly rozbít na šutr k vyspravení silnice. A jiný hlas: když sochy ležely ne právě uctivě položené na břehu nebo i v příkopu, a to asi čtyři měsíce, prohlásil drsně: Když tu dvěstě let stály, mohou tu nyní třeba dvěstě let ležet. Jistě svatí, které ty sochy představují, odpustili řeči tak nejapné a státní úřady rozumně ocenily poklad umění v sochách těch ukrytý a dobře jej zabezpečily k ozdobě města i vlasti pro věky budoucí.“[384] V roce 1962 byla socha poškozena. Manětínská kronika o tom v zápisu z tohoto roku uvádí: „Každoročně se postupně opravují historické barokní sochy, ale také každoročně nám pachatelé sochy ničí, buď zlovolně, nebo nedbalou neopatrností. Tak ze soboty 27. září na neděli 28. září vracelo se 6 podnapilých vojáků z hospody. Po cestě »Pod Vyšehradem« vylezl si jeden z nich na sochu sv. Šebestiána a začal ohýbat, chtějíce ulomit, šípy kovové, které jsou zaraženy do prsou tohoto římského vojína. Když byli vyrušeni (a odehnáni), utekli. Památková správa odhadla škodu na 500 Kčs.“[385] V roce 1966 manětínský kronikář takto vysvětlil iniciálu na zadní straně památky: „Vzadu na podstavci je vytesána iniciálka: »JH.« = značí, že sochu tesal Josef Herscher.“[386] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1972 je o stavu sochy jen stručně poznamenáno: „Pískovec zvětrává, písmena se stírají.“.[387] Roku 1982 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna, který ve své restaurátorské zprávě, přijaté uměleckou komisí Českého fondu výtvarných umění 2. listopadu 1982 a popisující restaurování

[383] NA, SPS, kart. 330.
[384] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 59.
[385] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 79r.
[386] Tamtéž, fol. 187v.
[387] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1972.

	soch sv. Anny, sv. Josefa a sv. Šebestiána, popsal restaurování sochy sv. Šebestiána následovně: „Popis před restaurováním Socha sv. Šebestiána byla pokryta nečistotou a lišejníkem. Na těle světcově byly vymlety v kameni větší plochy, části opadané. Na soše byly starší nevhodné doplňky a rezavé šípy. Sokl byl potlučený. Postup při restaurování Sochu jsem nasucho očistil a omyl. Chemicky jsem vyhubil organické zárodky. Dále jsem sochu omýval vodou a saponáty. Provedl jsem zpevnění kamene a domodelování chybějících částí a nevhodných doplňků. Nakonec – opracování tmelů, povrchová úprava, .barevné scelení, osazení šípů a svatozáře.“388 Akademický sochař Jan Bradna pak koncem prosince 1982 ještě manětínské sochy prozkoumal a udělal otisky nápisů na zadních stranách soch,389 přičemž nápis na zadní straně sochy sv. Šebestiána byl tentokrát přečten takto: „1729, Sv. Šebestian: »JO« snad »JOANES KREYCZI«?“390 V roce 1982 restaurátor Lubomír Čtverák provedl restaurování a rekonstrukci celkem 24 atributů manětínských soch na Vysoké cestě, v čemž byla obsažena i rekonstrukce čtyř šípů z těla sv. Šebestiána, zhotovených ze zlacené mědi. O restaurování a rekonstrukci všech těchto atributů zhotovil Lubomír Čtverák 15. září 1982 celkovou restaurátorskou zprávu, ve které čteme: „Ulice zvaná Vysoká cesta v Manětíně je zdobena po obou stranách řadami soch světců a světic, které v letech 1728 až 1733 vytvořil sochař J. Herscher. Všecky tyto sochy jsou v přítomné době restaurovány akademickým sochařem J. Bradnou. Původní atributy těchto soch byly zhotoveny ze železa pozlaceného lístkovým zlatem. Tyto atributy byly zničeny korosí, že dnes z některých zbyly jen fragmenty, některé urezivěly a upadly a většina jich zcela zmizela. Žádný ze zbytků atributů pro přílišné zrezivění nebylo již možno restaurovat, kromě plamenného meče archanděla Michaela, neboť jedině tento atribut byl zhotoven z mědi. Všecky ostatní atributy bylo nutno rekonstruovat. Kromě svatozáří jsou to kříže, biskupské berly, šípy, blesky, meče, plameny, třtina atd. Rekonstrukce byly vytvořeny podle dochovaných zbytků původních

[388] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 642.
[389] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1980-1985, s. 349.
[390] Tamtéž, s. 389.

	atributů a tam, kde atributy již zcela chyběly, byly rekonstruovány podle liturgických norem a podle pohybových kreací soch. Nově rekonstruované atributy byly zhotoveny z mědi a pozlaceny lístkovým zlatem. Některé z atributů, které jsou pohledové ze všech stran, byly zlaceny oboustranně. Rekonstruováno bylo celkem 24 různých atributů. Práce byla v terénu dokončena a dne 14. 9. byla zkolaudována uměleckou komisí a převzata imvestorem. Atributy byly předány ak. sochaři Bradnovi, který je při restaurování soch zároveň osadí.“391 Dne 12. května 1988 kroužek Mladých ochránců kulturních památek oznámil odboru kultury Okresního národního výboru Plzeň-sever: „U sochy sv. Šebestiána na tzv. Vysoké cestě byl ulomen zlacený šíp v místě levého kolena. V otvoru je pozůstatek šípu (úlomek), pískovec kolem místa zlomení je mírně odprýsknut. Podle barvy úlomku je zřejmé, že ke zlomení došlo nedávno.“392 Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Stav dobrý. Je považována za nejkrásnější Herscherovo dílo. Je vysekána asi z nejkvalitnějšího bloku kamene, který sochař použil. Kvalita kamene mu dovolila dokonalou stavebnost těla, celé kompozice i detailu. Chybí šípy.“393 Dne 2. května 2017 odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Krajského úřadu Plzeňského kraje vydal souhlas s přemístěním dvanácti manětínských soch v úseku Vysoké cesty „po dobu rekonstrukce komunikace II/201“ s tím, že pouze dvě z těchto soch se poté vrátí na původní místo, zatímco zbývajících deset (mezi nimi i socha sv. Šebestiána) bude přemístěno „do polohy posunuté oproti původnímu stavu vodorovně od středu vozovky o vzdálenost 20 až 160 cm podle předloženého restaurátorského záměru […] vypracovaného v lednu 2017 akademickým sochařem Janem Víchem.“[394]

[391] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 638.
[392] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.
[393] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 36.
[394] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

obr.	

číslo ID	46
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Fabiána
KP	41751/4-1397
poloha	známá
umístění	V rámci souboru soch tzv. Vysoké cesty
datace	1734
autorství	Josef Herscher
donátor	
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Podle informace z restaurátorské zprávy Jana Bradny z roku 1982 byly nápisy na zadní straně sochy sv. Fabiána přečteny takto: „1734, Sv. Fabian: »VJ … UKI« ? nejasné, na jedné straně spodní římsy.“ „1734, Sv. Fabian: »WB … OeI … 17 ..« nejasné, na druhé východní straně spodní římsy.“ Na střední části čelní stěny podstavce nápis s chronogramem

	(1734): „O // DIVE PONTIFEX // FABIANE // SERVOS CONSERVATVOS // IN // BELLO, PESTE, FAME.“ Ó svatý papeži Fabiáne, chraň své služebníky za války, moru i hladu.
opravy a rest. zásahy	1982 ak. soch. Jan Bradna
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 53; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 117; František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 63-68; Oldřich Jakub BLAŽÍČEK, Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha 1958, s. 219; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 121-122; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 99, 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 98.
text katalogu	Podle chronogramu v nápise na podstavci památky byla socha sv. Fabiána postavena roku 1734. Více podrobností o vzniku sochy uvádějí Irena Bukačová a Jiří Fák, kteří píší: „Historie vzniku sochy je doložena účty z hlavní domácí pokladny velkostatku Manětín, kde je v knize 542 z roku 1733 napsáno, že bylo zaplaceno manětínskému sochaři za sochu sv. Fabiána na cestě ke sv. Barboře 30 zlatých (»dem manetiner Bildhauer ist über dem Empfgang an Allmossen vor die Statua St. Fabiani auff dem Weg zu St. Barbara mehr bezahlt worden 30 fl.«). Tyto prostředky byly příspěvkem z almužen, a proto

	lze usuzovat, že sochu dali postavit manětínští měšťané, což potvrzuje i fakt, že na ní není osazen žádný erb.“[395] V soupisu soch z roku 1837 je stručně uvedena jako kamenná socha sv. Fabiána, stojící „na vysoké cestě v aleji na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující nápis s poznámkou, že je bez znaku, a uvádí, že udržovat památku je povinna manětínská vrchnost.[396] Dne 19. dubna 1940 odborný restauráor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedena socha sv. Fabiána, za jejíž restaurování požadoval částku 1250 K. V roce 1940 však k restaurování této sochy nedošlo397 a nevíme, zda byla restaurována v následujících letech. V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1972 je o stavu sochy jen stručně poznamenáno: „Pískovec zvětrává.“.[398] Roku 1982 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna, který ve své restaurátorské zprávě, přijaté uměleckou komisí Českého fondu výtvarných umění 2. listopadu 1982, popsal restaurování této

[395] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 98; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 71-72.
[396] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 9.
[397] NA, SPS, kart. 330.
[398] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1972.

	sochy společně s restaurováním soch sv. Rozálie a Matky Boží Bolestné. V této zprávě čteme o restaurování sochy sv. Fabiána: „Popis plastiky před restaurováním Socha byla pokryta nečistotou a lišejníky. Plastika byla potlučená, kámen na mnohých místech vyplavený vodou. Sokl měl zurážené hrany, poškozenou modelaci na přední části. Plochy byly vymleté. […] Postup při restaurování Při restaurování jsem postupoval společně u všech plastik. Nejdříve jsem nasucho oškrábal mechy, lišejníky a sochy oprášil. Dále jsem lišejníky odstraňoval vodou a kartáči. Potom jsem chemicky vyhubil veškeré zbytky a zárodky organismů. Po důkladném vymytí a vyschnutí jsem kámen soch zpevnil. Poté jsem přistoupil ke tmelení. Umělým kamenem jsem doplnil a domodeloval všechny chybějící části, včetně částí vymletých vodou do hrubé struktury. Po vyzrání jsem tmely vypracoval obrušováním. Nakonec jsem plastiky barevně scelil a osadil nové atributy.“399 Nato koncem prosince 1982 akademický sochař Jan Bradna manětínské sochy prozkoumal, přičemž udělal otisky nápisů na zadních stranách soch.400 Nápisy na zadní straně sochy sv. Fabiána byly přečteny takto: „1734, Sv. Fabian: »VJ … UKI« ? nejasné, na jedné straně spodní římsy. 1734, Sv. Fabian: »WB … OeI … 17 ..« nejasné, na druhé východ. straně spodní římsy.“401 V roce 1982 restaurátor Lubomír Čtverák provedl restaurování a rekonstrukci celkem 24 atributů manětínských soch na Vysoké cestě, v čemž byla obsažena i rekonstrukce trojitého kříže pro sochu sv. Fabiána, zhotoveného ze zlacené mědi, který nahradil silně prorezivělý původní trojitý kříž, který byl ze železného plechu. O restaurování a rekonstrukci všech těchto atributů zhotovil Lubomír Čtverák 15. září 1982 celkovou restaurátorskou zprávu, ve které čteme: „Ulice zvaná Vysoká cesta v Manětíně je zdobena po obou stranách řadami soch světců a světic, které v letech 1728 až 1733 vytvořil sochař J. Herscher. Všecky tyto sochy jsou v přítomné době

[399] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 641.
[400] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1980-1985, s. 349.
[401] Tamtéž, s. 389.

	restaurovány akademickým sochařem J. Bradnou. Původní atributy těchto soch byly zhotoveny ze železa pozlaceného lístkovým zlatem. Tyto atributy byly zničeny korosí, že dnes z některých zbyly jen fragmenty, některé urezivěly a upadly a většina jich zcela zmizela. Žádný ze zbytků atributů pro přílišné zrezivění nebylo již možno restaurovat, kromě plamenného meče archanděla Michaela, neboť jedině tento atribut byl zhotoven z mědi. Všecky ostatní atributy bylo nutno rekonstruovat. Kromě svatozáří jsou to kříže, biskupské berly, šípy, blesky, meče, plameny, třtina atd. Rekonstrukce byly vytvořeny podle dochovaných zbytků původních atributů a tam, kde atributy již zcela chyběly, byly rekonstruovány podle liturgických norem a podle pohybových kreací soch. Nově rekonstruované atributy byly zhotoveny z mědi a pozlaceny lístkovým zlatem. Některé z atributů, které jsou pohledové ze všech stran, byly zlaceny oboustranně. Rekonstruováno bylo celkem 24 různých atributů. Práce byla v terénu dokončena a dne 14. 9. byla zkolaudována uměleckou komisí a převzata imvestorem. Atributy byly předány ak. sochaři Bradnovi, který je při restaurování soch zároveň osadí.“402 Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Stav dobrý. Tato socha má naprosto dokonale sochařsky nasazenou hlavu. Chybí vrch papežského kříže.“403 Dne 2. května 2017 odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Krajského úřadu Plzeňského kraje vydal souhlas s přemístěním dvanácti manětínských soch v úseku Vysoké cesty „po dobu rekonstrukce komunikace II/201“ s tím, že pouze dvě z těchto soch se poté vrátí na původní místo, zatímco zbývajících deset (mezi nimi i socha sv. Fabiána) bude přemístěno „do polohy posunuté oproti původnímu stavu vodorovně od středu vozovky o vzdálenost 20 až 160 cm podle předloženého restaurátorského záměru […] vypracovaného v lednu 2017 akademickým sochařem Janem Víchem.“[404]

[402] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 638.
[403] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 35.
[404] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

obr.	

číslo ID	47
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Anny
KP	41751/4-1397
poloha	známá
umístění	V rámci souboru soch tzv. Vysoké cesty
datace	1732
autorství	Josef Herscher
donátor	hraběnka Izabela Černínová z Chudenic, rozená markraběnka z Westerloo a hraběnka z Merode.
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Dle pramenů „na dolejší hraně jsou vytesána slova, již nečitelná, snad jméno, a snad i slovo »kameník«, nebo jméno kameníka“? a „na zadní římse podstavce také, ale špatně čitelné, pravděpodobně také jméno Kunzl.“ ? Na střední části čelní stěny podstavce se nalézá znak hraběnky Izabely Černínové z Chudenic, rozené markraběnky z WEsterloo a hraběnky z Merode a nápis s chronogramem (1732): „DEI PARAE MATRI, // INCARNATAE SAPIENTIAE // AVIAE //

	VOTO // EFFECTV QVE // POSVIT.“ Matce Bohorodičky, babičce vtělené Moudrosti, slibem i provedením postavila *(tj. slíbila a postavila)* Na levé boční stěně střední části podstavce pokračující nápis: „ILLVSTRISSIMA // AC // EXCELLENTISSIMA // D. D. // ISABELLA // S. R. I. // COMITISSA // CZERNINIANA // DE // CHUDENITZ,“ nejjasnější a nejvznešenější p. p. Isabela sv. římské říše hraběnka Černínová z Chudenic, Na pravé boční stěně střední části podstavce pokračující nápis: „NATA // MARCHION[ISSA] // DE // WESTERLO // ET // COMITISSA // DE // [MER]OD[E]“ rozená markraběnka z Westerloo a hraběnka z Merode.
opravy a rest. zásahy	1954, 1982 ak. soch. Jan Bradna, 1991 ak. soch. Jan Bradna
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 53; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 117; Oldřich Jakub BLAŽÍČEK, Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha 1958, s. 220; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 118; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 99, 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 98-99; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická

	teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 61.
text katalogu	Z nápisu s chronogramem, nacházejícím se na samotné památce, se dovídáme, že sochu dala roku 1732 postavit hraběnka Izabela Černínová z Chudenic, rozená markraběnka z Westerloo a hraběnka z Merode. Kronika Manětína v zápise z roku 1966 uvádí, že „na dolejší hraně jsou vytesána slova, již nečitelná, snad jméno, a snad i slovo »kameník«, nebo jméno kameníka?“[405] Další zápis v městské kronice z roku 1981 pak k tomuto jménu poznamenává: „Tam při soupisu 1950 památek kronikářem bylo na zadní římse podstavce také, ale špatně čitelné, pravděpodobně také jméno Kunzl.“[406] Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2006 již museli o zápisu se jménem kameníka napsat: „Na dolejší hraně bylo údajně vytesáno jméno kameníka, dnes nečitelné.“[407] V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako kamenná socha sv. Anny, stojící „na vysoké cestě na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující nápis a uvádí, že udržovat památku je povinna vrchnost.[408] Dne 19. dubna 1940 odborný restauráor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-

[405] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 188r.
[406] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1980-1985, s. 199.
[407] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 99.
[408] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 8.

	kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedena socha sv. Anny, za jejíž restaurování požadoval částku 1800 K. V roce 1940 však k restaurování této sochy nedošlo a nevíme, zda byla restaurována v následujících letech. V roce 1954 byly sochy nacházející se po levé straně Vysoké cesty přesunuty dále od silnice. Jednání o této akci začala již v roce 1953, kdy dne 6. listopadu konzervátor státní památkové péče Jindřich Nacházel napsal Státní památkové péči zprávu o manětínském hřbitovním kostelu sv. Barbory, v jejímž závěru ještě dodal: „Při silnici od hřbitovního kostela do města jest po obou stranách řada krásných barokních soch. Jest jich celkem 15 a jsou to v životní velikosti postavy světců. Na jaro 1954 jest plánováno asfaltování této části silnice (Správa stát. silnic Plasy). Při této příležitosti by se snad dala vyřešiti další ochrana těchto krásných soch (z r. 1729-1733), které velkými autobusy a nákladními automobily silně trpí. MNV již jednou žádal o postavení terasy a posunutí těchto soch zpět do výklenků terasy. Silnice by se tím rozšířila a sochy by netrpěly. Některé jsou již pootočeny nárazy, a i poškozeny.“409 Dne 9. února 1954 se o celé záležitosti konala v Manětíně veřejná schůze, o níž 2. března, tedy s jistým zpožděním, týž Jindřich Nacházel takto informoval Krajský národní výbor v Plzni: „Věc: Manětín – posunutí barokních soch pro rozšíření silnice. Příloha: Usnesení veřejné schůze ze dne 9. II. 1954. Při veřejné schůzi MNV o diskusi o návrhu zákonů o národních výborech byl občanstvem podán návrh, aby krásné a památné barokní sochy při silnici z města ke hřbitovu byly cca o 1 až 2 metry posunuty a tím silnice rozšířena. Schůze byla nevídaně hodně občanstvem navštívena a usnesení o zajištění a zachování soch bylo jednomyslné. Můžeme proto říci, že se jedná o spontánní návrh obyvatelstva. Již dne 6. XI. 1954 [recte: 1953] byl podán návrh o zajištění těchto barokních soch, ježto při veliké frekvenci na úzké silnici sochy velmi trpí a některé jsou již na svých podstavcích posunuty a poškozeny. Dne 13. XII. 1954 [recte: 1953] v návrhu plánu na opravu památek byla oprava a posunutí uvedených soch pamatováno na předním

[409] NA, SPS, kart. 330.

	místě. V letošním roce bude asfaltována silnice, na jejímž okraji sochy stojí. Při této příležitosti žádá občanstvo, aby současně byla silnice patřičně rozšířena a zřízen ochranný, nízký kamenný taras (zeď), v jehož výklencích by sochy mohly bez nebezpečí státi. Zřízení ochranné zdi bylo MNV již několikráte v minulých letech žádáno, ale nikdy nebylo povoleno. Ještě nikdy v dřívějších letech nepamatovala veřejná správa v ochraně památek na Manětín a Manětínsko. Veškeré opravy dávala opravovat bývalá hraběcí rodina Lažanských. Jistě nyní v lidově demokratickém zřízení, kdy stát se stará o zachování historických památek, pochopí i příslušný referát KNV o nutnosti zachování těchto krásných barokních soch z let 1718 až 1732. Byl jsem při výše uvedené schůzi pověřen, abych projednal s patřičnými úřady zajištění těchto soch. Prosím proto, aby KNV projednal se správou silnic rozšíření silnice, která bude asfaltována, a zajistil patřičnou úhradu na posunutí soch do výklenků ochranného zdiva, které by se musilo přitom as do výše 1 metru postaviti.“410 Takřka současně Státní památková péče přípisem z 1. března 1954 požádala Krajský národní výbor v Plzni, aby dal ještě před zahájením prací svolat komisi, „která by rozhodla o způsobu zabezpečení těchto velmi hodnotných plastik vhodnou úpravou silnice, event. jejím rozšířením na daném místě.“411 Dne 14. června 1954 se v kanceláři Místního národního výboru Manětín konalo „komisionelní šetření ve věci přemístnění památných barokních soch v Manětíně.“ V zápise z tohoto jednání, jehož se zúčastnili odborný restaurátor Miroslav Böswart, konzervátor státní památkové péče Jindřich Nacházel, děkan František Wonka a dále předseda, tajemník a člen technické komise Místního národního výboru Manětín, se uvádí: „Na základě pochůzky přijato přítomnými následující usnesení: Sochy, které se nacházejí na hlavní silnici z náměstí Manětína ke hřbitovu, musí býti za příčinou rozšíření silnice odstraněny. Na základě toho bylo usneseno jako nejvhodnější místo na cestě ke kapličce na Chlumské hoře, k bývalému popravišti.

[410] NA, SPS, kart. 330; SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.
[411] NA, SPS, kart. 330.

	Toto místo jak historicky, tak esteticky vyhovuje všem podmínkám, jest zdáli krásně viditelné a hlavně nebude nikdy překážeti komunikaci, a to ani v budoucnu. Definitivní rozmístnění soch z důvodů dogmatických provede místní děkan Frant. Wonka. Místní národní výbor Manětín projedná s majiteli pozemků uvolnění části potřebné kol této cesty. Majiteli bylo přislíbeno ustoupení potřebné části pozemku. Místní národní výbor Manětín zařídí rozebrání a převoz soch na určené místo za odborného [dozoru] Mirosl. Böswarta. Místní národní výbor zařídí provedení základů pod sochy. Po zřízení základů budou dle plánu sochy postaveny MNV. Veškeré náklady spojené s těmito pracemi včetně materiálů a dovozů a pracovních sil budou hrazeny dle příslibu Státní památkovou správou a KNV v Plzni.“412 Jindřich Nacházel hned následujícího dne zaslal opis tohoto zápisu Krajskému národnímu výboru Plzeň a připojil tuto poznámku: „Zasílám opis zápisu s tím, že v sobotu dne 19. VI. 54 se započne za odborného dozoru odb. rest. Mir. Böswarta s pracemi na rozebírání soch. Originál zápisu převzal M. Böswart s sebou do Prahy k projednání na Památkové správě. Práce nemohou býti oddalovány, jelikož dne 20. VI. 54 začne správa silnic již s úpravami a asfaltováním silnice.“413 Na zápis z jednání konaného 14. června hned za tři dny, tedy 17. června 1954, reagovala Státní památková péče, která napsala Místnímu národnímu výboru Manětín: „Vracíme se k Vašemu zápisu ze dne 14. VI. 1954, který nám byl předán restaurátorem M. Boeswartem, a podotýkáme: Podle našeho jednání se zástupcem Československých státních silnic, závod 0307-Plasy se sídlem Kralovice, s. J. Boškem, z 15. VI. 1954 jsme byli ujištěni, že se ve výhledovém plánu pro další roky nepočítá se žádnými dalšími silničními úpravami, event. rozšířením silnice, které by ohrozily barokní plastiky situované podél silnice. Není proto nutné, aby byly plastiky přemístěny, a podle původního jednání, zachyceného v protokole z 28. IV. 1954, trváme na tom, aby byly pouze po levé straně posunuty s okraje silnice o vzdálenost, již

[412] NA, SPS, kart. 330; SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.
[413] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	určí přímo na místě dne 19. VI. 1954 zástupce ČSS. Nové rozmístění provede arch. Hysler, který zároveň navrhuje skizu na úpravu okolního terénu. Současně budou za pomoci MNV plastiky za odborného dozoru restaurátora M. Boeswarta přemístěny. S pracemi bude započato 19. VI. 1954, aby byly zakončeny před započetím asfaltování. Z prostředků SPS bude hrazen odborný dohled M. Boeswarta, skiza úpravy terénu, znovupostavení plastik a jejich odborná oprava a konservace. Z prostředků KNV nebo MNV bude třeba, abyste uhradili materiál potřebný do nových základů podstavců a pomocné pracovní síly.“414 Záměr přenést sochy k cestě vedoucí ke kapličce na Chlumské hoře tedy Státní památková péče zamítla a návrh nebyl realizován. Děkan Wonka však do soupisu manětínských soch tento nákres překreslil a opatřil jej tímto textem: „Návrh na umístění Herscherových soch jako Kalvarii ke kapličce na Šibeničním vrchu na úbočí Chlumské hory z června L. P. 1954. Ing. Zahn Vladimír vyměřil. Bohužel pro nervus rerum smělý ten sen se nesplnil.“415 K tomu je však třeba poznamenat, že k realizaci plánu nedošlo pro nedostatek peněz („nervus rerum“), nýbrž proto, že Státní památková péče pokládala tento přesun za zbytečný. Sochy byly poté vskutku rozebrány, ale k jejich přemístění na vyhlédnuté místo stále nedocházelo. Dne 25. srpna 1954 proto Karel Křesadlo, plánovač Stavopravu, okresního stavebního podniku v Plzni, manětínský rodák, napsal Státnímu památkovému úřadu toto upozornění: „V Manětíně okr. Plasy byly letos v létě na t. zv. vysoké cestě, spojující čtvrť u hřbitova s vlastním městem, rozebrány některé pískovcové barokní sochy, aby mohla býti rozšířena silnice. Bylo snad dohodnuto, že tyto sochy budou po vybudování asfaltové silnice osazeny přibližně na témže místě, jen trochu dále od původního silničního tělesa, takže se nyní dostanou na samý okraj o něco rozšířené asfaltové silnice. Sochy, které rozšíření nepřekážely, byly ponechány na místě a nerozebírány. Ačkoliv je silnice již delší dobu hotova, leží rozebrané sochy, t. j. rozebrané podstavce a vlastní sochy, na samém okraji silnice a jsou vystaveny velkému nebezpečí poškození. Některé sochy, jako např. nejkrásnější a nejcennější z nich, sv. Šebestián, leží po celé délce na

[414] NA, SPS, kart. 330.
[415] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	okraji silnice a tato socha je již poškozena čerstvým otlučením některých detailů. Jedná se o staré památky velké umělecké ceny (odlitek sochy sv. Šebestiána byl instalován vedle jiných manětínských soch na výstavě Pražské baroko v r. 1938 – Brokoff – Borovec), které jsou tak vystaveny úplné zkáze, nebudou-li brzy znovu instalovány. Jako manětínský rodák upozorňuji na tento stav a prosím, aby bylo urychleně zařízeno další.“ Opisy tohoto upozornění zaslal Karel Křesadlo i Místnímu národnímu výboru Manětín, Krajskému národnímu výboru Plzeň – odboru pro školství a kulturu a Československým státním silnicím Plzeň. Státní památková péče poté 9. září 1954 požádala konzervátora památkové péče Jindřicha Nacházela o sdělení předpokládaných nákladů na celou práci. Dotazovaný nato 13. září 1954 odpověděl: „Sundání soch stálo něco málo přes 1600 Kčs, na vybetonování základů je počítáno s 2000 Kčs, v tomto obnosu není zahrnut kámen, který dává MNV zdarma a též něco cementu, který MNV již má k disposici. Postavení soch bude oproti sundání dražší (pro pomalejší práci) a počítáme, že náklad nepřevýší 2500 Kčs. KNV na celou akci plánoval a také písemně přislíbil 7000 Kčs, které nebudou ani vyčerpány. Pozn.: Cement na veškerou práci je již v Manětíně. [...] Jednal jsem opět se zást. MNV a bylo mně přislíbeno, že s prací bude v nejbližších dnech započato. Také vyčíslení nákladů bylo provedeno s jejich účastí.“416 O dalším průběhu prací zatím žádné informace nemáme. Jenom děkan P. František Wonka o něco později, v roce 1958, na tyto události roku 1954 vzpomínal: „Když se r. 1954 jednalo o to, že by se měly sochy z Vysoké cesty přemístit jinam, kde by měly, jak se hezky vyjádřil sem poslaný pan ing. archit. Josef Hyzler, větší »meditační klid«, tu se přimlouvali lidé, o kterých by sotva kdo řekl, že mají vroucný poměr k nim, aby byly ponechány na svém původním místě, že by se jim bez nich stýskalo. Ovšem, ozval se i hlas, že by se nyní, když byly některé z nich sundány, aby se přemístily z ohroženého místa ve vozovce o kus dále ke kraji, měly rozbít na šutr k vyspravení silnice. A jiný hlas: když sochy ležely ne právě uctivě položené na břehu nebo i v příkopu, a to asi čtyři měsíce, prohlásil drsně: Když tu dvěstě let stály, mohou tu nyní třeba dvěstě let ležet. Jistě svatí, které ty sochy představují,

[416] NA, SPS, kart. 330.

	odpustili řeči tak nejapné a státní úřady rozumně ocenily poklad umění v sochách těch ukrytý a dobře jej zabezpečily k ozdobě města i vlasti pro věky budoucí.“417 V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1972 je o stavu sochy jen stručně poznamenáno: „Pískovec zvětrává, část nápisů setřena.“.[418] Roku 1982 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna, který ve své restaurátorské zprávě, přijaté uměleckou komisí Českého fondu výtvarných umění 2. listopadu 1982 a popisující restaurování soch sv. Anny, sv. Josefa a sv. Šebestiána, popsal restaurování sochy sv. Anny následovně: „<u>Popis před restaurováním</u> Tato socha byla nejvíce poškozena a je nejvíce ohroženou sochou z celé řady. Byla pokryta nečistotou a lišejníkem. Sama socha měla potlučenou drapérii, vypadaná a vymytá místa, mnoho drobných narušení. Nejvíce byl poškozen sokl. Úderem auta je pootočen sokl – jeho horní plinta i se sochou – asi o 5 cm. Přední strana soklu i voluty byly silně potlučené a poškrábané. Předešlé doplňky zurážené. Na spodní části soklu chyběly rohy a v plochách byly velké prohlubně. Pravá strana soklu s textem hrozila spadnutím, protože pod slabou vrstvou kamene je vrstva jílu. <u>Postup při restaurování</u> Sochu jsem oprášil a nasucho oškrábal lišejník. Dále jsem sochu omýval vodou, chemicky vyhubil lišejníky a organické zárodky a opět omýval vodou. Proschlý kámen jsem napustil zpevňovadlem. Všechny chybějící části a narušená místa jsem doplnil umělým kamenem. Pravou stranu soklu jsem injektoval do hlubokých sond a také doplnil. Veškeré tmely jsem povrchově opracoval a sochu barevně scelil. Nakonec jsem osadil nové svatozáře.“[419] Akademický sochař Jan Bradna také koncem prosince 1982 prozkoumal manětínské sochy[420] a jméno na památce nyní přečetl následovně: „V JUKL? nejasné.“[421] V roce 1982 restaurátor Lubomír Čtverák provedl restaurování a

[417] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 59.
[418] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1972.
[419] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 642.
[420] Tamtéž, s. 349.
[421] Tamtéž, s. 389.

	rekonstrukci celkem 24 atributů manětínských soch na Vysoké cestě, v čemž byla obsažena i rekonstrukce svatozáří pro sochu sv. Anny, zhotovených ze zlacené mědi. O restaurování a rekonstrukci všech těchto atributů zhotovil Lubomír Čtverák 15. září 1982 celkovou restaurátorskou zprávu, ve které čteme: „Ulice zvaná Vysoká cesta v Manětíně je zdobena po obou stranách řadami soch světců a světic, které v letech 1728 až 1733 vytvořil sochař J. Herscher. Všecky tyto sochy jsou v přítomné době restaurovány akademickým sochařem J. Bradnou. Původní atributy těchto soch byly zhotoveny ze železa pozlaceného lístkovým zlatem. Tyto atributy byly zničeny korosí, že dnes z některých zbyly jen fragmenty, některé urezivěly a upadly a většina jich zcela zmizela. Žádný ze zbytků atributů pro přílišné zrezivění nebylo již možno restaurovat, kromě plamenného meče archanděla Michaela, neboť jedině tento atribut byl zhotoven z mědi. Všecky ostatní atributy bylo nutno rekonstruovat. Kromě svatozáří jsou to kříže, biskupské berly, šípy, blesky, meče, plameny, třtina atd. Rekonstrukce byly vytvořeny podle dochovaných zbytků původních atributů a tam, kde atributy již zcela chyběly, byly rekonstruovány podle liturgických norem a podle pohybových kreací soch. Nově rekonstruované atributy byly zhotoveny z mědi a pozlaceny lístkovým zlatem. Některé z atributů, které jsou pohledové ze všech stran, byly zlaceny oboustranně. Rekonstruováno bylo celkem 24 různých atributů. Práce byla v terénu dokončena a dne 14. 9. byla zkolaudována uměleckou komisí a převzata imvestorem. Atributy byly předány ak. sochaři Bradnovi, který je při restaurování soch zároveň osadí.“[422] Roku 1987 byla socha poškozena. V městské kronice se o tom v zápise z tohoto roku píše: „K poškození sochy sv. Anny došlo v úterý ráno 30. června 1987 nikoliv nedbalostí, ale nešťastnou náhodou. Státní statek Karlovy Vary převážel z krajské výstavy zemědělských strojů v Žichlicích u Plzně sběrač kamenů na poli a jejich dílna k tomu udělala v závěsu za traktor jakýsi zlepšovák, který právě před uvedenou sochou praskl a celé to těžké sběrací monstrum se vychýlilo z cesty a rozrazilo podstavec sochy. Vlastní soše se mnoho nestalo, jen se posunula – pootočila ze svého středu. Poškozen je nápis na boční (východní) straně. Příhoda se stala před 9. hodinou, z

[422] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 638.

	Národ. výboru bylo voláno do Plzně na silniční inspektorát, a než přijeli, bylo již po 12. hodině.“[423] Další kronikářův zápis z téhož roku 1987 se týká prozatímního zabezpečení poškozené sochy. Čteme tu: „Socha sv. Anny, stojící jako první zleva (na sever. straně) silnice, vedoucí z města ke hřbitovu, byla v úterý 29. 12. 1987 sejmuta ze soklu a prozatímně umístěna ve skladu v zámku. Převezení se stalo proto, že byla nárazem posunuta na svém podstavci a hrozilo, že by mohla padnout a rozbít se. K tomuto poškození došlo v úterý 30. června 1987, viz podrobně na str. [číslo vynecháno]. Převoz a sejmutí řídil sochař Bradna, který sochu v letních měsících opět postaví, ale o něco výš na bezpečnější místo.“[424] Ke znovupostavení sochy však došlo až v roce 1991. Městská kronika o tom v zápise k tomuto roku uvádí: „Socha sv. Anny byla ve středu 7. července 1991 znovu postavena proti domu č. p. 240 (býv. pekař p. Škopek), kde začíná »Vysoká cesta«. […] Socha stojící jako první v řadě (na sever. str.) silnice byla v roce 1988 [!] nárazem posunuta na svém podstavci. Byla pak sejmuta a uložena v zámku (kolně?) a teprve letos sochařem Bradnou znovu postavena. Aby byla socha více chráněna, byla do terasy udělána nika a tam ze stran chráněna znovu postavena.“[425] Akademický sochař o svém zásahu sepsal 29. listopadu 1991 restaurátorskou zprávu, ve které svoji práci popsal takto: „Socha sv. Anny v Manětíně stojí jako první na levé straně řady soch u silnice z města ke kostelu sv. Barbory, u tzv. »vysoké cesty.« Levá řada soch má za sebou svah vzhůru, pravá prudký sráz dolů. Na úzké, nyní velmi frekventované silnici jsou sochy stále ohrožována jedoucími auty. Nejvíce vysunuta do silnice byla právě socha sv. Anny, která stojí mezi silnicí a nájezdem na cestu vedoucí výše. Do této sochy narazil před několika lety těžký zemědělský stroj (prototyp stroje na sběr kamenů s pole) a nárazem tak rozrušil skladbu bloků soklu, že bylo nutné sochu ihned rozebrat, protože hrozila pádem. Socha i se soklem byla uložena v parku a zabezpečena proti zničení i povětrnosti. Po dohodě s městským úřadem a orgány KSSPP byla ve svahu vykopána nika s vybetonovanými stěnami a základem. <u>Postup při restaurování</u>

[423] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1985-1990, s. 220-221.
[424] Tamtéž, s. 259.
[425] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1991-2002, s. 40.

	Socha ležela v parku několik let. Proto bylo nutno ji očistit a omýt od řas a mechů. Poté jsem části (8 kusů) celé sochy naložil pomocí autojeřábu na vůz a převezl k místu osazení. Tam jsem nejdříve osadil dolní část soklu, která se skládá ze čtyř dílů se svislou spárou. Střed bylo nutné vyplnit betonem a bloky skramlovat nekorodujícími kramlemi. Dále jsem osadil další nižší hladký blok, potom středový dřík soklu se znakem a nápisy. Na něj byla osazena korunní římsa s hraběcí korunou na přední straně. Na takto složený sokl byla konečně osazena samotná socha sv. Anny s P. Marií. Jednotlivé díly byly osazovány na vápennou maltu a nekorodující čepy. Po osazení jsem provedl vyspárování množství spár, doplnění zuražených částí a plastickou retuš celé modelace. Pojetí vyznění plastického restaurování bylo prováděno tak, aby nově restaurovaná socha se nenásilně zařadila mezi sochy restaurované před řadou let. Na závěr restaurování byla socha barevně retušována a proveden nástřik konzervačním roztokem se silgelem.“ Téhož dne, tedy 29. listopadu 1991, byla sepsána i zpráva o prohlídce restaurátorského díla, ve které se restaurátorský zásah Jana Bradny takto hodnotí: „Restaurátorské práce jsou provedeny na profesionální úrovni a zásah restaurátora je omezen na lokální tmely, které jsou citlivě provedeny. Způsob restaur. prací je v souladu s ostatními sochami umístěnými v bezprostřední blízkosti. Rovněž způsob nového umístění se jeví jako optimální řešení.“426 Akademický sochař Jan Bradna po letech, ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011, na tuto akci vzpomínal: „Do sochy sv. Anny (první vlevo) narazil počátkem devadesátých let 20. stol. těžký zemědělský stroj na sbírání kamene z polí, který se utrhl ze závěsu za traktorem. Stalo se to v sobotu okolo poledne. Socha zůstala stát, ale každým okamžikem hrozila pádem. Byl jsem okamžitě povolán. Současně přijel autojeřáb JZD a traktor s vlekem. Sochu jsme velmi opatrně uvázali, sejmuli a odvezli. Aby byla nadále lépe chráněna, byl pro ni v opěrné zdi vybudován výklenek, do kterého jsem ji usadil. Proto je pouze tato socha chráněna, do ostatních mohou auta narazit každou chvíli.“427 Dne 2. května 2017 odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Krajského úřadu Plzeňského kraje vydal souhlas s přemístěním dvanácti manětínských soch v úseku Vysoké cesty „po dobu rekonstrukce komunikace II/201“ s tím, že pouze dvě z těchto soch

[426] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv Manětín.
[427] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, před č. 33.

	se poté vrátí na původní místo, zatímco zbývajících deset (mezi nimi i socha sv. Anny) bude přemístěno „do polohy posunuté oproti původnímu stavu vodorovně od středu vozovky o vzdálenost 20 až 160 cm podle předloženého restaurátorského záměru […] vypracovaného v lednu 2017 akademickým sochařem Janem Víchem.“[428]
obr.	

[428] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

číslo ID	48
lokalita	Manětín
okres	Okres Plzeň-sever
název	Socha sv. Josefa s Ježíškem
KP	41751/4-1397
poloha	známá
umístění	V rámci souboru soch tzv. Vysoké cesty
datace	1732
autorství	Josef Herscher
donátor	hrabě František Josef Černín z Chudenic
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Dle pramenů bylo „na hraně dolní u podstavce vytesáno jméno Kunzl / Kunzel.“ Na střední části čelní stěny podstavce se nalézá znak hraběte Františka Josefa Černína z Chudenic a nápis s chronogramem (1732): „PROTECTORI // VNIVERSI, // EGENTIVM PATRI // DIVO // IOSEPHO // SACRAVERAT.“

	Ochránci celého světa, otci potřebných, svatému Josefovi zasvětil Na pravé boční stěně střední části podstavce pokračující nápis: „ILLVSTRISSIMVS // AC // EXCELLENTISSIMVS // D. D. // FRANCISCVS // IOSEPHVS // S. R. I. // COMES // CZERNIN // DE // CHVDENICZ, // GVBERNATOR // DOMVS // CHVDENICIAE IN// NOVA DOMO // SACRAE CAESAR. // MAIESTATIS“ nejjasnější a nejvznešenější p. p. František Josef sv. římské říše hrabě Černín z Chudenic, vladař domu chudenického v Jindřichově Hradci, Jeho císařské Milosti (závěr je převzat ze soupisu z r. 1837 a z Wonkova rukopisu. Soupis má však Chudenicziae a Wonka jen Chudeniciae (bez písmena „z“) a oba mají „novo domo“ či „Novo Domo“, ale správně by mělo být „Nova Domo“ Na levé boční stěně střední části podstavce pokračující nápis: „ACTVALIS // CAMERARIVS, // INTIMVS // CONSILIARIVS, // REGIVS LOCVMTENES, // HAEREDIATARIVS // IN // REGNO BOHEMIAE // POCILLATOR, // FEVDORVM // SVPREMVS IVDEX, // IN DOMINO OBIIT // DIE VI. MARTY // ANNO // 1733.“ činný komorník, tajný rada, královský místodržící, dědičný číšník v království Českém, nejvyšší lenní sudí, zemřel v Pánu dne 6. března roku 1733.
opravy a rest. zásahy	1982 ak. soch. Jan Bradna
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 53; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 117; František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 31-40; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I.,

	Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 119; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 99, 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 99-100; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 62-63.
text katalogu	Z nápisu s chronogramem, nacházejícím se na samotné památce, se dovídáme, že sochu dal roku 1732 postavit hrabě František Josef Černín z Chudenic, který zemřel krátce poté, 6. března 1733. Manětínský děkan P. František Wonka roku 1948 poznamenal, že „na hraně dolní u podstavce je vytesáno jméno Kunzl.“429 Také kronika Manětína v zápise z roku 1966 uvádí, že „na dolní hraně podstavce je vytesáno jméno: »Kunzl« - snad kameník?“430 Další zápis v městské kronice z roku 1981 však již poznamenává, že jméno Kunzl je „dnes již nečitelné.“431 V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako kamenná socha sv. Josefa, stojící „na vysoké cestě na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující nápis, a to v této podobě: „ProteCtorI VnIVersI egentIVM patrI DIVo Iosepho saCraVerat Illustrissimus ac excelentissimus D. D. Franciscus Josephus SRI Comes Czernin de Chudenic Gubernator domus Chudenicziae, novo domo, Sacrae Caesar. Maiestatis actualis camerarius, intimus consiliarius, Regius locumtenens haereditarius in regno Bohemiae Pocillator feudorum supremus iudex, in Domino obiit die 7. Martii anno 1733“, tedy kupodivu s datem úmrtí 7. března 1733 (datum je ovšem přepisováno), a uvádí, že udržovat památku je povinna vrchnost.[432] Dne 19. dubna 1940 odborný restaurátor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další

[429] František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 35.
[430] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 188r.
[431] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1980-1985, s. 199.
[432] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 7.

	manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedena socha sv. Josefa, za jejíž restaurování požadoval částku 1800 K. V roce 1940 však k restaurování této sochy nedošlo a nevíme, zda byla restaurována v následujících letech.433 V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1972 je o stavu sochy jen stručně poznamenáno: „Pískovec zvětrává, část nápisů setřena.“.[434] Roku 1982 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna, který ve své restaurátorské zprávě, přijaté uměleckou komisí Českého fondu výtvarných umění 2. listopadu 1982 a popisující restaurování soch sv. Anny, sv. Josefa a sv. Šebestiána, popsal restaurování sochy sv. Josefa následovně: „<u>Popis před restaurováním</u> Socha sv. Josefa byla pokryta lišejníky a nečistotou. Kámen zvětralý, v měkkých místech vymletý. Hrany draperie a místa v ploše – vymleté, otlučené. <u>Postup při restaurování</u> Oprášení nečistoty a oškrabání mechů. Omytí vodou. Chemické hubení mechů. Omývání a odstraňování zbytků mechů kartáčky. Zpevnění kamene. Domodelování chybějících částí umělým kamenem. Opracování tmelů. Barevné scelení, osazení svatozáří.“[435]

[433] NA, SPS, kart. 330.
[434] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1972.
[435] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 642.

	Koncem prosince 1982 akademický sochař Jan Bradna prozkoumal manětínské sochy[436] a nyní bylo potvrzeno, že výše uvedené jméno „Kunzel“ je tu vidět „jasně a zřetelné.“[437] V roce 1982 restaurátor Lubomír Čtverák provedl restaurování a rekonstrukci celkem 24 atributů manětínských soch na Vysoké cestě, v čemž byla obsažena i rekonstrukce svatozáří pro sochu sv. Josefa s Ježíškem, zhotovených ze zlacené mědi. O restaurování a rekonstrukci všech těchto atributů zhotovil Lubomír Čtverák 15. září 1982 celkovou restaurátorskou zprávu, ve které čteme: „Ulice zvaná Vysoká cesta v Manětíně je zdobena po obou stranách řadami soch světců a světic, které v letech 1728 až 1733 vytvořil sochař J. Herscher. Všecky tyto sochy jsou v přítomné době restaurovány akademickým sochařem J. Bradnou. Původní atributy těchto soch byly zhotoveny ze železa pozlaceného lístkovým zlatem. Tyto atributy byly zničeny korosí, že dnes z některých zbyly jen fragmenty, některé urezivěly a upadly a většina jich zcela zmizela. Žádný ze zbytků atributů pro přílišné zrezivění nebylo již možno restaurovat, kromě plamenného meče archanděla Michaela, neboť jedině tento atribut byl zhotoven z mědi. Všecky ostatní atributy bylo nutno rekonstruovat. Kromě svatozáří jsou to kříže, biskupské berly, šípy, blesky, meče, plameny, třtina atd. Rekonstrukce byly vytvořeny podle dochovaných zbytků původních atributů a tam, kde atributy již zcela chyběly, byly rekonstruovány podle liturgických norem a podle pohybových kreací soch. Nově rekonstruované atributy byly zhotoveny z mědi a pozlaceny lístkovým zlatem. Některé z atributů, které jsou pohledové ze všech stran, byly zlaceny oboustranně. Rekonstruováno bylo celkem 24 různých atributů. Práce byla v terénu dokončena a dne 14. 9. byla zkolaudována uměleckou komisí a převzata imvestorem. Atributy byly předány ak. sochaři Bradnovi, který je při restaurování soch zároveň osadí.“438 Dne 2. května 2017 odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Krajského úřadu Plzeňského kraje vydal souhlas s přemístěním dvanácti manětínských soch v úseku Vysoké cesty „po dobu rekonstrukce komunikace II/201“ s tím, že pouze dvě z těchto soch se poté vrátí na původní místo, zatímco zbývajících deset (mezi nimi i socha sv. Josefa) bude přemístěno „do polohy posunuté oproti

[436] Tamtéž, s. 349.
[437] Tamtéž, s. 389.
[438] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 638.

	původnímu stavu vodorovně od středu vozovky o vzdálenost 20 až 160 cm podle předloženého restaurátorského záměru […] vypracovaného v lednu 2017 akademickým sochařem Janem Víchem.“[439]
obr.	

[439] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

číslo ID	48
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	41751/4-1397
poloha	známá
umístění	V rámci souboru soch tzv. Vysoké cesty
datace	1729
autorství	Josef Herscher
donátor	
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na čelní straně kartuše s latinským nápisem s chronogramem (1729): „ANNO QVO // VNIVERSA // TERRA MAR // TIIRIS SANCTI // IOANNIS CA // NONISATIONE // GAVDE // BAT". V roce, v němž se celá země radovala z kanonizace mučedníka svatého Jana. Na levé straně se nalézá reliéf se Svržením světce z Karlova mostu,

	na protější straně Zpověď královny Žofie.
opravy a rest. zásahy	30. léta 20. století?, 1977 ak. soch. Jan Bradna
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah. V roce 2019 zpracoval restaurátorský záměr ak. soch. Jan Vích.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 121; František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 13-17; Oldřich Jakub BLAŽÍČEK, Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha 1958, s. 219; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 117; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 99, 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 89; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 59-60.
text katalogu	Z nápisu se dovídáme, že socha byla postavena „v roce, kdy se celá země radovala z kanonizace mučedníka svatého Jana“ (tj. Jana Nepomuckého), to znamená v roce 1729. Tento letopočet udává i chronogram. V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako kamenná socha sv. Jana Nepomuckého, stojící „na vysoké cestě v aleji na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující nápis a uvádí, že sochu dala postavit roku 1739 [!] rodina hrabat Lažanských a že ji je povinna udržovat manětínská vrchnost.[440] O následujících opravách píší roku 2006 Irena Bukačová a Jiří Fák: „Socha byla ohrožena dopravou – byla poražena a ruka světce byla

[440] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 19.

	rozlomena na 13 částí již ve 30. letech 20. století a prošla řadou oprav.“441 Dne 19. dubna 1940 odborný restauráor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedena socha sv. Jana Nepomuckého, za jejíž restaurování požadoval částku 1850 K. V roce 1940 však k restaurování této sochy nedošlo442 a nevíme, zda byla restaurována v následujících letech. V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1972 je o stavu sochy jen stručně poznamenáno: „Reliéfy na podstavci značně setřené.“.443 Dne 26. července 1977 se konala porada, týkající se nezbytných restaurátorských zásahů na manětínských barokních plastikách. O soše sv. Jana Nepomuckého se v zápise z této porady stručně píše: „Účastníci se dohodli, že bude restaurována plastika sv. Jana Nep. na Vysoké cestě, kde hrozí, že upadne ruka.“[444] Ještě roku 1977 byla pak socha vskutku opravena. Manětínská městská kronika o tom v zápise k tomu roku uvádí: „V druhé

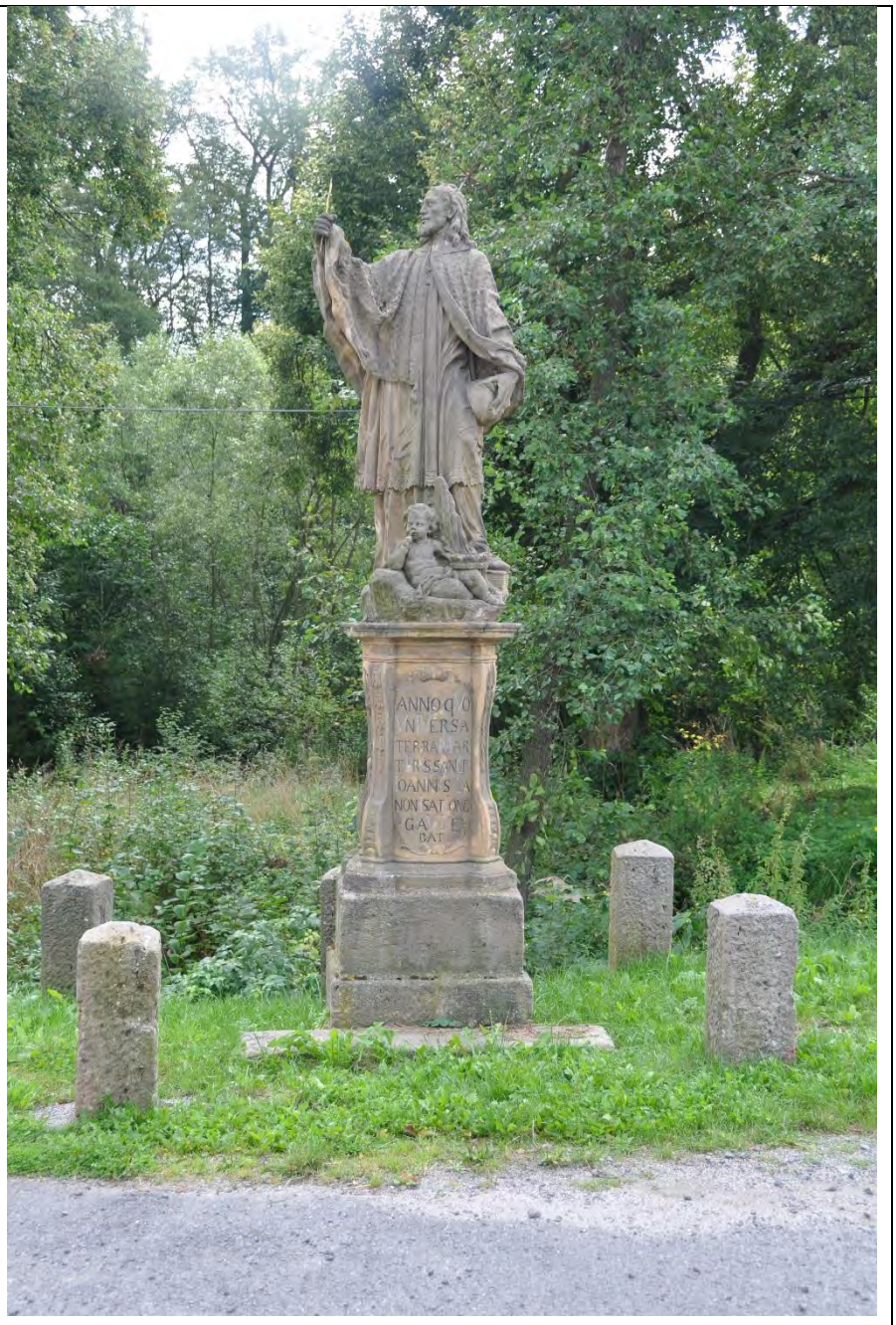
[441] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 89.
[442] NA, SPS, kart. 330.
[443] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1972.
[444] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

	polovině srpna t. r. opravil restaurátor [tj. Jan Bradna] sochu sv. Jana Nep., stojící na levém břehu u potoka, vlevo železného mostu na hřbitov. Socha byla postavena roku 1729. Nyní stojí kolem 4 břízky, již vzrostlé.“[445] Akademický sochař Jan Bradna ve své restaurátorské zprávě, přijaté uměleckou komisí Českého fondu výtvarných umění 31. října 1977, popisuje toto restaurování následovně: „<u>Popis plastiky před restaurováním</u> […] Socha je obklopena čtyřmi břízami, které neprospívají kvalitě kamene. V polovině třicátých let byla plastika poražena nešťastnou náhodou autem. Byla rozbita pravá ruka. Socha byla neodborně restaurována místním zedníkem. Při pozdějších restaurátorských pracích už socha nebyla opravována. Celá plastika byla pokryta nečistotou a porostlá na vrchní části téměř souvislou vrstvou mechu. Pravá ruka byla slepena silnými vrstvami cementu s vodním sklem a byla zavěšena kramlí do ramene. Tmel byl tak rozpraskaný, že držel jen velmi málo a ruka hrozila pádem. Draperie, boty, kniha a plinta sochy byly otlučené. Andělíček u nohou měl uražená křidélka, část ruky a nos. Nejvíce byl poškozený sokl. Většina bohatého profilování byla opadaná, poškozené reliéfy, zurážené rohy a celé plochy vypadané. Spáry byly spojované nevhodným betonem. Gloriola na světcově hlavě rezavá, prasklá. Kříž v pravé ruce chybí. <u>Postup při restaurování</u> Po postavení lešení jsem nejdříve přeřezal větve, které zakrývaly sochu. Poté jsem mohl sochu oprášit a kartáčem se špachtlí očistit mech. Dále jsem vysekal staré betonové tmely a uvolnil spáry. Rozebral jsem pravou ruku; odstranil jsem kramli a po částech jsem odnímal jednotlivé kusy. Celá ruka byla rozbitá na 18 částí. Tmely už kámen nedržely a po sejmutí horních kusů hrozily spodní rozpadnutím. Po rozebrání ruky jsem celou sochu umyl vodou a chemicky vyhubil organické zárodky v kameni. Dále jsem sochu umyl vodou se saponátem a vymyl vodou. Po vyschnutí jsem kámen napustil zpevňovací látkou ze 3 komponentů: Disapolu, lihu a vody. Stejným způsobem jako celou sochu jsem očistil a zpevnil části rozbité ruky. Jednotlivé kousky jsem po vyschnutí zkompletoval do několika větších celků. Jako tmelu jsem používal Epoxydu 1200 s

[445] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1976-1979, s. 133.

	aerosilovým plnidlem. Zkompletované kusy jsem postupně přisazoval k soše. Přisazení do správné polohy bylo velmi obtížné. Při osekávání velmi tvrdých tmelů se olámal i kámen, který byl křehčí, a ložné plochy potom nedosedaly správně na sebe. Velké kusy jsem zachycoval na čepy z nekorodujícího materiálu. Vlastní ruka – dlaň – již původně sochaři nevyšla do bloku kamene a byla proto vysekána zvlášť na dlouhém kamenném klínu a vsazena pod draperii. Po přisazení ruky jsem vytmelil všechny spáry a doplnil chybějící části rukávu. Rovněž na ostatních částech sochy jsem doplnil, co chybělo. Velké části zuražených profilů na soklu jsem nanášel postupně na armaturu z nekorodujícího drátu. Po vytvrdnutí jsem tmely vybrušoval, povrchově upravoval a přizpůsoboval okolí. Po těchto úpravách jsem celou sochu barevně sjednotil scelujícím nátěrem. Dále jsem červeně a černě vytáhl nápis na soklu. Nakonec jsem sochu napustil ochranným silgelovým nátěrem. Protože gloriola nad hlavou sv. Jana Nep. je velmi zkorodovaná a kříž z pravé ruky světce zcela chybí, nechal jsem udělat nové z materiálu nepodléhající korozi a pozlatit. Horní část svatozáře není zlacená, nýbrž je natřena ochranným bezbarvým lakem, který je trvanlivější a odolnější vůči vlhkosti a spadovým částicím.“446 Ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 akademický sochař Jan Bradno o stavu sochy píše: „Socha byla vytvořena v roce svatořečení sv. Jana. Je dokonalá. Byla jako první ze soch poražena prvním nákladním autem v Manětíně. (Informaci jsem získal v r. 1976 při jejím restaurování od pana Václavíka, místního autodopravce.) Do nedávné doby sochu chránily silné břízy, nyní pokácené. Okolo sochy je nutno co nejdříve osadit patníky, které jsou v okolí.“447 Během roku 2019 vznikl restaurátorský záměr na restaurování předmětné sochy. Dne 16. prosince 2019 odbor regionálního rozvoje a územního plánu Městského úřadu Kralovice vydal závazné stanovisko, v němž restaurování manětínských soch sv. Ludmily a sv. Jana Nepomuckého na Vysoké cestě podle restaurátorského průzkumu a záměru akademického sochaře Jana Vícha ze 13. září 2019 prohlásil za přípustné.[448]

[446] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 377.
[447] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 45.
[448] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

obr.	

číslo ID	50
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Ludmily
KP	41751/4-1397
poloha	známá
umístění	V rámci souboru soch tzv. Vysoké cesty
datace	1728
autorství	Josef Herscher
donátor	hraběnka Anna Lažanská
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně podstavce se nalézá znak Lažanských a latinský nápis s chronogramem (1728) následujícího znění: „INDEFESSA // HERVLAE ANNAE // COMITIS // LAŽANSKIANAE // PIETAS EREXIT // POSVITQE // REGNI // PATRONAE". *(ve slově POSVITQVE chybí druhé V)* Patronce království zřídila a postavila neúnavná zbožnost panny Anny hraběnky Lažanské.

	Na pravé straně podstavce se nalézá reliéf této klečící a před Krucifixem modlící se světice, nalevo je zpodobena sedící sv. Ludmila, jak vyučuje malého sv. Václava.
opravy a rest. zásahy	1954, 1982 ak. soch. Jan Bradna
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah. V roce 2019 zpracoval restaurátorský záměr ak. soch. Jan Vích.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 122; František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 9-13; Oldřich Jakub BLAŽÍČEK, Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha 1958, s. 219; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 117; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 99, 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 90; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 51-52.
text katalogu	Z nápisu s chronogramem se dovídáme, že sochu dala roku 1728 postavit hraběnka Anna Lažanská, tedy nejmladší dcera hraběnky Marie Gabriely Lažanské, tehdy třináctiletá. V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako kamenná socha sv. Ludmily, stojící „na vysoké cestě v aleji na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující nápis a uvádí, že sochu dala postavit roku 1728 komtesa Anna Lažanská a že ji je povinna udržovat manětínská vrchnost.[449] Manětínský děkan P. František Wonka roku 1948 v popise sochy mimo jiné uvedl: „Hlava podstavce je ozdobena znakem Lažanských,

[449] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 20.

	vzadu hořejší římsa podstavce ukazuje nějaký nerozluštěný nápis nebo náčrt.“450 Dne 19. dubna 1940 odborný restaurátor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedena socha sv. Ludmily, za jejíž restaurování požadoval částku 1200 K. V roce 1940 však k restaurování této sochy nedošlo a nevíme, zda byla restaurována v následujících letech. V roce 1954 byly sochy nacházející se po levé straně Vysoké cesty přesunuty dále od silnice. Jednání o této akci začala již v roce 1953, kdy dne 6. listopadu konzervátor státní památkové péče Jindřich Nacházel napsal Státní památkové péči zprávu o manětínském hřbitovním kostelu sv. Barbory, v jejímž závěru ještě dodal: „Při silnici od hřbitovního kostela do města jest po obou stranách řada krásných barokních soch. Jest jich celkem 15 a jsou to v životní velikosti postavy světců. Na jaro 1954 jest plánováno asfaltování této části silnice (Správa stát. silnic Plasy). Při této příležitosti by se snad dala vyřešiti další ochrana těchto krásných soch (z r. 1729-1733), které velkými autobusy a nákladními automobily silně trpí. MNV již jednou žádal o postavení terasy a posunutí těchto soch zpět do výklenků terasy.

[450] František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 13.

	Silnice by se tím rozšířila a sochy by netrpěly. Některé jsou již pootočeny nárazy, a i poškozeny.“451 Dne 9. února 1954 se o celé záležitosti konala v Manětíně veřejná schůze, o níž 2. března, tedy s jistým zpožděním, týž Jindřich Nacházel takto informoval Krajský národní výbor v Plzni: „Věc: Manětín – posunutí barokních soch pro rozšíření silnice. Příloha: Usnesení veřejné schůze ze dne 9. II. 1954. Při veřejné schůzi MNV o diskusi o návrhu zákonů o národních výborech byl občanstvem podán návrh, aby krásné a památné barokní sochy při silnici z města ke hřbitovu byly cca o 1 až 2 metry posunuty a tím silnice rozšířena. Schůze byla nevídaně hodně občanstvem navštívena a usnesení o zajištění a zachování soch bylo jednomyslné. Můžeme proto říci, že se jedná o spontánní návrh obyvatelstva. Již dne 6. XI. 1954 [recte: 1953] byl podán návrh o zajištění těchto barokních soch, ježto při veliké frekvenci na úzké silnici sochy velmi trpí a některé jsou již na svých podstavcích posunuty a poškozeny. Dne 13. XII. 1954 [recte: 1953] v návrhu plánu na opravu památek byla oprava a posunutí uvedených soch pamatováno na předním místě. V letošním roce bude asfaltována silnice, na jejímž okraji sochy stojí. Při této příležitosti žádá občanstvo, aby současně byla silnice patřičně rozšířena a zřízen ochranný, nízký kamenný taras (zeď), v jehož výklencích by sochy mohly bez nebezpečí státi. Zřízení ochranné zdi bylo MNV již několikráte v minulých letech žádáno, ale nikdy nebylo povoleno. Ještě nikdy v dřívějších letech nepamatovala veřejná správa v ochraně památek na Manětín a Manětínsko. Veškeré opravy dávala opravovat bývalá hraběcí rodina Lažanských. Jistě nyní v lidově demokratickém zřízení, kdy stát se stará o zachování historických památek, pochopí i příslušný referát KNV o nutnosti zachování těchto krásných barokních soch z let 1718 až 1732. Byl jsem při výše uvedené schůzi pověřen, abych projednal s patřičnými úřady zajištění těchto soch. Prosím proto, aby KNV projednal se správou silnic rozšíření silnice, která bude asfaltována, a zajistil patřičnou úhradu na posunutí soch

[451] NA, SPS, kart. 330.

	do výklenků ochranného zdiva, které by se musilo přitom as do výše 1 metru postaviti.“452 Takřka současně Státní památková péče přípisem z 1. března 1954 požádala Krajský národní výbor v Plzni, aby dal ještě před zahájením prací svolat komisi, „která by rozhodla o způsobu zabezpečení těchto velmi hodnotných plastik vhodnou úpravou silnice, event. jejím rozšířením na daném místě.“453 Dne 14. června 1954 se v kanceláři Místního národního výboru Manětín konalo „komisionelní šetření ve věci přemístnění památných barokních soch v Manětíně.“ V zápise z tohoto jednání, jehož se zúčastnili odborný restaurátor Miroslav Böswart, konzervátor státní památkové péče Jindřich Nacházel, děkan František Wonka a dále předseda, tajemník a člen technické komise Místního národního výboru Manětín, se uvádí: „Na základě pochůzky přijato přítomnými následující usnesení: Sochy, které se nacházejí na hlavní silnici z náměstí Manětína ke hřbitovu, musí býti za příčinou rozšíření silnice odstraněny. Na základě toho bylo usneseno jako nejvhodnější místo na cestě ke kapličce na Chlumské hoře, k bývalému popravišti. Toto místo jak historicky, tak esteticky vyhovuje všem podmínkám, jest zdáli krásně viditelné a hlavně nebude nikdy překážeti komunikaci, a to ani v budoucnu. Definitivní rozmístnění soch z důvodů dogmatických provede místní děkan Frant. Wonka. Místní národní výbor Manětín projedná s majiteli pozemků uvolnění části potřebné kol této cesty. Majiteli bylo přislíbeno ustoupení potřebné části pozemku. Místní národní výbor Manětín zařídí rozebrání a převoz soch na určené místo za odborného [dozoru] Mirosl. Böswarta. Místní národní výbor zařídí provedení základů pod sochy. Po zřízení základů budou dle plánu sochy postaveny MNV. Veškeré náklady spojené s těmito pracemi včetně materiálů a dovozů a pracovních sil budou hrazeny dle příslibu Státní památkovou správou a KNV v Plzni.“454

[452] NA, SPS, kart. 330; SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.
[453] NA, SPS, kart. 330.
[454] NA, SPS, kart. 330; SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	Jindřich Nacházel hned následujícího dne zaslal opis tohoto zápisu Krajskému národnímu výboru Plzeň a připojil tuto poznámku: „Zasílám opis zápisu s tím, že v sobotu dne 19. VI. 54 se započne za odborného dozoru odb. rest. Mir. Böswarta s pracemi na rozebírání soch. Originál zápisu převzal M. Böswart s sebou do Prahy k projednání na Památkové správě. Práce nemohou býti oddalovány, jelikož dne 20. VI. 54 začne správa silnic již s úpravami a asfaltováním silnice.“455 Na zápis z jednání konaného 14. června hned za tři dny, tedy 17. června 1954, reagovala Státní památková péče, která napsala Místnímu národnímu výboru Manětín: „Vracíme se k Vašemu zápisu ze dne 14. VI. 1954, který nám byl předán restaurátorem M. Boeswartem, a podotýkáme: Podle našeho jednání se zástupcem Československých státních silnic, závod 0307-Plasy se sídlem Kralovice, s. J. Boškem, z 15. VI. 1954 jsme byli ujištěni, že se ve výhledovém plánu pro další roky nepočítá se žádnými dalšími silničními úpravami, event. rozšířením silnice, které by ohrozily barokní plastiky situované podél silnice. Není proto nutné, aby byly plastiky přemístěny, a podle původního jednání, zachyceného v protokole z 28. IV. 1954, trváme na tom, aby byly pouze po levé straně posunuty s okraje silnice o vzdálenost, již určí přímo na místě dne 19. VI. 1954 zástupce ČSS. Nové rozmístění provede arch. Hysler, který zároveň navrhuje skizu na úpravu okolního terénu. Současně budou za pomoci MNV plastiky za odborného dozoru restaurátora M. Boeswarta přemístěny. S pracemi bude započato 19. VI. 1954, aby byly zakončeny před započetím asfaltování. Z prostředků SPS bude hrazen odborný dohled M. Boeswarta, skiza úpravy terénu, znovupostavení plastik a jejich odborná oprava a konservace. Z prostředků KNV nebo MNV bude třeba, abyste uhradili materiál potřebný do nových základů podstavců a pomocné pracovní síly.“456 Záměr přenést sochy k cestě vedoucí ke kapličce na Chlumské hoře tedy Státní památková péče zamítla a návrh nebyl realizován. Děkan Wonka však do soupisu manětínských soch tento nákres překreslil a opatřil jej tímto textem: „Návrh na umístění Herscherových soch jako Kalvarii ke kapličce na Šibeničním vrchu na úbočí Chlumské

[455] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.
[456] NA, SPS, kart. 330.

	hory z června L. P. 1954. Ing. Zahn Vladimír vyměřil. Bohužel pro nervus rerum smělý ten sen se nesplnil.“457 K tomu je však třeba poznamenat, že k realizaci plánu nedošlo pro nedostatek peněz („nervus rerum“), nýbrž proto, že Státní památková péče pokládala tento přesun za zbytečný. Sochy byly poté vskutku rozebrány, ale k jejich přemístění na vyhlédnuté místo stále nedocházelo. Dne 25. srpna 1954 proto Karel Křesadlo, plánovač Stavopravu, okresního stavebního podniku v Plzni, manětínský rodák, napsal Státnímu památkovému úřadu toto upozornění: „V Manětíně okr. Plasy byly letos v létě na t. zv. vysoké cestě, spojující čtvrť u hřbitova s vlastním městem, rozebrány některé pískovcové barokní sochy, aby mohla býti rozšířena silnice. Bylo snad dohodnuto, že tyto sochy budou po vybudování asfaltové silnice osazeny přibližně na témže místě, jen trochu dále od původního silničního tělesa, takže se nyní dostanou na samý okraj o něco rozšířené asfaltové silnice. Sochy, které rozšíření nepřekážely, byly ponechány na místě a nerozebírány. Ačkoliv je silnice již delší dobu hotova, leží rozebrané sochy, t. j. rozebrané podstavce a vlastní sochy, na samém okraji silnice a jsou vystaveny velkému nebezpečí poškození. Některé sochy, jako např. nejkrásnější a nejcennější z nich, sv. Šebestián, leží po celé délce na okraji silnice a tato socha je již poškozena čerstvým otlučením některých detailů. Jedná se o staré památky velké umělecké ceny (odlitek sochy sv. Šebestiána byl instalován vedle jiných manětínských soch na výstavě Pražské baroko v r. 1938 – Brokoff – Borovec), které jsou tak vystaveny úplné zkáze, nebudou-li brzy znovu instalovány. Jako manětínský rodák upozorňuji na tento stav a prosím, aby bylo urychleně zařízeno další.“ Opisy tohoto upozornění zaslal Karel Křesadlo i Místnímu národnímu výboru Manětín, Krajskému národnímu výboru Plzeň – odboru pro školství a kulturu a Československým státním silnicím Plzeň. Státní památková péče poté 9. září 1954 požádala konzervátora památkové péče Jindřicha Nacházela o sdělení předpokládaných nákladů na celou práci. Dotazovaný nato 13. září 1954 odpověděl: „Sundání soch stálo něco málo přes 1600 Kčs, na vybetonování základů je počítáno s 2000 Kčs, v tomto obnosu není zahrnut kámen, který dává MNV zdarma a též něco cementu, který MNV již

[457] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	má k disposici. Postavení soch bude oproti sundání dražší (pro pomalejší práci) a počítáme, že náklad nepřevýší 2500 Kčs. KNV na celou akci plánoval a také písemně přislíbil 7000 Kčs, které nebudou ani vyčerpány. Pozn.: Cement na veškerou práci je již v Manětíně. [...] Jednal jsem opět se zást. MNV a bylo mně přislíbeno, že s prací bude v nejbližších dnech započato. Také vyčíslení nákladů bylo provedeno s jejich účastí.“458 O dalším průběhu prací zatím žádné informace nemáme. Jenom děkan P. František Wonka o něco později, v roce 1958, na tyto události roku 1954 vzpomínal: „Když se r. 1954 jednalo o to, že by se měly sochy z Vysoké cesty přemístit jinam, kde by měly, jak se hezky vyjádřil sem poslaný pan ing. archit. Josef Hyzler, větší »meditační klid«, tu se přimlouvali lidé, o kterých by sotva kdo řekl, že mají vroucný poměr k nim, aby byly ponechány na svém původním místě, že by se jim bez nich stýskalo. Ovšem, ozval se i hlas, že by se nyní, když byly některé z nich sundány, aby se přemístily z ohroženého místa ve vozovce o kus dále ke kraji, měly rozbít na šutr k vyspravení silnice. A jiný hlas: když sochy ležely ne právě uctivě položené na břehu nebo i v příkopu, a to asi čtyři měsíce, prohlásil drsně: Když tu dvěstě let stály, mohou tu nyní třeba dvěstě let ležet. Jistě svatí, které ty sochy představují, odpustili řeči tak nejapné a státní úřady rozumně ocenily poklad umění v sochách těch ukrytý a dobře jej zabezpečily k ozdobě města i vlasti pro věky budoucí.“459 V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1972 je o stavu sochy jen stručně poznamenáno: „Reliefy značně setřené.“.[460] Roku 1982 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna, který ve své restaurátorské zprávě, přijaté uměleckou komisí Českého fondu výtvarných umění 30. listopadu 1982 a popisující restaurování soch sv. Michaela archanděla, anděla strážného a sv. Ludmily, popsal restaurování sochy sv. Ludmily následovně: „<u>Stav před restaurováním</u> Socha sv. Ludmily byla pokryta vrstvou lišejníku, prachem, nečistotou. Plastika byla opět popraskaná, kámen zvětralý, sokl měl olámané hrany, rohy, korunu.

[458] NA, SPS, kart. 330.
[459] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 59.
[460] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1972.

	Postup při restaurování – společný u všech soch Sochy jsem nejdříve oprášil a oškrábal lišejník. Dále jsem sochy omýval nejdříve vodou, potom jsem chemicky vyhubil zárodky organismů. Nakonec jsem opět sochy omyl vodou se saponátem a spláchl čistou vodou. Po vyschnutí kamene jsem plastiky zpevnil. Umělým kamenem jsem doplnil a domodeloval chybějící části. Tmely jsem po jejich vyzrání opracoval a lokálně barevně scelil. Nakonec jsem sochy opatřil nástřikem sjednocující fixáže a osadil atributy.“[461] V roce 1982 restaurátor Lubomír Čtverák provedl restaurování a rekonstrukci celkem 24 atributů manětínských soch na Vysoké cestě, v čemž byla obsažena i rekonstrukce kříže do ruky a křížku na korunu pro sochu sv. Ludmily, zhotovených ze zlacené mědi, které nahradily železné kříže, jež byly silně zničeny rzí. O restaurování a rekonstrukci všech těchto atributů zhotovil Lubomír Čtverák 15. září 1982 celkovou restaurátorskou zprávu, ve které čteme: „Ulice zvaná Vysoká cesta v Manětíně je zdobena po obou stranách řadami soch světců a světic, které v letech 1728 až 1733 vytvořil sochař J. Herscher. Všecky tyto sochy jsou v přítomné době restaurovány akademickým sochařem J. Bradnou. Původní atributy těchto soch byly zhotoveny ze železa pozlaceného lístkovým zlatem. Tyto atributy byly zničeny korosí, že dnes z některých zbyly jen fragmenty, některé urezivěly a upadly a většina jich zcela zmizela. Žádný ze zbytků atributů pro přílišné zrezivění nebylo již možno restaurovat, kromě plamenného meče archanděla Michaela, neboť jedině tento atribut byl zhotoven z mědi. Všecky ostatní atributy bylo nutno rekonstruovat. Kromě svatozáří jsou to kříže, biskupské berly, šípy, blesky, meče, plameny, třtina atd. Rekonstrukce byly vytvořeny podle dochovaných zbytků původních atributů a tam, kde atributy již zcela chyběly, byly rekonstruovány podle liturgických norem a podle pohybových kreací soch. Nově rekonstruované atributy byly zhotoveny z mědi a pozlaceny lístkovým zlatem. Některé z atributů, které jsou pohledové ze všech stran, byly zlaceny oboustranně.

[461] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 645.

	Rekonstruováno bylo celkem 24 různých atributů. Práce byla v terénu dokončena a dne 14. 9. byla zkolaudována uměleckou komisí a převzata imvestorem. Atributy byly předány ak. sochaři Bradnovi, který je při restaurování soch zároveň osadí.“462 Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Socha nemá závažná poškození a problémy. Tvář světice vychází z typu podoby žen v Manětíně, také alegorie Léta, sv. Anna a sv. Barbora. Tuto typologii zde studuji celý život. Křížek je částečně vysunutý z ruky sochy, asi při pokusu o zcizení.“463 Dne 2. května 2017 odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Krajského úřadu Plzeňského kraje vydal souhlas s přemístěním dvanácti manětínských soch v úseku Vysoké cesty „po dobu rekonstrukce komunikace II/201“ s tím, že pouze dvě z těchto soch (mezi nimi socha sv. Ludmily) se poté vrátí na původní místo, zatímco zbývajících deset bude přemístěno „do polohy posunuté oproti původnímu stavu vodorovně od středu vozovky o vzdálenost 20 až 160 cm podle předloženého restaurátorského záměru […] vypracovaného v lednu 2017 akademickým sochařem Janem Víchem.“ Během roku 2019 vznikl restaurátorský záměr na restaurování předmětné sochy. Dne 16. prosince 2019 odbor regionálního rozvoje a územního plánu Městského úřadu Kralovice vydal ve věci restaurování předmětné sochy závazné stanovisko, v němž restaurování manětínských soch sv. Ludmily a sv. Jana Nepomuckého na Vysoké cestě podle restaurátorského průzkumu a záměru akademického sochaře Jana Vícha ze 13. září 2019 prohlásil za přípustné.[464]

[462] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 638.
[463] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 46.
[464] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

obr.	

číslo ID	51
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha Anděla Strážce
KP	41751/4-1397
poloha	známá
umístění	V rámci souboru soch tzv. Vysoké cesty
datace	1733
autorství	Josef Herscher
donátor	Hrabě Karel Lažanský
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části podstavce se na čelní stěně nalézá znak Lažanských a nápis chronogramem (1733): „GLORIOSISSIMO // IN TERRIS CVSTODI SVO // ANGELO // EX PIETATE POSVIT // ILLUS. D. D. CAROLVS // S. R. I. // COMES LASCHANSKI“ Nejslavnějšímu strážci na zemi, svému andělovi, ze zbožnosti postavil nejjasnější p. p. Karel sv. římské říše hrabě Lažanský.
opravy a rest. zásahy	1954, 1982 ak. soch. Jan Bradna

současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 121; František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 52-58; Oldřich Jakub BLAŽÍČEK, Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha 1958, s. 219, 220; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 120; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 99, 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 91-92; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 69.
text katalogu	Z nápisu s chronogramem se dovídáme, že sochu dal roku 1733 postavit hrabě Karel Lažanský. V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako kamenná socha sv. Anděla strážce, stojící „na vysoké cestě v aleji na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující nápis a uvádí, že sochu dal postavit roku 1733 hrabě Karel Lažanský a že ji je povinna udržovat manětínská vrchnost.[465] Dne 19. dubna 1940 odborný restauráor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a

[465] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 18.

	mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedeno „dvojí sousoší andělů strážců“ a za restaurování obou těchto soch požadoval částku 2600 K. Podle umístění soch v soupisu soch, jež mají být restaurovány, se můžeme domnívat, že jde ve skutečnosti o sochu sv. Anděla strážce a o její protějšek, sochu sv. archanděla Michaela. V roce 1940 však k restaurování těchto soch nedošlo a nevíme, zda byly restaurovány v následujících letech. V roce 1954 byly sochy nacházející se po levé straně Vysoké cesty přesunuty dále od silnice. Jednání o této akci začala již v roce 1953, kdy dne 6. listopadu konzervátor státní památkové péče Jindřich Nacházel napsal Státní památkové péči zprávu o manětínském hřbitovním kostelu sv. Barbory, v jejímž závěru ještě dodal: „Při silnici od hřbitovního kostela do města jest po obou stranách řada krásných barokních soch. Jest jich celkem 15 a jsou to v životní velikosti postavy světců. Na jaro 1954 jest plánováno asfaltování této části silnice (Správa stát. silnic Plasy). Při této příležitosti by se snad dala vyřešiti další ochrana těchto krásných soch (z r. 1729-1733), které velkými autobusy a nákladními automobily silně trpí. MNV již jednou žádal o postavení terasy a posunutí těchto soch zpět do výklenků terasy. Silnice by se tím rozšířila a sochy by netrpěly. Některé jsou již pootočeny nárazy, a i poškozeny.“466 Dne 9. února 1954 se o celé záležitosti konala v Manětíně veřejná schůze, o níž 2. března, tedy s jistým zpožděním, týž Jindřich Nacházel takto informoval Krajský národní výbor v Plzni: „Věc: Manětín – posunutí barokních soch pro rozšíření silnice. Příloha: Usnesení veřejné schůze ze dne 9. II. 1954.

[466] NA, SPS, kart. 330.

	Při veřejné schůzi MNV o diskusi o návrhu zákonů o národních výborech byl občanstvem podán návrh, aby krásné a památné barokní sochy při silnici z města ke hřbitovu byly cca o 1 až 2 metry posunuty a tím silnice rozšířena. Schůze byla nevídaně hodně občanstvem navštívena a usnesení o zajištění a zachování soch bylo jednomyslné. Můžeme proto říci, že se jedná o spontánní návrh obyvatelstva. Již dne 6. XI. 1954 [recte: 1953] byl podán návrh o zajištění těchto barokních soch, ježto při veliké frekvenci na úzké silnici sochy velmi trpí a některé jsou již na svých podstavcích posunuty a poškozeny. Dne 13. XII. 1954 [recte: 1953] v návrhu plánu na opravu památek byla oprava a posunutí uvedených soch pamatováno na předním místě. V letošním roce bude asfaltována silnice, na jejímž okraji sochy stojí. Při této příležitosti žádá občanstvo, aby současně byla silnice patřičně rozšířena a zřízen ochranný, nízký kamenný taras (zeď), v jehož výklencích by sochy mohly bez nebezpečí státi. Zřízení ochranné zdi bylo MNV již několikráte v minulých letech žádáno, ale nikdy nebylo povoleno. Ještě nikdy v dřívějších letech nepamatovala veřejná správa v ochraně památek na Manětín a Manětínsko. Veškeré opravy dávala opravovat bývalá hraběcí rodina Lažanských. Jistě nyní v lidově demokratickém zřízení, kdy stát se stará o zachování historických památek, pochopí i příslušný referát KNV o nutnosti zachování těchto krásných barokních soch z let 1718 až 1732. Byl jsem při výše uvedené schůzi pověřen, abych projednal s patřičnými úřady zajištění těchto soch. Prosím proto, aby KNV projednal se správou silnic rozšíření silnice, která bude asfaltována, a zajistil patřičnou úhradu na posunutí soch do výklenků ochranného zdiva, které by se musilo přitom as do výše 1 metru postaviti.“467 Takřka současně Státní památková péče přípisem z 1. března 1954 požádala Krajský národní výbor v Plzni, aby dal ještě před zahájením prací svolat komisi, „která by rozhodla o způsobu zabezpečení těchto velmi hodnotných plastik vhodnou úpravou silnice, event. jejím rozšířením na daném místě.“468 Dne 14. června 1954 se v kanceláři Místního národního výboru

[467] NA, SPS, kart. 330; SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.
[468] NA, SPS, kart. 330.

	Manětín konalo „komisionelní šetření ve věci přemístnění památných barokních soch v Manětíně.“ V zápise z tohoto jednání, jehož se zúčastnili odborný restaurátor Miroslav Böswart, konzervátor státní památkové péče Jindřich Nacházel, děkan František Wonka a dále předseda, tajemník a člen technické komise Místního národního výboru Manětín, se uvádí: „Na základě pochůzky přijato přítomnými následující usnesení: Sochy, které se nacházejí na hlavní silnici z náměstí Manětína ke hřbitovu, musí býti za příčinou rozšíření silnice odstraněny. Na základě toho bylo usneseno jako nejvhodnější místo na cestě ke kapličce na Chlumské hoře, k bývalému popravišti. Toto místo jak historicky, tak esteticky vyhovuje všem podmínkám, jest zdáli krásně viditelné a hlavně nebude nikdy překážeti komunikaci, a to ani v budoucnu. Definitivní rozmístnění soch z důvodů dogmatických provede místní děkan Frant. Wonka. Místní národní výbor Manětín projedná s majiteli pozemků uvolnění části potřebné kol této cesty. Majiteli bylo přislíbeno ustoupení potřebné části pozemku. Místní národní výbor Manětín zařídí rozebrání a převoz soch na určené místo za odborného [dozoru] Mirosl. Böswarta. Místní národní výbor zařídí provedení základů pod sochy. Po zřízení základů budou dle plánu sochy postaveny MNV. Veškeré náklady spojené s těmito pracemi včetně materiálů a dovozů a pracovních sil budou hrazeny dle příslibu Státní památkovou správou a KNV v Plzni.“[469] Jindřich Nacházel hned následujícího dne zaslal opis tohoto zápisu Krajskému národnímu výboru Plzeň a připojil tuto poznámku: „Zasílám opis zápisu s tím, že v sobotu dne 19. VI. 54 se započne za odborného dozoru odb. rest. Mir. Böswarta s pracemi na rozebírání soch. Originál zápisu převzal M. Böswart s sebou do Prahy k projednání na Památkové správě. Práce nemohou býti oddalovány, jelikož dne 20. VI. 54 začne správa silnic již s úpravami a asfaltováním silnice.“[470] Na zápis z jednání konaného 14. června hned za tři dny, tedy 17.

[469] NA, SPS, kart. 330; SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.
[470] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	června 1954, reagovala Státní památková péče, která napsala Místnímu národnímu výboru Manětín: „Vracíme se k Vašemu zápisu ze dne 14. VI. 1954, který nám byl předán restaurátorem M. Boeswartem, a podotýkáme: Podle našeho jednání se zástupcem Československých státních silnic, závod 0307-Plasy se sídlem Kralovice, s. J. Boškem, z 15. VI. 1954 jsme byli ujištěni, že se ve výhledovém plánu pro další roky nepočítá se žádnými dalšími silničními úpravami, event. rozšířením silnice, které by ohrozily barokní plastiky situované podél silnice. Není proto nutné, aby byly plastiky přemístěny, a podle původního jednání, zachyceného v protokole z 28. IV. 1954, trváme na tom, aby byly pouze po levé straně posunuty s okraje silnice o vzdálenost, již určí přímo na místě dne 19. VI. 1954 zástupce ČSS. Nové rozmístění provede arch. Hysler, který zároveň navrhuje skizu na úpravu okolního terénu. Současně budou za pomoci MNV plastiky za odborného dozoru restaurátora M. Boeswarta přemístěny. S pracemi bude započato 19. VI. 1954, aby byly zakončeny před započetím asfaltování. Z prostředků SPS bude hrazen odborný dohled M. Boeswarta, skiza úpravy terénu, znovupostavení plastik a jejich odborná oprava a konservace. Z prostředků KNV nebo MNV bude třeba, abyste uhradili materiál potřebný do nových základů podstavců a pomocné pracovní síly.“471 Záměr přenést sochy k cestě vedoucí ke kapličce na Chlumské hoře tedy Státní památková péče zamítla a návrh nebyl realizován. Děkan Wonka však do soupisu manětínských soch tento nákres překreslil a opatřil jej tímto textem: „Návrh na umístění Herscherových soch jako Kalvarii ke kapličce na Šibeničním vrchu na úbočí Chlumské hory z června L. P. 1954. Ing. Zahn Vladimír vyměřil. Bohužel pro nervus rerum smělý ten sen se nesplnil.“472 K tomu je však třeba poznamenat, že k realizaci plánu nedošlo pro nedostatek peněz („nervus rerum“), nýbrž proto, že Státní památková péče pokládala tento přesun za zbytečný. Sochy byly poté vskutku rozebrány, ale k jejich přemístění na vyhlédnuté místo stále nedocházelo. Dne 25. srpna 1954 proto Karel Křesadlo, plánovač Stavopravu, okresního stavebního podniku v Plzni, manětínský rodák, napsal Státnímu památkovému úřadu toto upozornění:

[471] NA, SPS, kart. 330.
[472] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.

	„V Manětíně okr. Plasy byly letos v létě na t. zv. vysoké cestě, spojující čtvrť u hřbitova s vlastním městem, rozebrány některé pískovcové barokní sochy, aby mohla býti rozšířena silnice. Bylo snad dohodnuto, že tyto sochy budou po vybudování asfaltové silnice osazeny přibližně na témže místě, jen trochu dále od původního silničního tělesa, takže se nyní dostanou na samý okraj o něco rozšířené asfaltové silnice. Sochy, které rozšíření nepřekážely, byly ponechány na místě a nerozebírány. Ačkoliv je silnice již delší dobu hotova, leží rozebrané sochy, t. j. rozebrané podstavce a vlastní sochy, na samém okraji silnice a jsou vystaveny velkému nebezpečí poškození. Některé sochy, jako např. nejkrásnější a nejcennější z nich, sv. Šebestián, leží po celé délce na okraji silnice a tato socha je již poškozena čerstvým otlučením některých detailů. Jedná se o staré památky velké umělecké ceny (odlitek sochy sv. Šebestiána byl instalován vedle jiných manětínských soch na výstavě Pražské baroko v r. 1938 – Brokoff – Borovec), které jsou tak vystaveny úplné zkáze, nebudou-li brzy znovu instalovány. Jako manětínský rodák upozorňuji na tento stav a prosím, aby bylo urychleně zařízeno další.“ Opisy tohoto upozornění zaslal Karel Křesadlo i Místnímu národnímu výboru Manětín, Krajskému národnímu výboru Plzeň – odboru pro školství a kulturu a Československým státním silnicím Plzeň. Státní památková péče poté 9. září 1954 požádala konzervátora památkové péče Jindřicha Nacházela o sdělení předpokládaných nákladů na celou práci. Dotazovaný nato 13. září 1954 odpověděl: „Sundání soch stálo něco málo přes 1600 Kčs, na vybetonování základů je počítáno s 2000 Kčs, v tomto obnosu není zahrnut kámen, který dává MNV zdarma a též něco cementu, který MNV již má k disposici. Postavení soch bude oproti sundání dražší (pro pomalejší práci) a počítáme, že náklad nepřevýší 2500 Kčs. KNV na celou akci plánoval a také písemně přislíbil 7000 Kčs, které nebudou ani vyčerpány. Pozn.: Cement na veškerou práci je již v Manětíně. [...] Jednal jsem opět se zást. MNV a bylo mně přislíbeno, že s prací bude v nejbližších dnech započato. Také vyčíslení nákladů bylo provedeno s jejich účastí.“473 O dalším průběhu prací zatím žádné informace nemáme. Jenom děkan P. František Wonka o něco

[473] NA, SPS, kart. 330.

	později, v roce 1958, na tyto události roku 1954 vzpomínal: „Když se r. 1954 jednalo o to, že by se měly sochy z Vysoké cesty přemístit jinam, kde by měly, jak se hezky vyjádřil sem poslaný pan ing. archit. Josef Hyzler, větší »meditační klid«, tu se přimlouvali lidé, o kterých by sotva kdo řekl, že mají vroucný poměr k nim, aby byly ponechány na svém původním místě, že by se jim bez nich stýskalo. Ovšem, ozval se i hlas, že by se nyní, když byly některé z nich sundány, aby se přemístily z ohroženého místa ve vozovce o kus dále ke kraji, měly rozbít na šutr k vyspravení silnice. A jiný hlas: když sochy ležely ne právě uctivě položené na břehu nebo i v příkopu, a to asi čtyři měsíce, prohlásil drsně: Když tu dvěstě let stály, mohou tu nyní třeba dvěstě let ležet. Jistě svatí, které ty sochy představují, odpustili řeči tak nejapné a státní úřady rozumně ocenily poklad umění v sochách těch ukrytý a dobře jej zabezpečily k ozdobě města i vlasti pro věky budoucí.“474 Roku 1966 manětínská městská kronika uvádí, že „socha stojí na pravé straně (západ.) mostu, na levém břehu.“[475] Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2006 uvádějí, že „socha byla přesunuta z původního místa, několikrát během 2. poloviny 20. století restaurována Jaroslavem Klempířem a Janem Bradnou.“[476] Roku 1982 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna, který ve své restaurátorské zprávě, přijaté uměleckou komisí Českého fondu výtvarných umění 30. listopadu 1982 a popisující restaurování soch sv. Michaela archanděla, anděla strážného a sv. Ludmily, popsal restaurování sochy anděla strážného následovně: „<u>Stav před restaurováním</u> Plastika Anděla strážného stojí naproti sv. Archandělu Michaelu u mostu. Byla pokryta lišejníkem a nečistotou. Prst pravé ruky byl z betonu a úlomků cihel, proto jsem jej odstranil. Kámen zvětralý, popraskaný, místy vysypaný a vyplavený v plochách. Sokl opět otlučený, vypadané celé plochy. […] <u>Postup při restaurování – společný u všech soch</u> Sochy jsem nejdříve oprášil a oškrábal lišejník. Dále jsem sochy omýval nejdříve vodou, potom jsem chemicky vyhubil zárodky organismů. Nakonec jsem opět sochy omyl vodou se saponátem a spláchl čistou vodou. Po vyschnutí kamene jsem plastiky zpevnil.

[474] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 59.
[475] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 188v.
[476] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 91.

	Umělým kamenem jsem doplnil a domodeloval chybějící části. Tmely jsem po jejich vyzrání opracoval a lokálně barevně scelil. Nakonec jsem sochy opatřil nástřikem sjednocující fixáže a osadil atributy.“477 V roce 1982 restaurátor Lubomír Čtverák provedl restaurování a rekonstrukci celkem 24 atributů manětínských soch na Vysoké cestě, v čemž byla obsažena i rekonstrukce paprskové svatozáře pro sochu anděla strážce, zhotovené ze zlacené mědi. O restaurování a rekonstrukci všech těchto atributů zhotovil Lubomír Čtverák 15. září 1982 celkovou restaurátorskou zprávu, ve které čteme: „Ulice zvaná Vysoká cesta v Manětíně je zdobena po obou stranách řadami soch světců a světic, které v letech 1728 až 1733 vytvořil sochař J. Herscher. Všecky tyto sochy jsou v přítomné době restaurovány akademickým sochařem J. Bradnou. Původní atributy těchto soch byly zhotoveny ze železa pozlaceného lístkovým zlatem. Tyto atributy byly zničeny korosí, že dnes z některých zbyly jen fragmenty, některé urezivěly a upadly a většina jich zcela zmizela. Žádný ze zbytků atributů pro přílišné zrezivění nebylo již možno restaurovat, kromě plamenného meče archanděla Michaela, neboť jedině tento atribut byl zhotoven z mědi. Všecky ostatní atributy bylo nutno rekonstruovat. Kromě svatozáří jsou to kříže, biskupské berly, šípy, blesky, meče, plameny, třtina atd. Rekonstrukce byly vytvořeny podle dochovaných zbytků původních atributů a tam, kde atributy již zcela chyběly, byly rekonstruovány podle liturgických norem a podle pohybových kreací soch. Nově rekonstruované atributy byly zhotoveny z mědi a pozlaceny lístkovým zlatem. Některé z atributů, které jsou pohledové ze všech stran, byly zlaceny oboustranně. Rekonstruováno bylo celkem 24 různých atributů. Práce byla v terénu dokončena a dne 14. 9. byla zkolaudována uměleckou komisí a převzata imvestorem. Atributy byly předány ak. sochaři Bradnovi, který je při restaurování soch zároveň osadí.“478 Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Socha stojí u mostu v zatáčce. Je velmi ohrožená a je div, že ještě nebyla poškozena autem. Proto by zde měly být osazeny dva sloupky. Socha je v dobrém stavu. Má

[477] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 645.
[478] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 638.

	dokonalou sochařskou kompozici, která využívá možností práce v kameni. Dobový portrét dítěte.“[479]
obr.	

[479] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 44.

číslo ID	52
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha Archanděla Michaela
KP	41751/4-1397
poloha	známá
umístění	V rámci souuboru soch tzv. Vysoké cesty
datace	1733
autorství	Josef Herscher
donátor	Hrabě Maxmilián Lažanský
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části podstavce se na čelní stěně nalézá znak Lažanských a nápis chronogramem (1733): „TRIVMPHATORI // EXERCITVS DEI // PRINCIPI // STATVIT. // ILLUS. D. D. MAXIMILIANVS // S. R. I. // COMES LASCHANSKI“ Vítěznému knížeti Božího vojska postavil nejjasnější p. p. Maxmilián sv. římské říše hrabě Lažanský.
opravy a rest. zásahy	1982 ak. soch. Jan Bradna

současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 53-54; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 120; František WONKA, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 46-52; Oldřich Jakub BLAŽÍČEK, Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha 1958, s. 219; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 120; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 99, 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 90-91; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 70.
text katalogu	Z nápisu s chronogramem se dovídáme, že sochu dal roku 1733 postavit hrabě Maxmilián Lažanský. V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako kamenná socha sv. archanděla Michaela, stojící „na vysoké cestě v aleji na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále podává dodnes existující nápis a uvádí, že sochu dal postavit roku 1733 hrabě Maxmilián Lažanský a že ji je povinna udržovat manětínská vrchnost.[480] Dne 19. dubna 1940 odborný restauráor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se:

[480] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 17.

	Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním." Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedeno „dvojí sousoší andělů strážců" a za restaurování obou těchto soch požadoval částku 2600 K. Podle umístění soch v soupisu soch, jež mají být restaurovány, se můžeme domnívat, že jde ve skutečnosti o sochu sv. Anděla strážce a o její protějšek, sochu sv. archanděla Michaela. V roce 1940 však k restaurování těchto soch nedošlo481 a nevíme, zda byly restaurovány v následujících letech. Roku 1966 manětínská městská kronika uvádí, že „socha stojí jako protějšek sochy anděla strážného, na levé (východ.) straně mostu, levého břehu."[482] Roku 1982 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna, který ve své restaurátorské zprávě, přijaté uměleckou komisí Českého fondu výtvarných umění 30. listopadu 1982 a popisující restaurování soch sv. Michaela archanděla, anděla strážného a sv. Ludmily, popsal restaurování sochy archanděla Michaela následovně: „<u>Stav před restaurováním</u> Socha sv. Michaela Archanděla stojí v zatáčce u mostu, zčásti krytá plútkem. Plastika byla pokryta silnou vrstvou lišejníků, prachu a depositů. Kámen zvětralý, popraskaný, vypadané kameny ze slepence. Na ruce držící meč chyběl prst. Sokl potlučený, hrany a rohy polámané. Plochy kamene odfouklé nebo odpadlé. […] <u>Postup při restaurování – společný u všech soch</u> Sochy jsem nejdříve oprášil a oškrábal lišejník. Dále jsem sochy omýval nejdříve vodou, potom jsem chemicky vyhubil zárodky organismů. Nakonec jsem opět sochy omyl vodou se saponátem a spláchl čistou vodou. Po vyschnutí kamene jsem plastiky zpevnil.

[481] NA, SPS, kart. 330.
[482] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 189r.

	Umělým kamenem jsem doplnil a domodeloval chybějící části. Tmely jsem po jejich vyzrání opracoval a lokálně barevně scelil. Nakonec jsem sochy opatřil nástřikem sjednocující fixáže a osadil atributy.“483 V roce 1982 restaurátor Lubomír Čtverák provedl restaurování a rekonstrukci celkem 24 atributů manětínských soch na Vysoké cestě, v čemž bylo obsaženo i restaurování původního meče pro sochu archanděla Michaela a rekonstrukce plamenů z ďáblových úst, zhotovených ze zlacené mědi. O restaurování a rekonstrukci všech těchto atributů zhotovil Lubomír Čtverák 15. září 1982 celkovou restaurátorskou zprávu, ve které čteme: „Ulice zvaná Vysoká cesta v Manětíně je zdobena po obou stranách řadami soch světců a světic, které v letech 1728 až 1733 vytvořil sochař J. Herscher. Všecky tyto sochy jsou v přítomné době restaurovány akademickým sochařem J. Bradnou. Původní atributy těchto soch byly zhotoveny ze železa pozlaceného lístkovým zlatem. Tyto atributy byly zničeny korosí, že dnes z některých zbyly jen fragmenty, některé urezivěly a upadly a většina jich zcela zmizela. Žádný ze zbytků atributů pro přílišné zrezivění nebylo již možno restaurovat, kromě plamenného meče archanděla Michaela, neboť jedině tento atribut byl zhotoven z mědi. Všecky ostatní atributy bylo nutno rekonstruovat. Kromě svatozáří jsou to kříže, biskupské berly, šípy, blesky, meče, plameny, třtina atd. Rekonstrukce byly vytvořeny podle dochovaných zbytků původních atributů a tam, kde atributy již zcela chyběly, byly rekonstruovány podle liturgických norem a podle pohybových kreací soch. Nově rekonstruované atributy byly zhotoveny z mědi a pozlaceny lístkovým zlatem. Některé z atributů, které jsou pohledové ze všech stran, byly zlaceny oboustranně. Rekonstruováno bylo celkem 24 různých atributů. Práce byla v terénu dokončena a dne 14. 9. byla zkolaudována uměleckou komisí a převzata imvestorem. Atributy byly předány ak. sochaři Bradnovi, který je při restaurování soch zároveň osadí.“484 Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Socha má dokonalou kompozici. Stojí na okraji mostu v zatáčce, kde může být kdykoli ohrožena.

[483] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 645.
[484] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 638.

	Chybí atribut – zlacený meč. Kompoziční obdoba této sochy stojí u vsi Hvozd. […] Má nejvíce modelačních doplňků.“485 Dne 2. května 2017 odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Krajského úřadu Plzeňského kraje vydal souhlas s přemístěním dvanácti manětínských soch v úseku Vysoké cesty „po dobu rekonstrukce komunikace II/201“ s tím, že pouze dvě z těchto soch (mezi nimi socha sv. Michaela Archanděla) se poté vrátí na původní místo, zatímco zbývajících deset bude přemístěno „do polohy posunuté oproti původnímu stavu vodorovně od středu vozovky o vzdálenost 20 až 160 cm podle předloženého restaurátorského záměru […] vypracovaného v lednu 2017 akademickým sochařem Janem Víchem.“[486]

[485] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 43.
[486] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

obr.	

číslo ID	53
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	34411/4-794
poloha	známá
umístění	Naproti kostelu sv. Barbory, původně Doupov (Karlovarský kraj)
datace	1731
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na současné levé straně v ploše druhé etáže nápis (v minulosti byla tato strana jistě stranou čelní): „ALLES // ZV DEINER // EHRE“ Všechno ke tvé cti. Na současné levé straně střední části podstavce nápis (v minulosti byla tato strana jistě stranou čelní): „JOHANES // NEPOMVCENE // HEYLLIG BIST. // HYLFEST VNS ZV //

	IEDER.FRIST // ERBITTE VNS DEN // FRIEDEN ALLEZEIT // HIER VND IN DER // EWIGKEIT // ANNO 1731.“ Jene Nepomucký, jsi svatý, pomáháš nám v každé době, popřej nám pokoj v každém čase zde i na věčnosti. Roku 1731.
opravy a rest. zásahy	1966 přesun z Doupova, 1973 postavení, 1978 restaurování ak. soch. Jan Bradna
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah, během kterého by bylo vhodné osadit podstavec dle původní situace, tj. aby nápisy byly ny čení stěně. Při té příležitosti by bylo též vhodné doplnit chybějící kovové atributy svatozáře a palmety.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 187; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 88-89.
text katalogu	Z nápisu na samotné památce se dovídáme, že socha byla postavena roku 1731. Nepochází ovšem z Manětína, nýbrž byla sem převezena roku 1966 z Doupova. Kronika města Manětína o tom v zápisu z roku 1966 uvádí: „Památková komise: 7. IX. Z Krajského střediska státní památkové péče v Plzni (Dr. Pavlíková a arch. Bureš) spolu s pisatelem těchto řádků hledali vhodné místo pro sochu, která sem bude převezena z Doupova. Město Doupov je ve středu vojenského cvičebního pásma, a proto se celé město likviduje. Manětín vybrán jako město barokních soch. V pátek, 9. září večer, byla přivezena většina částí rozebrané sochy z Doupova. Je to socha sv. Jana Nep., barokní práce z roku 1741 [!]. Při rozebírání v Doupově se stala vážná nehoda, jedna část kamene spadla a přerazila sochaři nohu. Stalo se tak ukvapeností vojenských osob, které při práci naléhaly na spěšnost a k plastice neměli vztahu a pochopení. Části sochy byly složeny před vchodem na hřbitov sv. Barbory, kde socha bude stát.“[487] Z doupovského náměstí ovšem byla roku 1966 převezena nejen socha sv. Jana Nepomuckého, ale i další tři sochy, totiž Panny Marie, sv. Antonía Paduánského a sv. Rocha. Jejich osud byl však smutnější a do evidenčního listu nemovité kulturní památky (tj. sochy sv. Jana

[487] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 203v.

	Nepomuckého) bylo roku 1984 dopsáno: „Ostatní tři rozbity, jejich fragmenty přemístěny do depozitáře kláštera v Teplé.“[488] Socha sv. Jana Nepomuckého byla ovšem na svém novém místě v Manětíně sestavena až po sedmi letech, v roce 1973. Také o tom nás informuje městská kronika, v níž v zápise z tohoto roku čteme: „Nová barokní socha sv. Jana Nepomuckého Při likvidaci městečka Doupova byla přivezena do Manětína před několika málo lety socha iluzorního světce, pochybné svatosti, Jana z Pomuka. Jednotlivé kusy podstavce i těla byly složeny ke zdi u hřbitovních vrat, kde zarůstaly travou. V létě letošního roku byl brigádnicky vykopán základ a vybetonován podstavec [číslo vynecháno] cm vysoký. Vlastní stavba začla v úterý 18. IX. V úterý, 25. září, bylo dokončení sestavení celé sochy, kterou od předchozího týdne stavěl kameník Bálek. Ke soše schází ještě hlava. Veškerý finanční náklad platil Měst. národní výbor, kterému Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni finanční částku refundovalo – proplatilo. Socha byla postavena na severovýchodním rohu náspu, na pravém břehu řeky, proti vchodu do hřbitova.“[489] V Pasportizaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 je socha nadále uvedena bez hlavy. [490] Dne 26. července 1977 se konala porada, týkající se nezbytných restaurátorských zásahů na manětínských barokních plastikách. O soše sv. Jana Nepomuckého se v zápise z této porady stručně píše: „Dále bude podle dostupných podkladů doplněna hlava sv. Janu Nep. u hřbitovního kostela.“[491] V roce 1978 posléze sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna, který ve své restaurátorské zprávě popsal svůj zákrok takto: „<u>Popis plastiky před restaurováním</u> Socha byla převezena před několika lety z Doupova u Mar. Lázní a osazena u hřbitova. Na soše chyběla hlava a pravá ruka. Na křížku chyběla horní část svislého břevna a část pravého příčného břevna. Dále hlava Krista a břevno od nohou dolů. Celá socha i se soklem byla potlučená, hrany olámané. V ploše kamene jsou drobné otvory, vzniklé asi vymletím měkkých zrn. Plastika byla pokryta

488 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1981.

489 Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1968-1976, fol. 135v.

490 D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 187.

491 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

	lišejníkem a zbytky nátěrů. Také schody byly olámané. Barva v písmu popraskaná a vypadaná. Postup při restaurování Sochu jsem nejdříve očistil od lišejníků a zbytků rozpraskané barvy. Dále jsem ji omyl a chemicky vyhubil organické zárodky. Potom jsem začal pracovat na rekonstrukci hlavy. Hlavu jsem založil v hlíně přímo na soše a domodeloval v ateliéru. Dále jsem hlavu odformoval a vydusal umělý kámen. Po vytvrdnutí jsem hlavu osadil na nekorodující čep, opracoval a provedl různé opravy. Ke kříži jsem zapustil armaturu a nanesl chybějící části břevna. Dále jsem domodeloval hlavu Krista, ruce a pravou ruku světcovu, kterou drží kříž. Domodeloval jsem a vytmelil všechny další chybějící části na soše, soklu a schodech. Po opracování tmelů a doplňků jsem sochu barevně scelil a černou barvou vytáhl písmo.“[492] Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Socha dovezená r. 1966 z městečka Doupova vojáky na popud restaurátora akad. malíře Vlasimila Bergera, který v padesátých letech v Manětíně restauroval obrazy P. Brandla. Socha má rekonstruovanou hlavu. Stav bez závažných problémů.“[493]

[492] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 375.
[493] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 48.

obr.	

číslo ID	54
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha Panny Marie Immaculaty
KP	39899/4-1400
poloha	známá
umístění	Nad městem při komunikaci směrem na Stvolny, v lokalitě zv. Na Pernicích
datace	Do roku 1738
autorství	Josef Herscher
donátor	Hraběnka Marie Gabriela Lažanská, rozená Černínová z Chudenic
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce se nalézá znak Marie Gabriely kněžny Lažanské jako abatyše.
opravy a rest. zásahy	1955, 1983 ak. soch. Jan Bradna
současný stav	Výhledově by byl potřeba revizní restaurátorský zásah včetně doplnění svatozáře.
literatura	František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v

	SOkA Plzeň-sever), s. 91-92; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 123; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 102; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 93.
text katalogu	Na soše se nenachází žádný nápis, jenž by nám sděloval přesnou dataci památky, pouze ze znaku hraběnky Marie Gabriely Lažanské již jako abatyše poznáváme, že socha musela být postavena nejdříve roku 1738, kdy se hraběnka stala kněžnou-abatyší v pražském ústavu Andělů strážných. V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako kamenná socha Neposkvrněného Početí Panny Marie, krásně vytesaná, stojící „u vrchnostenského pole v Pernicích u silnice do Rabštejna." Soupis dále uvádí, že socha je nazývána Na Pernicích, že je „bez nápisu se znakem paní Marie Gabriely kněžny Lažanské", že rok jejího postavení je neznámý a že ji udržuje rodina hrabat Lažanských.[494] Manětínský děkan P. František Wonka o soše roku 1958 napsal: „R. 1955 byla nákladem zbožných soukromníků odborně zrestaurována."495 V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1968 je stav sochy stručně popsán takto: „V pořádku, sokl vykazuje dobná poškození."[496] Roku 1983 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna. Městská kronika o tom v zápise z tohoto roku jen stručně uvádí: „Opravena byla (restaurována a konzervována) též socha P. Marie při silnici do Stvolna."[497] Sám restaurátor svoji práci popsal v restaurátorské zprávě, kterou umělecká komise Českého fondu výtvarných umění přijala 18. října

[494] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 33.

[495] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 91.

496 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1968.

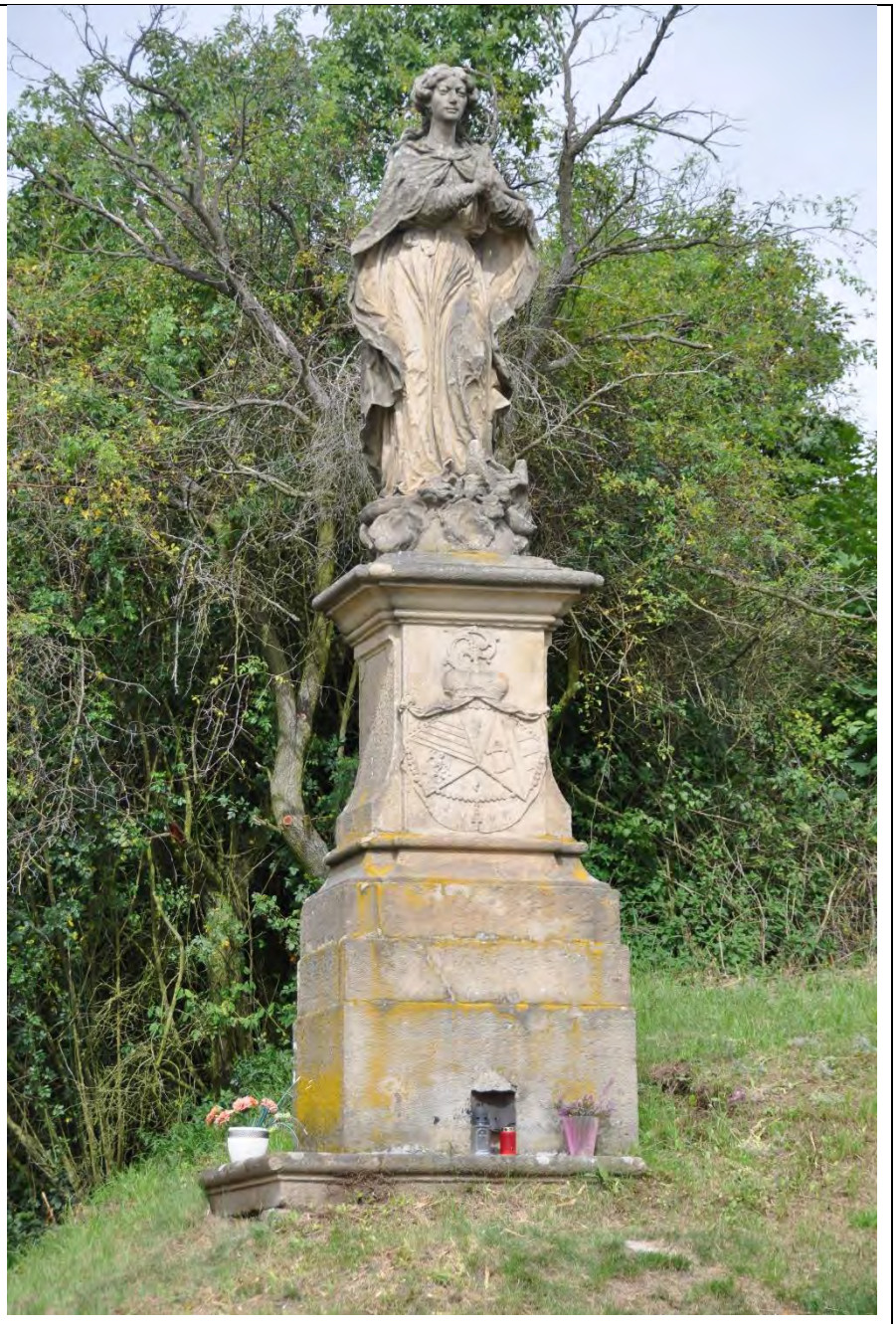
[497] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1980-1985, s. 438 [původně 444].

	1983 a ve které se uvádí: „Popis plastiky před restaurováním Socha P. Marie stojí na břehu u silnice ke Stvolnu, na kopci nad Manětínem. Umístění je velmi krásné a vévodí celému okolí. Socha si také ve značné míře zachovala původní barvu kamene. Pouze vrchní partie dostaly našedlý nádech. Socha byla pokryta opět lišejníkem. Chyběla část nosu, prstu, hrany draperie, kraj soklu, říms, schodu, vypadané spáry. Kámen zvětralý, rozpraskaný, místy vymletý. Na zágech sochy byla příčná lasa, směřující dopředu dolů. Postup při restaurování Před započetím restaurování jsem opět musel vysekat plochu křovin a stromků, abych sochu uvolnil. Postup při restaurování byl stejný jako na soše sv. Kryštofa. Pouze jdem navíc prováděl injektování praskliny a podložení schodů břidlicemi. Úmyslně jsem nevytmelil v těchto místech spáry, aby se mohla volně odpařovat případná vlhkost. Barevnost tmelů jsem tónoval individuelně ke každému místu. Proto jsem mohl na zakončení práce provést jen mírný lazurní nástřik a zachovat tak jedinečnou světlou barevnost sochy.“ Restaurátor současně restauroval také sochu sv. Kryštofa v Lipí a obě restaurátorské práce popsal v téže restaurátorské zprávě, přičemž při popisu restaurování sochy Immaculaty se, jak vidno, odvolával na svůj popis restaurování sochy sv. Kryštofa, ve kterém uváděl: „Postup při restaurování Protože okolo sochy byly vzrostlé keře a stromky, bylo nutné celou okolní plochu vysekat a vyčistit. Po odkopání drnu byl objeven schod. Dále jsem nasucho oškrábal mechy, omyl je kysličníkem se čpavkem v poměru 3:2. Potom jsem sochu myl vodou, saponáty a opět vodou. Po dokonalém vyschnutí jsem sochu napustil roztokem Disapol – voda – líh. Domodeloval jsem chybějící části a vyspároval sokl. Po opracování tmelů jsem provedl jen malé lokální retuše. Nakonec jsem provedl nástřik zpevňovadlem s Lastanoxem bez jakýchkoli pigmentů, abych zachoval jedinečnost původní barvy kamene, která je v současné době případem zcela ojedinělým.“498 Lze ještě dodat, že ve zprávě o prohlídce restaurátorského díla z 11. října 1983, jež se týká jednak sochy Imamculaty, jednak soch sv. Kryštofa v Lipí a sv. Václava v Manětíně na kašně, je také zaznamenáno: „Na plastikách nejsou osazeny nové atributy, neboť

[498] NA, ČFVU, kart. 804, fasc. 341, období 1983; Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 670.

	tyto jsou součástí jiné HS [tj. hospodářské smlouvy] a nebyly dosud pověřeným restaurátorem dodány.“499 Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Socha stojí na mezi nad silnící z Manětína do Stvolen. Má výtečně nasazenou hlavu a hlava je také výborným portrétem krásné ženy s židovskými rysy. Vzápětí po restaurování v r. 1983 byla zničena gloriola. Socha bez velkých závad.“[500]

[499] NA, ČFVU, kart. 804, fasc. 341, období 1983.
[500] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 55.

obr.	

číslo ID	55
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Raimunda
KP	42078/4-1398
poloha	známá
umístění	Na okraji města při komunikaci směrem na Plzeň
datace	Do roku 1738
autorství	Josef Herscher
donátor	Hraběnka Marie Gabriela Lažanská, rozená Černínová z Chudenic
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Ve střední části čelní stěny podstavce se nalézá znak Marie Gabriely kněžny Lažanské jako abatyše.
opravy a rest. zásahy	1963 ak. soch. Jaroslav Klempíř
současný stav	V brzké době by byl potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese

	Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 133; František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 101-104; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 186; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 123; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 87-88; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 73.
text katalogu	Na soše se nenachází žádný nápis, jenž by nám sděloval přesnou dataci památky, pouze ze znaku hraběnky Marie Gabriely Lažanské již jako abatyše poznáváme, že socha musela být postavena nejdříve roku 1738, kdy se hraběnka stala kněžnou-abatyší v pražském ústavu Andělů strážných. V soupisu soch z roku 1837 je socha, stojící tehdy ještě na katastru Hvozdu, stručně uvedena jako kamenná socha sv. Raimunda, „obecně zvaného sv. Mikuláš“, krásně vytesaná, stojící „na vrchnostenském pozemku u plzeňské silnice uprostřed lesa naproti východu.“ Soupis dále uvádí, že socha je nazývána V Pasekách, že je „bez nápisu, ozdobena znakem (plným titulem) paní Marie Gabriely kněžny Lažanské“, že rok jejího postavení je neznámý, že „byla na toto místo přibližně před 60 lety postavena stejným způsobem jako předcházející [tj. jako socha sv. Kryštofa v Lipí]“ a že ji udržuje vrchnost manětínského panství.[501] K odkazu na sochu sv. Kryštofa v Lipí je nutno doplnit, že v témže soupisu soch se o soše sv. Kryštofa píše: „Podle pověsti měly tyto sochy [zřejmě míněny zvlášť sochy sv. Kryštofa a Ježíška] stát na mostě od Strašin u Čoubova mlýna, kde se most v důsledku tření ledu zřítil a tyto sochy byly přibližně před 60 lety za ředitele Peprného postaveny na tomto místě.“502 Obě sochy, sv. Raimunda i sv. Kryštofa, byly tedy od Čoubova mlýna přemístěny někdy kolem

[501] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. Hvozd 8.
[502] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. Hvozd 7.

	roku 1777. Antonín Podlaha roku 1909 připomněl, že místní obyvatelstvo soše sv. Raimunda říká sv. Vojtěch.503 Také manětínský děkan P. František Wonka roku 1958 psal: „Ještě za našich dob měli ho za svatého Mikuláše nebo i za Vojtěcha." O tehdejším stavu sochy děkan Wonka dále psal: „Socha nese mnoho stop kamenování. Uličníci nerozumní zřídili sochu hůř než machometáni samého svatého Raimunda."[504] Dne 16. prosince 1960 byla socha povalena tankem. O tři dny později, dne 19. prosince 1960, o tom konzervátor pro státní památkovou péči Jindřich Nacházel z Manětína psal Krajskému vlastivědnému ústavu v Plzni: „Byla mně předána občany stížnost, že dne 16. prosince 1960 asi v 9 hod. dopoledne porazil vojenský tank barokní sochu sv. Raymunda, lidově nesprávně nazývanou sv. Kryštof. Tato socha je v lese při plzeňské silnici, necelých půl km od počátku lesa směrem od Hvozda k Manětínu. […] Socha stála asi 2 m za silničním příkopem na jižní straně silnice. Podle sdělení lesního a podle ještě zřetelných stop tank musel si nadejet na druhou stranu silnice, aby ostrým obloukem mohl najeti k lesu, a pravděpodobně hlavní děla sochu srazil. Pak opět obloukem vycouval a pokračoval dalším směrem, když se byl opět opačným obloukem dostal zas na silnici. Podle stop bylo také vidět, že tank nenarazil celým tělem vozidla na sochu, poněvadž podstavec stojí a stopy pásu nedosahují až k soše, ale že hlavní srazil vlastní sochu, která spadla a rozbila se." Dne 28. prosince 1960 o tom také odbor školství a kultury Okresního národního výboru Plzeň-sever psal Vojenské správě v Plzni. V jeho oznámení navíc stojí „Nyní je na původním místě pouze podstavec, vlastní socha je povalena na zemi a její hlava uražena." Posléze i rada MNV Manětín sepsala nedatované oznámení o poškození silnice, ve kterém se píše: „Oznamujeme, že voj. tank při jízdě z Lipí při zatáčení na silnici do Pasek směrem na Hvozd zajel pásem na krajnici, kterou rozoral v délce asi 20 m a bude nutno ji ihned opraviti, aby se nenarušila vozovka. Oprava si vyžádá asi 10 m³ štěrku, kterého je všude nedostatek. Tato příhoda se odehrála v pátek 16. XII. t. r., tanky projížděly přs Manětín směrem do Nečtin nebo Žlutic a jeden z nich snad omylem zabloudil do Lipí a při zpáteční cestě poškodil vozovku. […] Tentýž útvar srazil z podstavce v lese u Hvozda vzácnou sochařskou památku – barokní

503 Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54.

504 František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 103.

	sochu sv. Kryštofa [!] , která na tomto místě stála více než 200 let. Žádáme o uvedení do původního stavu.“[505] K opravě se však nepřikročilo okamřitě, takže takřka o rok později, 24. října 1961, manětínský děkan napsal krajskému památkovému středisku v Plzni toto upozornění: „V úctě podepsaný dovoluje si upozornit, že vloni povalená socha svatého Raimunda v »Pasekách« při silnici ke Hvozdu na Manětínsku je vystavena stálému poškozování hlavně obličeje. […] Osměluji si co nejvřeleji doporučiti k velmi naléhavé záchraně brzkým znovupostavením, dokud čas, než bude zkáza dovršena a naše umění připraveno o vzácnou památku na Herschera, jehož dílo se v naší době zvlášť hodnotí. […] P. S. Podle záznamů stála socha původně u Čoubovic mlýna na soutoku Střely s potokem Mantinkou. Koncem 18. století pro nebezpečí při jarních povodních byla přemístěna do »Pasek«. Účelům liturgickým nesloužila.“[506] Na převezení a znovupostavení sochy se začalo pracovat roku 1962. Manětínská městská kronika o tom v zápisu z tohoto roku uvádí: „Na podzim téhož roku se začly betonovat základy pro sochu, která se převeze z lesa u Hvozda. Jest to socha »Sv. Raymund«, která byla rovněž neopatrností sražena vojenským pojízdním jeřábem, který měl z příkopu vyprostiti vojenské vozidlo (tank).“[507] Socha byla nakonec převezena a na novém místě postavena roku 1963. V manětínské městské kronice se o tom v zápise z tohoto roku píše: „Mezi první práce patřilo převezení sražené sochy v lese u Hvozda. Byla převezena a postavena 15. června 1963, v sobotu za deštivého dne. Sochu převáželi a postavili vojáci plzeňské posádky jako v náhradu za poškození. Byly určité potíže s povolením Místního národního výboru ve Hvozdě. Napřed plně souhlasili s odvezením. Socha stála na katastru této obce, a proto bylo třeba formální povolení z Hvozda. Funkcionáři MNV ve Hvozdě začli těžit ze situace. Potřebovali peníze na opravu rozhlasu a školský odbor ONV Plzeň-sever, když chtěl obdržet jejich písemné povolení k převozu, musel chtě nechtě slíbit finanční výpomoc. Obdrželi na rozhlas 4000 Kčs a socha se převezla do Manětína. Sv. Raymund byl postaven na připraveném na podzim 1962

[505] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.
[506] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111.
[507] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 79r.

	vybetonovaném základu. Nové místo bylo vhodně nalezeno po delším hledání, a to několik desítek kroků od místa, kde odbočuje z plzeňské silnice cesta ke hřbitovu sv. Barbory a na starý železný most. Za levým příkopem (východní strana silnice) je malá planinka pod strání a zde mezi staré borovice byla socha postavena. Bohužel při sestavování kusů základu byla vynechána pod podstavcem základní deska, která tvoří spodní římsu, shodnou s římsou horní, a tím byl porušen celý slohový styl. Nelze se divit, když postavení řídil »odborník«, jako byl kulturní referent pro památky na ONV, který byl povoláním aranžér (s. Rott z Plas), kterému byla slohová zákoni[to]st naprosto cizí a neznámou věcí. […] K dokončení této stati nelze vynechat to, že manětínští se dosud vysmívají hvozdeckým pro peněžitou odměnu za povolení převozu sochy sv. Raymunda. Tvrdí, že Jidáš prodal Krista za pouhých 30 stříbrných, ale hvozdečtí, jinak pobožní, prodali svatého za 4000 Kč. V tom se překonali, ale neradi to slyší.“[508] Tyto restaurátorské práce vykonal akademický sochař Jaroslav Klempíř, který před zahájením prací, dne 30. března 1963, sestavil rozpočet, ve kterém se stav sochy (označované tu mylně za sochu sv. Mikuláše) popisoval takto: „Barokní socha sv. Mikuláše, která byla poražena, dosud leží na místě. Je značně poškozena, uražená hlava, ruce a větší i drobné uražené části draperie.“ Pod přiloženou fotografií Jaroslav Klempíř ještě dodal, že také „podstavec je poškozen.“ Dílo mělo být dokončeno do 15. června 1963, přičemž „socha sv. Mikuláše v lese v [!] Manětínem“ měla být přemístěna, načež měla být provedena „rekonstrukce i restaurování.“ 18. dubna 1963 Výtvarná služba Českého fondu výtvarných umění vskutku pověřila Jaroslava Klempíře provedením těchto restaurátorských prací.509 Po dokončení restaurátorských prací zpracoval Jaroslav Klempíř 21. června 1963 restaurátorskou zprávu z restaurování jednak sochy sv. Raimunda, jednak soch sv. Václava a sv. Floriána na manětínských kašnách a také vázy na škarpě před zámkem. V této zprávě se uvádí: „Provedl jsem dle podané nabídky renovaci tří barokních soch a jedné barokní vázy, která byla povalena a značně poškozena. […] 3. Socha sv. Raimunda (v nabídce bylo mylně uvedeno sv. Mikuláše). Stála dříve v lese u vsi Hvozdu a byla při voj. cvičení povalena

[508] Tamtéž, fol. 88r-88v.

[509] NA, ČFVU, kart. 118, fasc. 109, období 1963. Viz též Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorské zprávy inv. č. 362, 373. Chybné označení sochy sv. Raimunda jako sochy sv. Mikuláše se v literatuře objeví ještě roku 1978 (Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350).

	tankem. Nyní byla přemístěna k Manětínu. Stojí po pravé straně před vjezdem do Manětína směrem od Plzně. Po mnoha urgencích a potížích byla znovu postavena na připravené místo na zhotovenou betonovou základnu. Sochy byla při povalení velmi poškozena, měla uraženou hlavu (hlava je s biskupskou mitrou), pravá ruka byla uražena v zápěstí, celé levé předloktí ruky, držící měšec, bylo rozbito. Draperie sochy byla místy zurážena. Na profilovaném soklu je na přední části erb, jenž byl také poškozen. Podle zurážených zbytků, které jsem posbíral, jsem provedl rekonstrukci a na připravené čepy pomocí epox. lepidla osadil. Rovněž byla provedena hydrofobizace opravených soch i vázy.“510 Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Tato socha stála mimo obec u silnice na Hvozd v pasekách. Byla sražena dělovou hlavní tanku při manévrech 1960. Na nynější místo ji osadil restaurátor p. Klempíř. Stav bez velkých závad.“[511]

[510] NA, ČFVU, kart. 118, fasc. 108, období 1963.

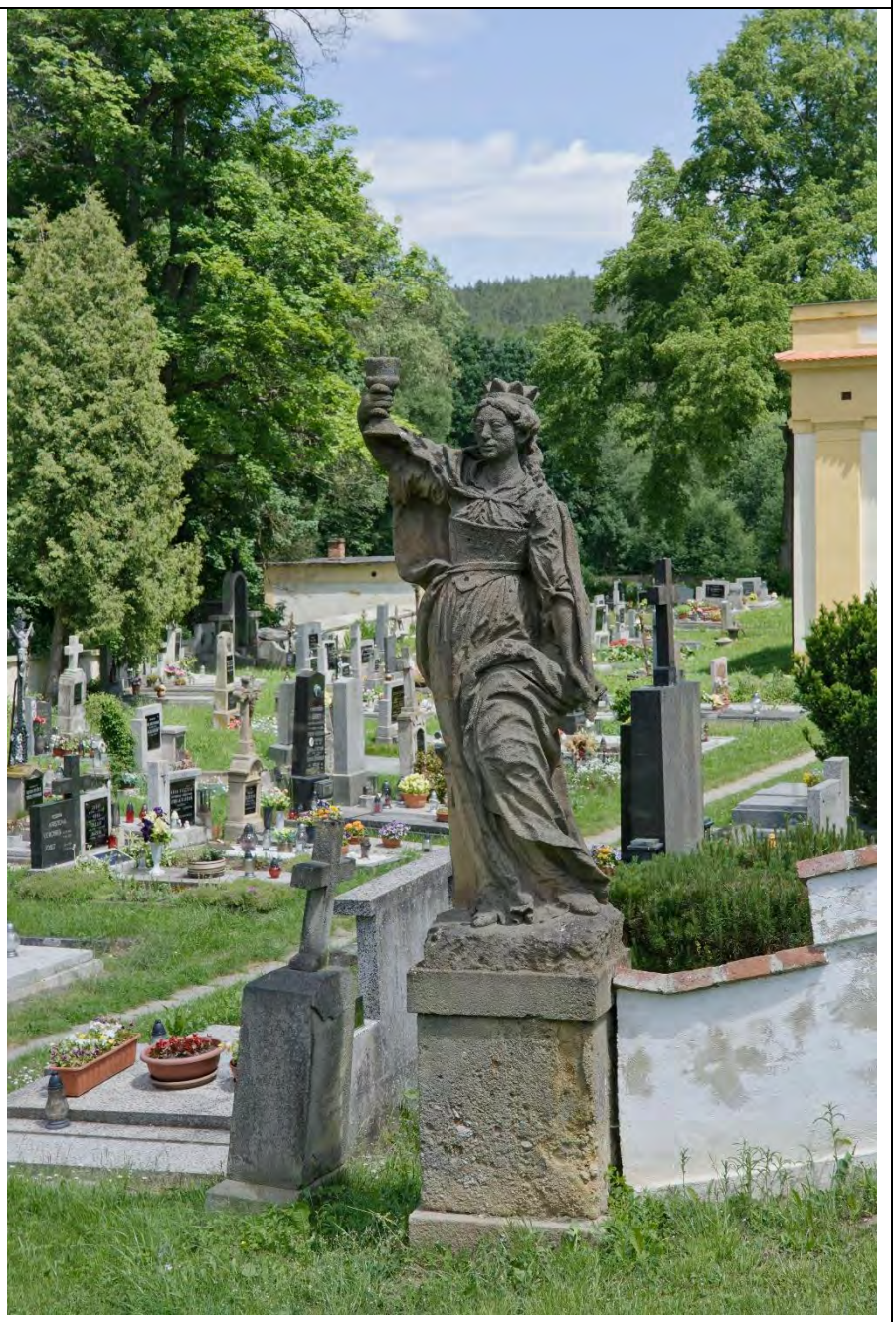
[511] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 51.

obr.	

číslo ID	56
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Barbory
KP	30966/4-1394
poloha	známá
umístění	U kostela sv. Barbory
datace	1744 (datum svěcení)
autorství	Josef Herscher
donátor	
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	V brzké době by byl potřeba revizní restaurátorský zásah, především u podstavce, doplnit je třeba hostie v poháru světice.
literatura	Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých

	v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 130; František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 114-117; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 464; Oldřich Jakub BLAŽÍČEK, Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku. Praha 1958, s. 219; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 187; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 124; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 88; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 74; Viktor KOVAŘÍK – Terezie ŠIKOVÁ, Řezbářská a sochařská tvorba v západních Čechách, in: Vznešenost a zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách, Lomnice nad Popelkou 2015, s. 194.
text katalogu	Datum vzniku této sochy neznáme. Posvěcena byla roku 1744, o čemž manětínský děkan P. František Wonka roku 1958 píše: „O této soše víme ze zápisu děkana Händla, že byla v onen památný den slávy, totiž posvěcení našich uměleckých soch, 25. května 1744, jako poslední z nich posvěcena.“[512] V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako kamenná socha sv. Barbory, stojící „na hřbitově sv. Barbory na kostelním pozemku u brány.“ Soupis dále uvádí, že socha je bez nápisu, že byla postavena neznámo kým v roce 1744, že nikdo nemá povinnost ji udržovat a že ji udržují dobrodinci.[513] V Uměleckých památkách Čech z roku 1978 je vznik sochy kladen do doby kolem roku 1730.[514] Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2006 poukázali na další starý doklad existence sochy: „Je zachycena na votivním obraze z kostela sv. Barbory jako jediná ze soch v areálu hřbitova. Votivní obraz se vztahuje k zázračnému zachránění venkovanky Anežky Petrlíkové svatou Barborou.“[515]

[512] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 115-116.
[513] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 23.
[514] Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350.
[515] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 88.

	Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Socha stojí na hřbitově. Je asi vůbec nejzachovalejší sochou ve městě, bez poškození a koroze. Má stále ještě hodně světlou barevnost kamene. Je dokonale vybudovaná, stejně dokonalá i na zadní straně. Opět typická tvář ženy. […] Restaurovat hlavně rozpadající se sokl.“[516]
obr.	

[516] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 49.

číslo ID	57
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Vojtěcha
KP	32184/4-1399
poloha	známá
umístění	V parčíku na okraji města ve směru na Nečtiny
datace	1767
autorství	Václav Ondřej Herscher (1729-1795)
donátor	hrabě Maxmilián Václav Lažanský
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně podstavce se nalézá znak Lažanských a latinský nápis s chronogramem (1767) následujícího znění: „SANCTVS ADALBR [recte E]RTVS// SALVBRIS IRRIGATIONIS PATRONVS // QVO MAGIS VENERARETVR // EX VOTO ERREXIT. // ILLVSTRISS:AC EXCELLENTI: // D. D. MAXIMILIANVS WENCESLAVS // S. R I. COMES LAZANSKY // LIBER BARO DE BUCCOWE, // DOMINVS DOMINIORVM // RABENSTEIN MANETIN // ET LUBENZ, // SVAE S. CAESAREAE AC REGIAE // ET APOSTOLICAE MAIESTATIS // INTIMVS CONSILIARIVS // ET CAMERARIVS // ACTVALIS“

	Aby svatý Vojtěch, patron zdravé vláhy, byl tím více uctíván, podle slibu postavil nejjasnější a nejvznešenější p. p. Maxmilián Václav sv. římské říše hrabě Lažanský, svobodný pán z Bukové, pán panství Rabštejn, Manětín a Lubenec, Jeho císařské a královské a apoštolské Milosti tajný rada a činný komorník.
opravy a rest. zásahy	1836 oprava, resp. nátěr, 1977 ak. soch. Jan Bradna
současný stav	V brzké době by byl potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 131, 133; František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 109-111; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 185; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 134; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 121-122; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 128; Viktor KOVAŘÍK – Terezie ŠIKOVÁ, Řezbářská a sochařská tvorba v západních Čechách, in: Vznešenost a zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách, Lomnice nad Popelkou 2015, s. 176.
text katalogu	Z nápisu s chronogramem, jenž se na památce nachází, se dovídáme, že sochu dal roku 1767 postavit hrabě Maxmilián Václav Lažanský. V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako kamenná socha sv. Vojtěcha, stojící „u děkanského pole u Vertlíků na obecním pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále přepisuje nápis, jenž se na soše dodnes nachází, a uvádí, že sochu postavil roku 1767 hrabě Maxmilián Václav Lažanský a že povinnost udržovat ji manětínská vrchnost, k čemuž přidává tuto informaci: „V roce Jahre 1836 dal

	tuto sochu nově natřít P. Joseph Sturm, administrátor děkanství.“[517] Manětínský děkan P. František Wonka roku 1958 takto popsal změny v okolí sochy: „Dnes je pryč děkanské pole – bylo zabráno r. 1949; pryč Vertlíkův mlýn – vyhořel v divoké noci na 9. května 1945 v ještě divočejší revoluci; z volné cesty už dávno udělali okresní silnici do Nečtin a vloni ji dobře vyštětovali, aby autobus po ní pohodlněji a bez velkého drncání mohl jezdit; a čí je dnes ten pozemek, na němž socha stojí? Pochybuji, že by patřil dosud obci. Tak zůstává jenom socha a ani ta nestojí tak jako za P. Šturma, nýbrž obráceně, a není nově natřená, nýbrž dosti odřená.“518 O kus dále pak již podrobněji o osudech sochy referoval: „Jak jsme již podotkli, byla postavena socha dříve než silnice k Nečtinám. Stála tváří obrácená k jihu a Manětínští žertovali, že hrozí Všerubákům, kteří měli nevalnou pověst dlouhoprsťáků. […] Po výstavbě silnice, která mnohem lépe vyhovovala než dřívější silnice preitenštejnská, sochu obrátili tváří k severu, aby viděla na kolemjdoucí a mohla počítat, kolik z nich ji uctí pozdravem. Ve válce druhé světové ji nacističtí kluci školáci »uctili« vydatným kamenováním; po válce skládají šutr na posypávání silnice málo uctivě skoro přímo před sochu. Již dnes stupeň podstavce leží níž než silnice. Poslední, který sochu opravoval (nevím, kdo to byl), vyčistil a výrazněji vybarvil nápis chronogram, ale i do této pěkné snahy vpašoval čert své kopýtko a dnes místo Adalbertus čteme v nápise Adalbrrtus.“519 V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1968 je stav sochy stručně popsán takto: „Částečně poškozena (na pravé ruce uraženy prsty).“520 Roku 1975 se začalo jednat o nezbytném přemístění sochy. Již 10. ledna toho roku se v této záležitosti konala porada; v zápise z ní čteme: „Na pořadu jednání bylo přesunutí barokní plastiky sv. Vojtěcha v Manětíně, okr. Plzeň-sever, protože v místě, kde v současné době stojí, bude vedena přeložka silnice Manětín – Nečtiny II/201. Proto je třeba, aby plastika byla přeložena na jiné vhodné místo, aby nebyla ohrožena jak stavebními pracemi, tak pozdějším provozem na vozovce. KSSPPOP Plzeň proto najde pro sochu sv. Vojtěcha vhodnější umístění na místě, kde by nepřekážela provozu a současně vyhovovala krajinnému pohledu a památkovým zásadám. KSSPPOP zajistí odborné přesunutí od restaurátorů Díla Praha s tím, že otázka náhrady nákladů bude projednána s

[517] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 24.
[518] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 109.
[519] Tamtéž, s. 110-111.
520 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1968.

	investorem, kterým je odbor dopravy Západočeského KNV v Plzni. Vlastní stavební práce budou zahájeny v roce 1978 a po zahájení by mohl teprve investor náklady, spojené s přesunem, hradit.“ Teprve 26. července 1977 se konala další porada, týkající se tentokrát nejen sochy sv. Vojtěcha, ale i další sochařské výzdoby města. O soše sv. Vojtěcha se v zápise z této porady píše: „Plastika sv. Vojtěcha bude přemístěna z dopravně nevhodného místa u Spáleného místa [!] do prostoru parčíku na Hruškovně s tím, že MěstNV zajistí podle požadavků restaurátora provedení základové desky.“[521] Ještě roku 1977 byla vskutku socha přesunuta na nové místo a poté restaurována. O tomto přesunu (ale i o přesunu předcházejícím) se v městské kronice v zápise z roku 1977 píše: „Socha svatého Vojtěcha mění již po třetí svoje místo. […] Původně byla socha postavena při polní cestě pod nynější nečtinskou silnicí a obrácena byla směrem k jihu. Když se stavěla nová silnice do Nečtin, byla socha přemístěna výše k nové silnici a obrácena k severu. Nová silnice do Nečtin se stavěla v letech 1875-1877. Dne 15. září 1977 byla socha přestěhována na své třetí místo, do nového malého parčíku zřízeného na místě zbořeného domu »Hruškovna« č. 45 (Kronika II. str. 176) a domku Jos. Kauckého, č. p. 46. […] Akci rozebrání sochy, převoz a opětné postavení na novém místě řídil Jan Bradna, restaurátor z Prahy.“[522] Akademický sochař Jan Bradna o tomto přemístění a restaurování sochy zpracoval restaurátorskou zprávu, kterou umělecké komise Českého fondu výtvarných umění přijala 31. října 1977. V této zprávě se uvádí: „<u>Popis plastiky před restaurováním</u> Plastika sv. Vojtěcha byla umístěna na okraji katastru města Manětína u silnice vedoucí do Nečtin. Socha byla pokryta vrstvou lišejnímu. Prsty na vztyčené ruce uražené. Dále uražený nos a potlučená draperie. Na soklu byly potlučené hrany a rohy, zcela chyběl jeden profil. Barva v písmenech byla vypadaná.

[521] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.
[522] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1976-1979, s. 133.

	Restaurátorský záměr Socha sv. Vojtěcha byla umístěna v zatáčce u silnice. Přestože byla chráněna svodidlem (to rušilo její estetickou hodnotu), byla stále v nebezpečí poškození, hlavně traktory a nákladními auty. Proto bylo rozhodnuto převézt sochu do nového parčíku ma okraji Manětína. Práce se mohla uskutečnit dík pochopení MěNV v Manětíně. Postup při restaurování Nejprve zaměstnanci MěNV Manětín vybetonovali na vytyčeném místě betonový základ. Po zatvrdnutí sochy [recte: základu] jsem mohl přistoupit k převezení sochy. Pomocí autojeřábu jsem sejmul sochu sv. Vojtěcha a uložil na připravený vůz. Dále jsem stejným způsobem rozebral a na vůz uložil horní plintu soklu, dřík soklu, patku a schod. Přejeli jsme na nové místo a postupně sochu osadili na nový základ. Mezi jednotlivé části jsem dával cementový tmel ředěný Disapolem M, mezi sokl a sochu tmel epoxydový. Po zatvrdnutí tmelů jsem nožem seškrábal lišejníky, kterých byla silná souvislá vrstva. Sochu jsem omyl vodou, kysličníkem, saponátem a poět vodou. Znovu jsem seškraboval zbytky lišejníku. Dále jsem odstranil zbytky barev z písma. Po vyschnutí jsem sochu napustil zpevňovacím roztokem. Na kostru z nekorodujícího materiálu jsem vymodeloval tři chybějící prsty, nos a doplnil draperii. Dotmelil jsem spáry, rohy a profily na soklu. Po vybroušení a úpravě tmelů jsem sochu barevně scelil. Volil jsem pouze světlý lazurní tón, abych zachoval jedinečnou dochovanou světlou barvu kamene. Červenou a černou barvou jsem vytáhl 220 písmen nápisu na přední straně soklu. Nakonec jsem před sochu osadil schod, který vyrovnává svažnost terénu.“[523]

[523] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 378.

obr.	

číslo ID	58
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Martina
KP	32478/4-1402
poloha	známá
umístění	V parčíku na okraji města ve směru na Nečtiny
datace	1769
autorství	Václav Ondřej Herscher (1729-1795)
donátor	Konšel Antonín Schneider
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně podstavce se nalézá znak barvířů (lis na potiskování sukna) a latinský nápis s postupným dvojitým chronogramem (1769): „SANCTE MARTINE PA // TRONE, PER ORA PRO NOBIS // NOSTROSQVE SALVOS // CVSTODI GREGES // ORAT // QVI PONEBAT ANTONIVS // SCHNEIDER, CONSVL MA // NETINAE“. Svatý Martine, patrone, oroduj za nás a zachovej naše stáda zdravá. Prosí ten, kdo (to) postavil, Antonín Schneider, radní v Manětíně.

opravy a rest. zásahy	1979 restaurování ak. soch. Jan Bradna
současný stav	V brzké době by byl potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 133; František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 111-114; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 186; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 134-135; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 120-121; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 129; Viktor KOVAŘÍK – Terezie ŠIKOVÁ, Řezbářská a sochařská tvorba v západních Čechách, in: Vznešenost a zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách, Lomnice nad Popelkou 2015, s. 176.
text katalogu	Podle nápisu na samotné památce ji dal roku 1769 postavit manětínský konšel Antonín Schneider, jenž byl barvířem, což dokládá znak barvířů (lis na potiskování sukna). V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako kamenná socha sv. Martina, stojící „za stodolami na obecním pozemku na nečtinské cestě.“ Soupis dále přepisuje nápis, jenž se na soše dodnes nachází, a uvádí, že sochu dal roku 1769 postavit manětínský představený Antonín Schneider, že nikdo nemá povinnost ji udržovat a že ji udržují dobrodinci.[524] Ještě roku 1966 je v manětínské kronice socha lokalizována takto: „Socha stojí při polní cestě jižně Manětína. Cesta vede od

[524] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 25.

	Manětínského potoka vzhůru k preitenštejnské silnici. Socha stojí na travnatém svahu nad cestou (záp.), proti lesu.“[525] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1972 je stav sochy stručně popsán takto: „Kus nosu zmařen, kvádry soklu se rozevírají, takže socha je ohrožena zřícením. Plastika jinak v pořádku.“526 V Uměleckých památkách Čech z roku 1978 je socha chybně uvedena jako „sv. Matouš při polní cestě již. od městečka – z r. 1769.“*527* Roku 1979 byla socha přemístěna a poté restaurována. V manětínské městské kronice se o tom v zápise z tohoto roku píše: „Barokní socha svatého Martina stála do čtvrtka 23. srpna 1979 (foto str. 367) jižně Manětína, při polní cestě vedoucí od pravého břehu Manětínského potoka »od řečiček« vzhůru do kopce k »preitenštejnské silnici«. Tam na západní straně této polní cesty na náspu socha stála. Kameny základu podstavce se rozestupovaly a hrozilo sesutí celé sochy do úvozu cesty. Tohoto dne rozebrána a převezena. […] Ve čtvrtek 9. srpna 1979 byl vybetonován základ v »Rubišparku« pro sochu sv. Martina. Je to několik kroků severně od přemístěné a zde postavené sochy sv. Vojtěcha, která dříve stávala u silnice do Nečtin a zde byla postavena r. 1977 (viz strana 133 této knihy). Ve čtvrtek 23. srpna t. r. byla socha na původním místě autojeřábem sejmuta a převezena. Ve čtvrtek 6. září t. r. byla za pomoci autojeřábu z Hvozda postavena. Ve večerních hodinách již socha stála. Dva kamenné kvádry z původního místa z[d]e na zvýšení podstavce použity nebyly. Slohově i výškově by rušily výškovou harmonii se stávající již sochou sv. Vojtěcha. Socha i s podstavcem váží 23 q. Socha sv. Vojtěcha váží komplet 22 q. Práce řídil restaurátor Jan Bradna. Jan Bradna pochází po babičce z rodu Vavřínků, z nichž Blažej Vavřínek byl kameníkem na restaurátorských prací[ch] na Karlštejně r. 1891, když restaurační práce (prováděl) a řídil J. Mocker. […]“[528] Po dokončení restaurátorských prací se 22. listopadu 1979 konala komise, v jejímž protokolu čteme: „Zástupci UK [tj. umělecké komise] a pam. střediska se dnešního dne seznámili s problematikou

[525] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 194r.
526 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1972.

[527] Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 350.
[528] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1976-1979, s. 363-365.

	práce týkající se přemístění a restaurování sochy sv. Martina s podstavcem. Místo bylo vybráno po dohodě pam. střediska a MěNV Manětín. Restaurátor po osazení skulptury ji zrestauroval na místě včetně podstavce, chybějící partie doplnil umělým kamenem a na závěr provedl ucelené sjednocení. Celkový dojem vyznívá příznivě, práce je provedena kvalitně, a proto UK doporučuje investorovi dílo převzít.“ Akademický sochař Jan Bradna nato sepsal závěrečnou restaurátorskou zprávu, kterou umělecká komise Českého fondu výtvarných umění přijala 3. prosince 1979. V této zprávě se uvádí: „Stav před restaurováním: […] Socha byla umístěna u cesty vedoucí od stodol k lesu u »jámy« zvané »U Martina«. Protože na původním místě byla socha opuštěná a bloky podstavce rozjeté, bylo rozhodnuto sochu převézt do nového parčíku na okraji Manětína. Socha je vytesaná z neobyčejně hrubého pískovce, který obsahuje velké oblázky. Vedle nich byly v soše měkčí hrudky. Ty byly vyplaveny. Na povrchu sochy byly tedy vystouplé oblázky a vedle hluboké prohlubně. Proto celá plastika působila sešle. Byla též velmi zarostlá lišejníkem. Měla uražený nos, hrany soklu a schodů a vypadané spáry. Schody byly přerostlé travou. Postup při restaurování: Na vybraném místě jsem vykopal a vybetonoval základ. Po jeho zatvrdnutí jsem autojeřábem nechal rozebrat sochu a přivét na nové místo. Jednotlivé díly jsem na základ osadil opět autojeřábem a lepil vápennou maltou. Po zatvrdnutí jsem sochu nasucho očistil. Dále jsem ji omyl a chemicky vyhubil lišejník. Po vyschnutí jsem sochu zpevnil. Potom jsem domodeloval chybějící části a vyplnil spáry. Po vybroušení tmelů jsem sochu barevně scelil. Písmo bude vytaženo příští rok při novém přepatinování.“[529]

[529] NA, ČFVU, kart. 610, fasc. 43, období 1979; Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 537.

obr.	

číslo ID	59
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Otýlie
KP	37001/4-1393
poloha	známá
umístění	U kostela sv. Jana Křtitele, původně byla součástí tzv. Vysoké cesty
datace	1760
autorství	Václav Ondřej Herscher
donátor	Hrabě Maxmilián Václav Lažanský
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně podstavce se nalézá znak Lažanských a latinský nápis s chronogramem (1760) následujícího znění: „PATRIA SOLLICITVDINE // ET IN // PROLES AMORE // EX VOTO / FIERI FECIT // MAXIMILIANVS WENCESLAVS // COMES LASCHANSKY // LIBER BARO DE BVCCOWE // DOMINVS DOMINIORVM // RABENSTEIN MANNETIN // LVBENTZ // CAPITANEVS DISTRI[C]TVS PILSNENSIS // AC SVAE // CAESAREAE ROMANAE APOSTOLICAE REGIAEQVE // MAIESTATIS ACTVALIS CAMERARIVS:“.

	Ze starosti o vlast a z lásky k potomstvu dal podle slibu udělat Maxmilián Václav hrabě Lažanský, svobodný pán z Bukové, pán panství Rabštejn, Manětín a Lubenec, hejtman Plzeňského kraje a Jeho císařské římské apoštolské a královské Milosti činný komorník.
opravy a rest. zásahy	1931 přesun na současné místo, 1984 ak. soch. Jan Bradna, 1997 ak. soch. Michal Tomšej
současný stav	V brzké době potřeba revizního restaurátorského zásahu.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 53; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 116; František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 93-95; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 181; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 349; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 133-134; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 116; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 122-123; Viktor KOVAŘÍK – Terezie ŠIKOVÁ, Řezbářská a sochařská tvorba v západních Čechách, in: Vznešenost a zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách, Lomnice nad Popelkou 2015, s. 176.
text katalogu	Podle nápisu, jenž se na soše nachází, ji dal roku 1760 postavit hrabě Maxmilián Václav Lažanský. V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako kamenná socha sv. Otýlie, stojící „u vysoké cesty na vrchnostenském pozemku u svobodné cesty.“ Soupis dále přepisuje nápis, jenž se na soše dodnes nachází, a uvádí, že sochu dal roku 1760 postavit hrabě Maxmilián Václav Lažanský a že povinnost udržovat sochu má vysoká vrchnost.[530] V roce 1931 byla socha přemístěna. Ve farní pamětní knize se o tom

[530] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 6.

	v soudobém zápisu píše: „V sobotu dne 9. května skončily se práce s přemístěním kamenné sochy sv. Otilie z původního místa, t. j. na počátku aleje soch pod »vysokou cestou«, kde stála před nedávno postaveným domem č. pop. 232 (v blízkosti pomníku padlých ve světové válce) na místě ohroženém. K návrhu J. M. paní Terezie hraběnky Seilernové Lažanské byla přemístěna ke kostelu na děkanskou zahradu na místo velice vhodné jednak co okrasa zákoutí tohoto bývalého hřbitova, jednak jako protějšek k soše sv. Karla Boromejského u zámeckého dvora. [...] Přemístění na náklad obce manětínské provedl zdejší stavitel pan Edvard Schmida. Pro betonový podklad vykopána jamka 80 cm, kde se přišlo na zdivo a kosti. Zdivo nenáleželo pravděpodobně bývalému r. 1712 vyhořelému kostelu, nýbrž asi dřívější ohradě. (Byly v něm i cihly.) Kosti opět uloženy do země pod sochu.“[531] Dne 19. dubna 1940 odborný restaurátor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedena „socha u kostela“ (zřejmě socha sv. Otýlie), za jejíž restaurování požadoval částku 1850 K. V roce 1940 však k restaurování této sochy nedošlo532 a nevíme, zda byla restaurována v následujících letech. Roku 1984 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna. Dne 27. července 1984 byla sepsána zpráva o restaurátorském díle, ve

[531] SOkA Plzeň-sever, Děkanský úřad Manětín, Gedenkbuch der Stadt-Dechantey Manetin z r. 1836, s. 421.
[532] NA, SPS, kart. 330.

	které přítomní členové komise o restaurování manětínských soch sv. Otýlie, Ecce homo a Piety konstatovali: „Veškeré restaurátorské práce, tj. očištění, zpevnění, doplnění chybějících částí včetně barevného scelení a konzervace byly provedeny velice pečlivě v souladu s památkovým názorem. Restaurovaná díla působí velice dobře. Zvláště pro respektování jak struktury, tak barevnosti materiálu.“[533] Roku 1997 sochu restauroval akademický sochař Michal Tomšej.[534]
obr.	

[533] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.
[534] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 116.

číslo ID	60
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Křtitele
KP	37001/4-1393
poloha	známá
umístění	U kostela sv. Jana Křtitele, původně u rozcestí komunikací na Stvolny
datace	1700-1720
autorství	Štěpán Borovec?
donátor	Manětínští měšťané
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce se nalézá relief maltézského kříže s drobnou kartuší uprostřed.
opravy a rest. zásahy	1944 poškozena, 1954 přemístěna na současné místo, restaurování Miroslav Böswart
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah. Při něm by bylo vhodné revidovat nevyhovující mladší doplňky pravé ruky a především hlavu světce, která neodpovídá původní podobě

	zachycené na starší fotodokumentaci. Stejně tak by bylo potřeba doplnit chybějící atribut kovové hole s křížem na vrcholu včetně svatozáře světce.
literatura	František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 85-88; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 180; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 117.
text katalogu	V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako „socha sv. Jana Křtitele se dvěma vázami, vytesaná z kamene“, stojící „na mostě u špitálu mezi domem Františka Mickuta a špitálem.“ Soupis dále uvádí, že socha je bez nápisu, že byla postavena (ve skutečnosti zřejmě přemístěna) v březnu 1840 (!), že ji dalo postavit měšťanstvo manětínské, že toto měšťanstvo ji má také udržovat a posléze dodává: „Tato socha sem byla přenesena od úředního domu.“ K tomuto soupisu byl později přičiněn přípisek tohoto znění: „V druhé válce r. 1943 neúmyslně poškozena, bez hlavy a ruky stála jako torso na můstku do 13. 11. 1954, kdy r. 1954 přemístěna k děkanskému kostelu.“[535] O těchto osudech sochy za druhé světové války a v letech po ní podrobněji psal roku 1958 manětínský děkan P. František Wonka: „R. 1944 byla socha nemilými náhodami poškozena. Kámen byl místy zvětralý, a když malé rozpustilé, školou ještě nepovinné děvčátko jednoho finančníka (který se v první republice zadíval příliš na jednu německou dívku, až ji pojal za ženu a za okupace se s celou rodinou přihlásil k Němcům – Bůh ví, kde ho je dnes konec!) po soše šplhalo, ulomila se ruka, když později vezl tudy jeden občan fůru sena, vrazil do sochy, že urazil hlavu světci i beránkovi, a i druhá ruka upadla, zůstalo smutné torso, ne již ozdoba města. Do třetice: když hlavu jakž takž zase nasadili, obracelo se na onom k tomu příhodném místě nákladní auto kralovické mlékárny a couvajíc zavadilo o sochu a opět ji zle pohmoždilo zcela nevědomky. Jak prý užasli v Kralovicích, když skládali bandy s mlékem a najednou nalezli mezi nimi kamennou hlavu svatého Jana. Nechtěli býti Herodesem a nález vrátili poctivě. Hlava se zlomky ostatních poškozených částí byly uloženy a odpočívaly celých deset let. Když po skončené válce po odchodu Američnaů z Manětína do města přišli krasnoarmějci, vedli odtud telefonní spojení někam za Stvolny, kde měli své ležení. Přitom použili bezhlavého torsa, že k němu připevnili tyč jako

[535] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 37.

telefonní sloup, a tak svatý Jan jim podával různé důležité zprávy.

Roku 1946 mělo dojít k zbourání dvou významných, žel již chátrajících budov: starého panského špitálu (čp. 117) a naproti stavení čp. 116, kde kdysi hospodařil náš mistr Josef Herscher. Mezi oběma byl onen můstek, na němž stál svatý Jan Křtitel. Tehdy se dotazoval MNV v Manětíně děkanského úřadu na návrh, kam sochu přemístit. Byla navržena tři místa: Naproti na zeď, kde již stál kříž, nebo na palisadu před pomníkem padlých z první světové války, nebo na škarpu, kde začíná zeď bývalého hřbitova. Celá věc pro nedostatek prostředků na opravu usnula, až r. 1954 mělo dojít na asfaltování silnice probíhající městem. Přitom Správa silnic i Památková péče obstarala zabezpečení i opravení soch na Vysoké cestě a na návrh restaurátora došlo k novámu přemístění sochy svatého Jana Křtitele na nádvoří před děkanským kostelem témuž světci zasvěceným. Z darů dobrodinců mohla se celá socha důkladně opravit a postavit i příslušný podstavec. MNV si vyhradil toliko jednu věc: že mu tím nevzniklou nižádné výlohy. Děkan sám se súčastnil brigády 13. listopadu 1954, kdy torso bylo přestěhováno a na podstavec vyzdviženo. Pro pokročilou dobu musela být oprava odložena na příští rok, kdy byla i dokončena. Litovati je, že ji neprováděl umělec, jako byli naši staří mistři Herscher nebo Borovec, nebo aspoň jejich epigóni. Přesto však je socha opět zachována a umístěna velice významně, jako by hlásala vcházejícím do kostela: připravujte cesty Páně, přímé čiňte stezky Jeho! Stojí mezi dvěma mohutnými kaštany, jejichž silné větve tvoří nad ní v létě krásnou zelenou klenbu; v máji pak jejich bílé květy vypadají jako svíce, které příroda svatému Předchůdci Páně ke cti rozsvěcuje. Letos byla z milodarů pozlacena i křížová hůl s pentlí, kterou světec drží. Stojí tedy dnes na třetím místě. Jak dlouho asi?“[536]

Kronika města Manětína v zápise z roku 1966 k těmto informacím dodává:

„Sv. Jan Křtitel, silně poškozená socha stávala až do roku 1954 na rozcestí, kde odbočuje silnice do Stvolna. Stála na zídce, s uraženou rukou a hlavou, a překážela i silničnímu provozu. Na tomto rohu stával domek dřív. čís. pop. 1 [číslo nedoplněno], kde bydlel slavný manětínský sochař Josef Herscher a před ním dle tradice i jeho předchůdce, neméně slavný sochař Štěpán Borovec (Worovec). V roce 1954 byla socha převezena a postavena v nádvoří děk. kostela (bývalý děkan. hřbitov) asi v místech, kde stávala márnice.

Není nám známo, kdo sochu tesal. Na podstavci této sochy je

[536] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 86-87.

	vytesán osmicípý (tlapatý) kříž, který má uprostřed malou kartuši, v níž byl asi znak nebo monogram. Srovnáním osmicípého johanitského kříže s onou kartuší s razítkem, který je chován v měst. archivu, a s pečetěmi – můžeme usuzovat, že sochu dal asi postaviti Jan I. hr. Lažanský, který byl nositelem maltézského kříže, stejných tvarů. Jest to jen úvaha kronikáře, ale jiné vodítko, ani záznamu k určení doby není. Jan I. hr. Lažanský. Po postavení sochy na novém místě ji nepěkně opravil sochař Böswart z Prahy.“[537] Další doplňující informace dodávají roku 2006 Irena Bukačová a Jiří Fák, kteří píší: „Do roku 1840 stávala před domem vrchnostenského úřadu čp. 95, pak byla přemístěna na můstek u stvolenského rozcestí při domě čp. 116, kde údajně bydlíval sochař Herscher. V tomto místě u ní vítáni poutníci ze Stvolna, přicházející na svatojánskou pouť. V roce 1944 byla těžce poškozena, když o ni zavadil vůz sena, hlavu jí neodborně přilepili a sochu postříkali cementem. Dále byla dětmi odlomena ruka, hlava sražena autem a odvezena do Kralovic. Byla sice vrácena, ale nebyla osazena na sochu. Rusové za svého pobytu ve městě k soše v roce 1945 přivázali tyč polního telefonu. Až do roku 1954 stála na rozcestí, kde odbočuje silnice do Stvolna s uraženou hlavou a překážela dopravě. V roce 1954 byla převezena na popud sochaře Böswarta a postavena na nádvoří děkanského kostela do míst, kde stávala dříve márnice. V roce 1955 byla oprava dokončena a křížek později pozlacen. Od té doby byla několikrát restaurována.“[538] Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Chybí měděný kříž. Levá ruka sochy není dobře tvarově rekonstruovaná. Stav sochy – dobrý.“[539]

[537] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 192v.

[538] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 117.

[539] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 6.

obr.	

číslo ID	61
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Kašna se sochou sv. Václava
KP	44303/4-1396
poloha	známá
umístění	Na náměstí proti budově zámku
datace	1744
autorství	Josef Herscher
donátor	Hraběnka Marie Gabriela Lažanská, rozená Černínová z Chudenic
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	1940 ak. soch. Miroslav Böswart, 1963 ak. soch. Jaroslav Klempíř, 1983 ak. soch. Jan Bradna, 1997 ak. soch. Michal Tomšej, 2019 ak. soch. Jan Vích
současný stav	Stav odpovídá nedávno dokončenému restaurátorskému zásahu. Nutná pravidelná revize v rozmezí max. tří let.

literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 53; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 114; František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 73-75; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 184; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 348; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 124; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 104; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 83-84.
text katalogu	V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako socha sv. Václava z kamene, stojící na náměstí. Soupis dále uvádí, že socha je „bez nápisu, ale se znakem hrabat Lažanských a Černínů“, že ji dala roku 1744 postavit manětínská vrchnost a že manětínská vrchnost ji má také udržovat.[540] Dne 19. dubna 1940 odborný restaurátor Miroslav Böswart z Prahy-Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-

[540] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 5.

	kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedena „kašna sv. Václava“, za jejíž restaurování požadoval částku 1900 K. O den později, 20. dubna 1940, tesařský mistr Jan Tříska z Manětína, sestavil ještě rozpočet „na práci tesařskou k opravě kamenných soch v Manětíně“, v němž byly obsaženy tesařské práce na postavení a rozebrání lešení k jednotlivým sochám. Miroslavu Böswartovi byly poté tyto restaurátorské práce vskutku zadány a 29. listopadu 1940 vystavil za již provedené práce (tedy pouze za sochy na kašnách sv. Václava a sv. Floriána a za osm alegorických soch na balustrádě před zámkem) účet, v němž si za restaurování sochy sv. Václava na kašně účtoval částku 1900 K. Dne 10. prosince byly provedené práce kolaudovány zástupci Památkového úřadu v Praze. V kolaudační zprávě se o nich souhrnně píše: „Detailní prohlídkou bylo zjištěno, že tato práce je provedena způsobem celkem vyhovujícím. Kámen byl dobře očištěn od nánosů prachu a špíny a podle potřeby vyspraven umělým kamenem. Je však nutno poukázati na to, že v některých částech jsou vysprávky naneseny hrubě, takže se po stránce estetické špatně spojují s přírodním kamenem. Některé správky se odlišují od tohoto kamene v struktuře a v barvě. Mimo to nebylo vždy použito konstantní směsi umělého kamene. Tato nejednotnost stuktury a barvy vysprávek velmi porušuje působivost modelace plastik. Všechny tyto závady je nutno odstraniti na jaře r. 1941.“[541] Manětínský děkan P. František Wonka roku 1958 o kašně psal: „Spíše fantasie než skutečnost je stará, dnes již slabá tradice místní, že voda do kašny se řinula trubkou zobákem svatováclavské orlice a že o významných slavnostech na zámku místo vody teklo víno. Takový přepych by si ani hrabata nemohli dovolit, aby tím ukojili žízeň poddaných. […] Až do zřízení městského vodovodu a postavení stojánků naplňovala se kašna potrubím až po vrch a pro dobytek stačilo vodu jen nabírati. Později zavedli kohoutek uvnitř a kašna – pro radost dětem, které se v ní mohly honit – se vyprázdnila. Nyní stojí stojánek před ní a někdy i malá fronta trpělivých čekatelů.“[542]

[541] NA, SPS, kart. 330.
[542] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 74.

	Roku 1963 sochu sv. Václava spolu se sochou sv. Floriána na druhé kašně restauroval akademický sochař Jaroslav Klempíř, který před zahájením prací, dne 30. března 1963, sestavil rozpočet, ve kterém se stav obou soch popisoval takto: „Socha sv. Floriána a sv. Václava má na sobě nánosy nečistot a porosty mechu. Sochy mají také drobné trhliny a menší povrchový rozpad.“ Dílo mělo být dokončeno do 15. června 1963, přičemž mělo být provedeno „restaurování a hydrofobisace soch.“ 18. dubna 1963 Výtvarná služba Českého fondu výtvarných umění vskutku pověřila Jaroslava Klempíře provedením těchto restaurátorských prací. 21. června 1963 Jaroslav Klempíř sestavil restaurátorskou zprávu z restaurování jednak obou soch na kašnách, jednak další manětínské sochy sv. Raimunda a vázy na škarpě před zámkem. V této zprávě se uvádí: „Provedl jsem dle podané nabídky renovaci tří barokních soch a jedné barokní vázy, která byla povalena a značně poškozena. […] 1. Socha sv. Floriana. Socha stojí uprostřed kašny. Ta byla dříve naplněna vodou. Voda vnikala do skulin v kameni a rozrušovala jej. Sokl, na němž socha stojí, byl mnohokrát natírán cementovým roztokem. Na samotné soše byly nánosy mechu a nečistot a četné trhliny, kam vnikala voda. Ve střední části sochy byl povrchový rozpad kamene. Na zadní straně sochy byla odshora dolů silná trhlina, již dříve tmelená. Toto tmelení místy vypadlo a trhlina se znovu objevila. Provedl jsem očištění těchto trhlin a zatmelil je. 2. Socha sv. Václava – měla stejná poškození jako předchozí a oprava byla provedena obdobným způsobem. […] Rovněž byla provedena hydrofobizace opravených soch i vázy.“[543] Roku 1983 kašnu se sochou restauroval akademický sochař Jan Bradna. V manětínské městské kronice se o tomto restaurování v zápise z roku 1983 jen stručně píše: „Byla rovněž opravena a kámen konzervován. Také zde byly zjištěny pozůstatky barevné polychromie (srpen 1983).“[544] Sám restaurátor svoji práci podrobně popsal v restaurátorské zprávě, kterou umělecká komise Českého fondu výtvarných umění přijala 18. října 1983 a ve které se uvádí: „<u>Popis památky před restaurováním</u> Kašna je umísta na náměstí v Manětíně. Již delší dobu neslouží

[543] NA, ČFVU, kart. 118, fasc. 108, období 1963.
[544] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1980-1985, s. 408.

	svému účelu. Socha i kašna byly ve velmi špatném stavu. Socha byla pokryta lišejníkem a nečistotou. Kámen byl silně rozrušený, zvětralý a rozpraskaný. Některé části modelace byly opadané nebo otlučené. Sokl sochy byl až k plintě natřený cementovými nátěry. Kašna byla téměř v dezolátním stavu. Vnitřek je natažen točenou betonovou krustou, která asi z jedné třetiny odpadla. Vnější strana a vrch byly pokryty několika vrstvami cementových nátěrů. Bloky kamene byly rozestouplé, jeden velký kus kamene vychýlený po nárazu autem. Celý povrch byl potlučený a zdevastovaný až do úplné nečitelnosti tvaru. Valná část profilu horní římsy chyběla. Obrubník okolo kašny rozestouplý, rozbitý a zčásti zalitý asfaltem. <u>Restaurátorský záměr</u> Cílem restaurování je zachovat kašnu se sochou, které tvoří nedílný celek a významnou součást sochařské výzdoby manětínského náměstí. Plastika i kašna byly uvedeny do původního stavu. Protože kašna nebude uvedena do provozu, vnitřek nebyl hydrofobizován. Technický stav mísy kašny by již nevydržel tlak vody po jejím naplnění. <u>Postup při restaurování</u> Socha: Nejprve bylo nutné sochu očistit od lišejníků a nečistoty. Dále byla omyta vodou a čištěna kysličníkem se čpavkem, saponátovým roztokem a opět vodou. Po vyschnutí byla zpevněna roztokem Disapolu, vody a lihu. Doplnění chybějících částí bylo provedeno umělým kamenem, složeným z písku, cementu, barevných pigmentů a Disapolu. Po vytvrdnutí byly tmely povrchově pojednány, lokálně barevně retušovány a opatřeny lazurovacím scelujícím nástřikem s obsahem Lastanoxu. Kašna: Nejdříve bylo nutné rozebrat uvolněné a rozestouplé části a znovu je osadit na nekorodující čepy. Odstranil jsem také veškeré vysprávky z betonu a cihel, dále jsem velmi pracně oškrábal a osekal nánosy cementu. Pod krustou se objevilo další poškození, např. hluboké otvory vyplněné shnilým dřevem. Byly to špalíky, na které se upevňovalo zimní obložebí kašny. Po sejmutí nátěrů a vysprávek kašny se teprve ukázal její tvar v plné ušlechtilosti. Veškeré doplňování kašny jsem prováděl umělým kamenem o obsahu, který je uveden výše. Jako armatura je použit silný měděný drát. Po vytvrdnutí tmelů a jejich přizpůsobení povrchu kamene byl celý povrch barevně scelen a konzervován.

	<u>Doporučení restaurátora pro další zachování památky:</u> Restaurátor doporučuje, aby v okolí bylo zakázáno parkování aut a otáčení autobusů. Dále doporučuje zhotovit okolo mísy kašny vhodné zábradlí, které by znemožňovalo přístup ke kašně a hlavně lezení dětí po nanesené římse.“ Lze ještě dodat, že ve zprávě o prohlídce restaurátorského díla z 11. října 1983, jež se týká jednak kašny se sochou sv. Václava, jednak manětínské sochy Immaculaty a sochy sv. Kryštofa v Lipí, je také zaznamenáno: „Na plastikách nejsou osazeny nové atributy, neboť tyto jsou součástí jiné HS [tj. hospodářské smlouvy] a nebyly dosud pověřeným restaurátorem dodány.“[545] V roce 1997 památku restauroval akademický sochař Michal Tomšej.[546] Akademický sochař Jan Bradna ve své sochařsko-restaurátorské průzkumové zprávě o stavu manětínských kamenných památek z června 2011 o stavu sochy píše: „Socha v dobrém stavu. Sokl spodní části, která byla ve vodě, je pokryt betonem. Dno betonové. Nutné rozebrání a celková rekonstrukce. Asi některé nové díly v kameni.“[547]

[545] NA, ČFVU, kart. 804, fasc. 341, období 1983; Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 669.
[546] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 104.
[547] Městský úřad Manětín, Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011, č. 27.

obr.	

číslo ID	62
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Kašna se sochou sv. Floriána
KP	44303/4-1396
poloha	známá
umístění	Na náměstí proti budově zámku
datace	1744
autorství	Josef Herscher
donátor	Hraběnka Marie Gabriela Lažanská, rozená Černínová z Chudenic
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	1940 ak. soch. Miroslav Böswart, 1963 ak. soch. Jaroslav Klempíř, 1983 ak. soch. Jan Bradna, 1997 ak. soch. Michal Tomšej, 2019 ak. soch. Jan Vích
současný stav	Stav odpovídá nedávno dokončenému restaurátorskému zásahu. Nutná pravidelná revize v rozmezí max. tří let.

literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 53; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 114; František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 75-77; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 184; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 348; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 124; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 103; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 113; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 85.
text katalogu	V soupisu soch z roku 1837 je socha stručně uvedena jako socha sv. Floriána z kamene, stojící na náměstí. Soupis dále uvádí, že socha je „bez nápisu, ale se znakem hrabat Lažanských a Černínů“, že ji dala roku 1744 postavit manětínská vrchnost a že manětínská vrchnost ji má také udržovat.[548] V manětínské kronice literátského kůru nacházíme ještě zprávu o stavbě další sochy sv. Floriána, kladené tu někam do období kolem roku 1718, po velkém požáru, který postihl Manětín 22. září 1712. Píše se tu: „V téže době byl u onoho domu, ze kterého vyšel divoký a celý Manětín hubící požár, postaven kamenný sloup a na něm socha (Bildnus) sv. Floriána jakožto obzvláštního patrona proti nebezpečí ohně, jehož památný den mučednické smrti se v klřesťanskokatolické církvi slaví 4. května. Potřebné peníze na zřízení této sochy byly sebrány manětínskou obcí z obzvláštní pobožnosti k tomuto světci.“[549] Manětínský děkan P. František Wonka se roku 1958 zmínil o opravě kašny, provedené někdy kolem roku 1928. Psal totiž: „Pro zajímavost budiž budoucím zachováno, že asi r. 1928 při opravě svatofloriánské kašny se kopalo nablízku ní a vykopali starou lidskou čelist.“550 Dne 19. dubna 1940 odborný restauráor Miroslav Böswart z Prahy-

[548] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 4.
[549] SOkA Plzeň-sever, Literátský kůr Manětín, Chorus literatorum Manetinae erectus & renovatus z r. 1716, s. 90-91.
[550] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 76.

	Břevnova sestavil „rozpočet pro P. T. Městský úřad v Manětíně na opravu, restauraci a konservaci soch a váz kamenných na náměstí v Manětíně“, který se však oproti názvu vztahoval i na další manětínské sochy, nikoli pouze na ty, jež se nacházejí na náměstí. Restaurátorská práce je tu popsána takto: „Restaurací a způsob ošetření rozumí se: Očistění všech skulptur od veškerých nánosů prachu, špíny a mechovin na kameni usazených až na čistý kámen, odstranění všech vysprávek neodborných a vyhnilých i rozrušených míst v kameni, vlivem povětrnostním vzniklých, na zdravé jádro kamene a doplnění scházejících částí i partií umělým kamenem stejného složení, struktury i zbarvení. Očistění všech skulptur nesmí se prováděti násilně, žádnými chemickými nebo technickými prostředky. Po úplné restauraci (opravě) bude povrch konservován vápeno-kaseinovým postřikem proti vlivům povětrnostním.“ Mezi sochami, jež mají být restaurovány a jež v rozpočtu vyjmenoval, je také uvedena „kašna sv. Floriána“, za jejíž restaurování požadoval částku 1900 K. O den později, 20. dubna 1940, tesařský mistr Jan Tříska z Manětína, sestavil ještě rozpočet „na práci tesařskou k opravě kamenných soch v Manětíně“, v němž byly obsaženy tesařské práce na postavení a rozebrání lešení k jednotlivým sochám. Miroslavu Böswartovi byly poté tyto restaurátorské práce vskutku zadány a 29. listopadu 1940 vystavil za již provedené práce (tedy pouze za sochy na kašnách sv. Václava a sv. Floriána a za osm alegorických soch na balustrádě před zámkem) účet, v němž si za restaurování sochy sv. Václava na kašně účtoval částku 1900 K. Dne 10. prosince byly provedené práce kolaudovány zástupci Památkového úřadu v Praze. V kolaudační zprávě se o nich souhrnně píše: „Detailní prohlídkou bylo zjištěno, že tato práce je provedena způsobem celkem vyhovujícím. Kámen byl dobře očištěn od nánosů prachu a špíny a podle potřeby vyspraven umělým kamenem. Je však nutno poukázati na to, že v některých částech jsou vysprávky naneseny hrubě, takže se po stránce estetické špatně spojují s přírodním kamenem. Některé správky se odlišují od tohoto kamene v struktuře a v barvě. Mimo to nebylo vždy použito konstantní směsi umělého kamene. Tato nejednotnost stuktury a barvy vysprávek

	velmi porušuje působivost modelace plastik. Všechny tyto závady je nutno odstraniti na jaře r. 1941.“[551] Roku 1963 sochu sv. Floriána spolu se sochou sv. Václava na druhé kašně restauroval akademický sochař Jaroslav Klempíř, který před zahájením prací, dne 30. března 1963, sestavil rozpočet, ve kterém se stav obou soch popisoval takto: „Socha sv. Floriána a sv. Václava má na sobě nánosy nečistot a porosty mechu. Sochy mají také drobné trhliny a menší povrchový rozpad.“ Dílo mělo být dokončeno do 15. června 1963, přičemž mělo být provedeno „restaurování a hydrofobisace soch.“ 18. dubna 1963 Výtvarná služba Českého fondu výtvarných umění vskutku pověřila Jaroslava Klempíře provedením těchto restaurátorských prací. 21. června 1963 Jaroslav Klempíř sestavil restaurátorskou zprávu z restaurování jednak obou soch na kašnách, jednak další manětínské sochy sv. Raimunda a vázy na škarpě před zámkem. V této zprávě se uvádí: „Provedl jsem dle podané nabídky renovaci tří barokních soch a jedné barokní vázy, která byla povalena a značně poškozena. […] 1. Socha sv. Floriana. Socha stojí uprostřed kašny. Ta byla dříve naplněna vodou. Voda vnikala do skulin v kameni a rozrušovala jej. Sokl, na němž socha stojí, byl mnohokrát natírán cementovým roztokem. Na samotné soše byly nánosy mechu a nečistot a četné trhliny, kam vnikala voda. Ve střední části sochy byl povrchový rozpad kamene. Na zadní straně sochy byla odshora dolů silná trhlina, již dříve tmelená. Toto tmelení místy vypadlo a trhlina se znovu objevila. Provedl jsem očištění těchto trhlin a zatmelil je.[…] Rovněž byla provedena hydrofobizace opravených soch i vázy.“[552] Roku 1983 sochu restauroval akademický sochař Jan Bradna. Městská kronika o tomto druhém restaurování v zápise z tohoto roku uvádí: „V pátek 10. června 1983 započal ak. rest. Jan Bradna s opravou kašny na vodu a v ní stojící sochu sv. Floriana. V následujících dnech bylo zjištěno, že ze škopíčku (putynky), jež drží světec na pravém rameni, vytékala do kašny voda. Přívod vody byl v rýze na zádech, kde byla zadělána trubka, v dřívějších opavách vyjmuta a místo zacementováno.“[553] V dalším zápise z téhož roku 1983 se pak v téže kronice píše (pisatel ztotožňoval sochu sv. Floriána na kašně se sochou téhož světce z

[551] NA, SPS, kart. 330.
[552] NA, ČFVU, kart. 118, fasc. 108, období 1963.
[553] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1980-1985, s. 389.

	doby kolem roku 1718): „S většími nebo menšími přestávkami tu na opravách a konzervování plastik pracuje ak. konzervátor Jan Bradna. Prvně začal s opravou celé kašny se sochou sv. Floriana, stojící proti staré radnici z roku 1721. Je-li tato kašna na stále původním místě, tak v domě, kde nyní stojí radnice, vypukl 22. září 1712 zhoubný požár, který zničil skoro celé město. Důkazem toho je zápis, že socha byla postavena proti domu, ze kterého vznikl zhoubný požár města. Socha sv. Floriana v kašně a s vědrem vody na pravém rameni byla postavena roku 1718 a tesal ji Štěpán Borovec, ale nedokončil (zemřel 21. srpna 1719). Sochu dokončil Josef Herscher. Při této opravě bylo zjištěno, že z vědra vytékala voda do kašny. Voda do vědra byla vedena rourou (asi olověnou?) zatesanou v zádech tohoto světce. Do kašny (vědra) byla voda vedená dřevěným potrubím, samospádem, ale odkud? Celá socha, tak jako zřejmě asi všechny plastiky, byla barevně polychromovaná. Při opravě a čištění se našly v kameni zbytky barev. Celá kašna byla od základu opravena (červen 1983).“[554] Akademický sochař Jan Bradna o tomto svém restaurování kašny zhotovil restaurátorskou zprávu, kterou umělecké komise Českého fondu výtvarných umění přijala 6. září 1983. V této zprávě se uvádí: „<u>Popis památky před restaurováním</u> Kašna se sochou sv. Floriana je umístěna na terase manětínského náměstí, na straně u kostela. Voda původně tryskala z putýnky, kterou drží sv. Florian na rameni. Později byla voda do kašny přiváděna trubkou z vnější strany kašny. Nyní již asi dvacet let kašna nebyla používána. Celá kašna byla ve velmi zchátralém stavu. Při předešlých opravách byla natírána čistým cementem a vyspravována cementovou maltou. Vlastní kámen byl velmi zvětraný, pokrytý nečistotou a mechem. Na soše sv. Floriana bylo množství menších poškození, prasklin, vypadaných oblázků ze slepence. Na zádech sochy byl zvětralou maltou a cihlami zazděný žlábek, kudy byla původně vedena voda trubkou do putýnky. Horní část soklu byla pokryta cementovým nátěrem, spodní část krustou cementové malty. Podlaha kašny betonová bez porušení. Mísa kašny velmi narušená a potlučená. Chyběly velké části, které byly vyspraveny nevhodným betonem. Uvnitř betonová krusta, na vnější straně cementový nátěr. Schody byly vyspravené betonem a velmi rozbité. <u>Postup při restaurování</u>

[554] Tamtéž, s. 408.

	Kašna byla restaurována s tím, že nebude používána k svému původnímu účelu a bude sloužit jako dekorace, protože není zajištěn přítok vody, její dostatečné množství i odtok. Kašna byla nejdříve omyta od nečistot a mechů. Dále byly oškrabáním a kartáčováním sejmuty cementové nátěry. Teprve očištěný a omytý kámen mohl být zpevněn. Dále byly všechny chybějící části doplněny umělým kamenem. Těchto porušení bylo velké množství jak na soše, tak na kašně. U profilované římsy byla použita armatura z měděného drátu. Po vytvrdnutí byly tmely vybroušeny a opracovány, aby povrchem korespondovaly s okolním kamenem. Schod byl domodelován podle tvaru jednotlivých kamenů. Socha i kašna byly nakonec barevně sceleny a povrchově konzervovány.“555 V roce 2011 se uvažovalo o restaurování kašny. Akademický sochař a restaurátor Jan Bradna proto v únoru 2011 sepsal „první poznámky k restaurování kašny se sochou sv. Floriána v Manětíně“, v nichž o současném stavu památky stručně napsal: „Současný stav kašny je stabilizovaný, a jestliže není namáhán přítokem vody a vyplněním nádrže vodou, nehrozí velké nebezpečí. Pokud je nyní naděje, [že] kašna se sochou sv. Floriána a snad později i druhá kašna se sochou sv. Václava by mohly být v budoucí době uvedeny postupně do funkčního provozu, je u obou kašen nutné zásadní technické restaurování a možná i částečná rekonstrukce některých dílů nádrže.“ V dalším textu Jan Bradna podal tento návrh na restaurování: „Předběžný návrh restaurování a asi i částečné rekonstrukce některých dílů, aby bylo možné kašnu uvést do funkčního provozu 1) Kašna stojí na okraji terasy, pod kterou je z druhé strany zespodu od zámku vstup do sklepů. Je nutno zjistit, zda zde není pohyb podloží kašny. Snad tento problém řešil také průzkum Ing. Jana Vinaře (Murus). 2) Dokumentace kašny, dokonalé zaměření a vypracování technických výkresů. 3) Průzkum kašny a rozebrání jednotlivých jejích dílů. Zhodnocení technického stavu každého dílu a rozhodnutí, zda bude restaurován nebo nahrazen kopií. (Tento problém se netýká sochy a jejího soklu.) 4) Restaurování jednotlivých dílů kašny. Čištění, odsolování a vakuové zpevňování. Jestliže to bude nutné, vysekání některých dílů do přírodního kamene (božanovský pískovec – Teplice u Náchoda).

[555] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 668.

	5) Zhotovení základu a vodní instalace. 6) Nové sesazování dílů na stále pružné tmely. Kramlování a čepování jednotlivých dílů nekorodujícím materiálem. (Příslušný odborník musí posoudit, zda tato konstrukce udrží hmotu vody v nádrži nebo zda se musí vnitřek vyvložkovat.) 7) Klasické restaurování sochy sv. Floriana se soklem i původních částí nádrže. Harmonické zkomponování původních a případných nových částí. 8) Barevná lokální retuš a velmi kvalitní hydrofobizace rozdílná pro jednotlivé části podle míry namáhání.“556 Písemnosti o případných dalších jednáních v této věci nebyly zatím nalezeny.

[556] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

obr.	

číslo ID	63
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Františka Xaverského
KP	30966/4-1394
poloha	známá
umístění	V nice průčelí kostela sv. Barbory, původně na můstku naproti kostelu sv. Barbory
datace	1762
autorství	Václav Ondřej Herscher (1729-1795)
donátor	
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce sochy sv. Františka Xaverského nápis s chronogramem (1758): „PIETATIS AVSV PATRONO SVO // XAVERIO FIDELIVM CONSOLATORI // EX VOTO POSVIT.“ Skutkem zbožnosti svému patronu Xaveriovi, utěšiteli věrných, podle slibu postavil
opravy a rest. zásahy	Někdy po roce 1837 byla socha přesunuta do niky průčelí kostela sv. Barbory.

současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah a zvážení současného umístění.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 125-126; František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 97-101; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 349.
text katalogu	Podle nápisů s chronogramy vznikly obě sochy v roce 1762. V soupisu soch z roku 1837 jsou sochy uvedeny jako kamenné sochy sv. Antonína Paduánského a sv. Františka Xaverského, stojící „na můstku proti sv. Barboře na vrchnostenském pozemku u cesty.“ Soupis dále přepisuje nápisy na obou sochách, uvádí, že sochy dal neznámý donátor postavit v roce 1762, že nikdo nemá povinnost je udržovat a že je udržují dobrodinci.[557] Antonín Podlaha již roku 1909 píše, že sochy jsou umístěny „ve výklencích průčelí kostela sv. Barbory.“[558]

[557] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 21, 22.
[558] Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54.

obr.	

číslo ID	64
lokalita	Manětín
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Antonína Paduánského
KP	30966/4-1394
poloha	známá
umístění	V nice průčelí kostela sv. Barbory, původně na můstku naproti kostelu sv. Barbory
datace	1762
autorství	Václav Ondřej Herscher (1729-1795)
donátor	
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce sochy sv. Antonína Paduánského nápis s chronogramem (1760): „DVPLICI EX VOTO PIAE CAVSAE CONATVS // SANCTO ANTONIO PADVANO // CVLTVI HONORIQVE INSIGNI FIERI FECIT.“ Pobídnut dvojím slibem zbožné věci dal postavit svatému Antonínovi Paduánskému, (jeho) úctě a slavné poctě.

	Na spodní části čelní stěny podstavce iniciály a letopočet: „A. W. 1825“ ?
opravy a rest. zásahy	Někdy po roce 1837 byla socha přesunuta do niky průčelí kostela sv. Barbory.
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah a zvážení současného umístění.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54; Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 125-126; František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), s. 97-101; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 349.
text katalogu	Podle nápisů s chronogramy vznikly obě sochy v roce 1762. V soupisu soch z roku 1837 jsou sochy uvedeny jako kamenné sochy sv. Antonína Paduánského a sv. Františka Xaverského, stojící „na můstku proti sv. Barboře na vrchnostenském pozemku u cesty.“ Soupis dále přepisuje nápisy na obou sochách, uvádí, že sochy dal neznámý donátor postavit v roce 1762, že nikdo nemá povinnost je udržovat a že je udržují dobrodinci.[559] Antonín Podlaha již roku 1909 píše, že sochy jsou umístěny „ve výklencích průčelí kostela sv. Barbory.“[560]

[559] SOA Plzeň, Vs Manětín, kniha K 111, č. 21, 22.
[560] Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 54.

obr.	

číslo ID	65
lokalita	Mariánský Týnec
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	23944/4-1330
poloha	známá
umístění	Od roku 2008 před průčelím budovy proboštství, původně u mostu v Mariánském Týnci, posléze před průčelím kostela Nanebevzetí Panny Marie v Plasích
datace	1766
autorství	Karel Legát
donátor	týnecký probošt Marcel Krška
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce pod sochou sv. Jana Nepomuck nápis s chronogramem (1766): „PARTHENICO // SACERDOTI // CONFESSORI // SILENTIARIO // VI PRAGENAE // GLORIAE // CZECHIAE DELICIO // S.IOANNI NEPOMUCENO“ Panenskému knězi, mlčenlivému zpovědníkovi, slávě města Prahy, roz Čech, sv. Janu Nepomuckému

	Na spodní části čelní stěny podstavce pod sochou sv. Jana Nepomuck nápis pokračuje s dalším chronogramem (1766): „SACRABAT // AETERNVM DEVOTVS // CLIENS // F.M.K. // P. P. P. T věnoval věčně oddaný služebník F. M. K. P. P. P. T.
opravy a rest. zásahy	2008 ak. soch. Bořivoj Rak
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah revizního charakteru.
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 93; Viktor KOVAŘÍK – Terezie ŠIKOVÁ, Řezbářská a sochařská tvorba v západních Čechách, in: Vznešenost a zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách, Lomnice nad Popelkou 2015, s. 172; Jitka VLČKOVÁ – Pavel VLČEK, Kralovice. Stručné dějiny města a významné stavby, Plzeň 2018, s. 239-240.
text katalogu	Z nápisů na obou sochách, opatřených chronogramy, se dovídáme, že obě sochy vznikly v roce 1766 a ze signatury na soše anděla strážného pak zjišťujeme, že ji zhotovil sochař Karel Legát. Sochy stávaly původně v Mariánském Týnci, kde ukončovaly cestu z Kralovic. Odtud byly po zrušení plaského kláštera převezeny do Plas, kde byly postaveny před vchodem do kostela. Pisatel plaské farní kroniky, jenž se v 19. století osudy obou soch zabýval, o nich pořídil do této kroniky obšírný zápis, ve kterém přepsal nápisy na obou sochách, zjistil, kdo dal postavit sochu sv. Jana Nepomuckého (týnecký probošt Marcel Krška), a vyslovil hypotézu o tom, kdo by mohl být donátorem sochy anděla strážce (tři týnečtí kaplani Eustach Loth, Raymund Enders a Rafael Zuber). V jeho zápisu čteme: „U dveří při hlavním vchodu do zdejšího chrámu Páně jsou dvě kamenné sochy, jedna představující sv. Jana Nepomuckého a druhá anděla strážce. Na podstavcích těchto soch jsou následující nápisy, a sice pod sochou svatého Jana: Parthonico IC 101 sacerdoti CDI 601 confessori CI 101

	silentiario ILII 53 urbis Pragenae VI 6 gloriae LI 51 Czechiae delicio CCIDLICI 853 1766 S. Joanni Nepomuceno sacrabat C 100 aeternum devotus VMDVV 1515 cliens CLI 151 1766 F. M. K. P. P. T. T. pod sochou anděla strážce: Dilectione perpetua DILCIV 657 amabili MILI 1052 angelo L 50 viatoris VII 7 1766 in suprema peregrini IVII 8 duci lectissimo DVCILCIIM 1758 1766 custodi colendo CVDICLD 1256 reverenter observando VVD 510 1766 pro fida tutela IDVL 556 obstricti ICI 102 grati animi causa IIMICV 1108 1766

	Čta tyto nápisy častokráte jsem přemýšlel, čí asi jmeno naznačují poslední písmeny, aneb jinak řečeno, kdo asi tyto sochy shotoviti dal. Konečně se mi poštěstilo, alespoň částečně, to vypátrati, což také zde ochotně sděluji. Vida z nápisů, že jsou ty sochy shotoveny roku 1766, a maje při ruce starý Catalog od roku 1767 obsahující jmena všech tehdáž v Čechách a Moravě žijících řeholníků cisterciackých, seznal jsem, že písmeny F. M. K. P. P. T. T. znamenají Frater Marcellus Krska, Professus Plassii, Praepositus Teynicii. Bylo mi však ještě divno, proč od Teynického probošta zrovna zde u zdejšího chrámu Páně socha postavena jest. Ale i to se mi vysvětlilo, když mi stařičký pan děkan Josef Streer, jehož jsem se tázal, co mu o těchto sochách povědomo, pravil: »Kdo je shotoviti dal, nevím; ale slýchal jsem, že sem byly po vyzdvižení kláštera přivezeny z Teynice.« To uslyšev nabyl jsem jistoty, že onu sochu sv. Jana shotoviti dal již jmenovaný probošt Teynický Frater Marcellus Krska, o němž ještě zde podotýkám, že v onom Catalogu u jeho jmena stojí »Senior, Praepositus in Teynitz, Professus Jubil. et de ordine benemeritus.« Co se však týče sochy anděla strážce, myslím, že se nemýlím, když pravím, že ji dali shotoviti tehdáž v Teynici jsoucí tři kaplani, jak je onen starý Catalog uvádí, Eustachius Loth, Raymundus Enders a Rafael Zuber. Neboť i ona pochází, jak pan děkan pravil, z Teynice, má také letopis 1766, a sice v hořejší části třikráte, a zdá se, že také nejdolejší písmeny, nyní arciť nečitelné, naznačují jmena oněch svrchu jmenovaných kaplanů Teynických.“[561] Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2006 o původním umístění obou soch píší: „Původní umístění soch u mostku přes potok, vytékajícího z Týneckého rybníka, dokládají veduty Mariánského Týnce. Sochy stály proti sobě podél cesty od Kralovic a zakončovaly lipovou alej v místech, kde se křížila cesta s potokem. Zasvěcení Janu Nepomuckému na mostě a Andělu strážci, ochraňujícímu poutníky, přicházející za Pannou Marií Týneckou. Veduta z konce 18. století, uložena v muzeu v Jílovém, byla publikována Hanušem Zápalem.“ V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1968 jsou obě sochy ještě uvedeny v Plasech, a to „po obou stranách záp. portálu far. kostela N. P. Marie.“[562] V roce 2005 byly obě sochy z areálu cisterciáckého kláštera v Plasích převezeny do Mariánského Týnce, kde byly prozatím jen provizorně deponovány. Teprve 16. května 2007 se konala porada, jež rozhodla o jejich budoucím definitivním umístění. V zápise z této porady se

[561] SOkA Plzeň-sever, FÚ Plasy, Liber memorabilium parochiae plassensis 1828-1874, s. 114-116.
562 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1968.

	uvádí: „Účastníci jednání se shodli na těchto závěrech: Sochy budou umístěny na vyústění plaské cesty z areálu poutního místa směrem na Plasy, nikoliv na Kralovice. Nové místo ideově zdůvodnil ing. arch. Chudárek vzhledem ke klášterní historii a ikonografickým tradicím s umisťováním světců u klášterních areálů. Zvláště žádoucí je nové umístění těchto soch vzhledem k zymýšlené realizaci obnovy staré plaské cesty. Navrhované umístění sochy SAS je na poz. 3140/7 a sochy SJN na poz. 3140/6, které evokuje původní pozice ve vztahu k proboštství. Socha Jana Nepomuckého na parc. 3140/6 vlevo na Plasy, Anděl Strážce na parcele č. 3140/7 směrem vpravo na Plasy, diagonálně vzhledem ke komunikaci.“ Akademický sochař Bořivoj Rak nato v srpnu 2007 zpracoval návrh na umístění a restaurování této dvojice soch, v němž psal: „1. Datace, geneze, popis V roce 2005 byl proveden transfer obou skulptur z areálu cisterciáckého kláštera v Plasích na nové místo určení do areálu v Mariánské Týnici, kde byly sochy deponovány před definitivním osazením, jehož se týká následující záměr. [...] 2. Umístění Dvojice soch s architektonizovaným podstavcem a soklem budou dle záměru nově osazeny v prostoru jihozápadně od areálu proboštství na okraj terénního zlomu při okraji cesty spojující v historické době Mariánskou Týnici s klášterem v Plasích. Osazení bude provedeno na betonový základ s izolační mezivrstvou v příčné ose ke stávající cestě frontálně proti sobě s mírným vytočením cca 30^0 v pohledu od proboštství. Anděl Strážný bude stát na levé, Jan Nepomucký na pravé straně cesty. Obíhající stupně ze tří stran budou doplněny i v zadním prospektu, a to v umělém kameni. Skulptury budou cca 10 m od sebe vzdáleny. Terén v okolí stupňů bude upraven z dlaždic z umělého kamene v návaznosti na stávající cestu. Nové umístění bylo konzultováno s arch. Zdeňkem Chudárkem z ÚP NPÚ Praha a Mgr. L. Drncovou z NPÚ Plzeň před vypracováním návrhu definitivního umístění při místním šetření v květnu 2007. 3. Osazení a statické zajištění Po očištění jednotlivých bloků dolní části soklu budou tyto části osazeny do maltových loží a pospojovány nekorodujícími sponami do původních otvorů. Následně budou pak osazeny hlavní těla soklů s korunní římsou, nástavcem a dále sochy, které nemají žádné spojovací čepy (původně osazeno na vápennou kaši). Bude tedy

	postupováno obdobně, spáry budou vytmeleny. 4. Restaurování Restaurátorský a laboratorní průzkum prokázaly několik vrstev monochromních nátěrů, pojených olejem, a přítomnost zlacení. Tyto nátěry způsobily na mnohých místech korozní rozpad kamenné hmoty, zasahující do značné hloubky. Tato koroze se projevuje jak na architektuře, tak i na sochách. Postupným odstraněním těchto druhotných nátěrů a zpevňováním kamenné hmoty dojde ke stabilizaci reliéfu povrchu. Po odsolovacím procesu, přirozeném vysoušení a technologické přestávce bude přistoupeno k doplnění a rekonstrukci chybějících a poškozených partií v adekvátní struktuře i barevnosti. Dochované fragmenty zlacení budou zafixovány a doplněny po konzultaci s památkovým expertem. Zkorodovaná gloriola sv. Jana Nepomuckého bude rekonstruována ve zlacené mědi. Na závěr restaurátorského procesu bude proveden konzervační nástřik. 5. Etapizace Restaurátorské práce budou rozděleny na dvě etapy: a) osazení a statické zajištění včetně úpravy terénu v návaznosti na stávající cestu v roce 2007 b) restaurátorské práce v roce 2008.“[563] Akademický sochař Bořivoj Rak poté tento restaurátorský zákrok vskutku provedl. Ve své restaurátorské zprávě ze září 2008 jej popsal takto: „3. Restaurátorský průzkum Předběžný restaurátorský průzkum byl proveden po transferu a uložení v depozitu. (Viz restaurátorská zpráva o průzkumu a laboratorním rozboru, Rak 2005.) Na celém povrchu o nestejné síle architektury i soch jsou olejové nátěry – šedého valéru, v několika vrstvách. Na mnohých místech zvláště v podhledových partiích jsou nátěry již zkrakelovány a spolu s krustami odpojeny od kamenné hmoty, která je v některých částech do hloubky narušena korozí. Rozpad kamenné hmoty je především v plintě a spodních plastických částí sochy Anděla a Tobiáška. Toto značné narušení je i v soklových partiích (v krycích římsových deskách a horních částech soklů). V záhlaví sv. Jana Nepomuckého je ukotvena ocelová kruhová gloriola s pěti

[563] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Mariánský Týnec.

	šesticípými hvězdami. Ocel je korozí již nekompaktní. Gloriola není původní a je kotvena i mimo původní otvory, které jsou po stranách hlavy. U obou soklových architektur je poškození obdobné včetně obíhajících stupňů, kde je poškození převážně mechanické. Na povrchu soch i architektury jsou značné depozity nečistot a aktivní mikroflory. Průzkum neprokázal žádné stopy polychromie s výjimkou nálezu monochromní tenké vrstvy na Palladiu a oděvu Jana – šňůr a střapců sepnuté peleríny, krajkového okraje rochety a na knoflíkách sutany. Stopy zlacení se neprokázaly. U sousoší Anděla lze vyslovit podezření, že v minulosti při odstranění olejových nátěrů ve frontálních partiích bylo použito »louhování«, které způsobilo rozsáhlou korozi ve spodních částech plinty, nohou figur, korunní římsy a horních částech soklů a plastických detailů. V nápisových partiích, v zrcadlech na soklových částech je několikrát se opakující chronogram. 4. Restaurátorský proces Osazení jednotlivých bloků architektury bylo provedeno na betonový základ izolační mezivrstvou. Jako pojidlo mezi jednotlivými bloky byla použita vápenná kaše (vápno hašené v jámě). Jednotlivé bloky byly pospojovány nekorodujícími sponami do původních otvorů. Spáry byly vyplněny vápenocementovým tmelem. Na odstranění mikroflory byl použit biocidní prostředek a následné mechanické očištění. K celkovému dočištění bylo použito tlakové vody. Odstranění silných vrstev olejových nátěrů, značně již zkorodovaných, bylo provedeno částečně mechanicky, částečně chemickým naměkčením a odmytím rozpouštědly. K zpevnění korozí narušených částí a míst byl použit konsolidant kamene. Vzhledem ke hrubozrnné struktuře pískovce byly zbytkové části nátěrů v hloubnách ponechány, a to z důvodů nenarušování povrchu další chemizací. Zbytkové části nijak neruší celkový estetický vjem. Korozí poškozené nebo chybějící partie byly zatmeleny a rekonstruovány v umělém kamenu v odpovídající struktuře a barevnosti. Povrch rekonstruovaných částí byl pak mechanickou retuší pčizpůsoben k celku. Odstranění úmyslného zatmelení a zabarvení nápisové části na soklu Anděla bylo velmi náročné pro jeho kompaktnost i po chemickém naměkčení. Některá písmena ve spodním zrcadle bylo nutno rekonstruovat pro nečitelnost způsobenou korozí. Po technologické přestávce byly obě figury i se soklovou architekturou opatřeny hydrofobním konzervačním nástřikem. Mechanicky poškozená profilace stupňů byla doplněna v umělém

	kamenu na nekorodující konstrukci. Na obou těchto statuích byl restaurátorský postup včetně technologie obdobný. 5. Technologická část Použité prostředky: k reinstalaci – vápenná kaše, nekorodující spony k čištění – amoniak, peroxid vodíku, odstraňovač olejových barev, speciální nitro ředidlo k tmelení – křemičitý písek, bílý cement, Socrat 2802 A, pigmenty k fixaci – IFEST OH 75% k hydrofobnímu nástřiku – IMESTA IW 290“[564]

[564] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 2325.

obr.	

číslo ID	66
lokalita	Mariánský Týnec
okres	Plzeň-sever
název	Socha Anděla Strážce
KP	23944/4-1330
poloha	známá
umístění	Od roku 2008 před průčelím budovy proboštství, původně u mostu v Mariánském Týnci, posléze před průčelím kostela Nanebevzetí Panny Marie v Plasích
datace	1766
autorství	Karel Legát
donátor	
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce pod sochou Anděla Strážce náp čtyřnásobným chronogramem (1766): „DILECTIONE PERPETVA // AMABILI // ANGELO // VIATORIS // SVPERNA PEREGRINI // DVCI LECTISSIMO // CVSTODI COLENDO REVERENTER OBSERVANDO“ Věčnou láskou milovanému andělovi, převýtečnému vůdci pouti putujícího do nebes, strážci ctěnému a uctivě váženému,

	Na spodní části čelní stěny podstavce pod sochou Anděla Strážce n pokračuje s dalším chronogramem (1766): „PRO // FIDA TVTELA // OBSTRICTI // GRATIANIMI CAVSA // PONEBAT. // F. M. K. P. P. P. T.“ za věrnou ochranu zavázané vděčné duše postavil F. M. K. P. P. P. T.
opravy a rest. zásahy	2008 ak. soch. Bořivoj Rak
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah revizního charakteru.
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 93; Viktor KOVAŘÍK – Terezie ŠIKOVÁ, Řezbářská a sochařská tvorba v západních Čechách, in: Vznešenost a zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách, Lomnice nad Popelkou 2015, s. 172; Jitka VLČKOVÁ – Pavel VLČEK, Kralovice. Stručné dějiny města a významné stavby, Plzeň 2018, s. 239-240.
text katalogu	Z nápisů na obou sochách, opatřených chronogramy, se dovídáme, že obě sochy vznikly v roce 1766 a ze signatury na soše anděla strážného pak zjišťujeme, že ji zhotovil sochař Karel Legát. Sochy stávaly původně v Mariánském Týnci, kde ukončovaly cestu z Kralovic. Odtud byly po zrušení plaského kláštera převezeny do Plas, kde byly postaveny před vchodem do kostela. Pisatel plaské farní kroniky, jenž se v 19. století osudy obou soch zabýval, o nich pořídil do této kroniky obšírný zápis, ve kterém přepsal nápisy na obou sochách, zjistil, kdo dal postavit sochu sv. Jana Nepomuckého (týnecký probošt Marcel Krška), a vyslovil hypotézu o tom, kdo by mohl být donátorem sochy anděla strážce (tři týnečtí kaplani Eustach Loth, Raymund Enders a Rafael Zuber). V jeho zápisu čteme: „U dveří při hlavním vchodu do zdejšího chrámu Páně jsou dvě kamenné sochy, jedna představující sv. Jana Nepomuckého a druhá anděla strážce. Na podstavcích těchto soch jsou následující nápisy, a sice pod sochou svatého Jana: Parthonico IC 101 sacerdoti CDI 601

	confessori CI 101 silentiario ILII 53 urbis Pragenae VI 6 gloriae LI 51 Czechiae delicio CCIDLICI 853 1766 S. Joanni Nepomuceno sacrabat C 100 aeternum devotus VMDVV 1515 cliens CLI 151 1766 F. M. K. P. P. T. T. pod sochou anděla strážce: Dilectione perpetua DILCIV 657 amabili MILI 1052 angelo L 50 viatoris VII 7 1766 in suprema peregrini IVII 8 duci lectissimo DVCILCIIM 1758 1766 custodi colendo CVDICLD 1256 reverenter observando VVD 510 1766 pro fida tutela IDVL 556 obstricti ICI 102 grati animi causa IIMICV 1108

	1766 Čta tyto nápisy častokráte jsem přemýšlel, čí asi jmeno naznačují poslední písmeny, aneb jinak řečeno, kdo asi tyto sochy shotoviti dal. Konečně se mi poštěstilo, alespoň částečně, to vypátrati, což také zde ochotně sděluji. Vida z nápisů, že jsou ty sochy shotoveny roku 1766, a maje při ruce starý Catalog od roku 1767 obsahující jmena všech tehdáž v Čechách a Moravě žijících řeholníků cisterciackých, seznal jsem, že písmeny F. M. K. P. P. T. T. znamenají Frater Marcellus Krska, Professus Plassii, Praepositus Teynicii. Bylo mi však ještě divno, proč od Teynického probošta zrovna zde u zdejšího chrámu Páně socha postavena jest. Ale i to se mi vysvětlilo, když mi stařičký pan děkan Josef Streer, jehož jsem se tázal, co mu o těchto sochách povědomo, pravil: »Kdo je shotoviti dal, nevím; ale slýchal jsem, že sem byly po vyzdvižení kláštera přivezeny z Teynice.« To uslyšev nabyl jsem jistoty, že onu sochu sv. Jana shotoviti dal již jmenovaný probošt Teynický Frater Marcellus Krska, o němž ještě zde podotýkám, že v onom Catalogu u jeho jmena stojí »Senior, Praepositus in Teynitz, Professus Jubil. et de ordine benemeritus.« Co se však týče sochy anděla strážce, myslím, že se nemýlím, když pravím, že ji dali shotoviti tehdáž v Teynici jsoucí tři kaplani, jak je onen starý Catalog uvádí, Eustachius Loth, Raymundus Enders a Rafael Zuber. Neboť i ona pochází, jak pan děkan pravil, z Teynice, má také letopis 1766, a sice v hořejší části třikráte, a zdá se, že také nejdolejší písmeny, nyní arciť nečitelné, naznačují jmena oněch svrchu jmenovaných kaplanů Teynických.“[565] Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2006 o původním umístění obou soch píší: „Původní umístění soch u mostku přes potok, vytékajícího z Týneckého rybníka, dokládají veduty Mariánského Týnce. Sochy stály proti sobě podél cesty od Kralovic a zakončovaly lipovou alej v místech, kde se křížila cesta s potokem. Zasvěcení Janu Nepomuckému na mostě a Andělu strážci, ochraňujícímu poutníky, přicházející za Pannou Marií Týneckou. Veduta z konce 18. století, uložena v muzeu v Jílovém, byla publikována Hanušem Zápalem.“ V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1968 jsou obě sochy ještě uvedeny v Plasech, a to „po obou stranách záp. portálu far. kostela N. P. Marie.“[566] V roce 2005 byly obě sochy z areálu cisterciáckého kláštera v Plasích převezeny do Mariánského Týnce, kde byly prozatím jen provizorně deponovány. Teprve 16. května 2007 se konala porada, jež rozhodla

[565] SOkA Plzeň-sever, FÚ Plasy, Liber memorabilium parochiae plassensis 1828-1874, s. 114-116.
566 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1968.

	o jejich budoucím definitivním umístění. V zápise z této porady se uvádí: „Účastníci jednání se shodli na těchto závěrech: Sochy budou umístěny na vyústění plaské cesty z areálu poutního místa směrem na Plasy, nikoliv na Kralovice. Nové místo ideově zdůvodnil ing. arch. Chudárek vzhledem ke klášterní historii a ikonografickým tradicím s umisťováním světců u klášterních areálů. Zvláště žádoucí je nové umístění těchto soch vzhledem k zymýšlené realizaci obnovy staré plaské cesty. Navrhované umístění sochy SAS je na poz. 3140/7 a sochy SJN na poz. 3140/6, které evokuje původní pozice ve vztahu k proboštství. Socha Jana Nepomuckého na parc. 3140/6 vlevo na Plasy, Anděl Strážce na parcele č. 3140/7 směrem vpravo na Plasy, diagonálně vzhledem ke komunikaci.“ Akademický sochař Bořivoj Rak nato v srpnu 2007 zpracoval návrh na umístění a restaurování této dvojice soch, v němž psal: „1. Datace, geneze, popis V roce 2005 byl proveden transfer obou skulptur z areálu cisterciáckého kláštera v Plasích na nové místo určení do areálu v Mariánské Týnici, kde byly sochy deponovány před definitivním osazením, jehož se týká následující záměr. [...] 2. Umístění Dvojice soch s architektonizovaným podstavcem a soklem budou dle záměru nově osazeny v prostoru jihozápadně od areálu proboštství na okraj terénního zlomu při okraji cesty spojující v historické době Mariánskou Týnici s klášterem v Plasích. Osazení bude provedeno na betonový základ s izolační mezivrstvou v příčné ose ke stávající cestě frontálně proti sobě s mírným vytočením cca 30^0 v pohledu od proboštství. Anděl Strážný bude stát na levé, Jan Nepomucký na pravé straně cesty. Obíhající stupně ze tří stran budou doplněny i v zadním prospektu, a to v umělém kameni. Skulptury budou cca 10 m od sebe vzdáleny. Terén v okolí stupňů bude upraven z dlaždic z umělého kamene v návaznosti na stávající cestu. Nové umístění bylo konzultováno s arch. Zdeňkem Chudárkem z ÚP NPÚ Praha a Mgr. L. Drncovou z NPÚ Plzeň před vypracováním návrhu definitivního umístění při místním šetření v květnu 2007. 3. Osazení a statické zajištění Po očištění jednotlivých bloků dolní části soklu budou tyto části osazeny do maltových loží a pospojovány nekorodujícími sponami do původních otvorů. Následně budou pak osazeny hlavní těla soklů s korunní římsou, nástavcem a dále sochy, které nemají žádné

	spojovací čepy (původně osazeno na vápennou kaši). Bude tedy postupováno obdobně, spáry budou vytmeleny. 4. Restaurování Restaurátorský a laboratorní průzkum prokázaly několik vrstev monochromních nátěrů, pojených olejem, a přítomnost zlacení. Tyto nátěry způsobily na mnohých místech korozní rozpad kamenné hmoty, zasahující do značné hloubky. Tato koroze se projevuje jak na architektuře, tak i na sochách. Postupným odstraněním těchto druhotných nátěrů a zpevňováním kamenné hmoty dojde ke stabilizaci reliéfu povrchu. Po odsolovacím procesu, přirozeném vysoušení a technologické přestávce bude přistoupeno k doplnění a rekonstrukci chybějících a poškozených partií v adekvátní struktuře i barevnosti. Dochované fragmenty zlacení budou zafixovány a doplněny po konzultaci s památkovým expertem. Zkorodovaná gloriola sv. Jana Nepomuckého bude rekonstruována ve zlacené mědi. Na závěr restaurátorského procesu bude proveden konzervační nástřik. 5. Etapizace Restaurátorské práce budou rozděleny na dvě etapy: a) osazení a statické zajištění včetně úpravy terénu v návaznosti na stávající cestu v roce 2007 b) restaurátorské práce v roce 2008.“[567] Akademický sochař Bořivoj Rak poté tento restaurátorský zákrok vskutku provedl. Ve své restaurátorské zprávě ze září 2008 jej popsal takto: „3. Restaurátorský průzkum Předběžný restaurátorský průzkum byl proveden po transferu a uložení v depozitu. (Viz restaurátorská zpráva o průzkumu a laboratorním rozboru, Rak 2005.) Na celém povrchu o nestejné síle architektury i soch jsou olejové nátěry – šedého valéru, v několika vrstvách. Na mnohých místech zvláště v podhledových partiích jsou nátěry již zkrakelovány a spolu s krustami odpojeny od kamenné hmoty, která je v některých částech do hloubky narušena korozí. Rozpad kamenné hmoty je především v plintě a spodních plastických částí sochy Anděla a Tobiáška. Toto značné narušení je i v soklových partiích (v krycích římsových deskách a horních částech soklů). V záhlaví sv. Jana

[567] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Mariánský Týnec.

	Nepomuckého je ukotvena ocelová kruhová gloriola s pěti šesticípými hvězdami. Ocel je korozí již nekompaktní. Gloriola není původní a je kotvena i mimo původní otvory, které jsou po stranách hlavy. U obou soklových architektur je poškození obdobné včetně obíhajících stupňů, kde je poškození převážně mechanické. Na povrchu soch i architektury jsou značné depozity nečistot a aktivní mikroflory. Průzkum neprokázal žádné stopy polychromie s výjimkou nálezu monochromní tenké vrstvy na Palladiu a oděvu Jana – šňůr a střapců sepnuté peleríny, krajkového okraje rochety a na knoflíkách sutany. Stopy zlacení se neprokázaly. U sousoší Anděla lze vyslovit podezření, že v minulosti při odstranění olejových nátěrů ve frontálních partiích bylo použito »louhování«, které způsobilo rozsáhlou korozi ve spodních částech plinty, nohou figur, korunní římsy a horních částech soklů a plastických detailů. V nápisových partiích, v zrcadlech na soklových částech je několikrát se opakující chronogram. 4. Restaurátorský proces Osazení jednotlivých bloků architektury bylo provedeno na betonový základ izolační mezivrstvou. Jako pojidlo mezi jednotlivými bloky byla použita vápenná kaše (vápno hašené v jámě). Jednotlivé bloky byly pospojovány nekorodujícími sponami do původních otvorů. Spáry byly vyplněny vápenocementovým tmelem. Na odstranění mikroflory byl použit biocidní prostředek a následné mechanické očištění. K celkovému dočištění bylo použito tlakové vody. Odstranění silných vrstev olejových nátěrů, značně již zkorodovaných, bylo provedeno částečně mechanicky, částečně chemickým naměkčením a odmytím rozpouštědly. K zpevnění korozí narušených částí a míst byl použit konsolidant kamene. Vzhledem ke hrubozrnné struktuře pískovce byly zbytkové části nátěrů v hloubnách ponechány, a to z důvodů nenarušování povrchu další chemizací. Zbytkové části nijak neruší celkový estetický vjem. Korozí poškozené nebo chybějící partie byly zatmeleny a rekonstruovány v umělém kamenu v odpovídající struktuře a barevnosti. Povrch rekonstruovaných částí byl pak mechanickou retuší pčizpůsoben k celku. Odstranění úmyslného zatmelení a zabarvení nápisové části na soklu Anděla bylo velmi náročné pro jeho kompaktnost i po chemickém naměkčení. Některá písmena ve spodním zrcadle bylo nutno rekonstruovat pro nečitelnost způsobenou korozí. Po technologické přestávce byly obě figury i se soklovou architekturou opatřeny hydrofobním konzervačním nástřikem. Mechanicky poškozená profilace stupňů byla doplněna v umělém

	kamenu na nekorodující konstrukci. Na obou těchto statuích byl restaurátorský postup včetně technologie obdobný. 5. Technologická část Použité prostředky: k reinstalaci – vápenná kaše, nekorodující spony k čištění – amoniak, peroxid vodíku, odstraňovač olejových barev, speciální nitro ředidlo k tmelení – křemičitý písek, bílý cement, Socrat 2802 A, pigmenty k fixaci – IFEST OH 75% k hydrofobnímu nástřiku – IMESTA IW 290“[568]

[568] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 2325.

obr.	

číslo ID	67
lokalita	Město Touškov
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	45856/4-1430
poloha	známá
umístění	Původně stála u obytného domu čp. 55, potom u mostu staré silnice, která vedla do Kozolup a Bdeněvse, pod mlýnem čp. 66, dále při komunikaci z Města Touškova do Kozolup, posléze stranou od této komunikace, od roku 2021 bude stát po pravé straně cyklostezky mezi Městem Touškovem a Kozolupy
datace	1765
autorství	
donátor	Zacharias a Euphrosina Schröllovi
materiál	Pískovec hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně podstavce se nalézá nápis s chronogramem (1765) následujícího znění (v současnosti místy chybně zvýrazněný): „PRO // VENERATI // ONE S: IOANNIS // NEPOMVCENI // PATRIAE NOSTRAE // PATRONI VBIQ // VE PRO DIGIOSI //HOC OPVS EX // VOTO STRV // XIT // ZS CVM FS”. Úctě sv. Jana Nepomuckého, patrona naší vlasti, všude

	podivuhodného, toto dílo podle slibu postavil ZS s FS. Na zadní straně plintu se nalézají iniciály: „W:B:S:F.”
opravy a rest. zásahy	1963 přesun, 1995 restauování ak. mal. Jaroslav Šindelář, 2010 restaurování ak. mal. Jaroslav Šindelář, 2021 přesuna a restaurátorský zásah ak. mal. Jaroslav Šindelář
současný stav	V roce 2021 probíhá restaurátorský zásah spojený s přesunem na další místo, tentokrát po pravé straně cyklostezky mezi Městem Touškovem a Kozolupy.
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 287; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 473; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 195; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 376; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 106; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 135-136.
text katalogu	Podle nápisu s chronogramem, který se nachází na samotné památce, byla socha postavena v roce 1766, a to donátory, jejichž iniciály znějí Z. S. a E. S. Bližší informace o vzniku a osudech sochy nám podává kronika touškovské školy, založená roku 1890, v níž se o soše sv. Jana Nepomuckého píše: „Druhá z kamene vytesaná socha sv. Jana Nepomuckého se nachází u druhého mostu při silnici do Kozolup. Původně stála u obytného domu čp. 55, potom u mostu staré silnice, která vedla do Kozolup a Bdeněvse, pod mlýnem čp. 66. Když však byla v roce 1840 vystavěna nová silnice se dvěma mosty, přišla tato socha na nynější místo. Socha má na soklu záhadný nápis: PRO VENERATIONE S IOANNIS NEPOMVCENI PATRIAE NOSTRAE PATRONI VBIq

	VE PRODIGIOSI HOC OPVS EX VOTO STRVXIT Z. S. CVM E. S. Na zadní straně jsou vytesána písmena W. B. S. F., a jak vyplývá z nápisu, byla zřízena v roce 1756 [tužkou na okraji strany napsáno: 1766] (velká písmena v nápisu dávají letopočet) v důsledku slibu od manželů a měšťanů Zachariase a Euphrosiny Schröllových. Slib je následující: Uvedeným manželům onemocnělo hříbě a z té příčiny učinili slib, že v případě, že se hříbě znovu uzdraví, prodají je a za výtěžek dají udělat sochu sv. Jana, což se také opravdu stalo. K této soše neexistuje žádná fundační listina a je udržována příbuznými ze Schröllovy rodiny.“[569] Do literatury uvedli sochu Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří o ní roku 1908 napsali: „U mostu přes Mži pískovcová socha Jana Nepomuckého na hranolovém soklu, s nápisem v předu (jen částečně čitelným): PRO VENERATI ONE S: IOANNIS NEPOMVCENI . . DE L T ….. EX VOTO STATVAM ERE XIT Na soklu vzadu W. B. S. F. Slušná práce z 1. pol. XVIII. stol.“[570] Sochu zmiňují Umělecké památky Čech z roku 1957.[571] V roce 1963 byla socha opět přemístěna. V městské kronice se o tom v zápise z tohoto roku píše: „Letošního roku se můžeme poprvé pyšnit něčím,

[569] SOkA Plzeň-sever, AM Město Touškov, Chronik des Schulortes und der Schule Stadt Tuschkau 1890-1892, s. 32-33.
[570] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 287.
[571] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 473.

	co nemá kdejaká obec: je to nový most přes řeku Mži mezi Touškovem a Kozolupy. […] Sochu sv. Jana Nepomuckého přestěhovali na plošinku na druhou stranu – je zakreslen na speciálních mapách a musí tu tedy zůstat. Ostatně je to stará pamětihodnost.“[572] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 je stav sochy stručně popsán takto: „Částečně poškozeno, rochetka otlučena a hlava Krista na kříži chybí; celá socha i se soklem natřena silným olejovým nátěrem, čímž zčásti znehodnoceno – nutno restaurovat.“ Také o nápisu na soklu se tu píše: „Na soklu byl nápis (dnes přetřený olejovým nátěrem a tedy nečitelný).“573 Dne 14. dubna 1995 Památkový ústav v Plzni zpracoval žádost o restaurování, v níž byl současný stav památky popsán takto: „Stav sochy je poměrně dobrý, vyjma dílčích drobných poškození sochařské modelace. Rochetka je mírně otlučena, hlava Krista na kříži chybí. Stav pískovce je možno v současné době posoudit jen velmi zběžně, neboť povrch kamene je natřen četnými různobarevnými olejovými nátěry včetně podstavce. Soudě podle partie zad, kde se vrstvy nátěrů díky povětrnostním vlivům dochovaly narušené, je možno konstatovat, že neprodyšný olejový nátěr, patrně opakovaně obnovovaný, byl aplikován na nezpevněný kámen, který je pod touto cizorodou vrstvou navětraný a znečištěn. V partii zad jsou dále patrné četné zbytky starších, vápenných polychromovaných nátěrů, zbytky mechů a lišejníků. Při doteku v ostatních partiích sochy je patrno, že olejový nátěr zasáhl vrchní nekorodovanou vrstvu kamene a s ní se uvolňuje. Sokl se nachází v poměrně dobrém stavu, pomineme-li opět vrstvu olejového nátěru. Při základně soklu je zvýšený travnatý terén, který kámen dlouhodobě zavlhčuje.“ Navrhovaný způsob restaurátorského zásahu je pak v žádosti o restaurování vylíčen těmito slovy: „Základním předpokladem úspěšného restaurování sochy s podstavcem je sejmutí vrstvy olejového nátěru, místy pak několika vrstev tak, aby došlo k minimálnímu poškození vrchní vrstvy pískovce se zbytky polychromie. V tomto smyslu bude provedena zkouška na způsob i technologický postup odstranění neprodyšného olejového nátěru. Po sejmutí této nevhodné povrchové úpravy bude proveden průzkum ve vrstvách starších polychromovaných nátěrů, očištění, sanace a zpevnění povrchu kamene. Kvalitní sochařské dílo

572 SOkA Plzeň-sever, MěNV Město Touškov, Kronika M. Touškova 1949-1980, fol. 201v-202r.

573 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

	bude vyžadovat pouze konzervaci kamene bez výraznějších restaurátorských zásahů a doplňků. Totéž platí i v případě soklu, u jehož paty doporučujeme provést terénní úpravy snížením úrovně a odspádováním od kamenného fundamentu.“ Referát kultury a památkové péče Okresního úřadu Plzeň-sever nato 20. dubna 1995 vydal rozhodnutí, v němž s restaurováním sochy sv. Jana Nepomuckého vyjádřil souhlas, načež 21. září téhož roku ještě poukázal Městu Touškovu na totéž restaurování příspěvek ve výši 130 000 Kč. Socha tedy byla vskutku v roce 1995 restaurována, neznáme však ani jméno restaurátora, ani další podrobnosti o samotném restaurátorském zásahu. K dalšímu restaurování sochy došlo zřejmě v roce 2010. Restaurátor Josef Šindelář nejprve v roce 2009 sepsal nedatovaný restaurátorský záměr, ve kterém se praví: „Nálezový stav před zásahem: Kamenný objekt hraněného sokle s profilací a kamenná plastika světce prošla v nedávné době, cca před 10 roky, plným restaurátorským zásahem. S ohledem na umístění objektu v blízkosti rušné komunikace, respektive pod úrovní vozovky, dochází zde k výraznému víření a usazování prachových částic. Celý prostor je silně zasažen spadem a exhaláty. Okolí je osazeno vzrostlými stromy a mnohými náletovými dřevinami. Sousedící koryto potoku vytváří vlhkostní podmínky vhodné pro rozvoj vegetace a plošné uchycení mechů a lišejníků na povrchu sochařského díla. Předchozí restaurátorský zásah je v celém rozsahu funkční, správky jsou pevné a sochařská modelace bez vážnějšího poškození. Menší opravy bude zapotřebí provést pouze v místě hraněného soklu a těsně nad terénem. Zčásti pak provést revizi výplně spár. Záměr restaurování: Postup restaurátorského zásahu: Charakter zásahu – Záměr pro odbornou údržbu a konzervaci povrchu Přípravné práce: Na základě předběžného průzkumu bude vypracován realizační návrh restaurátorského zásahu. (Je součástí tohoto záměru.) Po podrobném zdokumentování a provedení sondy u paty objektu dojde k ověření základové části. Bude zapotřebí zajistit k objektu dobrý přístup vybudováním

	pomocného lešení. Realizační práce: S ohledem na výrazné povrchové znečištění bude zapotřebí provést důkladné očištění od prachu a spadu popílku. Veškerý vegetativní nálet bude zapotřebí odstranit a provést preventivní ošetření fungicidním prostředkem. Budou sejmuty volné části výplně spár a nahrazeny novou spárovací maltou. Drobná poškození ve struktuře povrchu budou ve vybraných, lokálních místech doplněna směsí z umělého kamene. Povrchová úprava na vybraných místech bude provedena lazurní technikou ve volbě tónu a na základě vyhodnocení podrobného průzkumu. Finální úprava bude provedena celoplošně hydrofobním prostředkem.“ Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, poté 4. prosince 2009 tento restaurátorský záměr schválil, načež 8. prosince 2009 odbor územního plánování Městského úřadu Nýřany vydal závazné stanovisko, jímž toto restaurování prohlásil za přípustné.[574] O samotném restaurátorském zásahu, jenž měl zjevně proběhnout v roce 2010, však již žádné informace nemáme. Dne 30. října 2018 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, zpracoval písemné vyjádření k restaurátorskému záměru na restaurování sochy sv. Jana Nepomuckého. V tomto vyjádření se uvádí, že zamýšlené restaurování podle předloženého restaurátorského záměru, který restaurátor Josef Šindelář vypracoval 27. dubna 2018, je přijatelné mimo jiné za těchto podmínek: „2) V případě nedochovaných kovových atributů svatozáře a palmety požadujeme jejich obnovu. Chybějící palmetu i svatozář je možné zhotovit na základě analogií s dalšími dobově odpovídajícími barokními sochami téhož světce z regionu Plzeňska. Jako materiál replik doporučujeme tradičním způsobem řemeslně ručně zpracovanou měď se zlacením povrchu pravým 24 karátovým zlatem na mixtion. Před definitivním zhotovením svatozáře i palmety budou zástupci NPÚ ÚOP v Plzni v předstihu předloženy k posouzení přímo na soše modely dotyčných atributů v měřítku 1:1 a vhodném

[574] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Město Touškov.

	materiálu. 3) V případě četných dochovaných zbytků starších barevných resp. monochromních úprav povrchu kamene bude v dostatečném předstihu před zahájením restaurování proveden laboratorní průzkum stratigrafie, jehož výsledky budou předloženy zástupci NPÚ ÚOP v Plzni k posouzení a konzultaci. 4) Nápis na čelní stěně podstavce bude po očištění povrchu a provedení dalších souvisejících postupů na materiálu kamene vhodně lazurně zvýrazněn včetně chronogramu. Barevnost jednotlivých písmen nápisu bude konzultována se zástupcem NPÚ ÚOP v Plzni (PhDr. Viktor Kovařík) na základě výsledků výše zmíněného průzkumu stratigrafie dotyčných partií.“ Dále se v tomto vyjádření uvádí: „Předmětem žádosti je plánované restaurování pozdně barokní sochy sv. Jana Nepomuckého z roku 1765, která se nalézá vlevo u komunikace z obce Kozolupy do Města Touškova. Socha stojí vsoučasnosti cca 300 m jižně od města vpravo od silnice do Kozolup. Přemístěna na toto místo byla v roce 1963. […] Materiálem sochy i podstavce je středně až hrubozrnný pískovec. Na čtvercovém fundamentu na novodobé betonové desce stojí hranolový podstavec s patkou, střední částí a římsou se středním vpadlým obdélným polem na čelní straně (s čtvrtkruhově vykrojenými rohy). […] Vzhledem k častým přesunům se u statue bohužel nedochoval stupeň při patě podstavce, který se jistě kolem ní historicky nalézal. […] V současné době se socha sv. Jana Nepomuckého nalézá ve stavu, který vyžaduje v brzké době provedený restaurátorský zásah. Poslední restaurování proběhlo v roce 2009, v témže roce byly provedeny terénní a zahradní úpravy, které vytvořily odpovídající prostředí kolem plastiky spolu s možností posezení na lavičkách. Samotné umístění statue je však stranou od hlavní turistické cesty a od dodatečně vybudované pěší trasy. Spojnice pro pěší mezi obcemi Kozolupy a Městem Touškov, která leží, až za vozovkou je s ohledem na výrazný automobilový provoz pro návštěvu statue (je zde velmi obtížný přechod pro případné zájemce), nevhodný. Nový mobiliář jako součást parkové úpravy byl poškozen vandaly a zbudovaný přístup cest téměř ztracen. Pozemek, na kterém socha stojí, je enormně zavlhčen z koryta řeky, která protéká kolem z části původně upraveného terénu. Soše světce chybí atribut svatozáře s obvyklými pěti hvězdami a zřejmě též atribut palmety. Povrch kamene sochy, která je zhotovena z hrubozrnného pískovce, je

	z velké části pokryt nízkou vegetací a různými depozity nečistot. Nálet mechu a lišejníku se dobře uchytil na povrchu kamene, především ve spodních partiích a na plintu, též na hraněném podstavci. Výjimkou nejsou ani tvrdé tmavé krusty vysrážených solí. Na plochách kamene sochy i podstavce se nalézá řada vrstev předchozích povrchových barevných úprav. Předložený restaurátorský záměr restaurátora Josefa Šindeláře (který mj. není držitelem licence k restaurování nepolychromovaných sochařských uměleckých děl z kamene) svým rozsahem odpovídá plánované obnově, obsahuje kromě lokalizace základní údaje o památce, popis památky a jejího stávajícího stavu, popis poškození a záměr na plánovaný postup včetně specifikace plánovaných materiálů a technologií. Stručný popis zamýšlených postupů dle předloženého restaurátorského záměru v bodech je následující (podrobněji včetně materiálů jsou rozepsány v restaurátorském záměru): Před zahájením vlastních prací a po postavení lešení bude proveden podrobný restaurátorský průzkum. Proběhne zdokumentování jednotlivých polychromních vrstev, stratigrafický a materiálový průzkum, zakreslení lokálních míst poškození a podrobná fotodokumentace. S výsledky podrobného průzkumu budou seznámeni všichni zúčastnění a další postup bude projednán za účasti odborného pracovníka NPÚ ÚOP v Plzni. Po šetrném očištění povrchu od spadu a především od vegetativního náletu budou vytipována místa, která bude zapotřebí ošetřit zpevňujícím prostředkem a zároveň za účasti pracovníka památkového ústavu určena místa a rozsah případných doplňků. Zároveň s tímto bude společně posouzena míra zachování původních polychromií a případná finální hydrofobizace povrchu. Obdobně bude řešen ztracený atribut svatozáře, popřípadě na základě ověření výsledků podrobného restaurátorského průzkumu doplnění o palmetu. Očekávaným výsledkem restaurátorských prací bude především v zachování památkové hodnoty a zajištění, případná obnova všech původních a také pozdějších fragmentů takovým způsobem, aby nemohlo nadále docházek ke zhoršování stavu. Následná pravidelná údržba je základní podmínkou pro dlouhodobou udržitelnost zachování celistvosti hmoty a tvarosloví kamene. <u>Socha sv. Jana Nepomuckého</u> Celý povrch kamene bude velmi šetrným způsobem zbaven veškerých nečistot spadu a náletu mechů a lišejníku, za pomoci jemných kartáčů a kartáčků a všech dalších vhodných prostředků,

	které spolu s použitím vlažné vody a vhodného detergentu splní popsaný účel. Případné využití chemických prostředků, tj. peroxid vodíku či čpavkové vody bude nejdříve provedeno na „zkoušku“, na malém neexponovaném místě tak, aby došlo k ověření jejich působení na původní polychromii. Černé krusty budou zeslabeny na míru, která neohrozí samotnou modelaci kamenného povrchu. Na podkladě výsledků podrobného restaurátorského průzkumu, které budou předloženy k posouzení, bude spolu s pracovníkem NPÚ konzultováno nejen o míře potlačení krust vyrážených solí, ale také o míře a charakteru případných doplňků z umělého kamene. Erodovaná místa obnaženého pískovce budou dle potřeby ošetřena zpevňujícím prostředkem. Povrch správek z umělého kamene bude ve struktuře a barevnosti přizpůsoben charakteru originálního kamene s respektem přirozeného zvětrání. Doplnění chybějících polychromií se nepředpokládá, je navrženo jejich odborné ošetření a kompletní zachování. Kovové atributy svatozáře budou realizovány analogicky ve shodě a pravidly tvarového řešení u obdobných plastik z měděného materiálu. Jejich finální povrchová úprava bude řešena na podkladě výsledku jednání společné schůzky s pracovníkem NPÚ a vlastníka objektu. V případě realizace palmety bude rozhodnuto dle výsledku podrobného restaurátorského průzkumu. Podstavec Celý povrch kamene bude velmi šetrným způsobem zbaven veškerých nečistot spadu a náletu mechů a lišejníku, za pomoci jemných kartáčů a kartáčků a všech dalších vhodných prostředků, které spolu s použitím vlažné vody a vhodného detergentu splní popsaný účel. Případné využití chemických prostředků, tj. peroxid vodíku, či čpavkové vody bude nejdříve provedeno na „zkoušku“, na malém neexponovaném místě tak, aby došlo k ověření jejich působení na původní polychromii. Na podkladě výsledků podrobného restaurátorského průzkumu, které budou předloženy k posouzení, bude spolu s pracovníkem NPÚ konzultováno nejen o míře potlačení krust vyrážených solí, ale také o míře a charakteru případných doplňků z umělého kamene. Erodovaná místa obnaženého pískovce budou dle potřeby ošetřena zpevňujícím prostředkem. Povrch správek z umělého kamene bude ve struktuře a barevnosti přizpůsoben charakteru originálního kamene s respektem přirozeného zvětrání. Obnova nápisů bude mít charakter zvýraznění čitelnosti textů. Doplnění chybějících částí polychromií se nepředpokládá, je navrženo jejich odborné zajištění tj. především zásah na očištění od spadu a jiných nečistot. […] Navrhované použité materiály a prostředky

	Odběr vzorků – skalpely a obdobné nástroje, prostředky na označení míst odběru vzorků; Lokální prekonsolidace – zpevňovací prostředky od firmy Remmers, rozprašovač, štětce; Případné injektáže trhlin a fixace dochovaných polychromních vrstev - injekční stříkačky, líh, Paraloid B72, toluen, rozprašovací tlaková nádoba, štětce, špachtle, buničina; Čištění povrchu, odstranění vegetativního náletu, druhotných nátěrů (dle výsledků podrobného restaurátorského průzkumu), cementových potěrů, oxidačních krust, dle vyhodnocení provedených zkoušek – voda a detergent, roztok čpavkové vody a peroxidu vodíku, čistící pasta od firmy Remmers, jemné silonové kartáče, buničina; Sanace proti vegetativnímu náletu – tekutý prostředek od firmy Stachema, Sanatop likvid. Rozprašovací tlaková nádoba, štětce, jemný silonový kartáč; Hloubkové lokálních míst kamene – zpevňovací prostředek Steinfestiger od firmy Remmers, tlaková rozprašovací nádoba, štětec, postupné napouštění; Lokální doplňky části líce ploch a sochařské modelace – barevně upravená směs z umělého kamene na bázi křemičitého písku a pojiva, anorganické světlu stále pigmenty, štětce, voda, kamenické nářadí, brusivo a tvarové škrabky; Lokální barevné retuše – anorganické práškové pigmenty, štětce, líh, pojivo Porosil ZV, Aqua Bárta; Závěrečné lokální hydrofobní ošetření - hydrofobní prostředek od firmy Remmers; Zhotovení atributů – prostý kov, Cu plech – kovářská výroba a povrchová úprava, antikorozní podkladní barva, podkladové nátěry pod zlacení, mixtion, plátkové zlato 24 karátu od firmy Grac. <u>Zdůvodnění</u> […] Restaurátorský záměr, který byl naší organizací v předmětné věci posuzován, je podle našeho názoru zpracován v dostačující úrovni. Naší organizací byly proto stanoveny a doporučeny jen následující podmínky upřesňující určité navrhované postupy a technologie. Ad. 1. Pro zdařilý průběh restaurátorského zásahu je podle našeho názoru nutné provést vždy nejprve zkoušky restaurátorských postupů, aby bylo možné ověřit jejich účinnost i vhodnost z

	památkového hlediska. Během kontrolních dnů bude nutné ověřit na základě zkoušek rozsah a charakter plánovaných prací apod. Teprve na základě příznivých výsledků zkoušek restaurátorských postupů bude možné posléze přistoupit ke konzervačnímu zásahu. Ad. 2. V případě nedochovaného atributu kovové svatozáře a kovové palmety požadujeme jejich obnovu. Chybějící palmetu i svatozář je možné zhotovit na základě analogií s dalšími barokními sochami téhož světce dochovanými v regionu Plzeňska. Jako materiál replik doporučujeme tradičním způsobem řemeslně ručně zpracovanou měď se zlacením povrchu pravým 24 karátovým zlatem na mixtion. Před definitivním zhotovením svatozáře i palmety budou zástupci NPÚ ÚOP v Plzni v předstihu předloženy k posouzení přímo na soše modely dotyčných atributů v měřítku 1:1 a ve vhodném materiálu. Ad. 3. V případě četných dochovaných zbytků starších barevných resp. monochromních úprav povrchu kamene bude proveden laboratorní průzkum stratigrafie, jehož výsledky budou předloženy zástupci NPÚ ÚOP v Plzni k posouzení a konzultaci. Na povrchu kamene sochy se dochovaly skutečně četné zbytky starších úprav kamene a je proto nutné ve spolupráci s Technologickou laboratoří NPÚ GnŘ v Praze provést jejich odpovědný důkladný laboratorní průzkum. Výsledky průzkumu napomohou k debatě o výsledné podobě restaurované sochy včetně podstavce a dochovaného votivního nápisu na čelní stěně podstavce. Výsledky průzkumu pomohou též určit resp. rozlišit památkovou hodnotu různých vrstev nátěrů povrchu statue. Poslední restaurátorský zásah bohužel nerozlišil vrstvy hodnotné od druhotných nevhodných přetěrů cementového charakteru a na výsledné podobě sochy to je dosud znát. Ad. 4. Latinský votivní nápis na čelní stěně podstavce požadujeme po očištění povrchu a provedení dalších souvisejících postupů na materiálu kamene vhodně lazurně zvýraznit včetně chronogramu. Barevnost jednotlivých písmen nápisu bude konzultována na základě výsledků výše zmíněného průzkumu stratigrafie dotyčných partií. Votivní nápisy patří mezi nedoceněné historické a památkově hodnotné součásti statuí a měly by být restaurátorským způsobem pojednány tak, aby byly čitelné a měly skutečnou vypovídací hodnotu. […] <u>Další doporučení</u> […] Vzhledem k neexistenci okolního kamenného stupně v partii kolem podstavce doporučujeme investorovi zvážit jeho zhotovení. Rozměry a tvarosloví předmětného stupně by měly vycházet

	z analogií u obdobných statuí pocházejících přibližně z doby kolem poloviny 18. století. Před případným zhotovením takového stupně bude nutné rozměry upřesnit nákresem v měřítku a konzultovat jeho podobu se zástupci NPÚ ÚOP v Plzni.“ Restaurování však ani v roce 2019, ani v roce 2020 provedeno nebylo, neboť se ukázalo nutným sochu nejprve přemístit na vhodnější místo. Po dvou letech, dne 19. října 2020, tedy Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, zpracoval písemné vyjádření k požadovanému přemístění sochy sv. Jana Nepomuckého. V tomto vyjádření čteme: „Popis zamýšlených prací: Jedná se o přemístění sochy sv. Jana Nepomuckého ze stávajícího pozemku p. p. č. 1500, k. ú. Město Touškov, na pozemek p. p. č. 1479, k. ú. Město Touškov. […] Důvodem pro navrhované přemístění kulturní památky je dle textu žádosti fakt, že: »socha je umístěna na pozemku cizího vlastníka, špatně dostupná. […] Památka se v podstatě navrátí na původní místo před stěhováním v roce 1963. […] Bude vybudováno odpočinkové místo s lavičkami a zelení na »staré« cestě, která bude odkryta a očištěna.« Součástí přemístění bude samozřejmě dle informací zástupce NPÚ ÚOP v Plzni restaurování předmětné sochy. Plánovaný přesun byl se zástupcem NPÚ ÚOP v Plzni konzultován již v roce 2018. […] Technický stav předmětné sochy světce: V současné době se socha sv. Jana Nepomuckého nalézá ve stavu, který vyžaduje v brzké době provedený restaurátorský zásah. Poslední restaurování proběhlo v roce 2009, v témže roce byly provedeny terénní a zahradní úpravy, které vytvořily odpovídající prostředí kolem plastiky spolu s možností posezení na lavičkách. Samotné umístění statue je však bohužel zcela stranou od hlavní turistické cesty a od dodatečně vybudované pěší trasy. Spojnice pro pěší mezi obcemi Kozolupy a Městem Touškov, která leží, až za vozovkou je s ohledem na výrazný automobilový provoz pro návštěvu statue (je zde velmi obtížný přechod pro případné zájemce), nevhodný. Mobiliář jako součást parkové úpravy byl poškozen vandaly a zbudovaný přístup cest téměř ztracen. Pozemek, na kterém socha stojí, je enormně zavlhčen z koryta řeky, která protéká kolem z části původně upraveného terénu. Soše světce chybí atribut svatozáře s obvyklými pěti hvězdami a zřejmě též atribut palmety. Povrch kamene sochy, která je zhotovena z hrubozrnného pískovce, je z velké části pokryt nízkou vegetací a různými depozity nečistot. Nálet mechu a lišejníku se dobře uchytil

	na povrchu kamene, především ve spodních partiích a na plintu, též na hraněném podstavci. Výjimkou nejsou ani tvrdé tmavé krusty vysrážených solí. Na plochách kamene sochy i podstavce se nalézá řada vrstev předchozích povrchových barevných úprav. […] Vyhodnocení žádosti: Národní památkový ústav na základě prostudování předložených podkladů a znalosti situace konstatuje, že plánované přemístění sochy sv. Jana Nepomuckého: je v souladu se zájmem ochrany výše uvedených kulturněhistorických hodnot.“[575]
obr.	

[575] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Město Touškov.

číslo ID	68
lokalita	Mladotice
okres	Plzeň-sever
název	Sousoší sv. Anny a Panny Marie
KP	40634/4-1238
poloha	známá
umístění	U Podhrázského mlýna
datace	1761
autorství	Václav Ondřej Herscher
donátor	Mlynář z Podhrázského mlýna?
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce se nalézá letopočet: „1761 2. MA [G]E“
opravy a rest. zásahy	
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah. Socha vytipována ke zpracování restaurátorského záměru. Zpracován 2020, BcA. Petr

	Círl.
literatura	Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 196; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 76; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 141; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 69; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 99.
text katalogu	Podle špatně čitelného letopočtu na soklu byla socha postavena v roce 1761. Sousoší stručně zmiňují Umělecké památky Čech z roku 1957 s datací do roku 1761.[576] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 je stav sochy jen velmi stručně popsán dvěma slovy: „Zvětralý pískovec“[577] Irena Bukačová a Jiří Fák vyslovili dohad, že sousoší dal postavit mlynář z blízkého Podhrázského mlýna.[578]

[576] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 196 (pod lokalitou Horní Hradiště).
577 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

[578] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 99.

obr.	

číslo ID	69
lokalita	Nebřeziny
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	12564/4-5109
poloha	známá
umístění	Při komunikaci procházející obcí naproti domu čp. 1 a před čp. 52
datace	1738?
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	2004 ak. soch. Petr Dufek, 2016 MgA. Helena Štěrbová (nyní Jahodová)
současný stav	Výhledově by byl potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského

	kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 205; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 455; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 70; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 121-122.
text katalogu	Irena Bukačová a Jiří Fák o vzniku sochy roku 2008 píší: „Socha sv. Jana Nepomuckého v životní velikosti byla postavena kolem roku 1738 nebo 1773 a Jindřich Nacházel ji dává do souvislosti s bývalým panským domem čp. 1, který označuje jako poslední útočiště plaského opata Celestýna Wernera (zemř. 1813), ale nesprávně udává Eugena Tyttla. Socha byla natřena šedou olejovou barvou.“[579] Obecní kronika Nebřezin, založená roku 1892, v zápise, pořízeném v tomto roce či krátce po něm, o soše uvádí: „Ku památnostem obce Nebřežin náleží socha sv. Jana Nepomuckého v životní velikosti provedena naproti číslu 1. Je to socha velice pěkná a lid zbožný modlívá se tu vždy 14 dní o sv. Janě Nep. v květnu. Bezpochyby pochází od mnichů plaského kláštera.“[580] Socha byla restaurována roku 2004. Před samotným restaurováním, dne 18. března 2004, byla zpracována žádost o restaurování, v níž byl současný stav památky popsán takto: „Povrch kamene sochy i soklu je pokryt usazenými nečistotami, mechy a lišejníky. Na drapérii a střední části podstavce jsou vrstvy tmavošedých nátěrů, místy se odlupují. Neprodyšně uzavírají povrch kamene. Povrch sochy je velmi zkorodovaný, silné praskliny jsou patrné na soklu sochy a na volutách podstavce. Kamenný základ je rovněž silně zkorodovaný (převážně černá barva). Úbytek hmoty kamene a trhliny jsou způsobeny vlivem povětrnosti i přirozeným dožíváním kamene. Tmely ve spárách jsou uvolněné a částečně vypadané.“ Navrhovaný způsob restaurátorského zásahu je tu pak vylíčen následovně: „Před zahájením restauátorského zásahu bude proveden detailní průzkum stavu sochy sv. Jana Nepomuckého i podstavce, průzkum fragmentů povrchových úprav a vstupní fotodokumentace celku i detailů. Současně doporučujeme zajistit provedení sond při patě soklu na ověření případné existence dalších částí podstavce pod navýšeným terénem a na zjištění úprav terénu kolem podstavce.

[579] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 121.
[580] SOkA Plzeň-sever, AO Nebřeziny, Památní kniha obce Nebřežin, s. 54.

	Výsledky průzkumů budou projednány s památkovým dohledem a budou zahrnuty do závěrečné restaurátorské zprávy. Před započetím čištění je potřebné lokální zpevnění nejvíce poškozených částí. Snímání mechů a lišejníků bude provedeno biocidními prostředky. Následovat bude mechanické čištění kartáčem s umělým vláknem a vodou. Snímání nátěru chemickou cestou po provedených zkouškách s rozpouštědly. Trhliny budou zajištěny pomocí injektáže a zpevněny vhodnými organokřemičitými prostředky, které zajistí paropropustnost kamene. Staré a uvolněné tmely budou odstraněny a spáry budou doplněny umělým kamenem na univerzální bázi při zachování struktury a barevnosti kamene. V případě rozsáhlejších doplnění materiálu bude použita nerezová armatura pro větší stabilitu doplňků. Závěrem bude provedena barevná retuš na doplněných partiích hydrofobním nátěrem s biocidní přísadou. Bude posouzen stávající stav svatozáře. Svatozář bude konzervována, opravena a opatřena zlatou polychromií.“ Restaurováním byl poté pověřen akademický sochař Petr Dufek, který zpracoval nedatovaný návrh restaurování, ve kterém volně převzal údaje ze žádosti o restaurování z 18. března; konkretizoval pouze biocidní prostředek na snímání mechů a lišejníků, jímž měl být Porosan (Sanal), a hydrofobní nátěr s biocidní přísadou, jímž měl být Porosan, ZV. Dne 21. září 2004 již Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, potvrzoval, že mu bylo oznámeno zahájení prací na restaurování sochy, a současně sděloval, že při detailní prohlídce na místě při vstupní konzultaci byly dohodnuty ještě tyto postupy: „Bylo dohodnuto na základě požadavku památkového dohledu, že restaurátor odebere vzorky dochovaných povrchových úprav z různých míst sochy i podstavce a objedná provedení stratigrafického průzkumu včetně vyhodnocení charakteru jednotlivých vrstev povrchových úprav. Bez tohoto materiálu nelze přistoupit k případnému snímání vrstev nátěrů. V současné době lze tedy provádět odstranění nečistot z povrchu kamene, chemické a mechanické vyhubení nárostů mikroflóry, lokální zpevnění nejvíce narušených partií kamene a stabilizaci četných hloubkových prasklin. Na základě průzkumu svatozáře a způsobu jejího osazení po stranách hlavy světce bylo zjištěno, že část hlavy s obličejovou partií je patrně v důsledku koroze železného atributu silně popraskaná a hrozí její úplné odpadnutí. Dále bylo zjištěno, že tato partie sochařské modelace již jednou v minulosti odpadla a byla nepřesně napojena zpět na zbytek sochy. Bylo proto dohodnuto, že bude provedeno opatrné uvolnění tmelů v místě kotvení svatozáře,

	případně její vyjmutí a opatrné sejmutí partie hlavy hrozící zřícením. Nálezová situace bude konzultována s památkovým dohledem. Na temeni hlavy světce a na pravé straně kněžského roucha v úrovni plintu byly průzkumem ověřeny otvory sloužící původně pro kotvení atributů. Bylo dohodnuto, že památkový dohled prověří dochované ikonografické a historické prameny, které by ozřejmily původní doplňky soch. Na základě výsledků šetření bude rozhodnuto o dalším postupu při rekonstrukci doplňků.“ Dne 26. listopadu 2004 se konal kontrolní den. V zápise z něj bylo jen stručně zapsáno: „Bylo prohlédnuto místo restaurování sochy, socha je obestavěna lešením, zastřešena PVC fólií. Probíhá odstraňování nečistot, mechů a lišejníků a zároveň probíhá postupné restaurování sochy dle návrhu restaurování.“[581] Při příležitosti tohoto restaurování v témže roce 2004 Ústav chemické technologie restaurování památek Vysoké školy chemicko-technologické v Praze vypracoval laboratorní zprávu, ve které výsledky získané z odebraných vzorků popsal takto: „Vzorek S Vzorky se skládají ze světle šedé vrstvy, která obsahuje olovnatou bělobu s hlinitokřemičitými přimíšeninami, dále jsou vzorky tvořeny tmavě šedou vrstvou, která rovněž obsahuje olovnatou bělobu a hlinitokřemičité přimíšeniny. Ve vrstvě okrové barvy jsou hlinitokřemičitany se sádrou a bílá vrstva je opět tvořena sádrou s obsahem hlinitokřemičitých příměsí. Vzorek K Vzorky obsahují světle a tmavě šedou vrstvu tvořenou olovnatou bělobou s hlinitokřemičitanovými přimíšeninami, dále pak vrstvu červené hlinky a okrovou vrstvu tvořenou hlinitokřemičitany s příměsí okrů, olovnaté běloby a uhličitanu vápenatého. Vzorek D Vzorky obsahují světle a tmavě šedou vrstvu tvořenou olovnatou bělobou s hlinitokřemičitanovými přimíšeninami, dále pak bílé vrstvy, které obsahují olovnatou bělobu a síran barnatý, pozdější oranžová vrstva je tvořena olovnatou bělobou a pravděpodobně obsahuje minium a pozdější bílá vrstva je tvořena zinkovou bělobou.“ Později, ve vyjádření Národního památkového ústavu, územního

[581] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Nebřeziny.

	odborného pracoviště v Plzni, z 13. ledna 2016 byl restaurátorský zákrok z roku 2004 stručně souhrnně popsán těmito slovy: „Při posledním restaurování byly socha světce i její podstavec lokálně povrchově zpevněny, očištěny, trhliny v kameni byly zajištěny. Masívně byl především následně doplněn podstavec sochy ve spodních částech, hlava byla přeosazena na měděný čep. Svatozář byla nově vytvořena z nerezového kovu a pozlacena. Doplněn byl též mj. chybějící biret. Součástí předchozího restaurování byl též údajně laboratorní průzkum dochovaných barevných povrchových vrstev včetně jeho vyhodnocení. Závěrem byla tehdy památka ošetřena zpevňujícím a hydrofobizačním prostředkem." Roku 2016 památku opětně restaurovala akademická sochařka Helena Štěrbová. Ve výše citovaném vyjádření Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Plzni, z 13. ledna 2016 byl stav památky před tímto restaurováním popsán takto: „Současný stav sochy sv. Jana Nepomuckého vyžaduje v brzké době provedený restaurátorský zásah konzervačního charakteru, který by měl především zabránit hrozícím nevratným škodám a zabezpečit existenci památky v exteriéru na další léta. Od roku 2004 nebyla provedena žádná revize tehdejšího restaurátorského zásahu. Současné povrchové znečištění kamene je způsobeno biologickým napadením, na horizontálních plochách jsou narostlé lišejníky. Druhotné tmely z posledního restaurování jsou již barevně setřelé. Na povrchu kamene a doplněných míst se projevují trhliny, především na druhotných tmelech nebo v jejich styku s originálním kamenem. Patrné jsou především tři trhliny: u nohou světce, na krku a na levé volutě podstavce. Na spodní části podstavce jsou dále lokálně odpadané plošné tmely z posledního restaurování."[582] Akademická sochařka Helena Štěrbová pak ve své restaurátorské zprávě z roku 2016 popsala svůj zákrok takto: „Popis památky […] Na díle se dochovaly barevné povrchové vrstvy, především černá barva na klerice a rochetě světce. Dochované barevné povrchové úpravy jsou zásahem druhotným, avšak z pohledu současné památkové péče zásahem historickým. Proto je prezentovaná barevnost na díle respektována a uchovávána. […] Charakteristika znečištění díla Povrchové znečištění kamene bylo způsobeno biologickým

[582] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 1998.

	napadením – na horizontálních plochách se projevovaly narostlé lišejníky. Druhotné tmely z posledního restaurování byly barevně setřelé. Na díle se projevovaly trhliny, především na druhotných tmelech nebo v jejich styku s originálním kamenem. Byly zřejmé trhliny na krku, na levé volutě podstavce. Na spodním podstavci byly lokálně odpadané plošné tmely z posledního restaurování. Spodní plochy podstavce byly podfouklé a lokálně se z nich kámen sypal. Předchozí laboratorní průzkum nebyl při současném restaurování nalezen. […] Postup restaurování Přečištění a biosanace Čištění bylo provedeno tlakovou vodou s detergentem, vodným roztokem peroxidu vodíku a represivní biosanace byla řešena vodným roztokem Sanatop Akut (Stachema). Etapa čištění povrchu díla byla provedena s ohledem na přítomné fragmenty barevné polychromie. Zpevnění trhlin Trhliny byly zpevněny vápenným tmelem (Vapo Injekt – Aqua Bárta). Spodní rozdrolený kámen byl opakovaně zpevněn impregnací konsolidačního roztoku (KSE 100, 300 – Remmers). Plastická a barevná retuš poškozených míst Trhlinami poškozené partie byly po injektáži povrchově zatmeleny jemným minerálním tmelem. Spodní poškozené partie podstavce byly tmeleny hrubozrnnějším minerálním tmelem. Poškozená místa byla dotmelena minerální směsí umělého kamene na bázi hydraulického vápna (Vicat – Prompt) s plnivem křemičitých písků. Tmel je pigmentovaný ve hmotě (Bayferrox). Pro tmelení nebyly použity kovové armatury. Doplněné části a barevně setřelé starší tmely byly retušovány lazurním roztokem na bázi akrylového disperzního pojiva (Studio Lascaux – Lascaux). Hydrofobizace Závěrem byl proveden preventivní biocidní postřik kamene celého díla. Hydrofobizace (Funcosil SNL Geruchsneutral – Remmers) byla použita na soše světce. Na soklové architektuře byla provedena pouze na dopadových plochách. Okopání paty díla Kolem podstavce památky byl odkopán pás ve vzdálenosti cca 40 cm od kamene, hlína byla odstraněna, v hloubce asi 50 cm byla vložena

	podložní tkanina ve spádu od sochy a prostor byl vymezen dřevěným rámem. Otevřený prostor byl vysypán štěrkem z lomu Třebnuška u Zbiroha. Odsazení má za cíl ochránit spodní kámen a druhotné tmely od vzlínání vody a prodloužit tak životnost těmto partiím. Doporučení preventivní péče Dílo je vhodné pravidelně kontrolovat a s odstupem času s ohledem na stárnutí použitých materiálů stanovit pravidelnou údržbu povrchu kamene. Navrhuji nejpozději po třech letech obnovit preventivní biosanaci a hydrofobizaci. Nadále je nezbytné biocidní a hydrofobizační ošetření periodicky opakovat , aby byl uzavřený povrch zachován dlouhodobě. Při pravidelné údržbě biocidní ochrany a drobných retuších povrchu by měl být stav památky dlouhodobě udržitelný.“[583]

[583] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 3240.

obr.	

číslo ID	70
lokalita	Nebřeziny
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého v kapli
KP	Není zapsáno
poloha	dohledaná
umístění	Při cestě z Plas kolem řeky po levém břehu k Nebřezinům
datace	1768?
autorství	
donátor	
materiál	
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	neexistuje
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných

	památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 125-126.
text katalogu	O vzniku této sochy nás informuje plaská farní kronika v zápise z roku 1865, ve kterém čteme: „Kaplička sv. Jana u cesty k Nebřežinům. Jdouce z Plas okolo řeky po levém břehu k Nebřežinům přicházíme ke kapličce, v nížto se nalézá socha sv. Jana Nepomuckého. Nade dveřmi té kapličky jest v kamenu vytesán letopočet 1768. Mimovolně se tu vyskytuje otázka: Kdopak asi dal tuto kapli postaviti? Pátraľ jsem v tomto ohledu, táže se pana děkana a jiných starých pamětníků. Praveno mi, že dle staré tradice tuto kapličku dal vystavěti jakýsi Jan Roch, bývalý důchodní v Plasích. Zdejší matriky o něm dávají bližší zprávy, udávajíce mimo dny narození jeho dítek také den jeho smrti. Zemřel dne 19. června 1816 stár 74 let – »non provisus, quia appoplexia tactus«. Jedna z jeho dcer, jménem Františka, se provdala dne 28. května 1816 za Václava Pelikána, lesníka čili forsta v Plasích, a tento dal po smrti svého tchána tuto kapli, již poněkud sešlou, obnoviti a nově pokrýti. Vdova po Janu Rochovi zde v Plasích ještě několik let žila, později však, když její dcery manžel, svrchu jmenovaný lesník Václav Pelikán, do Poděbrad přesazen byl, odstěhovala se tam také ona a tam i zemřela. Za prvních let svého zde v Plasích duchovního úřadování chodíval pan děkan Josef Streer na den sv. Jana Nep. k oné kapličce s procesím, vykonávaje tam odpolední pobožnost. Když ale jednou téhož dne veliká bouřka přišla a pro bouři a pro kamení se strání na cestu se hrnoucí tam jíti nebezpečno bylo, učinil pan děkan těmto procesím navždycky konec, a to prý z té příčiny, aby se přitom žádné neštěstí nestalo. Někteří arciť udávají jinou příčinu, pravíce, že prý to procesí bylo zrušeno, poněvadž později za ně pan děkan placeno nedostával, jako dříve od vdovy Rochové dostával, dokavad ona živa byla. Letošního roku (1865) byla ona kaplička přičiněním pana děkana opět obnovena, a sice tím způsobem, že byla zvenku obílena a střecha novým šindelem pokryta a červenou olejovou barvou natřena. Potřebný k tomu šindel dali zdejší občané: pan Antonín Rejč, kupec, Jan Vavřík, pachtýř mlýna, a Josef Kabát, ponocný. Peníze klempíři Antonínu Hofrannovi za barvu a od barvení 7 fl. 6 kr. rak. čísl. sebrány ochotností pana Antonína Rejče mezi zdejšími občany. Obnovivše kapličku, žádali občané, aby k ní opět na den sv. Jana Nep. odpoledne procesí vedeno bylo. Přislíbil jsem, že jejich žádosti pro tento rok s radostí vyhovím, podotýkaje hned přitom, že pro budoucnost žádného závazku k tomu činiti

	nemohu. Avšak i tohoto roku muselo ono procesí býti opomenuto, poněvadž na den sv. Jana odpoledne silně pršelo.“[584] O rok později, roku 1866, byl k tomuto zápisu ještě připojen tento dodatek: „Ještě něco o kapličce sv. Jana Nep. na cestě k Nebřežinům. Jda jednoho dne v oktávu sv. Jana Nep. ku kapličce zde jmenované, potkal jsem Johannu Prusíkovou z Nebřežin, přes 70 let čítající stařenu, která klíč od této kaple u sebe chová, a dav se s ní do řeči, ptal jsem se jí též, co ona o zakladateli této kapličky, o Janu Rochovi, ví, načež ona odpověděla: Slýchávala jsem od své matky, že tu kapličku dal Jan Roch, bývalý důchdní v Plasích, vystavěti, když byl jednoho času 500 zl. z loterie vyhrál. Ona dolejší socha v té kapli, představující sv. Jana Nep. v žaláři, stávala prý u cesty na protější straně řeky v jakési skalní jeskyňce a odtamtud ji dal Jan Roch do té nové kapličky přenésti. Na mou další otázku: Odkud anebo od koho asi ta horejší tam stojící socha sv. Jana Nep. jest?, nevěděla ani ona stařena žádné určité zprávy, pravíc toliko, že bude asi z plaského kláštera.“[585] O zániku kaple se sochou roku 1872 nás informuje obecní kronika Nebřezin, založená roku 1892, a to v zápise, pořízeném v tomto roce či krátce po něm. Píše se tu: „Bezpochyby pochází [tj. druhá nebřezinská socha sv. Jana Nepomuckého u čp. 1] od mnichů plaského kláštera, jakož i kaplička se sochou téhož svatého mezi »horami« u řeky. Tam do r. 1872 chodívalo procesí z Nebřežin na den sv. Jana Nep. i procesí s knězem z Plas. Velká voda ale v r. 1872 smetla pěknou onu kapličku, takže nyní jen základní kameny a práh kamenný se tam zachoval.“[586]
obr.	

[584] SOkA Plzeň-sever, FÚ Plasy, Memorabilien-Buch der Pfarre Plass 1836-1945, s. 141-142.
[585] Tamtéž, s. 148.
[586] SOkA Plzeň-sever, AO Nebřeziny, Památní kniha obce Nebřežin, s. 54.

číslo ID	71
lokalita	Nekmíř
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	38991/4-1465
poloha	známá
umístění	Jihovýchodní okraj obce při levé straně komunikace na Tatinou
datace	1742
autorství	Lazar Widemann?
donátor	hospodářský ředitel Václav František Steffan
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce nápis s místy při posledním restaurátorském zásahu chybně zvýrazněným chronogramem (1742): „PERPETVAE // VENERATIONI DIVI IOANNIS // NEPOMVCEN[I] // FIERI ET ERI // GI CVRAVI[chybně E]T // Wencesl: Fran // cisc: Steffann // P: I [recte T]: Director // Aeconomiae.“ Věčné úctě svatého Jana Nepomuckého dal udělat a postavit Václav František Steffann, p. t. hospodářský ředitel.

opravy a rest. zásahy	2003 ak. mal. Jaroslav Šindelář
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah, při kterém by bylo mj. potřeba řádně upravit znění nápisu na čelní stěně podstavce, osadit hlavu světce správnou svatozáří s počtem pětice hvězd a revidovat podobu a povrchovou úpravu kříže ve světcových rukách.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 212; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 459; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 113; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny V. Soupis drobných památek Dolnobělska a Hornobřízska, 2. doplněné vydání, Mariánská Týnice 2010, s. 142-143.
text katalogu	Podle nápisu na samotné památce dal sochu postavit hospodářský ředitel Václav František Steffan. Rok vzniku udává chronogram na nápisu, který nelze zatím s jistotou rozluštit; v letech 1970 i 1977 byl přečten jako rok 1742, roku 1978 jako rok 1738 (s otazníkem). Sochu vidíme na fotografii, vlepené do nekmířské obecní kroniky, založené v roce 1925, ale jelikož socha se tu nachází v hustém porostu, nelze podle této fotografie poznat její tehdejší stav.[587] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 je nápis na památce, stojící „na nízkém svahu u silnice pod dvěma kaštany“, označen za „těžko čitelný“, rozluštěn je však následovně: „PERPETVAE VENERATIONI DIVI IOANNIS NEPOMUCENI FIERI ETERIQI (?) CVRAUIT WENCESL: FRAUCISE STEPHAN (?) P. I. Director oeconomie.“[588] V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 je socha popsána takto: „Socha sv. Jana Nepomuckého nad silnicí na Tatinou mezi kaštany. Na plasticky zdobeném ořímsovaném soklu postavena socha světce v nadživotní velikosti. Datován chronogramem do r. 1742.“[589] V Uměleckých památkách Čech z roku 1978 je zapsána jako „socha sv. Jana Nep. u obce na cestě z Tatiné – barok. z 2. čtvrti 18. stol. (1738?).“[590] V roce 2003 se začalo jednat o restaurování památky. Dne 14. července toho roku společnost NEGEBU s. r. o. (akademický malíř

[587] SOkA Plzeň-sever, AO Nekmíř, Pamětní kniha obce Nekmíře založená v roce 1925, s. 11.

[588] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

[589] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 212.

[590] Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 459.

	Jaroslav Šindelář) předložila rozpočet k restaurování sochy, načež 13. srpna 2003 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, zpracoval žádost o restaurování, v níž je současný stav památky popsán následovně: „Kovový krucifix osazený v dlaních světce se nedochoval. Kámen je navětrán a mechanicky poškozen v důsledku přirozeného dožívání kamene a působení povětrnostních vlivů. Povrch je silně znečištěn biologickými depozity, prachem a jinými organickými nečistotami. V důsledku navětrávání kamene dochází k setření plasticity, zejména v partiích obličeje a detailů textilních dekorací sekaných v kameni. Obdobně je možno charakterizovat i stav kamene soklu a podstavy. Ve spodních partiích dochází v důsledku dlouhodobého působení zemní vlhkosti k zavlhčení a zasolení kamene. Průzkumem je nutno ověřit, zda pod navýšeným terénem u paty soklu se nenacházejí další části podstavy.“ Navrhovaný způsob restaurátorského zásahu je tu pak vylíčen těmito slovy: „Před zahájením restauátorského zásahu bude proveden detailní průzkum stavu sochy sv. Jana Nepomuckého i soklu a vstupní fotodokumentace celku i detailů. Poté bude přistoupeno k provedení sondy u paty soklu za účelem zjištění původní úrovně terénu. Poté bude přistoupeno k odstranění nánosů zeminy a odspádování terénu při patě soklu. Povrh kamene sochy světce i podstavce bude očištěn od biologických depozitů a spadových nečistot. Nizká zeleň bude chemicky vyhubena. Kámen bude hloubkově zpevněn. Chybějící partie modelace budou doplněny směsí umělého kamene shodné struktury a barevnosti jako originální kámen. Bude provedeno závěrečné barevné sjednocení a hydrofobizace kamene. Dle dochované dokumentace bude vytvořena replika kovového atributu, kterýž se nedochoval, a ta bude osazena na původní místo s případným vyzlacením plátkovým zlatem. Návrh řešení bude konzultován s památkovým dozorem.“ Dne 11. září 2003 posléze stavební odbor Městského úřadu Nýřany vydal závazné stanovisko, v němž restaurování sochy prohlásil za přípustné. O průběhu restaurování, jež nepochybně prováděl Jaroslav Šindelář, nemáme podrobné zprávy; teprve po jejich dokončení Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, vydal 8. prosince 2005 vyjádření, v němž čteme: „V rámci restaurátorského zásahu bylo provedeno odstranění povrchových nečistot, chemické a mechanické vyhubení nárostů mikroflóry z povrchu sochařské modelace, dále též opakované

	hloubkové zpevnění kamene a odstranění uvolněných doplňků, pocházejících z předchozích oprav. Defekty sochařské modelace byly vytmeleny a doplněny směsí na bázi umělého kamene shodné struktury a barevnosti jako originální materiál. Vzhledem k nepříznivým povětrnostním vlivům již nebyla provedena barevná scelující retuš a hydrofobizace. Socha je opatřena provizorním zakrytím tak, aby byla ochráněna proti působení nepříznivých povětrnostních vlivů. Vzhledem ke zjištěným skutečnostem je možno práce považovat za téměř dokončené a doporučit je investorovi k převzetí po provedení retuší a závěrečné konzervace a po dodání závěrečné restaurátorské zprávy.“[591]

[591] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Nekmíř.

obr.	

číslo ID	72
lokalita	Nový Dvůr u Žihle
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	41924/4-3995
poloha	známá
umístění	Na skále za mostem na okraji Rabštejna nad Střelou, původně na v blízkosti mostu přes řeku Střelu, resp. na parapetu mostu
datace	1700-1725
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	1976 ak. soch. Jan Bradna
současný stav	Výhledově by bylo třeba provést revizní restaurátorský zásah a uvažovat o zpětném osazení na parapet mostu.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského

	kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 267; Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 486, 502; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 136; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 159-160.
text katalogu	V soupisu soch rabštejnské farnosti z roku 1837 se o soše uvádí, že je „pravidelně zhotovena z kamene a natřena olejovou barvou podle přírody“, je v dobrém stavu, říká se jí „dolní socha sv. Jana Nepomuckého“, stojí „vedle kamenného mostu, kudy vede cesta do Nového Dvora, na vrchnostenském pozemku“ a neexistuje žádný fond na její udržování. Závěrem bylo ještě poznamenáno: „Václav Ferlesch, nájemce pivovaru, ji dal před málo lety natřít.“[592] Ve dnech 30. a 31. července 1960 konzervátor státní ochrany přírody ing. Jaroslav Härtel z Petrohradu u Podbořan navštívil Rabštejn, načež 8. srpna napsal Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni upozornění na špatný stav některých rabštejnských památek. V jeho dopise se mimo jiné praví: „Ze středu obruby středověkého mostu přes říčku Střelu byla ve dnech předcházejících těsně mé návštěvě stržena kamenná socha Jana Nepomuckého, dílo sochaře Pánka, žáka Brokoffova. Pádem na kamenité dno se urazila tč. již nezvěstná hlava a trup je nyní jedním z bezcenných balvanů.“593 Socha byla poté zjevně z řeky vylovena a převezena na rabštejnské náměstí. V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 se o soše, nacházející se nyní „u plotu zahrádky domu čp. 50 na náměstí“, píše: „Socha i sokl z tvrdého hrubozrnného pískovce, uložená na zemi. Hranolový sokl obepnutý železnou obručí.“ Stav památky je dále popsán takto: „Dolní část sochy u pravé nohy puklá, hlava chybí. Vzhledem ke kvalitě je vhodné sochu zrestaurovat a znovu osadit na původní místo.“[594] Další písemné zprávy, které máme k dispozici, se týkají až obnovy sochy, o jejímž restaurování se začalo jednat 18. března 1975, kdy se za účasti zástupců Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni a Okresního muzea Plzeň-sever konala pracovní porada týkající se stavu rabštejnských památek. V zápise z této porady, pořízeném následujícího dne, čteme: „Na náměstí leží socha sv. Jana Nepomuckého již řadu let. Stávala na mostě na

[592] SOkA Plzeň-sever, FÚ Rabštejn nad Střelou, inv. č. 43, č. 16.
[593] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Rabštejn nad Střelou.
594 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

	ohradní zdi. Na původním místě státi nemůže vzhledem k nebezpečí dalšího poškození. Socha by měla být postavena někde blízko mostu a řeky Střely. Hlava plastiky je u jednoho soukromníka v Rabštejně. Protože socha neměla vlastní kamenný podstavec, doporučuji tento opatřit odjinud. Konrétně navrhuji převézt z Úherce.“ Rada Místního národního výboru v Rabštejně poté 30. srpna 1975 požádala Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni o restaurování jednak sochy sv. Jana Nepomuckého, jednak smírčího kříže z r. 1584. Ve své žádosti uváděla: „Plastiky výše uvedené jsou trvalým doplňkem historického rázu našeho městečka a to, že leží již více let poražené, je od četných návštěvníků kritizováno, ale MNV nemá dostatek možností tyto závady odstranit.“[595] K restaurování sochy nakonec došlo v roce 1976, kdy je provedl akademický sochař Jan Bradna. V rabštejnské městské kronice se o tom v zápise z roku 1976 píše: „V týdnu od 18. do 25. července byly restaurovány J. Bradnou z Prahy-Čakovic dvě plastiky. Smírčí kříž – z r. 1582 proti pivovaru a sochu Jana Nepomuckého. Poškození obou trvalo několik let. […] Socha Jana Nepomuckého bývala umístněna na ohradní zdi mostu a byla v 60. letech sražena tuším tankem do řeky. Korpus ležel po více let na náměstí. Znovupostavení sochy bylo spojeno s problémem, kam s ní? Původní místo pro velké nebezpečí dalšího poškození nepřicházelo v úvahu. J. Morávek navrhoval místo u pivovarského sklepu, což bylo spojeno ale s nákladným pořízením barokního podstavce. Restaurátor přijal návrh kronikáře a socha byla umístněna na skalním útesu u mostu. Bylo to řešení nenákladné, vtipné a vkusné. Ochotně pomohla osádka nákladního auta L. Z. Práce provedená byla proplacena KSPPOP v Plzni a nesporně přispěla k zlepšení vzhledu a prostředí Rabštejna.“[596] Sám akademický sochař Jan Bradna o tomto restaurování zhotovil restaurátorskou zprávu, ve které se uvádí: „<u>Stav před restaurováním</u> Socha ležela na zemi ve vlhku. Uražená hlava byla uschována u MUDr. Vaňka z Prahy, který má rekreační chalupu v Rabštejně. Hlava měla uražený nos, jinak byla dobře zachovaná. Dále byla uražená hlava Krista na křížku a poškozené jeho ruce a nohy. Křížek byl otlučený. Celá přední spodní část sochy byla popraskaná, jak se při

[595] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Rabštejn nad Střelou.
[596] Městský úřad Manětín, Kronika Rabštejna nad Střelou 1974-1994, s. 77.

	rozebírání ukázalo – na 6 kusů. Na celé soše byly drobné oděrky, lišejník a nečistota. Postup při restaurování Socha původně stávala na mostě. Před lety byla stržena z mostu do řeky, kde ležela asi dva roky. Později byla převezena na náměstí, kde vystavena poškozování ležela až do opravy. Byla zapadlá do půdy, proto jsem ji nejdříve nadzdvihl a podložil. Potom jsem odstranil obruč, která stahovala vertikální praskliny na plintě a spodní části sochy. Porušenou část kamene jsem rozebral na šest částí. K lepšímu spojení těchto částí jsem vysekal otvory na nekorodující čepy a jimi úlomky propojil. Ke slepení jsem použil epoxydový tmel. Dokud socha ještě ležela, vysekal jsem také otvor na čep pro připojení hlavy a celou sochu jsem štětci a skalpelem očistil. Dalším úkolem bylo sochu osadit. Po dohodě s KSSPPOP v Plzni jsem sochu neosazoval na původním místě na mostě, kde by při zvyšujícím se provozu mohla být poškozena. Po zhodnocení několika alternativ bylo vybráno místo na skalním stupni nad řekou. Na tomto místě jsem betonem a kamenem vyrovnal terén a přímo do skály jsem vysekal otvor pro kotvící čep. Sochu jsem potom převezl nákladním autem, které vozí dlouhé kmeny a je za kabinou vybavené hydraulickým ramenem. S jeho pomocí jsme sochu naložili, převezli a osadili na místo do připraveného betonového tmelu na nekorodující čep. Po zaschnutí tmelu jsem osadil hlavu na čep a epoxydový tmel. Teprve po zatvrdnutí jsem sochu mohl omýt a chemicky odstranit organické části. Po vyschnutí jsem sochu zpevnil a vápenným tmelem doplnil všechny uražené a otlučené části. Po zatvrdnutí jsem tmely vybrousil a upravil. Protože v zádech sochy byl již otvor pro vyztužení sochy příchytnou kramlí, vysekal jsem do skály otvor a sochu ke skále ještě přichytil ocelovým čzyřhranem. Ten jsem zapustil do otvorů s cementovým tmelem a nakonzervoval proti korozi. Poslední restaurátorskou prací bylo sochu barevně scelit a povrchově konzervovat.“597 V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 o soše čteme tento stručný zápis: „Socha sv. Jana Nep. u mostu. Socha světce stojí na skalnaté stráni nad silnicí nedaleko mostu. První polovina 19. století.“598 Gertrud Trägerová v roce 1993 o soše také jen stručně píše: „Socha sv. Jana Nepomuckého z kamene, od mostu přenesena na skálu, ležící před ním, u cesty do Nového Dvora.“599

[597] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 434.
[598] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 267.
[599] Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 486.

	Irena Bukačová a Jiří Fák k dějinám sochy poznamenávají, že „dočasně byla uložena také u plotu u čp. 50.“[600]
obr.	

[600] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 159.

číslo ID	73
lokalita	Nový Dvůr u Žihle
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Peregrina
KP	10010/4-4982
poloha	známá
umístění	Na rozcestí komunikací ze Žihle k Novému Dvoru a do Tisu u Blatna
datace	1761
autorství	Václav Ondřej Herscher (1729-1795)
donátor	hrabě Maxmilián Václav Lažanský
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na horní části podstavce se nalézá znak hrabat Lažanských. Na bočních stěnách podstavce se nalézají figurální reliéfy v rokajových rámech, zobrazující vyjížďku hraběte Lažanského na koni i jeho nehodu. Na střední části čelní stěny podstavce je v kartuši v rokaji tesaný nápis s chronogramem (1761): „EIVS CVLTVI AC HONORI // CVIVS OPITVLANTER INTER CESSIONE // CRVS SINISTRO FATO FRACTVM // RESTITVITVR //

	EX VOTO FIERI FECIT // MAXIMILIANVS WENC. COMES LAZANSKY // LIBER BARO DE BUCCOVE // DOMINUS DOMINIORVM // RABENSTEIN MANETIN ET LVBENZ // CAPITANEUS DISTRICTUS PLSNENSIS // AC SVAE S. CAESAREAE ROMANAE APOSTO: // REGIAEQ MAIESTA. ACTV. CAMERARIVS“ K úctě a cti toho, jehož pomáhající přímluvou noha, nešťastnou sudbou zlomená, je obnovena, podle slibu dal udělat Maxmilián Václav hrabě Lažanský, svobodný pán z Bukové, pán panství Rabštejn, Manětín a Lubenec, hejtman Plzeňského kraje a Jeho císařské římské apoštolské a královské Milosti činný komorník
opravy a rest. zásahy	
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 357; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 134; Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 487, 505; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 71 (socha určena jako sv. Bernard z Clairvaux z roku 1661, sic); Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 162-163; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 127.
text katalogu	Podle nápisu s chronogramem na samotné památce ji dal roku 1761 postavit hrabě Maxmilián Václav Lažanský na poděkování za to, že sv. Peregrin uzdravil jeho nohu, zlomenou při vyjížďce na koni. V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 je socha uvedena mezi památkami obce Žihle a je tu popsána takto: „Sousoší v lese při silnici na Rabštejn proti odbočce silnice na Tis. Na soklu zdobeném reliefy a rokajovou ornamentikou vztyčen kříž. Na něm ukřižovaný Kristus se sklání ke světci klečícímu před ním. Kol poloviny 18. stol.“[601] Gertrud Trägerová ve své knize z roku 1993 uvádí velice zmatený přepis nápisu na památce, kterou datuje do

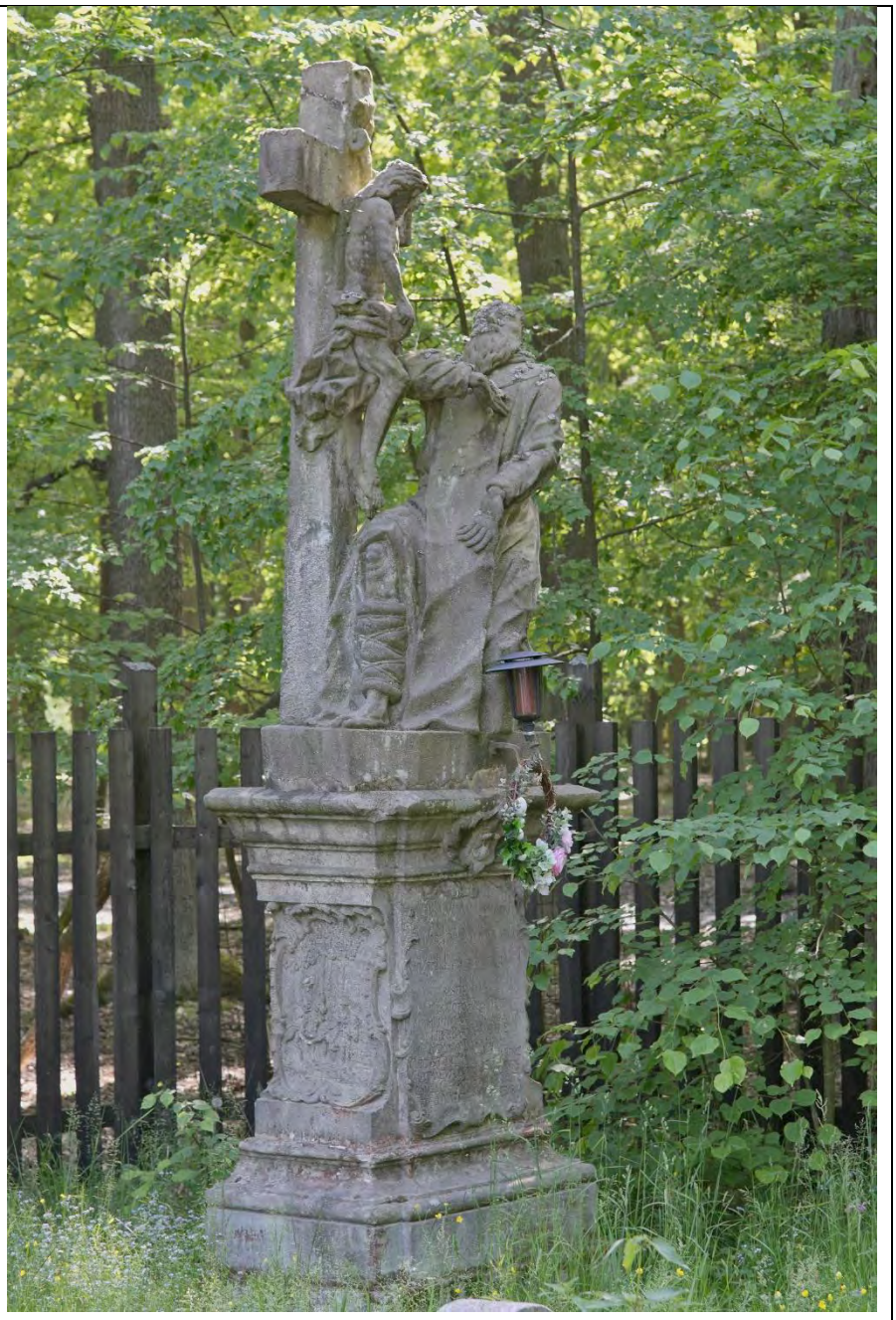
[601] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 357.

	roku 1660 (!). Jde však zřejmě o překlep, neboť dále uvádí správná data vlády Maxmiliána Václava Lažanského a o památce píše: „Reliéfy jezdců v lese a hostiny na postranních stěnách soklu jsou srovnatelné s těmi, které vytvořil Josef Herscher především na zónách soklu Jana Nepomuckého v Manětíně.“[602] Dne 22. února 2010 odbor regionálního rozvoje a územního plánu Městského úřadu Kralovice požádal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, o vyjádření ke svému záměru provést opravu plůtku kolem sochy (ta byla tehdy chybně pokládána za sochu sv. Bernarda z Clairvaux). O samotné plánované opravě se tu stručně píše: „Stávající plůtek je poškozen, a proto zamýšlí vlastník doplnit chybějící část včetně 1 ks pilířku. Oplocení bude shodné se stávajícím.“ Národní památkový ústav vypracoval své písemné vyjádření 1. března 2010. Tehdejší stav oplocení tu popsal takto: „Daný plot v současnosti obklopuje sochu pouze ze dvou stran – západní a jižní. V minulosti byl umístěn ještě na straně východní. Severní strana byla, jak o tom svědčí podoba kamenných sloupků, trvale bez oplocení. Délka jednotlivých stran oplocení je cca 5 m, výška plotu je 0,9 m. Oplocení je provedeno jako svisle členěné, dřevěné, plaňkové. Pouze v nárožích jsou umístěny kamenné sloupky s otvory pro osazení vodorovných dřevěných nosných prvků oplocení. Šíře planěk je 7 cm. Šíře mezer mezi plaňkami se taktéž pohybuje kolem 7 cm. Výstavbu oplocení třech stran sochy sv. Bernarda lze dle podoby kamenných sloupků datovat do 20. či 30. let 20. století.“ Národní památkový ústav poté upozornil na skutečnost, že „barokní sochy umístěné v přírodním prostředí nemívaly v době svého vzniku žádné oplocení“, ale o návrhu na opravu stávajícího oplocení psal: „Z památkového hlediska by tudíž bylo optimální, kdyby došlo k plnému odstranění předmětného plůtku. Jeho oprava ve stávajících charakteristikách (výše 90 cm, šíře planěk 7 cm, šíře mezer mezi plaňkami 7 cm) je ovšem akceptovatelnou, jelikož i tímto způsobem dojde k částečnému zlepšení stávajícího estetického působení konstrukcí, které se nachází v prostředí výše popsané památkově chráněné sochy patriarchy cisterciácké řehole. Při opravě oplocení by měla být respektována skutečnost, že plot ohraničoval sochu pouze ze tří stran. Ze strany severní (od silnice) nebyla socha nikdy v minulosti oplocena. Upozorňujeme, že v daném oplocení v současnosti schází kamenný sloupek severovýchodního nároží.

[602] Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 487.

	Pokud bude zvolena cesta opravy plotu, pak by bylo vhodnějším, kdyby byl opětně použit kamenný sloupek původního tvaru i velkosti. Akceptovatelným se ovšem v daném případě jeví i provedení kopie v podobě betonového výdusku, který bude imitovar barevností i zrnitostí původně užitý kámen. V žádosti o vyjádření není specifikováno, zda či v jakém odstínu bude proveden povrchový nátěr plotu. Vzhledem k jednoduchosti a umístění daného plůtku se dá s velkou mírou pravděpodobnosti usuzovat, že v minulosti nebyl ošetřen žádným nátěrem. Akceptovatelným se ovšem v daném případě jeví i ošetření dřevěných konstrukcí pomocí bezbarvého nátěru. Tento nátěr by však měl mít matný charakter.“ Odbor regionálního rozvoje a územního plánu Městského úřadu Kralovice nato 23. března 2010 vydal závazné stanovisko, v němž opravu plůtku prohlásil za přípustnou.[603]

[603] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Nový Dvůr.

obr.	

číslo ID	74
lokalita	Odlezly
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Floriána
KP	20204/4-4986
poloha	známá
umístění	V centru obce
datace	1784?
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na spodní části čelní stěny podstavce letopočet: „1784“ ?
opravy a rest. zásahy	
současný stav	V brzké doby by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s.

	522; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 74; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 101.
text katalogu	Podle letopočtu, který se na památce nachází, byla socha postavena v roce 1784. Dne 6. července 1966 národní podnik Silnice, podnikové ředitelství Plzeň-Litice, sděloval Krajské správě památkové péče: „V obci Odlezly (u Kralovic) bude prováděna přestavba mostu spojená s přeložkou silnice. V prostranství u místní váhy jsou umístěny dvě pískovcové sochy, podle odhadu projektanta asi 200 let staré. Tyto sochy budou stavbou dotčeny. Žádáme Vás proto (jsou-li nějak historicky cenné) o sdělení, kam sochy umístit. Sdělte nám prosím buď písemně nebo telefonicky Vaše rozhodnutí.“ V odpovědi z 15. listopadu 1966 pak Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni sdělovalo: „Na Vaši žádost ze dne 6. 7. 1966 byla provedena prohlídka obou soch (sv. Floriána a sv. Jana Nepomuckého) Odlezly u Potvorova, které stojí v místech, kde se provádí přestavba mostu. Žádáme o přemístění pouze sochy sv. Floriána (u návsi); navrhujeme umístit sochu na volném prostranství před stavením Pohostinství.“[604] O dalších skutcích, jež tato korespondence vyvolala, však již nemáme písemné informace.

[604] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Odlezly.

obr.	

číslo ID	75
lokalita	Odlezly
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsána
poloha	dohledána
umístění	Při komunikaci procházející obcí proti soše sv. Floriána
datace	
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	Socha je od roku 1970 pravděpodobně zahrnuta v terénu u svého původního místa, podstavec byl v roce 2006 vyzdvižen při terénních pracích a je deponován u místních obyvatel.

literatura	Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 522; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 104.
text katalogu	Dne 6. července 1966 národní podnik Silnice, podnikové ředitelství Plzeň-Litice, sděloval Krajské správě památkové péče: „V obci Odlezly (u Kralovic) bude prováděna přestavba mostu spojená s přeložkou silnice. V prostranství u místní váhy jsou umístěny dvě pískovcové sochy, podle odhadu projektanta asi 200 let staré. Tyto sochy budou stavbou dotčeny. Žádáme Vás proto (jsou-li nějak historicky cenné) o sdělení, kam sochy umístit. Sdělte nám prosím buď písemně nebo telefonicky Vaše rozhodnutí.“ V odpovědi z 15. listopadu 1966 pak Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni sdělovalo: „Na Vaši žádost ze dne 6. 7. 1966 byla provedena prohlídka obou soch (sv. Floriána a sv. Jana Nepomuckého) Odlezly u Potvorova, které stojí v místech, kde se provádí přestavba mostu. Žádáme o přemístění pouze sochy sv. Floriána (u návsi); navrhujeme umístit sochu na volném prostranství před stavením Pohostinství.“[605] O přemístění sochy sv. Jana Nepomuckého tedy krajské středisko nežádalo. Přesto však výstavba silnice sochu zasáhla. Irena Bukačová a Jiří Fák o tom píší: „Socha stála proti soše sv. Floriána na opačné straně komunikace. V roce 1970 byla při výstavbě silnice stržena a zahrnuta do terénu. V listopadu roku 2006 byla při budování chodníku, po upozornění pana Wolfa, vykopána socha a spodní část podstavce a je uložena ve stodole u pana Slacha. Podstavec s nápisem je dosud uložen v zemi, ale je plánováno památku obnovit.“[606]
obr.	

[605] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Odlezly.
[606] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 104.

číslo ID	76
lokalita	Osojno, k. ú. Dražeň
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsána
poloha	neznámá
umístění	U můstku v místě zvaném U Jáníčka
datace	
autorství	
donátor	
materiál	pískovec
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	neexistuje
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných

	památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 140.
text katalogu	Irena Bukačová a Jiří Fák o této dnes neexistující soše píší: „Podle ústní informace místní pamětnice stála v Osojně u můstku v místě lidově zvaném »U Jáníčka« válcová pískovcová stéla, u základny s větším průměrem, vysoká asi 1, 9 m a na ní socha sv. Jana Nepomuckého vysoká 20-30 cm.“[607]
obr.	

[607] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 140.

číslo ID	77
lokalita	Písek, k. ú. Lipno u Hunčic
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	neznámá
umístění	3560 kroků od kostela, u vjezdu do hospody po pravé ruce od Líšťan
datace	1771
autorství	
donátor	
materiál	Pálená hlína (socha světce)
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	neexistuje
literatura	SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im

	Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder“ z 16. května 1836, č. XLV. 1.
text katalogu	V soupisu soch líšťanské farnosti z roku 1836 se o této soše píše: „3560 kroků od kostela: socha sv. Jana Nepomuckého z pálené hlíny v životních bavách, [číslo vynecháno] vysoká s letopočtem 1771, na [číslo vynecháno] vysokém tesaném borovém kmeni, který je zapuštěn do kamene.“ O lokalizaci sochy tu pak čteme: „U vjezdu do hospody po pravé ruce od Líšťan u zahrady na [slovo vynecháno] pozemku.“[608]
obr.	

[608] SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder“ z 16. května 1836, č. XLV. 1.

číslo ID	78
lokalita	Plasy
okres	Plzeň-sever
název	Kašna se sochou sv. Jana Nepomuckého
KP	40940/4-1507
poloha	známá
umístění	Mezi budovami prelatury a hospodářským dvorem
datace	1780?
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	V kartuši na stěně bazénu kašny letopočet: „1780“ ?
opravy a rest. zásahy	2013 MgA. Helena Štěrbová (nyní Jahodová)
současný stav	Výhledově by byl potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského

	kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 242; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 86; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 148.
text katalogu	Kašnu vidíme na historických vyobrazeních Plas z 18. století, kde stojí mezi prelaturou a hospodářským dvorem. Letopočet na kartuši s nečitelnou druhou číslicí udává datum 1(?)80. V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 je popsána takto: „Kamenná kašna půdorysu kvadrilobu. Uprostřed nádrže stojí na pilíři drobná socha sv. Jana Nepomuckého. Kašna z konce 17., socha z konce 18. století.“[609] V restaurátorské zprávě z roku 2013 se o poškozeních sochy v osmesátých a devadesátých letech 20. století takto stručně píše: „V roce 1985 byla socha vandalsky poškozena. Hlava byla odcizena. V 90. letech 20. století byla socha (hlava světce) opakovaně zničena a hlava byla několikrát zhotovena v novém doplňku.“610 Tuto informaci doplňují a upřesňují dochované archiválie. Z nich zjišťujeme, že dne 30. března 1999 akademický sochař Michal Tomšej zpracoval restaurátorský záměr a předpokládaný rozpočet na restaurování sochy, ve kterém uváděl: „Stav památky: Chybí hlava světce, pravá ruka s draperií a části kříže. Způsob restaurování: Torso sochy bude převezeno do depozitu. a – mechanické očistění kamene, opakovaná penetrace zpevňovačm kamene IFEST OH, biocidní ochrana kamene BIOSTAB 35 M 1. b – plastická rekonstrukce chybějící hlavy světce, pravé ruky s draperií a části kříže. Zhotovení lukoprénosádrových forem pro faksimile v umělém kameni PETRA C. Přilepení rekonstruovaných částí pomocí čepů z nerezavějícího kovu. c – doplnění chybějící modelace v umělém kameni, lokální barevná retuš, závěrečná hydrofobní ochrana kamene POROSIL VV. Restaurátorská zpáva, fotodokumentace.“

[609] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 242.
[610] Archiv restaurátorky Heleny Jahodové, restaurátorská zpráva z r. 2013, Plasy.

	K restaurování však tehdy nedošlo a teprve po třech letech, dne 15. dubna 2002, referát kultury Okresního úřadu Plzeň-sever požádal Státní památkový ústav v Plzni o vyjádření k restaurování kašny (již tedy nikoli pouze sochy) podle přiloženého restaurátorského záměru Michala Tomšeje. Státní památkový ústav v Plzni zpracoval toto vyjádření již 2. května 2002. V tomto vyjádření se současný stav památky popisuje následovně: „Kašna je umístěna pod mírným svahem a úroveň terénu kolem kašny je značně navýšená. Původní obvodový kamenný stupeň, částečně zakrytý terénem, je v místě stávajícího odtoku z kašny propadlý. Spáry mezi jednotlivými bloky stupně, spojovanými kramlemi, jsou uvolněné, kramle jsou korodované a místy chybí. Těleso kašny se nachází ve špatném stavu. Spáry mezi jednotlivými bloky, tvořícími nádrž kašny, jsou uvolněné, kotvení kramlemi je uvolněné a nefunkční. Povrch kamene kašny i podstavce je navětrán, pokryt vrstvou nečistot a nárosty mechů a lišejníků. Spáry mezi bloky dna kašny byly druhotně vyplněny asfaltem. Socha sv. Jana Nepomuckého – socha, která se zřítila s podstavce, byla vyzdvižena a uložena v areálu kláštera v Plasích. Je značně mechanicky poškozena – chybí hlava světce, stejně jako pravá ruka s drapérií a části kříže. Povrch kamene je znečištěn a mírně navětrán.“ Navrhovaný způsob restaurátorského zásahu je v tomto vyjádření popsán těmito slovy: „Před zahájením restaurátorských prací bude provedena sonda při patě obvodového stupně kolem kašny na zjištění původní úrovně terénu. Součástí průzkumových prací bude podrobná dokumentace památky včetně průzkumu stavu kamene. Terén bude na základě vyhodnocení nálezové situace upraven a snížen. Následně bude provedeno očištění povrchu kamene od vrstev nečistot a nárostů mechů, řas a lišejníků. Dle výsledků průzkumu bude přistoupeno k opakovanému hloubkovému zpevnění kamene předem vyzkoušeným prostředkem. Provede se revize předchozích zásahů a vytmelení uvolněných spojů mezi jednotlivými bloky nádrže kašny, přičemž bude provedeno ošetření všech kovových prvků v rozsahu jejich očištění a konzervace. Chybějící kotvící prvky budou doplněny. Neodborné a nefunkční vysprávky z předchocích oprav budou odstraněny. Drobná mechanická poškození kamene budou doplněna v umělém kameni shodné struktury a barevnosti s originálním materiálem. Na závěr bude provedeno spárování a tmelení systémem, schváleným předem orgány státní památkové péče; dále

	barevné sjednocení doplňků, konzervace a hydrofobizace povrchu kamene. Podstavec ve středu bazénu bude ošetřen v rozsahu očištění kamene včetně chemické sanace, odstranění nevhodných a uvolněných vysprávek z předchozích oprav, hloubkového zpevnění kamene, doplnění drobných mechanických poškození v umělém kameni. Bude provedeno opětovné osazení uvolněného soklíku pod sochu. Na závěr bude přistoupeno k retuši, závěrečné konzervaci a hydrofobizaci povrchu kamene. V případě sochy se po průzkumu jejího stavu a povrchu přistoupenk k očištění povrchu kamene od nečistot, nárostů mechů a lišejníků včetně chemické sanace. Kámen bude opakovaně hloubkově zpevněn. Na základě prostudování fotografických a ikonografických pramenů bude přistoupeno k rekonstrukci hlavy světce, pravé ruky s drapérií a části kříže, a to v odnímatelném materiálu (hlíně). Na základě pracovníky státní památkové péče schválených domodelovaných partií se přistoupí k zhotovení forem pro odlití doplňků modelace z umělého kamene, shodné struktury a barevnosti s originálním materiálem. Rekonstruované partie budou následně kotveny pomocí čepů, zhotovených z nekorodujícího materiálu, k originálu sochy. Drobná mechanická poškození sochařské modelace budou doplněna v umělém kameni. Na závěr bude přistoupeno k retuši, konzervaci a hydrofobizaci povrchu kamene. Socha bude osazena zpět na středový podstavec kašny, bude provedeno obnovení spárování.“ Referát kultury Okresního úřadu Plzeň-sever nato 3. června 2002 vydal závazné stanovisko, jímž restaurování kašny se sochou prohlásil za přípustné.611 Žádné další informace o provedení těchto restaurátorských prací zatím nemáme. V červenci 2008 byla opětně uražena hlava sochy, zřejmě pádem větve stromu.[612] V letech 2012-2013 kašnu se sochou restaurovala MgA. Helena Štěrbová, akademická sochařka a restaurátorka, který ve své restaurátorské zprávě z 20. července 2013 popsala svůj zákrok takto: „<u>III. Popis památky</u> Kašna je umístěna na prostranství mezi průčelím zámku (prelaturou)

[611] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Plasy.

[612] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 148.

	a hospodářskými budovami kláštera. Kašna je půdorysně komponována do tvaru čtverce s vypjatými oblouky stěn. Je bohatě půdorysně členěná a profilovaná. Na masivních obloucích stěn jsou reliéfy obdélných kartuší. Na kartuši umístěné čelem k budově prelatury je dochován mírně poškozený nápis-datace 1780. Dno kašny tvoří pískovcová dlažba. V J a Z straně dna kašny ústí odtokový otvor. Na vnitřní stěně kamenné nádrže je dochován historický kovaný úchyt a druhý fragment obdobného prvku. Vnějšek kašny uzavírá obvodový pruh dlažby-ochoz ve traru profilovaného schodu. Sloupek se sochou světce uprostřed kašny je skládaný z kamenných mírně profilovaných kvádrů. Vrchní část se sochou je snímatelná a opatřená kovovými úchyty pro tento účel. Socha světce je spíše statické kompozice. Sv. Jan Nepomucký je spodoben v klasickém postoji v obvyklém ikonografickém ztvárnění. Jeho původnost je sporná. Ve středovém sloupku byly zachovány fragmenty měděných trubek, přivádějících do kašny vodu. V rámci speleologického průzkumu (SPELEO – Řehák a kol.) byla nalezena pod kašnou původní kamenná štola, sloužící již původně k technickému vybavení kašny. Prostor vede od středu kašny, kde navazuje na průchodný otvor ve středovém sloupku, směrem k hospodářským budovám a potoku. V místě pod nově zbudovanou asfaltovou cestou je štola zazděna a dále je pravděpodobně zborcena či vyjmuta. Materiálem kašny je arkózovitý pískovec místní provenience. <u>IV. Restaurátorský průzkum</u> Restaurátorský průzkum byl proveden následujícími metodami: Vizuální průzkum, měření, grafický zákres, fotodokumentace, sondáž základů. Původní restaurátorský průzkum a grafické přílohy jsou v této zprávě doplněny o poznatky získané v průběhu restaurování. <u>1. Kamenořez kašny, orientace, stav původních základů kašny a okolního terénu – sondáž</u> Kašna je tvořena kamennou obvodovou nádrží se středovým sloupkem a sochou sv. Jana Nepomuckého. Stěny nádrže kašny jsou tvořeny čtyřmi protilehlými oblouky, mezi nimiž jsou na každém rohu dva kamenné díly. Přiléhající stěny dílů jsou upraveny do přesně profilovaných zámků, které původně těsně přiléhaly k sobě. V každé spáře je vysekán otvor pro vložení železného pásku, jakožto

	podpory izolace. Železné pásky jsou zality vápennou maltovou směsí, která je novodobě doplněna cementovou směsí, jež byla pravděpodobně použita po rozevření a rozestupu spár. Stěny nádrže jsou osazeny do připravených zámků kamenné plinty, která tvoří dno nádrže a zároveň přesahuje půdorysně její obvod a je zakončena profilovaným stupněm-ochozem, který je v současnosti zavezen v úrovni terénu. Celá kamenná plinta je seskládaná systémem všesměrně orientovaných zámků masívní kamenné dlažby (síla dlažby 23-24cm). Dlažba je osazena do lůžka z vápenné malty a spáry dlažby jsou zality izolační směsí pryskyřice plněné křemičitým pískem. Poškozené části dlažby jsou druhotně doplněny cihlovými vyzdívkami a betonem, které byly pravděpodobně použity po rozestoupení a posunu obvodového pláště nádrže. Kamenná dlažba je osazena na zděný základ, který je tvořen břidlicí a cihlami ve vápenné maltě. Obvodový předsazený stupeň-ochoz vně stěny nádrže je osazen pouze na zhutněný udusaný hliněný povrch doplněný skládanými cihlami. Plinta je vysoká 20-25cm a je osazena na úrovni původního terénu. Původní terén byl sondáží dohledán v hloubce cca 40-50cm pod současným terénem. Zděný základ pod nádrží kašny se zdá být hutný a soudržný. Hloubku základu doporučuji zjistit dodatečně sondou po sejmutí obvodových stěn nádrže a odkrytí předsazeného vnějšího stupně-ochozu. Tím bude potvrzena či vyvrácena domněnka stabilního původního základu. Usuzuji z provedeného průzkumu, že zděný základ pode dnem kašny je stabilní a pevný. Vyklonění dlažebních desek dna a vyvrácení obvodového kamenného stupně vně nádrže je způsobeno růstem kořenového systému okolních stromů. Kořeny se nacházejí ve spárách, pod obvodovým stupněm i pod dlažebními deskami. Pod kamennou dlažbou se v úrovni základu projevují i kamenné bloky spodní technologické šachty. Tato kamenné prostora byla identifikována speleologickým průzkumem. Šachta je zčásti zasypána a není v současnosti přístupná. Její stav se z fotodokumentace speleologického průzkumu jeví stabilní. Šachta prochází od středu kašny SZ směrem. Ve vzdálenosti cca 1-2m od obvodu nádrže je stržena a zasypána pod novodobou vozovkou. Sondou při patě kašny byla identifikována pravděpodobně původní úroveň okolního terénu kašny v podobě zpevněné hliněné plochy. V těsné blízkosti kašny byla v sondě odkryta železná vodovodní trubka o průměru 5,5cm, která prochází po obvodu kašny a je v místě pod současnou asfaltovou cestou poškozená a doplněná pálenou hliněnou rourou. Železná trubka je usazena do lože z vápenné hrubozrnné malty. V místě sondy byla odkryta ještě

	druhá vodovodní železná trubka o průměru cca 4cm, vychází z pod dna nádrže a kolmo prochází pod předešlou obvodovou trubkou. Obě trubky se nacházejí v hloubce cca 18 – 30cm pod původním terénem. Spodní trubka vedoucí ze dna nádrže prochází do cihlové zděné zídky, která tvoří pravděpodobně uzavřenou prostoru. Její roh se nachází na JZ straně kašny 30cm od vnějšího kamenného ochozu. Jedná se o podzemní zděnou stěnu či prostoru, která ústí v úrovni původního terénu. Situaci celého zděného prostoru je nezbytné prozkoumat v rámci odkrývání okolního terénu kašny ve spolupráci s archeologickým průzkumem okolního terénu. Prozatím byl odhalen vázaných roh a část stěny souběžné s obvodem kašny ve výšce čtyř šichet cihlového zdiva. Jižně od kašny se ve vzdálenosti cca 5-7m nachází dochovaný kamenný sloupek, pravděpodobně jeden z celé série ozdobných sloupků patřících ke kašně. <u>2. Stav a poškození kamenných částí kašny</u> Vnitřní kamenný materiál většiny částí v obvodovém plášti kašny je soudržný vyjma kamenných desek pod obvodovým pláštěm. Ty jsou z většiny rozdrcené, pravděpodobně vlivem dlouhodobého kolísajícího zavlhčení v terénu a tlakem obvodového pláště nádrže kašny. Povrch kamene je rozrušený spíše lokálně. Zjevné poškození je u středové dlažební desky s nápisem č. 6, kámen je evidentně poškozen tlakem prorůstajících kořenů. Mechanické poškození kamene (odrolené a olámané hrany) jsou patrné lokálně na plasticky namáhaných profilech. Masívní dlažební desky nádrže jsou lokálně nadzdvižené vlivem vrostlých kořenů, čímž dochází ke zprohýbání dna nádrže a narušení izolačních spojů ve spárách. Trhliny a praskliny v kameni jsou ve většině způsobené rozlomením desek v ochozu kolem kašny, a to ošlapem a nerovnoměrným sesedáním v terénu, případně se jedná o trhliny v namáhaných částech spojů obvodových stěn kašny, které byly způsobené rozestupováním a pohybem obvodových desek vlivem vody a povětrnostních vlivů. Lokálně se na obvodových stěnách nádrže projevují drobné tektonické trhliny, které zarůstají do kamene. Povrch kamene je znečištěn a poškozen biokorozí, zčernalými usazeninami, asfaltovými překryty spár dlažby, betonovými doplňky spár, drobným mechanickým poškozením a vápennými rozrušenými tmely ve spárách obvodových stěn. Ve spárách jsou zjevné prorůstající kořeny okolních stromů. Jižní strana kašny byla evidentně již historicky přístupovou stranou. Je zde patrné enormní

	poškození dlouhodobým užíváním a tím způsobené mechanické poškození kamene ošlapem. O zvýšeném namáhání svědčí i druhotně zdvojené kramle na této části nádrže. Kašna byla historicky prakticky využívaná jako studně, o čemž svědčí i umístění kovaných držáků na nádoby na jižní stěně nádrže uvnitř kašny. 3. Zjištěné kovové prvky a jejich stav poškození Kovovými prvky kašny jsou železné kramle zajišťující kamenné části ve spárách. Přibližně jedna třetina kramlí chybí, některé kramle jsou zachované a při vizuálním průzkumu vykazují soudržnost a funkčnost. Několik stávajících kramlí, především na spodním ochozu kašny, je zkorodovaných a nejsou již nadále použitelné. Několik kramlí je ulámaných. Spáry obvodových stěn nádrže jsou ještě doplněny vertikálně vloženými kovovými pásy, které jsou zkorodované a nyní nefunkční. Na vnitřní stěně obvodových stěn kašny jsou dochovány jeden kovaný držák a jeden fragment obdobného prvku. Tyto prvky jsou poškozeny přirozeným stárnutím materiálu a dlouhodobým používáním. Jsou dochovány jako fragmenty a lze je i nadále jako fragmenty výbavy kašny prezentovat. V dlažbě jsou vsazeny přívodní a odtoková trubka. Na bočních stěnách podstavce sochy sv. Jana jsou vsazená kovová oka, sloužící pro snímání vrchních částí sochy při údržbě vodovodního systému. Ze zadní stěny podstavce sochy vychází fragment měděné trubky. 4. Zjištěné nápisy a značky Desky kamenné dlažby jsou číslovány kvůli systému sesazení celého dna kašny, kdy jsou dlažební desky všesměrně opatřeny sekanými zámkovými profily. Restaurátorským průzkumem byla před samotným restaurováním zajištěna většina značek dlažebních desek. Některé značky jsou značně setřelé či fragmentární, u několika desek již došlo k jejich úplnému setření při povrchové degradaci kamene. Na menších dílech pod obvodovou nádrží nebylo možné prozatím všechny značky identifikovat. Zjištěné značky dlažebních desek jsou zakresleny v nákresu Přílohy 6. Nápis datace se nachází na východní straně kašny. Jedná se o poškozený fragment datace 1(7)80. 5. Předchozí restaurátorské zásahy V roce 1985 byla socha vandalsky poškozena. Hlava byla odcizena. V 90. letech 20. století byla socha (hlava světce) opakovaně zničena a hlava byla několikrát zhotovena v novém doplňku. V. Koncepce restaurování

	Za předpokladu požadavku vlastníka památky zprovoznění kašny a funkčního využití památky do budoucna a na základě provedených průzkumných prací navrhuji následnou koncepci restaurování kamenné kašny. Stav původního kamene umožňuje plnou rehabilitaci díla za přiznání jejího stáří. Za předpokladu doplnění vnitřních dodatečných izolací nádrže kašny (vnitřní vsazená olověná vana) je rovněž možné obnovit plnění kašny vodou se stálou hladinou v ní. Vzhledem ke značnému navýšení terénu v průběhu času a negativnímu vlivu kořenového systému okolních vzrostlých stromů je statický stav vrchních částí kašny poškozený a je nezbytné jej stabilizovat. Zásadními problémy poškození kašny jsou vrostlé kořeny ve spárách a pod dlažbou, sesedání nezpevněného základu pod vnějším ochozem nádrže a dlouhodobý tlak vody na obvodový plášť nádrže, který je rozestoupený. Navrhuji rozebrat vrchní obvodové části nádrže kašny. Za částečné demontáže je vhodné vyčistit, srovnat a stabilizovat kamennou dlažbu nádrže. Zděný základ bude konzervován a zajištěn pro další možné fungování památky. Za předpokladu stabilního základu pode dnem kašny není vhodné do něho ve větší míře zasahovat. Navrhuji jeho lokální dozdění odpovídajícím materiálem použitým dle původní technologie výstavby. Po zrestaurování kamenné plinty in situ budou zpět osazeny zrestaurované demontované kamenné části uvedené výše. Restaurování demontovaných částí navrhuji provést částečně na místě (v areálu NTM, dle předběžné ústní dohody s představiteli NTM Plasy, která bude následně doložena oficiální žádostí o deponování kamenných částí nádrže kašny v interiéru hospodářského dvora). Středový sloupek se sochou a vnější kamenný stupeň-ochoz kašny navrhuji deponovat v restaurátorském ateliéru a osadit je zpět po jejich zrestaurování. Kamenných stupeň-ochoz je nezbytné zajistit znovu osazením na nově vyzděný základ, který by měl být zhotoven stejnou technologií jako zděný základ pode dnem nádrže kašny. Tento způsob rozdělení deponování částí památky doporučuji z důvodu minimalizování rizik při transportu kamenných částí při současném zajištění maximální péče o poškozené originální části. Podzemní kamenná šachta bude zajištěna a stabilizována v dochovaném stavu v rozsahu po zborcenou klenbu pod úrovní novodobé vozovky. Po zajištění základů a plinty in situ, zrestaurování demontované kamenné obvodové nádrže in situ, zrestaurování kamenného vnějšího stupně-ochozu se středovým sloupkem a sochou

	v restaurátorském ateliéru navrhuji osadit rehabilitované zajištěné části dle původní situace a za maximálního možného využití původních technologií (spárování, čepování) zpět na původní místo. V průběhu restaurování by mělo být v rámci obnovy okolního parkového prostoru vyřešeno snížení současného terénu v blízkosti kašny na úroveň terénu původního. Dále by měla být vyřešena úprava a částečná náhrada okolních vzrostlých stromů v bezprostřední blízkosti kašny, které svým vzrůstem a neuspokojivým stavem mohou v budoucnu ohrožovat stav památky. Zároveň po odkrytí základové situace kašny a zpřístupnění původní technologické kamenné šachty je nezbytné projednat a navrhnout technologické možnosti obnovy vodovodního systému díla v závislosti na přívod elektřiny a vody do blízkosti památky, případně vyřešit vybudování náhradního technologického prostoru v blízkosti kašny pro zajištění technické způsobilosti vodovodního zprovoznění památky. V rámci restaurování bude plně zrehabilitována kašna jako uměleckohistorická památka při zajištění jejího stavu do budoucna při zachování a přiznání jejího stáří. Nezbytné pro zajištění stavu památky do budoucna je opatření nádrže kašny vnitřní vloženou izolací (olověná vana). Novodobá obnova a zajištění vodovodního systému a energií musí být řešena s patřičnými odbornými dodavateli vodovodních technologií již v průběhu restaurování a musí splňovat podmínky citlivé rehabilitace památky a musí být odsouhlaseno odbornými zástupci NPÚ v Praze. Nezbytná je rovněž spolupráce a jednání při zemních pracích v rámci obnovy parku, především při úpravě nejbližšího okolního terénu kašny a případné následné rekonstrukce nedochovaných okolních kamenných sloupků. <u>VI. Návrh restaurátorského postupu</u> <u>1. Etapa čištění povrchu kamenných částí kašny</u> Kámen navrhuji čistit mokrou cestou regulovanou tlakovou vodou, následně represivně ošetřit biologické napadení kamene biocidním roztokem a mechanicky sejmout ulpělé produkty biokoroze. Mechanicky bude sejmut s povrchu kamene asfalt, aplikovaný na dlažbě kašny. Sejmuty budou rovněž druhotné betonové vysprávky a vyžilé tmely. Spáry je vhodné vyčistit vyjmutím zkorodovaných železných pásků a spárovacích směsí. Kramle je rovněž nezbytné vyjmout. Při čištění povrchu kamene budou šetrně odhaleny sekané nápisy

	dlažby a následně konzervovány. Navrhované materiály: voda, JAR (detergent), Porosan (biocidní etanolový roztok) 2. Etapa částečné demontáže kamenných částí kašny a jejich restaurování a) demontáž, transfer Doporučuji demontovat kamenné části obvodové nádrže kašny a za následného restaurování deponovat v místě, v interiéru areálu NTM v Plasích, dle předběžné ústní dohody s představiteli NTM Plasy, která bude následně doložena oficiální žádostí o deponování kamenných částí nádrže kašny v interiéru hospodářského dvora – ve vzdálenosti cca 40m od původního umístění kašny). Následně je nezbytné provést kompletní demontáž středového sloupku se sochou světce a vnějšího předsazeného kamenného stupně-ochozu. Tyto části navrhuji deponovat v restaurátorském ateliéru v Kozojedech u Kralovic. Transfer těchto části je vhodné provést pro jejich adekvátní ošetření. b) konsolidace rozrušeného kamene Trhliny v kameni budou injektovány konsolidačním roztokem akrylátové pryskyřice, uvolněné trhliny budou případně zajištěny vložením vnitřního nerezového čepu. Rozrušený povrch kamene bude impregnován nátěry organokřemičitého konsolidantu. Navrhované materiály: Paraloid B72 v organickém rozpouštědle (akrylátová pryskyřice), KSE 100/300 (organokřemičitý konsolidant), čepy z nerezové oceli, MS76 (lepidlo kamene na bázi polyesteru) c) plastické doplnění chybějících částí a vsazení kamenných plomb v chybějících partiích. Kamenné plomby navrhuji vsadit v místech, kde jsou již připravené původní kapsy pro doplňky (především u vnější paty obvodové nádrže), případně v místech, kde to stav kamene dovoluje, aby nebyl poškozen originální kámen a zásah do něho byl minimální. Kamenné plomby doporučuji vysekat v božanovském pískovci, který je svou zrnitostí a vlastnostmi adekvátní náhradou originálního kamene. Druhotný doplněk hlavy světce, nyní provedený ve výdusku umělého kamene navrhuji nahradit sekanou rekonstrukcí hlavy dle předchozího plastického modelu na základě konzultace a odsouhlasení odbornými zástupci památkové péče. Doplněk hlavy doporučuji provést rovněž v kameni.

	Plastické doplnění chybějících hmot a plastická retuš bude provedena minerálním tmelem-směsí umělého kamene, charakterem a vlastnostmi blízkým originálnímu kameni. Je vhodné přiznat poškození způsobená dlouhodobým užíváním díla (ošlap profilů a přirozenou povrchovou omšelost kamene) jako součást přiznaného stáří památky. Navrhované materiály: Božanovský pískovec, minerální tmel na bázi vápenocementového pojiva probarvený ve hmotě světlostálými pigmenty, MS76 (lepidlo kamene na bázi polyesteru) <u>3. Etapa obnovy a zajištění kamenné plinty kašny, dokumentace základů kašny a jejich zajištění</u> a) částečné rozebrání dlažby, vyčištění spár od kořenů a biologického znečištění Masivní kamenné desky dlažby je nezbytné částečně rozebrat, vyčistit jejich spáry a podklad od vrůstajících kořenů a uložit zpět do vápenné malty dle původní situace. Navrhované materiály: Vápenná malta odpovídající původně použitému materiálu b) dokumentace základů dlažby a případné zajištění základů dozděním původní technologií Základy jsou zděné vápennou maltou s vyzdívkou břidlice a cihel. V rámci průzkumu byl zjištěn soudržný stav základu. Výška základu nebyla prozatím určena, aby nedošlo při průzkumu k poškození odhalené soudržné vyzdívky. Výška základu bude moci být identifikována po demontáži obvodové nádrže a vnějšího předsazeného stupně-ochozu, kde bude provedena sonda z vnější strany základu dlažby, aby nebyl poškozen potřebnou sondou stabilní základ uprostřed kašny. Situace základu bude dokumentována. Případně poškozený základ bude dozděn stejnou technologií odpovídající původním materiálům. Navrhované materiály: Břidlice, vápenná malta c) náhrada zničených částí dlažby kamenným doplňkem a plastická retuš poškozeného kamene Předpokládám nezbytnost provedení kopie v kameni pro desku č. 6 a pravděpodobně části desek pod obvodovou nádrží kašny, kde se jeví kamenné desky rozdrcené a nefunkční – přesný stav a upřesnění míry náhrady zničených kamenných desek bude stanoveno po rozebrání obvodového pláště nádrže kašny. Kamenné plomby

	doporučuji vysekat v božanovském pískovci, který je svou zrnitostí a vlastnostmi adekvátní náhradou originálního kamene. Plastické doplnění chybějících hmot a plastická retuš bude provedena minerálním tmelem-směsí umělého kamene, charakterem a vlastnostmi blízkým originálnímu kameni. Navrhované materiály: Božanovský pískovec*, m*inerální tmel na bázi vápenocementového pojiva probarvený ve hmotě světlostálými pigmenty d) spárování dlažby Spáry dlažebních desek navrhuji doplnit dle původní technologie směsí pryskyřice s křemičitým plnivem. Navrhuji použít stejný typ přírodní rostlinné pryskyřice, případně ji nahradit akrylátovou pryskyřicí, která je svými vlastnostmi, především pružností při změnách teplot, blízká původně použitému materiálu. Navrhuji provést externě zkoušky směsi a následně po odsouhlasení odbornými zástupci památkové péče zvolit nejvhodnější variantu spárovací směsi. Navrhuji provést zkoušky spárovací směsi přírodní pryskyřicí (kalafuna apod.) a vyzkoušet náhradu pojiva ve směsi akrylátovou pryskyřicí Lascaux Acrylic Resin 550/675, která vykazuje z dostupných syntetických pryskyřic vhodné vlastnosti při změnách teplotního zatížení. Navrhované materiály: Přírodní pryskyřice, Lascaux Acrylic Resin 550/675 (akrylátová pryskyřice), křemičitý písek e) úprava základů demontovaného vnějšího předsazeného kamenného stupně-ochozu Doporučuji provést vyzdění chybějícího základu pod ochoz systémem odpovídajícím původnímu základu pode dnem kašny. Navrhované materiály: Břidlice, kámen, vápenná malta <u>4. Odkrytí původního terénu v těsné blízkosti ochozu kašny, odkrytí souvisejících objektů u kašny</u> V rámci restaurování bude provedeno vyčištění a zajištění kamenné šachty pod kašnou. Kámen bude konzervován a zajištěn dle potřeby a konkrétní situace. V ochozu kašny bude vyřešen systém uzavření vstupu do kašny, aby byla šachta přístupná pro případné využití pro instalaci vodovodního řádu kašny. Podzemní kamenná šachta bude zajištěna a stabilizována v dochovaném stavu v rozsahu po zborcenou klenbu pod úrovní novodobé vozovky. Navrhované materiály: Ošetření kamene v intencích výše

	navrhovaných postupů, dle konkrétní zjištěné situace uvnitř šachty 5. Restaurování kovových prvků Funkční soudržné kramle budou nadále konzervovány a použity zpět. Nefunkční a zničené kramle budou nahrazeny kopiemi z nerezové oceli. Zkorodované železné pásky tvořící dodatečnou izolaci spár navrhuji nahradit novými kopiemi z nerezové oceli. V případě dochování některých nepoškozených kusů doporučuji kov očistit pískováním, stabilizovat povrch kovu a patřit jej základovými a následně povrchovými barevnými nátěry. Povrch všech kovových prvků doporučuji ošetřit barvou pro kovářské výrobky v grafitové černi. Stejnou metodou navrhuji ošetřit fragmenty kovaných držáků uvnitř nádrže kašny. Oba dva fragmenty jsou stabilně vsazeny do kamenných desek a není důvod je vyjímat. Proto navrhuji provést jejich očištění a povrchové ošetření v místě osazení. Fragment měděné trubky ve středovém sloupku kašny bude vyjmut a nahrazen novým systémem trubek pro zprovoznění průtoku vody. Navrhované materiály: Ferrokon(inhibitor koroze železa), základová syntetická antikorozní barva, Schmiedeeisen Lack - grafitová čerň (povrchová barva na bázi alkydových pryskyřic) 6. Transfer a osazení zrestaurovaných kamenných částí na zajištěné základy Přesné sesazení obvodového pláště nádrže zajišťují přítomné plastické zámky v dlažebních deskách, do nichž budou kamenné části nádrže osazeny. Obvodové části budou zajištěny kramlemi dle původní situace. Spárování bude provedeno vápennou maltou dle původní technologie. Kramle budou zality olovem dle původního řešení. Původní kovové pásky budou nahrazeny kopiemi z nekorodující oceli a položeny dle původního systému. Zrestaurované části předsazeného vnějšího stupně-ochozu budou osazeny na nově vyzděný základ a zkramlovány. Navrhované materiály: vápenná malta, olovo, nerezová ocel 7. Barevná retuš doplněných částí, závěrečná povrchová úprava Barevná retuš doplněných částí bude provedena lazurní napodobivou retuší na bázi akrylátové disperze a světlostálých pigmentů. Na závěr restaurování kamenných částí kašny doporučuji provést hydrofobizaci povrchu kamene a spár.

	Navrhované materiály: Funcosil SNL (hydrofobizační roztok) 8. Následné řešení technického zprovoznění vodovodního systému kašny Po odkrytí základové situace kašny, zpřístupnění původní technologické kamenné šachty a zmapování možností využití původního technologického zázemí je nezbytné projednat a navrhnout technologické možnosti obnovy vodovodního zprovoznění kašny v závislosti na přívod elektřiny a vody do blízkosti památky, případně vyřešit vybudování náhradního technologického prostoru v blízkosti kašny pro zajištění technické způsobilosti vodovodního zprovoznění památky. V rámci zprovoznění vodovodního systému kašny je nezbytné řešit i následné vložení dodatečné olověné izolace do nádrže kašny, která je nutná pro dlouhodobé udržení stavu kamenných částí a ochraně originálního kamene před tlakem vody v nádrži. Novodobá obnova a zajištění vodovodního systému a energií musí být řešena s patřičnými odbornými dodavateli vodovodních technologií již v průběhu restaurování a musí splňovat podmínky citlivé rehabilitace památky a musí být odsouhlaseno odbornými zástupci NPÚ v Praze. Nezbytná je rovněž spolupráce a jednání při zemních pracích v rámci obnovy parku, především při úpravě nejbližšího okolního terénu kašny a případné následné rekonstrukce nedochovaných okolních kamenných sloupků, z nichž se dochoval jeden, jižně od kašny ve vzdálenosti cca 5- 7m. VII. Postup restaurování 1. Etapa čištění povrchu kamenných částí kašny Kámen byl očištěn regulovanou tlakovou vodou a ručním mechanickým sejmutím ulpělých biologických depozitů kartáči. Mechanicky byly sejmuty s povrchu dlažby asfalt, se stěn druhotné betonové vysprávky a vyžilé tmely, ze spár zkorodované železné pásky a nefunkční spárovací směsi. Kramle byly vyjmuty vysekáním olova. Povrch očištěného kamene byl následně desinfikován represivně ošetřen biocidním roztokem. 2. Demontáž, transfer Kamenné části obvodové nádrže kašny a kamenný ochoz byly sejmuty a deponovány v místě, v interiéru hospodářského dvora areálu NTM v Plasích, kde byly nadále restaurovány. Středový sloupek se sochou světce byl sejmut a převezen do restaurátorského ateliéru v Kozojedech u Kralovic. Transfer

	těchto části byl proveden pro účely následujících etap restaurování. 3. Konsolidace rozrušeného kamene Trhliny v kameni byly injektovány konsolidačním roztokem akrylátové pryskyřice, uvolněné trhliny byly zajištěny vložením vnitřního nerezového čepu. Ulámané části (zakončení obloukových stěn nádrže), roztrhané korozí železných kramlí, byly slepeny a zajištěny vnitřními nerezovými čepy. Rozrušený povrch kamene byl impregnován nátěry organokřemičitého konsolidantu. 4. Restaurování dlažby dna kašny Masivní kamenné desky dlažby bylo nezbytné částečně rozebrat v SZ části kašny, kde byly nadzvihané rostoucími kořeny přilehlých stromů. Desky byly vysazeny s ohledem na původní zámkový systém dlažby, spáry byly vyčištěny, byl zkontrolován stav obnaženého základu a desky osazeny zpět na vápennou maltu dle původní situace. Při srovnávání dlažby muselo dojít ke kompromisu v míře přesné návaznosti desek s ohledem na stáří památky jako celku a její stability. V místě nad spodní kamennou šachtou nebyly desky srovnány do naprosté vodoroviny, při jejímž dosažení by muselo dojít k rozebrání celé poloviny kašny včetně spodní šachty. Proto byl zvolen vhodný kompromis výsledku, který bude dostatečný pro další funkci díla a zároveň bude zachována maximální míra autentičnosti díla, které je způsobem své výstavby velmi důmyslným stavebním prvkem. Spáry dlažebních desek byly vyčištěny od usazených depozitů a uvolněných částí původní spárovací hmoty. Po zhodnocení laboratorního průzkumu spárovací hmoty dlažby a provedených zkouškách materiálů byla identifikována původní spárovací směs. Jednalo se o pivovarskou smolu plněnou křemičitým pískem. Dle dohledaných receptů pivovarské smoly byla připravena odpovídající směs, kterou byly vyčištěné spáry vylity dle původní situace. Spárovací směs byla vytvořena na základě původního materiálu. Jedná se o směs kalafuny, vosku a křemičitého písku. Vlastnosti původně použitého materiálu byly průzkumem při restaurování vyhodnoceny jako dlouhodobě funkční a vhodné. V dlažbě byly nalezeny tři původní výpustě a dvě druhotné výpustě nádrže. Původní výpusť č. 1 (viz. Grafická příloha restaurování) nad kamennou šachtou v Z straně nádrže byla opatřena železnou trubkou a bude nadále použita pro zprovoznění kašny v budoucnu vodoinstalací. Původní výpusť č. 2 se nachází v J straně nádrže a byla uzavřena dřeveným špuntem a zalita pryskyřicí shodnou se spárovací směsí dlažby. Třetí původní výpusť se nachází ve V straně

	nádrže a navazuje na odtokový kamenný kanálek směřující k prelatuře. Tento otvor byl opatřen bronzovým hrdlem, které je nyní vyjmuto a deponováno společně s původními poškozenými kramlemi a železnými pásky z obvodových spár nádrže ve sbírkách NTM Plasy (viz zápis závěrečného KD). Dvě druhotné výpustě pravděpodobně nahradily původní v jejich funkci a nacházejí se u výpustě č. 1 a 2. Druhotná výpusť u výpustě č. 2. byla opatřena litinovou rourou a kolenem, které vyčnívaly nad dnem nádrže. Tato trubka navazuje do cihlové šachty u JZ strany kašny. Vyčnívající část trubky z dlažby nádrže byla vyjmuta. Vzniklý prostor v kamenné desce byl následně použit pro vložení antikorové schránky s dokumenty o obnově památky. Schránka byla zalita spárovací směsí pro dlažbu kašny. 5. Vytvoření základů vnějšího kamenného stupně-ochozu Po demontáži ochozu bylo nezbytné zajistit podloží této části kašny. Pod ochozem byl původně ponechán pouze udusaný terén doplněný cihlami a ochoz se proto vlivem sesedání v terénu propadal a vykláněl. Při restaurování byl obnažený povrch pod ochozem vyčištěn, rozpadlé cihly byly vyjmuty a prostor pod ochozem byl vyzděn kamenným skládaným základem břidlice ve vápenné maltě dle původního základu pod dlažbou kašny. 6. Odkrytí původního terénu okolí kašny, dochované historické technologické šachty, archeologický průzkum Ve spolupráci s archeologickým dozorem byl odkryt původní terén v blízkosti kašny. V úrovni původního terénu byla nalezena JZ směrem od kašny cihlová šachta, sloužící pravděpodobně druhotně k využívání vody z kašny pro účely nedalekého pivovaru. Kamenná šachta pod kašnou byla vyčištěna a zajištěna pro další využití. Na dně šachty byla nalezena při vyjímání naplavené zeminy historická dřevěná tribka pro přívod či odvod vody a byla historicky nastavena železnou trubkou, jedná se o historickou opravu vedení. Po konzultaci s památkovým a archeologickým dozorem byly tyto dochované prvky ponechány v zemině na původním místě, byly zaměřeny a znovu zasypány zeminou. Pro další využití šachty při vedení nové vodoinstalace do kašny byla připravena antikorová pochozí lávka nad dochovanými zasypanými objekty, aby bylo možné ukotvit vodoinstalační vedení bez zásahu do originálních částí kašny. (Viz Grafická dokumentace restaurování, Příloha archeologického průzkumu). Podzemní kamenná šachta byla zajištěna a stabilizována v dochovaném stavu v rozsahu po zazděnou klenbu pod úrovní novodobé vozovky v SZ straně od kašny.

	7. Osazení deponovaných kamenných částí na zajištěné základy Přesné sesazení obvodového pláště nádrže zajišťovaly přítomné plastické zámky v dlažebních deskách. Obvodové části jsou původně zámkovány i ve spárách, přes které byly s vrchu zajištěny kramlemi dle původní situace. Spárování bylo provedeno dle původní technologie vápennou maltou s příměsí jílu. Kramle byly zality olovem dle původního řešení. Původní železné pásky v zámcích spár nádrže byly nahrazeny kopiemi z nekorodující oceli a položeny dle původního systému. Zrestaurované části předsazeného vnějšího stupně-ochozu byly osazeny na nově vyzděný základ a zkramlovány. 8. Plastické doplnění chybějících částí Plastické doplnění chybějícího kamene bylo provedeno v míře nezbytné pro zajištění stability celku díla. Na obvodových stěnách nádrže byly provedeny plastické retuše poškození (hrany, trhliny, drobné kapsy po vydrolení kamene). Značně poškozené byly hrany obvodových nádrží v místech spojů, kde byly kameny dotmeleny se současným povrchovým spárováním směsí umělého kamene. Na dlažbě kašny byly dotmeleny poškozené části do plného tvaru, jednalo se především o fixaci trhlin a rozlámaných částí desek. Plastické doplnění bylo provedeno i na četných místech ochozu. Plastická retuš a spárování bylo provedeno minerálním tmelem-směsí umělého kamene, charakterem a vlastnostmi blízkým originálnímu kameni. Míra doplnění chybějících částí je znázorněna v Grafické dokumentaci zprávy. Kamenný povrchu byl retušován tak aby byly zachovány přirozené morfologické změny povrchu způsobené stářím materiálu a vlivy povětrnosti. Kamenné plomby ani výměna originálních částí za kamenné kopie nebyly realizovány. Toto rozhodnutí bylo konzultováno s památkovým dozorem. 9. Restaurování sochy sv. Jana Nepomuckého Etapy čištění a zpevnění byly provedeny stejným způsobem jako u ostatních kamenných částí. Druhotný doplněk hlavy světce, provedený ve výdusku umělého kamene byl nahrazen novou kamennou rekonstrukcí hlavy. Nový doplněk byl vytvořen dle dohledané fotodokumentace. Hlava světce, která byla předem vymodelována a konzultována s odborným dohledem NPÚ GnŘ, byla vysekána z pískovce místní provenience. Druhým kamenným

	doplňkem je levé rameno kříže ve světcově levé ruce. 10. Barevná retuš doplněných částí Doplněné části byly sceleny s originálním povrchem barevnou napodobivou retuší na bázi akrylátové disperze a světlostálých pigmentů. 11. Restaurování kovových prvků Kramle byly po vyjmutí konzervovány. Byly očištěny od produktů koroze ocelovými kartáči, povrch byl natřen inhibitorem koroze a následně opatřen základovými syntetickými vrstvami a vrchní kovářskou grafitovou černí. Nefunkční kramle byly nahrazeny antikorovými kovanými kopiemi, které byly vsazeny dle původní dispozice. Navíc byly osazeny kramle v místech rozlomených kamenů k zajištění stability celku. Vyjmuté původní olovo bylo následně použito zpět na nové zalití kramlí. Všechny kramle a kovové prvky v horizontálním osazení byly zality olovem dle původní dispozice. Zkorodované železné pásky tvořící dodatečnou izolaci spár byly nahrazeny novými kopiemi z nerezové oceli. Dochované fragmenty kovaných držáků uvnitř nádrže kašny byly konzervovány shodně s ostatními kovovými prvky. Oba dva fragmenty byly vsazeny zpět na původní místo. Fragment měděné trubky ve středovém sloupku kašny byl vyjmut a bude nahrazen novým systémem trubek pro zprovoznění průtoku vody, a to v rámci etapy zprovoznění kašny při zřizování vodoinstalace. 12. Závěrečná povrchová úprava a řešení uzávěru kamenné šachty Na závěr kašny byl proveden preventivní biocidní nástřik všech kamenných ploch a hydrofobizační postřik vrchních ploch kamene a spár. Vrchní plochy byly hydrofobizovány vzhledem k velké míře tmelených doplňků pro zajištění trvanlivosti a odolnosti přímé povětrnosti. Část ochozu nad vstupem do podzemní šachty byl osazen bez zajištění kramlemi. Otvor byl překryt kovovou deskou, na ní byl osazen kamenný stupeň, který byl opatřen vsazenými kovanými oky pro možné vyjmutí této části pro zajištění vstupu do šachty. Spáry tohoto dílu byly vysypány pískem a vytmeleny jílem. VIII. Použité materiály 1. Etapa čištění povrchu kamenných částí kašny: Tlaková voda, JAR, vodný roztok peroxidu vodíku, Porosan (Aqua

	Bárta) 3. Konsolidace rozrušeného kamene: MS 76 (Akemi), čep z antikorové oceli, Paraloid B72 (Rohm & Haas), aceton, KSE 100/300 (Remmers) 4. Restaurování dlažby dna kašny: Vápenná malta, kalafuna, vosk, křemičitý písek 5. Vytvoření základů vnějšího kamenného stupně-ochozu: Břidlice, kámen, vápenná malta 6. Odkrytí původního terénu okolí kašny, dochované historické technologické šachty, archeologický průzkum: Antikorový pochozí plech, jehly, pásovina 7. Osazení deponovaných kamenných částí na zajištěné základy: Vápenná malta, jíl, olovo, nerezová ocel 8. Plastické doplnění chybějících částí: Minerální tmel na bázi vápenocementového pojiva probarvený ve hmotě světlostálými pigmenty 9. Restaurování sochy sv. Jana Nepomuckého: Pískovec místní provenience, antikorový čep, MS 76 (Akemi) 10. Barevná retuš doplněných částí: Světlostálé pigmenty pojené akrylátovou disperzí 11. Restaurování kovových prvků: Ferrokon (Aqua Bárta), základová syntetická antikorozní barva, Schmiedeeisen Lack - grafitová čerň (povrchová barva na bázi alkydových pryskyřic), olovo 12. Závěrečná povrchová úprava a řešení uzávěru kamenné šachty: Funcosil SNL (Remmers), nerezová ocel, olovo, Porosan (Aqua Bárta) <u>IX. Závěr a doporučení majiteli</u> Preventivní péči o kamenné části památky doporučuji provádět kontrolou stavu díla v intervalu dvou až tří let. Hydrofobizaci vrchního parapetu nádrže kašny doporučuji obnovit po třech letech. Zajištění vodovodního systému a energií bude řešeno v následující etapě zprovoznění díla, dle podmínek vydaného závazného

	stanoviska. Pro vodovodní instalaci bude zřízena nová technologická šachta v blízkosti kašny, ze které bude vedeno napájení kašny přes původní historickou kamennou šachtu pod kašnou, z níž budou ústit výtokové trubky středovým sloupkem pod sochou sv. Jana, dle původní dispozice. V rámci zprovoznění vodovodního systému kašny je nezbytné řešit i následné vložení dodatečné olověné izolace do nádrže kašny, která je nutná pro dlouhodobé udržení stavu kamenných částí a ochraně originálního kamene před tlakem vody v nádrži. V rámci následující etapy vodoinstalačních prací (předpoklad v roce 2014) navrhuji doplnit dle vzniklé situace profilaci ochozu v místě pod současnou asfaltovou vozovkou. Terén by měl být v rámci zemních prací snížen a tudíž bude tato partie kašny přístupná pro vsazení kamenných plomb odřezané profilace. (viz. záznam v zápisu ze závěrečného KD) K poškození došlo pravděpodobně při výstavbě přilehlé vozovky. Nezbytná je rovněž spolupráce a jednání při zemních pracích v rámci obnovy parku, především při úpravě nejbližšího okolního terénu kašny a případné následné rekonstrukce nedochovaných okolních kamenných sloupků, z nichž se dochoval jeden, jižně od kašny ve vzdálenosti cca 5- 7m. Pro dlouhodobou údržbu provozu kašny doporučuji diskutovat možnost zřízení zimního zakrytí nádrže kašny.“[613]

[613] Archiv restaurátorky Heleny Jahodové, restaurátorská zpráva z r. 2013, Plasy.

obr.	

číslo ID	79
lokalita	Plasy
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Bernarda z Clairvaux
KP	40940/4-1507
poloha	známá
umístění	Na prostranství, do roku 1969 před domem šichmistrovského úřadu
datace	1755
autorství	
donátor	Plaský převor
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na všech stěnách druhé etáže podstavce nápisy, nápis na zadní stěně s chronogramem (1755): čelní stěna: „SANCTO // PATRI // BERNARDO // DOCTORI // MELLIFLUO“ Svatému otci Bernardovi, učiteli medotekoucímu, levá boční stěna:

	„CHARI // TATE // VULNERATO // CASTITATE // DEALBATO“ láskou zraněnému, čistotou obílenému, pravá boční stěna: „VERBO // VITAE // LAUREATO // IN GLORIA // SUBLIMATO“ slovem života ověnčenému, ve slávě vyvýšenému, zadní stěna: „HONORI // et // GLORIAE / BERNAR // DEAE // ERIGIT // SACRAT // DEDICAT // F. R. G. // P. P.“ k bernardovské cti a slávě zřizuje, zasvěcuje a věnuje F. R. G.
opravy a rest. zásahy	1969 ak. soch. Václav Hlavatý, Josef Vitvar, Aloisie Viškovská a Miroslav Vajchr
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 242; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 86; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska, Mariánská Týnice 2008, s. 146-147.
text katalogu	Podle nápisu s chronogramem, jenž se nachází na samotné památce, pochází socha z roku 1755, kdy ji dal postavit plaský řeholník s iniciálami R. G., zřejmě plaský převor (F. R. G. P. P.). Roku 1846 byla socha posvěcena. Ve farní pamětní knize se o tom v zápise z tohoto roku píše: „Dne 11. září 1846 byla socha svatého Bernarda před domem šichtmistrovského úřadu za přítomnosti Jejich knížecích Jasností, knížecí rodiny a ostatních hostů z Vídně co nejslavnostněji posvěcena plaským děkanem Josephem Streerem. Po vykonaném svěcení se celé procesí odebralo do kostela sv. Václava v kryptě, aby zde slyšeli mši svatou.“[614] Ze svého původního umístění byla socha roku 1969 přesunuta ke kašně v zámeckém parku a restaurována. Informuje nás o tom zpráva o prohlídce restaurátorského díla z 30. června 1969, ve které

[614] SOkA Plzeň-sever, FÚ Plasy, Memorabilien-Buch der Pfarre Plass 1836-1945, s. 83.

	čteme: „Plastika sv. Bernarda byla přestěhována na místo, které bylo nově vybráno krajským památkovým střediskem. Během přestěhování nedošlo k poškození plastiky. Restaurování bylo provedeno podle zásad památkové péče a dle pokynů krajského památkového střediska v Plzni. Atributy budou provedeny přes zimní období a osazeny, jakmile dovolí počasí v jarních měsících." Restaurátorské práce tehdy provedli akademičtí sochaři Václav Hlavatý, Josef Vitvar, Aloisie Viškovská a Miroslav Vajchr.[615] V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 je již památka popsána takto: „Strettiho sady pod čp. 1. Na pilíři postavena socha světce s křížem a znaky Kristova umučení. Datována do r. 1755."[616]

[615] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Plasy.

[616] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 242.

obr.	

číslo ID	80
lokalita	Plešnice
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Josefa s Ježíškem
KP	Není zapsáno
poloha	dohledaná
umístění	Při cestě na Hracholusky
datace	1700-1800
autorství	
donátor	
materiál	pískovec
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	neexistuje
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a

	uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 172; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 245; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 3, Praha 1980, s. 78; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 137.
text katalogu	Do literatury památku uvedli Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří o ní roku 1908 psali: „Na cestě do Hracholusk socha sv. Josefa s Ježíškem, z pískovce. XVIII. stol.“[617] V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 je již socha uvedena jako „socha sv. Josefa při cestě na Hracholusky, nebyla nalezena.“[618] Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2013 vyslovili tento dohad: „Podle informace kronikářky a starosty obce Plešnice sochu nikdo ve vsi nepamatuje, nedochovala se ani její fotografie. Ale podle hracholuské obecní kroniky je v leopoldovském katastru zmíněn »Antonínský rybník na parcele č. 87 nyní (tj. ve 30. letech 20. století) zvané Kyselá louka. Rybník byl při stavbě železnice zasypán a nad ním stávala socha sv. Antonína, která byla v posledních letech« (tj. opět 30. léta 20. století) velmi poškozena a musela být odstraněna. Protože tento rybník se nacházel mezi Hracholusky a Plešnicemi a sv. Josef je zaměnitelný se sv. Antonínem, domníváme se, že se jedná o stejnou památku, která zmizela již před 2. světovou válkou.“[619]
obr.	

[617] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 172.
[618] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 245.
[619] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 137.

číslo ID	81
lokalita	Rabštejn nad Střelou
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Barbory
KP	22929/4-1558
poloha	známá
umístění	Při pravé straně komunikace procházející Rabštejnem v místě pod kostelem, původně při aleji z Rabštejna směrem na Stvolny
datace	1714
autorství	Neznámý autor
donátor	I. I. AW
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně druhé etáže podstavce nápis: „S // BAR //BARA“ Sv. Barbora. Na čelní stěně první etáže podstavce v kartuši nápis s letopočtem: „I. I. AW // 1714“
opravy a rest. zásahy	1835 přesun, 1983 ak. soch. Jan Bradna

současný stav	V brzké době by byl potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 227; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 639; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 266; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 3, Praha 1980, s. 197; Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 485, 500; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 133; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 153-154.
text katalogu	Podle nápisu na samotné památce byla socha postavena v roce 1714. V soupisu soch rabštejské farnosti z roku 1837 je socha uvedena jako socha sv. Barbory, popsat ji pak prý lze stejně jako rabštejnskou sochu Piety, která je v soupisu uvedena jako „z kamene krásně zpracovaná a nově natřená tmavě zelenou olejovou barvou." Soupis dále uvádí, že na soše je nápis „I. I. A. W 1714", že socha je v dobrém stavu, stojí v Rabštejně u kostelní cesty a udržovat ji má rabštejnská obec. Zřejmě i na tuto sochu se vztahuje zpráva uvedená v soupisu u sochy Piety, že totiž rabštejnská obec „roku 1835 tuto sochu s vrchnostenským povolením přemístila z aleje do městečka."[620] Gertrud Trägerová roku 1993 však čte nápis takto: „HAW 1715."[621] Sochu stručně zmiňují Umělecké památky Čech z roku 1957.622 V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 je socha, stojící „při silnici nad náměstím naproti domu čp. 65", uvedena jako „dobře zachovaná."[623] Roku 1983 byla socha restaurována akademickým sochařem Janem Bradnou. Městská kronika o tom v zápise z tohoto roku stručně uvádí: „Letos byla provedena také

[620] SOkA Plzeň-sever, FÚ Rabštejn nad Střelou, inv. č. 43, č. 10.
[621] Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 485.
[622] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 639.
623 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

	konservace dvou barokních kamenných plastik z r. 1714 sv. Barbory a P. Marie konservátorem p. Bradnou.“[624] Sám akademický sochař Jan Bradna svoji restaurátorskou práci popsal v restaurátorské zprávě, kterou umělecká komise Českého fondu výtvarných umění přijala 15. září 1983. V této zprávě se uvádí: „Popis plastiky před restaurováním Socha sv. Barbory stojí v Rabštejně u silnice. Byla pokryta nečistotou a lišejníkem. Kámen byl narušený a zvětralý. Socha byla potlučená v obličeji, draperii, prsty rukou, věž. Na soklu chybělo deset rohů. Římsy, profily a hrany byly potlučené, byly porušené i plochy kamene. Postup při restaurování Nejdříve jsem sochu mechanicky očistil a oprášil. Dále jsem ji omyl a chemicky vyhubil organické zárodky. Sochu jsem ještě několikrát omyl. Po vyschnutí jsem ji napustil Disapolem zředěným vodou a lihem. Poškozené a chybějící části jsem domodeloval vápenným tmelem. Při nanášení rohů jsem použil nekorodující armaturu a bednění, které práci usnadnilo. Po vytvrdnutí tmelů jsem doplňky vybrousil a povrchově upravil. Nakonec jsem provedl lokální barevnou retuš a celek spojil lazurní patinou.“[625]

[624] Městský úřad Manětín, Kronika Rabštejna nad Střelou 1974-1994, s. 157.
[625] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 672.

obr.	

číslo ID	82
lokalita	Rabštejn nad Střelou
okres	Plzeň-sever
název	Sousoší Piety
KP	36543/4-1557
poloha	známá
umístění	Při pravé straně komunikace procházející Rabštejnem v místě pod kostelem, původně při aleji z Rabštejna směrem na Stvolny
datace	1714
autorství	Neznámý autor
donátor	Johann Ferdinand Schösser, tehdejší hejtman rabštejnského panství
materiál	Pískovec středněznrný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně druhé etáže podstavce nápis: „M // DOLO // ROSA“ Matka Bolestná. Na čelní stěně první etáže podstavce v kartuši nápis s letopočtem: „I. F. S // 1714.“

opravy a rest. zásahy	1835 přesun, 1983 ak. soch. Jan Bradna
současný stav	V brzké době by byl potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 227; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 639; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 265; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 3, Praha 1980, s. 197; Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 485; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 133; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 154-155.
text katalogu	Podle nápisu na samotné památce byla socha postavena v roce 1714. V soupisu soch rabštejské farnosti z roku 1837 je socha uvedena jako socha Bolestné Matky, popsána tu pak je jako „z kamene krásně zpracovaná a nově natřená tmavě zelenou olejovou barvou“ s nápisem „MATER DOROSA [!] I F S 1714.“ Soupis dále uvádí, že socha je v dobrém stavu, stojí v Rabštejně u kostelní cesty, postavit ji dal „Johann Ferdinand Schösser, tehdejší hejtman rabštejnského panství“, a udržovat ji má rabštejnská obec, „která roku 1835 tuto sochu s vrchnostenským povolením přemístila z aleje do městečka.“[626] Gertrud Trägerová roku 1993 však čte nápis takto: „M dolorosa IFS 1714 nebo I. A. W. 1714“.[627] Sochu stručně zmiňují Umělecké památky Čech z roku 1957.628 V nedatovaném evidenčním listu nemovité kulturní památky, pocházejícím však zřejmě z roku 1970, je tehdejší stav sochy stručně popsán takto: „Stav dobrý, pouze nohy Krista od kotníků uraženy.“[629] Rada Místního národního výbodu v Rabštejně 12. května 1979 sdělila Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni, že „v Rabštejně n/Str některé kulturní památky nutně

[626] SOkA Plzeň-sever, FÚ Rabštejn nad Střelou, inv. č. 43, č. 9.
[627] Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 485;.
[628] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 639.
629 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky, bez data.

	potřebují opravu“, což konkretizovala takto: „Je to kovaný kříž nad náměstím (403), který je téměř celý zrezivělý, a 2 sochy pod ním (401 a 402) by rovněž potřebovaly opravu.“ Krajské středisko nato odpovědělo, že památku zrestauruje akademický sochař Jan Bradna, a to „buď letos, nebo na jaře roku 1980.“[630] Památku však nakonec akademický sochař Jan Bradna restauroval až roku 1983. Městská kronika o tom v zápise z tohoto roku stručně uvádí: „Letos byla provedena také konservace dvou barokních kamenných plastik z r. 1714 sv. Barbory a P. Marie konservátorem p. Bradnou.“[631] Irena Bukačová a Jiří Fák k této opravě sochy ještě dodávají: „V 80. letech 20. století byla restaurována Janem Bradnou a umístěna na betonový podstavec za svodidly u silnice.“632 Sám akademický sochař Jan Bradna svoji restaurátorskou práci popsal v restaurátorské zprávě, kterou umělecká komise Českého fondu výtvarných umění přijala 15. září 1983. V této zprávě se uvádí: „<u>Popis památky a stav před restaurováním</u> Pieta je umístěna u silnice nad náměstím před odbočkou k zámku. Socha je součástí komplexu historického města. Technický stav památky byl havarijní. Kříž pod příčným břevnem byl roztrhlý rezavým čepem, kámen rozpadlý a celý vrch kříže hrozil pádem. Při snímání odpadla ještě pravá strana příčného břevna, které bylo narušeno trhlinou. Draprie na prsou P. Marie rozbitá po násilném vytržení meče. U P. Marie byla dále rozpraskaná draperie, chyběla jedna bota a druhá byla poškozená. U sochy Krista chyběl nos a noha od kotníku dolů. Dále byla rozpraskaná pravá ruka. Celý složitý podstavec byl velmi poničený. Na plintách a římsách chybělo zcela dvanáct rohů, ostatní byly potlučené. Dále byly otlučeny hrany, profily a vypadané celé plochy kamene. Plastické písmo na přední straně zčásti chybělo. Kámen je hrubozrnný, silně zkorodovaný, velké křemeny vypadané. Socha byla dříve natírána fermežovými nátěry, které zčásti na soše ještě byly. Byly to barvy zelená, modrá, červená a bílá. Na povrchu byl kámen pokrytý lišejníkem a mechem, protože je socha zastíněna stromy. Celá socha byla pokryta nečistotou hlavně ve spodní části, protože je v bezprostřední blízkosti silnice za svodidlem. <u>Postup při restaurování</u> Restaurování bylo započato sejmutím kříže, který padal. Kříž šel

[630] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Rabštejn nad Střelou.
[631] Městský úřad Manětín, Kronika Rabštejna nad Střelou 1974-1994, s. 157.
[632] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 154.

	sejmout velmi lehce, protože zrezivělý čep roztrhal zvětralý kámen. Během snímání odpadlo také pravé příčné břevno. Se sejmuté části i zbytku břevna na soše jsem odsekal 14 cm zvětralého a roztrhaného kamene. Vysekal jsem nový kus kamene, který jsem provrtal. Nekorodujícím čepem jsem všechny tři kusy propojil a slepil epoxydem. Již předem jsem osadil příčné břevno. Po zatvrdnutí jsem celou sochu omyl, kysličníkem se čpavkem jsem vyhubil lišejníky a jiné organické prvky a sochu opět několikrát omyl. Po vyschnutí jsem provedl zpevnění kamene roztokem vody, lihu a Disapolu M. K chybějícím rohům jsem zhotovil bednění, do vysekaných otvorů jsem utemoval nekorodující amaturu a chybějící rohy nanášel z umělého kamene. Tak jsem doplnil všech dvanáct rohů. Na armaturu jsem také domodeloval chybějící nohu Krista. Dále jsem domodeloval všechny chybějící části. Po vytvrdnutí tmelů jsem jejich povrch opracoval a retušoval. Dále jsem provedl lokální barevnou retuš a lazurní barevné scelení.“[633]

[633] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 671.

obr.	

číslo ID	83
lokalita	Rabštejn nad Střelou
okres	Plzeň-sever
název	Výklenková kaple se sochou sv. Jana Nepomuckého
KP	47620/4-4220
poloha	známá
umístění	V aleji směrem z Rabštejna na Stvolny po levé straně komunikace
datace	Kolem 1715
autorství	Štěpán Borovec?
donátor	Šebestián Pötting
materiál	Pískovec střednězrnný s povrchovou úpravou
nápisy, signatury atd.	Dle odborné literatury na soše signatura: W?
opravy a rest. zásahy	1995?
současný stav	Výhledově by bylo potřeba provést revizní restaurátorský zásah.
literatura	Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v

	království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 227; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 266; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 3, Praha 1980, s. 197; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 110; Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 485; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 133; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 150.
text katalogu	V soupisu soch rabštejské farnosti z roku 1837 je kaple uvedena jako kaple sv. Jana Nepomuckého, popsaná takto: „Zděná a krytá taškami, vpředu v nice stojí kamenná socha sv. Jana Nepomuckého v životní velikosti, natřená olejovou barvou.“ O kapli je dále uvedeno, že její stav je dobrý, že stojí „v aleji z Rabštejna do Vranova“, postavit ji dal hrabě Šebestián Pötting, neexistuje žádný fond na její udržování a udržují ji dobrodinci.[634] V městské kronice Manětína je kaple se sochou roku 1966 popsána takto: „»Sv. Jan Nep.«, na konci lipové aleje, již mezi prvním a druhým domem, stojí výklenková kaplička, v níž je socha světce. Rok není znám. Socha je v životní velikosti.“[635] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 je stav polychromované sochy jen stručně označen jako dobrý.636 Pasportisace okresů Západočeského kraje z roku 1977 pak o kapli se sochou uvádí: „Výklenková kaplička se sochou sv. Jana Nepomuckého. Při silnici na Manětín na západním konci zástavby. Kaplička s polokruhem zaklenutým výklenkem se zdůrazněným hlavním klenákem. V nice socha sv. Jana Nep. 18. století.“637 Dne 28. března 1995 referát kultury, mládeže a tělovýchovy Okresního úřadu Plzeň-sever pořádal Památkový ústav v Plzni o „vyjádření k opravě kapličky v Rabštějně nad Střelou.“ Památkový ústav v Plzni nato 18. dubna 1995 „na základě prostudování předloženého návrhu rekonstrukce obvodových a střešních plášťů“ tří rabštejnských výklenkových kaplí zpracoval své vyjádření, v němž se o kapli se sochou sv. Jana Nepomuckého praví: „Barokní stavba výklenkové kaple sv. Jana Nepomuckého je po

[634] SOkA Plzeň-sever, FÚ Rabštejn nad Střelou, inv. č. 43, č. 4.

[635] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, s. 195.

636 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

[637] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 266.

	celém obvodovém plášti zdobena výrazným a bohatě profilovaným členěním. Před zahájením rekonstrukce budou ze všech těchto částí sejmuty profily, přičemž pevné plochy omítkových vrstev zůstanou zachovány (především v místech s fasádní výzdobou, tj. hlavice pilastrů, profil korunní římsy apod.). Podotýkáme, že jde o akci kladoucí značné nároky na štukatérské řemeslo. Z těchto důvodů doporučujeme, aby vzpomenuté práce provedla specializovaná firma. Střecha objektu bude rozkryta a opětovně přeložena novou pálenou krytinou – prejzy. Kámen menzy bude očištěn tlakovou vodou, opatřen ochranným a zpevňujícím nátěrem Porosil a doplněn umělým kamenem v poškozených částech. Barevnost obvodového pláště bude určena na základě průzkumu omítkových vrstev, které provede PÚ Plzeň. Doporučujeme zároveň se stavebními pracemi snížit a sespádovat okolní terén tak, aby nedocházelo ke zbytečnému zamokřování soklové části. Barokní skulptura sv. Jana Nepomuckého bude pouze mechanicky zbavena od nánosů prachu silonovým kartáčem (v žádném případě nebude čištěna drátěným kartáčem, nelze použít pemrlici nebo chemické prostředky – kyselina apod.). Po ohledání stavu kamene bude rozhodnuto o dalších krocích vedoucích k záchraně této významné památky. Obnoven bude i kovový dvouramenný kříž ve vrcholu stavby, který bude přesnou kopií kříže původního. Kříž bude zabarven matnou černou barvou s přidáním grafitu.“ Hned 19. dubna 1995 referát kultury a památkové péče Okresního úřadu Plzeň-sever vydal rozhodnutí, jímž s opravou tří rabštejnských kaplí souhlasil.[638] O dalším průběhu celé akce však již nemáme žádných zpráv.

[638] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Rabštejn nad Střelou.

obr.	

číslo ID	84
lokalita	Rabštejn nad Střelou
okres	Plzeň-sever
název	Socha Krista? (případně sv. Josefa s Ježíškem?) (případně sv. Anny s malou Pannou Marií?)
KP	40310/4-1560
poloha	známá
umístění	Na prostranství pod budovami kláštera, původně v aleji z Rabštejna směrem na Stvolny
datace	Do roku 1703?
autorství	
donátor	Antonín Leopold z Pöttingu a jeho manželka Eleonora z Manderscheidu
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně podstavce se nalézá alianční znak rodů Pöttingů a Manderscheidů.
opravy a rest. zásahy	1963 ak. soch. Jaroslav Klempíř, 1986 přesun a restaurování ak. soch. Jan Bradna
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah, při kterém by bylo vhodné pokusit se určit ikonografii a revidovat původní podobu sochy resp. její hlavy apod.

literatura	Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 227-228; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 266; Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 485, 499; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 133; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 151.
text katalogu	Na soše se nenachází žádný nápis, který by nás informoval o jejím vzniku. Již Antonín Podlaha si však roku 1912 povšiml, že se na památce nachází alianční znak rodů Pöttingů a Manderscheidů,[639] a manětínský kronikář Jindřich Nacházel roku 1966 k tomu doplnil: „Hrabata z Pöttingů vlastnila Rabštejn od roku 1665, ale teprve od r. 1691 je majitelem Antonín Leopold z Pöttingů, který měl za manželku Eleonoru z Manderšeidu, která ovdověla r. 1703.“[640] To, že sochu vytvořil sochař Štěpán Borovec, pak týž kronikář roku 1987 dokládá takto: „Nad vší pochybností je, že sochu Kristus přítel dítek Borovec tesal, neboť ještě při poškození soch v roce 1963 byl na levém boku podstavce viditelný vytesaný monogram »S W« = Stefan Worowec.“[641] V soupisu soch rabštejské farnosti z roku 1837 je socha uvedena jako „socha sv. Josefa v aleji do Vranova“ a je popsána takto: „Velmi krásná z jemného pískovce, pravou rukou vede Ježíška.“ O soše je dále uvedeno, že její stav je dobrý, že stojí „v aleji do Vranova po levé straně“, postavit ji dal hrabě Šebestián Pötting a neexistuje žádný fond na její udržování.[642] Roku 1963 byla socha spolu s dvěma dalšími rabštejnskými sochami (šlo o sochy sv. Vojtěcha a sv. Vavřince) poškozena. Manětínská kronika v zápise z tohoto roku popisuje celou událost zevrubně takto: „Ze soboty 25. května na neděli 26. května vracelo se v noci několik vojáků, v počtu pěti nebo šesti, z májové taneční zábavy ve Stvolnech do svých ubytoven v zámku v Rabštejně. V rozjařené náladě začli po cestě roztloukat historické barokní sochy, patřící do

[639] Antonín PODLAHA, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 37. Politický okres Kralovický, Praha 1912, s. 228.
[640] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, s. 194.
[641] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1985-1990, s. 242.
[642] SOkA Plzeň-sever, FÚ Rabštejn nad Střelou, inv. č. 43, č. 12.

	skupiny barokních soch manětínských. Zpráva o zničení rabštejnských plastik se roznesla hned v neděli po okolí a vzbudila oprávněný rozruch a rozhořčení obyvatelstva, zvláště manětínského. Od státního statku Vranov do Rabštejna nad Střelou je alej mohutných a staletých lip. Po pravé straně této silnice (jižní) je vždy mezi lipami, po určité vzdálenosti, na podstavci kamenná socha v nadživotní velikosti. […] V druhé třetině cesty je pak zděná, otevřená – výklenkovitě, kaplička, kde již nic není, a proto zůstala bez povšimnutí. Teprve těsně před Rabštejnem poškodili a zničili třetí sochu. 3) Na kamenném podstavci z kvádrů; podstavec 135 cm š. x 85 cm silný a 142 cm vys., má na přední straně vytesány ve středu vějířovité listy, nad středem dva vinné hrozny a po stranách vytesána plastikou lupena ve vázách. Na tomto podstavci je kamenný hranolovitý nástavec, s bočnými kameny stranami vlnovitě prolomenými. Boční nástavce mají vinné listy s hroznem. Střední hranol má na sobě vytesaný dvojznak s korunkou nad dvojerbem: levý znak má pole křížem rozdělené a pravý znak je dvouocasý lev. Hranol je 60 cm vysoký. Nad hranolem je druhý nástavek, 70 cm vys., s vlnovitě prolomenými bočními stranami. Pak teprv stojí vlastní socha v slabě nadživotní velikosti: »Ježíš přítel dítek«. Postava Krista vedoucí pravou rukou dětsko. Celá vlastní socha byla pachateli sražena se stráně a otlučena. Vlastní podstavec zůstal stát. Celý případ měl zakončení u vojenského soudu. Denní tisk přinesl o tomto vandalství článek. Pachatelé byli také odsouzeni k náhradě za opravu. Všechny sochy pak opravoval akad. sochař Klempíř z Prahy. Bylo těžkou prací těžké kusy soch a kvádrů u všech vytahovat po stráni vzhůru. Byla to práce vojáků, kteří pak ochotně pomáhali a také vždy postavili patřičné lešení.“[643] Celou událost vskutku řešil vojenský obvodový soud Čáslav, jenž ve veřejném líčení konaném 25. září 1963 o obžalovaných Bohumilu Sedláčkovi, Janu Kamenském, Jiřím Molínkovi, Janu Neubauerovi, Zdeňku Votroubkovi a Janu Markovi rozhodl, že „jsou vinni, že dne 26. května mezi 04.00-05.00 na silnici Vranov – Rabštejn, okres Plzeň-sever, po předchozím požití alkoholu se dopustili výtržnosti tím, že Sedláček spolu s Kamenským, Neubauerem a Votroubkem vyvrátili sochu biskupa Augustina; Kamenský s Molínkem sochu

[643] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, s. 81-82.

	Ježíše s dítětem a poté Sedláček s Molínkem, Markem a Kamenským strhli v obci Rabštejn dřevěný kříž, přičemž Marek předtím házel po sochách kamením a Kamenský odnesl tabuli označující místní obec.“ Pachatelé byli odsouzeni k podmíněným trestům odnětí svobody a k náhradě škody. Akademický sochař Jaroslav Klempíř, jemuž bylo zadáno restaurování poškozených soch, nejprve 22. června 1963 sepsal zprávu o jejich stavu, v níž o soše Kristus přítel dítek píše: „Před Rabštejnem, také po pravé straně silnice, stála socha, jmenovaná Ježíš – přítel dítek. Nyní zde stojí jenom podstavec této sochy. Socha leží povalená asi 20 m od podstavce ve stráni. Má uraženou hlavu, poškozenou draperii i ruce. Jak jsem zjistil, dle stavu kamene, byla této soše uražena hlava již dříve.“ Sochař Klempíř pátral také po osudu uražených hlav všech poškozených soch. Ve své zprávě o tom puvádí: „Navštívil jsem také při zjišťování stavu násilně poškozených zástupce velitele posádky, abych se dověděl, kam se poděly hlavy od soch, které vojáci porazili. Dle výpovědi s. nadporučíka vojáci hlavy před sebou váleli po silnici a pak je zcela rozbili na kusy, takže se z nich nic nezachovalo.“644 Ve své restaurátorské zprávě z 24. září 1963 pak Jaroslav Klempíř svůj restaurátorský zásah na soše Kristus přítel dítek popsal takto: „Socha Kristus – přítel dítek – také třetí socha ležela povalena ve stráni a sokl bohatě profilovaný ležel také ve stráni. Soše scházela hlava a měla na draperii četné poškozeniny. Na soklu byla četná místa v rozpadu i uražená. Provedl jsem rekonstrukci hlavy a osadil ji na čepy. Kámen byl zpevněn a provedeno doplnění uražených částí. Na všech třech sochách jsem provedl očištění kamene od nánosu nečistot a potřebné zpevnění kamene hydrofobizačním roztokem metylsilanolátu sodného.“645 V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 je tehdejší stav sochy stručně popsán takto: „Zrestaurováno, v dobrém stavu.“646 V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 je v popise sochy, uvedené jako „socha Ježíš, přítel dítek, u silnice k Manětínu“, zaznamenáno: „Na soklu stojí postava Krista (s novou hlavou), vede za ruku děcko.“[647] Opětně byla socha poražena v roce 1985. Rabštejnská městská

644 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Rabštejn nad Střelou.

645 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 433.

646 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

647 D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 266.

	kronika o tom v zápise z tohoto roku uvádí: „Poražení sochy: Dne 27. června byla při střetnutí dvou velkých nákladních vozidel »Velkovýkrmen« ze Žihle poražena barokní socha »Ježíš – přítel dětí« v lipové aleji k Vranovu. Socha byla jen provizorně ještě tentýž den znovu postavena.“[648] V následujícím roce 1986 byla socha přemístěna a opravena. V rabštejnské kronice o tom v zápise z tohoto roku čteme: „Socha »Ježíš přítel dítek« poražená 27./VI. 85 byla přemístěna k autobusové zastávce a restaurována ak. sochařem Janem Bradnou z Prahy nákladem 38 700 Kčs.“[649] Roku 1987 se k této opravě vrátila manětínská městská kronika, v níž čteme: „V roce 1986 byla přenesena barokní socha »Kristus přítel dítek« z aleje od Vranova přímo na rozcestí v Rabštejně horní cestě k budově bývalého kláštera, nyní zotavovna. Na tomto rozcestí je stanoviště (otáčka) autobusů a proti na malém paloučku byla postavena přenesená socha do pěkného prostředí. Socha stála před přemístěním do Rabštejna na jižní straně silnice ze Stvolna-Vranov mezi starými lipami.“[650] Irena Bukačová a Jiří Fák k této opravě roku 1986 dodávají: „K transferu a restaurátorskému zásahu z roku 1986 je uložena dokumentace v archivu Národního památkového ústavu. Tehdy totiž restaurátor doplnil hlavu světce, která se bohužel při destrukci díla v poválečných letech ztratila. Vzhledem k ikonografii sousoší se objevily různé názory na to, co vlastně představuje, protože typ »Ježíš přítel dítek«, ke kterému je přiřazováno, nebyl rozhodně v baroku obvyklý a patří námětově až k 19. století. Starší výklad, že by socha měla být spíše sv. Josef, také neodpovídá běžnému zobrazení tohoto světce s malým Ježíškem, jehož obvykle chová v náručí. Jedna z možných verzí výkladu ji označuje jako sousoší svaté Anny s děvčátkem Pannou Marií, pro které barokní ikonografie zcela vyhovuje. V tom případě by mužská hlava měla být nahrazena hlavou starší ženy. Obrazové doklady se pro toto tvrzení nedochovaly.“[651]

[648] Městský úřad Manětín, Kronika Rabštejna nad Střelou 1974-1994, s. 173.
[649] Tamtéž, s. 177.
[650] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1985-1990, s. 241.
[651] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 151.

obr.	

číslo ID	85
lokalita	Rabštejn nad Střelou
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Vavřince
KP	47621/4-4221
poloha	známá
umístění	V centru obce, původně v aleji z Rabštejna směrem na Stvolny blízko stodol
datace	Kolem 1714
autorství	
donátor	hrabě Šebestián Pötting?
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce nápis: „S: LAV // RENTIVS“ Sv. Vavřinec.
opravy a rest. zásahy	1837 nově štafírována (Václav Ferlesch, nájemce pivovaru), 1963 ak. soch. Jaroslav Klempíř, 1988-1989 přesun a restaurování ak. soch. Jan Bradna
současný stav	Výhledově by byl potřeba revizní restaurátorský zásah.

literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 267; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 3, Praha 1980, s. 197; Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 486, 500; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 133, 136; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 157-158.
text katalogu	V soupisu soch rabštejské farnosti z roku 1837 je socha uvedena jako socha sv. Vavřince a je popsána takto: „Z hrubšího pískovce dobře zpracovaná a v roce 1837 natřená tmavě zelenou olejovou barvou.“ O soše je dále uvedeno, že její stav je dobrý, že je na ní nápis „S. Lorenz“, že stojí „v aleji do Vranova blízko stodol vlevo“, postavit ji dal hrabě Šebestián Pötting a neexistuje žádný fond na její udržování. Pokud jde o její udržování, soupis dodává: „Václav Ferlesch, nájemce pivovaru v Rabštejně, ji dal roku 1837 nové natřít.“[652] Roku 1963 byla socha spolu s několika dalšími rabštejnskými sochami poškozena. Manětínská kronika v zápise z tohoto roku popisuje celou událost zevrubně takto: „Ze soboty 25. května na neděli 26. května vracelo se v noci několik vojáků, v počtu pěti nebo šesti, z májové taneční zábavy ve Stvolnech do svých ubytoven v zámku v Rabštejně. V rozjařené náladě začli po cestě roztloukat historické barokní sochy, patřící do skupiny barokních soch manětínských. Zpráva o zničení rabštejnských plastik se roznesla hned v neděli po okolí a vzbudila oprávněný rozruch a rozhořčení obyvatelstva, zvláště manětínského. Od státního statku Vranov do Rabštejna nad Střelou je alej mohutných a staletých lip. Po pravé straně této silnice (jižní) je vždy mezi lipami, po určité vzdálenosti, na podstavci kamenná socha v nadživotní velikosti. 1) První socha od Vranova představuje Sv. Vavřince. Na hranolovém podstavci 230 cm vysokém je vytesán nápis: »S. Laurentius«. Na tomto podstavci pak stojí socha světce, držící jako atribut v levé ruce rošt opřený o zem. Pravou ruku má položenou na srdci. Socha byla poměrně na své stáří dobře zachovalá. Zlomyslní ničitelé nemohli sochu povalit pro její pevnou stabilitu, pouze se jim podařilo celou sochu silně nahnout ke straně. Zato urazili soše hlavu, kameny

[652] SOkA Plzeň-sever, FÚ Rabštejn nad Střelou, inv. č. 43, č. 15.

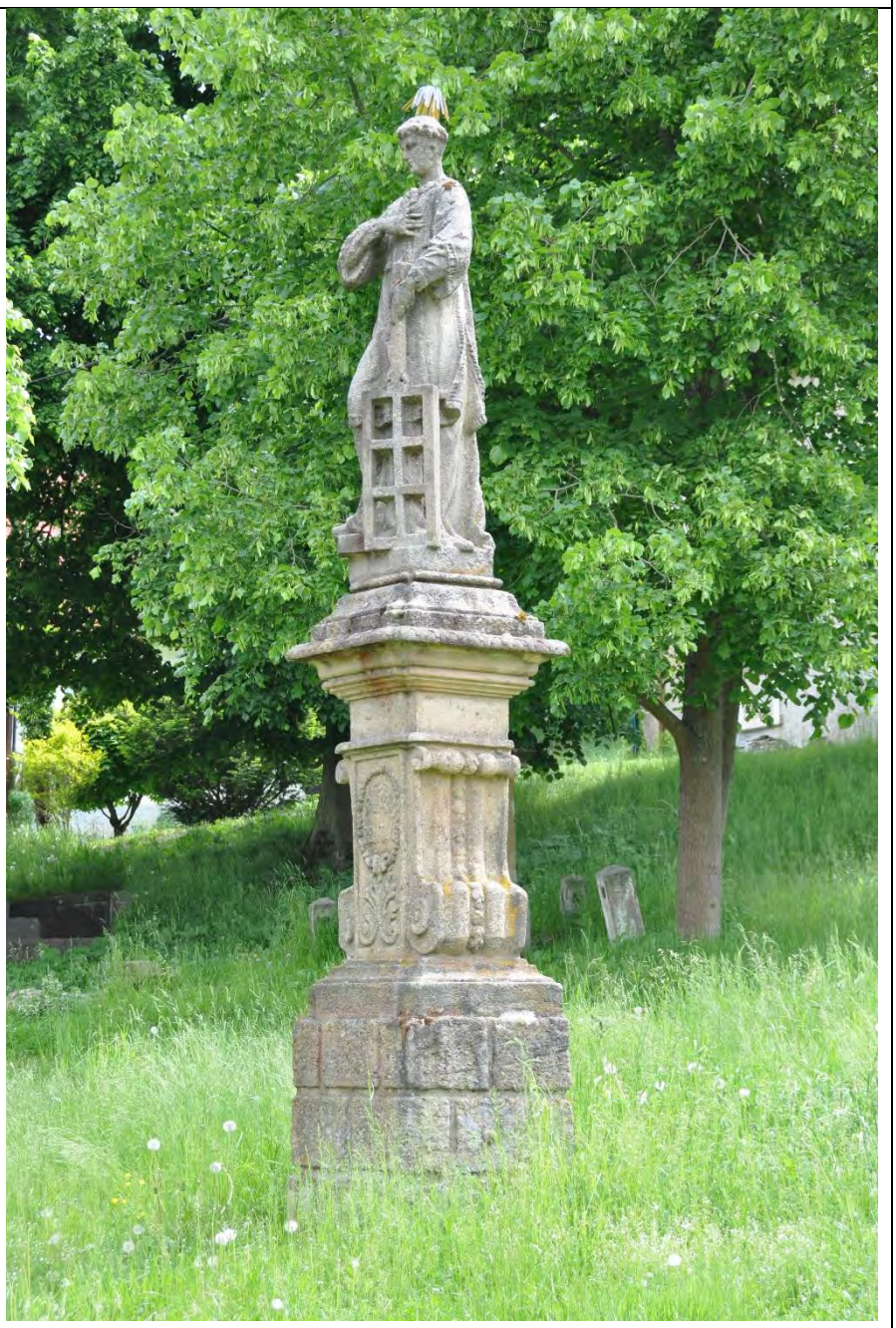
	uráželi kusy roštu, potloukli ruce a urazili kusy z roucha. Socha stojí asi 150 kroků od vjezdu do vranovského dvora. […] Celý případ měl zakončení u vojenského soudu. Denní tisk přinesl o tomto vandalství článek. Pachatelé byli také odsouzeni k náhradě za opravu. Všechny sochy pak opravoval akad. sochař Klempíř z Prahy. Bylo těžkou prací těžké kusy soch a kvádrů u všech vytahovat po stráni vzhůru. Byla to práce vojáků, kteří pak ochotně pomáhali a také vždy postavili patřičné lešení.“[653] Celou událost vskutku řešil vojenský obvodový soud Čáslav, jenž ve veřejném líčení konaném 25. září 1963 o obžalovaných Bohumilu Sedláčkovi, Janu Kamenském, Jiřím Molínkovi, Janu Neubauerovi, Zdeňku Votroubkovi a Janu Markovi rozhodl, že „jsou vinni, že dne 26. května mezi 04.00-05.00 na silnici Vranov – Rabštejn, okres Plzeň-sever, po předchozím požití alkoholu se dopustili výtržnosti tím, že Sedláček spolu s Kamenským, Neubauerem a Votroubkem vyvrátili sochu biskupa Augustina; Kamenský s Molínkem sochu Ježíše s dítětem a poté Sedláček s Molínkem, Markem a Kamenským strhli v obci Rabštejn dřevěný kříž, přičemž Marek předtím házel po sochách kamením a Kamenský odnesl tabuli označující místní obec.“ Pachatelé byli odsouzeni k podmíněným trestům odnětí svobody a k náhradě skody, V rozsudku, jak vidno, není kupodivu vůbec řeč o soše sv. Vavřince, kterou se ovšem pachatelům nepodařilo povalit jako dvě druhé sochy. Akademický sochař Jaroslav Klempíř, jemuž bylo zadáno restaurování poškozených soch, nejprve 22. června 1963 sepsal zprávu o jejich stavu, v níž o soše sv. Vavřince píše: „Socha sv. Vavřince – při silnici vpravo od Manětína směrem k Rabštejnu. Na podstavci cca 2.30 m vysokém stojí socha sv. Vavřince (bez hlavy). V levé ruce drží rošt, opřený o sokl. Pravou ruku má na srdci. Na podstavci je nápis S. Laurentius. Upozorňuji, že podstavec se sochou je nebezpečně nahnutý do silnice. Bude nutno před renovací sochu i sokl rozebrat a znovu osadit na vyztužený základ.“ Sochař Klempíř pátral také po osudu uražených hlav všech poškozených soch. Ve své zprávě o tom uvádí: „Navštívil jsem také při zjišťování stavu násilně poškozených zástupce velitele posádky, abych se dověděl, kam se poděly hlavy od soch, které vojáci porazili. Dle výpovědi s.

[653] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, s. 81-82.

	nadporučíka vojáci hlavy před sebou váleli po silnici a pak je zcela rozbili na kusy, takže se z nich nic nezachovalo.“654 Ve své restaurátorské zprávě z 24. září 1963 pak Jaroslav Klempíř svůj restaurátorský zásah na soše sv. Vavřince popsal takto: „Socha sv. Vavřince – byla v značně nakloněné poloze a bylo zde nebezpečí, že přepadne. Základna byla z nepevného materiálu (z břidlice) a musel být proto zhotoven nový betonový základ, na který byla socha osazena. Socha měla uraženou hlavu a velkou část roštu, také četná drobná poškození i na bohatě profilovaném soklu. Původní hlava byla nalezena v desolátním stavu. Byla provedena rekonstrukce této hlavy a znovu osazena. Byl doplněn rošt shodným kamenem a taktéž doplněny ostatní poškozeniny. […] Na všech třech sochách jsem provedl očištění kamene od nánosu nečistot a potřebné zpevnění kamene hydrofobizačním roztokem metylsilanolátu sodného.“655 V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 je tehdejší stav sochy stručně popsán takto: „Socha v poměrně dobrém stavu, pouze obvod roštu zurážen.“[656] V roce 1988 byla socha přemístěna a restaurována. Manětínská městská kronika o prvotním, prozatímním přesunu sochy v zápise z tohoto roku stručně uvádí: „I. socha od Vranova představuje sv. Vavřince […]. Tato socha byla v sobotu 10. IX. 88 přemístěna na náměstí Rabštejna – není zatím postavena – a příští jaro bude opravena.“[657] Obdobný záznam byl téhož roku pořízen i do rabštejnské kroniky, v níž čteme: „Restaurátor J. Bradna zčásti přemístil barokní sochu sv. Vavřince od Vranova na rabštejnské náměstí.“[658] Do evidenčního listu nemovité kulturní památky z roku 1970 byla pak o definitivním přemístění sochy připsána tato poznámka: „Socha přemístěna [...] do Manětína, před obec vlevo u vodárny z 1. republiky, do blízkosti kapličky sv. Jana.“659 Sám akademický sochař Jan Bradna svoji restaurátorskou práci popsal v restaurátorské zprávě, kterou umělecká komise Českého fondu výtvarných umění přijala 8. října 1988. V této zprávě se uvádí: „Socha sv. Vavřince byla umístěna u silnice v aleji mezi Rabštejnem a Novým Dvorem. Byla již jednou v minulosti poražena a nyní stále

654 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Rabštejn nad Střelou.
655 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 433.
656 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.
657 Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1985-1990, s. 346.
658 Městský úřad Manětín, Kronika Rabštejna nad Střelou 1974-1994, s. 190.
659 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

	více ohrožována dopravou. Proto bylo rozhodnuto – stejně jako ostatní sochy v minulosti – přenést i tuto na jiné, bezpečnější místo v cenru obce. Kámen plastiky byl zvětralý, rozpraskaný, na mnoha místech mechanicky poškozený. Chyběla levá světcova ruka držící rožeň a značná část vlastního rožně: držadlo a obě boční části mříže. Nos nyl uražený, prsty pravé ruky potlučené. Chyběly části modelace a draperie. Na soklu otvory po vypadaných valounech, potlučené hrany, rohy a části rustikální spodní části. Celá socha byla pokryta nečistotou a lišejníkem. <u>Postup při restaurování</u> Před transportem bylo nejdříve nutné sochu pomocí jeřábu rozebrat a naložit jednotlivé díly na vůz. Rozebrání proběhlo bez nejmenšího počkození sochy. Protože restaurování a rekonstrukci chybějících částí nebylo možno provést ve svislé poloze na novém místě, byla socha převezena do požární zbrojnice k restaurování. Sokl byl převezen na náměstí a osazen na nově vybudovaný základ. Po osazení a vytvrdnutí spojovacího materiálu byl sokl očištěn nejdříve nasucho, dále omýván vodou a kysličníkem, až byl zbaven nečistoty a lišejníků. Značné množství chybějící modelace soklu a velké spáry mezi jednotlivými díly byly domodelovány a doplněny umělým kamenem, který byl po vytvrdnutí opracován do charakteru okolí. Po vyzrání materiálu byl sokl lehce barevně sjednocen. Socha byla také očištěna, omyta a zbavena lišejníků. Během restaurování byla s velkým štěstím nalezena na původním místě pod vrstvou listí a trávy uražená ruka, která byla až dosud považována za ztracenou. Proto ji bylo možno osadit na nekorodující čep a tak bezpečně zjistit sklon roštu a rekonstruovat ho. Do fragmentu roštu jsem navrtal hluboké otvory, do kterých jsem zakotvil nekorodující armaturu, jež probíhá v příčkách roštu z umělého kamene. Po zabudování armatury jsem zhotovil odpovídající bednění, do kterého jsem umělý kámen zadusal. Poté jsem domodeloval nos, prsty, draperii a další poškození. Po vytvrdnutí materiálu jsem odstranil bednění a nově rekonstruované části opracoval do charakteru přírodního kamene. <u>Další postup při restaurování</u> Takto opracované nové části jsem barevně retušoval. Osazení a závěrečná retuš a konzervace bude provedena po vyzrání materiálu, za příznivější roční doby. Na závěr celé akce bude také osazena paprskovitá svatozář, která je již zhotovena.“

	Restaurátorské práce byly poté ukončeny v roce 1989, kdy byla restaurovaná socha osazena na sokl. Dne 5. září toho roku se konalo jednání umělecké komise Českého fondu výtvarných umění, při kterém bylo hotové dílo kolaudováno. Z tohoto zápisu se také dovídáme, že zmíněnou svatozáž zhotovil restaurátor Lubomír Čtverák.[660]
obr.	

[660] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 817/7.

číslo ID	86
lokalita	Rabštejn nad Střelou
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Vojtěcha (někdy bývá považována za sochu sv. Augustina či sv. Donáta)
KP	19307/4-3997
poloha	známá
umístění	Po pravé straně komunikace procházející obcí za mostem směrem k centru obce, původně v aleji z Rabštejna směrem na Stvolny nedaleko kaple sv. Antonína
datace	1700-1725
autorství	
donátor	hrabě Šebestián Pötting?
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na čelní stěně druhé etáže podstavce kartuše s korunkou. Na čelní stěně první etáže podstavce reliéf čtyřlisté růže. Na levé stěně podstavce této sochy dle literatury monogram: „SW“.
opravy a rest. zásahy	1963 ak. soch. Jaroslav Klempíř, 1987 přesun a restaurování ak. soch. Jan Bradna

současný stav	Výhledově by byl potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 265; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 3, Praha 1980, s. 197; Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 486; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 136; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 158-159.
text katalogu	Datum vzniku této sochy neznáme. To, že jejím původcem je sochař Štěpán Borovec, tvrdí manětínský kronikář Jindřich Nacházel, jenž v manětínské kronice roku 1966 o vzniku této sochy, kterou označoval jako sv. Augustina, psal: „Před r. 1719. »Sv. Augustin« je druhou sochou v této lipové aleji. Světec v biskupské mitře, pravou rukou žehnající. Na podstavci je vytesána čtyřlistá růže, což může býti ozdobou i erbem některé z manželek majitelů panství. Na nástavku je pak hraběcí korunka na špatně znatelným erbem. Tuto jedinou sochu je možno částečně datovat. Na podstavci této sochy (při levém boku) k západní straně je ještě dosti znatelně vytesán monogram: »SW«. Tato písmena neznačí nic jiného než jméno svého tvůrce, sochaře Štěpána Borovce (Štěpán Worovec) z Manětína. A poněvadž Štěpán Borovec zemřel v Manětíně roku 1719, znamená to, že socha byla postavena nejpozději tento rok, ale spíše dříve. V tu dobu byl majitelem panství Černín a před ním do r. 1714 Pötting.“[661] V soupisu soch rabštejské farnosti z roku 1837 je socha uvedena jako socha sv. Donáta a je popsána takto: „Z pískovce velmi dobře zpracovaná.“ O soše je dále uvedeno, že její stav je dobrý, že stojí „v aleji do Vranova vlevo nedaleko kaple sv. Antonína“, postavit ji dal hrabě Šebestián Pötting a neexistuje žádný fond na její udržování.[662] Roku 1963 byla socha spolu s několika dalšími rabštejnskými sochami poškozena. Manětínská kronika v zápise z tohoto roku popisuje celou událost zevrubně takto (socha sv. Vojtěcha je tu nadále označována za sochu sv. Augustina):

[661] Tamtéž, s. 194.
[662] SOkA Plzeň-sever, FÚ Rabštejn nad Střelou, inv. č. 43, č. 13.

	„Ze soboty 25. května na neděli 26. května vracelo se v noci několik vojáků, v počtu pěti nebo šesti, z májové taneční zábavy ve Stvolnech do svých ubytoven v zámku v Rabštejně. V rozjařené náladě začli po cestě roztloukat historické barokní sochy, patřící do skupiny barokních soch manětínských. Zpráva o zničení rabštejnských plastik se roznesla hned v neděli po okolí a vzbudila oprávněný rozruch a rozhořčení obyvatelstva, zvláště manětínského. Od státního statku Vranov do Rabštejna nad Střelou je alej mohutných a staletých lip. Po pravé straně této silnice (jižní) je vždy mezi lipami, po určité vzdálenosti, na podstavci kamenná socha v nadživotní velikosti. [...] Toto nestačilo, a proto pokračovali k další soše, která stojí asi na konci první poloviny cesty do Rabštejna. 2) Druhá socha představuje sv. Augustina. Na kamenném podstavci 130 cm vysokém, s kamen. nástavcem 90 cm vys., stojí socha světce v biskupské mitře, pravou rukou žehnající. Na základním podstavci je vytesána čtyřlistá růže a na nástavku již špatně znatelný erb s korunkou. Jinak byla socha dosti zachovalá. Levá ruka se opírá o biskupskou berlu. Na pravé boční straně nástavku mezi podstavcem a vlastní sochou je vytesán monogram: »SW«. Písmena značí jméno sochaře manětínského, Štěpána Borovce (Štěpán Worowec), který zemřel v Manětíně dne 21. srpna 1719 ve věku 47 let. Sochu dal postavit František Josef hrabě Černín z Chudenic, nebo jeho předchůce Antonín nebo bratr jeho František Karel hr. Pötting, což jest nejpravděpodobnější. Znak je špatně viditelný. Tuto druhou sochu pachatelé úplně povalili, se stráně svalili a rozházeli po stráni i kameny ze základního podstavce a sochu otloukli. […] Celý případ měl zakončení u vojenského soudu. Denní tisk přinesl o tomto vandalství článek. Pachatelé byli také odsouzeni k náhradě za opravu. Všechny sochy pak opravoval akad. sochař Klempíř z Prahy. Bylo těžkou prací těžké kusy soch a kvádrů u všech vytahovat po stráni vzhůru. Byla to práce vojáků, kteří pak ochotně pomáhali a také vždy postavili patřičné lešení.“[663] Celou událost vskutku řešil vojenský obvodový soud Čáslav, jenž ve veřejném líčení konaném 25. září 1963 o obžalovaných Bohumilu Sedláčkovi, Janu Kamenském, Jiřím Molínkovi, Janu Neubauerovi, Zdeňku Votroubkovi a Janu Markovi rozhodl, že „jsou vinni, že dne

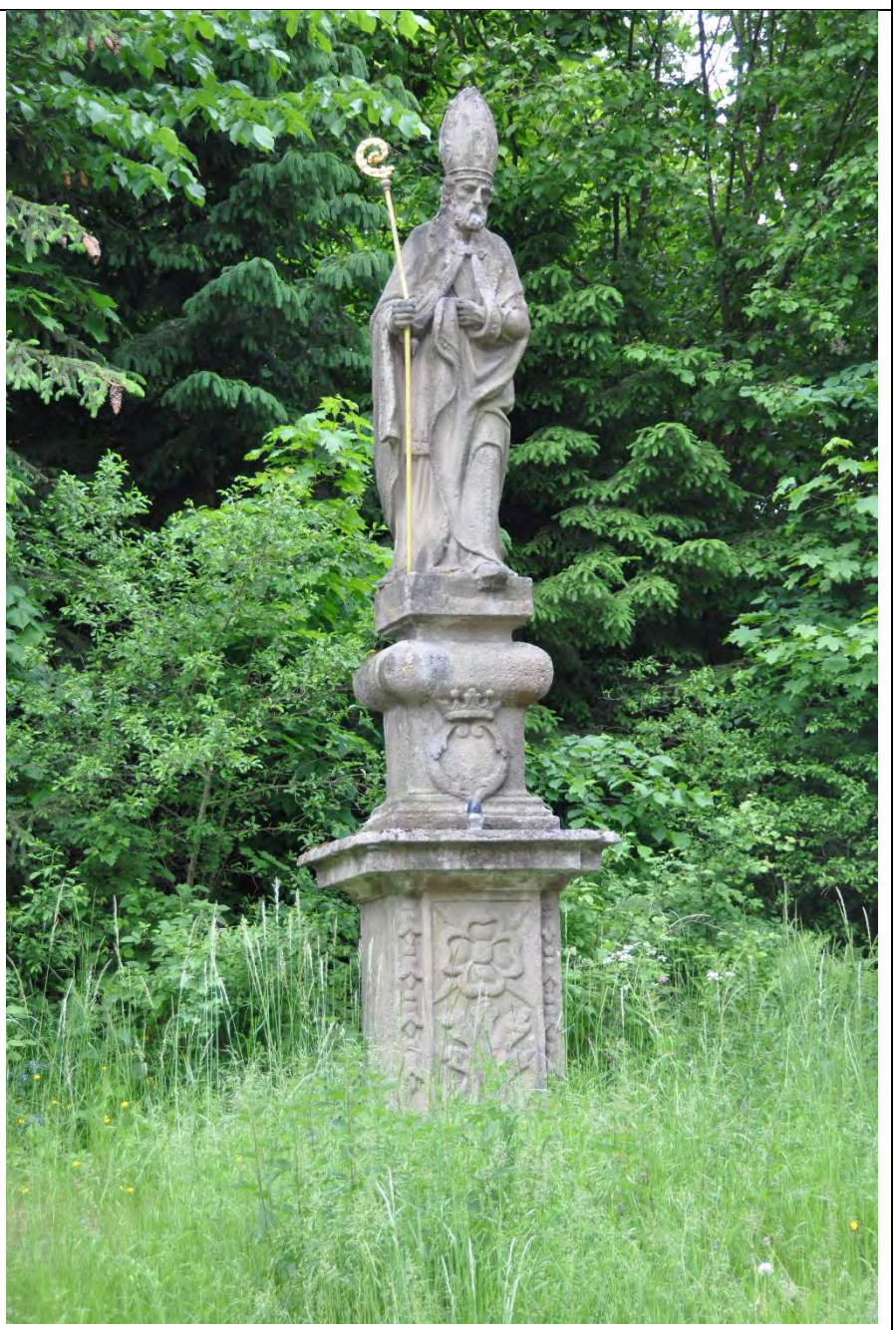
[663] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, s. 81-82.

	26. května mezi 04.00-05.00 na silnici Vranov – Rabštejn, okres Plzeň-sever, po předchozím požití alkoholu se dopustili výtržnosti tím, že Sedláček spolu s Kamenským, Neubauerem a Votroubkem vyvrátili sochu biskupa Augustina; Kamenský s Molínkem sochu Ježíše s dítětem a poté Sedláček s Molínkem, Markem a Kamenským strhli v obci Rabštejn dřevěný kříž, přičemž Marek předtím házel po sochách kamením a Kamenský odnesl tabuli označující místní obec.“ Pachatelé byli odsouzeni k podmíněným trestům odnětí svobody a k náhradě škody. Akademický sochař Jaroslav Klempíř, jemuž bylo zadáno restaurování poškozených soch, nejprve 22. června 1963 sepsal zprávu o jejich stavu, v níž o soše sv. Vojtěcha píše: „Socha sv. Augustina – stojí taktéž po pravé straně silnice směrem k Rabštejnu. Na podstavci vysokém také cca 230 cm stála socha sv. Augustina, která je nyní povalena ve stráni, má uraženou hlavu (byla s biskupskou mitrou), poškozená je také draperie i ruce. Žehnající pravá ruka je zdvižena nad hlavou. Na soklu, jehož tři části jsou rozvalené ve stráni, je na střední části čtyřlistá růže a na nástavné části nad římsou erb – neznatelný s korunkou.“ Sochař Klempíř pátral také po osudu uražených hlav všech poškozených soch. Ve své zprávě o tom puvádí: „Navštívil jsem také při zjišťování stavu násilně poškozených zástupce velitele posádky, abych se dověděl, kam se poděly hlavy od soch, které vojáci porazili. Dle výpovědi s. nadporučíka vojáci hlavy před sebou váleli po silnici a pak je zcela rozbili na kusy, takže se z nich nic nezachovalo.“[664] Ve své restaurátorské zprávě z 24. září 1963 pak Jaroslav Klempíř svůj restaurátorský zásah na soše sv. Vojtěcha popsal takto: „Socha sv. Augustina – byla povalena a ležela ve stráni (také sokl). Byla osazena na původní místo. Scházela pravá ruka – od předloktí – v které původně držel berlu. Ruku jsem doplnil a osadil spodní část berly. Byly doplněny další urážené části draperie a bohaté profilace soklu. […] Na všech třech sochách jsem provedl očištění kamene od nánosu nečistot a potřebné zpevnění kamene hydrofobizačním roztokem metylsilanolátu sodného.“[665] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 je tehdejší stav sochy, uvedené tu jako „socha světce (sv. Vojtěcha? Arnošta?)“, jen stručně označen za dobrý.666 Pasportisace okresů

[664] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Rabštejn nad Střelou.
[665] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 433.
666 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

	Západočeského kraje z roku 1977 o této soše uvádí: „Socha světce u silnice k Manětínu asi 50 m za posledním domkem čp. 44. Socha světce-biskupa na bohatě ztvárněném soklu v horní části oble rozšířeném. Konec 18. století.“[667] V roce 1987 byla socha přemístěna a restaurována. Manětínská městská kronika o tom v zápise z tohoto roku stručně uvádí: „V srpnu 1987 byla přemístěna další socha z aleje, vedoucí od dvora Vranov do Rabštejna. Socha stála na pravé (jižní) straně silnice. Přemístěna byla do dolní části městečka, na severní stranu silnice před mostem přes řeku.“[668] Obdobný záznam byl téhož roku pořízen i do rabštejnské kroniky, v níž čteme: „Ak. sochař a restaurátor Jan Bradna z Prahy přemístil z lipové aleje u Vranova barokní sochu sv. Vojtěcha a velmi vhodně ji nově postavil u mostu proti pivovaru.“[669] Sám akademický sochař Jan Bárta ve své restaurátorské zprávě, kterou umělecká komise Českého fondu výtvarných umělců přijala 6. října 1987, popisuje toto restaurování následovně: „Socha sv. Vojtěcha byla umístěna u silnice z Rabštejna ke dvoru Vranov. Stála blízko jízdní dráhy a byla ohrožována vozidly. Proto bylo rozhodnuto sochu přemístit na vhodné chráněné místo s možností uplatnění pro četné návštěvníky Rabštejna. Bylo určeno místo na břehu nad silnicí v blízkosti mostu. Sama socha byla pokryta vrstvou lišejníků a nečistoty. Kámen byl místy narušený zvětráním. Části soch, draperie, rohy, hrany soklu byly otlučené. Sokl byl zčásti zasypaný vozovkou. Z berly zbyla pouze část zkorodované tyče od ruky dolů. <u>Postup při restaurování</u> Socha byla postupně rozebírána na jednotlivé části. Nejdříve byly uvolněny spáry, ložné plochy s čepy. Poté byla socha uvázána na jeřáb a naložena na vůz. Po převezení na nové místo byly jednotlivé díly stavěny na připravený betonový základ. Ložné plochy byly spojovány vápennou maltou a nekorodujícími čepy. Po sestavení byla socha očištěna a omývána. Mechy a další organické zárodky na soše byly hubeny chemicky. Po vyschnutí kamene byla narušená místa zpevněna. Chybějící části byly domodelovány umělým kamenem a obnoveno spárování. Barevnost sochy byla sjednocena lokálními retušemi a kámen opatřen nástřikem proti nasávání

[667] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 265.
[668] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1985-1990, s. 259.
[669] Městský úřad Manětín, Kronika Rabštejna nad Střelou 1974-1994, s. 183.

	vlhkosti. Berla byla rekonstruována v mědi, pozlacena a osazena na sochu.“[670]
obr.	

[670] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 817/1.

číslo ID	87
lokalita	Rabštejn nad Střelou
okres	Plzeň-sever
název	Socha Krista Ecce homo
KP	47619/4-4219
poloha	známá
umístění	V centru obce při komunikaci
datace	Původně 1715, 1891
autorství	Autorem obnovené sochy z roku 1891 J. Rziha, Podbořany
donátor	
materiál	Pískovec jemnozrnný
nápisy, signatury atd.	Na podstavci původní sochy se dle pramenů nalézal nápis: „F. M. C. S SS 1715“. Na střední části čelní stěny podstavce nápis: „Errichtet // 1891.“ Zřízeno 1891.

	Na levé stěně plintu současné sochy signatura autora: „J. Rziha, Podersam.“ J. Rziha, Podbořany.
opravy a rest. zásahy	1891 zcela obnovena, 1975 restaurování ak. soch. Jan Bradna
současný stav	Výhledově by byl potřeba revizní restaurátorský zásah.
literatura	Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 102; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 266; Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 486, 499; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 133, 136; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 156-157.
text katalogu	Podle letopočtu, jenž se nacházel na samotné památce, byla původní socha postavena v roce 1715. V soupisu soch rabštejské farnosti z roku 1837 je socha uvedena jako socha Ecce homo a je popsána takto: „Z kamene, natřená olejovou barvou, s nápisem F. M. C. S SS 1715.“ O soše je dále uvedeno, že její stav je dobrý, že stojí „na náměstí v Rabštejně“ a že ji udržuje rabštejnská obec.[671] Po zničení této původní sochy byla roku 1891 postavena socha nová. Antonín Podlaha o tom roku 1909 uvedl: „Na náměstí stávala barokní socha »Ecce homo«; ta byla vichrem svržena a rozbita; i byla dle ní r. 1891 zhotovena socha od sochaře J. Rzihy v Podbořanech.“672 V rabštejnské městské kronice, založené roku 1927, se v zápise k roku 1891 o tomto postavení nové sochy píše: „Dne 10. srpna byla posvěcena nová socha »Ecce homo« (»Hle člověk«). Nová socha je zhotovena přesně podle staré od sochaře Ržihy z Podbořan. Potřebné peníze na uhrazení výloh byly pořízeny sbírkou. […] Nová socha si vyžádala náklad 291 zl. 13 kr. S prací zednickou. Scházející zbytek se sehnal dodatečnými dary. (Účty a doklady viz v městském archivu.)“ K zápisu byl připojen také „opis

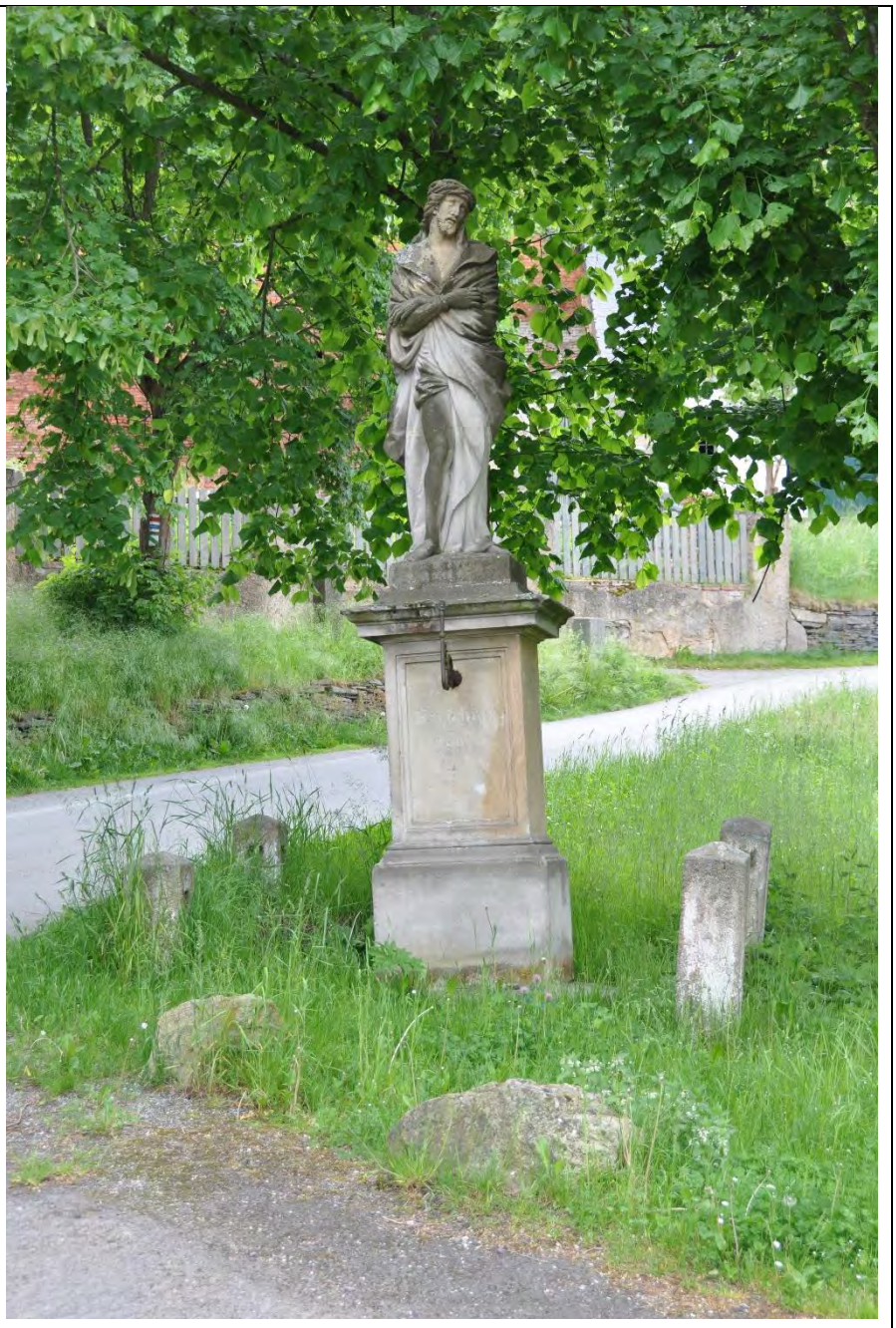
[671] SOkA Plzeň-sever, FÚ Rabštejn nad Střelou, inv. č. 43, č. 8.
672 Ant. PODLAHA, Posvátná místa království Českého I. Arcidiecese Pražská III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, Praha 1909, s. 102.

	sběrací listiny na novou sochu »Ecce homo«“, v němž na prvém místě je uvedena hraběnka Lažanská, která darovala 30 zl.673. Skutečnost, že dnešní socha pochází z roku 1891, potvrzuje nápis „Errichtet 1891“ a signatura „J. Rziha Podersam“, které se na soše nalézají. Roku 1974 byla socha poražena autem. Rabštejnská městská kronika o tom v zápise z tohoto roku uvádí: „Poražení sochy »Ecce homo«. Dne 29./8. 1974 jel zaměstnanec RAJe Plzeň sever Frant. Martínek (nar. 9. 12. 1941) podnikovým osobním autem od mostu přes náměstí. V úzké uličce u »Radního domu« narazil na protijedoucí nákladní auto Správy státních silnic z Kralovic. Prudkým nárazem bylo osobní auto odmrštěno a zadní svojí částí narazilo na sochu, která spadla, roztříštila se na 3 kusy. I kamenný podstavec byl vyšinut. Na tomto místě stávala barokní socha dle původního nápisu na podstavci – »M. DOLOROSA I. F. S. 1714.« […] Místní nár. výbor se domáhá opravy sochy, která i když není zvlášť umělecky cenná, tvoří hezkou ozdobu malého náměstíčka.“[674] Dne 4. listopadu 1974 opravdu rada Místního národního výboru v Rabštejně nad Střelou informovala o celé věci Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni. V jejím dopise se uvádělo: „Jedná se o opravu sochy Exehomo [!] na náměstí v Rabštejně nad Střelou. Tato sochy byla při automobilové nehodě sražena z podstavce a přeražena na dva kusy. Podle zjištění poškození sochy zavinil řidič RaJ Plzeň-sever, který nejeví žádný zájem o opravu sochy. Z tohoto důvodu Vás žádáme, jakým způsobem máme postupovat, aby socha byla opravena a vše dáno do původního stavu.“ Krajské středisko nato objednalo restaurování sochy u Díla, podniku Českého fondu výtvarných umělců,[675] a v následujícím roce 1975 byla socha vskutku opravena, o čemž se v rabštejnské městské kronice píše: „Oprava sochy »Ecce homo«. Socha poražená při autohavarii 29./8. 74 a roztříštěná na několik kusů byla po roce znovu opravena péčí Krajského střediska památkové péče a ochrany

[673] Městský úřad Manětín, Kronika Rabštejna nad Střelou, založená roku 1927, s. 63-65.
[674] Městský úřad Manětín, Kronika Rabštejna nad Střelou 1974-1994, s. 43.
[675] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Rabštejn nad Střelou.

	přírody v Plzni. Náklady nesla Státní pojišťovna. Opravu provedla restaurátorská dvojice manželů Bradových [!] z Prahy.“[676] Restaurování ve skutečnosti provedli akademičtí sochaři Jiří Kaňovský a Jan Bradna, kteří o tomto restaurátorském zákroku zhotovili restaurátorskou zprávu. V této zprávě, která byla Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni zaslána 31. října 1975, čteme: „Popis plastiky před restaurováním Socha je umístěna v horní části svažujícího se náměstí. Podél ní pokračuje silnice do prudkého kopce. V tomto svahu se srazila dvě auta a jedno prudce narazilo do soklu. Ten se nárazem posunul o 20 cm, přičemž spadla socha Krista, která se nárazem na zem přerazila ve stehnech. Pádem se také na mnoho štěpin rozdrtilo pravé rameno. Socha se ještě na několika místech potloukla. K dalšímu zničení došlo, když plastika ležela přeražená na zemi. Uražený nos, pomazání obličeje asfaltem atd. Také sokl byl na mnoha místech potlučený. Protože socha stojí pod stromy, byla porostlá mechem a pokrytá nečistotou. Postup při restaurování Nejprve jsme očistili obě plochy z přeraženého místa, vysekali otvory na čep a obě části sesadili na epoxydový tmel. Podobně jsme přilepili štěpiny z rozbitého ramene. Dále jsme usadili na původní místo sokl, oprášili, omyli jej, vyhubili organické části, umyli saponátem, zpevnili a zatmelili. Na plastice jsme očistili spáru od vytlačené tvrdlé pryskyřice a částečně oškrabali nánosy asfaltu. Zbytky, hlavně nasáklé do kamene, jsme vysávali benzinovými obklady, až do úplného vyčištení kamene. Tepre nyní jsme sochu omyli vodou, vyhubili mech, znovu omyli vodou se saponátem a zpevnili. Poté jsme zatmelili spáry a doplnili chybějící části. Protože nebyla jiná možnost, osadili jsme sochu pomocí zemědělského nakladače, umístěného na traktoru. Po osazení jsme tmely vybrousili, celou sochu barevně scelili a hydrofobisovali. Během práce jsme také očistili a konzervovali kovový držák lucerny.“[677]

[676] Městský úřad Manětín, Kronika Rabštejna nad Střelou 1974-1994, s. 56.
[677] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 435.

obr.	

číslo ID	88
lokalita	Rabštejn nad Střelou
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	nedohledána
umístění	
datace	
autorství	
donátor	
materiál	
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	neexistuje
literatura	

text katalogu	
obr.	

číslo ID	89
lokalita	Rabštejn nad Střelou
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Floriána
KP	Není zapsáno
poloha	nedohledáno
umístění	V aleji směrem z Rabštejna na Stvolny po levé straně, kde odbočuje pěšina
datace	1700-1800
autorství	
donátor	hrabě Šebestián Pötting
materiál	pískovec
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	neexistuje
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných

	památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 163.
text katalogu	V soupisu soch rabštejské farnosti z roku 1837 je socha uvedena jako socha sv. Floriána a je popsána takto: „Z pískovce dobře zpracovaná, ale povětrností na noze už trochu poškozená a bylo tu provedeno dvojité zpevnění železnými tyčemi.“ O soše je dále uvedeno, že její stav je dobrý, že stojí „v aleji do Vranova vlevo, kde se táhne pěšina mimo alej“, postavit ji dal hrabě Šebestián Pötting a neexistuje žádný fond na její udržování. Později byla v soupisu připojena tato poznámka: „Tuto sochu 8. března 1844 Karel Rot, měšťan a bednář, nešikovnou jízdou převrhl a rozbil na kusy. Dne 13. března tohoto roku byl o tom uvědoměn manětínský vrchní úřad, uznal ho však za nevinného.“[678]
obr.	

[678] SOkA Plzeň-sever, FÚ Rabštejn nad Střelou, inv. č. 43, č. 14.

číslo ID	90
lokalita	Radějov u Manětína
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	Při vjezdu do areálu myslivny Libenov
datace	1725-1750
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	1996?
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah včetně podstavce, u cohy světce bude třeba mj. doplnit kovový atribut svatozáře.
literatura	František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v

	SOkA Plzeň-sever), po s. 119; Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 135; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 82; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 170; Kristýna JIRMUSOVÁ, Josef Herrscher. Tajemství příchodu a působení v západních Čechách doby barokní, diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2008, s. 126.
text katalogu	Neznáme zatím žádné písemné prameny, jež by nás informovaly o vzniku sochy. Manětínský děkan P. František Wonka roku 1958 svoji návštěvu u této sochy popisoval takto (text druhého z námi citovaných odstavců je neúplně dochován): „Celý dvůr je oplocen a plot osázen duby a kaštany. A tu u vstupu na hlavní cestu mezi dvěma košatými kaštany stojí mohutná, šedomodrým mechem zarostlá socha mlčenlivého světce v nadlidské velikosti. […] Ve tváři světcově – načervenalé snad nějakým pradávným nátěrem – zračí se neobyčejná něha a vroucnost. […] Starý dělník ze Hvozda, který upravoval v lese příkop, mi pověděl, co slyšel od bývalého hajného p. Bäumla: Sochu tam prý postavil (asi přemístil) otec posledního hraběte Lažanského, hrabě Prokop Alois [† 1875] […] by se hodilo: mohl tak učinit na památku, že měl […] rovněž, že i jeho otec se jmenoval Jan. Leč o tom […] no, ani na soše nic naznačeno. Nynější revírní lesník, jenž půvabnou jednopatrovou myslivnu libenovskou obývá (p. Eduard Knecht), mi připomenul, že v katastrálních mapách ono místo je zváno: »U Jána« – zřejmě podle oné sochy. Nyní je třeba zjistiti, jak dlouho tento název již existuje. Pověděl mi též malou episodku, o které jsem slyšel krátce předtím a kterou mi i shora uvedený vysloužilý lesmistr p. Kalmášek potvrdil. Před r. 1925 přál si excelencpán poslední Jan hrabě Lažanský, aby sochu svatého Jana očistili od mechu. Chtěli mu vyhovět co nejochotněji a celou sochu vápnem obílili. »A neptejte se, jak je pan hrabě za to pochválil! Vycinkal jim, že jim znělo v uších jistě hodně dlouho!«.“[679] Manětínská městská kronika roku 1966 o soše uvádí: „»Sv. Jan

[679] František WONKA, O kamenné kráse Manětína, 1958 (rukopis v SOkA Plzeň-sever), po s. 119.

	Nep.« v Libenově. Socha je postavena v jiném pojetí, nežli bývá u tohoto pochybného světce obvyklé. Nevíme, kdo sochu tesal, ani kdo ji dal postavit. Můžeme jen usuzovat. Karel Maxmilián Lažanský usadil na pustině v Radějově, v letech 1670-1680, pět sedláků, a aby je lépe mohl využít, postavil v panském lese Libenově poplužní dvůr. V roce 1713 byla při dvoře postavena myslivna. Snad z těch let jsou i ony staleté, mohutné duby u Libenova. V době první republiky jakýsi horlivý lesní dal podstavec sochy omítnout a obílit, tím zakryl nápis a snad i letopočet.“[680] Restaurována byla socha roku 1996.[681] V regionální literatuře z roku 1997 je socha charakterizována slovy: „Vrcholně barokní socha sv. Jana Nepomuckého na omítnutém cihlovém soklu z doby kolem roku 1740 u vjezdu do dvora pochází z manětínské sochařské dílny.“[682]

[680] Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 194r.
[681] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 170.
[682] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 82.

obr.	

číslo ID	91
lokalita	Skelná Huť, k. ú. Trhomné
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	neznámá
umístění	Na západním okraji osady 200 metrů v lese od silnice na Trhomné
datace	1700-1800
autorství	
donátor	
materiál	pískovec
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	neexistuje
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VI. Soupis drobných

	památek Úterska a Bezvěrovska, Mariánská Týnice 2010, s. 149.
text katalogu	Pasportisace okresů Západočeského kraje z roku 1977 již uvádí, že socha nebyla nalezena. Irena Bukačová a Jiří Fák o památce roku 2010 píší: „Památku popisuje Jindřich Nacházel v 50. letech 20. století: »Na západním okraji osady Skelná Huť 200 metrů v lese od silnice do Trhomné u starého opuštěného lomu u již zbořeného domu stála těsně u zdi na kamenném asi 2 metry vysokém podstavci socha sv. Jana Nepomuckého vysoká 110 cm. Při bourání domu byla povalena a rozbita«.“[683]
obr.	

[683] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VI. Soupis drobných památek Úterska a Bezvěrovska, Mariánská Týnice 2010, s. 149.

číslo ID	92
lokalita	Stvolny
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	22223/4-1578
poloha	známá
umístění	U kostela, původně při komunikaci na Močidlec
datace	1750-1800?
autorství	
donátor	Johann a Theresie Neszlovi
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce v kartuši nápis: „Zur Ehre // des h. Iohann // Nepomuck errich // tet von Iohann und // Theresia Nesz[l?] // Im der Iahre // […]“ Ke cti sv. Jana Nepomuckého zřízeno Johannem a Theresií Neszlovými v roce.
opravy a rest. zásahy	1985 ak. soch. Jan Bradna

současný stav	V brzké době by byl třeba restaurátorský zásah spojený se záchranou a zvýrazněním votivního nápisu na čelní stěně podstavce.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 289; Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 489; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 141; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 172.
text katalogu	O vzniku sochy nás informuje nápis, jenž je však bohužel špatně čitelný. Gertrud Trägerová roku 1993 uvádí, že socha, nyní stojící „na západní straně kostela na starém hřbitově“, stála původně jinde, neboť „byla sem pravděpodobně přenesena ze silnice do Močidlce.“[684] Irena Bukačová a Jiří Fák k tomu roku 2006 dodávají, že socha „původně stála na silnici směrem do Močidlce, byla přenesena v roce 1977.“[685] Zpřesnění těchto informací přináší evidenční list nemovité kulturní památky z roku 1968, v němž je socha lokalizována „za vsí směrem k Chýši.“ Později však byla do téhož evidenčního listu učiněna tato poznámka: „Socha restaurována – 2. 10. 85 kolaudace – Dílo ČFVU.“ Další poznámka k téže akci nás pak ještě informuje, „že socha Jana Nep. byla v r. 1985 přemístěna od silnice na bývalý hřbitov u kostela ve Stvolnech a současně byla restaurována (ak. sochař Bradna).“686 Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni vzalo 16. listopadu 1985 zprávu o kolaudaci památky na vědomí a dodalo k tomu: „Konstatuje se, že se jedná o plastiku vedenou ve státním seznamu nemovitých kulturních památek Západočeského kraje pod rejstř. č. 1580, která byla umístěna při silnici za osadou Stvolny směrem na Močidlec a v rámci restaurátorské akce byla přemístěna na bývalý hřbitov ve Stvolnech.“[687]

[684] Gertrud TRÄGER, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993, s. 489.

[685] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 172.

686 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1968.

[687] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Stvolny.

obr.	

číslo ID	93
lokalita	Štichovice
okres	Plzeň-sever
název	Socha Panny Marie Sedmibolestné
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	V kapli Panny Marie v lese za obcí
datace	1717
autorství	
donátor	Matouš Koubek z čp. 23
materiál	Pískovec hrubzrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce iniciály a letopočet: „M. K. // 1717“
opravy a rest. zásahy	1907 poškozena, nová hlava, 1915 poškozena, 1921 postavena kaple
současný stav	Na místě pouze podstavec, socha v minulosti (v roce 1963 či 1964) odcizena.
literatura	Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 760;

	Irena BUKAČOVÁ, Barokní plastika severního Plzeňska, diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1984, s. 143; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 179-180.
text katalogu	Podle letopočtu na samotné památce ji dal roku 1717 postavit donátor, skrytý pod iniciálami K. M. Irena Bukačová a Jiří Fák uvádějí, že tímto donátorem byl Matouš Koubek z čp. 23, jenž sochu postavil na hranicích svého pozemku.688 V soupise soch křečovské farnosti, pocházejícím zřejmě z roku 1837, socha kupodivu zapsána není.689 O dalších osudech sochy nás zpravuje zápis v pamětní knize obce Štichovic z roku 1922, ve kterém čteme: „Památná kamenná soška Panny Marie Sedmibolestné stojí za vsí na straně severní u lesa směrem k Frantův mlýnu. Na kamenném podstavci jest vyryt letopočet 1717 K. M. V sošce v prsou zaryta je kulka olověná, velká asi jako lískový oříšek; z toho pochází pověst: Sedlák klečel u sochy a modlil se, v té době přitáhli pruští vojáci a jeden ze žertu střelil po sedlákovi, ale kulka minula a zaryla se do prsou sochy, kde viděti je až do dneška. Dle paměti v letech 1875-1885 sochu ozdobovala květinami Johana Tobiášová, výminkářka z Frantův mlýna. Později docházela k sošce Terezie Legatová, paní řídícího učitele v Křečově, s svými dětmi se tam modlila. V letech 1907 byla od sochy uražená hlava neznámým pachatelem; opravu sochy, novou hlavu, dala zhotoviti Marie Maixova z Brda. Roku 1915 byla socha rozhozená na kusy po lese s podstavcem. Opravu sochy opatřila Marie Janouškovcova ze Štichovic č. 29. V době světové války Josef Král, farář v Křečově, vodil prosební průvod ku soše za vyprošení míru. Po jednom průvodu dala návrh Haurová, hospodyně z fary v Křečově, aby se postavila nad sochou kaplička. Toho se ujala Barbora Janouškovcová ze Štichovic č. 1 a slíbila, když se vrátí můj muž z války, tak kapličku dám postaviti, a vskutku Josef Janouškovec přišel z války a dal nad sochou postaviti kapličku, pokrytou eternitem, roku 1921. Dne 8. září 1921 byla nová kaplička nad sochou Panny Marie slavnostně posvěcena za účasti dp. Josefa Pomrhonce, vikáře v

[688] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 179.
[689] SOkA Plzeň-sever, FÚ Křečov, Beschreibungsbuch der religiösen Standbilder.

	Manětíně, Josefa Krále, faráře v Křečově, Josefa Hynka, kaplana v Manětíně, a Dobše, řečníka z Plzně, mnoho lidu z okolních obcí.“690 Křečovská farní pamětní kniha se o výše uvedených poškozeních sochy v letech 1907 a 1915 nezmiňuje. Potvrzuje jen zprávu o prosebných průvodech za vyprošení míru, neboť k roku 1915 uvádí: „Dne 4. července byl na týž úmysl [tj. o brzký mír] a vyprošení deště pořádán prosebný průvod se sochou Panny Marie k soše památné Panny Marie Bolestné u lesa za Štichovicemi při cestě do mlýna Frantova.“691 Podrobněji se farní pamětní kniha rozepisuje o svěcení kaple nad sochou roku 1921, které však klade nikoli k 8. září (jako obecní kronika), nýbrž ke 4. září. Píše se tu: „Dne 4. září t. r. vykonáno bylo slavnostním způsobem svěcení nově vystavené kaple nad památnou kamennou sochou Bolestné Panny Marie s nápisem roku 1717, kterážto socha od dávných dob stála severně od Štichovic na kraji lesa u cesty do Frantova mlýna bez ochranné střechy, vystavena jsouc všem vlivům povětrnostním. Tuto kapli novou nad sochou dali na svůj náklad zbožní manželé, Josef Janouškovec, rolník ve Štichovicích čís. 1 »u Petrlíků«, narozený tamtéž 12. VIII. 1878, a jeho manželka Barbora rozená Janouškovcová z Pláň čís. 29, tamtéž 28. X. 1883 narozená, oddaní zde 14. XI. 1905, vystavěti, aby splnili slib, že vrátí-li se jmenovaný manžel šťastně ze světové války, onu kapli k úctě a ochraně sochy Matky Boží vystavěti dají. Svěcení vykonal veledůstojný Monsignore Josef Pomrhonc, arcibiskupský vikář a děkan z Manětína, jemuž assistovali: důstojný pan Josef Hynek, zasloužilý organisátor katolického lidu a kaplan z Manětína, důst. pan Limpouch, katecheta z Plzně, a chronista Josef Král, farář v Křečově. Po svěcení a příležitostní řeči pana a. vikáře konán na místě před kaplí veřejný tábor katolíků, při kterém politicko-výchovné řeči pronesli pan František Dobeš, župní tajemník katolické strany lidové z Plzně, dpp. Hynek a Limpouch. Průběh této řídké slavnosti, velká účast lidu, byly mohutnou manifestací víry katolické ctitelů Marianských, kteří učinili slib, že jako dosud, též i v budoucnosti každý rok v měsíci září průvodem z kostela Křečovského k této kapli v lese u Štichovic putovati budou, aby tam Rodičku Boží v novém stánku uctili a potřebných milostí si vyprosili.“692

[690] SOkA Plzeň-sever, AO Štichovice, inv. č. 5 (Pamětní kniha obce Štichovice, založena ku konci roku 1922), s. 4-6.
[691] SOkA Plzeň-sever, FÚ Křečov, Liber Memorabilium apud Parochiam et Ecclesiam Kržečžowiensem 1787-1945, nestránkováno.
[692] Tamtéž.

	Sochu zmiňují též Umělecké památky Čech z roku 1957 jako „Pietu za obcí z roku 1717“.693 V roce 1961 o ní Jindřich Nacházel do kroniky obce Štichovic napsal: „Něco přes 1 km z obce na sever k Čoubovu mlýnu stojí na pokraji lesa zděná kaplička, postavená v roce 1921 Josefem Janouškovcem, rolníkem ze Štichovic čp. 1 nad kamennou Pietou, která tam stávala již z dřívějších dávných dob. Socha Piety (P. Marie), která stojí na kamenném podstavci, je 60 cm vysoká. V prsou je zřetelně viděti střelenou kouli. Lidová pověst vypráví, že z místa asi 250 kroků, kde stojí dřevěný kříž, vystřelil v pruské válce voják do Piety. Voják prý za to oslepl?“694 Krátce nato, roku 1963 či 1964, však byla socha odcizena. Informuje nás o tom pamětní kniha města Manětína, psaná rovněž Jindřichem Nacházelem, v níž se o soše a o kapličce nad ní píše: „Ještě jedna kaplička stojí u lesa severně obce, při cestě k Čoubovu mlýnu, v místech, kde se říká »v hrbích«. Kapličku dal si postaviti František Šmídl ze Štichovic a je datována 26. 3. 1921. (Podle jiné verse dal kapličku nad sochou postaviti v roce 1921 Josef Janouškovec ze Štichovic č. p. 1.) Do kapličky byla na malý oltářík postavena socha (z kamene) P. Marie, která na tomto místě stávala. V prsou sochy byla olovněná koule. Na podstavci sochy bylo vytesáno: »MK 1717«. Sám jsem olovněnou kouli ještě před odcizením sochy viděl. Socha byla neznámými pachateli ukradena asi v roce 1963 nebo 1964. Pověst o pruském vojáku, která má několik versí, vypráví, že z místa, kde stojí dřevěný kříž, voják do sochy střelil a na místě pak oslepl. Socha P. Marie (Piety) byla as 60 cm vys. a stála na kamenném hranolu as 1 m vysokém.“695 Posléze Irena Bukačová a Jiří Fák ve své knize z roku 2006 čtou odlišně dataci na kapličce, k níž přinášejí i tyto doplňující informace: „Stavbu samotnou provedl p. Šmídl v roce 1920 a dokončil na jaře 1921 (na boku kapličky datum 19. 3. 1921). […] V letech 1963-1964 byla socha P. Marie odcizena a následně nahrazena sádrovou Pannou Marií Lourdskou, která se však časem rozpadla. Kaple byla opravena v roce 1994 panem Rudolfem Šmídlem.“696

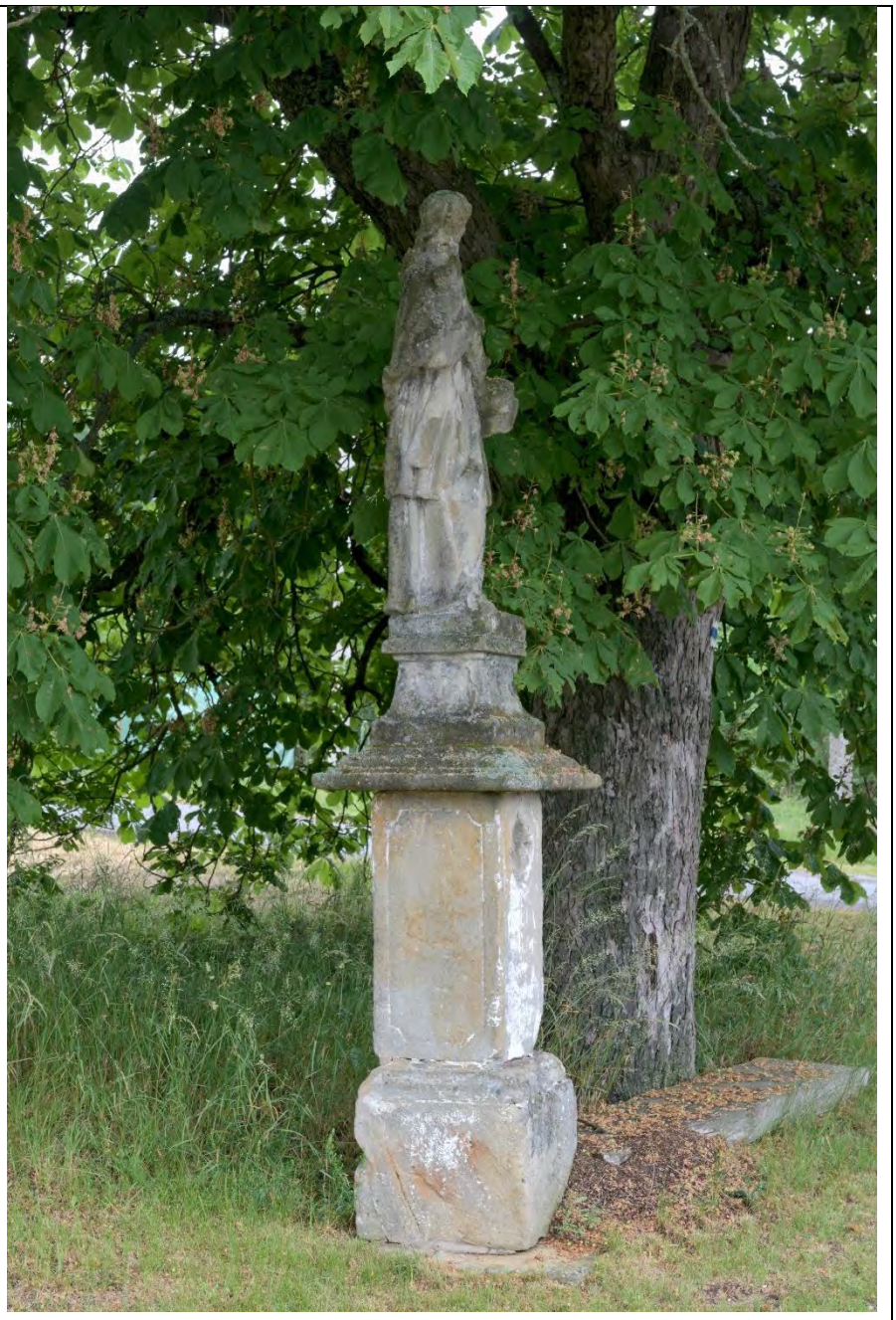
693 Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 760.
694 SOkA Plzeň-sever, MNV Štichovice, Jindřich Nacházel, Štichovice. Kronika obce z r. 1961, s. 126.
695 Městský úřad Manětín, Kronika Manětína 1950-1967, fol. 198r.
696 Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 179.

obr.	

číslo ID	94
lokalita	Štipoklasy u Číhané
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	Na návsi
datace	
autorství	
donátor	
materiál	
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce bohužel nečitelný zřejmě šestiřádkový nápis.
opravy a rest. zásahy	1968 ak. soch. Alois Sopr
současný stav	Havarijní stav, nutný okamžitý restaurátorský zásah spojený zřejmě s uložením originálu v depozitu a jeho nahrazením kamenosochařskou kopií. Podstavec bude možné zachránit a restaurovat.

literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 144; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VI. Soupis drobných památek Úterska a Bezvěrovska, Mariánská Týnice 2010, s. 145.
text katalogu	O vzniku sochy nás informoval nápis, jenž je však takřka nečitelný. Roku 1968 sochu restauroval akademický sochař Alois Sopr. Ve zprávě o prohlídce restaurátorského díla z 24. září 1968 se o jeho práci píše: „Podstavec byl postaven na nový základ. Chybějící partie byly doplněny umělým kamenem. Plastika byla zdvižena na původní místo a restaurována. Silné vápenné a cementové nátěry byly opatrně snímány, kde však pevně lpěly na kameni, byly ponechány, aby snímáním nebyl narušen povrch plastiky. Připomínka týkající se otvorů v podstavci po lucerně bude prodiskutována s kraj. střediskem (dr. Pavlíkovou) a autor se zavazuje, že práci upraví na jaře podle výsledku jednání.“ Dne 15. října 1968 akademický sochař Alois Sopr zhotovil restaurátorskou zprávu, ve které popsal svůj zákrok takto: „Nakloněný sokl jsem vyrovnal a doplnil zadní část základové desky, která chyběla. Očistil jsem sokl od vápenných nánosů a inkoustové tužky. Sochu sv. Jana Nepomuckého, která byla silně zvětralá a neodborně restaurována nátěrem cementu, očistil jsem od mechu a vrstvy cementu. Silně zvětralé části odstranil a doplnil chybějící ramena kříže a korpus Ukřižovaného a ruku sochy. Hlava byla upevněna bronzovým čepem, protože byla uražena. Celá socha byla konservována a zatónována.“[697]

[697] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 460.

obr.	

číslo ID	95
lokalita	Trhomné
okres	Plzeň-sever
název	Socha Panny Marie?
KP	Není zapsáno
poloha	neznámá
umístění	Dvůr jednoho z domů v obci.
datace	1700-1800
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec?
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	Nebylo možné ověřit.
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VI. Soupis drobných

	památek Úterska a Bezvěrovska, Mariánská Týnice 20010, s. 149.
text katalogu	Irena Bukačová a Jiří Fák o památce roku 2010 píší: „Sošku světce nebo světice se sepjatýma rukama zachytil v roce 1963 fotograf NPÚ ve dvoře v Trhomném zřejmě někde v kůlně a podstavec rozlomený na tři díly. V roce 1992 stejnou plastiku zachytil opět fotograf NPÚ v Plzni na dvoře, stojící na nepůvodním kamenném podstavci s uraženýma rukama. Socha je určena jako sv. Antonín, což je ovšem vzhledem k jejímu ikonografickému provedení velmi nepravděpodobné, spíše se jedná o Pannu Marii. K této památce nemáme žádné písemné údaje, ani informace z historických map.“[698]
obr.	

[698] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VI. Soupis drobných památek Úterska a Bezvěrovska, Mariánská Týnice 20010, Mariánská Týnice 2007, s. 149.

číslo ID	96
lokalita	Třebobuz
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Mikuláše
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	Na návsi u rybníka, původně za obcí při komunikaci do Líšťan
datace	1779
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce nápis: „S C N // A 1779“
opravy a rest. zásahy	2018 MgA. Martina Klouzová Niubó
současný stav	V nedávné době byla socha restaurována, výhledově by byl potřeba jen revizní restaurátorský zásah.
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných

	památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 162; Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 177.
text katalogu	Podle nápisu na samotné památce byla socha postavena v roce 1779. V soupisu soch líšťanské farnosti se o soše roku 1836 píše: „Odtud [tj. od sochy sv. Vojtěcha; číslo vynecháno] kroků jižně socha sv. Mikuláše biskupa z výše uvedeného pískovce, světec je 4 stopy 2 palce vysoký, piedestal ze 3 kusů je 4 stopy 6 palců vysoký, 1 stopu 4 stopy dlouhý a široký, před oběma jsou klekátka a obě byly postaveny ze svobodně učiněného slibu. Nápis S(anctus) N(icolaus) A. 1779 – socha je dobře zpracována.“ Soupis dále uvádí, že socha stojí „u třebobuzské kostelní cesty u dlouhé louky na panském poli, kde se dělí cesta na Droth“ a že její stav je dobrý.[699] K této soše se nepochybně vztahuje i následující poznámka, učiněná v soupisu u sochy sv. Vojtěcha: „Pro tuto a pro následující sochu by bylo třeba, aby nynější majitel souhlasil se stejným olejovým nátěrem.“[700] U podstavce je položen kámen s letopočtem 2000. Sochu světce krátce zmínila ve své práci z roku 2014 Marie Válová.[701] Roku 2018 sochu restaurovala akademická sochařka Martina Niubò-Klouzová, která ve své restaurátorské zprávě z 30. listopadu 2018 popsala svůj zákrok takto: „VI. Stav památky před restaurováním: Povrch kamenného materiálu sochy byl silně biologicky napaden porosty řas a lišejníku. Povrch sochy je místy degradován a vykazuje lokální mechanická poškození menšího rozsahu. Na povrchu jsou patrné prohlubně po železitých ložiskách, původně vzniklých při sedimentaci kamenného materiálu. Polychromie na soše nebyla dohledána. Osazení sochy není původní. Vyzděná podstava objektu vykazuje zásadnější poškození (omítkovina je uvolněná, místy chybí a materiál degraduje). Nebylo však shledáno narušení statiky objektu. Soklová architektura je překryta barevnou vrstvou. Rozsah a původ barevné úpravy bude možné zjistit až po podrobnějším průzkumu

[699] SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder z 16. května 1836, č. XLIX.
[700] Tamtéž, č. XLVIII.
[701] Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 177.

	památky během restaurování. Doplňky jsou provedeny tmely s vysokým obsahem cementu, z dnešního pohledu nevyhovujícími. Lokace a rozsah bude možno určit po provedení průzkumu. VIII. Restaurátorský průzkum: 1. Předběžné vizuální ohledání a fotodokumentace: Na základě předběžného vizuálního ohledání památky in situ, bylo konstatováno značné biologické napadení a lokální povrchová eroze kamenného materiálu. Památka též vykazovala četná mechanická poškození a znečištění povrchu s počínající tvorbou krust. Architektura soklu je překryta vrstvou fasádní barvy na silikátové bázi, pod kterou lze předpokládat druhotné tvarové doplňky. Zděná podstava soklové architektury je za hranicí životnosti. Statika sochy však není ohrožena. 2. původní umístění sochy: Socha stála původně cca 500m SV od obce u někdejší cesty z Třebobuzi do Líšťan. Na místě, dnes v úvozu pole soukromého vlastníka, pod vzrostlým stromem, byl po konzultaci s pracovníkem NPÚ dohledán původní podstavec. 3. Příčiny koroze kamene: Socha světce nese známky eroze povrchu kamene, jež je způsobena přirozeným stárnutím kamenného materiálu a výskytem korozních produktů vlivem prostředí (kyselé deště, výkyvy vlhkosti a teplot). Významným negativním činitelem je biologického napadení (kámen je znečištěn porosty řas, mechů a lišejníků, urychlujících destrukci povrchu kamene a tím zásadně ovlivňují proces degradace sochařského vyznění). Architektura soklu je degradována vlivem předešlých zásahů na památce. Na celém povrchu kamene soklu se vyskytuje vrstva silikátové fasádní barvy, pod níž jsou patrné cementové vysprávky. Tato vrstva nejen degraduje estetické vyznění, ale ohrožuje památku svou omezenou paropropustností. 4. Mechanická poškození: Četná mechanická poškození byla patrně v minulosti způsobena při neodborném transferu památky a částečně padajícími větvemi stromu. Mechanická poškození se vyskytují na celém povrchu soklové architektury (zejména v partii rohů). Blíže bude možné rozsah poškození určit až po očištění a citlivém odstranění

	nežádoucích doplňků. 5. Zkoušky čištění: Během průzkumu byly na vybraných partiích povrchu provedeny zkoušky čištění a povrchu materiálu památky. Na malých partiích postiženého povrchu byly aplikovány vzorky příslušných technologických postupů a chemikálií, pro zjištění účinnosti jejich použití. […] X. Postup restaurátorských prací: 1. Etapa čištění: Po provedení průzkumu památky a fotodokumentace stavu byly provedeny zkoušky čištění, které ukázaly vhodné technologické postupy. Socha světce byla nejprve mechanicky očištěna od nánosů nečistot, mechu a silnějších vrstev lišejníkových porostů. Poté bylo přistoupeno k čištění vodou s přídavkem tenzidu a biocidního přípravku, jež umožňovalo účinné odstranění řas a lišejníků bez poškození originálního kamenného materiálu. Zbytky původní polychromie nebyly na soše dohledány. V partiích soklové architektury bylo nutné po vrstvách odstranit neprodyšné nánosy fasádní silikátové barvy. Pro naměkčení bylo použito pasty Ultra 2000 a odstranění těchto vrstev probíhalo postupným vymýváním kartáčem a vodou. Po očištění vodou byly odstraněny nevhodné cementové doplňky. Byla obnažena trhlina ve středové části soklu. Na očištěný povrch památky byl aplikován biosanační prostředek. Po šetrném očištění byla provedena konzervace a zvýraznění nápisu na čelní straně středového soklu. Toto zvýraznění bylo provedeno lazurním barevným roztokem. Zbytky původní polychromie nebyly na architektuře soklu dohledány. 2. Etapa konsolidace: Na očištěný a vyschlý povrch kamene sochy i architektury podstavce byl lokálně aplikován zpevňující siloxanový prostředek. Po uplynutí příslušné technologické pauzy byly injektovány četné drobné trhliny v materiálu. Větší trhlina pod římsou na levé straně středového soklu byla injektována polyesterovým tmelem 3. Transfer: Před započetím restaurátorských prací byla lokalizována spodní část

	podstavce sochy sv. Mikuláše, jež byla dohledána na místě původního umístění sochy. Toto místo je při bývalé cestě z Třebobuzi do Líšťan pod vzrostlým stromem. Cesta v současné době již neexistuje a pozemky jsou ve vlastnictví soukromých majitelů, proto obnova původní cesty není možná. Po zvážení situace a po konzultaci s pracovníkem NPÚ a zástupcem investora bylo rozhodnuto ponechat sochu sv. Mikuláše v intraviánu obce, provést transfer podstavce a sochu na něj znovu osadit. Podstavec sochy byl převezen na místo u rybníka a osazen na štěrkové podloží. Poté na něj byl osazen zbytek soklové architektury a socha světce. 4. Etapa rekonstrukce a doplnění: Chybějící partie modelace byly doplněny tmelem na bázi bílého cementu a směsi písků odpovídajících svým charakterem a strukturou originálu. Tímto materiálem byly vyplněny i prohlubně po železitých peckách. Drobné defekty modelace a okraje lepených spojů byly zaceleny pomocí tmelu odpovídajícího složení s menším obsahem cementu. Obnova spárování byla provedena směsí říčního písku a bílého cementu. 5. Etapa barevné retuše, zlacení a hydrofobizace: 5.1. Zvýraznění nápisu: Po doplnění defektů modelace bylo přistoupeno k rekonstrukci a barevnému zvýraznění nápisu na čelní straně podstavce. Stávající rezidua barev v nápisu byla ponechána a následné barevné zvýraznění proběhlo ve dvou fázích roztokem na bázi reverzibilního polymetylmetakrylátu, umožňujících zpevnění podkladu písma. Pro finální zvýraznění byly použity práškové pigmenty rozptýlené ve slabém roztoku téhož polymetylmetakrylátu. 5.2. Lokální barevná retuš doplněných částí: Po uběhnutí technologické pauzy, nutné k vyzrávání tmelů, byly partie doplňků lokálně barevně retušovány postupným nanášením lazurních vrstev práškových pigmentů, rozptýlených ve slabém vodném roztoku Sokratu. 5.3. Obnova a zlacení atributů: V průběhu restaurování byla dle adekvátních obrazových pramenů zhotovena maket a později replika atributu – berly, provedená v mědi. Ta byla pozlacena a osazena na sochu. Bylo též přistoupeno ke zlacení atributů zlatých hřiven a biskupské mitry. Toto zlacení bylo provedeno reverzibilním způsobem na podklad na bázi křemičité moučky a minimálního obsahu bílého cementu.

	XI. Doporučený režim památky: Při restaurování byly použity materiály a technologie odpovídající umístění památky v exteriéru. Pro správný režim památky je nutná průběžná údržba zeleně v bezprostředním okolí památky, zejména ořezávání větví zasahujících do blízkosti objektu, odstranění spadaného listí ze soklových částí, atd. XII. Technologická zpráva: Na základě průzkumu a provedených zkoušek byly vybrány tyto materiály a technologie: Etapa čištění: umělohmotné kartáče, Ultra 2000 (Aqua), voda s roztokem tenzidu (lokálně), biosanace Sanatop Likvid (Aqua) Etapa konsolidace: zpevňovač KSE 300 (Remmers), Paraloid B75 (Imesta) 15 a 30% roztok v toluenu – konzervace písma, Akemi (Weha) Etapa rekonstrukce a doplnění: olovo, tmel – bílý cement, akrylátová disperze Sokrat-vodní roztok 33%, křemičitá drť – různé frakce, SUK, živcová drť, říční písek- jemná frakce Etapa rekonstrukce barevnosti nápisu: Paraloid B75 (Imesta) 15% roztok v toluenu, práškové pigmenty Bayferrox(Aqua) Etapa barevné retuše a hydrofobizace: práškové pigmenty Bayferrox (Aqua), akrylátová disperze Sokrat 5% roztok ve vodě, Porosil VV (Aqua).“[702]

[702] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 3598.

obr.	

číslo ID	97
lokalita	Třebobuz
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Vojtěcha
KP	Není zapsáno
poloha	neznámá
umístění	Při komunikaci z Líšťan do Luhova
datace	1778
autorství	
donátor	Mikuláš Gel
materiál	Pískovec hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na podstavci se dle pramenů nalézal nápis: „S(anctus) A(dalbertus) Nikolaus Gel A° 1778“ Svatý Vojtěch. Mikuláš Gel r. 1778.
opravy a rest. zásahy	
současný stav	neexistuje

literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 161; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Únějovska, Mariánská Týnice 2011, s. 163; Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 176.
text katalogu	Podle nápisu na soše, uvedeném v soupisu z roku 1836, byla socha postavena v roce 1778, a to zřejmě jakýmsi Mikulášem Gelem. V soupisu soch líšťanské farnosti se o soše roku 1836 píše: „Od farního kostela asi 2003 kroků ve [slovo vynecháno] směru socha sv. Vojtěcha, biskupa a mučedníka, z hrubého pískovce, světec je 4 stopy vysoký, na piedestalu sestávajícím ze 4 pískovcových kusů, 1 sáh vysokém; 2. kus má nápis S(anctus) A(dalbertus) Nikolaus Gel A° 1778 – dobře zpracováno.“ Soupis dále uvádí, že socha stojí „na takzvaném třebobuzském Drothu u luhovské vozové cesty směrem do Líšťan“, a že její stav je „dobrý až na scházející pravou ruku.“ Závěrem byla připojena tato poznámka: „Pro tuto a pro následující sochu by bylo třeba, aby nynější majitel souhlasil se stejným olejovým nátěrem.“[703] K této soše se nepochybně vztahují i věty z textu o soše sv. Mikuláše, kde se píše, že „před oběma jsou klekátka a obě byly postaveny ze svobodně učiněného slibu.“[704] V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 je již socha popsána takto: „Socha světce (sv. Vojtěcha) při silnici z Líšťan do Luhova. Zbývá jen poražený sokl.“[705] Marie Válová roku 2014 publikovala snímek sochy sv. Vojtěcha stojící druhotně v zahradě zámku v Trpístech, k níž připojila tento popis: „Tato socha stojí naproti soše sv. Jana Nepomuckého … a je ve výrazném torzálním stavu. Chybí jí obě ruce a hlava a reliéf na podstavci je již jen nepatrně čitelný.“[706] Je možné, že jde o sochu tétož světce z Třebobuze, která není daleko od Trpíst. Prozatím jde jen o hypotézu, kterou bude nutné ověřit.
obr.	

[703] SOkA Plzeň-sever, FÚ Líšťany, Beschreibungsbuch über die im Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder“ z 16. května 1836, č. XLVIII.
[704] Tamtéž, č. XLIX.
[705] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 161.
[706] Marie VÁLOVÁ, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014, s. 176.

číslo ID	98
lokalita	Úněšov
okres	Plzeň-sever
název	Socha Panny Marie Immaculaty
KP	39274/4-1603
poloha	známá
umístění	V centru obce u komunikace do Pernarce
datace	1738
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	1934 5. května přesun, neboť stála téměř na silničním náspu
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a

	uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 305; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 812; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 311; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 4, Praha 1982, s. 141; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 153; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 167-168.
text katalogu	Podle níže citovaného zápisu v obecní kronice, pořízeného roku 1934, byla socha postavena v roce 1738. Do literatury sochu uvedli Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří o ní roku 1908 napsali: „Před kostelem, na pahrbku, nyní nově založenou cestou odříznutém, stojí na beztvárném podstavci socha P. Marie z pískovce. XVIII. století.“[707] V úněšovské obecní kronice v zápise z roku 1934 o soše a o jejím přemístění čteme: „Mariánská socha na návsi, která byla spolu s kostelem zřízena v roce 1738, byla 5. května 1934 přemístěna, jelikož stála skoro na silničním náspu. Při zřizování této sochy byl podle nápisu jako podstavec (Fußstein) použit náhrobní kámen (čtvercový formát) jednoho zesnulého z rodiny »Podmovských« na zámku Podmoklech. V dutině kulatého soklu se nacházely zvětralé medailony. Pro další vzpomínku byla ode mne, Wenzla Gröschela jakožto kronikáře obce, v dutině této sochy uschována ve skleněné nádobě s plechovým víkem písemnost o přestěhování této sochy i s medailí ženské mariánské kongregace, kterou nosila moje žena, zesnulá 4. března 1933, jakožto členka kongregace.“[708] Sochu stručně zmiňují Umělecké památky Čech z roku 1957.[709]

[707] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 305.
[708] SOkA Plzeň-sever, AO Úněšov, Gedenkbuch der Gemeinde Anischau 1924-1937, fol. 25v-26r.
[709] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 812.

obr.	

číslo ID	99
lokalita	Vlkýš
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Floriána
KP	Není zapsáno
poloha	dohledaná
umístění	
datace	1730
autorství	
donátor	Údajně Wentzel Kfeller von Sachsengrün a Barbora rozené Černínová z Chudenic?
materiál	Pískovec hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Podle údajů odborné literatury se na podstavci nalézal alianční zn korunou. Na zadní stěně podstavce se nalézaly letopočty vznik obnovy: „1730“ a „Ren. 1900“. Na zadní stěně podstavce se nal nápis: „BITT FVR VNS // SVNDER HEILI // GER FLORIAN // DAS KEIN // FEVER SCHA // DEN KAN.“ Pros za nás hříšníky, svatý Floriáne, abychom neměli žádnou škoc ohně.
opravy a rest. zásahy	1900

současný stav	
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 306; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 850; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 329; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 4, Praha 1982, s. 250; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 178-179.
text katalogu	Podle nápisu, jenž se na památce nacházel, byla socha postavena roku 1730 a opravena roku 1900. Do literatury sochu uvedli Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří o ní roku 1908 napsali: „Sv. Florián na hranolovém podstavci s volutovými křídly. Na soklu sochy dva znaky pod korunou, v zadu na podstavci: 1730. Ren. 1900. V předu: BITT FVR VNS SVNDER HEILI GER FLORIAN DAS VNS KEIN FEVER SCHA DEN KAN.“[710] Sochu stručně zmiňují také Umělecké památky Čech z roku 1957.[711] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 je socha, stojící „na návsi u kašny“, popsána takto: „Na stupni hranolový sokl s volutovými křídly, krytý silnou deskou, na níž čtvercový podstavec s konkávně probranými středními částmi

[710] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 306.
[711] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 850.

	postranních stěn: na jeho čelní straně alianční znaky pod korunkou. Podstavec nese sochu světce sv. Floriána.“ Tehdejší stav památky je tu popsán v těchto slovech: „Stav velmi špatný. Měkký zvětralý pískovec, nápis na čelní straně soklu úplně odpadlý, podobně i části znaků, voluty na křídlech a velké kusy světce, jehož plastická část je téměř úplně setřena. Kámen je odumřelý, nutno uvažovat o upuštění od památkové ochrany a vyškrtnutí ze státního soupisu nemovitých památek.“712 Přesto se však uvažovalo o záchraně a restaurování sochy, jak vyplývá z dopisu, který akademický sochař Vitězslav Kolomazník 12. listopadu 1973 napsal Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni a ve kterém čteme: „Vážení, obávám se, že převoz pískovcového torza sv. Floriána z Vlkýše nebudu moci tento rok uskutečnit. Byl jsem se na plastiku podívat, a protože je v havarijním stavu, bude nutné před zamýšleným převozem řádně a odborně ji ošetřit. Myslím si, že by nynější počasí nepřispělo k dobrému výsledku práce, při které je nutné teplé a hlavně suché počasí, aby se zpevňovací prostředek dobře vsákl do narušeného kamene. Zadanou práci uskutečním na jaře příštího roku, jakmile bude vhodné počasí. Budete-li mít jiný názor, napište mi, prosím, na adresu: Vítězslav Kolomazník, akademický sochař, Lomnického 6, 140 00 Praha 4.“713 K restaurování památky však nakonec zjevně nedošlo. Její památková ochrana byla vskutku v roce 1980 zrušena,714 přičemž již Pasportisace okresů Západočeského kraje z roku 1977 uvádí, že socha byla odstraněna.[715] Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2013 o soše na základě starší regionální literatury píší: „Ve sborníku Land an der Miesa v listopadu 1998 je doplněno, že ji nechal postavit Wentzel Kfeller von Sachsengrün a v publikaci Der Heimatkreis Mies z roku 1962 je alianční znak identifikován jako Kfellera ze Sachsengrün a Barbory rozené Černínové z Chudenic. Zde je také publikována fotografie památky. Podle ní se jednalo o sochu světce v tradičním provedení na podstavci. Jeho základ tvořily dva nízké schody, na nichž stál sokl po obou bocích opřený volutami a na čelní straně opatřený nápisem, který z fotografie ovšem není čitelný. Další částí byl odstupňovaný nižší podstavec s aliančním znakem na čelní straně. Sv. Florián je ztvárněn jako stojící světec ve zbroji, u

712 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

713 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv Vlkýš.

714 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

715 D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 329.

	jehož levé nohy je dům, na který lije vodu z vědra, jež drží v pravé ruce, zatímco v levé třímá praporec.“[716]
obr.	

[716] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013, s. 179.

číslo ID	100
lokalita	Všeruby u Plzně
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	Není zapsáno
poloha	známá
umístění	U kostela sv. Ducha, původně na náměstí
datace	1736
autorství	
donátor	Jan Pavel K[…]?
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na všech stěnách nástavce pod sochou světce nápis s chronogramem (zřejmě 1736???): „STATVA […] HONORE / OBLATA DIVI IOAN // NIS NEPOMVCENI // A IOANNE PAVLO KPO???“ Socha.. věnovaná cti svatého Jana Nepomuckého od Jana Pavla KPO?
opravy a rest. zásahy	1961 přesun na současné místo

současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah. Socha vytipována ke zpracování restaurátorského záměru. Zpracován bude v roce 2021, BcA. Petr Círl. Při restaurování bude třeba napravit zjevný omyl – opačné osazení římsy podstavce.
literatura	Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 320; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 864; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 4, Praha 1982, s. 288; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel FOUD, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997, s. 168; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 172.
text katalogu	Podle nápisu, dnes málo čitelného, jenž se nachází na samotné památce, byla socha postavena v roce 1736. Do literatury sochu uvedli Jaroslav Kamper a Zdeněk Wirth, kteří o ní roku 1908 napsali: „Na náměstí pískovcová socha Jana Nep. na hranolovém soklu, s nápisem: STATUA … HONORE / OBLATA DIVI IOAN / NIS NEPOMVCENI / A IOANNE PAULO KPO (= 1736).“[717] Sochu stručně zmiňují i Umělecké památky Čech z roku 1957.[718] Dne 16. srpna 1961 odbor školství a kultury Okresního národního výboru Plzeň-sever sdělil Místnímu národnímu výboru ve Všerubech: „Podle návrhu pracovníků Krajského střediska památkové péče a ochrany přírody v Plzni souhlasíme s Vaším návrhem na rozebrání sochy sv. J. Nepomuckého umístěné na Vašem náměstí a přemístění na vhodné místo u kostela sv. Ducha, které dodatečně určí Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody v Plzni.“ Krajské středisko toto konkrétní místo vskutku určilo a 27. října 1961 napsalo v této věci Místnímu národnímu výboru ve Všerubech: „Barokní plastika Jana Nep., která je umístěna na náměstí, může být přemístěna ke kostelu sv. Ducha, a to mezi dva opěráky před stěnu bez okna na jižní straně dle nákresu. Pod sokl nutno vybetonovat do

[717] Jaroslav KAMPER – Zdeněk WIRTH, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 30. Politický okres Stříbrský, Praha 1908, s. 320.
[718] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 864.

	hloubky 1 m pod úrovní terénu základ, aby se plastika působením vody a mrazu případně nenaklonila anebo nezřítila.“[719] O samotném průběhu transferu sochy nemáme bližších zpráv. Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2011 uvádějí, že „podle místních informací socha sv. Jana Nepomuckého stávala před obecním úřadem, ale kdy byla přesunuta ke kostelu, není známo.“[720]
obr.	

[719] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Všeruby.
[720] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011, s. 172.

číslo ID	101
lokalita	Výrov u Kralovic
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	29292/4-1633
poloha	známá
umístění	Nad obcí Hadačka u komunikace do Plas
datace	1708
autorství	Jan Brokof?
donátor	Opat Eugen Tyttl
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na čtyřech stěnách podstavce se nalézá nápis (na čelní stěně s chronogramem 1708) následujícího znění: na čelní stěně: „GLORIAE SANCTI IO // ANNIS DE NEPO // MVCO" (Slávě svatého Jana z Nepomuku) Slávě svatého Jana z Nepomuku. na pravé boční stěně:

	„LAUDI PRAGEN // SIS CANO // NICI" (Chvále pražského kanovníka) Chvále pražského kanovníka. na zadní stěně: „HONORI MAGNI // FAMAE PA // TRONI" (Cti velkého patrona dobré pověsti) Cti velkého patrona dobré pověsti. na levé boční stěně: „TRIUMPHO // MARTY // RIS SILEN // TIARII" (Triumfu mlčenlivého mučedníka) Triumfu mlčenlivého mučedníka.
opravy a rest. zásahy	2019 BcA. Pavla Žiaková
současný stav	Výhledově by byl třeba jen revizní restaurátorský zásah.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever I., Praha 1977 (strojopis), s. 64; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 54; Marek VAJCHR, Hádanka sochy nad Hadačkou aneb podíl plaských cisterciáků na kanonizaci sv. Jana Nepomuckého, in: Proměny plaského kláštera (1145–2015). Sborník příspěvků z konference konané ve dnech 8.–9. října 2015 v Plasích, Mariánská Týnice 2015, s. 165–170; Viktor KOVAŘÍK, Restaurování sochy sv. Jana Nepomuckého, Vlastivědný sborník. Čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska XXIX, 2019, č. 4, s. 19-25.
text katalogu	Podle nápisu s chronogramem, jenž se nachází na samotné památce, byla socha postavena v roce 1708, nikoli tedy v roce 1759, jak bývalo dříve v literatuře uváděno. Správné datování sochy jako první podal roku 2015 Marek Vajchr,[721] který ji připsal brokofovské dílně a pokládá ji „za chronologicky první – a přes své zjevné kvality

[721] Marek VAJCHR, Hádanka sochy nad Hadačkou aneb podíl plaských cisterciáků na kanonizaci sv. Jana Nepomuckého, in: Proměny plaského kláštera (1145–2015). Sborník příspěvků z konference konané ve dnech 8.–9. října 2015 v Plasích, Mariánská Týnice 2015, s. 165.

	nepochopitelně přehlížené – sochařské dílo, v němž se zřetelně ohlásila tvůrčí individualita Ferdinanda Maxmiliána Brokofa.“[722] Nejnověji Viktor Kovařík vyslovil s touto atribucí Ferdinandu Maxmiliánu Brokofovi nesouhlas, i když Vajchrovo poukázání na brokofovskou rodinnou dílnu pokládá za podnětné, upozornil však na skutečnost, že tvář sv. Jana z Hadačky má blízko „k ranější brokofovské dílenské realizaci, a to k sousoší Křtu Krista z roku 1706“, přičemž ovšem „figura sv. Jana nad Hadačkou je více zaměřena na řezbářskou tradici.“ Kovařík zároveň s odkazem na skutečnost, že socha vznikla na panství plaského kláštera v době opata Eugena Tyttla, dodává: „Precizně zpracovaný podstavec evokuje myšlenku autorství některého z pražských kameníků, zajímavě ztvárněná architektura podstavce zase nabízí lákavou myšlenku o autorství některého z významných pražských architektů.“[723] Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2007 o soše (jejíž vznik kladli ještě do roku 1759) píší: „Zřejmě původně bylo vysazeno kolem sochy 5 lip, které měly upomínat na světcovu svatozář, v níž se nachází 5 hvězdiček, které poukazují na 5 ran Kristových. Pískovec načervenalé barvy pochází pravděpodobně z nedalekých lomů v Potvorově. Datum ukazuje, že postavení sochy bylo součástí cesty, osazované za opata Fortunáta Hartmanna. Socha stojí uprostřed lip na rozcestí v místech, odkud je již vidět na Mariánskou Týnici.“[724] O restaurování sochy se začalo jednat na počátku roku 2005. Dne 11. února toho roku akademický sochař Bořivoj Rak sestavil rozpočet na restaurátorské práce, ve kterém současný stav památky popisoval takto: „Socha a většina povrchu je pokryta silnou vrstvou mikroflory včetně stupňů. Kamenná hmota soklu i figury je v dobrém stavu vzhledem ke kvalitě použitého kamene. Poškození je: chybí levé rameno kříže s rukou korpusu, spodní část kříže, část dlaně levé ruky s prsty a též část dlaně s prsty pravé ruky světce. Chybí gloriola s pěti hvězdami, zachovaná jen část ocelové obroučky. Poškození je i na profilaci soklových nástavců a podélných trhlin způsobené pravděpodobně v geologickém ložení. Spáry jsou většinou vyplaveny. Předběžný průzkum zatím neprokázal žádné stopy po polychromii ani zlacení nápisů.“ Návrh na restaurátorský proces je v témže rozpočtu popsán těmito slovy: „Prvořadě bude provedeno odstranění mikroflory, a to

[722] Tamtéž, s. 166.
[723] Viktor KOVAŘÍK, Restaurování sochy sv. Jana Nepomuckého, Vlastivědný sborník. Čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska XXIX, 2019, č. 4, s. 20.
[724] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 54.

	chemickou cestou, a následně proces odsolení. Chybějící partie a poškození bude rekonstrukčně doplněno a spárování obnoveno tmelem v odpovídající struktuře a barevnosti na přírodní bázi. Chybějící gloriola bude rekonstruována ve zlacené mědi. Povrch kamenné hmoty statue bude konzervován nástřikem hydrofobního prostředku.“ Nato 1. dubna 2005 Státní památkový ústav v Plzni zpracoval žádost o restaurování, načež 25. dubna 2005 odbor regionálního rozvoje a územního plánu Městské úřadu Kralovice vydal závazné stanovisko, jímž restaurování podle návrhu Bořivoje Raka prohlásil za přípustné.[725] O případné realizaci tohoto restaurátorského zákroku však již nemáme zpráv; zdá se, že k němu nakonec nedošlo. Roku 2019 sochu restaurovala BcA. Pavla Žiaková, která ve své restaurátorské zprávě popsala svůj zákrok takto: „IV. Popis stavu památky Kámen lokálně zvětralý. Viditelné praskliny soklu způsobené vrstevnatou sedimentací horniny. Na soše drobné poškození v obličejové části, zcela chybí jedno břevno kříže, část levé ruky se zakončením kříže a část pravé ruky. Zde s největší pravděpodobností držel světec palmovou ratolest, na níž odkazuje viditelný otvor v paži na její upevnění. Povrch intenzivně biologicky napaden (lišejník, mechy). V dešťových stínech dochází k usazování sádrovce vytvářejícího zde krusty, na exponovaných místech nečistoty tvoří tmavé depozity. Na soše patrny drobné vysprávky, spárování je dožilé. Svatozář zcela chybí, na soše fragment obruče. Schody vykazují výraznější poškození profilace a drobný posun vlivem růstu vyšší vegetace ve spáře. V. Postup práce Biologické napadení řasou a lišejníky na povrchu kamene bylo sanováno směsí čpavkové vody a peroxidu vodíku s následným oplachem tlakovou vodou. Plochy s usazeninami sádrovcových krust byly lokálně čištěny chemicky zábaly 15 % uhličitanem amonným. Naměkčené sádrovcové krusty byly odstraněny měkkými kartáčky a odmytím. Tmavé silikátové depozity na povrchu kamene byly lokálně čištěny čistící pastou na bázi hydrogenfluoridu amonného s následným oplachem. Dožilé spárování bylo odstraněno za pomocí kamenických nástrojů.

[725] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Výrov.

	Starší vysprávky modelace nebyly nalezeny, drobné opravy byly prováděny pouze v nápisových zrcadlech. Po vyschnutí materiálu po čištění byla provedena jeho důkladná konsolidace. Nekompaktní hmota kamene byla zpevňována prostředky na bázi esteru kyseliny křemičité. Pro zajištění vyrovnaného pevnostního profilu a vyloučení tvorby nepropustné skořápky na povrchu kamene byly použity prostředky s odlišným množstvím vylučovaného gelu a rozdílnou velikostí molekul zajišťující dobrý průnik do hloubky. Prostředky byly aplikovány metodou »do mokrého«. Ihned po zpevňování byl kámen injektován organokřemičitým prostředkem v systému KSE. Následně po uplynutí technologické pauzy po zpevňování byly praskliny a trhliny opakovaně injektovány prostředkem na bázi akrylátových pryskyřic plněných křemennou moučkou. Chybějící část kříže byla nejprve modelována v sochařské hlíně. Model byl následně opatrně sejmut, zaformován a do sádrové formy byl následně vydusán doplněk z umělého kamene. Ten byl po vyzrátí osazen na místo vlepením s vloženou nerezovou armaturou. Fotografická předloha pro chybějící atributy nebyla nalezena. Návrh nových atributů byl proto proveden na základě analogií s dalšími díly. Nové atributy byly po korekci a schálení připravených modelů vyrobeny z nerezového materiálu a povrchově pozlaceny plátkovým kovem. Tmelení a spárování bylo prováděno umělým kamenem na minerální bázi respektujícím strukturu, složení a barevnost originálního materiálu. Umělý kámen byl ve hmotě probarven anorganickými, na světle stálými pigmenty. Pomocné armatury jsou vyrobeny z nerezového a mosazného materiálu. Doplňky provedené v umělém kameni byly lokálně barevně retušovány a přizpůsobeny okolnímu originálnímu materiálu. Po konzultacích se zástupci památkové péče bylo provedeno barevné zvýraznění písma v nápisových zrcadlech. Na čelní straně soklu byla odlišnou barvou zvýrazněna velká písmena nápisu tvořící chronogram s rokem vzniku, tedy rok 1708. Při závěrečné povrchové úpravě byl kámen opatřen preventivním nástřikem biocidního prostředku a následně hydrofobizačním prostředkem zabraňujícím průniku kapalné vody do hmoty kamene. VI. Použité technologie a materiály Čištění: tlaková voda, voda : čpavková voda : peroxid vodíku

	v poměru 2 : 1 : 1, detergent Lem 3 (fa. Bellinzoni), hydrogen uhličitan amonný 15%, čistící pasta s hydrogenfluoridem amonným, do 4% Konsolidace: KSE 100, 300, 500E (fa. Remmers) Injektáže: KSE 500 STE + plniva, Paraloid B 72 (Rohm & Haas, USA) Armatury: nerezový materiál, mosazný drát Tmelení, spárování: bílý cement, křemičitý písek různých frakcí, záměsová voda, s přídavkem akrylátové vodní disperze Sokrat 2804 A, Hasit 278 Trass Bruchsteinfugenmörtel Barevné retuše: 3% roztok akrylátové pryskyřice Paraloid B 72 (fa. Rohm & Haas, USA) probarvované železitými pigmenty Bayferrox (fa. Bayer) Biocidní ošetření: Sanatop alga (fa. Spolchemie) Hydrofobizace: Funcosil SNL (fa. Remmers) Atributy: nerezový materiál, plátkové zlato 24 kar. (fa. Grac) VII. Doporučený režim památky Pro zamezení degradace památky a stabilizaci stávajícího stavu, doporučujeme pravidelnou údržbu a kontrolu stavu památky, tzn. sledování napadání památky bio organizmy, zejména vyššími rostlinami (lišejníky, mechy), dále cca v intervalu 5 let kontrola a příp. obnova hydrofobizačního nástřiku.“[726]

[726] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, restaurátorská zpráva inv. č. 3628.

obr.	

číslo ID	102
lokalita	Vysočany u Manětína
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	104251
poloha	známá
umístění	U tzv. Čoubova mlýna
datace	1730-1740
autorství	Josef Herscher
donátor	
materiál	Pískovec jemně až střednězrnný okrové barevnosti
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce nápis: „Ku cti a chvále // sv. Jana // věnoval // Jan Zimmerhakl // L. P. 1892 // Obnoveno // L. P. 1907.“. U sochy se v minulosti nalézal též pískovcový kvádr s následujícím nápisem (odcizen): „ZV ERN DES HEI. IOHANES // HAT AVFRICHTEN LASN // IACOB CIMERHACL A: 1772.“

	Ke cti sv. Jana dal postavit Jacob Cimerhacl r. 1772.
opravy a rest. zásahy	2019-2020 restaurování MgA. Helena Jahodová (rest. zásah byl bohužel z důvodu nevyjasněných majetkových vztahů nedokončen)
současný stav	V brzké době by bylo potřeba dokončit započatý restaurátorský zásah.
literatura	Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006, s. 164, 197; Jiří FÁK, Kamenné sochy u Čoubova mlýna, Vlastivědný sborník. Čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska 17, 2007, č. 2, s. 4.
text katalogu	O vzniku sochy, stojící u bývalého Čoubova mlýna, nemáme zatím k dispozici žádné archivní písemnosti, ale na kamenném kvádru (klekátku) před sochou, dnes nedochovaném, byl nápis, známý dnes ze staré fotografie, znějící: „ZV ERN. DES. HEI. JOHANES HAT AVERIHTEN LASN JACOB CIMERHACL A 1772.“ Sochu tedy dal podle nápisu postavit v roce 1772 Jakub Zimmerhakl. Ze vzpomínek pana Ladislava Zimmerhakla, bývalého majitele Čoubova mlýna, jak je 11. června 1973 zapsal Josef Vorel, ovšem vyplývá, že socha původně nestála u Čoubova mlýna, nýbrž v Rabštejně nad Střelou. Ladislav Zimmerhakl o tom říkal: „Ta socha byla původně u panského mlýna v Rabštejně (Herrmühle), odkud ji Zimerhakl koupil za 100 zlatých a přestěhoval sem. Lažanský sice spokojen nebyl, ale pak souhlasil, že tudy vlastně častěji jezdí než kolem panského mlýna v Rabštejně.“727 Na tento zápis nověji upozornil Jiří Fák, jenž také správně ztotožnil nynější vysočanskou sochu se starou rabštejnskou sochou téhož světce, která již dnes v Rabštejně není.728 Jde zjevně o sochu, která je v soupisu soch rabštejské farnosti z roku 1837 uvedena jako socha sv. Jana Nepomuckého a je popsána pouze takto: „Jako č. 16“, přičemž číslem 16 téhož soupisu je socha sv. Jana Nepomuckého v Novém Dvoře. O rabštejnské soše je dále uvedeno, že její stav je dobrý, že se nazývá „Jánská socha u Horova mlýna“, že stojí „na cestě u Horova mlýna“ a že nemá žádný fond na udržování.729 U zmíněné sochy v Novém Dvoře se přitom praví, že

[727] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Vysočany.
[728] Jiří FÁK, Kamenné sochy u Čoubova mlýna, Vlastivědný sborník. Čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska 17, 2007, č. 2, s. 4.
[729] SOkA Plzeň-sever, FÚ Rabštejn nad Střelou, inv. č. 43, č. 17.

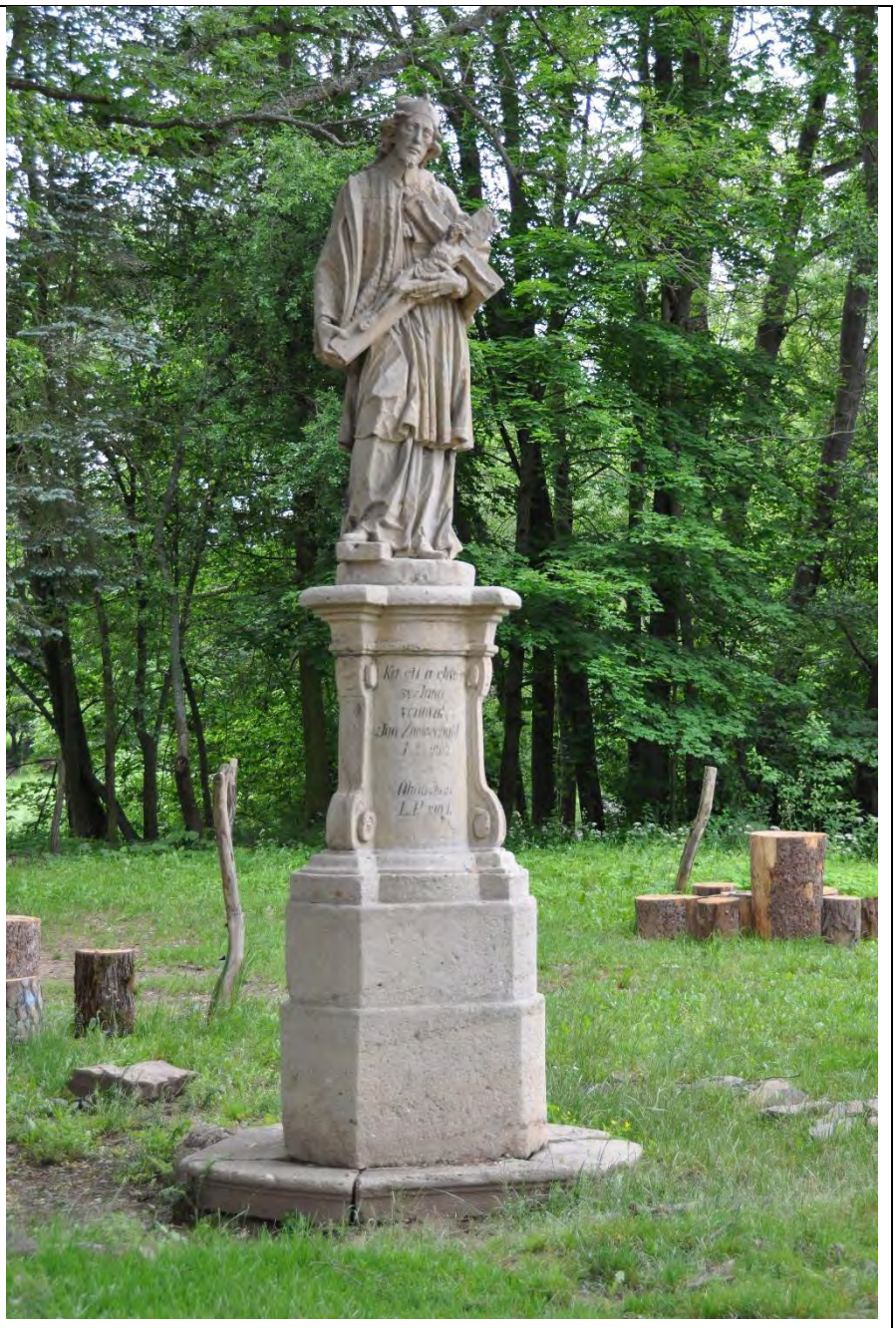
	je „pravidelně zhotovena z kamene a natřena olejovou barvou podle přírody.“730 Z nápisů, jež se dodnes nacházejí na samotné památce, se dovídáme, že nejprve ji roku 1892 „věnoval“ Jan Zimmerhakl a poté byla znovu obnovena roku 1907. První datum by se tedy mohlo týkat přenesení sochy z Rabštejna, druhé její opravy už na novém místě. Dne 7. prosince 2010 MgA. Helena Štěrbová, akademická sochařka a restaurátorka, vypracovala restaurátorský záměr na restaurování sochy, ve kterém současný stav památky popsala takto: „V současné době se socha sv. Jana Nepomuckého nachází v zanedbaném stavu. Vzhledem k dlouhodobé exteriérové expozici vyžaduje současný stav díla preventivní restaurátorský zásah. Pod podstavcem je zřejmý uvolněný prostor. Vzhledem k osazení podstavce na velmi malé ploše podkladových stupňů hrozí nebezpečí uvolnění celého díla v základech. Kamenný stupeň – klekátko je rozvalené a neplní svoji funkci. Materiál celého díla je v relativně dobrém stavu, je soudržný. Lokálně se objevuje na povrchu odpadlá povrchová krusta, pod níž se kámen drolí (viz zadní část podstavce). Na celém povrchu díla můžeme pozorovat různě veliké kaverny způsobené vypadnutím větším valounků z povrchu kamene. Trhliny, které by ohrožovaly statiku díla, nebyly při předběžném vizuálním průzkumu zjištěny. Mechanické poškození díla je zřejmé na zadní horní volutě podstavce, na hraně soklíku pod pravou nohou světce. Mechanická poškození jsou pouze lokální a drobného charakteru. Na povrchu spár jednotlivých kamenných částí je zřejmý tmel, přesahující příliš i okolní modelaci kamene. Většina povrchu díla (cca 70% povrchu) je pokryta silnou vrstvou biologického napadení, převážně mechy a lišejníky a vrstvou prachových depozit. V místech souvisle pokrytých biokorozí nelze určit míru přítomné dochované barevné povrchové úpravy. Z předběžného vizuálního průzkumu předpokládám dochovanost fragmentů barevné povrchové úpravy cca 30% povrchu. Fragmenty barevné povrchové úpravy lze na základě předběžné prohlídky díla přiřadit následovně: Spodní šat světce – černá, středové tělo podstavce – okr, lizény – červená a sv. šedomodrá. Ostatní části a potvrzení tohoto náhledu bude možné stanovit až po podrobném průzkumu barevné

730 Tamtéž, č. 16.

	povrchové úpravy po očištění díla od silných vrstev biologického napadení. Dochované fragmenty mohou být původním barevným řešením památky, mohly však také být renovovány při dobových restaurátorských zásazích 1892, 1907. Kovové atributy nelze s jistotou určit. V průběhu restaurování bude možné zjistit přítomnost případných otvorů na hlavě světce po původní svatozáři. V současné chvíli nelze tuto domněnku potvrdit ani vyvrátit. V plintě u nohou světce je dochován fragment kovového trnu, který lze pokládat za součást případné lucerny či jiného kovového doplňku.“ Nato dne 10. února 2011 odbor regionálního rozvoje a územního plánu Městského úřadu Kralovice vydal závazné stanovisko, v němž restaurování sochy podle restaurátorského záměru vypracovaného Helenou Štěrbovou prohlásil za přípustné. Nevíme však nic o případném průběhu restaurátorských prací a zdá se, že k nim tehdy nedošlo. Z následujících let máme k dispozici korespondenci týkající se sporu MVDr. Josefa Zimmerhakla, potomka majitelů Čoubova mlýna, s památkovými orgány, kterým sdělil, že je nadále majitelem pozemku, na němž socha stojí, a při té příležitosti poskytl cenné informace k jejím dějinám. Dne 16. února 2012 psal mimo jiné Ministerstvu kultury: „Pro doplnění řízení z pohledu historického a zároveň majetkoprávního předkládám následující obrazový materiál: 1) Detailní fotografii nápisu vytesaného do kamenného (pískovcového) kvádru umístěného před sochou sv. Jana Nepomuckého u Čoubova mlýna. Kvádr přibližně v první polovině 80-tých let zmizel. Nápis na kvádru zní: »ZV ERN. DES. HEI. JOHANES HAT AVERIHTEN LASN JACOB CIMERHACL A 1772« [...] 2) Fotografii, která dokládá umístění kvádru s nápisem před sochou sv. Jana Nepomuckého. Z fotografie je patrná i jeho přibližná velikost. Fotografii jsem pořídil v roce 1966. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, 4. července 2014 zaslal památkové inspekci Ministerstva kultury České republiky informace a podklady k prohlášení sochy za kulturní památku, přičemž se takto vyjádřil k uvedenému kvádru: „Původní kamenné klekátko s historickým nápisem, datované do roku 1772, zmiňované panem Zimmerhaklem, se do současnosti nedochovalo. Sám pan Zimmerhakl ve svém vyjádření pro MK ČR ze

	dne 16. 2. 2012 uvádí, že kvádr zmizel v první polovině 80. let. Prostý kamenný stupeň – klekátko, v době přípravy návrhu umístěný před sochou, je rozvalený, v současnosti již neplní svoji funkci a nebyl předmětem našeho návrhu na prohlášení, neboť nelze s jistotou určit, že jde o původní součást sochy. V restaurátorské zprávě se počítá s jeho obnovou. Z bezpečnostních důvodů byl dočasně deponován do areálu Čoubova mlýna.“[731] Socha stála pravděpodobně nejprve v Rabštejně nad Střelou, v pozdější době (není dosud známo přesně kdy, dle textu votivního nápisu na čelní stěně podstavce pravděpodobně až v roce 1892) byla transferována do současného umístění. Zajímavé v této souvislosti je, že na tzv. císařských povinných otiscích mapy Stabilního katastru katastru Vysočan z roku 1839 není na současném místě ani nikde v okolí socha obvyklým způsobem vyznačena (červený čtverec s křížkem), což může znamenat to, že zde skutečně tehdy ještě nestála. Pro úplnost je třeba dodat, že se u sochy v minulosti nalézal pískovcový kvádr s následujícím nápisem: „ZV ERN DES HEI. IOHANES // HAT AVFRICHTEN LASN // IACOB CIMERHACL A: 1772.“ Tento sekaný latinský votivní nápis svědčí o tom, že předmětné (neurčené) dílo ku cti sv. Jana Nepomuckého nechal zřídit v roce 1772 Jakub Zimmerhakl, zdejší mlynář, snad v souvislosti s tehdy probíhajícím hladomorem, který v letech 1771-1772 citelně zasáhl české země. Je ovšem otázkou, zdali je možné skutečně spojit existenci tohoto prvku (klekátka?) s dochovanou sochou světce, neboť ta je dle našeho názoru starší a na základě uměleckohistorického rozboru bychom jí datovali opravdu raději již do 30. let 18. století a autorsky zařadili k sochaři Josefovi Herscherovi (1688–1756). Kvádr s votivním nápisem bohužel zmizel již v první polovině 80. let 20. století a o jeho dalším osudu není nic známo.

[731] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv Vysočany.

obr.	

číslo ID	103
lokalita	Žihle
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jiljí
KP	11202/4-5062
poloha	známá
umístění	Na okraji obce při komunikaci na Pastuchovice
datace	1782
autorství	Václav Ondřej Herscher (1729-1795)
donátor	
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce nápis s chronogramem (1782): „DIVO // AEGIDIO // AVXILIATORI // HAEC // STATVA // DICATA //EST“ (Nebeskému pomocníku Jiljímu je tato socha věnována) Svatému Jiljímu Pomocníkovi je tato socha věnována. Na čelní stěně plintu sochy nápis: „S. AEGIDIUS“

	Sv. Jiljí.
opravy a rest. zásahy	
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah. Socha vytipována ke zpracování restaurátorského záměru. Zpracován byl v roce 2020, BcA. Pavla Žiaková.
literatura	Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 911; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 356; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 4, Praha 1982, s. 420; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 109; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 169-170.
text katalogu	Podle nápisu na samotné památce byla socha postavena roku 1782. Místní vlastivědný badatel Franz Cohout ve své rukopisné vlastivědě z roku 1935 o soše sv. Jiljí (a zároveň o soše sv. Rocha) psal: „O smyslu pro výzdobu našeho městečka a o silné religiozitě této doby vyprávějí obě krásné sochy světců, které chrání severní a východní vstup do města. Socha sv. Jiljí byla zřízena v roce 1732. Nápis na soklu nese chronogram: »DIVo aegIDIo aVXILIatorI haeC statVa DICata est.«“ (Nebeskému pomocníku Jiljímu je tato socha věnována).“[732] Franz Cohout ovšem při luštění chronogramu zřejmě omylem vynechal písmeno L; letopočet správně udává datum 1782. Sochu stručně zmiňují Umělecké památky Čech z roku 1957 a datují ji do roku 1783.[733] V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 je socha popsána takto: „Socha sv. Jiljí, severně kostela při silnici. Na ořímsovaném soklu postavena socha světce v biskupském rouchu s jelenem u nohou (parohy uraženy). Kvalitní plastika – kol poloviny 18. stol.“[734] Po patnácti letech, 25. září 1992, Památkový ústav v Plzni psal o soše stručně Obecnímu úřadu v Žihli: „Severně kostela při silnici na Velešín se nachází socha sv. Jiljí, kterému u nohou spočívá jelen. Socha je mírně poškozena.“ V příštím roce, 17. prosince 1993,

[732] SOkA Plzeň-sever, AO Žihle, JUDr. Franz Cohout, Heimatkunde und Geschichte der Stadt Scheles z r. 1935, s. 272.
[733] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 911.
[734] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 356.

	Památkový ústav již o něco konkrétněji napsal: „Jelen má uraženou levou přední nohu a paroží.“735 O několik měsíců později, dne 23. dubna 1994, pak učitel František Kraus, pracovník památkové péče v Žihli, v dopise Památkovému ústavu v Plzni psal: „Socha sv. Jiljí (sv. Egidius) s latinským nápisem je z roku 1732 z kvalitního pískovce a velmi zachovalá. Před několika léty byla povalena traktoristou a státní statek ji znovu postavil. Hrany jsou mírně poškozené. Stojí u silnice na Pastuchovice vpravo mezi lipami kousek za farou.“[736] Irena Bukačová a Jiří Fák o soše roku 2007 uvádějí: „V roce 2000 je popsána jako barokní socha sv. Jiljí s datací 1732 na vysokém soklu s latinským nápisem s chronogramem, a sokl poškozen dopravou.“[737] Dne 13. listopadu 2020 BcA. Pavla Žiaková zpracovala restaurátorský záměr, v němž se o současném stavu a navrhovaném budoucím restaurování památky uvádí: „<u>IV. Současný stav – charakteristika poškození</u> Kámen zejména v soklové partii intenzivně zvětralý, na omak se drolí a odpadá. Zejména na soklu výraznější mechanická poškození (např. chybějící levý zadní roh římsy). Povrch biologicky napaden (lišejník, mechy). V dešťových stínech dochází k usazování sádrovce vytvářejícího zde krusty, na exponovaných místech nečistoty tvoří tmavé depozity. V písmenech textu na čelní straně soklu viditelné fragmenty barevných úprav. Na soše viditelná novodobá laická oprava odpadnuté (?) hlavy, trhlina na krku opravována šedým tmelem (vedle sochy došlo k pokácení vzrostlého stromu, je možné, že při kácení došlo k poškození sochy). Spárování je zcela dožilé. Lani u nohou světce zcela chybí levé ucho a část levé nohy (koleno). Výrazným problémem sochy je její vychýlení směrem dopředu. Vlivem nedostatečného základu došlo k propadnutí kamenných stupňů na nichž je celá statue umístěna. Jednotlivé kamenné bloky stupňů jsou vzájemně provázány kovovými kramlemi nyní intenzivně korodujícími a již trhajícími kámen. Na kovových kramlích částečně osazena základna soklu (není proto možno je vyjmout bez demontáže soklu). První kamenný stupeň nyní utopen v terénu a zarostlý vegetací. Je pravděpodobné, že k narušení statiky sochy došlo i vlivem prorůstání kořenového systému ještě nedávno nedaleko rostoucího mohutného stromu. <u>V. Návrh restaurátorského zásahu</u>

[735] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Žihle.
[736] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.
[737] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 169.

	Koncepce a návrh restaurátorských prací vychází nejen ze základního požadavku na uchování hodnotného výtvarného díla, zastavení postupující degradace, zlepšení jeho současného stavu a jeho možnému zachování in situ. Veškeré provedené práce budou zdokumentovány (písemně i fotograficky) v závěrečné zprávě, která bude zahrnovat všechny etapy restaurátorského procesu, použité metody a materiály. Bude vyhotovena minimálně ve dvou exemplářích (archiv NPÚ, investor). Před započetím prací bude proveden restaurátorský průzkum, který pomůže určit a popsat projevy degradace a podrobně zmapovat jednotlivé druhy poškození. Bude se také zabývat případnými fragmenty povrchových úprav. Na základě vyhodnocení průzkumu může být návrh na restaurování upřesněn. Z důvodu nedostatečného základu ohrožujícího statiku celé statue navrhujeme její přeosazení. Socha a sokl budou demontovány a převezeny k restaurování do atelieru restaurátora. Při demontáži bude také vyzvednut propadlý schodový stupeň a bude vytvořen nový izolovaný základ. Vnitřní kovové čepy budou vyměněny za nerezové, statue bude znovu osazena na vápennou maltu. Kovové kramle schodů budou nahrazeny za nerezové. Povrch sochy bude omyt tlakovou vodou, biologické napadení bude sanováno biocidním roztokem s následným oplachem vodou. Sádrovcové krusty v dešťových stínech budou naměkčeny zábaly s roztokem hydrogen uhličitanu amonného a odmyty za pomocí měkkých kartáčků. Tmavé povrchové silikátové depozity budou chemicky naměkčeny a následně odmyty vodou. Bude provedena konsolidace nekompaktního povrchu kamene prostředky na bázi esteru kyseliny křemičité. Pro zajištění vyrovnaného pevnostního profilu a vyloučení tvorby nepropustné skořápky na povrchu kamene budou použity prostředky s odlišným množstvím vylučovaného gelu a rozdílnou velikostí molekul zajišťující dobrý průnik do hloubky. Prostředky budou aplikovány metodou »do mokrého«. Praskliny a trhliny budou vyplněny injektážím prostředkem na minerální bázi (případně v systému KSE), vlasové trhlinky prostředkem na bázi akrylátových pryskyřic plněných křemennou moučkou. Případně nalezené dožilé a jinak materiálově či esteticky nevhodné starší vysprávky budou odstraněny. Doplnění bude prováděno umělým kamenem na minerální bázi respektujícím strukturu, složení

	a barevnost originálního materiálu. Umělý kámen bude ve hmotě probarven anorganickými, na světle stálými pigmenty. Jako pomocné armatury bude použit nerezový materiál. Doplňky provedené v umělém kameni budou lokálně barevně retušovány a přizpůsobeny okolnímu originálnímu materiálu. Při závěrečné povrchové úpravě bude skulptura opatřena preventivním nástřikem biocidního prostředku a následně hydrofobizačním prostředkem zabraňujícím průniku kapalné vody do hmoty kamene. <u>VI. Navrhované materiály a technologie</u> Čištění: tlaková voda Sanatop alga (fa. Spolchemie) voda: čpavková voda 10% : peroxid vodíku 10% v poměru 2 : 1 : 1 (alternativa biocidního ošetření) detergent např. Lem 3 (fa. Bellinzoni) hydrogen uhličitan amonný 15%, opakovaný obklad v celulóze čistič FG (fa. Aqua) Konsolidace: KSE 100, 300, 500E (fa. Remmers) Injektáže: KSE 500 STE + plniva Paraloid B 72 (Rohm & Haas, USA) Ledan D2 (Tecno Edile Toscana) Tmelení: bílý cement, křemičitý písek různých frakcí, záměsová voda s přídavkem akrylátové vodní disperze Sokrat 2804 A případně hotový tmel, např. Restauriermörtel (fa. Remmers), Petra C (fa. Aqua) Barevné retuše: 3% roztok akrylátové pryskyřice Paraloid B 72 (fa. Rohm & Haas, USA), případně roztok akrylátové disperze Sokrat 2804 A probarvované železitými pigmenty Bayferrox (fa. Bayer)

	Kramle schodnic a vnitřní čepy sochy nerezový materiál Závěrečné povrchové úpravy: Sanatop alga (fa. Spolchemie) Porosil VV (fa. Aqua) příp. Funcosil SNL (fa. Remmers).“[738]
obr.	

[738] Restaurátorský záměr z r. 2020, Archiv restaurátorky Pavly Žiakové.

číslo ID	104
lokalita	Žihle
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Rocha
KP	18687/4-1654
poloha	známá
umístění	Při komunikace na okraji obce směrem na Podbořánky resp. Potvorov
datace	1739
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec středně až hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Dle odborné literatury se na čelní stěně podstavce nalézal nápis (korigovaný ještě částečně na základě evidenčního listu kulturní památky z roku 1970): „S. // ROCHUS // PEST // PATRON TES KENIGREICH PEHEIM // IM JAR // ANNO // 1739“. Nad tímto nápisem se pod římsou ještě nalézal letopočet: „1885“. Sv. Roch, morový patron království Českého, v roce roku 1739.
opravy a rest. zásahy	1885

současný stav	neexistuje
literatura	Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 911 (jako socha sv. Václava); D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 354; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 109; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 176.
text katalogu	Podle nápisu, jenž se na památce nacházel, byla socha postavena v roce 1739. Místní vlastivědný badatel Franz Cohout ve své rukopisné vlastivědě z roku 1935 o soše sv. Rocha (a zároveň o soše sv. Jiljí) psal: „O smyslu pro výzdobu našeho městečka a o silné religiozitě této doby vyprávějí obě krásné sochy světců, které chrání severní a východní vstup do města. […] Socha sv. Rocha pochází z roku 1739. Nápis na jejím soklu zní: »S. Rochus Pest Patron Tes Kenigreich Peheim Im Jar Anno 1739.«“[739] Sochu stručně zmiňují Umělecké památky Čech z roku 1957, ovšem jako sochu sv. Václava (sic!).[740] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 je socha popsána takto: „Na kamenném stupni je osazen římsou ukončený sokl s okosenými nárožními a konkávně probranými stěnami, který nese stejně řešený podstavec s bohatě profilovanou patkou a římsou; jeho stěny člení vpadlé bohatě vykrajované výplně. Na římse je umístěn stejně řešený nahoru se zužující soklík s drobnou sochou světce v suknici a plášti, opírajícího se levicí o hůl. Na soklu nápis: S ROCHUS PEST PATRON, dále odpadlý povrch kamene, nahoře černé datum 1885.“[741] V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 se o soše píše následující: „Socha sv. Rocha u čp. 28 na okraji obce při silnici

[739] SOkA Plzeň-sever, AO Žihle, JUDr. Franz Cohout, Heimatkunde und Geschichte der Stadt Scheles z r. 1935, s. 272.
[740] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 911.
741 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

	na Potvorov. Na ořímsovaném pilíři členěném vyžlabeninami a zdobeném šňůrami střapců postavena socha světce v podživotní velikosti. Sokl i socha značně poškozeny vlivy povětrnostních podmínek. Z nápisů zbývají jen fragmenty. Kol poloviny 18. stol. Oprava 1885.“[742] Po patnácti letech, 25. září 1992, Památkový ústav v Plzni však již psal Obecnímu úřadu v Žihli, že socha „nebyla při práci v terénu zjištěna“, dodávaje k tomu: „Na místě jen sokl. Pokud je vám známo, kde se socha nalézá, prosím, sdělte to ve Vaší odpovědi, současně s návrhem dalšího řešení. V případě, že došlo k jejímu zcizení, je třeba podat návrh na upuštění od památkové ochrany, nebo ji omezit pouze na sokl.“ Zato čteme: „Naproti školní budově u křižovatky na Hlubokou je v literatuře uváděna další socha neznámého světce, nalezená v terénu externím spolupracovníkem. Fotodokumentace chybí. Světec drží v ruce bochník (nebo erb), levou nohu má nakročenou, koleno kouká zpod pláště.“743 Dne 23. dubna 1994 učitel František Kraus, pracovník památkové péče v Žihli, psal o soše Památkovému ústavu v Plzni: „Sv. Rochus při východním okraji obce při silnici na Potvorov. Socha z měkkého pískovce podléhala erozi a nakonec byla povalena autem. Zůstal jen podstavec, nevím, zda s nápisem. Navrhuji odepsat. Už není.“744 Posléze Irena Bukačová a Jiří Fák roku 2007 již o soše uvádějí: „Socha stála ve východní části obce, při hlavní komunikaci ve směru do Podbořánek. […] V 80. letech 20. století již byl dochován jen podstavec, který byl v roce 2007 přemístěn do kotelny.“[745]

[742] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 354.
[743] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Žihle.
[744] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.
[745] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 176.

obr.	

číslo ID	105
lokalita	Žihle
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jakuba Většího
KP	14296/4-1647
poloha	známá
umístění	Při pravém pilíři brány u kostela sv. Filipa a Jakuba Většího, původně na pilíři
datace	1777?
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	
opravy a rest. zásahy	
současný stav	Havarijní, v brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského

	kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 354; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 4, Praha 1982, s. 420. Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 108.
text katalogu	V doplňkovém listu nemovité kulturní památky z roku 1970 jsou sochy, stojící před hřbitovním kostelem sv. Filipa a Jakuba, označeny za sochy sv. Judy Tadeáše (datována do roku 1777) a sv. Jakuba ml. (s otazníkem).[746] V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 se o sochách uvádí: „Sochy dvou světců (snad Filipa a Jakuba) při hřbitovní zdi po stranách vstupu na hřbitov. Na své nynější místo přeneseny druhotně. Plastiky dvou světců téměř v životní velikosti, bez soklu. Oba světci v řasnatém rouchu, v rukou drží knihu. Dnes pokryto hustým nátěrem. Jedna z plastik datována do r. 1777.“[747] Sochy jsou zmíněny také v Uměleckých památkách Čech z roku 1982, kde jsou uvedeny jako „dva apoštolé před hřbitovním kostelem – z r. 1772.“[748] Posléze dne 23. dubna 1994 učitel František Kraus, pracovník památkové péče v Žihli, psal o těchto dvou sochách Památkovému ústavu v Plzni: „Sochy sv. Judy Tadeáše a sv. Jakuba – stojí na zemi vedle hřbitovních vrat. Původně stály na sloupech ve výši hřbitovní zdi, ale při její opravě byly z obavy sneseny dolů a zedník z neznalosti je obílil vápnem. Pokládám je za umělecky cenné a zařadit mezi památky.“[749]

[746] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, doplňkový list nemovité kulturní památky z r. 1970.
[747] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 354.
[748] Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 4, Praha 1982, s. 420.
[749] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

obr.	

číslo ID	106
lokalita	Žihle
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Filipa
KP	14296/4-1647
poloha	známá
umístění	Při levém pilíři brány u kostela sv. Filipa a Jakuba Většího, původně na pilíři
datace	1777?
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec hrubozrnný
nápisy, signatury atd.	Na levé ze soch se na čelní stěně plintu nalézá dle literatury pravděpodobně letopočet: „1777“???.
opravy a rest. zásahy	
současný stav	Havarijní, v brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah.
literatura	D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského

	kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 354; Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 4, Praha 1982, s. 420. Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 108.
text katalogu	V doplňkovém listu nemovité kulturní památky z roku 1970 jsou sochy, stojící před hřbitovním kostelem sv. Filipa a Jakuba, označeny za sochy sv. Judy Tadeáše (datována do roku 1777) a sv. Jakuba ml. (s otazníkem).[750] V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 se o sochách uvádí: „Sochy dvou světců (snad Filipa a Jakuba) při hřbitovní zdi po stranách vstupu na hřbitov. Na své nynější místo přeneseny druhotně. Plastiky dvou světců téměř v životní velikosti, bez soklu. Oba světci v řasnatém rouchu, v rukou drží knihu. Dnes pokryto hustým nátěrem. Jedna z plastik datována do r. 1777.“[751] Sochy jsou zmíněny také v Uměleckých památkách Čech z roku 1982, kde jsou uvedeny jako „dva apoštolé před hřbitovním kostelem – z r. 1772.“[752] Posléze dne 23. dubna 1994 učitel František Kraus, pracovník památkové péče v Žihli, psal o těchto dvou sochách Památkovému ústavu v Plzni: „Sochy sv. Judy Tadeáše a sv. Jakuba – stojí na zemi vedle hřbitovních vrat. Původně stály na sloupech ve výši hřbitovní zdi, ale při její opravě byly z obavy sneseny dolů a zedník z neznalosti je obílil vápnem. Pokládám je za umělecky cenné a zařadit mezi památky.“[753]

[750] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, doplňkový list nemovité kulturní památky z r. 1970.
[751] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 354.
[752] Emanuel POCHE a kol., Umělecké památky Čech 4, Praha 1982, s. 420.
[753] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Manětín.

obr.	

číslo ID	107
lokalita	Žihle
okres	Plzeň-sever
název	Socha sv. Jana Nepomuckého
KP	30960/4-1653
poloha	známá
umístění	V centru obce u budovy obecního úřadu, púvodně na jiném místě náměstí (doloženo např. na Indikační skice Stabilního katastru z roku 1841)
datace	1783
autorství	
donátor	
materiál	Pískovec střednězrnný
nápisy, signatury atd.	Na střední části čelní stěny podstavce v současnosti velmi obtížně čitelný nápis s chronogramem (1783) a iniciály CR?: „EREXIT // FIDELIS // GRATVS // QVE PATRIOTA // SANCTI IO // ANNIS NE // POMVCENI // CR“ Dle odborné literatury se na podstavci nalézal nápis o opravě: „ r[eno] viert 1925“.
opravy a rest. zásahy	1925, 1982 demontáž kvůli stavbě čerpací stanice, osazena znovu

	roku 1998 a restaurována ak. soch. Michal Tomšej
současný stav	V brzké době by byl potřeba restaurátorský zásah, v rámci kterého by bylo mj. třeba obnovit podobu nápisu na čelní stěně podstavce a osadit chybějící svatozář a zřejmě i palmetu.
literatura	Wenzel ROTT, Der politische Bezirk Podersam (Gerichtsbezirke Podersam und Jechnitz), Podersam 1902, s. 833; Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 911; D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 355; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996, s. 109; Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 168-169.
text katalogu	Podle nápisu na samotné památce sochu postavil roku 1783 donátor, skrývající se pod iniciálami CR. Další nápis „ r[eno] viert 1..25“ dosvědčuje opravu, konanou zřejmě v roce 1925. V literatuře je socha poprvé uvedena v knize Wenzela Rotta z roku 1902, a to jen stručně jako socha stojící na náměstí.[754] Sochu také jen stručně zmiňují Umělecké památky Čech z roku 1957 a datují ji do roku 1777.[755] V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1970 je tehdejší stav sochy, stojící „na náměstí v parčíku“, popsán takto: „Zvětralý kámen, sešlá polychromie, nutno upevnit svatozář.“[756] V Pasportisaci okresů Západočeského kraje z roku 1977 je pak socha popsána následovně: „Socha sv. Jana Nepomuckého na návsi. Na hranolovém ořímsovaném soklu postavena socha světce v podživotní velikosti. Datováno chronogramem do r. 1783.“[757] K transferu socha na nové místo došlo v důsledku přestavby čerpací stanice Benziny na náměstí. Dne 11. června 1982 proto rada Místního národního výboru v Žihli zaslala Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni následující žádost: „Při přestavbě čerpací stanice Benziny v Žihli byla uvedená kamenná socha deponována u budovy MNV Žihle. Vzhledem k tomu, že stavba ČS Benziny je již dokončena, žádáme Vás o předložení návrhu a rozhodnutí na místě samém, kam by mohla být socha znovu

[754] Wenzel ROTT, Der politische Bezirk Podersam (Gerichtsbezirke Podersam und Jechnitz), Podersam 1902, s. 833.

[755] Zdeněk WIRTH a kol., Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 911.

[756] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, evidenční list nemovité kulturní památky z r. 1970.

[757] D. LÍBAL – M. HEROUTOVÁ, Pasportisace okresů Západočeského kraje. Okres Plzeň sever II., Praha 1977 (strojopis), s. 355.

	osazena. Při demontáži byla ulomena část pravé ruky.“ Krajské středisko poté 3. srpna 1982 odpovědělo: „Po shlédnutí sochy naším pracovníkem i po domluvě s tajemníkem MNV doporučujeme sochu umístit na malé prostranství u hřbitova (u vrat hřbitova), zhruba mezi velký vyřízlý pařez a vrata hřbitova. (Raději poněkud dozadu, až na trávník.) Domníváme se, že to pro sochu bude nejvhodnější možné umístění. Částečné poškození sochy bude opraveno. Zajištění restaurátorských prací je nutno nárokovat cestou restaurátorské komise MK ČSR.“ Socha byla sice na nové místo převezena, ale osazena tam zjevně nebyla. Památkový ústav v Plzni, kterému osud sochy zřejmě nebyl jasný, proto 25. září 1992 psal Obecnímu úřadu v Žihli: „Socha údajně v torzu uložena na místním hřbitově.“ V roce 1993 se začalo jednat o restaurování památky. Dne 2. ledna 1994 František Kraus, pracovník památkové péče v Žihli, psal v této věci Památkovému ústavu v Plzni: „Muzeum v Mariánská Týnici mne požádalo o fotografii sochy sv. Jana Nepomuckého, která stávala na náměstí a již plánují po rekonstrukci obnovit – chybí však hlava.“758 V další zprávě, kterou František Kraus poslal Památkovému ústavu v Plzni 23. dubna 1994, se již dovídáme více informací o komplikovaných osudech sochy: „K dopisu Památkového ústavu ze dne 14. 1. 1994, zn. 16/94, Vrbová, sděluji: 23. 4. 1994 byl jsem se podívat na faře v Dolní Bělé, kam podle zjištění policie byla převezena socha sv. Jana Nepomuckého ze Žihle, torzo bez hlavy a bez čtverhranných podstavců s latinským nápisem na jednom z nich. Ty zůstaly v Žihli a leží před hřbitovní zdí vpravo od hlavního vchodu. Pan farář nebyl přítomen a sochu nám ukázala starší paní, snad kuchařka. Co jsem viděl: Socha, trup bez hlavy, stojí na zemi ve farní zahradě, je odhadem 1,30-1,40 m vysoká, ze zachovalého pískovce, a je to dobré barokní dílo. Kromě hlavy chybí malý kus hlavního břevna kříže na horním konci, jež drží světec v ruce, a pravé rameno bylo svisle odseknuto. (16 let leželo na zemi.) Nebyl by problém rameno a břevno přidělat a připevnit. Na trupu jsou vidět zbytky barvy, černý kněžský hábit se širokým pruhem bílé komže – tak je to vidět i na žihelských fotografiích.

758 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Žihle.

	Sochu údajně nečekaně přivezli mlynářští pomocníci a její převoz nebyl panem farářem vyžádán. Podle staré paní se to mohlo stát před 2 roky, což by časově odpovídalo ztrátě. V Dolní Bělé si chtěli sochu postavit a paní ukázala k tomu místo s připraveným soklem. O sochu máme zájem v Žihli, a pokud starosta obce dosud nepožádal o navrácení, požádáme o to pana faráře v Dolní Bělé. Údajně prý s navrácením souhlasí. Socha z roku 1773 s latinským nápisem na hlavním podstavci stála na náměstí před budovou obecního úřadu v parčíku za benzinovou pumpou – kvůli ní byla r. 1978 odstraněna. Sokl ve vhodné vzdálenosti v parčíku dosud stojí. Než bude restaurace hlavy sochy zadána umělci sochaři, doporučuji, aby si pořídil fotografie soch stejného světce ve Velké Černé Hati nebo v Rabštejně na skále před mostem od Žihle, vpravo u silnice. Tato se velikostí víc podobá žihelské. Je třeba pohledy zepředu i ze stran. Všechny venkovské sochy sv. Jana z Nepomuku napodobují Brokofovo dílo na Karlově mostě v Praze. Hlava má ve tváři ušlechtilé rysy a vážný, mírně trpitelský výraz.“759 Ještě před napsáním této zprávy, dne 18. února 1994, však již Památkový ústav v Plzni zpracoval žádost o restaurování sochy, v níž je současný stav památky popsán takto: „V pozdější době (rok 1982) došlo v souvislosti se stavbou benzinové stanice k sejmutí sochy a jejímu přenesení k ohradní zdi při vstupu do areálu kostela sv. Filipa a Jakuba v Žihli. Při uvedeném transferu, který nebyl proveden odborníkem, došlo ke značnému poškození sochy (odlomení značné části pravé ruky). Podstavec, rozložený na základní díly, se v současné době nachází na místě při vstupu do areálu kostela v Žihli. Socha světce je naopak uložena na zahradě farního úřadu v Dolní Bělé. Z podstavce chybí spodní soklík. Jednotlivé části podstavce jsou vlivem dlouhodobého nevhodného uložení značně narušeny povětrností, porostlé mechy a lišejníky a mechanicky poškozeny patrně vlivem neodborného zacházení při stěhování z místa původního umístění. Všechny části podstavce mají poškozené hrany a profilované partie. Obdobná poškození a defekty jsou patrny i na pískovcové soše světce. Povrch kamene je znečištěn, pokryt vrstvou mechů a lišejníků a narušen povětrnostními vlivy. Nejvíce je však dílo poškozeno vlivem neodborného zacházení. Kromě četných mechanických poškození drobnějšího charakteru však chybějí základní části sochařského díla – chybí hlava světce, celá pravá ruka a horní rameno kříže. Havarijní stav sochy zdůrazňují

[759] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Žihle.

	ještě četné praskliny 2-30 cm dlouhé, protínající drapérii roucha ve spodní partii.“ Navrhovaný způsob byl pak v této žádosti popsán následovně: „U všech dochovaných částí památky bude nutno provést odbornou prohlídku restaurátorem a zjistit dle dochované starší fotodokumentace, které části se nedochovaly. Fotodokumentace z let 1963 a 1970 je uložena v archivu Památkového ústavu v Plzni. Po prohlídce stavu rozebraného soklu je možno tento sestavit a osadit na předem vybraném místě po doplnění částí, které se nedochovaly, jako kopie původních v přírodním kameni. V případě sochy sv. Jana Nepomuckého je situace mnohem složitější nejen s ohledem na torzální stav díla, ale i vzhledem k poškození spodních partií sochy. Charakter i rozsah poškození díla stejně jako stav dochování svědčí spíše pro konzervaci torza a jeho uložení v některé z muzejních institucí regionálního významu, přičemž na restaurovaný sokl by bylo možno osadit kopii sochy. Restaurace sochy by znamenala provedení velkého zásahu nejen při stabilizaci spodní partie díla, ale především co do rozsahu doplňků nedochovaných částí. Doporučujeme proto po zadání prací pověřenému restaurátorovi uskutečnit konzultační schůzku s památkovým dozorem a po posouzení obou výše uvedených variant stanovit definitivní postup restaurátorských prací. Termín zahájení a ukončení: rok 1994.“ K restaurování sochy však tehdy nedošlo, a proto Památkový ústav v Plzni 3. února 1998 sestavil novou žádost o restaurování, v níž byl současný stav památky popsán obdobně jako v předešlé žádosti; pouze v závěru bylo nyní napsáno: „Odlomená hlava světce byla nalezena v loňském roce v interiéru zdejšího kostela.“ Navrhovaný způsob byl pak nyní popsán takto: „Před zahájením restaurátorských prací bude nutno provést detailní prohlídku stavu jednotlivých částí památky a dle dochované starší fotodokumentace (z let 1963 a 1970 uložena v archivu PÚ v Plzni) zjistit, zda nechybí žádná z původních částí. Poté bude nutno provést komisionelně výběr nového místa osazení sochy s podstavcem v obci a na vybranémm místě vybudovat pevný fundament v terénu. Jednotlivé části podstavce i socha světce budou očištěny od vrstev nečistot, odstraněny mechanicky i chemicky silné porosty nízké zeleně a zároveň provedeno vyjmutí uvolněných doplňků z předchozích oprav. Povrch kamene bude opakovaně zpevněn nejvhodnějším, předem vyzkoušeným přípravkem a četné trhliny otevřeny, vyinjektovány a citlivě vytmeleny. Po osazení jednotlivých částí památky na kovové čepy

	bude provedeno obnovení spárování styčných ploch kamene a doplnění poškozených nebo chybějících partií profilace a sochařské modelace v umělém kameni. Jednotlivé tmely a doplňky budou barevně sjednoceny s originálním kamenem, provedena závěrečná konzervace a hydrofobizace povrchu kamene. Osazena na původní místo bude svatozář. Pokud se nedochovala, bude zhotovena její kopie s vyzlacením plátkovým zlatem. Termín zahájení a ukončení: rok 1998." Poté dne 18. února 1998 referát kultury Okresního úřadu Plzeň-sever vydal rozhodnutí, jímž souhlasil s restaurováním sochy a její instalací na schváleném místě. Toto nové místo bylo vskutku vybráno, takže Ministerstvo kultury 6. dubna 1998 vyslovilo souhlas s přemístěním sochy „z parcely č. 1402/15 na parcelu č. 1403/6, Žihle."[760] O obnově sochy, která byla poté vskutku uskutečněna v roce 1998, píší roku 2007 Irena Bukačová a Jiří Fák: „Z kostela sv. Václava v Žihli byla se souhlasem faráře Kubíka vyzvednuta v neděli 1. 3. 1997 hlava světce. Jako podstavec sochy byla identifikována hromada kvádrů a otlučených kamenných bloků u hřbitova. Tělo sochy světce se nacházelo ve farní zahradě v Dolní Bělé. Velký a členitý podstavec byl sestaven podle fotografie, zachycující sochu na místě před poškozením. Socha tvoří významný urbanistický prvek v prostoru náměstí. Byla restaurována 1998 ak. rest. Michalem Tomšejem."[761]

[760] Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, spisový archiv, Žihle.
[761] Irena BUKAČOVÁ – Jiří FÁK, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007, s. 168.

obr.	

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

Prameny:

Národní archiv v Praze:

Státní památková správa (SPS):
kart. 130
kart. 149
kart. 186
kart. 265
kart. 330
Český fond výtvarných umění (ČFVU):
kart. 118, fasc. 108, období 1963
kart. 118, fasc. 109, období 1963
kart. 327, fasc. 561, období 1971
kart. 610, fasc. 43, období 1979
kart. 610, fasc. 47, období 1979
kart. 804, fasc. 341, období 1983

Státní oblastní archiv Plzeň:

Velkostatek (Vs) Manětín:
kniha K 111
Sbírka matrik:
sign. Líšťany 1
sign. Manětín 4
PP Haubert. Pozůstalost JUDr. Jana Hauberta.

Státní okresní archiv Plzeň-sever, Plasy:

Archiv města (AM) Kožlany:
inv. č. 30
kart. 25, inv. č. 412
Archiv města (AM) Kralovice:
Kronika města Kralovic 1923-1947
kart. 42, inv. č. 443
Archiv města (AM) Město Touškov:
Chronik des Schulortes und der Schule Stadt Tuschkau 1890-1892
Archiv obce (AO) Číhaná:
Gedenkbuch der Gemeinde Čihana (Tschihana). Angelegt im Jahre 1922
Archiv obce (AO) Chříč:
Jan Šubert, Kronika obce Křice s životopisem rodu Šubertů, 1890-1900
Archiv obce (AO) Kozolupy:
Gedenkbuch der Gemeinde Kosolup 1885-1938
Archiv obce (AO) Ledce:
Obecní kronika 1932-1934
Archiv obce (AO) Nebřeziny:
Památní kniha obce Nebřežin
Archiv obce (AO) Nekmíř:

Pamětní kniha obce Nekmíře založená v roce 1925
Archiv obce (AO) Štichovice:
inv. č. 5 (Pamětní kniha obce Štichovice, založena ku konci roku 1922)
Archiv obce (AO) Úněšov:
Gedenkbuch der Gemeinde Anischau 1924-1937
Archiv obce (AO) Žihle:
JUDr. Franz Cohout, Heimatkunde und Geschichte der Stadt Scheles z r. 1935
Městský národní výbor (MěNV) Město Touškov:
Kronika M. Touškova 1949-1980
Místní národní výbor (MNV) Horní Hradiště:
Kronika Horního Hradiště, okres Plasy, z let 1957-60
Místní národní výbor (MNV) Kozolupy:
Kronika obce 1957-1965
Místní národní výbor (MNV) Štichovice:
Jindřich Nacházel, Štichovice. Kronika obce z r. 1961
Děkanský úřad Manětín:
Gedenkbuch der Stadt-Dechantey Manetin z r. 1836
Farní úřad (FÚ) Číhaná:
Memorabilien-Buch der Pfarre Czihana 1836-1946
Farní úřad (FÚ) Chříč:
Gedenkbuch der Lokalie Kržitzer Seelsorge 1869-1939
Farní úřad (FÚ) Kožlany:
Liber memorabilium parochiae Kozlanensis 1775-1946
Pamětní kniha fary kožlanské 1784-1945
Farní úřad (FÚ) Krsy:
Farní kronika 1836-1928 (1931)
Farní úřad (FÚ) Křečov:
Liber Memorabilium apud Parochiam et Ecclesiam Kržecžowiensem 1787-1945
Beschreibungsbuch der religiösen Standbilder
Farní úřad (FÚ) Líšťany:
Beschreibungsbuch über die im Pfarrbezirke Lichtenstein befindlichen religiösen Standbilder z r. 1836
Farní úřad (FÚ) Nečtiny:
Beschreibung der im Pfarr... befindlichen religiösen Standbilder z r. 1840
Farní úřad (FÚ) Plasy:
Liber memorabilium parochiae plassensis 1828-1874
Memorabilien-Buch der Pfarre Plass 1836-1945
Farní úřad (FÚ) Rabštejn nad Střelou:
inv. č. 43
Literátský kůr Manětín:
Chorus literatorum Manetinae erectus & renovatus z r. 1716
Rukopisy:
František Wonka, Sláva Vysoké cesty manětínské, 1948
František Wonka, O kamenné kráse Manětína, 1958

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni:
Spisový archiv, lokality okr. Plzeň-sever

Archiv restaurátorských zpráv, lokality okr. Plzeň-sever
Evidenční listy nemovitých kulturních památek, lokality okr. Plzeň-sever

Městský úřad Manětín:
Kronika Manětína 1950-1967
Kronika Manětína 1968-1976
Kronika Manětína 1976-1979
Kronika Manětína 1980-1985
Kronika Manětína 1985-1990
Kronika Manětína 1991-2002
Kronika Rabštejna nad Střelou, založená roku 1927
Kronika Rabštejna nad Střelou 1974-1994
Jan Bradna: Manětín. Sochařsko-restaurátorská průzkumová zpráva o stavu soch, váz a dalších kamenných památek, červen 2011

Archiv restaurátora Petra Círla:
restaurátorský záměr (Hracholusky)

Archiv restaurátorky Heleny Jahodové:
restaurátorská zpráva (Plasy)

Archiv restaurátorky Pavly Žiakové:
restaurátorské záměry (Černá Hať, Chříč, Žihle)

Literatura:

Kateřina Adamcová, Barokní architektura a sochařství, in: Jakub Bachtík, Richard Biegel, Petr Macek (edd.), *Barokní architektura v Čechách*, Praha Univerzita Karlova 2015, s. 613-636.

Kateřina Adamcová - Zdenka Gláserová Lebedová – Viktor Kovařík – Vratislav Nejedlý – Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Plzeňském kraji*, Praha 2015.

Barok v Čechách. Výběr architektury, plastiky, malby a uměleckých řemesel 17. a 18. století, Praha 1973.

Terezie Bednářová – Viktor Kovařík, Řezbářská a sochařská tvorba v západních Čechách, in: Andrea Steckerová – Štěpán Vácha (edd.): *Vznešenost & zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, Praha 2015, s. 158-235.

Miloslav Bělohlávek, Barok a Plzeň, in: *Sborník doc. dr. P. Preissovi, DrSc. k 60. narozeninám*, Praha 1986, s. 1-10.

Oldřich Jakub Blažíček, *Pražská plastika raného rokoka*, Praha 1946.

Oldřich Jakub Blažíček, *Sochařství baroku v Čechách*, Praha 1958.

Oldřich Jakub Blažíček, Západočeská baroková plastika. Stručný nástin regionálního vývoje, in: Miloslav Bělohlávek – Zdeněk Wirth (edd.), *Minulostí Plzně a Plzeňska I. Ladislavu Lábkovi k sedmdesátým pátým narozeninám*, Plzeň 1958, s. 106-116.

Oldřich Jakub Blažíček, *Umění baroku v Čechách*, Praha 1971.

Oldřich Jakub Blažíček, *Ferdinand Brokof*, Praha 1976. (II. vydání Praha 1986.)

Oldřich Jakub Blažíček – Pavel Preiss, *Ignác Platzer. Skici, modely a kresby z pražské sochařské dílny pozdního baroku* (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1980.

Oldřich Jakub Blažíček, Italské podněty a ohlasy v barokovém sochařství Čech, *Umění XXVIII.*, 1980, s. 493-503.

Oldřich Jakub Blažíček, Italienische Impulse und Reflexe in der Böhmischen Barockskulptur, in: Konstanty Kalinowski, *Barockskulptur in Mittel- und Osteuropa*, Poznań, 1981, s. 103-124.

Oldřich Jakub Blažíček, Podoby a proměny barokové plastiky v Čechách, in.: *Výtvarná kultura*, I, 1982, č. 3, s. 13-21.

Oldřich Jakub Blažíček, *Matyáš Bernard Braun (1684 – 1738). Výběr řezeb. K 300. výročí umělcova narození* (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1984.

Oldřich Jakub Blažíček, Böhmen und Italien im Barockzeitalter, in: *Orient oder Okzident im Spiegel der Kunst. Festschrift H. G. Franz zum 70. Geburtstag*, Graz 1986.

Oldřich Jakub Blažíček, Braun a jeho místo v plastice českého baroku, in: *Matyáš Bernard Braun 1684-1738. Studie a materiály 4*, Národní galerie v Praze 1988, s. 17-27.

Oldřich Jakub Blažíček, Barokní sochařství 17. století v Čechách, in: *Dějiny Českého výtvarného umění II/1*, Praha 1989, s. 293-314.

Oldřich Jakub Blažíček, Sochařství vrcholného baroka v Čechách, in: *Dějiny Českého výtvarného umění II/2*, Praha 1989, s. 481-509.

Oldřich Jakub Blažíček, Sochařství pozdního baroka, rokoka a klasicismu v Čechách, in: *Dějiny Českého výtvarného umění II/2*, Praha 1989, s. 711-740.

Oldřich Jakub Blažíček, Modelová praxe v české barokové plastice, in: *Barokní umění a jeho význam v české kultuře. Sborník sympozia, které pořádala Národní galerie v Praze k připomenutí osobnosti a díla Oldřicha Jakuba Blažíčka ve dnech 11. a 12. prosince 1986*, Praha 1991, s. 14-20.

Oldřich Jakub Blažíček, Bildhauerwerkstatt des Böhmischen Barocks, in: Konstanty Kalinowsky (ed.), *Studien zur Werkstattpraxis der Barockskulptur im 17. und 18. Jahrhundert*, Poznań 1992, s. 17.

Dagmar Braunová, *Gotická, renesanční a barokní plastika ze sbírek Západočeského muzea v Plzni*, Plzeň 1994.

Dagmar Braunová, *Užité umění ve sbírkách Západočeského muzea v Plzni. Díl II. 16.-18. století. Renesance, baroko*, Plzeň 1999.

Irena Bukačová, *Barokní plastika severního Plzeňska* (disertační práce), Ústav pro dějiny umění FF UK Praha, Praha 1984.

Irena Bukačová – Jiří Fák – Karel Foud, Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce (č. 6), Domažlice 1996.

Irena Bukačová – Jiří Fák – Karel Foud, Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce (č. 7), Domažlice 1997.

Irena Bukačová, Sochařská rodina Herscherů – Josef, Václav Ondřej a Václav Josef Herscherové, in: *Severní Plzeňsko* III., 1997, s. 15-45.

Irena Bukačová – Jiří Fák, Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu, Mariánská Týnice 2006.

Irena Bukačová – Jiří Fák, Paměť krajiny II. Soupis drobných památek Kralovicka a Žihelska, Mariánská Týnice 2007.

Irena Bukačová – Jiří Fák, Paměť krajiny III. Soupis drobných památek Plaska, Mariánská Týnice 2008.

Irena Bukačová – Jiří Fák, Paměť krajiny IV. Soupis drobných památek Chříčska a Kožlanska, Mariánská Týnice 2009.

Irena Bukačová – Jiří Fák, Paměť krajiny V. Soupis drobných památek Dolnobělska a Hornobřízska, 2. doplněné vydání, Mariánská Týnice 2010.

Irena Bukačová – Jiří Fák, Paměť krajiny VI. Soupis drobných památek Úterska a Bezvěrovska, Mariánská Týnice 2010.

Irena Bukačová – Jiří Fák, Paměť krajiny VII. Soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, Mariánská Týnice 2011.

Irena Bukačová, *Architektura Jana Blažeje Santiniho-Aichla*, Beroun 2012.

Irena Bukačová, Mariánský sloup v Úterý. Obraz vzniku památky ve světle archivních dokumentů, *Zprávy památkové péče* 72, 2012, s. 511-513.

Irena Bukačová – Jiří Fák, Paměť krajiny VIII. Soupis drobných památek Nýřanska, Mariánská Týnice 2013

Irena Bukačová – Dagmara Hamsíková – Radana Hamsíková – Jan Royt, *Poklady kostela sv. Barbory v Manětíně*. Beroun 2010.

Jiří Čechura, *Kladruby v pohledu devíti staletí*, Plzeň 1995.

Johann Gottfried Dlabacž, *Allgemeines Künstler-lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*. Teil I.–III. Prag 1815.

Karel Drhovský – Zdeněk Knoflíček, *Státní zámek Křimice. Zámecký park*, Plzeň 1981.

Franz Lothar Ehemant, Kunstsachen. Etwas zur Kunstgeschichte Böhmen, in: Joseph Dobrowsky: *Böhmische Literatur auf das Jahr 1779*. I. Band. III. Stuck. Prag 1779, s. 205-235.

František Frýda – Jana Potužáková – Ludislava Tomková, *Deset století. Tisíc let českého umění ve sbírce Západočeské galerie a Západočeského muzea v Plzni*, Plzeň 2000.

Anton Gnirs, *Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in den Bezirken Tepl und Marienbad*, [Soupis. Díl L.] Augsburg 1937.

Basil Franz Grassl, *Die St. Annakirche in Pilsen, ihre Geschichte und Beschreibung*, Pilsen 1935.

Miroslav Herold, Klatovský kostel neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce z Loyoly. Příběh jedné stavby Tovaryšstva Ježíšova (1656 – 1773), in: *Barokní jezuitské Klatovy. Sborník textů ze sympozia v Klatovech 27.-29. dubna 2007*, Klatovy 2007, s. 111-160.

Tomáš Hladík, Sochařství baroka v Čechách, in.: *Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, Praha 2001, s. 132-175.

Tomáš Hladík, Dvě nová díla Lazara Widmanna v českých sbírkách, in: *Album Amicorum. Sborník ku poctě prof. Mojmíra Horyny*, Praha 2005, s. 195-206.

Tomáš Hladík, Zápas Herkula s obrem Anteem. Nově zjištěné dílo Lazara Widmanna ze zámku ve Vinoři, *Zprávy památkové péče* LXV, 2005, s. 48-57.

Tomáš Hladík, in: *Umění manýrismu a baroka. Průvodce stálou expozicí Sbírky starého umění v expozici Národní galerie v Praze v klášteře sv. Jiří*, Národní galerie v Praze 2005.

Mojmír Horyna – Otakar Mácha, *Stavebně historický průzkum zámku Křimice*, Praha SÚRPMO 1976.

Mojmír Horyna, *Barokní plastika v Manětíně. Ideové, umělecké a urbanistické hodnoty sochařského souboru. Uměleckohistorická analýza*, Praha 1997 [nepublikovaný rkp.]

Petr Hrubý – Eva Altová – Antonín Kadlec, *Metodika dokumentace drobných památek*, Ústí nad Labem 2015.

Martin Hruška, *Kniha pamětní královského krajského města Plzně od roku 775-1870*, Plzeň 1883.

Kristýna Jirmusová, *Josef Herscher. Tajemství příchodu a působení v Čechách doby barokní* (diplomní práce) Katolická teologická fakulta UK Praha, Praha 2008.

František Xaver Jiřík, Ignác Platzer, *Umění V.*, 1932, s. 257-275, 333-344.

Jaroslav Kamper – Zdeněk Wirth, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese stříbrském*, Praha 1908.

Jaromír Kovář, Několik příspěvků k dějinám plzeňského baroku, in: Miloslav Bělohlávek (ed.): *Minulostí Plzně a Plzeňska III.,* Plzeň, 1960, s. 103-120.

Jaromír Kovář, Barok a Plzeň, in: Miloslav Bělohlávek et al.: *Dějiny Plzně I. Od počátků do roku 1788,* Plzeň 1965, s. 281-291.

Dagmar Kovářová, *Řezbářské dílo Lazara Widmanna* (diplomní práce), Ústav pro dějiny umění FF UK Praha, Praha 1967.

Viktor Kovařík, *Sochař Lazar Widemann a jeho dílo* (diplomní práce), Ústav pro dějiny umění FF UK Praha, Praha 2004.

Viktor Kovařík, *Sochař Lazar Widemann (1697 – 1769) a jeho dílo v západních Čechách*, Plzeň 2006.

Viktor Kovařík – Pavel Zahradník, Sloup s kaplicí a sochou Krista po Bičování a sloup se sochou Panny Marie (Madony) Svatohorské – dvě pozapomenuté plzeňské barokní památky a jejich osudy, in: *Památky západních Čech* III, 2013, s. 84-96.

Viktor Kovařík – Pavel Zahradník, Mariánský sloup na náměstí Republiky v Plzni. Ke vzniku a opravám památky ve světle archivních pramenů, in: *Památky západních Čech* IV, 2014, s. 69-84.

Viktor Kovařík – Pavel Zahradník, Mariánský sloup na Masarykově náměstí ve Stříbře. Nové poznatky k jeho historii, předchozím opravám a dokončené obnově, in: *Památky západních Čech* V, 2015, s. 101-114.

Viktor Kovařík, Restaurování sochy sv. Jana Nepomuckého, Vlastivědný sborník. Čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska XXIX, 2019, č. 4, s. 19-25.

Ivo Kořán, Braunovy české počátky, *Umění* XLV, 1997, s. 59-71.

Ivo Kořán, Braunovo bozzeto sv. Luitgardy, *Umění* XLVI, 1998, s. 219-223.

Ivo Kořán, *Braunové*, Praha 1999.

Jakub Krček, *Rušení klášterů na Plzeňsku. Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reform*, Plzeň 2013.

Bohuslav Kümpel – František Ludvík – František Teplý et al., *Církevní umění na Chodsku*, Domažlice 1939

Kunst des Barock in Böhmen, Essen 1977.

Ladislav Lábek, *Křimice*, Plzeň 1913.

Ladislav Lábek, *Od „Spravedlnosti" ke kostelu sv. Jiří pod Pecihrádkem*, Plzeň 1926.

Ladislav Lábek, *Potulky po Plzni staré i nové. Díl I.*, Plzeň 1930.

Ladislav Lábek: *Potulky po Plzni staré i nové. Díl II.*, Plzeň 1931.

Dobroslav Líbal – Milada Heroutová, *Pasport okresu Plzeň-sever*. Díl I. a II., Praha 1977.

Lumiere et tenebres. Art et civilisation du barogue en Boheme, Paris 2002.

Martina Matušková, *Město Manětín a jeho části*, Manětín 2012.

Věra Nejedlá, Příspěvek k dílu Jana Brokofa. Památce profesora Antonína Matějčka, *Umění* XII, 1964, s. 1-28.

Jaromír Neumann, *Český barok*, Praha 1974.

Jaromír Neumann, Matyáš Bernard Braun a Petr Brandl, *Umění* XLVI, 1998, s. 109-128.

Martin Pavlíček, K dílu Matyáše Bernarda Brauna, in: *Umění* XLVII, 1999, s. 195-202.

Antonín Podlaha, *Posvátná místa království českého. […] Díl II.*, Praha 1908.

Antonín Podlaha, Popisy kláštera a kostelů v Plasech v rukopise z r. 1744, *Památky archaeologické* XXIII., 1908-1909, 223-232 (s. 227).

Antonín Podlaha, Materialie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků v Čechách, *Památky archaeologické* XXIII., 1908–1909, s. 67-72.

Antonín Podlaha, *Posvátná místa království českého. […] Díl III.*, Praha 1909.

Antonín Podlaha, *Posvátná místa království českého*. […] Díl IV., Praha 1910.

Antonín Podlaha, *Soupis památek historických a uměleckých*. Díl XXXVII. Politický okres kralovický, Praha 1912.

Antonín Podlaha, Materialie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků v Čechách, *Památky archaeologické* XXVII., 1915, s. 63, č. 53 a s. 162.

Antonín Podlaha, Materialie k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků v Čechách, *Památky archaeologické* XXVIII., 1916, s. 103.

Emanuel Poche, *Matyáš Bernard Braun. Sochař českého baroka a jeho dílna*, Praha 1986.

Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech A/J*, Praha, 1977.

Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech K/O*, Praha 1978.

Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech P/Š*, Praha 1980.

Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech T/Ž*, Praha 1982.

Jana Potužáková – Jan Pražan – František Radkovský, *Čeští světci a patroni* (kat. výst.), Západočeská galerie a Biskupství plzeňské 1997.

Pražské baroko. Díl I. Katalog a texty. Praha 1938. Díl II. Katalog. Praha 1938.

Pavel Preiss, *F. J. Lux*, Praha 2000.

Zdeněk Procházka, *Příběhy vepsané do kamene aneb putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska*. 2. díl, Domažlice 2009.

Václav Ryneš, Umělci a umělečtí řemeslníci, jezuitští koadjuktoři v barokní době, *Umění VI*, 1958, s. 402-410.

Vratislav Ryšavý, Nové nálezy k sochařské výzdobě klášterního areálu v Kladrubech, *Zprávy památkové péče* LX, 2000, s. 160-166.

Vratislav Ryšavý, K barokním umělcům v Kašperských Horách, in: *Vlastivědný sborník muzea Šumavy* VI., 2001, s. 59 -62.

Vratislav Ryšavý, Další bavorský sochař v jezuitském kostele?, in: *Sborník prací z historie a dějin umění 2. Klatovy,* Klatovy 2003, s. 187-189.

Vratislav Ryšavý, Ostrov u Stříbra – stavba, zařizování a výzdoba filiální kaple sv. Václava a Vojtěcha, in: *Zprávy památkové péče* LXXII., 2012, č. 2, s. 118, 119-120

Jaroslaus Schaller, *Topographie des Königreichs Böhmen*. Band IX., Prag und Wien 1788.

Zdeňka Skořepová, *O sochařském díle rodiny Platzerů. Příspěvek k dějinám středoevropského sochařství*, Praha 1957.

Sláva barokní Čechie. Umění, kultura a společnost v 17. a 18. století, Praha 2001.

Lubomír Slavíček, *„Sobě, umění, přátelům“ Kapitoly z dějin sběratelství v Čechách a na Moravě 1650-1939*, Brno 2007.

Lubomír Slavíček, *České barokní umění. Vybraná díla ze sbírek v ČSR. K 10. výročí otevření Jiřského kláštera*. Katalog, Praha 1986.

Lubomír Slavíček, Pražský „Cicerone“ Jan Quirit Jahn, in: *Album Amicorum. Sborník ku poctě prof. Mojmíra Horyny*, Praha 2005, s. 26-37.

Johann Gottfried Sommer, *Das Königreich Böhmen*. Band VI., Prag 1838.

Terezie Šiková, Sochařství, in: Marie Malivánková Wasková – Jaroslav Douša (edd.), *Dějiny města Plzně 1. Do roku 1788*, 2014, s. 641-648.

Karel Šmrha, Socha sv. Vincence Ferrerského v Křimicích u Plzně, *Umění* VII, 1959, s. 63-66.

Antonín Šorm – Antonín Krajča, *Mariánské sloupy v Čechách a na Moravě*, Praha 1939.

Václav Starý, Jindřich Weber. Život a dílo, in: *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy* VII., 2002, s. 207-217.

Jana Tischerová, *František Ignác Weiss. Sochař českého pozdního baroka 1690-1765*, Praha 2007.

Jana Tischerová, *Matěj Václav Jäckel. Sochař českého baroka 1655 – 1738*, Praha 2013.

Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců*. Díl I. Praha 1950. Díl II., Praha 1950.

Prokop Toman – Prokop Hugo Toman: *Dodatky ke slovníku československých výtvarných umělců*, Praha 1955.

Gertrud Träger, Kreis Luditz. Eine Topographie, Eichstätt 1993.

Marek Vajchr, *Hádanka sochy nad Hadačkou aneb podíl plaských cisterciáků na kanonizaci sv. Jana Nepomuckého*, in: Proměny plaského kláštera (1145–2015). Sborník příspěvků z konference konané ve dnech 8.–9. října 2015 v Plasích, Mariánská Týnice 2015, s. 165–170.

Marek Vajchr, Obraz prstem malovaný, *Revolver Revue* XXX, 2015, č. 98, s. 153–191.

Marie Válová, *Matyáš Bernard Braun a mniši. Sochařovo dílo pro benediktiny a cisterciáky* (diplomní práce) FF Olomouc, Olomouc 2012.

Marie Válová, Venkovské baroko. Odemčené zámky. Stopy baroka v krajině. Bezdružice 2014.

Marcela Vondráčková (ed.), *Baroko v Čechách. Průvodce stálou expozicí Národní galerie v Praze, Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Archeologického ústavu Akademie věd ČR, Praha, v.v.i ve Schwarzenberském paláci*, Národní galerie v Praze 2013.

Vojtěch Volavka, Materiálie k životopisu sochaře Františka Ignáce Platzera, *Památky archeologické* XXXIV., 1924-1925, s. 504 – 507.

Vojtěch Volavka, *O soše. Úvod do historické technologie a teorie sochařství*, 1 díl, Praha 1959.

Pavel Vlček – Petr Sommer – Dušan Foltýn: *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.

Vít Vlnas, *Jan Nepomucký. Česká legenda*, Praha 2013, (2.vyd.).

Václav Wagner, *Klatovy*, Praha 1948.

Zdeněk Wirth (ed.), *Umělecké památky Čech*, Praha 1957.